

[redacted]

BIBLIOTHECA

CLASSICA LATINA

SIVE

COLLECTIO

AUCTORUM CLASSICORUM LATINORUM

CUM NOTIS ET INDICIBUS

EXCUDEBANT AUG.-FR. DONDEY-DUPRÉ, PATER,
ET PROSPER DONDEY-DUPRÉ, FILIUS.

PUBLIUS
OVIDIUS NASO

EX RECENSIONE
HEINSIO-BURMANNIANA

CUM
SELECTIS VETERUM AC RECENTIORUM NOTIS

QUIBUS SUAS ADDIDIT

JOHAN. AUG. AMAR
UNUS E PRÆFECTIS SERVANDÆ MAZARINEÆ ET IN GALLIARUM UNIVERSITATE
HUMANIORUM LITERARUM EMERITUS PROFESSOR

VOLUMEN SECUNDUM

PARISIIS
COLLIGEBAT NICOLAUS ELIGIUS LEMAIRE
POESEOS LATINÆ PROFESSOR

MDCCCXX

AD LECTOREM.

En totum habes, Lector, Amatorium NASONEM : superest ut eumdem tibi nunc exhibeamus opus moventem majus, et ad Homericam prope dignitatem, et Maronianam elegantiam non ita raro accedentem, in eximio illo carmine, quod de rerum *Transformationibus* conscripsit.

Mox procedet, *Tempora* per *Latium annum* digesturus, recogniturusque *Sacra*,

> . . . . Annalibus eruta priscis.

Exul denique, mittet tibi *Elegias*, *suo* tunc *nomine* heu dictas verius! Sicque ex uno eodemque scriptore, quasi tripartitum poetam poteris recolligere, qui, dum ætate simul et ingenio lascivior, *Artis*, quam ipse tractaverat, præcepta tradidit : tentavit deinde grandiora, donec exilio et miseriis fractus, cycneam animam in gemitus perpetuos et ejulatus, ante tempus exhalavit!

Quæ quidem omnia, dum matura, suo quodque tempore, proveniant, munusculum hoc nostrum, qua adhuc in nos usus es benevolentia, excipias precamur. Vale.

J. A. A.

PARISIIS,
in Ædibus Mazarinæis,
XIV kal. Jul. MDCCCXX.

PUBLII
OVIDII NASONIS
AMORUM
LIBRI TRES.

EPIGRAMMA

PUBLII OVIDII NASONIS

IN SUOS AMORES.

QUI modo Nasonis fueramus quinque libelli,
Tres sumus : hoc illi prætulit auctor opus.
Ut jam nulla tibi nos sit legisse voluptas,
At levior demtis pœna duobus erit.

1. *Qui modo* etc. Præmonet lectorem Ovidius priores *quinque* quos de amoribus suis libellos luserat, in *tres* nuper ab auctore redactos nunc prodire ; et veterum more, qui in istius modi inscriptionibus res ipsas aut personas loquentes inducunt, ipsis libellis de se loquendi curam committit.

3. *Ut jam nulla tibi nos sit legisse voluptas* etc. Sensus est : si sors velit ut minus te nos legere juverit, *pœna* saltem *levior erit*, quum *tres* tantum, pro *quinque*, legendi nunc tibi sint. Quod parum videntur intellexisse, qui *nulla* tibi *non* sit legisse, scripserant.

4. *Pœna*. Modestius sane poeta *pœnam* hoc vocat, quod voluptatem lector quisque, et maximam quidem, viginti fere abhinc sæculis, constanter prædicavit.

PUBLII OVIDII NASONIS

AMORUM

LIBER PRIMUS.

ELEGIA PRIMA.

CUR POETA AB HEROICIS AD EROTICA TRANSIERIT.

ARMA gravi numero violentaque bella parabam
  Edere, materia conveniente modis.
Par erat inferior versus : risisse Cupido
  Dicitur, atque unum subripuisse pedem.
Quis tibi, sæve puer, dedit hoc in carmina juris?
  Pieridum vates, non tua turba, sumus.
Quid? si præripiat flavæ Venus arma Minervæ,

1. *Arma* etc. Carmen innuit, quod de *Gigantomachia* inchoaverat, et de quo fusius, libro subsequenti, Eleg. I, 11 :

Ausus eram, memini, cælestia dicere bella,
Centimanumque Gygen, etc.

— *Gravi numero*. Heroico, scilicet; Homerico, ut ait Hor. Art. poet. 73 :

Res gestæ regumque ducumque, et tristia bella,
Quo scribi possent numero, monstravit Homerus.

2. *Edere*. Optimus Francofurtens. *prodere*. Vide Heroid. XI, v. 94.

3. *Par erat inferior versus*. Senarius quippe, ut prior.

4. *Atque unum subripuisse pedem*. Suaviter admodum, et figura ingeniosissime ad rem accommodata, hexametrum designat, in pentametrum elegiaco ritu conversum.

5. *Dedit hoc in carmina juris*. *In carmina*, optime fragmentum regium : ut I, Fast. 17, dixit, *dederis in carmina vires*, ut ibi legendum. *Habere jus in aliquem* dicimur ; *in aliquo*, minus latinum est. HEINS.

6. *Tua turba sumus*. Cod. regius, *turma*; unus Palatinus et Vaticanus *membra* : etiam probe.

7. *Quid? si præripiat flavæ Venus arma Minervæ*. Nec ita bene ipsi

Ventilet accensas flava Minerva faces?
Quis probet in silvis Cererem regnare jugosis?
Lege pharetratæ Virginis arva coli?
Crinibus insignem quis acuta cuspide Phœbum
Instruat, Aoniam Marte movente lyram?
Sunt tibi magna, puer, nimiumque potentia regna,
Cur opus adfectas, ambitiose, novum?
An, quod ubique, tuum? tua sunt Heliconia Tempe?
Vix etiam Phœbo jam lyra tuta sua est?
Quum bene surrexit versu nova pagina primo;
Adtenuat nervos protinus ille meos.

vertit, quam Diomedes, postquam manu vulneravit, sic increpat fugientem, Il. E, 348:

Εἶκε, Διὸς θύγατερ, πολέμου καὶ δηϊοτῆτος·
Ἦ οὐχ' ἅλις, ὅττι γυναῖκας ἀνάλκιδας ἠπεροπεύεις;

— *Prœripiat.* In Palatino tertio est, *præcipiat*: et id probavit Gebhardus lib. I. Crepund. cap. I; sed inconsiderate. *Præcipere* est enim rem ante alium capere; ut Ep. XVII, 107: *Præcepta gaudia. Præripere* vero rem, in quam alius jus habet, auferre per vim, ut passim Latini scriptores. BURM.

8. *Ventilet.* Moveat, ut ventum faciat, quo magis accendantur. Propert. IV, III, 50:

Hanc Venus, ut vivat, ventilat ipsa facem.

— *Accensas.* Id est, ut accendantur. Sic Juno ad Æolum, Æn. I, v. 73: *Submersasque* obrue puppes. Pro puppes obrue, ut *submergantur*

9. *Regnare. Pugnare* Neapolitanus unus: non ineleganter.

11. *Crinibus insignem* etc. Conspicuum capillorum pulchritudine; quod decoris genus Apollini et Baccho apud poetas peculiare. Testis Tibullus, I, El. IV, 33:

Solis æterna est Phœbo, Bacchoque juventus,
Et decet intonsus crinis uterque Deum.

De Phœbi Bacchique æterna pueritia passim meminerunt poetæ. In laude quoque et gloria formæ, hi duo fere conjungi solent. Noster, Metam. III, 420:

Spectat humi positus geminum, sua lumina, sidus;
Et dignos Baccho, dignos et Apolline crines.

Et hoc ipso libro, Eleg. XIV, 31:

Formosæ periere comæ, quas vellet Apollo,
Quas vellet capiti Bacchus inesse suo.

14. *Cur opus adfectas* etc. Cur in aliena regna, Musarum scilicet, tua jura extendis ambitiosius?

17. *Quum bene surrexit* etc. Quum prospere mihi cessisset versus prior, nec vires animique in proxime subsequuturum deficerent, *nervos* ita Cupido *adtenuat*, imminuit, ut ad prioris numeros producere inferiorem non possim. Hæc jam fere, 3 et 4; sed aliis verbis, suo more Noster expresserat.

18. *Adtenuat nervos protinus ille meos. Proximus ille* fragmentum regium cum Scaligeri, et Puteani excerptis, ac altero codice regio. Forte, *proximus inde* pentam. designat.

Nec mihi materia est numeris levioribus apta,
  Aut puer, aut longas comta puella comas.
Questus eram; pharetra quum protinus ille soluta,
  Legit in exitium spicula facta meum:
Lunavitque genu sinuosum fortiter arcum:
  Quodque canas, Vates, accipe, dixit, opus.
Me miserum! certas habuit puer ille sagittas.
  Uror; et in vacuo pectore regnat Amor.
Sex mihi surgat opus numeris; in quinque residat.
  Ferrea cum vestris bella valete modis.
Cingere litorea flaventia tempora myrto,
  Musa, per undenos emodulanda pedes.

19. *Nec mihi.* Variant codices, *nunc*, *hæc*. Forte:

Det mihi materiem numeris levioribus aptam.

Vel, *sint mihi materies.* H. Franc. quoque volebat, *nec mihi materies.*

21. *Pharetra quum protinus ille* etc. Vere hoc Anacreonticum, et e festivo sene depromptum facile crediderim; quem adeas, Od. I et 3.

22. *In exitium spicula facta meum.* Sic Propert. II, 18, 4:

Omnia *in exitium* nata theatra *meum.*

23. *Lunavitque genu* etc. Suaviter *lunavit*, pro fortiter incurvavit, ut intenderet. Rem porro Noster dicit; describit vero Virg. Æn. XI, 859:

... Cornuque infensa tetendit,
Et duxit longe, donec curvata coïrent
Inter se capita, et manibus jam tangeret æquis,
Læva aciem ferri, dextra nervoque papillam.

— *Lunavitque.* Unus Masseian. *Curvavitque*: quod fortassis glossema.

26. *Uror.* Moreti unus, *Vicit*, *et in*; forte melius; non enim de *facibus*, sed de *sagittis* est sermo. B. — *In vacuo pectore.* Quod nullus adhuc amor occupaverat.

29. *Cingere litorea* etc. Missis argumentis grandioribus, et, quæ ipsorum merces, lauro, amori cedit, qui *certas* nimium *habuit sagittas*; et totum se tradit eroticis. — *Litorea.* Quia, ut ait Virgil., Georg. lib. IV, v. 124; et post Maronem Martialis, lib. IV, Epig. 13: *Litora* myrtus *amat.*

ELEGIA II. *

TRIUMPHUS AMORIS DESCRIBITUR.

Esse quid hoc dicam, quod tam mihi dura videntur
  Strata, neque in lecto pallia nostra sedent?
Et vacuus somno noctem, quam longa, peregi;
  Lassaque versati corporis ossa dolent?
Nam, puto, sentirem, si quo tentarer amore:
  An subit, et tacita callidus arte nocet?
Sic erat: hæserunt tenues in corde sagittæ,
  Et possessa ferus pectora versat Amor.
Cedimus? an subitum luctando accendimus ignem?

*Hanc Chartaceus Scriverii; Sarravii (et Francof.) codices Elegiam superiori adnectunt, ut et veterrimum fragmentum Regiæ Bibliothecæ; neque ulla inscriptio, aut novæ Elegiæ signum ullum apparet: in margine quoque Sarraviani scriptum erat, *potest continuari:* in Regio autem præfigebatur titulus, *Ad Cupidinem*. Heins. — Rudis adhuc et inscius amandi, quid esse causæ quærit, cur, quæ mollia ante *strata*, tam *dura* videantur; cur *somno vacuus* noctem peragat etc. — Amorem mox agnoscit, et victum se ab eo fatetur.

2. *Pallia nostra sedent.* Intelligit illa, quibus et in toris tricliniaribus, et nocturnis tegi solebant. Pro *sedent* vero, *jacent*, vel *manent*, est in Francof. et aliis quibusdam. B.

3. *Et vacuus somno. Vacuam*, primus Mediceus: parum refert. H. Sed quia *longa* sequitur, præstat vulgata. *Longamque peregi*, etiam unus Palatinus: sed frustra, ut recte Domin. Marius, ex illis Virgilii adstruxit, Æneid. IV, 193:

Nunc hiemem inter se luxu, *quam longa*, fovere.

Eleganter hoc Propert. II, 13, 60:

... Quoties desertus amaras
Explevi noctes, fractus utroque toro!

5. *Nam, puto, sentirem* etc. Poetæ candorem mireris, qui certis adeo signis amorem vix agnoscat! — *Tentarer*. In Palatino et Francofurtensi erat, *tractarer;* forte, pro *jactarer* librarius id supposuit; quamvis ego *tentarer* non esse sollicitandum arbitrer: est enim verbum in amore proprium. Burm.

6. *An subit, et tacita* etc. *Tecta arte*, major librorum pars: quod perperam Ciofano probatur. Fragmentum Regium, *secta*. Forsitan pro, *cæca arte*. Sic *cæcum vulnus*, et ejusmodi plura, ubique obvia. Heins.

9. *Cedimus? an subitum* etc. Secum

Cedamus : leve fit, quod bene fertur, onus.
Vidi ego jactatas mota face crescere flammas :
Et vidi, nullo concutiente, mori.
Verbera plura ferunt, quam quos juvat usus aratri,
Detrectant pressi dum juga prima boves.
Asper equus duris contunditur ora lupatis ;
Frena minus sentit, quisquis ad arma facit.
Acrius invitos, multoque ferocius urguet,
Quam qui servitium ferre fatentur, Amor.
En ego confiteor ; tua sum nova præda, Cupido !
Porrigimus victas ad tua jura manus :
Nil opus est bello ; pacem veniamque rogamus :
Nec tibi laus, armis victus inermis, ero.
Necte comam myrto ; maternas junge columbas ;

ipse deliberat, utrum præstet amori *cedere*, an *luctando* magis ac magis accendere ; nec illi, cur *cedat*, causæ mox deerunt.

11. *Vidi ego jactatas mota face crescere flammas*. *Motu flavescere*, unus Palatinus et Vaticanus, quod Gebhardo in Crepundiis arrisit. Glaserianus, *motu concrescere*. Fruterius, lib. I, Veris. cap. 2, ex Prisc. *motu flammescere* : quomodo et unus Moreti, cum excerptis Douzæ. Nonnulli, *mota face surgere*. At vulgata scriptura bene se habet. HEINS.

12. *Et vidi, nullo concutiente, mori*. Pro *exstingui* : opponitur *vivere*, pro *lucere*, *ardere*. Sic Propert. III, ut supra, ad v. 8, Eleg. I.

13. *Quos juvat usus*. Nunquam puto *juvare*, id est delectare, usum rei gravis et molestæ. Forte, *levat* : nisi *juvat* capias pro levat, id est, facit levius aratrum. BURM.

14. *Dum juga prima*. *Dum sua colla* tertius Palatin. *Dum juga curva* tres alii libri. *Fessi* etiam Palatin. unus, cum duobus aliis.

16. *Quisquis ad arma facit*. Quo quis pugnæ melior equus, eo minus *frena sentit*, quia non recusat ; nec unde excitetur, virtus indiget.

17. *Acrius invitos, multoque ferocius urguet*. *Urit* malim : ut Epist. IX, 15 :

... Vel si minus acriter *urar*. HEINS.

Et *urit*, et *urguet* amor ; sed quia hic præcessit comparatio a *jugis* et *frenis* desumta, malo *urguet*. Tibul. II, Eleg. I, 79, de Amore :

Ah miseri, quos hic graviter Deus *urguet*. B.

20. *Porrigimus victas ad tua jura manus*. *Ad tua jura*, scripti plerique : quatuor, *ad tua jussa* : minus bene. Propert. I, Eleg. IX, 3 :

Ecce jaces, supplexque venis *ad jura* puellæ.

21. *Nil opus est bello* etc. Quid enim in illum, qui *prædam* se Cupidinis *confessus* est, et *vinctas* ad illius *jura manus* porrexit ? Nil restat, nisi ut de victo triumphus agatur.

23. *Necte comam myrto* etc. Pompa

Qui deceat, currum Vitricus ipse dabit.
Inque dato curru, populo clamante triumphum,
Stabis; et adjunctas arte movebis aves.
Ducentur juvenes capti, captæque puellæ:
Hæc tibi magnificus pompa triumphus erit.
Ipse ego, præda recens, factum modo vulnus habebo,
Et nova captiva vincula mente feram.
Mens Bona ducetur, manibus post terga retortis,
Et Pudor, et castris quidquid Amoris obest.
Omnia te metuent: ad te sua brachia tendens
Vulgus, Io, magna voce, Triumphe! canet.

triumphalis propriis adeo et vividis coloribus describitur, ut rem ipsam cernere, non descriptam legere lector crediderit. Hæc de summa: videas nunc quam apte, quam exquisite, pars quæque in totius tabellæ finem conspiret disposita! Materna myrto comam cinctus Amor curru insidet, quem Mars ipse tradidit, cuique maternas aves (columbas) adjunxit. Hinc et inde *capti* ducuntur juvenes et puellæ, quos inter, *præda recens*, Noster incedit, *factum modo vulnus* habens. Sequuntur *Bona mens*, et *Pudor*, et quidquid *obest* Amori, dum circumvolitant *Blanditiæ* comites, *Errorque*, *Furorque*. Plaudit interea mater *de summo Olympo*; et ne quis victorem natum possit effugere,

... Adpositas spargit in ora rosas.

Unde fit, ut non pulcher modo et formosus, sed *aureus* (ut vocat Anacreon χρυσοχαίτης) *auratis* eat *in rotis*. Quid mirum igitur, si, vel *præteriens*, *vulnera multa* dederit, et *vicino vapore* noceat?

24. *Qui deceat currus*. *Qui deceat, currum*: scripti. Heins.

25. *Populo clamante triumphum*. Francius malebat, *spectante triumphum*, ut est in uno Heinsii; et defendi posset, ex IV. Trist. II, 19:

Ergo omnis populus poterit *spectare* triumphum.

Alius, *clamante triumphe*; ut sit pro *Io triumphe*, quod mox vers. 34, sequitur. Et ita Horat. lib. IV, Od. 2.

26. *Adjunctas*. *Admotas* quidam scripti: male. Epist. XII, 152:

... *Adjunctos* aureus urget equos.

Vide lib. I, Art. Am. 550:

Tigribus *adjunctis* aurea lora dabat. Heins.

30. *Captiva mente*. Quia ultro me tibi et volens submisi; eoque sensu *vincula nova* fero. Novum quippe et inauditum, durum adeo servitium sponte quemquam subiisse.

31. *Mens Bona ducetur* etc. Recte quidem; nec immerito Mythographorum apud nos princeps, *La Fontaine*, lib. IV, Fab. I:

Amour, Amour, quand tu nous tiens,
On peut bien dire, adieu Prudence!

— *Manibus post terga retortis*. Alii, *ligatis*: at fragm. regium, cum nonnullis scriptis editisque, *retortis*.

33. *Ad te sua brachia tendent*. Fragmentum Regium, *ad te sua brachia tendens Vulgus*: quod sequor. Bene etiam unus Moreti,

Blanditiæ comites tibi erunt, Errorque, Furorque,
  Adsidue partes turba secuta tuas.
His tu militibus superas hominesque Deosque:
  Hæc tibi si demas commoda, nudus eris.
Læta triumphanti de summo Mater Olympo
  Plaudet; et adpositas sparget in ora rosas.
Tu, pennas gemma, gemma variante capillos,
  Ibis in auratis aureus ipse rotis.
Tum quoque non paucos, si te bene novimus, ures:
  Tum quoque præteriens vulnera multa dabis.
Non possunt, licet ipse velis, cessare sagittæ:
  Fervida vicino flamma vapore nocet.

Vulgus canent. Est autem Tibulli pentameter: apud quem habes, libro II, Eleg. V, vers. 118:

Miles, Io, magna voce, Triumphe, canet.

35. *Blanditiæ comites* etc. Sunt qui velint Nostrum hic ad cingulum Veneris adlusisse; longius quidem repetitum crediderim; sed ita lepidus et suavis Homeri locus, ut translatum huc nemo sane exturbaverit.

Ἦ, καὶ ἀπὸ στήθεσφιν ἐλύσατο κεστὸν ἱμάντα,
Ποικίλον· ἔνθα δέ οἱ θελκτήρια πάντα τέτυκτο·
Ἔνθ' ἔνι μὲν φιλότης, ἐν δ' ἵμερος, ἐν δ' ὀαριστὺς,
Πάρφασις, ἥτ' ἔκλεψε νόον πύκα περ φρονεόντων. Il. Ξ, 214.

Hinc Plautus, mulierem adsignans, omnibus quæ juvenes capiant artibus instructam, *præligatum pectus* vocat. Bacchid. Act. I, Sc. 2, 28.— *Terrorque, furorque.* Scribe, *errorque*, cum prima editione: *error* enim et *furor* pro *amore* passim apud Poetas. Heins.

38. *Commoda.* Francius conjecerat *agmina*, quod si MSS. addicerent, multo aptius esset; sed forte ironice intelligendum, ut in castris Cupidinis militantes, pro commodis, errorem et furorem consequantur. Idem Francius adscripserat etiam male alios legere, *nullus eris*. Idem.

41. *Gemma.* Omnino, *gemina*, id est *duplici* legendum, ut est in correctioribus Codicibus: hic autem error in latinis auctoribus frequentissime reperitur, ut *gemmis*, pro *geminis* legatur, et *gemmata* pro *geminata*.

44. *Præteriens.* Adludit ad præcipuam istorum ducum gloriam, qui in agmine et itinere, non instructa acie, debellant hostes: qua laude ornare suos Heroas, Panegyricos egregiis exemplis docuit diligentissimus Barthius; ad Claud. IV. Cons. Honor. v. 460. Burm.

46. *Vicino.* Tanaq. Faber, notis ad Lucretii lib. I, pag. 419, vult propter illud *ipse velis*, debuisse Nasonem dicere, nativum est flammæ, ut semper urat; et ideo legit:

Fervida nativo flamma vapore necat.

Sed haud video, quis hinc commode sensus oriatur; quum ex vulgatis sit optimus. Burm.

Talis erat domita Bacchus Gangetide terra :
Tu gravis alitibus; tigribus ille fuit.
Ergo, ego quum possim sacri pars esse triumphi,
Parce tuas in me perdere victor opes.
Adspice cognati felicia Cæsaris arma;
Qua vincit, victos protegit ille, manu.

48. *Tu gravis alitibus* etc. Hoc uno a Baccho dissimilis, quod ille tigribus invectus; tu vero, columbis.

49. *Ergo, quum possim,* alii quidam.

50. *Parce tuas in me perdere* etc. Ne velis, qua polles, in me potestate uti; *perdas* quippe; jam enim dixi: Nil opus est bello; pacem veniamque rogamus.

51. *Cognati Cæsaris.* Propter Venerem, matrem tuam, a qua Romani originem duxerunt. Ciof.

52. *Qua vincit, victos protegit ille manu.* Utrum hoc de C. Julio Cæsare, an de Octavio dicatur, non immerito aliquis dubitare possit. Utriusque in hostibus ignoscendo magna clementia fuit. Ego tamen de Octavio potius intelligi arbitror. Id.

ELEGIA III.

APUD AMICAM SE COMMENDAT A LAUDIBUS POESEOS, MORIBUS INTEGRIS, ET PURA QUAM PROMITTIT FIDE.

Justa precor: quæ me nuper prædata puella est,
Aut amet, aut faciat, cur ego semper amem.
Ah nimium volui! tantum patiatur amari;
Audierit nostras tot Cytherea preces.
Accipe per longos tibi qui deserviat annos;

1. *Quæ me nuper prædata puella est.* Sic Propert. El. I, 1:
Cynthia prima suis miserum me *cepit* ocellis,
Contactum nullis ante cupidinibus.
Plus tamen in *prædari* inesse vis, quam in *capere* videtur. Qui enim *capit*, potest et dimittere: qui vero *prædatur*, raro quidquam sui in *prædam* juris remittit.

3. *Ah nimium volui. Vovi* putabam. II Am. XV, 27. *Irrita quid voveo.* Art. Am. II, 327. *Multa vove, sed cuncta palam:* et Art. I, 110. *Et tacito pectore multa vovent:* ut quidam ibi codices. Vid. ad Ep. VII, 4. Sic Pont. I, VIII, 71:
Ah nimium est quod, amice, petis! etc.
Nihil tamen temere mutandum. H. — *Tantum patiatur.* Francio clarius paulo videbatur, si legeretur, *modo se patiatur amari*, et mox volebat, *Audiat ah! nostras.*

Accipe, qui pura norit amare fide.
Si me non veterum commendant magna parentum
Nomina; si nostri sanguinis auctor eques;
Nec meus innumeris renovatur campus aratris;
Temperat et sumtus parcus uterque parens;
At Phœbus, comitesque novem, vitisque repertor,
Hoc faciant; et, me qui tibi donat, Amor;
Et nulli cessura fides; sine crimine mores;
Nudaque simplicitas; purpureusque pudor.

8. *Si nostri sanguinis auctor eques.* Fuit enim ex equestri loco natus, ut ipse testatur, Fast. II, 127:

Sancte pater patriæ, tibi plebs, tibi curia nomen
Hoc dedit: hoc dedimus nos tibi nomen *eques.*

Et expresse magis, de Pont. IV, Eleg. VIII, 17:

Seu genus excutias; *equites* ab origine prima,
Usque per innumeros inveniemur avos.

Quæ vero fuerit illa, quæ natalium splendore ita ferociebat, ut ipsi in *Orchestra* senatori adsidendum foret, nec constat satis, nec in tempus vacat exquirere. Sufficit hoc unum in Ovidii laudem, feminas eum semper ambiisse, quæ priores Romæ obtinerent. — *Si nostri.* Rectius alii, *Nec nostri.* Heins. Imo vulgata proba est, et retinenda. Quis enim ignorat Ovidii stirpem equestrem, atque a proavis usque auctorem sanguinis equitem fuisse? Sed sordida hæc amicæ ejus videbatur conditio, quæ fastidiebat equites, et non nisi in Orchestra sedere volebat: subintellige ergo *tantum:* si tantum eques, non senator sit *auctor nostri sanguinis.* Burm.

9. *Nec meus innumeris* etc. Si non ita sum dives agris, ut etc.

10. *Temperat et sumtus.* Malim, si per scriptos codices liceat, *sumtu:* ut *sumtu* pro *sumtui* dicatur ἀρχαϊκῶς, aut præpositio subintelligatur. H.

11. *Jurisque repertor.* Sic quidem in impressis exemplaribus legitur; sed nullus decens sensus elici potest. Hinc ego olim errorem (ut erat) existimans, sine ullius exemplaris auctoritate, loco *Juris*, *Vitis* legendum esse arbitratus sum. Et hæc mea correctio, sicut et aliæ complures in hoc opere, vel doctissimis viris placuit. Marius. Et recepta ad nos usque invaluit.

12. *Hoc faciant* etc. Mihi te concilient (deficientibus avis, fundis etc.) Amor, Fides, Phœbus et Musæ comites, et Bacchus.

13. *Et nulli cessura.* In Palatino, *Et non cessuri, non Dis...* Fortasse, *Et concessuri non Dis, sine crimine mores:* vel *nec Dis.* Dan. Heins. Puteaneus:

Et nulli censura et Dis sine crimine mores.

Neapolitanus et alii quinque:

Et nulli cessura fides; sine crimine mores.

Quod admittendum reor. H.—*Sine crimine mores.* Vitiis caruit, quæ, qua vivebat, ætati facile condonaveris; vinum quippe, ipso teste, aqua multa diluebat, et a puerorum commercio longe semper abhorruit alienus. Sic ipse, de Pont. II, Eleg. VII, 49:

Vita prior vitio caret, et sine labe peracta est;
Auxilii misero nil tulit illa mihi.

Non mihi mille placent: non sum desultor Amoris.
  Tu mihi, si qua fides, cura perennis eris.
Tecum, quos dederint annos mihi fila Sororum,
  Vivere contingat; teque dolente, mori!
Te mihi materiem felicem in carmina præbe;
  Provenient causa carmina digna sua.
Carmine nomen habent, exterrita cornibus Io,
  Et quam fluminea lusit adulter ave;
Quæque, super pontum simulato vecta juvenco,
  Virginea tenuit cornua vara manu.
Nos quoque per totum pariter cantabimur orbem:

15. *Non sum desultor amoris.* Optime Puteaneus et Arondelianus, cum ejusdem Puteani, Jureti ac Scaligeri excerptis. Atque ita Carrio in emendationibus, libro II, cap. 10, restituendum monuit. Sex alii, *delusor*. Neapolitanus, *simulator*: frustra. *Desertor* autem *amoris* est, qui non amat; *desultor*, qui amat inconstanter, nunc hanc, nunc illam secutus. HEINS.

18. *Teque dolente, mori.* Codex Regius, *te moriente, mori*, argute. Scripserat, ut puto, Noster, *teque obeunte, mori.* H. Nihil mutem; *te dolente*, scilicet, si *desultor* fiam, et aliam amem: nullam ergo dolendi materiem se levitate sua præbiturum amicæ pollicetur. Solemne eo sensu *dolere*. BURM.

20. *Provenient causa carmina digna sua. Provenient*: producentur. Translatio est sumpta ab arboribus, a quibus boni aut mali fructus *provenire* dicuntur.— *Causa tua* Bersm. et alii; *causæ tuæ* Gryph. et in margine Bersmann. *Proveniant* quoque Junii et duo alii, cum Douzæ codice, et ita edidit Gryphius.

21. *Carmine nomen habent.* Puteaneus mendose, *Carmina numen habent*: quod et alios codices occupavit. HEINS. — *Exterrita cornibus Io.* Metamorph. libro primo, vers. 639:

Venit et ad ripas, ubi ludere sæpe solebat,
Inachidas ripas; novaque ut conspexit in unda
Cornua, pertimuit, seque exsternata refugit.

22. *Et quam fluminea* etc. Ledam designat, Epist. XVII, 56:

Quæ falsam gremio credula fovit avem.

Ubi miranda semper poetæ versatilitas, quæ res easdem quoties renarrat, toties novis adumbrat coloribus. Quidquam vix illo versu lepidius excogites,

Et quam fluminea lusit adulter ave.

23. *Quæque. super pontum simulato vecta juvenco.* Europa, ex adjunctis.

24. *Virginea tenuit cornua falsa manu. Cornua vara.* Carrio in emendationibus: quomodo Puteaneus et Neapolitanus ex nostris. Arondelianus, *vera*: duo alii, *curva*. Excerpta Douzæ, *pressa*: perperam. *Vara* cornua et *patula*, eadem. Patulis *camura* opponebantur. HEINS.

25. *Nos quoque.* Francius malebat, *Tu quoque per totum pariter cantaberis orbem.* — Sed hic *quoque*, pro *una*, *simul* cantabimur.

Junctaque semper erunt nomina nostra tuis.

26. *Junctaque semper erunt* etc. Immortalitatis spe animum tangit muliebrem; sed ita ut non vates amicæ, sed vati amica perennem famam videatur assertura. Laudes intelligit, quæ totum orbem olim personabunt.

ELEGIA IV.

CUM AMICA CŒNATURUS, MONET QUA ARTE VEL PRÆSENTEM VIRUM CONSCIA AMORIS MUTUI SIGNA POSSINT FALLERE.

VIR tuus est epulas nobis aditurus easdem:
  Ultima cœna tuo sit, precor, illa viro!
Ergo ego dilectam tantum conviva puellam
  Adspiciam? tangi quem juvet, alter erit?
Alteriusque sinus apte subjecta fovebis?
  Injiciet collo, quum volet, ille manum?
Desine mirari, posito quod candida vino
  Atracis ambiguos traxit in arma viros.
Nec mihi silva domus, nec equo mea membra cohærent:

1. *Epulas nobis aditurus easdem.* Pro *easdem*, quas nos, adituri. Simili græcismo Lucretius, III, 1051:

... Quorum unus Homerus
Sceptra potitus *eadem aliis* sopitu' quiete est.

Id est, *eadem*, qua alii etc.; et noster Metamorph. libro XIII, 50:

Et nunc ille, *eadem nobis* juratus in arma.

3. *Tantum conviva, puellam adspiciam!* Quibus eam velit oculis *adspicere* satis indicat; et eo plus dicit *tantum conviva*, quo plura reticet.

5. *Apte subjecta fovebis. Subjecta* est *infra cubans*: ut Caligula sorores suas infra se collocabat, Suet. c. 24. Hinc ille jocus apud eumdem, cap. seq. *Noli uxorem meam premere*, quia nimis prope se ei admovebat.

7. *Desine.* Douza edebat, *desino.*

8. *Ambiguos viros.* Centauros intelligit, qui *ambigui* ideo dicebantur, quod incertum erat aspectu primo, et *ambiguum*, hominesne an feri. — *Atracis.* Hippodame Atracis fluvii filia, quam, quum Pirithoo jam nupsisset, rapuit Centaurorum sævissimus Eurytus; raptam vero Theseus sustulit furentibus. Inde pugna, quam vid. apud Nostrum, Metam. libro XII, vers. 235, sqq.

9. *Nec mihi silva domus* etc. Non ego Centaurus, silvarum incola; nec quæ hominem mei pars refert, in equum desinit: cave tamen ne ferinum quid ausim; *vix enim a te manus* possum *tenere*.

Vix a te videor posse tenere manus.
Quæ tibi sint facienda tamen, cognosce; nec Euris
Da mea, nec tepidis verba ferenda Notis.
Ante veni, quam vir; nec quid, si veneris ante,
Possit agi video : sed tamen ante veni.
Quum premit ille torum, vultu comes ipsa modesto
Ibis, ut adcumbas; clam mihi tange pedem.
Me specta, nutusque meos, vultumque loquacem :
Excipe furtivas, et refer ipsa, notas.
Verba superciliis sine voce loquentia dicam :
Verba leges digitis, verba notata mero.
Quum tibi succurrit Veneris lascivia nostræ,
Purpureas tenero pollice tange genas.
Si quid erit, de me tacita quod mente queraris,

12. *Tepidis*. Duo Vaticani, *trepidis*. Douza et Francius malebant, *rapidis*; sed nihil mutandum. Duo etiam Vaticani, *Nec mea da tepidis*.

15. *Quum premet ille torum. Premit* Puteaneus, et *succurrit* mox, pro *succurret*, et *verba teges*, pro *leges*; quomodo et Neapolitanus et optimus Palatinus. Forte, *tegens*: ceterum sub iis quæ sequuntur, *Ibis ut adcumbas*, mendum latet : putabat legendum J. Roverius :

Quum premet ille torum, vultu comes ipsa modesto
Ibis : ut adcumbes, clam mihi tange pedem.

Ego mallem, *Ibis, et accumbens clam mihi tange pedem*; vel *at accumbens*: et mox, *me spectans* etc., *excipe*.

17. *Vultumque loquacem*. Malim legere :

Me specta vultusque meos, nutusque loquaces,

quantumvis invitis membranis. Moreti tamen tertius habet, *specta vultusque meos, vultumque loquacem*, Ciofan. in uno Maffeiano, *vultumque fugacem* : perperam. HEINS. Sic et apud Tibull. reperias *oculos loquaces*, quos *argutos* Cic. vocat, de Leg. I, 9. Sic et manum *argutam* dixit, de Orat. III, 59, quæ verba scenicorum more exprimeret.

19. *Verba superciliis sine voce loquentia dicam. Ducam* opinor Nasonem scripsisse, etsi pro vulgata scriptura membranæ omnes stant : *suspiria*, *gemitum*, *fletum ducere*, passim obvium. Sic *longas in fletum ducere voces*, Virgil. IV, Æn. 463. Et ego hic *ducam* præferrem cum Heinsio, si ullus codex addiceret : sed quidquid prima fronte blandiantur hæc, accuratius perpendenti verba, suspectus est locus : quid enim sunt *verba loquentia*, vel *loquacia*? — Sic Burmann. quidem : dolendus vero, qui non senserit quam ingeniose hic Noster *verba* inducat *sine voce* quidem, sed solis *superciliis* loquentia.

20. *Verba leges digitis*. Tibull. quoque, III, El. 4, 41 :

Sed postquam fuerant *digiti* cum voce *locuti*.

Pendeat extrema mollis ab aure manus :
Quum tibi, quæ faciam, mea lux, dicamve, placebunt,
Versetur digitis annulus usque tuis.
Tange manu mensam, quo tangunt more precantes,
Optabis merito quum mala multa viro.
Quod tibi miscuerit, sapias, bibat ipse, jubeto :
Tu puerum leviter posce, quod ipsa velis.
Quæ tu reddideris, ego primus pocula sumam;
Et qua tu biberis, hac ego parte bibam.
Si tibi forte dabit, quos prægustaverit ipse,
Rejice libatos illius ore cibos.
Nec premat indignis sinito tua colla lacertis;
Mite nec in rigido pectore pone caput;
Nec sinus admittat digitos, habilesve papillæ :
Oscula præcipue nulla dedisse velis.

Sed ad gestum exprimendum Dei Citharædi.

27. *Tange manu mensam, quo tangunt more precantes.* De quo ritu complura erudite observat Macrob. Saturn. III, cap. III. Mensa enim epulantibus pro ara fuit: hinc et vina in mensam libabantur: idem Macrob. lib. III, cap. XI. Sequenti versu lege, *Optaris*, cum uno Vaticano.

29. *Sapias.* Pro *si sapias* : ut recte Priscianus illud Horatianum interpretatur, *Sapias, vina liques* : lib. I, Od. II; et Pers. Sat. V, vers. 167 :

Euge, puer, sapias, Dis depellentibus agnam
Percute. Heins.

30. *Ipsa voles. Velis* octo libri. H.

33. *Si tibi forte.* Sic legendum est, omnino, non *sorte*, ut quidam. — *Quos prægustaverit. Quod* Puteaneus cum aliis nonnullis. Heins. Et ita Francofurtensis.

35. *Nec premat indignis sinito tua colla lacertis.* Non moverem controversiam huic lectioni, nisi variarent codices, quorum pars magna, *Nec premat ille suis* : meliores tamen, *Nec premat impositis* : recte. Infra lib. II, Eleg. XVI, v. 29 :

Tu nostris niveos humeris *impone* lacertos.

Sic Fast. libro II, 803 :

... *Positis* urgetur pectora palmis. Heins.

Apud Statium tamen Theb. V, 216, de Helimo, ab uxore Gorge inter complexus occiso :

... Per murmura Gorgen
Quærit, et *indigno* non solvit brachia collo.

Et passim Noster hac voce, pro *turpi* et *deformi*, *non conveniente*, utitur.

38. *Dedisse velis. Velim*, Neapolitanus et Sarravianus : quod placet : mox *manum*, Puteaneus et Arondelianus, pro *manus*. Heins. Sed *manus* alibi dixit Ep. VIII, 16 :

Injice non timidas in tua jura *manus*.

Horat. libro I, Od. 17, vers. 25 :

... Ne male dispari
Incontinentes injiciat *manus*.

Oscula si dederis, fiam manifestus amator;
  Et dicam, mea sunt; injiciamque manus.
Hæc tamen aspiciam: sed quæ bene pallia celant,
  Illa mihi cæci causa timoris erunt.
Nec femori committe femur, nec crure cohære;
  Nec tenerum duro cum pede junge pedem.
Multa miser timeo, quia feci multa proterve;
  Exemplique metu torqueor ipse mei.
Sæpe mihi, dominæque meæ properata voluptas
  Veste sub injecta dulce peregit opus.
Hoc tu non facies: sed, ne fecisse puteris,
  Conscia de gremio pallia deme tuo.
Vir bibat usque roga: precibus tamen oscula desint;
  Dumque bibit, furtim, si potes, adde merum.
Si bene compositus somno vinoque jacebit;
  Consilium nobis resque locusque dabunt.
Quum surges abitura domum, surgemus et omnes;
  In medium turbæ fac memor agmen eas.

Præterea, an *velis* sit mutandum dubito, quia sequitur, *dederis*, et elegans illa et consueta locutio, *velis dedisse*, pro dederis. BURM.

41. *Hæc tamen* etc. Hæc ego, quantumvis molesta, perferam tamen, modo ne quid pallium transeat; hoc enim causa mihi timoris, qui præcipitem et *obcæcatum* in furorem me adigeret. Quæ quidem jam supra minitatus:

Oscula si dederis, fiam manifestus amator;
Et dicam, mea sunt; injiciamque manus.

43. *Nec crure cohære. Crura*, quatuor libri; ut sit græcismus, quo plures alii adludunt, in quibus, *crura coerce*. HEINS.

46. *Torqueor ipse mei. Esse mei*, Puteaneus. Scribe, *ecce*. HEINS.

50. *De tergo*. Malim, *gremio*, cum quinque scriptis. HEINS.

53. *Si bene compositus*. Marius exponit, *bene et laute curatus*: rectius, vino et somno *sepultus*: ut alibi Noster, Virgilius et alii loquuntur. *Componere* enim funereum esse verbum jam pueri norunt. Sic de ebriis Noster, libro III, Art. Am. 765:

Turpe jacens mulier multo madefacta Lyæo.

Familiare vero hoc feminis adulteris, ut, viris vino depositis, sui copiam aliis darent. Infra El. IX, 25:

Sæpe maritorum somnis utuntur amantes.

Horat. libro III, Od. 6, vers. 25:

Mox juniores quærit adulteros
Inter mariti vina; neque eligit
Cui donet impermissa raptim
Gaudia, luminibus remotis.

Agmine me invenies, aut invenieris in illo.
  Quidquid ibi poteris tangere, tange mei.
Me miserum! paucas monui quod prosit in horas!
  Separor a domina, nocte jubente, mea.
Nocte vir includet : lacrimis ego mœstus obortis,
  Qua licet, ad sævas prosequar usque fores.
Oscula jam sumet : jam non tantum oscula sumet.
  Quod mihi das furtim, jure coacta dabis.
Verum invita dato, potes hoc, similisque coactæ :
  Blanditiæ taceant; sitque maligna Venus.
Si mea vota valent, illum quoque nil juvet, opto :
  Sin minus, at certe te juvet inde nihil.
Sed quæcumque tamen noctem fortuna sequatur,
  Cras mihi constanti voce dedisse nega.

Ubi illa, *gaudia raptim donata*, est, *properata* Nostri *voluptas*. Burm.

59. *Paucas quod prosit in horas.* *Paucas quoque prosit in horas*, Puteaneus. Lege, *quo prosit.* Heins. *Paucis in horis* Francofurt., Junii et septem alii.

61. *Nocte vir includet.* Veluti *feram*, inquit Marius. Et *recte* exclamat Burmann.; et locum affert e Donat. ad Terentium, qui Marii sententiam corroboret. Locus autem e Phorm. Act. v, Sc. I, vers. 17, sic se habet:

Conclusam hic habeo uxorem *sævam*.

Ad hæc vero Donatus : « Illaturus *sævam*, bene *conclusam* prætulit; ut si diceret *feram*. » Sed quo *rectius* hic, eo minus ad Ovid. facere locum hunc judicabunt, qui rem attente paulo perpenderint.

62. *Persequar usque fores. Prosequar*, meliores : pro, *ad sævas fores*, Arundelianus, *ad versas*. Forte, *ad surdas* : de quo paulo post, Eleg. VI, 62. Heins. — *Prosequar* recte : honoris enim et officii verbum est, quum comitamur aliquem.

63. *Jam non.* Francius : *nec jam.*

66. *Sitque maligna Venus.* Difficilis. Contra Catull. ad Manlium, c. LXI, 203 : *Bona* te Venus juverit.

70. *Dedisse nega.* Delicatius, quam quod istius modi mores deceat.

ELEGIA V.

LÆTATUR, AMICA POTITUS.

ÆSTUS erat, mediamque dies exegerat horam:
  Adposui medio membra levanda toro.
Pars adaperta fuit, pars altera clausa fenestræ;
  Quale fere silvæ lumen habere solent;
Qualia sublucent fugiente crepuscula Phœbo;
  Aut ubi nox abiit, nec tamen orta dies.
Illa verecundis lux est præbenda puellis,

1. *Æstus erat. Festus;* sic quidem in exemplaribus hucusque lectum est: sed non nisi ineptus sensus elici potest. Legendum igitur, ut in correctiori codice vidimus, *Æstus;* ut et æstatis tempus, quo propter noctes breviores solent homines meridiari, ostenderet; et mirum non sit, quod Corinna in tunica, vel tenuissima, processerit. MAR. — *Exegerat.* Legitur et *excesserat;* recte. NAUG. Idem Marius reperit in suo codice; sed *exegerat* rectum. Auctor Moreti: Jam nox hibernas bis quinque *exegerat* horas. B. — *Horam.* Duo quoque Moreti libri *umbram;* quæ scriptura probari posset, ex similibus poetarum locis: ut Manil. libro II, 796:

Declinatque diem, mediasque examinat *umbras.*

Et Noster libro III, Art. Amat. 723:

Jamque dies medius tenues contraxerat *umbras.*

Sed vulgata recte se habet: *media hora*, est medium tempus diei: ut in fine Eleg. *Proveniant medii sic mihi sæpe dies.* HEINS. Recte. Sic et libro IV, Metam. 199:

Spectandique mora brumales porrigit *horas.*

Ubi etiam MSS. *umbras.* BURM.

2. *Medio toro.* Offendere certe delicatas aures debet hæc vox, bis eodem disticho repetita. In duobus Vaticanis erat, *Imposui tenero toro:* quod non placet: *medii* tamen *tori* frequentissime mentio, ubi de secubantibus agitur: sed quia hæc vox sæpe cum *viduo*, vel *vacuo* commutatur, ut supr. ad Epist. XIX, 158, vidimus, alterutra hic recipi posset: nihil tamen contra codices audemus movere, nisi quod *imposui*, magis placet, quam *adposui.* BURM. — *Levanda.* Recreanda et reficienda. C. In uno Moreti, *novanda:* vide ad Epist. IV, vers. 90. *Lavanda*, Gryphii editio; vitiose.

4. *Quale fere silvæ* etc. *Qualia sublucent* etc. *Aut ubi nox abiit, nec tamen orta dies.* Hæc est, quam in Ovidio esse ait Quintilianus, *lascivia.* Satis erat dicere, *Qualia sublucent* etc., vel unum ex iis exemplis ponere. CIOF. In Sarraviano erat, pro diversa lectione: *Quale feræ silvis lumen habere solent.* Inepte.

6. *Aut ubi nox abiit* etc. Affirmare vix dubitem melius quemquam, vel

Qua timidus latebras speret habere pudor.
Ecce Corinna venit, tunica velata recincta,
Candida dividua colla tegente coma:
Qualiter in thalamos formosa Semiramis isse
Dicitur, et multis Laïs amata viris.
Deripui tunicam; nec multum rara nocebat:

poetice magis, dubium hoc lucis et umbræ quasi certamen, quam nostratem *La Fontaine*, post Ovidium expressisse; qui sic, lib. x, Fab. xv:

... Soit lorsque la lumière
Précipite ses traits dans l'humide séjour;
Soit lorsque le Soleil rentre dans sa carrière,
Et que n'étant plus nuit, il n'est pas encor jour.

Quod verbatim ex Ovidio: *aut ubi nox abiit, nec tamen orta dies.* Unde facile conjicias non tam illaboratos illi versus obvenisse.

8. *Qua timidus latebras speret habere pudor.* Quis hic poetam non agnoscat omnium maxime verecundum, et *quid deceat*, religiosissime colentem! Sed quam brevi sui omnino dissimilis, quas servat pudori, *latebras* subripiet!

9. *Ecce Corinna venit.* Adest improvisa. Narrat Apuleius, Apolog. *Lesbiam* Catullum, pro *Clodia*, nominasse; Propertium *Cynthia*, *Hostiam* dissimulasse; Tibullum vero, *Delia*, *Planiam*. Quam vero Ovid. *Corinnæ* ficto sub nomine decantarit, non constat. Sed illa arte, ingenio et corporis dotibus celebris, cui feminæ nomen indiderit, quæ vel ipsi olim Pindaro non impar æmula. — *Recincta.* Discincta tunica. *Re* enim præpositio quandoque ejus verbi, cum quo componitur, significatum contrarium facit; ut *revelo*, *resero*, *recludo*, *retego*, et similia. MAR.

10. *Dividua.* Id est, sparsa, non in nodum collecta; sed in utrumque humerum rejecta. Videtur imitatus Noster Apollonium Rhod., III, 45:

Λευκοῖσι δ' ἑκάτερθε κόμας ἐπιειμένη
ὤμοις.

Ita et Stat. Theb. lib. VIII, vers. 489:

... *Dividui*que cadunt in brachia crines.

Francius notaverat in margine, *diffusa*: sed magis aptum vaticinantibus. BURM.

11. *In thalamos formosa Semiramis isse.* Scribo, *famosa Semiramis*. HEINS. *In thalamum*, Ald. Gryph. et marg. Bersmanni.

12. *Amata viris.* In quodam codice legimus, *Laïs amata procis.* Utraque lectio probatur. MAR. *Viris*, est in veteribus. CIOF. Repone *viris*, ex fide optimorum codicum. *Proci* enim secundum Festum, *qui poscunt aliquam in matrimonium*: hinc Penelopes *proci*. Nusquam *procorum* mentio apud latinos scriptores occurrit, quoties de meretricibus agitur; *virorum*, passim. Sic Propert. libro II, Elegia quinta, versu 6:

Phryne tam multis facta beata *viris*.

Pro *Laïs*, codices nonnulli, *Thaïs*: sed nil necesse. Laïdis Propertius etiam meminit, II, Eleg. v, 1. H.

13. *Diripui. Derepui* Puteaneus et Neapolitanus cum Regio: recte. Sic et *detrahere* et *deducere vestem*. — *Nec multum rara nocebat*, hoc est, tunica *rara* tenuique filo, ex Corinnæ omni corpore non *multum* subducebat oculis meis: tenuissimam vult fuisse vestem, tunicam

Pugnabat tunica sed tamen illa tegi.
Quumque ita pugnaret, tamquam quæ vincere nollet,
Victa est non ægre proditione sua.
Ut stetit ante oculos posito velamine nostros,
In toto nusquam corpore menda fuit.
Quos humeros, quales vidi tetigique lacertos!
Forma papillarum quam fuit apta premi!
Quam castigato planus sub pectore venter!
Quantum et quale latus! quam juvenile femur!
Singula quid referam? nil non laudabile vidi;
Et nudam pressi corpus ad usque meum.
Cetera quis nescit? lassi requievimus ambo.

bombycinam, nempe Çoam, aut sericam: ut apud Horat. *Cois tibi pæne videre est, ut nudam.* Plin. lib. VI, cap. XVII, de serico: *Tam multiplici opere, tam longinquo orbe petitur, ut in publico Matrona traluceat.* Quibus similia apud eundem habes de veste Assyria lib. XI, cap. 2. Perperam autem quidam interpres, *multum* cum *rara* construit, quum cum *nocebat*. debeat. *Rara* autem tunica est eadem, ni fallor, quam *Rallam tunicam* vocat Plautus. Epid. Act. II, Sc. II, vers. 45: ubi opponitur *spissæ tunicæ*. HEINS.

14. *Pugnabat tunica* etc. Propert. libro II, Eleg. XII, vers. 4:

Interdum tunica duxit operta moram.

— *Se tamen illa tegi. Sed tamen*, meliores. Sic et Art. Amat. I, 666:

Pugnando vinci sed tamen illa volet.

Ut et ibi libri nonnulli: quomodo idem mox:

Sed voluit vinci viribus illa tamen. HEINS.

15. *Quæ quum ita pugnaret. Quumque ita*, rectius sex libri. IDEM. — *Quæ vincere nollet. Se vincere* Francofurt. credo pro, *si vincere*.

19. *Quos humeros, quales* etc. Recte et eleganter Propert. Eleg. cit. 12:

... Oculi sunt in amore duces.

21. *Quam castigato.* Cæsar II, de Bell. Gall. *Et in fronte leviter castigatus*, ut legit Faernus. BERSM. Non accurate satis, ut nec recte aliquantulum dimisso, interpretatur Marius: melius dixerat antea, *emendato, correcto*, nimirum per fasciam, qua tumescentes et exuberantes nimis papillas solebant coercere.

23: *Nil non laudabile vidi. Nihil illaudabile* codex Neapolitanus et Junianus. HEINS.

25. *Cetera quis nescit?* Reticet pudenter ulteriora, quæ tamen satis indicat, quum addit, *lassi requievimus ambo.* Sed in hoc eo laudandus magis, quo sibi facilius in talibus enarrandis veteres indulgebant. — Conferendus cum Nostro Propert. qui libro II, Eleg. XI et XII, idem hoc argumentum prior tractaverat, et Ovidio forte *recitaverat*; nam, ut ait ipse, Trist. IV, El. X, 45:

Sæpe suos solitus recitare Propertius ignes;

ubi notanda sane egregia verbi acceptio, quæ *ignes* vocet carmina, quibus fideliter adeo *commissi* spi-

Proveniant medii sic mihi sæpe dies !

rant *calores* poetæ, in quem *tota Venus irruit.*

26. *Proveniant sic mihi* etc. Simili fere voto Propert. Eleg. cit. 37 :

Quod mihi si secum tales concedere noctes
Illa velit, vitæ longus et annus erit.
Si dabit hæc multas, fiam immortalis in illis.

Adeundum quoque luculentissimum Çatulli carmen v :

Vivamus, mea Lesbia, atque amemus, etc.

ELEGIA VI.

DIRÆ IN JANITOREM, QUI FORES ORANTI ADAPERIRE RECUSABAT.

JANITOR, indignum! dura religate catena,
Difficilem moto cardine pande forem.
Quod precor, exiguum est : aditu fac janua parvo
Obliquum capiat semiadaperta latus.
Longus amor tales corpus tenuavit in usus ;

1. *Janitor...... dura religate catena* etc. De *catenato janitore* vid. Lips. ad Sen. lib. III, de Ira cap. 37. Columell. Præfat. *An putem fortunatius a catenato repulsum janitore, sæpe nocte sera, foribus ingratis adjacere.* — *Religate.* Hoc verbum pro simplici *ligare* vel *alligari*, poni solere docuit Torrent. ad Horat. I, Od. 32. — *Janitor* (*indignum !*) Sortem illius fingit se dolere, quo certius eum sibi devinciat. Ostiarius autem, vel *janitor*, quem *Claustritum* appellat Lanius (ap. Gell. XII, 10 ;) *puerum ab janua*, Corn. Nep. (in Hannibale) aditum obsidebat, ut eos admitteret vel dimitteret, qui dominum conveniebant. Comes illi plerumque canis alligatus. — *Dura religate catena.* Sed et ipsum janitorem *catenatum* fuisse, testis Suetonius, de Claris Rhet. ubi : « L. Votacilius Pilutus servisse dicitur, atque etiam *ostiarius* veteri more *in catena* fuisse. » Quæ verba quidem *veteri more*, indicant *morem* hunc, tempore quo scribebat, abolevisse ; et *catenas* jam a janitore in januam translatas fuisse.

2. *Difficilem.* Contra *facilis cardo*, apud Horat. libro I, Od. 25, vers. 5 :

Quæ prius multum *faciles* movebat
Cardines.

3. *Aditu fac janua parvo.* Primo Neapolitanus : forte pro *privo.*

4. *Obliquum capiat semiadaperta latus.* Non ut tota pateat, poscit, sed quod satis, ut, qui *obliquum* se et quasi furtim immittat, possit excipere.

5. *Longus amor* etc. Id est : qui me amor jamdudum peredit (*longus*) macilentum adeo corpus effecit (*tenuavit*), ut nullus fere aditus sit tam angustus, per quem non (quæ

Aptaque subducto pondere membra dedit.
Ille per excubias custodum leniter ire
Monstrat; inoffensos dirigit ille pedes.
At quondam noctem, simulacraque vana timebam:
Mirabar, tenebris si quis iturus erat.
Risit, ut audirem, tenera cum matre Cupido;
Et leviter: fies tu quoque fortis, ait.
Nec mora, venit Amor: non umbras nocte volantes,
Non timeo strictas in mea fata manus.
Te nimium lentum timeo; tibi blandior uni:
Tu, me quo possis perdere, fulmen habes.
Adspice, et, ut videas, immitia claustra relaxa,

corporis gracilitas!) facile ingrediar. Sic et Simæthe, apud Theocriti Idyll., B, 87, clamat amore confecta:

Καί μευ χρὼς μὲν ὁμοῖος ἐγίνετο πολλάκι θάψῳ.

Et in sequente versu ardentior:

αὐτὰ δὲ λοιπὰ
Ὀστέ' ἔτ' ἦς καὶ δέρμα.

6. *Subducto corpore. Subtili corpore* Excerpta Scaligeri et Puteani, quomodo et Arundelianus pro diversa lectione. Martial. lib. XI, Epigr. CI:

Habere amicam nolo, Flacce, *subtilem*,
Cujus lacertos annuli mei cingant.

Regius et Moreti unus, *subducto pondere*. Sic Amorum, lib. II, El. X; v. 24:

Pondere, non nervis, corpora nostra carent. H.

11. *Risit, ut audirem.* Sententia huic similis est illa Tibul., I, El. II:

En ego quum tenebris tota vagor anxius urbe,
Securum in tenebris me facit esse Venus. C.

Ut audirem meliores: Scriverio placebat, *jussit ut auderem*: in uno enim Moreti, *jussit ut audivit*; perperam. Martial. lib. II, 44; vers. 6:

Et secum, sed ut audiam, susurrat. Heins.

12. *Fies tu quoque fortis.* Sic et Tibullus ad Deliam, I, El. II, 16:

Audendum est: *fortes* adjuvat ipsa Venus.

13. *Nocte volantes. Silentes*, Regius: male. Vide Petron. cap. 63.

14. *Strictas in mea fata manus.* Ex Propertio adumbratum, libro III, Elegia XIV, vers. 5:

Quid faciam? obductis committam mene tenebris,
Ut timeam *audaces* in mea membra *manus*?

Notandum vero ait Marius, *strictas manus* dici, ut *strictum ensem*. Sic et Epist. XII, 100; ... fratres

Inter se *strictas* conseruere *manus*.

Plura exempla reperies apud eruditissimum Bentleium, qui felicissime Horatio I, Od. 6: *Strictos ungues* restituit. Burm.

16. *Tu me quo possis perdere fulmen habes.* Potestatem intelligit ad amicam introducendi, vel foras excludendi, quæ tota penes janitorem.

17. *Aspice, et ut videas* (non *invideas*), *immitia claustra relaxa*, ex optimis libris est reponendum: quomodo jam in Observationibus lib. II, cap. XXI, emendavit noster Gronovius. Theod. Marcilius ad Persii, Sat. V, male, *ut invideas*, interpretatur, *inspectes*. Heins. — *Immitia claustra*. Elegantia sua non caret

Uda sit ut lacrimis janua facta meis.
Certe ego, quum posita stares ad verbera veste,
Ad dominam pro te verba tremente tuli.
Ergo, quæ valuit pro te quoque gratia quondam,
Heu facinus! pro me nunc valet illa parum?
Redde vicem meritis; grato licet esse, quod optas.
Tempora noctis eunt; excute poste seram:
Excute; sic unquam longa relevere catena,

regii codicis lectio, *non mitia*. Sic libro secundo Art. Amat. 187:

Sæpe suos casus, *nec mitia* facta puellæ,
Flesse sub arboribus Milaniona ferunt.

Ubi etiam *immitia* nonnulli scripti. Sic *venti non æqui*, pro *iniquis*, II, Am. XVI, 22: Met. V, 171. *Non circumspectis*, pro *incirconspectis*: et passim talia. B. — *Immitia claustra.* Nihil apud eroticos obvium magis, quam istæ amantium diræ in januas et janitores, qui faciles minus illis se præbebant. Tib. I, El. II, 7:

Janua difficilis domini, te verberet imber,
Te Jovis imperio fulmina missa petant!

19. *Quum posita stares ad verbera veste.* De modo quo servos haberent Romani, quibusve servas, si quid deliquerint, dominæ torquerent cruciatibus, vidend. PIGNORIUS, *de servis*; BURIGNY, *Mém. de l'Acad. des Inscript.* tom. XXXV, p. 328; et Propert. IV, Eleg. VII, 39, sqq. ubi Cynthiam sic loquentem inducit:

Nostraque quod Petale tulit ad monumenta coronas,
Codicis immundi vincula sentit anus.
Cæditur et Lalage, tortis suspensa capillis,
Per nomen quoniam est ausa rogare meum.

21. *Ergo.* Mallem *ergone*: deinde, *pro te mea gratia*, vellet Francius.

22. *Illa parum. Nihil*, Douzæ excerpta.

23. *Redde vicem meritis; grato licet esse* etc. Quidquid effutiant Micyl. Heins. et Burmann. qui *summi quidem, sed homines tamen* (Quintil.) ut suam quisque sententiam tueatur, locum sic velim interpungas:

... Grato licet esse, quod optas.

Sensus quippe: jamdudum *exoptas* profecto, ut quod tibi præstiti, rependas officium; ea sese præbet occasio, quam tu arripias *licet*, *gratum* te præstandi. Non enim satis video cur *optet* janitor, ut *tempora noctis eant*; et versus hic *intercalaris* omnino distrahendus præeuntibus, vel pone subeuntibus.

24. *Excute poste seram.* Multis hæc illustrat Salmasius Exerc. Plin. pag. 649, et seqq. Aliquid etiam attulerunt Turneb. XIX, adv. 7; et Lips. de Cruce III, cap. 6.

25. *Sic.* Optantis est. Virg. Ecl. IX, vers. 30, et 31; et præsertim X, 4:

Sic tibi, quum fluctus subterlabere Sicanos,
Doris amara suam non intermisceat undam.

Et Tibullus lib. I, Eleg. IV, 1:

Sic umbrosa tibi contingant tecta, Priape.

— *Longa relevere catena.* Primæ edd. et codd. nonnulli, *sic unquam dura relevere catena*. Puteaneus cum regio, et Jureti excerptis, et Arundeliano: *sic unquam longa* etc., *longa* etiam est in ex. Scalig. et Puteani; hoc est, quæ diu, *longumque* te ligavit; recte. Vox enim *longa* signi-

Nec tibi perpetuo serva bibatur aqua.
Ferreus orantem nequicquam, janitor, audis:
Roboribus duris janua fulta riget.
Urbibus obsessis clausæ munimina portæ
Prosint; in media pace quid arma times?
Quid facias hosti, qui sic excludis amantem?
Tempora noctis eunt; excute poste seram.
Non ego militibus venio comitatus et armis:
Solus eram, si non sævus adesset Amor.
Hunc ego, si cupiam, nusquam dimittere possim:
Ante vel a membris dividar ipse meis.
Ergo Amor, et modicum circa mea tempora vinum
Mecum est, et madidis lapsa corona comis.

ficantiorem vim habet, quam vulgus existimat. Sic *longus luctus* apud Virg. XI, 214; ita enim cum veterrimo romano codice, vel contra auctoritatem Servii lego. *Longus pontus*, Valer. Flacc. I, 127; ex MSS. Vulgata lectio tota quanta est consarcinata fuit ab audaculis librariis, qui, quia superius legebatur, *dura religate catena*, nefas existimarunt, si id ibi tantum legeretur, ut et infra, *duræ transite catenæ*. Heins. Egregia restitutio, et verum est, quod de voce *longus* observat Heinsius: idem enim sæpe, quod *perpetuus*, notat. Sic Horat. II, Od. VII, 17:

Ergo obligatam redde Jovi dapem,
Longaque fessum militia latus
Depone sub lauru mea...

Et idem libro eodem, Od. XIV; 19:

... Damnatusque *longi*
Sisyphus Æolides laboris. Burm.

26. *Serva. Servis congruens et apta.* Servi enim apud majores aquam tantum bibebant. Vide ad Petron. cap. LXXI. *Cito aquam liberam gustabunt.*

27. *Orantem nequicquam, janitor, audis.* Scribendum opinor, *audi*: ut sit vociferantis; nam *audit* est in uno Moreti. H. Nihil mutandum. *Ferreus audis*, id est immotus, nihil curans preces meas; audis quidem, sed quasi e ferro esses, non moveris.

31. *Quid facias hosti. Facias* pro *facies*, bene optimus Palatinus: tres alii, *faceres*: *hostis* etiam Puteaneus. Catullus, LXII, 23:

Quid *faciant* hostes capta crudelius urbe?

35. *Nunquam dimittere possum. Nusquam dimittere possum*, meliores. Lege, *possim*. Heins. *Demittere* etiam nonnulli.

37. *Modicum circa mea tempora vinum.* Quasi dicat; *modice* vino sum usus: ne me igitur repellas, ut qui ebrietatis notas *fronte* præferret. — *Circum mea tempora vinum. Circa*, Puteaneus. Tibull. I, Eleg. II, 3. *Multo perfusus tempora Baccho.* H.

38. *Mecum est.* Ita Livius lib. IV, 32: *Secum triumphos, secum spolia, secum victoriam esse; cum hostibus scelus* etc., et lib. XXX, 33: *Victoria est cum Pœnis.* — *Et madidis lapsa*

Arma quis hæc timeat? quis non eat obvius illis?
Tempora noctis eunt; excute poste seram.
Lentus es? an somnus, qui se male præbet amanti,
Verba dat in ventos aure repulsa tua?
At, memini, primo, quum te celare volebam,
Pervigil in mediæ sidera noctis eras.
Forsitan et tecum tua nunc requiescit amica:
Heu! melior quanto sors tua sorte mea!
Dummodo sic, in me duræ transite catenæ.
Tempora noctis eunt; excute poste seram.
Fallimur? an verso sonuerunt cardine postes?
Raucaque concussæ signa dedere fores?
Fallimur; impulsa est animoso janua vento.

corona comis. Haud scio an non legendum potuit, *nec madidis* etc., ut indicet se non eo convivium protulisse, quo *coronæ* fluerent, *laberentur* e capite convivarum: quod ut facilius fieret, coronæ unguentis irrorabantur. Si vero sponte non *defluerent*, scindebantur aut detrahebantur; ac proinde, velut signo dato, convivarum quisque effundebatur in amplexus ejus, quæ proxima ei assidebat. Insignis, et ad rem nostram plurimum faciens, Tullii locus, Tuscul. Quæst. v: « Itaque nec pulchros illos administratores aspiciebat, nec plenum artis argentum, nec manum porrigebat ad mensam. Jam ipsæ *defluebant coronæ*. »

41. *Lentus es? an somnus qui te male præbet amanti*. Scribe, *qui se male præbet amanti*: atque ita codex Douzæ, et Sarravii, et Arundelianus. Heins. Recte addit *male*, quia, teste Servio ad Virg. x, Æn. 321, *præberi* bona dicuntur. — *An somnus, qui se male præbet amanti*. Nihil amanti pejus, quam illum invenire dormientem, qui possit ad amicam introducere. Quod ita planum, expresse adeo ex ipsis poetæ verbis elucet, ut interpretandum libens omiserim, nisi in interpretando alii oberraverint.

43. *Quum te celare volebam*. *Me celare volebam*, septem codices: quatuor, *te solebam*: recte. Canace, *id te celavimus unum*. Fast. iv, 149: *Ut tegat hoc celetque viros Fortuna virilis Præstat*. Heins.

47. *In me duræ transite catenæ*. Vere igitur *catena*, et *dura* quidem, janitor erat impeditus, quum exoptet Ovidius ut in ipsum janitoris *catenæ transeant*, modo, ut ille, *cum amica requiescat*.

49. *Fallimur? an*. Codex Douzæ, *fallimus? aut*.

51. *Fallimur*. Male in Aldinis codicibus interrogative legitur: supra enim interrogat; hic autem affirmat: unde et causam reddit, dicens *impulsa* etc. Mar. — *Animoso. Adverso* Neapolitanus: quod apte quidem explicari potest, et olim etiam

Hei mihi! quam longe spem tulit aura meam!
Si satis es raptæ, Borea, memor Orithyiæ,
Huc ades, et surdas flamine tunde fores.
Urbe silent tota: vitreoque madentia rore
Tempora noctis eunt; excute poste seram.
Aut ego jam ferroque ignique paratior ipse,
Quam face sustineo, tecta superba petam.
Nox et Amor vinumque nihil moderabile suadent:
Illa pudore vacat; Liber Amorque metu.
Omnia consumsi: nec te precibusve minisve
Movimus, o foribus surdior ipse tuis!

Heinsio placuisse ex adscriptis oræ libri ejus notis video: sed longe elegantius est *animoso*. Et Virgilius II, Georg. 441. *animosos Euros* dixit. Et ita Apuleius lib. I, Metam. *exanimes ventos* quoque dixit. Sic et *animosum fluvium* Stat. VII, Theb. 325; et *animosum* idem est, quod vehemens, violentus. Pro *impulsa*, malebat etiam Heinsius *en pulsa*, quod in uno codice exstabat; sed vehementius, et *animoso vento* convenientius *impulsa*. BURM.

58. *Quam face sustineo. Quem*, Puteaneus et Arundelianus, cum editionibus nonnullis. *Ignem* subintellige: pro *paratior*, primæ editiones et Scriverianus, *potentior*. Mihi distichon hoc suspectum est. HEINS. Non tam facile damnare audeo; sed ex vestigiis codicum legerem:

Aut ego jam ferroque ignique paratior, ista
Quam face sustineo, tecta superba petam.

Hoc sensu; ego jam instructior (*parati* milites, armati) ista *face, quam sustineo, petam* tecta. Si *quem* retinendum est, lege cum Francio:

... Ignique paratior illo, *vel* ipso,
Quem face sustineo.

Ut ignem a face distinguat; gerit enim ignem in face, ut alii in lucerna: ut Epist. II, 120: *Sepulchrali lumina mota face*; et supr. II, 11: *Vidi ego jactatas mota face crescere flammas*; et Varro apud Non. in *fax*: *Ignis in face adfertur*. In quibusdam erat, *paratior omni*; in uno, *ferocior omni*. BURM.

60. *Pudore vacat*. Solent plerumque cujusvis ordinis homines nocte, quam die, esse licentiosiores, et ad facinora perpetranda (quoniam ab aliis non adspiciuntur) paratiores. Idcirco Cæsar, quum nocte posset Corfinium, quod milites, qui ibi præsidio erant, ipsi se jam dedidissent, ingredi noluit. Ejus verba sunt lib. I, de bello Civili: « Tamen veritus, ne militum introitu, et nocturni temporis licentia, oppidum diriperent, eos, qui venerant, collaudat etc. »

62. *Surdior. Durior*, in omnibus libris scriptis. CIOF. *Surdior* Neapolitanus, pro diversa lectione; eleganter: quomodo et Scriverianus codex. Paulo ante, vers. 54, dixit:

Huc ades, et surdas flamine tunde fores.

Infra Eleg. VIII; vers. 77

Non te formosæ decuit servare puellæ
  Limina : sollicito carcere dignus eras.
Jamque pruinosos molitur Lucifer axes;
  Inque suum miseros excitat ales opus.
At tu, non lætis detracta corona capillis,
  Dura super tota limina nocte jace.
Tu dominæ, quum te projectam mane videbit,
  Temporis absumti tam male testis eris.
Qualiscumque vale, sentique abeuntis amorem;
  Lente, nec admisso turpis amante; vale.
Vos quoque, crudeles rigido cum limine postes,
  Duraque conservæ ligna valete fores.

Surda sit oranti tua janua, laxa ferenti.

Sic supra Elegia IV, 62, *surdas* puto similiter scribendum. *Qua licet ad surdas prosequar usque fores* : nam veterrimus Puteaneus, *suevas*. Vulgati *sævas* : *duras* tamen fores dicit mox, versu ultimo. HEINS.

63. *Non te formosæ decuit* etc. Non dignus sane, cui *formosæ puellæ* mandaretur custodia; sed qui potius vigil et *sollicitus* tetro carceri custos adsideres.

64. *Sollicito*. Francius, *perpetuo*.

69. *Quum te projectam*. Variant codices admodum. Putean. *prolectam*; *dejectam* Mentelianus et Neapolit. : sed nihil muto. II, Fast. 537 :

Tegula *projectis* satis est velata coronis.

Noster Epist. XXI, 165; de Hymen.:

Projicit ipse sua deductas fronte coronas. B.

71. *Sentique abeuntis amorem*. *Honorem*, meliores; et pro *Lente*, *Lenta*, ut ad dominam hæc referantur; sed initio Elegiæ similiter, *Te nimium lentum timeo*. H. Crispinus etiam explicat *percipe*, *cognosce* : sed sensus vulgatæ lectionis satis planus illis, qui Latine sciunt: tu *lente*, qui me non audis, vicissim *senti* gravem amorem, quo ego abiens torqueor; nec potiaris, etiamsi maxime cupias, etiam tua, quam amas : hæc est vis vocis *sentire*. B.

74. *Duraque consertæ*. Scripti plerique, ac in his meliores, *conservæ*. Janitoris *conservas* vocat *fores*. Sic ille Libanus apud Plautum, *Asinaria*, Act. II, Sc. III, vers 6:

Nolo ego fores *conservas* meas a te verberarier.

Apud Apuleium sub finem libri VII, Metam. Asinus et Equiso *conservi* appellantur. Sic et apud jurisconsultos *ædes servæ*, *arca serva*, *fundus servus* et similia occurrunt. Sic Rutilius in elegante Itinerario, I, 215:

Leges restituit, libertatemque reducit,
  Et *servas* famulis non sinit esse suis. H.

— Ab indignatione in janitorem, ad januam ipsam transit; et *conservas fores* vocat, quæ tali *servo* obedire se paterentur; et *valere* jubet, quia non amantem admittunt.

ELEGIA VII.

IN SE IPSUM, QUOD AMICAM MANU LÆSERIT.

Adde manus in vincla meas, meruere catenas,
  Dum furor omnis abit, si quis amicus ades.
Nam furor in dominam temeraria brachia movit.
  Flet mea vesana læsa puella manu!
Tunc ego vel caros potui violare parentes;
  Sæva vel in sanctos verbera ferre Deos.
Quid? non et clypei dominus septemplicis Ajax
  Stravit deprensos lata per arva greges?

2. *Omnis abit.* Vel *abit* pro *abiit* legendum cum Douzæ codice ; vel *abest* rectum est : quia si rediret furor, periculum erat, ne iterum in puellam irrueret. Infr. El. x, 9. *Nunc timor omnis abest :* ubi etiam *abit*, codices. Burm. — *Si quis amicus ades.* Sic omnino legendum (ut in correctiore codice vidimus); non *adest.* Est autem ordo : O tu amice, si quis amicus *ades*, dum omnis furor abest, *adde manus* etc. Mar. *Si quis amicus adest*, frustra multi codices : ita Horat. III, Od. 27, 51 :

... O Deorum,
Si quis hæc audis. Burm.

5. *Tunc ego vel caros* etc. Nullum est tam immane facinus, quod non ille possit admittere, qui

In dominam temeraria brachia movit.

Sic impietas in parentes vel carissimos, et in Deos sacrilegium, crimina vix dicit, si furori illius comparaveris, quem in imbellem feminam, et eam amantem, non pudeat debacchari. — *Potui violare.* Neapolitanus, *laniare :* forte recte ; versu enim 11 : *violare* repetitur, ubi eadem varietas : hic vero malim *jugulare.* Heins. *Penates* etiam Puteaneus ; sed nihil muta : gravissimum enim hoc crimen, de quo vid. Abraham, ad Ciceron. in Vatin. cap. 5. Deinde, *in sanctos arma movere Deos*, Farnesianus et Douzæ codex : rectius vero *parentes*, quam *penates* (qui et ipsi Dii sunt), Diis quasi opponuntur. Burm.

7. *Quid? non et clypei* etc. Exemplis, ut mos est, tentat lenire, quod non possit purgare ; et qui causam tueantur, Ajacem advocat et Oresten : vid. Sophocl. *Ajax* flagellif. et Euripidis Orest. — *Quid non.* Lege, *Quid? nonne.* Sic infr. II, x, 12 :

Nonne erat in curas una puella satis?

Et Amorum libro III, Eleg. VI, vers. 29 :

Quid? nonne Alpheon diversis currere terris
Virginis Arcadiæ certus adegit amor?

Et, vindex in matre patris, malus ultor Orestes,
Ausus in arcanas poscere tela Deas?
Ergo ego digestos potui violare capillos!
Nec dominam motæ dedecuere comæ?
Sic formosa fuit; talem Schœneida dicunt
Mænalias arcu sollicitasse feras.
Talis perjuri promissaque velaque Thesei
Flevit præcipites Cressa tulisse Notos.
Sic, nisi vittatis quod erat Cassandra capillis,
Procubuit templo, casta Minerva, tuo.

9. *Malus ultor Orestes.* Recte *malus ultor*, qui, ut patrem a matre sua mactatum ulcisceretur, ipsam interfecit. Vid. Juv. Sat. VIII, vs. 214.

10. *Ausus in arcanas poscere tela Deas.* In Furias, quas facibus et pugione armatas instantes ubique sibi, in parricidii pœnam, videre Orestes arbitrabatur. Furiæ quippe « Deæ speculatrices et vindices facinorum et scelerum. » Cic. de N. D. III, 18: Erant autem in terris *Furiæ*: in cælo *Diræ*; apud Inferos *Eumenides*; et tres quidem numero, Tisiphone, Alecto, Megæra.

11. *Digestos potui violare capillos.* *Laniare* scripti, recte; nam *violare* jam præcesserat paulo ante. Ita et in illa Epist. Medeæ, vers. 157:

Vix me continui, quin sic laniata capillos
Clamarem.

Et sæpe alibi. H. — *Digestos capillos.* Ornate, et ad artem compositos. Melius *violare*, quam *laniare*: crimen enim amicam verberantis, sacrilegium, ut vid., nominat; et *violamus* quidquid *sacrum* nobis esse debuit.

13. *Sic formosa fuit. Sic mihi pulchra fuit*, Sarravianus. Forte, *sic quoque pulchra fuit*. Pro *dicam*, recte idem Sarravianus, *dicas*: nisi cum Neapolitano et tribus aliis malis, *dicunt*: duo Vaticani, *fama est*. H. Si vel unus codex addiceret, Heinsii conjecturam reciperem: elegans enim est, et hoc vellet; licet *comæ* essent *motæ* ex statione, et ita deberet deformior videri, tamen *sic quoque pulchra fuit*; tanta erat vis formæ, ut his non extingueretur! Franc. legebat, *Et formosa fuit*. B. — *Talem Schœneida dicunt Mænalias arcu sollicitasse feras.* Duæ apud poetas memorantur Atalantæ: altera venatrix Arcadica, Jasii filia: altera Bœotica, cursu celebris, filia Schœnei. Sed Ovidius hoc loco confudit nomina, id quod et alibi facit: eamque, quæ Jasii, *Schœneida* vocat. M. — *Schœneida.* Atalantam, Schœnei filiam, de qua non ad Heroid. XVI, 263, sed ad Met. X, 560, sqq. dicemus.

17. *Sic, nisi vittatis quod erat Cassandra capillis* etc. Mirandum hunc Virgil. locum in memoriam revocat ex Æneid. libro II, vers. 403:

Ecce trahebatur passis Priameia virgo
Crinibus a templo Cassandra, adytisque Minervæ,
Ad cælum tendens ardentia lumina frustra;
Lumina! nam teneras arcebant vincula palmas.

Vitta autem erat fascia quædam,

Quis mihi non, Demens, quis non mihi, Barbare, dixit?
  Ipsa nihil : pavido lingua retenta metu.
Sed taciti fecere tamen convicia vultus;
  Egit me lacrimis, ore silente, reum.
Ante meos humeris vellem cecidisse lacertos;
  Utilius potui parte carere mei.
In mea vesanas habui dispendia vires;
  Et valui pœnam fortis in ipse meam.
Quid mihi vobiscum, cædis scelerumque ministræ?
  Debita sacrilegæ vincla subite manus.
An, si pulsassem minimum de plebe Quiritem,

qua circum caput crines religabant veteres, et quæ matronas præcipue a virginibus discernebat. Nec matronæ solum *vittatæ*; sed et sacerdotes, vates, Deorum statuæ, aræ, supplices et victimæ. Æn. II, 156:

... *Vittæ*que Deûm, quas *hostia* gessi.

19. *Barbare, dixit. Dicat* alter Mentelii, nisi *dixet* antique, pro *dixisset*. Heins.

22. *Egit me lacrimis* etc. Prioris versus sensum evolvit : lacrimæ illius, *silente* etiam *ore*, *reum* me arguerunt.

26. *Et valui pœnam fortis inire meam*. Sic septem scripti; male. Francius volebat, *In pœnam valui fortis et ipse meam* : elegans vero usus verbi *valere* : ita *valere in scelus* Propert. IV, Eleg. VII, 68. *Dira in aliquem valent*. Vellej. Paterc. II, 46 : *Ne quid esset in literis quod valere contra caput atque existimationem posset*. Cicer. II, Verr. 71. B.

29. *An, si pulsassem* etc. Quid enim de illo, si *verberasset*, quum vel *pulsantem*, et *minimum* quidem *de plebe*, *plecti* lex voluerit? — *Quirites* proprie, qui *Cures* incolebant, Sabinorum oppidum; ut *Romani*, qui *Romam*. *Quirites* etiam appellabantur cives urbani, pagani, non milites. Militum nomen erat honorificentius, quam *Quiritum*; quum plebeii etiam ignobiles, qui nullam reipublicæ operam navaverant, possent *Quirites* esse. — *Minimum de plebe Quiritem*. Regius et Neapolitanus, *minima de plebe* : quod non spernendum, nisi quis malit, *media de plebe*. Heins. Verisimilis Heinsii conjectura, et ita citavit hunc versum olim Salmasius, observ. ad Jus Atticum, pag. 267; ubi de hac injuria, quæ per verbera infertur, et Græcis αἰκία dicitur, disputat : ego tamen nihil temere contra codices mutandum esse puto; *de plebe* enim simpliciter etiam notat abjectam sortem. Notandum vero Marius monuit, *Quiritem* hic in singulari poni, quum pluraliter tantum veteribus usurpatum fuisse *Quirites*, notet Schol. Hor. ad illa lib. II, Od. VII :

Quis te redonavit Quiritem
Dis patriis.

Sed et Noster III, Am. El. XIV, 9 :

Ignoto meretrix corpus junctura Quiriti.

Et passim ille et alii. Colerus vero Parerg. cap. XXXVI, docuit differen-

Plecterer? in dominam jus mihi majus erit?
Pessima Tydides scelerum monumenta reliquit.
Ille Deam primus perculit; alter ego.
Sed minus ille nocens: mihi, quam profitebar amari,
Læsa est: Tydides sævus in hoste fuit.
I nunc, magnificos victor molire triumphos!
Cinge comam lauro; votaque redde Jovi:
Quæque tuos currus comitatus turba sequetur,
Clamet: Io! forti victa puella viro!
Ante eat effuso tristis captiva capillo,
Si sinerent læsæ, candida tota, genæ.
Aptius impressis erat os livere labellis,
Et collo blandi dentis habere notam.
Denique, si tumidi ritu torrentis agebar,

tiam inter *pulsare* et *verberare*, quorum hoc gravius, et ideo a Cicerone, *Civem verberare scelus* esse dicit; quod Noster ad *pulsationem* per exaggerationem transtulit, quum manus suas, *cædis sceleris que ministras* vocet. Burm.

31. *Scelerum monumenta.* Francius malebat, *documenta*: nihil opus; amat Noster illam vocem *monumenta*: in fine Elegiæ *signa* vocat. Burm.

33. *Et minus ille nocens: me quam profitebar amare, Læsi.* Lege, *At minus*, aut cum Sarraviano, *Sed.* Deinde Puteaneus, *mihi, quam profitebar amari, Læsa sit.* Lege, *Læsa est*: nam Farnesianus et Douzæ liber, *me quam profitebar amare Læsa est.* Arundelianus:

... Mihi, quam profitebar amare,
Læsa est. Heins.

35. *I nunc, magnificos* etc. Ironice; non erat enim unde tantum superbiret, quia, ut ait Virg. Æn. II:

... Namque etsi nullum memorabile nomen
Fœminea in pœna est, nec habet victoria laudem.

— *Victor molire.* Rectius codex Douzæ, *molite.* Heins. Sed sequentia *cinge*, et *redde*, aptius esse *molire*, docent. Burm.

37. *Comitantum turba sequetur. Comitatus* Puteaneus, per appositionem. Malim tamen, *comitatrix turba;* nam optimus Palatinus, *comitatur*: Neapolitanus et duo alii, *comitetur.* Junian., *comitantia.* Arundelianus, *comitatur turba sequentum*: alii aliter. Heins. Ego mallem:

Quæque tuos currus comitatur turba, frequenter
Clamet: Io etc.

Vel *comitantur turba, frequentes.* B.

42. *Et collum blandi. Collo*, dant scripti meliores. Heins.

43. *Si tumidi ritu torrentis agebar, cæcaque me* etc. Apte minus inter se figuræ videntur hic cohærere; et celerius poeta a metaphora *torrentis*, ad feram transcurrit, cui,

Cæcaque me prædam fecerat ira suam;
Nonne satis fuerat timidæ inclamasse puellæ,
Nec nimium rigidas intonuisse minas?
Aut tunicam summa deducere turpiter ora
Ad mediam? mediæ zona tulisset opem.
At nunc sustinui, raptis a fronte capillis,
Ferreus ingenuas ungue notare genas.
Adstitit illa amens, albo, et sine sanguine, vultu,
Cæduntur Pariis qualia saxa jugis.
Exanimes artus, et membra trementia vidi;
Ut quum populeas ventilat aura comas;
Ut leni Zephyro gracilis vibratur arundo;
Summave quum tepido stringitur unda Noto.
Suspensæque diu lacrimæ fluxere per ora,

prædam voranti *iram* jure adsimilat.

46. *Intonuisse minas*. *Manus* Neapolitanus et Junianus: sed nihil mutandum; nisi reponi placeret:

Nec minimum rigidas intonuisse minas.

Nec minimum, subintellige *fuerat*.

47. *Ora*. Recte est *ora*, tam hic, quam in Metamorph. et decipitur, mea quidem sententia, Ciofanus, qui Regium deceptum censet in hujus scripturæ vindicatione: nam quanti, obsecro, est altera illa, quam ipsus nobis substituere ausus hoc loco *ore*, pro *ora*! Douza.

48. *Ut mediam*. Scribe cum Puteaneo et tertio Palatino, eodemque optimo, tum et prima editione:

Aut tunicam summa deducere turpiter ora
Ad mediam: mediæ zona tulisset opem. H.

49. *Raptis*. Et hic duo Vaticani *ruptis* habent. Francius, forte tamen *prensis*, scripsisse Ovid. conjicit. Ita certe Noster, Met. II, 476:

Dixit; et adversa *prensis* a fronte capillis.

Nihil tamen sine libris muto. B.

51. *Adstitit illa amens* etc. Pro *amens*, multi veteres, *gemens*: duo, *demens*. Lego, *tremens pavido et sine sanguine vultu*. Nisi pro *amens*, malis *pavens*. Met. VI, 527, de Philomela:

Illa tremit, velut agna pavens, quæ saucia cani
Ore excussa lupi.

—*Albo* non movendum, quod comparatio a marmore desumta requirit: candidissimum enim *Parium*. Neque etiam *amens* est movendum; id est *non sua*, ut alibi dicit; quum mens abiisset, et consternata esset impetu meo; et mox, *membra trementia* sequuntur. Burm.

56. *Summave quum tepido stringitur unda noto*. Ipsam rem mirifice exponit verbum hoc *stringere*. Undam enim, quum levioris ventu aflatu *impellitur*, crispari dicas, et quasi in rugas contrahi. Quod feliciter admodum expressit, antiqua vir apud recentiores indole, nec satis unquam laudandus nostras *La Fontaine*:

La moindre vent qui d'aventure
Fait rider la face de l'eau.

— *Summave quum*. Elegantius unus

Qualiter abjecta de nive manat aqua.
Tunc ego me primum cœpi sentire nocentem:
Sanguis erant lacrimæ, quas dabat illa, meus.
Ter tamen ante pedes volui procumbere supplex:
Ter formidatas reppulit illa manus.
At tu ne dubita, minuet vindicta dolorem,
Protinus in vultus unguibus ire meos;
Nec nostris oculis, nec nostris parce capillis:
Quamlibet infirmas adjuvet ira manus:
Neve mei sceleris tam tristia signa supersint,
Pone recompositas in statione comas.

Moreti et Douzæ codex, *summa velut tepido*; si separatim legas, *summa vel ut tepido*.

58. *Abjecta de nive.* Ex cælo in terram *jacta*: ut *jactæ nives* Nostro lib. II, Art. Am. 232. Vide infr. ad Eleg. IX, 12. *abjicere* vero est in terram projicere. *Objecta* edidit Bersmannus. Burm.

62. *Ter formidatas* etc. Excerpta scilicet, et recenter quidem, quam essent *formidandæ*. — *Reppulit*, rejecit. Notandum autem est, *Repulit* natura corripere primam syllabam: ut Medea Ovidiana, in Epistola ad Jasonem vers. 165:

Quæque feros *repuli* doctis medicatibus ignes.

Sed quandoque, immo et sæpius, poetæ addunt alterum *p*, et positione longam faciunt. Idem fit etiam in præterito *retuli*, et *reperi*. Mar. Ita olim persuasum Grammaticis; sed nunc sine metu reprehensionis talia audemus simplici *p* edere: syllaba illa enim *re*, utrumque modum recipit, etiam non duplicata consonante: ita *recidi*, non *reccidi*. B.

66. *Quamlibet infirmas adjuvet ira manus. Quamlibet*, id est, quamvis. Lege sic, cum melioribus quibusque scriptis. Heins.

67. *Tristia signa.* Heinsius notavit in prima editione legi, *rustica signa*.

68. *Pone recompositas* etc. In statu, quo prius, capilli fac reponantur; ne quod supersit *sceleris* mei indicium.

ELEGIA VIII.

LENAM EXSECRATUR, QUÆ AMICAM ARTIBUS MERETRICIIS CONABATUR INSTRUERE. *

Est quædam, quicumque volet cognoscere lenam,
  Audiat, est quædam, nomine Dipsas, anus.
Ex re nomen habet : nigri non illa parentem
  Memnonis in roseis sobria vidit equis.
Illa magas artes, Ææaque carmina novit,
  Inque caput rapidas arte recurvat aquas.
Scit bene quid gramen, quid torto concita rhombo

* Ut Noster Propertium, qui IV, Eleg. V, argumentum hoc tractavit; sic Elegiam hanc imitatus est, nec uno in loco fideliter, et ad verbum expressit satiricus noster *Regnier*, Sat XIII. Nonnulla etiam *Molière*, in illo Dramate eximio, cui titulus *l'École des Femmes*, Act. II, Sc. 6.

2. *Dipsas anus.* Quæ *Dipsas* in Nasone, MACETTE eadem apud nostratem. *Dipsas* autem a διψάω, *sitio*, propter sitim perpetuam, quam isti objicit. Sic quoque vocatur serpentum quoddam genus, qui, quos morsu læserit, siti enecat, siti ipse combustus inexplebili : *in mediis sitiebant Dipsades undis.* Luc. IX, 610.

3. *Nigri non illa parentem Memnonis* etc. Periphrasis admodum elegans, ut dicat : siccam anum istam aurora numquam deprehendit.

5. *Illa magas artes, Ææaque carmina novit.* Αἶα, inquit Stephanus, πόλις Κόλχων, θαλάσσης ἀπέχουσα στάδια τριακόσια, ἣν περιῤῥέουσι ποταμοί, Ἵππος καὶ Κυάνεος, ποιοῦντες αὐτὴν χεῤῥόνησον, etc. Hinc igitur *Ææus, a, um.* Quare *Ææa carmina*, non solum Circes, quæ et ipsa ex Colchis profecta, in Italiam venit : sed et Medeæ incantationes hoc loco accipi possunt. Fuit et altera *Æa*, Thessalis, cujus Sophocles alibi meminit his verbis : Ἔςι τὶς Αἶα Θεσσάλων πανκλήρια, etc. auctor idem Stephanus. MICYL. *Circeaque carmina*, prima editio, excerpta Puteani et sex scripti. — *Illa magas artes* etc. Confer Propert. lib. IV, El. 5, a v. 5, ad 20.

6. *Liquidas. Rapidas* unus Mediceus cum excerptis Politiani; quod magis ad rem. HEINS. Certe majorem magæ potentiam exprimit. B.

7. *Scit bene...... quid torto concita rhombo licia.* Instrumentum quoddam magicum *rhombus*, quo utebantur mulieres maleficæ. Theocrit. Idyll. B, 30 :

Χὼς δινεῖθ' ὅδε ῥόμβος, ὁ χάλκεος, ἐξ
  Ἀφροδίτας,

Licia, quid valeat virus amantis equæ.
Quum voluit, toto glomerantur nubila cœlo;
Quum voluit, puro fulget in orbe dies.
Sanguine, si qua fides, stillantia sidera vidi:
Purpureus Lunæ sanguine vultus erat.
Hanc ego nocturnas vivam volitare per umbras
Suspicor, et pluma corpus anile tegi;
Suspicor; et fama est: oculis quoque pupula duplex
Fulminat, et gemino lumen ab orbe venit.
Evocat antiquis proavos atavosque sepulcris,
Et solidam longo carmine findit humum.
Hæc sibi proposuit thalamos temerare pudicos;

Ὡς κεῖνος δινοῖτο ποθ' ἁμετέρῃσι θύρῃσιν.
Et Propert. II, Eleg. XXI, 35:

Deficiunt magico *torti* sub carmine *rhombi.*

Torti, ob *licia* quibus circumndabantur inter incantandum. *Turbinem* vocat Horat. Epod. XVII, 6:

Canidia parce tandem vocibus sacris;
Citumque retro solve, solve *turbinem.*

8. *Virus amantis equæ*. Agitur hic de *hippomane*, quod lente distillat ab inguine *amantis equæ*, Georg. III, 281; vel quod extrahitur e caruncula, quam pulli nascentis fronti adhærescentem *præripit* mater: Æn. IV, 516. Plura et saniora apud *Buffon*, Hist. Nat. tom. IV, 214 et 329.

13. *Hanc ego nocturnas vivam volitare per umbras Suspicor.* Multi, *visam*, quos inter Jureti et Puteani excerpta: duo, *vetulam*. Puteaneus, *vetsam*, sed postea *t* in *r* mutato, hoc est *versam*. Opinor *suetam* scribendum. Mutari autem hujusmodi veneficæ in Striges credebantur: id Noster hoc loco innuit, de Strigibus, in Fast. VI. 141:

Sive igitur nascuntur aves, seu carmine fiunt;
Næniaque in volucres Marsa figurat anus.

Strigas, *mulieres volaticas* Festus et Isidorus in Glossis interpretantur.

15. *Suspicor, et fama est.* Imitatio Virgiliana. Eclog. IX, 11:

Audieras, et fama fuit.

— *Pupula duplex.* Vid. Gell. IX, 4, et Plin. VII, 11; et ita forte Fabula Metam. VII, 365, de Telchinibus intelligenda. Vid. Brodæum I. Var. Lect. cap. 37. HEINS. *Pupulam* pro *pupilla* dici, docuit Salmasius ad Capitol. Pertin. cap. XIV.

16. *Gemino lumen ab orbe venit.* Putean. *micat*, pro diversa lectione:

Tunc... quum frons... lumenque corusco
Igne *micat*, tunc illa viri, quæ vertice fundit,
Fulmina pertuleris. SIL. ITAL. XI, 359.

Sed quum illic agat de oculis generaliter, plane assentior Putean. membrànis et tredecim aliis, *gemino orbe* legentibus. Lactant. de Phœnice:

Ingentes oculi: credas *geminos* byacinthos,
Quorum de medio lucida flamma *micat*. H.

18. *Longo. Primo* est in Palatino; recte forte: id est, simul ac cantare incipit: nisi *privo* reponendum; id est, sibi proprio. BURM.

19. *Thalamos violare pudicos. Te-*

Nec tamen eloquio lingua nocente caret.
Fors me sermoni testem dedit : illa monebat
Talia; me duplices occuluere fores.
« Scis, hera, te, mea lux, juveni placuisse beato.
Hæsit, et in vultu constitit usque tuo.
Et cui non placeas? nulli tua forma secunda est.
Me miseram! dignus corpore cultus abest.
Tam felix esses, quam formosissima, vellem!
Non ego, te facta divite, pauper ero.
Stella tibi oppositi nocuit contraria Martis :
Mars abiit; signo nunc Venus apta suo.

merare Puteaneus, aliique meliores, et recte. Epistola Œnones 101 :

Ut minor Atrides *temerati* fœdera lecti
Clamat.

Et in libro Metam. II, 591 :

An, quæ per totam res est notissima Lesbon,
Ignorata tibi est, patrium *temerasse* cubile
Nyctimenen? HEINS.

22. *Duplices fores.* Quæ duplici tabula constabant, dupliciterque aperiebantur. Græcis pari modo δικλίδες. HEINS. — *Occuluere. Detinuere*, Mentelianus.

23. *Hera.* O domina. *Heram* adpellat ipsam puellam, ut ei blandiatur, ac benevolentiam captet. Sic etiam incipit Elegia ad Demophoontem, apud Propert. libro secundo :

Scis, here mi, multas pariter placuisse puellas.

In quodam tamen MS. exemplari scriptum legi, *here* per *e*, non per *a* : quæ lectio mihi non displicet, ut κατὰ τὸ σιωπώμενον intelligamus, pridie quam ad tentandam puellam accessisset lena hæc, eam visam fuisse a quodam juvene, qui statim illius amore correptus sit, pro quo nunc hæc verba faciat Dipsas. *Here* igitur adverbium est, pro *heri*; ut staret versus. MAR. Recte quidem Marius : sed non opus est per *here*, *pridie* intelligere, quum et longius tempus notet, et pro *nuper* utatur Tertull. Apol. 4. Sic *cras* etiam de *futuro*, ut notum. BURM. — *Juveni placuisse beato.* Id est, quem donis omnibus instruxit fortuna : Tibullo denique cuidam, de quo Horat. I, Ep. IV, 6 :

... Di tibi formam,
Di tibi divitias dederunt artemque fruendi.

24. *Hæsit, et in vultu constitit usque tuo.* Simile hoc illustris Douza esse notat illis Petronii cap. XXVI : *Et quia considerantium hæserant vultus.* Quæ tamen ego diversa esse puto : ibi enim *hæserant*, est pro cohæserant, vicini erant, et per eamdem rimam junctim speculantes : hic agitur de juveni, qui obviam factus puellæ, et ejus formam stupens *constiterat*; et, ut laqueo captus, *hæserat*.

29. *Stella tibi oppositi* etc. Cur male res in amando cederent, quibus sub *Martis* sidere nasci accideret, non est ita facile conjiciendum, quum amorem Deus ille facilem adeo, totiesque expertus fuerit.

30. *Venus apta tuo. Tuum* signum

Prosit ut adveniens, en adspice : dives amator
Te cupit, et curæ, quid tibi desit, habet.
Est etiam facies, quæ se tibi comparet, illi :
Si te non emtam vellet, emendus erat. »
Erubuit. « Decet alba quidem pudor ora : sed iste,
Si simules, prodest : verus obesse solet.
Quum bene dejectis gremium spectaris ocellis,
Quantum quisque ferat, respiciendus erit.
Forsitan immundæ, Tatio regnante, Sabinæ
Noluerint habiles pluribus esse viris.
Nunc Mars externis animos exercet in armis:
At Venus Æneæ regnat in urbe sui.
Ludite, formosæ : casta est, quam nemo rogavit;

Venus est ; hoc est, tibi propitium : alii codices *suo*. HEINS.

31. *Prosit ut adveniens.* Ut sit ordo et sensus : O puella, *en*, id est, ecce. *Ut*, id est, quemadmodum : supple, Venus adveniens prosit tibi. *Adveniens.* Dixerat enim supra : *Mars abiit.* Quum igitur *Mars*, adversum sidus, *abiisset*, beneficum *Veneris adveniens* jam prodesse incipit : quod ostendens, ait : *Dives amator te cupit*, te deperit : cui curæ est id quod tibi deest ; id est, dignus corpore cultus. MAR.

35. *Erubuit.* His scil. auditis, puella, cujus voces hujusce modi, *emendam*, *emendus*, aures haud immerito læserant. Statim itaque anus : *decet alba quidem pudor ora*, puellæ formam simul laudans et animi candorem : quod hic perfidiæ summum.

37. *Spectabis.* Si *spectaris* pro spectaveris per syncopen subjunctive legeretur, mihi magis placeret : sed nullibi id reperimus : non igitur est temere immutandum. *Spectare* autem *gremium*, *dejectis oculis*, modestiæ est et pudoris. Hanc vero modestiam et pudorem conatur lena summa ope a corde puellæ removere, ut facilius quod intendit, ei possit persuadere. MAR.

38. *Quantum quisque ferat.* Tantum, inquit, unusquisque *respiciendus* est, æstimandus tanti, quantum *afferat* nummorum et emolumenti.

39. *Forsitan immundæ.* Rectius multo, quam *incultæ*, quod merum glossema. Immundus enim, ἄκοσμος; unde Lucret. IV, 1155 :

Nigra, μελίχροος est ; immunda ac fœtida, ἄκοσμος.

40. *Habiles.* Haberi a pluribus viris. Terent. Andr. I, I. *Quis heri habuit Chrysidem?* Cicer. IX, Epist. ult. *Habere cum Laïda.* Græci similiter τὸ ἔχειν usurpant. BERSM. — Nimis hoc subtile. *Habilis viris* dictum, ut infr. El. IX, 3 : *Ætas bello habilis*, et ita passim. BURM.

43. *Ludunt formosæ. Ludite, formosæ* Sarravianus, cum uno Moreti et Scriveriano : placet. Art. II, 389 :

Ludite ; sed furto celetur culpa modesto.

Aut, si rusticitas non vetat, ipsa rogat.
Has quoque, quas frontis rugas in vertice portas,
Excute : de rugis crimina multa cadent.
Penelope juvenum vires tentabat in arcu :
Qui latus argueret, corneus arcus erat.
Labitur occulte, fallitque volubilis ætas ;
Ut celer admissis labitur amnis aquis.
Æra nitent usu : vestis bona quærit haberi :
Canescunt turpi tecta relicta situ.

44. *Aut si rusticitas non vetat.* Urbanitati *rusticitatem* opponit Quint. vi, 3 : sed eo sensu hic accipienda, quo jam vidimus Epist. xvii, 186: *Rusticitas excutienda est ;* pro imperitia elegantiarum, negligentia vel etiam odio voluptatum.

45. *Has quoque quas.* Quid, si, minima mutatione, legamus :

Has quoque, quæ frontis rugas in vertice portant,
Excute ; de rugis crimina multa cadent ?

Hoc sensu : examina, quæso, has tetricas et rugosa fronte matronas, quæ castitatem ficta severitate præ se ferunt ; videbis ex illis ipsis rugis, sub quibus nunc latent, prodire crimina multa. *Excutere* enim est examinare ; et hunc puto esse Poetæ sensum ; nam lena jam præcepta sua exemplis Penelopes, castissimæ scilicet matronæ, illustrabit.

48. *Qui latus argueret* etc. Non ea mente Penelope Ulixeum arcum procis tendendum proposuit, Odyss. Φ, 68, ut quantum *lateribus* valerent, experiretur ; sed rem ita perfide lena suo consilio accommodat.

49. *Labitur occulte, fallitque volatilis ætas, Ut celer admissis labitur amnis aquis.* In Regio et duobus aliis, *volubilis :* quæ eadem diversitas observatur lib. x, Metam. 519, ubi idem versus a Nostro refertur : neque certe male : ut maneat in comparatione ab aqua et flumine, quæ familiaris Nostro et aliis.

51. *Æra nitent usu.* Hæc quatuor carmina nullum habent ordinem in sensu dignum Nasonis ingenio. Hinc ego facile crediderim transposita esse ; qui error latè increbuit in antiquorum libris : sæpenumero enim videmus, carmina quæ sequi debeant, librariorum inscitia esse præposita. Hoc igitur ordine ab Ovidio relicta hæc carmina existimaverim :

Forma, nisi admittas, nullo exercente, senescit :
Canescunt turpi tecta relicta situ.
Æra nitent usu, vestis bona quærit haberi :
Nec satis effectus unus et alter habent. Mar.

—Mihi omnia bene se habere videntur, et satis cohærere : primo enim ea conjungit, cum quibus comparat *formam*, ut *æra*, *vestem*, et *domum ;* deinde formam etiam sponte *senescere*, si non *exerceatur ;* neque ad eam exercendam *unum* aut *alterum* sufficere, sed plures esse *admittendos*. Burm. — *Vestis bona quærit haberi.* Sensus est : quod nisi *veste bona* utaris, a tineis et mottis corrodetur : quemadmodum *æs* rubigine, et *domus* situ pereunt ; est enim hic *haberi*, in usu esse, tractari etc.

Forma, nisi admittas, nullo exercente, senescit:
Nec satis effectus unus et alter habent.
Certior e multis, nec tam invidiosa rapina est:
Plena venit canis de grege præda lupis.
Ecce, quid iste tuus, præter nova carmina, vates
Donat? amatoris millia multa leges.
Ipse Deus vatum, palla spectabilis aurea,
Tractat inauratæ consona fila lyræ.
Qui dabit, ille tibi magno sit major Homero.
Crede mihi: res est ingeniosa, dare.
Nec tu, si quis erit capitis mercede redemtus,
Despice, gypsati crimen inane pedis.

53. *Nullo exercente.* Imitatus est Stat. I, Silv. II, 165:

... Veniet jam tristior ætas;
Exerce formam, et fugientibus utere donis.

Et uterque celebre dictum Catonis ante oculos habuit, quod servavit Gellius XI, cap. 2: « Vita humana prope uti ferrum est; si exerceas, conteritur: si non exerceas, tamen rubigo interficit: item homines exercendo videmus conteri; si nihil exerceas, inertia atque torpedo plus detrimenti facit, quam exercitio. »

57. *Iste tuus.* Per contemtum: vid. ad Petron. cap. IX. Claud. I, contra Ruf. 371:

Jam pœnas *tuus iste* dabit. BURM.

58. *Amatoris millia multa leges.* Non capio sensum horum verborum: nam durum est *carminum* subintelligere, ut Marius facit: *Amatorum*, Junius; et ita conjecerat Francius. *Carmina multa* prima editio, et Palatinus: si liceret, vellem refingere:

... Amatores millia multa ferant.

Quid, quæso, *iste tuus vates* donat præter carmina? Sed quid inde tibi lucri? Amatores non ferent carmina, sed multa millia nummorum. B.

59. *Ipse Deus vatum.* In Palatino erat, *Deus vates*: nec invenuste; passim enim *vates* dicitur Apollo. *Delius vates*, Virgilio Æneid. VI, 12: ὑποφήτης Græcis. BURM.

61. *Qui dabit.* In hujus pessimæ lenæ sententiam multa scribit Philematium Eumuso amatori suo, apud Aristænetum, I, Ep. XIV.

63. *Nec tu, si quis erit mercede redemtus* etc. Propert. Eleg. cit. 49:

Nec tibi displiceat miles non factus amori,
Nauta nec, attrita si ferat æra manu.

— *Capitis mercede.* Intelligit sane servum, qui suis nummis se in libertatem vindicavit, et domino solvit tantum pretium, quanti ille valeret, si venditus fuisset. BURM.

64. *Gypsati.* Venalium enim trans mare advectorum pedes creta notabant, seu gypso. Plin. XXXV, 17 et 18. Tibul. II, Eleg. VI, 42:

... Regnum ipse tenet, quem sæpe coegit
Barbara *gypsatos* ferre catasta pedes.

Sensus autem: ne respicias, si vel servus fuerit, qui te ambiat, modo dives, et æris non parcus.

Nec te decipiant veteris quinquatria ceræ.
  Tolle tuos tecum, pauper amator, avos.
Quid? quia pulcher erit, poscet sine munere noctem?
  Quod det, amatorem flagitet ante suum.
Parcius exigito pretium, dum retia tendis,
  Ne fugiant : captos legibus ure tuis.
Nec nocuit simulatus amor : sine credat amari :

65. *Nec te decipiant veteris quinquatria ceræ.* Ita quidem in omnibus editionibus, quæ extant, legitur : ac sensus quidem planus est. Nec te, inquit, *decipiant* nobiles, qui veteres *ceras*, hoc est, majorum imagines ostentant et jactant etc. Id enim hoc loco *Ceræ* significant ; ut et apud Juvenalem, Sat. VIII, 18:

Tota licet veteres exornent undique *ceræ*
Atria, nobilitas sola est atque unica virtus.

— Assentior et Paganino, qui recte legendum putavit, *Quinque atria ;* immo vero eam ipsam lectionem se in quibusdam lib. vidisse ait. Igitur, quin ita prorsus legendum sit, dubitari non oportet. Addit hæc, ut maxime nobilis significetur is, cujus majorum imagines vel *quinque* compleant *atria.* Cujus quidem Paganini judicium comprobat hic Noster, lib. I Fastorum, v. 591 :

Perlege dispositas generosa per *atria ceras.*

Et Propertius lib. I, Eleg. V, v. 23:

Nec tibi nobilitas poterit succurrere amanti ;
  Nescit amor *priscis* cedere *imaginibus.* CIOF.

— *Veteris quinquatria ceræ* constanter scripti : nisi quod *veteres ceræ* in Putean. ; unde minima mutatione scribebam, *quin atria :* quin nec te decipiant *atria veteris ceræ :* vel *veteris sinito atria ceræ.* Possis etiam :

Nec te decipiant veteres circum *atria ceræ ;*

ut a Puteaneo libro non abeamus. H. — Omnia hæc frustra, et quasi de nihilo. *Quinquatria* enim est *porticus quinque ambulacrorum.* Glossæ Fausti Romani.

67. *Quid? Quia.* — *Quin,* Putean. cum duobus aliis. Ego cum regio codice :

Quid? quia pulcher erit, poscet sine munere
  noctem ?

Quamvis et vulgata potest stare : transit enim ad aliud amatorum genus ; antea de nobilibus egerat ; nunc ad eos, qui forma sibi placent, et ideo se *sine munere* admitti debere contendunt. De illo *Quid?* quod millies occurrit, vid. ad Petron. 26.

69. *Dum retia tendis. Tendas,* edit. 1470.

70. *Ne fugiant ; captos legibus ure tuis.* Videtur rescribendum :

Ne fugiat, captum legibus ure suis.

Superiora agunt de pulchro amatore ; quo etiam hæc sunt referenda. *Suis legibus*, ut Ep. V, 134 :

Et poteras falli legibus ipse tuis. HEINS.

Quum constans sit lectio *tuis*, retinui : *ure* pro arbitrio tuo, *legibus*, quas *ipsa* dices rapacitati tuæ ; ut leno apud Terent. Phorm. III, 2 : *Mea lege utar.* — *Ignibus ure tuis*, duo Moreti, et unus Palatinus.

71. *Nec nocuit simulatus amor* etc. Propert. Eleg. dict. 29 :

Et simulare virum, pretium facit ; utere causis :
  Major, dilata nocte, recurrit amor.

— *Sine credat amari*. In nonnullis, *se credat amari ;* minus bene, ut mihi videtur.

Sed cave, ne gratis hic tibi constet amor!
Sæpe nega noctes : capitis modo finge dolorem :
Et modo quæ causas præbeat, Isis erit.
Mox recipe; ut nullum patiendi colligat usum,
Neve relentescat sæpe repulsus amor.
Surda sit oranti tua janua, laxa ferenti.
Audiat exclusi verba receptus amans.
Et, quasi læsa prior, nonnunquam irascere læso :
Vanescat culpa culpa repensa tua.
Sed numquam dederis spatiosum tempus in iram;
Sæpe simultates ira morata facit.
Quin etiam discant oculi lacrimare coacti,
Et faciant udas illa vel illa genas;
Nec, si quem falles, tu perjurare timeto:
Commodat illusis numina surda Venus.
Servus, et ad partes solers ancilla parentur;

72. *Et cave. Sed cave*, recte prima editio. Neapolitanus, *sed fuge:* quod jam præcesserat. HEINS.

74. *Et modo quæ causas præbeat, Isis erit*. Propert. quoque, 34:

Fac similes puros Isidis isse dies.

In illis enim *diebus*, qui numero decem, secubabant feminæ, et maritorum consuetudine abstinebant; unde Propert. II, Eleg. XXIV, 1:

Tristia jam redeunt iterum solemnia nobis etc.

79. *Læsa prius. Prior* meliores. H. Recte; ita apud Terent. Prolog. Eunuch. *Quia læsit prior :* ut in Bembino et Vaticano reperit Faernus. Posset et legi, mutata distinctione, forsan subtiliore sensu :

Et, quasi læsa, prior nonnunquam irascere læso. BURM.

80. *Vanescat culpa culpa repulsa*, Puteaneus et Arundelianus :

Vanescat culpa culpa repensa tua.

Recte, nisi quod *sua* legendum : multum esse Nasonem in ea locutione jam alibi monuimus : nisi *culpa nova*, cum Sarraviano malis. Codex Jureti, *repressa;* sed *repensa* bene habet. Artis Amat. II, 677 :

Illæ munditiis annorum damna rependunt. H.

82. *Morata facit. Dedit* Neapolitan., idem mox, *lacrimare decenter.*

85. *Si quem fallas. Falles* meliores: et pro *tu perjurare*, forte, *huic*. H. *Perjurare* antique et Plautino modo, pro *pejerare* dictum, notavit Douza. — *Nec..... tu perjurare timeto.* Acrius etiam Propert. lib. IV, Eleg. 5, 27 :

Sperne fidem, provolve Deos, mendacia vincant.

86. *Commodat illusis. In lusus* quidam. Neapolitanus, *in ludos. Commodat*, pro *accommodat*. HEINS.

87. *Servus et ad partes solers ancilla parentur. Ad partes solers*, id est, qui apte *partes* suas agat, ut histrio sibi in scena datas partes docte et solerter agit; et hoc se-

Qui doceant, apte quid tibi possit emi;
Et sibi pauca rogent : multos si pauca rogabunt,
Postmodo de stipula grandis acervus erit.
Et soror, et mater, nutrix quoque carpat amantem.
Fit cito per multas præda petita manus.
Quum te deficient poscendi munera causæ,
Natalem libo testificare tuum.
Ne securus amet, nullo rivale, caveto.
Non bene, si tollas prælia, durat amor.
Ille viri toto videat vestigia lecto;
Factaque lascivis livida colla notis:
Munera præcipue videat, quæ miserit alter.
Si tibi nil dederit, Sacra roganda via est.
Quum multa abstuleris, ut non tamen omnia donet;
Quod nunquam reddas, commodet usque roga.

quentia suadent, *qui doceant*. B.

89. *Multos si pauca rogabunt*. Legitur etiam, *multi si pauca rogabunt*, quæ fortasse verior lectio. NAUGER. In MS. codice *multi* legitur, et sic ab Ovidio relictum existimaverim: dicit enim inferius, *Et soror et mater, nutrix quoque* etc. MAR.

93. *Quum tibi deficient*. *Te deficient* recte; sic enim optimo illo sæculo loquebantur. Met. XI, 382:

... Qualis, quum deficit orbem,
Esse solet.

— Cicero, Divin. cap. 16 : *Verum, ut ad te, Cæli, redeam, quam multa te deficiant, vides*. HEINS.

94. *Testificare tuum*. *Testificare diem*, Moreti et Neapol. forte recte.

95. *Ne securus*. *Nec securus*, Francofurt. et quatuor alii, et ita Bersmannus edidit : idem quoque Francofurt. *duret amor*.

97. *Ille viri toto*. *Alterius videat toto*, tres libri. *Certo lecto*, Junian.

98. *Factaque lascivis livida colla notis*. Propert. lib. IV, El. V, v. 39, 40:

Semper habe morsus circum tua colla recentes,
Litibus alternis quos putet esse datos.

100. *Si tibi nil dederit, Sacra roganda via est*. Interrogandus nimirum amator, si nihil dederit, an non venale quid novi in via Sacra exponatur. « *Sacram* autem quidam appellatam esse existimant, quod in ea fœdus ictum sit inter Romulum ac Tatium : quidam, quod eo itinere utantur sacerdotes, Idulium sacrorum conficiendorum causa. » Festus ad verbum, VIA.

101. *Ut non tamen*. Forte, *ne non tamen*. Metam. IX, 734:

... Ne non tamen omnia Crete
Monstra ferat.

Quo adludit Puteaneus, qui a manu secunda habebat, *nemo ut tamen*. Francius volebat, *ut ne tamen*.

102. *Commodet ille, roga*. *Ipsa*, constanter meliores : quidam, *ipse* :

Lingua juvet, mentemque tegat; blandire, noceque:
  Impia sub dulci melle venena latent.
Hæc si præstiteris, usu mihi cognita longo;
  Nec tulerint voces ventus et aura meas;
Sæpe mihi dices, vivas bene: sæpe rogabis,
  Ut mea defunctæ molliter ossa cubent.»
Vox erat in cursu, quum me mea prodidit umbra.
  At nostræ vix se continuere manus,
Quin albam raramque comam, lacrimosaque vino
  Lumina, rugosas distraheremque genas.
Dî tibi dent nullosque lares, inopemque senectam;
  Et longas hiemes, perpetuamque sitim!

duo, *usque;* quod arridet. Heinsius.

103. *Blandire noceque. Nocentem* Palatinus: *nocenti* duo alii: *necesse est* unus: forte, *blandire nocendo.* H.

104. *Impia.* Dira, sæva, quibus impii homines utuntur in veneficiis. Possumus hic de melle arte venenato intelligere: quod magis placet. Mar. Francius malebat, *improba*, vel *noxia*.

107. *Sæpe mihi dices, vivas bene. Vivæ bene* Puteaneus, et a manu prima Sarravianus: recte. Trist. lib. v, Eleg. ix, v. 9:

Nec tibi cessaret doctus bene dicere lector. H.

109. *Vox erat in cursu.* Si *Nox* legatur, ut est passim in exemplaribus, nullus conveniens sensus elici poterit: omnino igitur, ut in correcto codice scriptum est, *vox* legendum arbitror; ut sit sensus: Adhuc loquebatur Dipsas, quum mei corporis umbra me prodente, sensit me post bifores latuisse. Mar.

112. *Distraheremque genas. Distraherentque*, Puteaneus cum aliis quibusdam: de manibus suis loquitur. Heins. *Destrueremque* Mentelii; quod elegans, et omnibus, quæ præcedunt, accommodari potest; sed *destruerentque* legerem. B.

113. *Dî tibi dent nudosque lares* etc. Inchoant Propertianam, quæ Ovidianam claudunt diræ in lenam. Sic enim prior, libro iv, Eleg. v, v. 1:

Terra tuum spinis obducat, lena, sepulcrum,
  Et tua, quod non vis, sentiat umbra sitim;
Nec sedeant cineri manes, et Cerberus ultor
  Turpia jejuno terreat ossa sono!

— *Dî tibi dent nullosque lares. Nudosque* quinque scripti. Heins. *Nullos lares*, quod omnes ante Heinsium editi tuentur, et optimi codices habent, revocavi: *nudi* enim *lares* an recte dicantur, valde dubito: voces vero illæ facile commutantur. Burm.

114. *Et longas. Per*, Farnesianus: puto, *fer.* Heins. *Continuas hyemes*, codex Dousæ: sed illud *per* elegans mihi videtur, ut errorem (*nullos lares*) *per longas hiemes*, quibus intolerabiliores sunt, et *inopem senectam*, *per* perpetuam sitim imprecetur, quo anui multibibæ nullum gravius tormentum excogitari possit.

ELEGIA IX.

MILITAREM ARTEM AMATORIÆ VENUSTISSIME COMPARAT.

MILITAT omnis amans, et habet sua castra Cupido:
Attice, crede mihi; militat omnis amans.
Quæ bello est habilis, Veneri quoque convenit, ætas.
Turpe senex miles, turpe senilis amor.
Quos petiere duces annos in milite forti,
Hos petit in socio bella puella toro.
Pervigilant ambo; terra requiescit uterque.
Ille fores dominæ servat; at ille ducis.
Militis officium longa est via: mitte puellam,

2. *Attice.* Hunc eumdem esse, ad quem Ovidius Epistolas ex Ponto lib. II, 4 et 7, misit, censet Marius, neque habeo, quo id impugnem, licet mihi de hoc Attico parum constet. Fateri nos igitur non pudet, hunc Atticum, quis qualisve fuerit, ignorare. Nam Pomponium reliquisse sibi cognominem filium non legi, cujus filia unica Attica a Nepote memoratur. BURM.

3. *Habilis.* Vellei. Paterc. II, 110. *Ducenta peditum armis habilia.* Pro *convenit*, Scriverii *congruit:* quod placet; et hanc quoque lectionem in suis codicibus Marius invenit. B.

4. *Turpe senex miles* etc. Hinc, fortasse unus e lyricis nostris, *Malherbe*, in carmine celeberrimo, ad Regem Ludov. XIII, rebellantem Rupellam armis debellaturum:

Mars est comme l'Amour; *ses travaux et ses peines*
Veulent des jeunes gens.

6. *In socio bella puella viro. Toro* lege cum melioribus libris. Nam infra in libro Am. III, Eleg. VI, v. 82:

Dicitur et socii jura dedisse tori. HEINS.

Bersmannus ex suis notat legi, *in socio tori*, quod etiam defendi posset: sed *socio toro* tamen magis arridet. In hoc quoque versu offendit me concursus ille ejusdem soni, *bella puella:* nam Ovidius tota hac operum suorum parte, qua de amoribus et puellis agit, nunquam, saltem quod sciam, hoc epitheto utitur. Quare præferrem, quod in duobus libris exstat, *pulchra puella;* ut illa opponatur *militi forti.* Apud Tibul. tamen lib. III, Eleg. IV, 52, *bella puella* est; et Martial. I, 65, et II, 86. Deinde eleganter, *hos petis*, codex Francofurt. BURM.

8. *At ille. At iste*, Rectius nonnulli. HEINS. Immo rectius editiones priores, et Puteani cod. alter, *ille.* B.

9. *Mitte puellam*, *strenuus* etc. Quocumque amatam puellam jusseris exulare, sequetur indefessus

Strenuus, exemto fine, sequetur amans.
Ibit in adversos montes, duplicataque nimbo
Flumina : congestas exteret ille nives.
Nec freta pressurus tumidos caussabitur Euros;
Aptaque verrendis sidera quæret aquis.
Quis, nisi vel miles, vel amans, et frigora noctis,
Et denso mixtas perferet imbre nives?

amans, ut miles ire jussus a duce suo; nec ullum, quin fuerit assecutus, labori suo *finem* imponet.

11. *Ibit in adversos.* Dubitaverat aliquando Heinsius, an *aversos* præferret: sed auctoritatem codicum secutus vulgatam mutare non ausus est. Vide Cl. Grævii notas ad Flor. II, 12, et recte: millies enim Poetæ montes, flumina et alia loca *adversa* vocant, ad quæ iter intenditur, quæ quasi nobis obvia veniunt. B. — *Duplicataque nimbo flumina.* Hic fluvios et torrentes intelligit,

... Imbres
Quos super notas aluere ripas. Hor. IV. Od. 2.

12. *Congestas conteret ille nives. Exteret*, meliores: ut apud Statium Thebaidos libro x, 473:

... Gravis *exterit* artus Ungula.

Phædrus lib. I, Fab. XXI:

... Asinus ut vidit ferum
Impune lædi, calcibus frontem *exterit*;

ubi male scripti, *extudit.* Plinius, XVIII, cap. VII: *In area exteruntur triticum, et siligo et hordeum.* Et cap. XXX: *Messis alibi in area gressibus equarum* exteritur. Apuleius Met. IV: *Jam claudus et titubans ungulis* extritis *rivulum prope insisto.* Heins. De voce *exterere*, vide Barth. ad Stat. x, Theb. loc. cit., et Gronov. ad Senec. de brevit. vitæ cap. 13. *Conjectus* vero et *congestus* passim permutantur a librariis, ut docuit jam olim Giphan. Indic. Lucret. in *geminus*: et verba, quæ ille ibi laudat, Virgilii in Ecloga I, v. 69, leguntur apud Priscianum hoc modo:

Pauperis et tuguri *conjectum* cespite culmen;

quum sit legendum, ut recte judicat, *congestum*: idque apparet ex imitatione Lucani lib. IX, 945:

Surgere *congesto* non culta mapalia culmo.

Confertas hic habet Palatinus unus; sed *congestas* mallem, id est densas, constipatas, altas, in quibus exterendis maximus labor. Burm.

13. *Pressurus. Pressuras* quis legerit, aut quis codex exhibuerit nescio; credo fuisse *pressuros*, ut ad *Euros* referatur. An vero *premere freta* pro navigare, æque recte dicatur atque *tellurem premere*, II, Am. IX, 31; et *Alpes premere*, ut II, XVI, 19; et *viam* Claud. Bel. Get. 341, dubito: in uno Moreti erat *pulsurus*, quod de remis recte dici notum est, et τῷ *verrendis* apte satis responderet. Francius conjecerat, *fissurus*: ego mallem, si quid novandum videatur, *passurus*, quod ipsum verbum pericula et difficultatem navigationis exprimit. Burm. — *Tumidos caussabitur Euros. Tumidas caussabitur undas*, tres libri.

14. *Aptaque vertendis sidera quæret aquis. Verrendis* probe Sarravianus, cum duobus aliis. Malim etiam cum Bersm., *Aptare.* Heins.

Mittitur infestos alter speculator in hostes :
In rivale oculos alter, ut hoste, tenet.
Ille graves urbes, hic duræ limen amicæ
Obsidet : hic portas frangit, at ille fores.
Sæpe soporatos invadere profuit hostes ;
Cædere et armata vulgus inerme manu.
Sic fera Threïcii ceciderunt agmina Rhesi ;
Et dominum capti deseruistis, equi.
Sæpe maritorum somnis utuntur amantes ;
Et sua sopitis hostibus arma movent.
Custodum transire manus vigilumque catervas,
Militis, et miseri semper amantis opus.

17. *Mittitur.... speculator.* Speculator, græcis διοπτὴρ, et διάγγελος, carnificis officium peragebat, in reis capite damnatis decollandis. Dicebatur quoque custos corporis imperatorii ; et in re navali, de illo, qui quomodo flectenda navis in locis periculosis, gubernatorem admonebat. Pro *exploratore*, hic accipiendus.

... Ut fama fidem missique reportant
Exploratores. VIRG. XI, 511.

19. *Graves urbes.* Male hic Marius explicat, in quibus expugnandis multum laborant milites ; vel in quarum obsidione major inest *gravitas*, quam in amatoria. Sed *graves* sunt vicinis noxiæ et imminentes : ut Flor. I, 3 : *Albanos gravem populum* dicit : et ita Justinus et alii centies : mox Regius, *diræ*. BURM.

20. *Hic portas frangit ; at ille fores.* Quum urbem novam Romani conderent, aratro urbis futuræ spatium designabant ; ubi vero introitus et exitus futurus erat, aratrum a designatore *portabatur*. Cato, in Fragmentis : « Qui urbem novam condit, tauro et vacca aret : ubi araverit, murum faciat ; ubi *portam* vult esse, aratrum sustollat, et *portam* vocet. » — *Fores* vero, domorum propriæ, et quæ suspensæ in cardine versabantur, ferebantur.

23. *Sic fera Threicii* etc. De Rheso et Dolone vidimus, ad Epist. I, 41, sqq.

24. *Capti.* Codex Douzæ, *rapti.*

25. *Nempe. Sæpe* pro diversa lectione Sarravianus : quod arridet. H.

26. *Et sua* etc., *movent.* Unus Heinsii liber, *Sævaque sopitis. Et sua sopitis hostibus arma nocent*, Sarravii et Moreti, quod multo planiorem facit sensum : hostes nempe sopitos suis armis occidi. Admodum sudat Marius in explicandis illis *suis armis :* sed intelligas velim *arma* quæ ipsi *mariti* contra *se* præbent, dum *sopiti*, tempus et locum invadendi *hostibus* permittunt.

27. *Transire.* Proprium in hac re verbum. Tacit. XIV, Ann. 44 : *Num excubias transiret, cubiculi fores recluderet ; lumen inferret* etc., *omnibus nesciis ? Transire oculos*, habebat Francofurt. : non invenuste.

Mars dubius, nec certa Venus; victique resurgunt;
  Quosque neges unquam posse jacere, cadunt.
Ergo desidiam quicumque vocavit amorem,
  Desinat: ingenii est experientis amor.
Ardet in abducta Briseïde magnus Achilles:
  Dum licet, Argolicas frangite, Troës, opes.
Hector ab Andromaches complexibus ibat in arma;
  Et, galeam capiti quæ daret, uxor erat.
Summa ducum Atrides, visa Priameïde, fertur
  Mænadis effusis obstupuisse comis.
Mars quoque deprensus fabrilia vincula sensit:
  Notior in cælo fabula nulla fuit.
Ipse ego segnis eram, discinctaque in otia natus:

29. *Mars dubius, nec certa Venus.* Anceps utrinque exitus: utrinque enim obsidiones, vigiliæ, strata-gemata, prælia nonnumquam; nec certum satis ubi victoria steterit.

30. *Posse jacere, cadunt. Jacent,* non invenusta repetitione. Heins.

32. *Desinat.* Marius refert ad aliquem, qui vocaverat amorem desidiam; sed acutius vidisse Marium credimus. Hæc enim Elegia scripta videtur ideo ad Atticum, quia ille, auctore quodam, magno forte et laudabili viro, amorem calumniatus erat: ab hac sententia Atticum deducere conatur Poeta, et ideo initio dixit, *crede mihi*, non illi, cujus tu auctoritatem sequeris.

33. *Magnus. Mæstus*, Puteaneus aliique multi: quidam, *fortis*, etiam bene. Heins. Epist. III, 137:

Respice sollicitam Briseïda, *fortis* Achille.

Quem *fortissimum* vocat eadem epistola, vers. III. Sic lib. II, Amor. Eleg. VIII, v. 13, quidam codices:

Nec sum Tantalide, nec *forti* major Achille.

34. *Dum licet, Argolicas. Argoas* Puteaneus, et quatuor alii cum Jureti excerptis: quod est *Argolicas*, quomodo Neapolitanus ac Sarravianus cum tribus aliis. Heins.

35. *Hector ab Andromaches* etc. Iliad. Z, 407, sqq. Qui locus, licet toties adductus, nova semper cum voluptate revocatur. — *Ibat in arma. Ad arma* Puteaneus, Douzæ et octo alii: male.

37. *Summa ducum Atrides.* Agamemnon, qui prior inter primos duces Argivorum, *obstupuit*, forma Cassandræ captus, licet *comis effusis*, et inordinato vultu, vaticinantium more. — *Mænas* quoque dicta Cassandra, a Propert. III, El. XI; et a Seneca, Agam. 715. — *Summa ducum.* Tan. Fab. ad Lucret. I, 87, dictum vult imitatione Lucretii, cui Agamemnon est *prima virorum*: ut Sophocles etiam in Philoct. dixit πρῶτα Ἀθηναίων, pro principe Atheniensium. Burm.

41. *Discinctaque in otia natus.* Ad vitam molliorem. *Discincti* enim, qui tunicam, præ desidia et molli-

Mollierant animos lectus et umbra meos.
Impulit ignavum formosæ cura puellæ;
Jussit et in castris æra merere suis.
Inde vidès agilem, nocturnaque bella gerentem.
Qui non vult fieri desidiosus, amet.

tie, non *cingebant*; dum contra *accincti* et *præcincti*, qui fortes ad agendum et strenui. — *In otia natus. Ad otia*, Moreti: parum differt; et utroque modo frequenter locuti veteres. Cicer. IV, Fam. Epist. 13: *Natus ad agendum aliquid semper dignum viro*. Flor. I, 13: *Gens nata ad interitum hominum*. Noster II, Met. 223: *Natusque ad sacra Cithæron*. Sed Horat. I, Od. 27: *Natis in usum lætitiæ scyphis pugnare*: et ita alii. Hic quoque mollius est *in*, ob præcedens *discinctaque*.

42. *Lectus et umbra. Somnus et umbra*, Sarravii, et duo alii libri; sed perperam III, Art. 542:

Contemto colitur *lectus* et *umbra* foro.

Juvenalis in Satyra VII, 105:

Sed genus ignavum, quod *lecto* gaudet et *umbra*.

Ubi male *tecto*, quidam codices. Intelligit vero lectum lucubratorium, ut ibi recte Gangræus; male hic Marius. BURM.

45. *Vides vigilem. Agilem* Puteaneus et quatuor alii, cum prima editione. HEINS. Recte: ne offendat sonus similis in *vides vigilem*; et ita *agilis Dea*, Diana, Epist. IV, 166. *Bella moventem*, quoque Neapolitanus. BURM.

46. *Qui non vult. Nolet* meliores, quo et alii adludunt, in quibus, *nolit*, et *nollet*. HEINS.

ELEGIA X.

AD PUELLAM, NE PROSTET VENALIS.

QUALIS ab Eurota Phrygiis avecta carinis,
Conjugibus belli causa duobus erat:
Qualis erat Lede, quam plumis abditus albis

1. *Qualis ab Eurota* etc. Eadem forma, ter quoque repetita utitur Propert. I, Eleg. III:

Qualis Thesea jacuit cedente carina etc.

— *Advecta*, vel *transvecta* Sarravii codex, et priores editi fere omnes; *advecta*, quod defendi posset, ut eandem sæpe *adductam* et *abductam* diversa ratione dici posse ostendit Munker. ad Hygin. Fab. VIII.

2. *Conjugibus duobus*. Menelao scilicet qui conjux erat legitimus; et Paridi, qui Helenam rapuerat, uxorem ducturus.

Callidus in falsa lusit adulter ave :
Qualis Amymone siccis errabat in Argis,
Quum premeret summi verticis urna comam:
Talis eras; aquilamque in te taurumque timebam,
Et quidquid magno de Jove fecit Amor.
Nunc timor omnis abest, animique resanuit error :
Nec facies oculos jam capit ista meos.
Cur sim mutatus, quæris? quia munera poscis.
Hæc te non patitur causa placere mihi.

4. *Callidus.* Multi libri, *candidus;* ut olor sæpe *albus* et *candidus* dicitur. Retinui tamen *callidus*, quia τῷ *lusit* magis congruit, et præcessit *plumis albis.* BURM.

5. *Qualis Amymone* etc. Amymone una ex quinquaginta Danaï filiabus, aquam inquirens, in cervum telum jecit, ac Satyrum dormitantem offendit. Quare ille somno expergefactus puellæ miro desiderio capitur. At, Neptunò superveniente, Satyrus se in fugam dedit. Amymone autem præpotenti Deo succubuit, eique Neptunus fontes Lernæos indicavit. Hæc ex Apollodoro II; meminit et Apollonius, Argon. I, 137:

... Ποσειδάωνι δὲ κούρη
Πρίν ποτ' Ἀμυμώνη Δαναῒς τέκεν εὐνηθεῖσα
Ναύπλιον. CIOFAN.

Crediderim scripsisse Ovidium, *siccis errabat in Argis;* nam et Passeratius ad Prop. lib. II, Eleg. 26, similem lectionis varietatem deprehendit; et in ipso Ovidio, in hac voce sæpe librarios aberrasse Heinsius notavit. Nulli vero loco convenientior hæc lectio, quam huic; fuisse enim siccissimam regionem, et fontibus raris irrigatam, multis docuit fons ipse inexhaustæ lectionis Ezech. Spanhemius, ad Call. Hym. in Pallad. 46, et seqq. Amymones quoque fabulam tangit Stat. Theb. VI, 288. BURM.

6. *Urna comam. Urna caput*, duo libri.

7. *Aquilamque in te taurumque timebam.* Jovem scil. qui modo *aquilæ*, ut Ganymeden; *tauri* modo, ut Europam raperet, formam induerat.

8. *Fecit.* Ita Flor. II, 6: *Fecerant de servitute Romanos.* Just. l. XXXIV, 2: *De spectatoribus captivi facti.* Et infr. Amor. III, Eleg. XII, 31:

De Niobe silicem, de virgine fecimus ursam. B.

9. *Abest.* Regius codex, *abit.* Recte, si *abit* pro *abiit* capias. ID. — *Animique evanuit ardor. Revanuit error*, excerpta Puteani et Sarravianus, cum aliis nonnullis. Quidam, *revanuit ardor.* Puteaneus et Arundelianus, *resanuit error:* recte. *Errorem*, pro amore, passim ponit Noster. Metam. X, 342:

... Retinet malus *error* amantem.

Exemplo Virgiliano, Ecl. VIII, 41:

... Ut me *malus* abstulit *error!* H.

11. *Munera poscis. Præmia*, prima editio: cujus glossema, *munera* esse puto. *Præmia* enim sæpe præda et spolia vocantur, de quibus hic verbo odioso agit, ut mox v. 29, *spolia* vocat et v. 53. In multis et optimis codicibus est, *a divite præmia posci.* B.

Donec eras simplex, animum cum corpore amavi :
  Nunc mentis vitio læsa figura tua est.
Et puer est, et nudus Amor : sine sordibus annos,
  Et nullas vestes, ut sit apertus, habet.
Quid puerum Veneris pretio prostare jubetis?
  Quo pretium condat, non habet ille sinum.
Nec Venus apta feris, Veneris nec filius, armis :
  Non decet imbelles æra merere Deos.
Stat meretrix certo cuivis mercabilis ære;
  Et miseras jusso corpore quærit opes.
Devovet imperium tamen hæc lenonis avari;
  Et, quod vos facitis sponte, coacta facit.
Sumite in exemplum pecudes ratione carentes :
  Turpe erit ingenium mitius esse feris.
Non equa munus equum, non taurum vacca poposcit;
  Non aries placitam munere captat ovem.
Sola viro mulier spoliis exsultat ademtis :
  Sola locat noctes; sola locanda venit:

13. *Cum corpore.* Hæc duriora visa Francio, qui corrigebat, *animum ceu corpus amavi.*

14. *Tua est.* Malim, *tuæ.* HEINS. Et ita Francius.

15. *Et puer est et nudus amor* etc. Ideo *nudus* Amor, et *pueri* sub imagine repræsentatur, ut vel aspectu primo, omnibus innotescat *apertum* hunc esse, id est, sine fraude et dolo. Recte igitur Cicero distinxit, *aperte palamque* dicere; non desunt enim qui *palam*, nec *aperte* tamen, quod *candide*, *simpliciter*, loquantur. — Male Heinsius legendum suadebat cum Arundeliano : nullas vestes, *quis sit opertus*, habet : hoc ineptum τοῦ *nudus* glossema.

20. *Æra merere.* Stipendium mereri, æs militare.

21. *Certo.* *Circo* erat in Glaseriano, unde quis de Circensibus prostibulis posset somniare; sed frustra. *Certum* est, quia inscripta erat cellulæ unicuique merces, quam captabat meretrix. *Quovis mercabilis ære*, multi ex scriptis; quod male arripuit Marius. BURM.

22. *Et miseras..... quærit opes.* Notanda vocis hujus *miseras* proprietas vere singularis. Quem enim, vel dum detestatur, sortis non misereat istius modi mulierum, quæ *jusso corpore* tales opes quærunt! Alio sensu Horat. *divitias miseras!* exclamat, ut ridendam fatui cujusdam ostentationem satirico more perstringat. II. Sat. VIII, v. 18.

30. *Locanda.* Francio placebat, *locata.*

Et vendit, quod utrumque juvat, quod uterque petebat;
Et pretium, quanti gaudeat ipsa, facit.
Quæ Venus ex æquo ventura est grata duobus,
Altera cur illam vendit, et alter emit?
Cur mihi sit damno, tibi sit lucrosa voluptas,
Quam socio motu femina virque ferunt?
Non bene conducti vendunt perjuria testes:
Non bene selecti judicis arca patet.
Turpe, reos emta miseros defendere lingua:
Quod faciat magnas, turpe, tribunal opes:
Turpe, tori reditu census augere paternos,
Et faciem lucro prostituisse suam.
Gratia pro rebus merito debetur inemptis:
Pro male conducto gratia nulla toro.
Omnia conductor solvit: mercede soluta
Non manet officio debitor ille tuo.
Parcite, formosæ, pretium pro nocte pacisci!
Non habet eventus sordida præda bonos.
Non fuit armillas tanti pepigisse Sabinas,

31. *Et vendit. Et venit*, Gryphius. Rectius alii : ita Propert. I, II, 4 :
Teque peregrinis *vendere* muneribus.
Plaut. Mil. II, III, 41 : *Non ego possum, quæ ipsa se* venditat, *tutarier*. Burm.

32. *Et pretium*. Forte, *se pretium facit*.

33. *Quæ Venus ex æquo* etc. Quæ voluptas utrique communis erit, cur venalis alterutri?

38. *Non bene selecti judicis* etc. « Decuriæ quinque (judicum) ipsæ pluribus discretæ nominibus fuere; tribunorum æris, *selectorum*, et judicum. » Ita Plinius, lib. XXXIII, 2. Verum non fuit hoc statim ordinis nomen, sed sortis: nam e judicibus prætores Urbani, sub sortitione facta, optimum quemque in *selectos* judices referebant, ut testatur Cicero, pro Cluentio. — *Non bene patet*. Turpe est *arcam* patere judicis, excipiendo venalis sententiæ, vel etiam judicii, pretio.

46. *Non manet*. Forte, *num manet?* Heins.

49. *Armillas... Sabinas*. Quas gestabant Sabini. Tarpeiæ fabulam tangit, quam sic narrat Liv. lib. I, c. XI: « Hujus (Sp. Tarpeii, qui romanæ præerat arci) filiam virginem auro corrumpit Tatius, ut armatos in arcem accipiat..... accepti obrutam armis necavere. — Additur *fabula*, quod vulgo Sabini aureas *armillas*

Ut premerent sacræ virginis arma caput.
E quibus exierat, trajecit viscera ferro
Filius; et pœnæ causa monile fuit.
Nec tamen indignum est, a divite munera posci:
Munera poscenti quod dare possit, habet.
Carpite de plenis pendentes vitibus uvas:
Præbeat Alcinoi poma benignus ager.
Officium pauper numeret, studiumque, fidemque:
Quod quis habet, dominæ conferat omne suæ.
Est quoque carminibus meritas celebrare puellas
Dos mea: quam volui, nota fit arte mea.
Scindentur vestes, gemmæ frangentur et aurum:

magni ponderis brachio lævo, gemmatosque magna specie annulos habuerint, *pepigisse* eam, quod in sinistris manibus haberent; eo scuta illi, pro aureis donis, congesta. » — *Tetigisse*. In omnibus, quæ mihi videre contigit, manuscriptis exemplaribus, non *Tetigisse*, sed *Pepigisse* legitur: quæ lectio verior mihi videtur, nam et Livius inquit: *Pepigisse eam, quod in sinistris manibus haberent*. Mar.

50. *Sacræ virginis*. Tarpeiæ, quæ Vestæ sacerdos.

51. *Ex quibus*. *E quibus* meliores. Et ita Douza legebat. *Trajecit viscera telo*, etiam alter Mediceus.

52. *Pœnæ causa monile fuit*. Quod de venali proditione jam dixit, exemplo confirmat Eriphyles, quæ, quum, accepto ab Adrasto fratre torque fatali, quem Hermionæ Venus dono dederat, invitum conjugem Amphiaraum in bellum Thebanum immisit, ubi oppressus periit. Sed antequam proficisceretur, Alcmæonem filium jussit, accepta vix patris clade, matrem interficere, jubentique paruit Alcmæon. Vid. Hygin. LXXIII. Apollod. I, 9; III, 6 et 7. Parthen. Erot. 29. Stat. Theb. VII, VIII.

53. *Munera posci*. *Præmia*, Puteaneus et plures alii: mihi repetitio magis arridet. Sequenti versu idem optimus codex cum uno Moreti, *quod dare possit*: non *quæ*. H.

55. *Pendentes*. Junianus *splendentes*, non male: quæ oculos feriunt, ut divitiæ beatorum, quæ *conspicuæ* invitant rapaces meretricum manus. Sic XIII, Metam. 813:

Sunt auro similes longis in vitibus uvæ;
Sunt et purpureæ. Burm.

56. *Benignus ager*. Fertilis, et qui fructus fert uberrimos. Ciof.

57. *Numeret*. Puteaneus et Arundelianus, *numerat*: forte, *numera*. quomodo et alibi peccatum. Heins. Male Art. Am. II, 166: *Pauper amet caute*.

61. *Scindentur vestes, gemmæ frangentur*. Manuscripta exemplaria fere omnia habent, *scinduntur* et *franguntur*. Mar. *Scindentur* et *frangentur*, meliores cum Puteaneo. H.

Carmina quam tribuent, fama perennis erit.
Nec dare, sed pretium posci dedignor et odi:
Quod nego poscenti, desine velle; dabo.

62. *Quam tribuent. Facient*, primus Moreti.

63. *Nec dare.* Non ideo *negat*, quia avarus, sed quod *posci* indignetur.

ELEGIA XI.

A NAPE, UT TABELLAS AD CORINNAM PERFERAT, POSCIT.

COLLIGERE incertos, et in ordine ponere crines
Docta, neque ancillas inter habenda, Nape;
Inque ministeriis furtivæ cognita noctis
Utilis, et dandis ingeniosa notis;
Sæpe venire ad me dubitantem hortata Corinnam;
Sæpe laboranti fida reperta mihi;

1-2. *Colligere incertos....... crines docta* etc. Notato græcismo, ad majora transeundum. Ac primo quidem sciendum, gravissimum *ædificandi capitis* munus non unius ancillæ apud Romanas fuisse*; sed plures (quæ *cosmetæ* et *ornatrices* dicebantur), sibi vindicasse. Quarum uni cura primum demandabatur crispandi, et vibrandi capillos, calido ferro, quod *calamistrum* vocabant; *ciniflones* vero, qui partes hanc cultus muliebris adimplebant. Subibat mox, quæ vibratos capillos largis unguenti cujuslibet imbribus irrigaret; et ab ipso officio *Psecas* (a ψεκάζω, *stillo, irrigo*) dicebatur. Tandem accedebat (et hoc quasi quædam erat præfectura capillorum) *ornatrix*, quæ pectinis vel *discerniculi* ope, *collectos* crines *in ordine* poneret, et docilis ad arbitrium dominæ flecteret. Hoc *Napes*, ut videtur, officium; qua propter plurimum illi apud dominam gratiæ, nec *inter ancillas habenda*. Cur vero *Nape* dicta fuerit, non video nisi deduxeris a νάπος, saltus, locus quilibet arborum densitate subobscurus; unde ναπαῖαι, nymphæ, istius modi locorum præsides. Quod eo libentius admittam, quod ipsa Nape *cognita* in ministeriis *furtivæ noctis*. — *Incertos crines*: quem in ordinem ponerentur.

5. *Sæpe venire ad me*. Numeri duriores. Puto scribendum, *sæpe venire mihi*. HEINS. Nihil muto contra libros. Sic II, Eleg. 1, 34:

Ad vatem, pretium carminis, ipsa venit. B.

Accipe, et ad dominam peraratas mane tabellas
Perfer, et obstantes sedula pelle moras.
Nec silicum venæ, nec durum in pectore ferrum,
Nec tibi simplicitas ordine major inest.
Credibile est et te sensisse Cupidinis arcus:
In me militiæ signa tuere tuæ.
Si quæret, quid agam; Spe noctis vivere, dices.
Cetera fert blanda cera notata manu.
Dum loquor, hora fugit: vacuæ bene redde tabellas;
Verum continuo fac tamen illa legat.
Adspicias oculos mando, frontemque legentis:

7. *Accipe, et ad dominam peraratas mane tabellas Perfer.* Dum enim comeret dominam, Epistolam reddere debebat. Ita præcipit Ovidius ipse, Art. I, 367:

Hanc matutinos pectens ancilla capillos
Incitet; et velo remigis addat opus.

— *Peraratas.* Editio prima, *properatas*, solemni confusione horum verborum. Burm. — *Accipe, et ad dominam tabellas Perfer.* Tabellæ cera illitæ, in quibus pungendo *stylo* impresso scribebatur. Forma fuit oblonga, quadrata; eminenti quodam margine circumclusa: materia vulgaris, buxus et acer; pretiosior, citrum, ebur. Calami vicem in his gerit *graphium*, sive *stylus*; tum e ferro, tum ex ære; qui enim ex auro, veluti chrystallina et onychina pugillaria, extra ordinem fuerunt. Altera pars erat ad scribendum acuta; obtusa altera, ad delendum; qua, veluti transverso calamo, inducebant, eradebantque, si quæ minus ex sententia videbantur. Inde *stylum* vertere, est inducere, delere, expungere. Sic de se ipso *graphium*, apud Sympos. in ænigmate:

De summo planus, sed non ego planus in imo,
Versor utrimque manu, diverso et munere fungor:
Altera pars revocat, quidquid pars altera fecit.

— Graphia cum pugillaribus circumferebant Romani; unde si quis furor repentinus, ad arma confugiebant, quæ erant in promptu. Narrat Seneca, de Clem. I, 14, Erixonem quemdam, equitem Romanum, quia filium suum flagellis occiderat, populum in foro *graphiis* confodisse. Et ipse Julius Cæsar Cassii brachium arreptum *graphio* trajecit. Vide Suet. 82.

15. *Dum loquor, hora fugit. Hora fuit*, Puteaneus. Forte, *hora ruit*, ut apud Virgil. VI, Æn. 539: *Nox ruit, Ænea:* et *ruit irrevocabile tempus* Juvenali; sed tamen Persius, Sat. V: *Vive memor leti: fugit hora.* Posset alioquin et legi, *hora fluit*: ut apud Senec. Epist. CXXIII: *Fluunt dies, et irreparabilis vita decurrit.* H. Sed nihil mutandum recte Marius vidit, ex Horat. lib. I, Od. II:

Dum loquimur, fugerit invida Ætas.

— *Vacuæ bene redde tabellas.* Occasionem occupet præcipit reddendi Corinnæ tabellas, quum nihil eam a legendis et rescribendis poterit distrahere.

E tacito vultu scire futura licet.
Nec mora : perlectis rescribat multa jubeto :
Odi, quum late splendida cera vacat.
Comprimat ordinibus versus, oculosque moretur
Margine in extremo litera rasa meos.
Quid digitos opus est graphio lassare tenendo ?
Hoc habeat scriptum tota tabella : veni !
Non ego victrices lauro redimire tabellas,
Nec Veneris media ponere in æde morer.
Subscribam : Veneri, fidas sibi Naso ministras
Dedicat ; at nuper vile fuistis acer.

18. *Ex tacito vultu. Et*, scripti. Lege, *E tacito*. Heins.

19. *Jubeto*, Putem, *videto* : nam alterum in ancilla nimis imperiosum. H. Franc. legebat, *moneto*.

20. *Odi quum.... cera vacat.* Quum redeunt *vacuæ* tabellæ.

21. *Comprimat ordinibus versus.* Locutio est e re militari, sive acie quæ ordinibus instruitur, desumpta. Sic Liv. viii, 8 : *Triarii consurgentes, ubi in intervalla ordinum suorum principes et hastatos recepissent, extemplo* compressis ordinibus, *velut claudebant vias, unoque continente agmine, in hostem incidebant.* Burm. — *Comprimat ordinibus* etc. Lineam ita premat linea, ut fere nihil intervalli intercedat ; et, vel *extremo* tabellæ *margine*, litera *rasa*, insculpta, exarata, legentis oculos detineat. *Rasa* autem, a *radere*, quod agriculturæ proprium ; hinc *sulcos ducere*, pro *lineas*, nonnunquam usurpatur.

24. *Hoc habeat. Fac habeat* puto retinendum. Heins.

25. *Non ego victrices lauro redimire tabellas* etc. Adludit ad morem romanum : solebant enim literæ, quæ ab imperatoribus, parta alicubi victoria, Romam super ea victoria mittebantur, lauro redimiri, atque ita consulibus reddi : unde et *laureatæ* dicebantur.

27. *Veneri fidas tibi.* In manuscripto codice non *Tibi*, sed *Sibi* legitur : et sic omnino legendum, ut elegantior sit sensus. Erit autem ordo : Naso *dedicat* Veneri tabellas *fidas sibi*. Quin in vetustissimo exemplari non *Tabellas* legitur, sed *Ministras* : quæ lectio quam maxime mihi placet, ut Poeta *ministras* suas adpellet tabellas, quibus amores suos ad amicam miserit. Mar. Sic Trist. iii, Eleg. vii, 2 :

Litera, sermonis fida *ministra* mei.

Et Epistola xxi, 114 :

Lumina propositi facta *ministra* tui.

28. *Acer.* Atqui *acer* dicunt post citrum maximo in pretio haberi, teste Plin. lib. xvi, 15 ; sed addendo vocem *vilis*, ostendit has tabellas ex vulgari et *vili acere*, non illo pretioso, confectas fuisse. Burm.

ELEGIA XII.

IN TABELLAS IMPRECATUR, QUÆ EFFLAGITATAM AB AMICA NOCTEM NEGANTES REDIERANT.

FLETE meos casus; tristes rediere tabellæ:
  Infelix hodie litera posse negat.
Omina sunt aliquid: modo quum discedere vellet,
  Ad limen digitos restitit icta Nape.
Missa foras iterum limen transire memento
  Cautius; atque alte sobria ferre pedem.
Ite hinc, difficiles, funebria ligna, tabellæ;
  Tuque negaturis cera referta notis;
Quam, puto, de longæ collectam flore cicutæ,
  Melle sub infami Corsica misit apis;

4. *Ad limen digitos restitit icta Nape.* Sinistri quippe ominis istæ pedum in limine offensiones, domo præsertim exeuntibus. Tibullus I, Elegia III, 19:

O quoties ingressus iter mihi tristia dixi
  Offensum in porta signa dedisse pedem!

« Quæ singula, ait Plin. II, 7, improvidam mortalitatem involvunt, solum ut inter ista certum sit, nihil esse certi, nec miserius quidquam homine, aut superbius. » — *Restitit. Retulit* V. C. hinc suspicor rescribendum, *rettudit.* DOUZA. *Truserat illa*, Francofurtensis.

5. *Missa foras.* Totum hoc distichon abesse vellet Francius, quia ipsi videtur sensum turbare. — *Limen transire memento Cautius.* Cavebant inprimis novæ nuptæ, ne sponsi, domum quum primum intrarent, pede limen offenderent; non tangebant igitur, sed, pedibus suspensis, quasi inferebantur. Unde Stalino, apud Plaut. Casin. 817, ad novam nuptam:

Sensim super attolle limen pedes, nova sponsa,
  sospes
Iter incipe hoc, at viro tuo semper sis superstes!

10. *Melle sub infami Corsica misit apis.* Infame, seu male famosum propter amaritudinem, mel quod mittebat insula Corsica, ut pote quæ taxis ut plurimum consita, unde mel amarum apes colligebant. Non abs re igitur apud Virgil. *Lycidas* optat ex animo, ut *Mæris* amici examina *Cyrnæas* (Corsicas) *taxos fugiant;* monetque alibi poeta, Georg. IV, 47, *Neu propius tectis* apum *taxum* sinas. — Recte *sub;* cera enim infundendo melli supponitur ab apibus.

At, tamquam minio, penitus medicata rubebas:
Ille color vere sanguinolentus erat.
Projectæ triviis jaceatis, inutile lignum;
Vosque rotæ frangat prætereuntis onus.
Illum etiam, qui vos ex arbore vertit in usum,
Convincam puras non habuisse manus.
Præbuit illa arbor misero suspendia collo:
Carnifici diras præbuit illa cruces.
Illa dedit turpes raucis bubonibus umbras:
Vulturis in ramis et strigis ova tulit.
His ego commisi nostros insanus amores,

11. *Minio penitus medicata*. Minium, cujus repertorem fuisse tradit Theophrastus, (περὶ λίθων,) Calliam Atheniensem, ceræ nonnunquam immiscebatur, qua tabellas veteres illinebant. Sed plus æquo *rubebant* illæ de quibus hic agitur, et erant quasi *sanguinolentæ*, quod poeta in malum omen vertit. — *Rubebas*. Fortasse a ligno hunc colorem ducebat cera: erant enim hæ tabellæ (ut supra dixit Naso) acernæ. Et Plin. lib. 16, dum aceris genera multa ponit: *Tertium genus*, inquit, *Zygiam rubentem fissili ligno, cortice livido et scabro*. MAR.

12. *Ille color vere sanguinolentus erat*. Hoc est, tristis et feralis, qualia sunt, quæ sanguine inficiuntur. MICYL. *Ille color certe*, Glaserii cod.

16. *Puras*. A sanguine scilicet, ut plerumque sumitur: licet de immunibus ab aliis sceleribus possit intelligi. Recte Marius componit cum his Horatiana, lib. II, Od. 13, ubi *sacrilegam manum* dicit.

17. *Præbuit illa arbor* etc. Diræ in arborem ipsam quæ tabellarum materiem suppeditaverat. Sic Horatius, lib. II, Od. 13, in illam invehitur, cujus casu pene oppressus fuerat.

18. *Præbuit illa cruces*. Notum nimis apud Romanos supplicii genus, quod merito Tull. in Verr. V, 64, *crudelissimum teterrimumque* adpellat. Recte igitur Noster *diras*, non *duras*, ut volunt quidam, *cruces* dixit.

19. *Raucis bubonibus*. *Rasis*, Puteaneus. Arundelianus, *raris*. Scribo, *ravis*; *ravum* enim, quod obtusum: sive de voce accipias, sive de colore; hinc *ravis* pro *raucitate*: unde *rabulam* vult dictam Verrius: de qua voce videatur Festus.

20. *Vulturis*. Poetæ nostro, forte nimis luxurianti, objici posset, quod mirum videri possit vulturem, avem faustam, et ex augurio Romuli et Remi felicissimi ominis habitam, hic jungi cum bubone et strige. An vulturem occupasse alterius inauspicatæ avis locum, vitio librariorum, censebimus? An poetæ luxuriæ et inconsiderantiæ tribuemus? An vero ex uno aut altero loco, quem adducunt, qui de auguriis ex professo egerunt, etiam inter infelices aves jure referri posse vulturem, efficiemus? BURM.

21. *His ego*. Forte, *Hisne ego*.

Molliaque ad dominam verba ferenda dedi?
Aptius hæ capiant vadimonia garrula ceræ,
Quas aliquis duro cognitor ore legat.
Inter ephemeridas melius, tabulasque jacerent,
In quibus absumtas fleret avarus opes.
Ergo ego vos rebus duplices pro nomine sensi?

23. *Aptius hæ capiant* etc. Melius, convenientius. *Vadimonia*; ab *vadari*, vel *convadari*, quod est in jus citare, die dicta: hinc *vas*, ille qui pro altero spondet, *vadimonium* promittit. Ut autem *vadis* nomen duo denotat, eum cui dies dicta sit, et illum qui pro illo fide jussit; sic et *vadimonium* duas quoque res significat: ipsam ἐμφάνειαν, exhibitionem; et ἐμφανείας ἐγγύην, exhibitionis sponsionem. *Garrula*. Forensium loquacitatem videtur perstringere.

24. *Quas aliquis duro cognitor ore legat*. Late Gronovius, lib. IV, *de Pecun. veteri*, cap. III, de *cognitoribus*, quos pro defensoribus capit, disputat: sed quia *duro ore* additur, ego hic potius cum Micyllo de *judice*, vel magistratu, qui proprie *cognoscere* dicitur, capiendum censeo: *duro* autem *ore*, hic non, ut alias, pro impudenti; sed pro *tristi*, *severo* capiendum. B. — *Duro cognitor ore legat*. Pro judice, *cognitor* hic intelligendus; sed propria verbi acceptione *cognitor* dicebatur, qui alium defendebat, sicque causam *noscebat*, quam ut suam tuebatur: a reo eligebatur. Sic *defensorem* calamitatum suarum, *ultorem* injuriarum, et *cognitorem* juris sui Ciceronem, Siculi esse voluerunt. Divinat. in Verr. IV.

25. *Inter ephemeridas*. Ἐφημερὶς, latine *diarium*: Gall. *journal*; liber est in quo *dierum* singulorum acta adnotantur. Gell. V, 18.

26. *In quibus absumtas fleret avarus opes*. Prop. III, El. XXII, 20:

Me miserum, his aliquis rationem scribit avarus,
Et ponit duras inter *Ephemeridas*.

27. *Ergo ego vos rebus duplices pro nomine sensi*. *Duplices* a duobus foliis sic dicti, ut *triplices* a tribus, qui etiam rebus amatoriis et levioribus inserviebant. Testatur Martialis, libro XIV, Epig. 6:

Tunc triplices nostros non vilia dona putabis,
Quum se venturam scribet amica tibi.

Diptycha Græcis dicta, ἀπὸ δὶς καὶ πτύσσειν, *bis plicare*. Erant autem libelli duarum tabellarum seu paginarum. *Diptychi* vox occurrit apud Symmachum, in Epistolis non semel; eorumque formam exhibuit doctissimus Sirmundus, *Animadversionibus* ad Sidonium Apollinarem; eorum dico, quæ a novis magistratibus sportulæ loco ad amicos munus mittebantur. Liquet etiam ex hoc Nasonis loco, *Diptycha* non tantum *eburnea* fuisse, qualia inter sportulàs jam a nobis recensita: sed lignea quoque, et quidem *acerna*. Petr. Scriver. ad Veget. II, 19, sic Nasonem corrigit:

Ergo ego vos re, vos duplices pro nomine sensi.

Quod merito sane improbavit in observationibus Gron., lib. III, c. VI. — *Duplices*. Quia scilicet numero *duplices*, duplices quoque sum expertus; id est mente poetæ, *dolosas*, *fallaces*! Quis non cum Persio, *turpe et miserabile*, nisi ignoscendum in re ludicra!

Auspicii numerus non erat ipse boni.
Quid precer iratus? nisi vos cariosa senectus
Rodat, et immundo cera sit alba situ!

ELEGIA XIII.

AD AURORAM, NE NIMIUM PROPERET.

JAM super Oceanum venit a seniore marito,
Flava pruinoso quæ vehit axe diem.
Quo properas, Aurora? mane : sic Memnonis umbris
Annua solemni cæde parentet avis.
Nunc juvat in teneris dominæ jacuisse lacertis,
Si quando, lateri nunc bene juncta meo est.

1. *Jam super Oceanum venit a seniore marito.* Numeri in hoc versu parum sunt Nasoniani : metuo ne sciolus interpolarit; quare scribendum censeo :

Jam super Oceanum venit seniore *relicto.*

Sic in Fastis VI, 473 :

Jam Phryx a nupta quereris Tithone *relinqui.*

Et I, 461 :

Proxima prospiciet Tithono nupta *relicto*
Parrhasiæ sacrum pontificale deæ.

Et IV, 943 :

Cum Phrygis Assaraci Tithono fratre *relicto*
Sustulit immenso ter jubar orbe suum.

Apud Maronem quoque Æn. IV, v. 585, et IX, 460 :

Tithoni croceum linquens Aurora cubile. H.

Communem viris in arte philologica vel celeberrimis, errorem, non possum quin hic paucis refellam, qui totus in hoc versatur scilicet, quod verbum semel a scriptore usurpatum, idem semper debeat recursare, modo sensus postulet et ordo sententiæ. Qua ex lege, si exstaret, Ovidius præsertim esset eximendus.

3. *Sic Memnonis umbras* etc. Sic quidem in omnibus fere editionibus legitur, quas vidi. At mihi videtur *umbris* legendum esse, dativo casu : ut sit ordo : sic *annua avis parentet umbris* Memnonis *solemni cæde* etc. Nam et Cicero hoc verbum cum dativo junxit : ut pro Flacco, 38 : *Litemus ergo Lentulo*, parentemus *Cethego.* Et in Antonium XIII, 17 : *Dolabella imperatori suo* parentavit. MICYL. — Memnonis fabulam narrat Noster, Metam. XIII, 578. De cæteris quæ fabulose, vel ab historicis narrantur, vidend. Plin. X, 26. Solin. 40. Ælian. H. A. VI. Strab. XIII, XVII.

6. *Si quando.* Si aliquando, si unquam, supple, bene juncta fuit, nunc est. Est autem loquendi modus, quo nunc quoque materna lingua loquentes utimur. MAR.

Nunc etiam somni pingues, nunc frigidus humor;
Et liquidum tenui gutture cantat avis.
Quo properas, ingrata viris, ingrata puellis?
Roscida purpurea supprime lora manu.
Ante tuos ortus melius sua sidera servat
Navita; nec media nescius errat aqua.
Te surgit, quamvis lassus, veniente viator;
Miles et armiferas aptat ad arma manus.
Prima bidente vides oneratos arva colentes:
Prima vocas tardos sub juga panda boves.
Tu pueros somno fraudas, tradisque magistris,
Ut subeant teneræ verbera sæva manus:
Atque eadem sponsum consulti ante atria mittis,

7. *Nunc frigidus humor. Frigidus aer;* omnes fere olim editi; multi etiam, *et frigidus aer;* sed optimi codices, *nunc frigidus humor.*

8. *Et liquidum tenui. Tereti* Regius. Heins. Oppositio aptior inter *tenue guttur*, et *liquidum:* mirabile enim est, aviculas tam *tenui gutture* vocem tam *liquidam* emittere: quare ego *tenui*, id est exili, retineo. Est autem *liquidum*, idem quod clarum, sonorum. Burm.

10. *Supprime lora manu.* Preme, subtrahendo, adtrahendo: qui motus frenum *premens sub* ore equi, cursum moderatur.

11. *Melius sua sidera servat.* Proprie de illis dicitur qui cælum observant. Virg. Georg. I, 335: «Cæli menses et sidera serva.» Ibid. 402: «*Servans* occasum solis.» Apud Græcos est φυλάσσειν. Apollon. III, 1029:

Δὴ τότε μέσσην νύκτα διαμοιρηδὰ φυλάξας.

12. *Nec media nescit an erret.* Bene Puteaneus, *nescius errat.* Ne enim *nescius* erret, sideribus refert acceptum, quæ navem regunt. H.

15. *Prima bidente vides oneratos arva colentes.* Sic scripti cum primis editionibus fere omnes: et recte quidem; sic et ed. ann. 1470. Nec male Junianus:

Prima bidente vides oneratos colla colonos.

Bidens enim rastrum, instrumentum rusticum; aut *raster*, quod *bidenti* subintelligitur; apud Maronem, *rastra bidentia:* sic *tridens*, cum de Neptuni fuscina agitur; *bidentes* etiam pro ovibus.

16. *Tardos. Prima vides duros* Barberin. et Francof. *Vocas duros* duo alii codices: frustra. Ep. XVI, 56:

Nec patulo *tardos* carpitur ore bovis.

Juga panda etiam bene se habent; non *curva*, ut multi codices. Burm.

17. *Magistris. Magistro*, Vaticanus. *Verbera dura*, duo codices.

19. *Atque eadem sponsum* etc. Jubes surgere, qui *sponsum*, id est, sponsurus vocatur, ut *ante atria* juris *consulti* sedeat, dum surgat ad respondendum. Ridiculi, qui, per *sponsum*, hic *maritum* intellexerunt:

Unius ut verbi grandia damna ferat.
Nec tu causidico, nec tu jucunda diserto :
Cogitur ad lites surgere uterque novas.
Tu, quum fœminei possint cessare labores,
Lanificam revocas ad sua pensa manum.
Omnia perpeterer : sed surgere mane puellas
Quis, nisi cui non est ulla puella, ferat?
Optavi quoties, ne nox tibi cedere vellet;
Neu fugerent vultus sidera mota tuos!
Optavi quoties, aut ventus frangeret axem,
Aut caderet spissa nube retentus equus!
Invida, quo properas? quod erat tibi filius ater,
Materni fuerat pectoris ille color.
Quid? si non Cephali quondam flagrasset amore,

sensus enim lucidus; et ex eo quod sequitur, etiam clarior. *Grandia* quippe *damna ferat* necesse est, vel *unius verbi*, qui *sponsum* evocatus, non præsens adsit responsurus adpellanti jurisconsulto.

21. *Nec tu consulto.* Offendit hæc vox Heinsium, et præcipue hunc adduxit, ut distichon præcedens induceret; sed salva res est : succurrit codex Barberinus, qui diserte habet:

Nec tu causidico, nec tu jucunda diserto.

Ut ita diversos faciat *causidicos* a *consultis*, patronis et oratoribus; et dicitur hic uterque *ad novas lites surgere*, quia quotidie alias et novas clientium causas agunt. Maxime huc facit Martial, lib. I, Epigram. 98 :

Quum clamant omnes, loqueris tu, Nævole, semper,
Et te patronum causidicumque putas;

ubi distinguit patronum et causidicum. Burm.

23. *Tu ne fœminei possint cessare lacerti.* Puteaneus et tres alii :

Tunc quum fœminei possint cessare labores.

Alii plures, *Tu quum : labores* etiam est in Arundeliano. Tibull. II, El. I, 63 :

Hinc et fœmineus labor est; hinc pensa, colusque.

Ego quoque aptius *labores*, quam *lacertos*, dici puto. Burm.

28. *Neu fugerent vultus sidera mota tuos.* Pro *sidera mota*, quidam, *jussa* : forte, pro *pulsa*; ut ea verba vidimus permutata, Ep. XII, 135 : alius, *nota*. Moreti, *tacta* : sed omnes frustra. Hujus et præcedentis versus color ductus a re militari est, in qua *cedere*, *fugere*, *moveri loco*, dicitur exercitus. Burm. — *Sidera mota.* Statione sua, scilicet.

31. *Quod erat tibi filius ater, materni* etc. Nigrum Memnona fuisse inde colligit, quod Auroræ matri *pectus* atrum, id est, invido felle imbutum.

33. *Quid? si non Cephali* etc. Numeri huic disticho duriores sunt, quam quos pro suis Ovidius admittat; et sane in optimo Puteaneo

An putat ignotam nequitiam esse suam?
Tithono vellem de te narrare liceret:
Fabula non cælo turpior ulla foret.
Illum dum refugis, longo quia frigidus ævo,
Surgis ad invisas a sene mane rotas.
At si quem manibus Cephalum complexa teneres,
Clamares: Lente currite noctis equi.
Cur ego plectar amans, si vir tibi marcet ab annis?
Num me nupsisti conciliante seni?
Adspice, quos somnos juveni donarit amato
Luna; nec illius forma secunda tuæ.

margini adscriptum erat, idque manu recentiori, *Quid si Cephalio.* Certe de Cephalo quum mox sit acturus, otiosa est hoc loco ejus mentio. Mycillo etiam ac Grutero suspectum habebatur hoc distichon. H.

35. *Tithono vellem* etc. Maligne tangit Auroræ cum Cephalo et Orione amores, qui si Tithono *narrati*, ipsam toti *cælo* turpiter *fabulandam* traderent. — *De te narrare liceret. Liberet* puto: in Fastis VI, 325:

Nec *libet*, et longum est epulas *narrare* deorum.

Ubi pari modo peccabatur. HEINS.

36. *Fabula non cælo turpior ulla foret. Fabula* Puteaneus alter, cum excerptis Vossianis: recte. Noster supra lib. X, Eleg. IX:

Mars quoque deprensus fabrilia vincula sensit,
Notior in cælo *fabula* nulla fuit.

Artis Amat. lib. II, 561:

Fabula narratur toto notissima cælo,
Mulciberis capti Marsque Venusque dolis.

Et lib. IV, Met. 189, de eadem re:

... Diuque
Hæc fuit in toto notissima *fabula* cælo. H.

37. *Longo quia frigidus ævo. Longo quia grandior ævo* Puteaneus et complures alii. Trist. IV, 10:

Sæpe suas volucres legit mihi *grandior* ævo.

De *macro*, certe mox denuo sequitur: *si vir tibi marcet ab annis:* hinc *grandævus*. H. Mihi arridet maxime Herculani codicis scriptura, *longo quia frigidus ævo:* frigus enim senis vera causa, cur refugeret maritum Aurora; et mox *sene* sequitur, quod idem est quod, *grandior ævo*, II. Amor. VII, 9:

... In te quoque *frigidus* esse.

Sic passim, *frigidæ puellæ*, et *tepidi viri*. BURM.

39. *At si quem Cephalum manibus. Quod malles Cephalum*, Jureti excerpta. Scribe, *quem malles, Cephalum.* HEINS. Mihi vulgata lectio elegantissima videtur. *Si quem Cephalum*, dictum pro quemcumque juvenem *Cephalo* similem, quemadmodum recte explicat Marius. B.

41. *Plectar.* Legitur etiam *plector* in exemplaribus. MAR. *Plectar* meliores. HEINS.

43. *Adspice quos somnos.* Lege, *quot*, ex scriptis; sed male quidem; et mox cum iisdem, *neque illius forma secunda tuæ:* non *tua est.* Propert. I, Eleg. II, 9; ut scribendum:

Adspice quot submittat humus formosa colores.

44. *Neque illius forma secunda tua*

Ipse Deûm genitor, ne te tam sæpe videret,
  Commisit noctes in sua vota duas.
Jurgia finieram : scires audisse; rubebat;
  Nec tamen adsueto tardior orta dies.

est. Ita legitur vulgo, et exponit ita Commentator, *Nec tua* (scilicet Auroræ) *forma est secunda illius* : hoc est, tu æque pulchra es atque illa. Quæ expositio non videtur respondere expostulationi : nam quum poeta in Auroram invehatur, magis conveniebat illam vituperari ab illo, quam laudari. Legere itaque malim, *Nec illius forma secunda tuæ est*, ut poeta videatur Auroræ objicere exemplum Lunæ, quæ, quum non forma vincatur, tamen patiatur *juvenes* et *amantes dormire*.

46. *Commisit noctes duas*. E duabus unam effecit. — *In sua vota*. Quo longius cum Alcmene commoraretur. Jure igitur Sosiæ videbatur ea nox, *en longueur sans pareille !*

47. *Rubebat.* Pro more Noster, aut lascivia potius ingenii ad istius modi lusus proclivioris, Auroram dicit *rubere*, quasi conviciorum quæ audiverat, eam puderet; dum *rubet* tantum quia « *rutilo* patefecit *ab ortu* Purpureas fores. » Virg. — *Nec tamen.* Quamquam *rubuerit*, non ideo *tamen* solito *tardius orta dies*.

ELEGIA XIV.

AD PUELLAM REPENTE CALVAM.

DICEBAM, desiste tuos medicare capillos :

1. *Desiste tuos medicare capillos.* Cynthiam quoque increpat Propert. II, Eleg. XIV, 25 sqq. quod externo caput nitore tingeret, et *ora romana* turpiter colore *belgico* inficeret. Nam supra fidem libido romanas matronas invaserat crines *medicandi*, ut rutilum colorem referrent, qui nativus Belgis, Britannis, et iis omnibus populis, qui Septentrionem versus agunt. Sed morem hunc tingendi capillos multo ante apud Romanas viguisse, quam de Belgis vel Britannis audiissent, testis Cato in originibus. « Mulieres, inquit, nostræ capillum *cinere* inungitabant, ut *rutilus* esset crinis. » *Cinis* autem quo infucabatur capillitium, ut rutilaret, non is qui e focis, consumto ligno, colligitur; sed qui ex expresso desiccatoque herbarum quarumdam succo conficiebatur, eo fere quo apud nos modo, *le pastel*, pastellum. *Cinerarii* dicebantur ii, qui *cinerem* hunc parandum curarent, paratumque capillis infunderent, et qui calamistris in *cinere* calefactis caput adornabant. Egregie Tertullianus (*de Cultu femin.*) invehitur in morem hunc capillos, ad instar externarum gentium, pingendi. « Video quasdam, inquit, et capillum

Tingere quam possis, jam tibi nulla coma est.
At, si passa fores, quid erat speciosius illis?
Contigerant imum, qua patet usque, latus.
Quid? quod erant tenues, et quos ornare timeres;
Vela colorati qualia Seres habent:
Vel pede quod gracili deducit aranea filum,
Quum leve deserta sub trabe nectit opus?

croco vertere. Pudet eas etiam nationis suæ, quod non *Germanæ* aut *Gallæ* sint procreatæ: ita patriam capillo transferunt! »

2. *Tingere quam possis*. Puto rectius, *fingere*, ne bis idem dicat; jam enim *medicare capillos* præcessit. Med. Faciei:

Rure sedeat, *finguntque* comas.

Art. Am. libro primo, 306:

Quid toties positas *fingis* inepta comas? H.

— Recte quidem *fingere*, in locis adlatis; sed rectius multo hic, *tingere*.

3. *Quid erat speciosius illis? Spatiosius*, Puteaneus cum duobus aliis, et Jureti excerptis: recte. H. Sine dubio vera lectio; et ita conjecerat Douza. *Pretiosius*, tertius Palatin. *Formosius*, Moreti primus. Burm.

5. *Tenues*. Summa in capillis commendatio: infr. III, Eleg. X, 3:

Flava Ceres, *tenues* spicis redimita *capillos*.

Vid. Broukh. ad Tib. I, El. X, 68. — *Quos ornare timeres*. Codex Moreti, pro diversa lectione, *spectare deceret*: forte, *pexare*. Heins.

6. *Vela colorati qualia Seres habent*. *Vela* pro vestibus sericis dici eleganter posse non puto, licet illæ fluxæ essent et laxæ. Quare putem hic repetendam vocem ex sequenti versu *fila*, quæ passim a poetis Seribus adscribuntur. Burm. — *Vela* hic pro vellera ponuntur, seu *lana mollis*, qua *canere* Æthiopum nemora canit Virg. Georg. II, 120; et quam ipse *vellera* proxime subsequenti versu nominat. Hanc vero quasi lanuginem, arborum foliis inhærentem, populorum primi Seres in fila duxerunt, intexeruntque in pannos, unde vestes illæ tenuissimæ, « quibus, ut ait Solinus, ostentare potius corpora, quam vestire, fæminis persuasit luxuriæ libido » *Colorati* autem *Seres*, quia Indis finitimi, qui nimia solis vicinitate combusti nigrescentem inde colorem traxerunt.

7. *Vel pede quod gracili deducit aranea filum*. *Fragili*, in altero Mediceo; unde *facili* conjiciebat Heinsius. *Producit*, Sarravii: frustra; nam *gracilis* et *deducere* propria in hac re verba, ut et in lanificio puellarum. Propert. IV, Eleg. III, 33:

Et Tyria in radios vellera *ducta* suos.

Et ad hæc adducta illa Virgilii in *Culice* comparatio:

Lusimus, Octavi, *gracili* modulante Thalia,
Atque *araneoli tenuem* formavimus *orsum*.

Ut enim aranea *tenuem orsum*, id est *filum*, quod orditur, *tenue* format *pede gracili*, ita nos gracili Musa lusimus: nam et *deducere carmen*, quo Noster I, Metam. 4, et alibi sæpe utitur, deducta hinc metaphora, dictum. Burm.

8. *Nectit opus*. *Texit* vel *nevit* malebat olim Heinsius: deinde cum in Ambrosiano reperisset *fingit*, illud prætulit; et ita codex Douzæ.

Nec tamen ater erat, nec erat tamen aureus illis:
  Sed, quamvis neuter, mixtus uterque color.
Qualem clivosæ madidis in vallibus Idæ
  Ardua derepta cortice cedrus habet.
Adde, quod et dociles, et centum flexibus apti,
  Et tibi nullius causa doloris erant.
Non acus abrupit, non vallus pectinis illos:
  Ornatrix tuto corpore semper erat.
Ante meos oculos sæpe est ornata; nec unquam

9. *Nec tamen ater erat* etc. Ita Bathylli comas Anacreon pingi vult Od. XXIX:

Λιπαρὰς κόμας ποίησον,
Τὰ μὲν ἔνδοθεν, μελαίνας,
Τὰ δ' ἐς ἄκρον, ἡλιώσας.

— *Nec erat color aureus ille.* Puteaneus et quidam alii, *neque erat tamen aureus ille*: nonnulli, *nec erat tamen aureus illis*: utrumque bene.

10. *Illis mixtus uterque color.* Qui medius nigrum inter et fulvum, quasi et rutilo nigrescit: colorem nostri *châtain* nominant.

12. *Direpto cortice. Derepto* Puteaneus. Sed optim. Palat. *directa cortice.* Lego igitur, *derepta* etc. nam Nostro ea vox ut plurimum fœminini est generis, de qua ad Metamorph. IV, 375, dicetur. H. — *Cedrus.* Cedrum in Ida nasci nusquam alibi legi. Marius de Ida Cretensi videtur hic suspicari, quia Plinius Cedrum in Creta nasci ait: sed per Idam, simpliciter positam, fere semper Phrygium montem Poetæ intelligunt. BURM.

13. *Et dociles.* Tres libri, *faciles*: duo, *fragiles*: sed nihil muta. Claud. de Rapt. II, 30: *Indociles errare comas*: id est passas, sparsas, quæ in cincinnos flecti non erant adsuetæ. ID.

15. *Non vallus pectinis.* Suavis et elegans *periphrasis*, pro *pecten* ipsum. Ut enim in *vallo* palus palum, sic in pectinis ordine dentem dens subsequitur. — *Non vallum pectinis. Vallus* legit ex codice Arundelian. qui Pirckemeri olim fuit, in Observationibus Gronovius; ut et Metam. VIII, 286: *Stantque velut vallus setæ.*

16. *Ornatrix tuto corpore semper erat.* Notata hoc dignum sane, in puellæ laudem. Non enim raro accidebat, ut si quid peccaret cincinnus vel annulus, flecti indocilis, in miseram ornatricem furens domina debaccharetur; et, derepta quam tenebat acu, ipsius mammas et brachia perpungeret. Rem amare, ut solet, Juv. describit, Sat. VI, 490:

Disponit crinem, laceratis ipsa capillis,
Nuda humeros Psecas infelix, nudisque mamillis.
Altior hic quare cincinnus? Taurea punit
Continuo flexi crimen facinusque capilli.
Quid Psecas admisit? quænam est hic culpa puellæ,
Si tibi displicuit nasus? etc.

17. *Ante meos oculos sæpe est ornata.* Etiam hic fit subita transitio a persona in personam. Itaque ut in superiore Elegia versus quosdam abundare diximus, ita hic reliquos desiderare possis: nam alias Ovidianum non est, tam subito et quasi

Brachia derepta saucia fecit acu.
Sæpe etiam, nondum digestis mane capillis,
Purpureo jacuit semisupina toro:
Tum quoque erat neglecta decens: ut Thracia Bacche,
Quum temere in viridi gramine lassa jacet.
Quum graciles essent tamen, et lanuginis instar;
Heu mala vexatæ quanta tulere comæ!
Quam se præbuerunt ferro patienter et igni;
Ut fieret torto nexilis orbe sinus!
Clamabam: Scelus est, istos scelus urere crines!
Sponte decent: capiti ferrea parce tuo.
Vim procul hinc remove: non est qui debeat uri;

ex abrupto figuram orationis convertere. Adde quod et nominativus substantivi, sive suppositi, desideratur, quum inquit: *Ante meos oculos sæpe est ornata* etc., ut possis de alia, quam ad quam hactenus sermo factus est, verbum *ornari*, et quæ sequuntur, intelligere. Micyl.

18. *Brachia direpta saucia fecit acu.* Jam supra monuimus *derepta* legi in optimo Puteaneo; sed quia paulo ante *derepta cortice* habuimus, minus hoc loco id verbi nunc placet. Nonnulli, *directa acu*. Puto, *correpta acu*. Sed et *brachia fixit*, pro *fecit*, scribendum, vel invitis membranis:

Brachia correpta saucia fixit acu.

Ecce locum prorsus similem lib. III, Artis Amatoriæ, 239:

Tuta sit ornatrix: odi, quæ sauciat ora
Unguibus, et rapta brachia figit acu. H.

19. *Nondum digestis.* Id est sparsis et passis. Martial. l. III, Ep. 63, 3:

Bellus homo est, flexos qui *digerit* ordine crines.

21. *Ut Thracia Bacche. Threcia*, Puteaneus; recte: proxime verum duo Vaticani, in quibus, *tetrica* et *territa*. Heins.

22. *Temere.* Horat. lib. II, Od. 11, 3:

Cur non sub alta vel Platano vel hac
Pinu jacentes sic *temere*. Douza.

23. *Quum graciles essent tamen.* Non satisfaciunt numeri. Sarravianus et Vaticanus unus, *tanquam lanuginis*. Mentelianus *tantum*, cum uno Mediceo: unus meus, *cum et lanuginis*. Excerpta Jureti, *tamen et sunt luminis instar*. Puto scribendum:

Tam graciles lævesque tamen lanuginis instar.

An *teretesque tamen*, ut apud Nonium in *jactare*? Heins. *Teretes* digitos, aures, collum, pedes, dici patior: sed crines quis *teretes* vocavit unquam, qui *tenuitate* sua ita dici vix merentur? Burm.

24. *Heu male. Mala*, omnino legendum est, ut in MSS. ut sit, *quanta mala*. Mar.

26. *Nexilis orbe sinus. Flexilis*, multi ex scriptis: quod rectius videtur. Valer. Flaccus V, 589:

Cui chlamys et multa spirat coma *flexilis* aura.

Martial, lib. X, Epigr. 65, 6:

Tu *flexa* nitidus coma vagaris.

29. *Non est.* Non is capillus, qui *debeat uri*.

Erudit admotas ipse capillus acus.
Formosæ periere comæ, quas vellet Apollo,
Quas vellet capiti Bacchus inesse suo.
Illis contulerim, quas quondam nuda Dione
Pingitur humenti sustinuisse manu.
Quid male compositos quereris periisse capillos?
Quid speculum mœsta ponis inepta manu?
Non bene consuetis a te spectaris ocellis:
Ut placeas, debes immemor esse tui.
Non te cantatæ læserunt pellicis herbæ;
Non anus Hæmonia perfida lavit aqua.
Nec tibi vis morbi nocuit; procul omen abesto,
Nec minuit densas invida lingua comas.
Facta manu culpaque tua dispendia sentis:
Ipsa dabas capiti mixta venena tuo.

30. *Erudit admotas ipse capillus acus.* Adeo flexibilis, ut admota tantum acu, in orbem se docilis inflecteret; unde nihil ferro vel igne opus erat, qui erudirent, quum ipse, ut ita dicam, *erudiret.*

31. *Formosæ periere comæ, quas vellet Apollo* etc. *Quas portet*, optimus Palatinus. Lego, *quas optet.*

33. *Contulerim.* Comparaverim; ut apud Juvenalem, Sat. I, 105:

> ... Sed quinque tabernæ
> Quadringinta parant: quid *confert* purpura major
> Optandum? si etc.

— *Quas quondam nuda Dione pingitur* etc. Insignem Veneris e mari emergentis tabulam ab Apelle depictam indicat, de qua Plin. XXXV, 10. Exstant ea de re in Anthol. Planud. IV, cap. XII, Epigrammata quinque, quorum lepidissimum, quod est Antipatri Sidonii, ultro hic sese offert:

> Τὰν ἀναδυομέναν ἀπὸ ματέρος ἄρτι θαλάττας
> Κύπριν, Ἀπελλείου μόχθον ὅρα γραφίδος,
> Ὡς χερὶ συμμάρψασα διάβροχον ὕδατι χαίταν,
> Ἐκθλίβει νοτερῶν ἀφρὸν ἀπὸ πλοκάμων.
> Αὐταὶ νῦν ἐρίουσιν Ἀθηναίη τε καὶ Ἥρη,
> Οὐκ ἔτι σοι μορφᾶς εἰς ἔριν ἐρχόμεθα.

35. *Quid male compositos.* Non damno hanc lectionem: libri tamen meliores cum Puteaneo, *dispositos capillos*. Pont. III, Eleg. III, 16:

> Nec bene *dispositas* comtus, ut ante, comas.

Tibul. I, Eleg. X, 10:

> Sæpeque mutatas *disposuisse* comas.

Et Eleg. IX, 67:

> Tune putas illam pro te *disponere* crines? H.

36. *Quid speculum mæsta* etc. Non frangit morosa speculum, sed mœsta ponit; *nec apta* longius sese in illo inspicere, ut quæ damnum crederet irreparabile.

40. *Non anus Hæmonia perfida la-*

Nunc tibi captivos mittet Germania crines:
  Culta triumphatæ munere gentis eris.
O quam sæpe, comas aliquo mirante, rubebis;
  Et dices: Emta nunc ego merce probor!
Nescio quam pro me laudat nunc iste Sygambram;
  Fama tamen, memini, quum fuit ista mei.

vit aqua. Capiendum de aqua magica sive avernali, vel stygia, ut passim poetæ vocant, qua utebantur magæ in nefariis suis sacris, et qua res aspergere, quibus nocere volebant, passim dicuntur.

45. *Captivos mittet Germania crines.* Metonymice, pro *crines* e Germanis recens domitis detonsos. Vulgare poetis quæ personarum sunt, ad res ipsas transferre. Vel in Epistola Horatius, lib. II, 1, 193:

Captivum portatur ebur, *captiva* Corinthus.

46. *Culta triumphatæ.* Male Puteaneus aliique complures, *Tuta*: hæ duæ voces frequenter in libris antiquis confunduntur. Sic apud Martial. scribendum, lib. IX, Epigram. 18, de coma Earini:

Addidit et nitidum sacratis crinibus orbem,
  Quo felix facies judice *culta* fuit.

Quum in optimo Thuaneo codice, *tuta*, legatur: vulgati, *tota*: frigide. Sic *colere* pro ornare. Art. Amat. III, 225:

Tu quoque dum *coleris*, nos te dormire putemus.

Idem Martialis lib. XIV, Ep. 26:

Captivis poteris *cultior* esse comis. Heins.

Pulchra, Sarravii codex. De crinibus Germanorum, vide nostram editionem ad Tacit. Germ. cap. IV.

47. *O quam sæpe, comas aliquo mirante, rubebis!* Comas intelligit fictitias, quas pro nativis quæ deciderant, coacta fuerat substituere. — *Rubebis!* quia scilicet capillamentis vel comis adpositititiis uti quidem solebant mulieres Romanæ, et postea ipsi viri, sed clanculum, et quum ab obviis nollent agnosci. Sic de Messalina Juven., Sat. VI, 120, *nigrum flavo* crinem abscondente *galero*. Et Suet. de Caligula, c. XI, qui « ganeas atque adulteria *capillamento celatus*, et veste longa, noctibus obiret. » Sed illud ornamenti, vel potius *personamenti* genus, meretricibus a matronis derelinquebatur; nec quid contra probant statuæ mediatæ, quarum comæ, marmoreæ licet, tolli poterant, et ad arbitrium reponi. — *O quam sæpe, comas aliquo* etc. *O quam sæpe aliquo crinem*, codex Douzæ, Vaticanus et duo Moreti. *Aliqua* Palatinus. *Aliquo vultum mirante*, alter Moreti.

48. *Emta merce probor.* Faciunt ut lauder externi capilli; sicque laudatam pudet laudis alienæ.

49. *Nunc ipse.* Vetus et melior lectio est, *nunc iste.* Mar. — *Sicambram.* Sarravianus, *Sycambram.* Puteaneus, *Sygambram*, quæ vera scriptura. Sic et in Claudiani veterrimo codice scribebatur. Ptolemæo Σύγκαμβροι· Σίγκαμβροι Straboni sunt. Sic et *Consolatione ad Liviam* legendum, 17; ubi vid. quæ ex Cluverio adduximus.

50. *Ista mea. Mei*, rectius tres scripti. Neapolitanus, *Forma*, ut et Regius. Forte:

Forma tamen memini quum fuit ista meis.

Nimirum comis: quod præcesserat.

Me miserum! lacrimas male continet; oraque dextra
Protegit, ingenuas picta rubore genas!
Sustinet antiquos gremio spectare capillos,
Hei mihi! non illo munera digna loco!
Collige cum vultu mentem; reparabile damnum est:
Postmodo nativa conspiciere coma.

51. *Me miserum! lacrimas male continet.* Se ipsum incusat, quod durior sermo puellæ lacrimas elicuerit; et flentem solari festinat, oblata spe damni facile reparabilis, et comæ *nativæ*, fictitiam quæ mox excipiat. Nec mirum certe quod tantopere doleat puella, quæ capillos amiserit; nam ut Apul. verbis utar: « Si cuilibet eximiæ pulcherrimæque fœminæ caput capillo spoliaveris, et faciem nativa specie nudaveris, licet illa cælo dejecta, mari edita, fluctibus educata; licet, inquam, Venus ipsa fuerit, licet omni Gratiarum choro stipata, et tota Cupidinum populo comitata, et balteo suo cincta, placere non poterit, ne Vulcano suo. »

52. *Picta rubore. Tincta*, Moreti.

53. *Spectare capillos.* Legitur in quibusdam quoque, *spectatque capillos;* recte utrumque. Mar. *Spectare* sex scripti, cum Excerptis Jureti; ea scriptura placet. Sic *sustinet ire*, Metam. IV, 446; et VI, 563: Sustinet ad Procnen post talia facta reverti. H.

54. *Non illo munera digna loco!* Et recte quidem; non enim is erat locus, quem capilli occuparent.

55. *Collige. Corrige*, Barber. et Palat. tertius.

56. *Conspiciere.* Mallem, *conspiciare*, ut sit monentis; damnum ait esse reparabile, si modo postea a tingendis comis abstineat, et velit conspici *nativa coma.* Verum, *solatia luctus exigua ingentis!*

ELEGIA XV.

IN ILLOS QUI POETICÆ ARTIS LAUDEM ET STUDIUM DETRECTABANT.

QUID mihi, Livor edax, ignavos objicis annos,
Ingeniique vocas carmen inertis opus?
Non me more patrum, dum strenua sustinet ætas,
Præmia militiæ pulverulenta sequi?
Nec me verbosas leges ediscere? nec me
Ingrato vocem prostituisse foro?
Mortale est, quod quæris, opus: mihi fama perennis
Quæritur, in toto semper ut orbe canar.
Vivet Mæonides, Tenedos dum stabit et Ide,

1. *Livor edax.* Imitatus Seneca, in Hippolyto, 493: *Edaxque livor dente degeneri petit.* Et Mart. XI, 34: *I nunc, livor edax.* BURM.

3. *Non me more patrum* etc. *Verbosas leges.* Sic Cicero pro Muræna, 14, ubi Jurisconsultorum disciplinam exagitat: *Pellitur e medio non solum ista vestra* verbosa *simulatio prudentiæ.*

5. *Ediscere. Addiscere*, alter Politiani: male. Respicit ad disciplinam Romanorum, quæ exigebat, ut ingenui pueri leges XII tabularum, ut *carmen necessarium*, ediscerent. Vid. Cicer. II, de legib. 23. Hoc vero semper, ut negotium ingratum et molestiarum plenum, deprecabantur, clementem vitam et otium secuti. BURM.

6. *Ingrato vocem prostituisse foro.* Quantum ipsi, vel a puero, studium forense displicuerit, candide non semel Ovidius, sed in primis Trist. IV, Eleg. X, testatus est. Hinc voces illæ *ingratum forum*, et *prostituisse*, quod meretricum est, quæ, mercede pacta, sui copiam obvio cuilibet faciunt.

7. *Mortale est, quod quæris, opus.* Perennem, quam sibi promittit e literis famam, perituræ laudi comparat, quæ militiæ et fori labores compensat.

9. *Vivet Mæonides* etc. « Ut Aratus *ab Jove* (ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα) *incipiendum* putat, ita nos rite cœpturi ab Homero videmur. Hic enim (quemadmodum ex Oceano dicit ipse amnium vim fontiumque cursus initium capere) omnibus eloquentiæ partibus exemplum et ortum dedit. Hunc nemo in magnis sublimitate, in parvis proprietate superaverit. Idem lætus ac pressus, jucundus et gravis; tum copia, tum

Dum rapidas Simoïs in mare volvet aquas.
Vivet et Ascræus, dum mustis uva tumebit,
Dum cadet incurva falce resecta Ceres.
Battiades semper toto cantabitur orbe;
Quamvis ingenio non valet, arte valet.
Nulla Sophocleo veniet jactura cothurno.
Cum Sole et Luna semper Aratus erit.
Dum fallax servus, durus pater, improba lena

brevitate mirabilis; nec poetica modo, sed oratoria virtute eminentissimus. » Quint. Inst. Orat. x, 1.

11. *Vivet et Ascræus.* Hesiodus, sic dictus, non quod ex Ascræa, Bæotiæ oppido, natus, nam Cumæus fuit, sed quod ibi educatus: Homero fere coæqualis. Multa scripsisse testantur veteres, quæ nobis tempus invidit; pepercit tamen carminibus, quæ inscribuntur, *Opera et Dies*, *Theogonia* et *Scutum Herculis*. Raro Hesiodum *assurgere* ait Quintil. l. c. sed ei palmam dat, *in illo medio dicendi genere*. — *Mustis*. Servius ad Virg. II, Georg. 7: « *Mustum* tantum singulari dicimus, sicut et vinum, licet Ovidius abusive *musta* dixerit: sed hoc ille plus fecit, quod et *mustis* dicit: quum (ut diximus) de his nominibus tres tantum casus usurpari consueverint. » Usus et Tibullus, et alii.

12. *Ceres. Seges*, Puteaneus et alii plurimi: male. Catal. Pith. pag. 35:

Hic gaudet curva falce resecta Ceres.

Senec. Theb. 371:

Et tertia jam falce decubuit Ceres.

Farra resecta dixit, Fast. II, 520. H.

13. *Battiades semper* etc. Callimachus, Batti filius. Elegos scripserat, qui perierunt: supersunt *Hymni*, in quibus habilem se potius carminis artificem, quam poetam ingeniosum præstitit. Merito igitur noster:

Quamvis *ingenio* non valet, *arte* valet.

Quod verius forsan de Elegis, quos inprimis spectat hic Ovidius. — *Battiades*. Non Batti filius, sed Cyrenaicus, ab Aristæo, sive Batto, conditore Cyrenarum. Alii ex alio Batto, ex posteris forte prioris Batti, natum Callimachum volunt. Vid. illustrem Spanhem. ad Callimach. Hymn. Apol. 65. Burm.

16. *Cum Sole et Luna.* Hæc non tantum apte Arato, quia Astronomica scripsit, accommodantur; sed etiam quia erant symbola æternitatis; ut ita in nummis conspici docuit Tristanus tom. I, Comm. Hist. pag. 381. Idem. — *Semper Aratus erit.* Græce scripsit de Astronomia carmen, quod magno in pretio apud veteres fuit, quamvis de eo Quintil. l. c.: « Arati materia motu caret, ut in qua nulla varietas, nullus affectus, nulla persona, nulla cujusquam sit oratio: sufficit tamen operi, cui se parem credidit. » Neque hoc certe laus ultima! Φαινόμενα (hic enim operis titulus) latinitate et metrico sermone donarunt Cicero, Germanicus-Cæsar et Festus Avienus: Gallico autem, Al. G. Pingré.

17. *Dum fallax servus, durus pater* etc. *Menandros erit.* « Qui vel

Vivent, dum meretrix blanda, Menandros erit.
Ennius arte carens, animosique Accius oris,
Casurum nullo tempore nomen habent.
Varronem primamque ratem quæ nesciat ætas,
Aureaque Æsonio terga petita duci?
Carmina sublimis tunc sunt peritura Lucretî,
Exitio terras quum dabit una dies.

unus, ait Quint., meo quidem judicio, diligenter lectus, ad cuncta quæ præcipimus, effingenda sufficiat: ita omnem vitæ imaginem expressit; tanta in eo inveniendi copia, et eloquendi facultas; ita est omnibus rebus, personis, affectibus accommodatus! »

18. *Blanda.* Ita Thaïda Menand. describit Plutarch. in Excerp. apud Stobæum Grotianis, pag. 16. Burm.

19. *Ennius arte carens.* Stylo pene poetico de illo poeta loquitur toties jam nobis citatus, nec satis unquam, Rhetor celeberrimus. « Ennium, inquit, sicut sacros vetustate lucos adoremus, in quibus grandia et antiqua robora jam non tantam habent speciem, quantam religionem. » De Ennio jam Lucretius:

... Primus amœno
Detulit ex Helicone perenni fronde coronam
Per gentes Italas.

Laudis hoc summum; est tamen quiddam quod eum apud posteros multo magis commendet: gemmas *e stercore Ennii* legere Virgilius non dedignatus est. — *Animosi Accius oris.* Vel propter sublimitatem carminis, vel propter fiduciam sui, de qua sic Val. Max. III, c. VII, 11: « Is Sext. Julio Cæsari amplissimo et florentissimo viro in collegium poetarum venienti nunquam assurrexit: non majestatis ejus immemor, sed quod in comparatione communium studiorum aliquanto superiorem se esse confideret. Quapropter insolentiæ crimine caruit: quia ibi voluminum, non imaginum certamina exercebantur. » *Animosum os* est violentum; vid. infr. ad lib. II, Eleg. XVII, 7. Hinc *atrocem* vocat lib. II, Trist. 359.

21. *Varronem primamque ratem.* Apollonii Rhodii *Argonautica* designat, quæ latinis versibus Varro Atacinus converterat, « interpres operis alieni non spernendus », judice Quintiliano.

23. *Sublimis.* An *sublimis* dici possit Lucretius, qui minime sublimi carmine, sed populari fere sermone Epicuri scita tradidit, dubito: nisi ad materiæ a vulgo remotæ sublimitatem respexerit; ut ita ardui quid in Lucretio Statium agnoscere notavit Barth. ad lib. II, Silv. VII, 76: et ut a Quintil. X, 1, *difficilis* dicitur. Burm.

24. *Exitio terras quum dabit una dies. Ima dies* Scaliger, sed frustra. Illa Lucretii respexit Noster, lib. V, 93:

Principio maria ac terras cælumque tuere
Horum naturam triplicem, tria corpora, Memmi,
Tres species tam dissimiles, tria talia texta,
Una dies dabit exitio.

Idem, eodem libro, vers. 997:

At non multa virum sub signis millia ducta
Una dies dabat exitio. Heins.

Tityrus, et fruges, Æneïaque arma legentur,
  Roma triumphati dum caput orbis erit.
Donec erunt ignes arcusque Cupidinis arma,
  Discentur numeri, culte Tibulle, tui.
Gallus et Hesperiis, et Gallus notus Eoïs,
  Et sua cum Gallo nota Lycoris erit.
Ergo, quum silices, quum dens patientis aratri
  Depereant ævo, carmina morte carent.
Cedant carminibus reges, regumque triumphi:
  Cedat et auriferi ripa beata Tagi.
Vilia miretur vulgus: mihi flavus Apollo
  Pocula Castaliæ plena ministret aquæ;

25. *Tityrus.* Virgilii Bucolica significat. — *Et fruges* meliores libri: et hoc rectius haud dubie, quo omne Georgicon argumentum est complexus; *Fruges* enim et ad arborum fœtus referebantur. Qui *segetes* reposuit, respiciebat initium Georgicon: *Quid faciat lætas segetes*, non recordatus illis solis materiem carminis Georgici totam non esse complexum, sed alia subjunxisse ad rem requisita. HEINS.

26. *Orbis erit. Eris*, optimus Palatinus, et unus Moreti, pro diversa lectione. IDEM.

28. *Discentur.* Ita legendum, quidquid codices obturbent, quorum multi, *dicentur:* nam pueri et puellæ his carminibus imbuebantur. Sic puellis commend. Tib. III, Art. 333:

Et teneri possis carmen legisse *Properti;*
Sive aliquid *Galli*, sive, *Tibulle*, tuum.

29. *Notus Eois.* Ita I, Art. 537:

Vesper et Eos novere Lycorida terræ.

Credo propter præfecturam, quam in Ægypto gesserat, quæ ad Orientem. DOUZA.

34. *Auriferi ripa beata Tagi. Benigna*, Puteaneus, atque alii complures non contemnendæ notæ: quod arripuit Salmasius ad Historiam Augustam: at mihi vulgata lectio magis probatur. *Benignum* enim, pro fertili; *beatum*, pro divite apud optimos auctores passim sumitur: quamquam et *benignum* sic sumi possit. HEINS. — *Benignam ripam*, jam Salmasius ex optimo codice restituit, ad Capitol. Pertin. cap. 12: ita contra Senec. Hippol. 14:

... Super æquales
Labitur agros piger, et steriles
Amne *maligno* radit arenas.

Et ita *benignus* ager Alcinoi supra, El. X, 56. Retineo tamen, *beata*; nam non de fertilitate, sed de divitiis, quas aurum subministrat, agitur: ut *dives Tagus* Martial. X, 16: *aurifer* eidem XII, 3, et aliis. BURM.

36. *Castaliæ aquæ.* Ita scripsimus cum altero Politiani, quia fere semper Ovidius *plenum* cum genitivo construit. Fast. I, 474:

Ore dabat vero carmina plena Dei. HEINS.

Vid. quoque Art. Amat. II, 316.

Sustineamque coma metuentem frigora myrtum ;
  Atque a sollicito multus amante legar.
Pascitur in vivis Livor : post fata quiescit,
  Quum suus ex merito quemque tuetur honos.
Ergo etiam, quum me supremus adederit ignis,
  Vivam ; parsque mei multa superstes erit.

40. *Tunc suus ex merito quemque tuetur honor.* Meliores :

Quum suus ex merito quemque tuetur honos.

Sed τὸ *quum* mox denuo sequitur. H.

41. *Supremus adusserit ignis. Adederit* optime Putean. Prop. lib. IV, Eleg. VII, 9 :

Et solitum digito beryllon adederat ignis.

Virgil. Georg. IV, 243 :

... Sæpe favos ignotus *adedit* Stellio.

Hinc et *ignis edax*, passim poetis. *Adedendi* verbum et Columellæ reddendum, ex optimis membranis, lib. II, cap. X : *Vermes gignit, qui simul atque oscilla lupinorum* adederunt, *reliqua pars enasci non potest* : vulgo, *ederunt*. HEINS.

42. *Parsque mei multa superstes erit.* Lege ex utroque exempl. Masseian. : *parsque mei magna* etc. CIOF. Ego certe libentius reciperem, *pars multa*, quam *magna* : sed modo præcesserat, *multus legar ;* nisi ibi cum quibusdam codicibus *cultus* legas. *Multa pars*, ut Hor. III, Od. 30 :

Non omnis moriar ; multaque pars mei
Vitabit Libitinam.

PUBLII OVIDII NASONIS

AMORUM

LIBER SECUNDUS.

ELEGIA PRIMA.

QUOD PRO GIGANTOMACHIA, QUAM INCHOAVERAT, AMORES SCRIBAT.

Hoc quoque composui, Pelignis natus aquosis,
  Ille ego nequitiæ Naso poeta meæ.
Hoc quoque jussit Amor: procul hinc, procul este severæ:
  Non estis teneris apta theatra modis.
Me legat in sponsi facie non frigida virgo,
  Et rudis ignoto tactus amore puer.

1. *Hoc quoque.* Secundum hunc *Amorum* librum proprio signo notandum curat, ne quis illum sibi deinceps arrogaret, quod non inauditum, quo tempore ars nondum existeret, quæ innumera ejusdem operis exemplaria simul ederet, et in perpetuum posset renovare. Inde mos fuit antiquis scriptoribus, tum Græcis, tum Latinis, ut in ipsa cujusque operis fronte notam præfigerent, quæ proprium ipsis vindicaret. — *Pelignis natus.* Medii Peligni Marsos inter et Marucinos; a Samnitibus quidem oriundi, sed origine, ut putabant, Illyrica.

2. *Ille ego nequitiæ Naso poeta meæ.* Forte *tuæ*, inquit Heinsius, ut lectorem adloquatur. Quod non ita temere conjectum putaverim: nam paulo post, 9 et 10, ipsum lectorem inducit poeta quærentem,

... Quo ab indice doctus
Composuit casus iste poeta *meos*?

3. *Hoc quoque jussit Amor.* Adludens ad ea quæ Amor ipsi, lib. I, Eleg. I, 24, dictitarat:

Quodque canas, vates, accipe, dixit, opus.

—*Procul este severæ.* De puellis agit: malim etiam, *procul ite*, quod *estis* sequatur versu proximo. Heins. *Severæ* etiam Francof. habet.

4. *Non estis teneris apta theatra modis.* Metonymice *theatra*, pro spectatoribus ipsis posuit. Monet igitur puellas ne, quos describit, ludis assideant spectatrices, utpote qui molliores et lasciviores: simplicius, ne versus legant amatorios.

5. *In sponsi facie. Faciem*, duo Moreti, ut dictum sit, quomodo apud Terent. Adelph. II, Sc. 6, 5.

Atque aliquis juvenum, quo nunc ego, saucius arcu,
Agnoscat flammæ conscia signa suæ;
Miratusque diu, quo, dicat, ab indice doctus
Composuit casus iste poeta meos?
Ausus eram, memini, cælestia dicere bella,
Centimanumque Gygen; et satis oris erat:
Quum male se Tellus ulta est, ingestaque Olympo
Ardua devexum Pelion Ossa tulit.
In manibus nimbos, et cum Jove fulmen habebam,

12. *Centimanumque Gygen.* Certe unus Palatinus, *Giam:* alii plures, *Gygam.* Rottendorph. *Gian.* Apollodorus initio Bibliothecæ: Οὐρανὸς πρῶτος τοῦ παντὸς ἐδυνάστευσε κόσμου. γήμας δὲ Γῆν, ἐτέκνωσε πρώτους τοὺς Ἑκατόγχειρας προσαγορευθέντας, Βριάρεων, Γύην, Κόττον. Sed quum ceteri auctores, Hesiodus nempe in Theogonia, ejusque ac Apollonii Rhodii Scholiastes; Palæphatus, auctor Etymologici in Τριτοπάτορες, et alii Γύγην appellent, Hygino etiam *Gyges* sit, Apollodorum potius ex his emendandum, quam hos ex Apollodoro, parum abest quin censeam. — *Et satis oris erat.* Non imparem se heroici carminis sustinendæ moli fatetur; et probavit quidem multis in locis exquisitissimum Met. opus,

... Ingenium atque os
Magna sonaturum, (Hor.)

Ovidio non defuisse; probarat et *Medea*, judice Quintiliano.

13–14. *Ingestaque Olympo ardua devexum* etc. Dicuntur iidem, Metamorph. I, 153:

Altaque congestos struxisse ad sidera montes.

Sed quanto felicius et ore grandiori Virgil. Georg. I, 281:

Ter sunt conati imponere Pelio Ossam
Scilicet, atque Ossæ frondosum involvere Olympum.

— Libri quatuor, et prima editio, *congestaque;* sed *ingesta* recte se habet. Met. V, 346:

Vasta Giganteis *ingesta* est insula membris.

Et XIV, Metam. I, ex MSS.:

Jamque Giganteis *ingestam* faucibus Ætnen,

ubi *injectam* alii, ut hic quoque Moreti unus. Burm.

15. *In manibus nimbos et cum Jove fulmen habebam.* Recte. Neque aliter Puteaneus, nisi quod in illo vox *nimbos* desideratur, unde natus error. Ceteri codices, *Jupiter in manibus:* quod multo quidem dulcius sonat: duo præterea, *habebat:* unus Moreti, *habenti:* optime, refer ad sequentia:

In manibus nimbos et cum Jove fulmen habenti
Clausit amica fores.

Ita *nimbiferum ignem* vocat fulmen, Pont. IV, 8, 60: ut recte meliores scripti:

Sic affectantes cælestia regna Gigantas
Ad Styga nimbifero vindicis igne datos.

Nam vulgati, *nubifero igne:* perperam. Heins. Recte Heinsius: *nimbos* enim cum fulmine sæpe poetæ conjungunt, quia ex nimbis Jupiter torquere solet. Virgil. I, Georg. 328:

Ipse pater media *nimborum* in nocte corusca
Fulmina molitur dextra.

Et Lucret. VI, 399, nunquam *puro cælo* jacere *fulmen* dicit. Burm.

Quod bene pro cælo mitteret ille suo;
Clausit amica fores : ego cum Jove fulmen omisi.
Excidit ingenio Jupiter ipse meo.
Jupiter, ignoscas : nil me tua tela juvabant.
Clausa tuo majus janua fulmen erat.
Blanditias elegosque leves, mea tela, resumsi;
Mollierunt duras lenia verba fores.
Carmina sanguineæ deducunt cornua Lunæ;
Et revocant niveos Solis euntis equos.
Carmine dissiliunt, abruptis faucibus, angues,
Inque suos fontes versa recurrit aqua.
Carminibus cessere fores; insertaque posti,
Quamvis robur erat, carmine victa sera est.
Quid mihi profuerit velox cantatus Achilles?
Quid pro me Atrides alter et alter agant?

16. *Quod bene pro cælo mitteret ille suo*. Pro *cælo suo*, quod ipsi in potestatem cesserat. Sic quoque Met. 1, 274 :

Nec *cælo* contenta suo estJovis ira....

17. *Clausit amica fores*. Terrebat quippe puellam vates qui *nimbos in manibus*, et ipsum Jovem *cum fulmine* habebat! Uno fere quoque versu esset nobis sistendum, si quidquid leporis, veneris quidquid in venustissimo poeta occurrit, notandum susciperemus. Quem vero fallant, e lectoribus nostris? — *Fulmen omisi*. *Fulmen amisi*, Puteaneus a manu prima; sed emendatum, *fulmina misi*, quomodo multi ex nostris : *mittere* pro *omittere* : libri sex, *et cum*. Forte, *en cum Jove*. H. — Ego codicum Ciofani, et Aldinæ, Micyllianæ, et Bersmannianæ Editionum fidem sequor, *fulmen omisi* : quum quia præcedenti versu *fulmen* est, quod hic non recte in *fulmina* transire videtur; tum præcipue, ut ambiguitas vitetur, quia *fulmina mittere*, solemnis est locutio, pro jacere, ex cælo demittere, et hoc poetæ menti repugnat : *omittere* vero proprie est de manibus demittere. Senec. Agamemn. 241 :

Proinde *omisi* regimen e manibus meis. B.

19. *Nil me tua tela juvabant*. *Verba*, Puteaneus, Palatinus optimus, Neapol. Arundel. et quinque alii : reliqui *bella*. Heins. *Tua facta*, codex Douzæ.

23. *Carmina sanguineæ..... Lunæ*. Quæ scilicet *sanguineum* hunc colorem vi carminum magica contraxerat.

24. *Niveos*. Francius malebat, *nitidos* : duo libri Heinsii, *niveos carmina Solis equos*.

28. *Quamvis robur erat*. *Quamvis robuerat* Neapolitanus. Puto scribendum, *Quamvis roboreo*, nimirum *posti*. *Injunctaque posti* ex ves-

Quique tot errando, quot bello, perdidit annos?
  Raptus et Hæmoniis flebilis Hector equis?
At, facie teneræ laudata sæpe puellæ,
  Ad vatem, pretium carminis, ipsa venit.
Magna datur merces : heroum clara valete
  Nomina : non apta est gratia vestra mihi.
Ad mea formosæ vultus adhibete puellæ
  Carmina, purpureus quæ mihi dictat Amor.

tigiis veterum librorum ad hæc malebat Gebhardus, cui ego adsensum præbere non possum, quum nostri meliores stent pro recepta lectione.

31. *Quique tot errando, quot bello.* Ulixes, qui postquam decem annos ante Trojam consumserit, decem quoque *errando perdidit*, priusquam lares paternos reviseret.

33. *At facies teneræ ut laudata est sæpe puellæ.* Versus duriter habitus a librariis : *ut* et *est* absunt a prima editione et melioribus scriptis. Quantilli negotii erat veram inde lectionem nobis reddidisse, hoc modo :

At facie teneræ laudata sæpe puellæ.

Certe Neapolitanus et Arundelianus, *teneræ laudatæ sæpe puellæ :* alii nonnulli, *laudataque*. Heins.

35. *Heroum clara valete nomina.* Respicit illa Anacreont. Ode 1 :

Χαίρετε λοιπὸν ἡμῖν
Ἥρωες· ἡ λύρη γὰρ
Μόνους ἔρωτας ᾄδει.

ELEGIA II.

AD BAGOEN QUEMDAM, EUNUCHUM, UT ADITUM, AD DOMINAM QUAM SERVABAT, PRÆBEAT OVIDIO FACILEM.

Quem penes est dominam servandi cura, Bagoë,
  Dum perago tecum pauca, sed apta, vaca.
Hesterna vidi spatiantem luce puellam,

1. *Bagoe*, In Barbarino codice erat glossa, *lingua Persica dicitur Spado :* et ita apud Curtium sæpe occurrit. *Bagous* vero a Latinis etiam dicitur pro *Bagoas*. *Baguas* dicitur a Sulpic. Sever. lib. II, Hist. 14 et 16. Plin. XIII, 4 : « De palmis clarissimæ omnium, quas regias appellavere ab honore, quoniam regibus tantum Persidis servabantur, Ba-

Illa, quæ Danaï porticus agmen habet.
Protinus, ut placuit, misi, scriptoque rogavi.
Rescripsit trepida, *non licet*, illa manu.
Et, cur *non liceat*, quærenti reddita causa est;
Quod nimium dominæ cura molesta tua est.
Si sapis, o custos, odium, mihi crede, mereri
Desine : quem metuit quisque, perîsse cupit.
Vir quoque non sapiens : quid enim servare laboret,
Unde nihil, quamvis non tueare, perit?
Sed gerat ille suo morem furiosus amori;
Et castum, multis quod placet, esse putet.

bylone natæ uno in horto *Bagoi*, ita enim vocant Spadones, qui apud eos etiam regnavere. » Burm. — Recte quidem *regnavere* : Eunuchis enim gravissimarum rerum tractatio credebatur. Apud Pharaones præpositus pincernis et pistorum magister Eunuchi fuerunt : Hermotimus apud Xerxem in summo honore est habitus ; et nihil non potuit et Bagoas apud Alexandrum, teste Curt. x. Quis vero nescit quanta et quam insolenti gratia usus et abusus Narcissus fuerit, Claudio et Nerone imperantibus, qui et Eunuchus, ut constat e veteri Juvenalis scholiaste, ad Sat. xiv, sub finem? Nec minus etiam nunc in aulis Asiaticis valet, qui dux Eunuchorum.

4. *Illa, quæ Danaï porticus agmen habet.* Porticum Apollinis Palatini intelligit, ubi stabant quinquaginta Danaïdum imagines.

5. *Scriptoque rogavi.* Sic Puteaneus et alii ex melioribus : nonnulli tamen, *misso scriptoque*. Heins.

8. *Quod nimium dominæ cura molesta tua est.* Censeo scribendum, *tuæ es*. Τὸ *est* enim inconcinne duriterque geminetur hoc disticho. H.

10. *Quem metuit quisque, perîsse cupit.* Legitur et, *perire*, in quodam exemplari : sed mihi probabilior est prima lectio, tum quia vetustior, et major præterito tempore exprimitur affectus metuentis, qui jam *periisse* cupit, *quem metuit* : tum quia hoc accepisse videtur Naso ex Ennii tragœdia, unde Cicero illud carmen adfert, Offic. ii, 7 :

Quem *metuunt*, oderunt : quem quisque odit, *periisse* expetit. Marius.

12. *Unde nihil perit.* Quæ integra ipsi, licet non serves, servetur.

13. *Sed gerat ille suo morem furiosus amori.* De sponso semper agitur, quem *furere* dicit, seu amore, seu zelotypia : utrinque enim *furor* idem.

14. *Castum, multis quod placet,* meliores. H. Ita et Douzæ codex. — *Esse putet.* Vetus et verior lectio, *ipse putet* : habet enim emphasin *ipse*, quasi diceret, stultus et insipiens : nam alii hoc non putarent. Mar. Innuit pudicam esse non posse, quæ, quia formosissima est, multis placeat. Hinc illud Juvenalis :

.... Rara est adeo concordia formæ, Atque pudicitiæ! Sat. x, 293.

Huic furtiva tuo libertas munere detur;
  Quam dederis illi, reddat ut illa tibi.
Conscius esse velis : domina est obnoxia servo.
  Conscius esse times : dissimulare licet.
Scripta leget secum : matrem misisse putato.
  Venerit ignotus : postmodo notus eat.
Ibit ad adfectam, quæ non languebit, amicam
  Visere; judiciis ægra sit illa tuis.
Si faciet tarde, ne te mora longa fatiget,
  Imposita gremio stertere fronte potes.
Nec tu, linigeram fieri quid possit ad Isin,
  Quæsieris : nec tu curva theatra time.

15. *Furtiva libertas.* Quam tibi, quum minime speraveris, et quasi *furtim* donabit. — *Tuo munere.* In officii vicem quod illi præstiteris, si quid de tua vigilantia remiseris.

21. *Ibit ut adfectam, quæ non languebit, amicam Visat; judiciis ægra sit ille tuis.* Hæc valde sunt mendosa. Scripti plerique, *Ibit ad adflictam*, vel, *ad adfectam*, et postea, *Visat et indiciis.* Alter Puteaneus, *Viset et indiciis.* Sarravianus cum quatuor aliis, *Visaque judiciis.* Scribe, ut admisimus :

Ibit ad adfectam, quæ non languebit, amicam
  Visere? judiciis ægra sit illa tuis.

Ibit visere, est Græcismus poetis, maxime Propertio, familiaris. H.

23. *Si faciet tarde.* Pro *Sacrificabit*, explicabant Douza et Bersmannus, nota verbi significatione. Et fusius explicat, quod sequitur :

Nec tu... *fieri* quid possit ad Isin,
Quæsieris.

25. *Linigeram.* Quia ejus Sacerdotes lineis vestibus induti celebrabant : unde Mart. lib. XII, Ep. 29, 19:

Linigeri fugiunt calvi, sistrataque turba.

Tranquillus etiam de Othone : « Sacra, *inquit*, etiam Isidis sæpe in *linea* religiosaque veste propalam celebravit. » In quodam tamen codice legitur, *Niligenam :* quæ lectio mihi non displicet : nam licet Io, quæ postea *Isis* dea facta est, Inachi fluvii Achaiæ filia fuerit, tamen et quia in Ægypto apud Nilum pristinam formam recepit, ibique ab Ægyptis colebatur, inde genita creditur. Quanquam et ad hoc faciat eorum opinio, qui dixerunt Isidem Jovis Ægypti regis filiam fuisse, eandemque cum Cerere esse, ut Diodorus scribit. MAR. Codex Douzæ, *lanigeram*, cum hoc glossemate : « Lanigeram dicit, quia Sacerdotes Isidis deferebant flosculum lanæ supra caput suum, in honorem ejus deæ. — *Fieri quid possit ad Isin.* Cujus sacris ideo se Romanæ addicebant, quo licentius omni stuprorum generi, obtento religionis velo, indulgerent. De Casto Isidis omnia jam vulgata : Templum autem, in Campo Martio, juxta Ovile.

Conscius assiduos commissi tollet honores.
  Quis minor est autem, quam tacuisse, labor?
Ille placet, versatque domum, neque verbera sentit:
  Ille potens: alii, sordida turba, jacent.
Huic, veræ ut lateant causæ, finguntur inanes:

27. *Assiduos*. Perpetuos; ita omnino legendum est, non *assiduus*: inferius dicet etiam, *sic tibi semper honos*. MAR. Recte, licet priscæ editiones, *assiduus*. *Conscius commissi*, id est *criminis*, tollet assiduos honores: est vero locutio non obvia, *tollere honores*, pro capere, ferre; desumta a frugibus, quas ex agris tollimus. BURM.

28. *Quis minor est autem*. *Est cauto* malim. Sic lib. II, Art. Amat. 196:

Artis erunt cauto mollia jussa meæ.

At prima editio cum scriptis quibusdam, *unquam* pro *autem*. H. *Est homini*, Moreti a manu prima. Vid. ad. II, Art. Amat. 603.

29. *Ille placet* etc. Enumerat, quos jam prædixit, *honores assiduos* admissi *conscio*, si tacuerit. — *Versatque domum*. Pro arbitrio totam familiam regit; agitat reliquos servos, et iis imperat. Sunt qui pro arbitrio *volvit* interpretentur. Singularis admodum verbi hujus *versare* efficacitas. Cic. pro Cluent. 26: « Quum domi suæ miserrimus et inanissimus tantum numorum positum videret, ad omnem malitiam et fraudem *versare* mentem suam cœpit. » Virgil. Æneid. IV, 630:

Atque animum nunc huc celerem, nunc dividit
    illuc,
In partesque rapit varias, perque omnia *versat*.

Idem, Æneid. VIII, 617:

Ille Deæ donis et tanto lætus honore
Expleri nequit, etc. . . . . .
Miraturque, interque manus et brachia *versat*.

Unde Propert. III, Eleg. IX, 1:

Quid mirare, meam si *versat* femina vitam?

Cicer. pro Muren. 12, id aliis verbis *excutere*, et *in manibus jactare*, vocavit.

30. *Ille placet dominæ; sordida turba, jacent*. Ita in quodam codice legitur: sed mihi magis placet vetusta lectio, *Ille potens dominæ*, scilicet *est*: id est, qui apud dominam maxima *potentia* valet, ut quidquid voluerit, cogat ipsam facere. MAR. — Puteaneus, Mentelianus, et Arundel., *Ille potens; alii*, *sordida turba, jacent*. Quod eo sequitur Heins., quia *placet* jam præcesserat. — *Cetera turba*, quod vulgo legitur, ex obvia locutione apud Nostrum, a scribis repetitum est. Sed *sordida* opponitur melius *potenti*: cui recte etiam opponitur *jacere*, quod de homine, qui negligitur, et non potest consequi dignitatem, eleganter dixit Cic. III, de Off. 20: « C. Marius quum a spe consulatus longe abesset, et jam septimum annum *jaceret*. » BURM.

31. *Huic, veræ ut lateant, causæ*. Causas *inanes*, id est falsas, *fingit* apud maritum servus, ne veras suspicetur, quamobrem uxor hoc vel illud egerit; huc iverit aut illuc: ita ut ambobus æque probetur, quod uni tantum fecisse placuit. Hinc quanta Bagoæ bonorum seges! Quæ vero apud inferos manent supplicia, si commissam sibi dominam prodiderit! Sicque modo spe, terrore modo, dubitantem, quo velit, tentat adducere astutus nequitiæ magister.

Atque ambo domini, quod probat una, probant.
Quum bene vir traxit vultum, rugasque coegit,
Quod voluit fieri blanda puella, facit.
Sed tamen interdum tecum quoque jurgia nectat;
Et simulet lacrimas, carnificemque vocet.
Tu contra objiciens, quæ tuto diluat illa,
In verum falso crimine deme fidem.
Sic tibi semper honos, sic alta pecunia crescet:
Hæc face, et exiguo tempore liber eris.
Adspicis indicibus nexas per colla catenas:
Squalidus orba fide pectora carcer habet.

33. *Ambo domini.* Nihil hic variant codices. Marius explicat, puella et custos conscius; sed qua ratione eunuchus titulo *domini* communi cum amica Ovidii insigniri possit, non video. Lego itaque;

Atque ambo domino, quod probat una, probant.

Conjuncta opera et ex compacto, marito uxor adultera et conscius eunuchus persuadent illud, quod puella voluerit. *Probare alicui* elegans locutio. Cicer. I, Verrin. 6: « Quum isti sermones hujus modi dissipassent, tametsi *probabatur nemini* etc. » Burm.

38. *In vero, falso crimine deme fidem. In verum* Puteaneus: recte, si *objiciens* superiori versu reponas, pro *objicies*, levi mutatione. *Et veri* Sarravianus: non male. Posset quoque refingi:

Tu contra objiciens, quæ tuto diluat illa,
I, veris falso crimine deme fidem.

Vel, *I, verum.* Heins. Quæ ultima Heinsii conjectura posset ex Francofurt. codice firmari, qui habet, *I, verum.*

39. *Sic alta pecunia crescet. Sic alta peculia crescent*, optime Puteaneus, cum ejusdem excerptis, et quinque alii codices; nisi quod Jureti excerpta, *sic orta peculia crescent.* Lego: *sic curta peculia crescent:* quomodo *curtæ res* apud Horatium III, Od. 24:

Curtæ nescio quid semper abest rei;

et *curtare rem*, *curta tabella*, pro parva, in Fast. lib. II, 408:

Heu quantum fati curta tabella fuit!

Peculia proprie servorum sunt, teste Festo: notum illud principis poetarum, Eclog. I, 33:

Nec spes libertatis erat, nec cura peculi. H.

Ex vestigiis Puteanei et Jureti, cum quo facit Francofurtensis, melius legeretur, *arta peculia*, ut veteres scripsisse, non *arcta*, docet Broukh. ad Tibul. lib. I, Eleg. V, 53. *Altus* autem et *artus* passim a librariis confusa. Burm.

40. *Hæc face* etc. Sana lectio est. *Face* pro *fac*, ut staret versus, posuit. Sicut in Epistola Phyllidis:

Phylli, face exspectes Demophoonta tuum.

41. *Adspicis indicibus* etc. Tentat nunc custodem illorum exemplo deterrere, qui non servati silentii pœnas, et gravissimas quidem dederunt. Quos inter Tantalum et Argum præcipuos adducit.

Quærit aquas in aquis, et poma fugacia captat
Tantalus : hoc illi garrula lingua dedit.
Dum nimium servat custos Junonius Io,
Ante suos annos occidit; illa Dea est.
Vidi ego compedibus liventia crura gerentem,
Unde vir incestum scire coactus erat.
Pœna minor merito : nocuit mala lingua duobus.
Vir doluit; famæ damna puella tulit.
Crede mihi; nulli sunt crimina grata marito ;
Nec quemquam, quamvis audiat illa, juvant.
Seu tepet, indicium securas perdis ad aures;
Sive amat, officio fit miser ille tuo.
Culpa nec ex facili, quamvis manifesta, probatur.
Judicis illa sui tuta favore venit.
Viderit ipse licet, credet tamen ipse neganti ;
Damnabitque oculos, et sibi verba dabit.
Adspiciat dominæ lacrimas; plorabit et ipse :
Et dicet, pœnas garrulus iste dabit.
Quam dispar certamen inis! tibi verbera victo

49. *Minor merito.* Heinsius edidit *merita*, ut prima editio habet; sed scripti stant pro *merito* : ita apud Claudian. II, in Eutrop. 340 : *Fama prius falso similis*, ubi etiam Heinsius, *falsæ* : ego nihil muto : ut nec apud Liv. I, 3 : « Quis rem tam veterem pro certo adfirmet? » non *pro certa*. Burm.

53. *Seu tepet* etc. *Securus* quippe quia frigidus, nec ita curat, quæ uxor deliquerit. Si vero *amet*, conjugalis furti *indicium* avide excipiet, et persequetur, exactor studiosus; sed quod illi præstabis *officium*, in te ipsum mox vertet, ut patet e sequentibus.

56. *Venit. Manet*, Mentelii codex.

57. *Ille neganti. Ipse* quatuor libri, non inconcinna repetitione; nisi malis, *illa neganti.* Heins.

58. *Damnabitque oculos; et sibi verba dabit.* Se ipsum fallere conabitur; et quæ *viderit*, non vidisse, ipse sibi persuadere. Usque adeo, vel in maritis, cæcus amor et incredulus! Unde sequitur, ut totius iræ æstus in miserum, qui crimen detulit, defervescat :

... *Pœnas garrulus iste dabit.*

61. *Quam dispar certamen inis* etc. Simili omnino argumentatione utitur Palæstrio, apud Plauti Militem Glor. Act. II, Sc. III, 22, ut ab insimulando *Philocomasio* Sceledrum deterreat :

Adsunt : in gremio judicis illa sedet.
Non scelus adgredimur : non ad miscenda coïmus
Toxica : non stricto fulminat ense manus.
Quærimus, ut tuto per te possimus amare.
Quid precibus nostris mollius esse potest?

Verum enim tu istam, si te Dii ament, temere haud tollas fabulam.
Tuis nunc cruribus, capitique fraudem capitalem hinc creas.
Nam tibi jam, ut pereas, paratum est dupliciter, nisi supprimis
Tuum stultiloquium. . . . Primum etc.

Et pergit probare. — *Quid dispar. Quam dispar*, excerpta Jureti et Politiani, cum uno Mediceo et Farnesiano. *Cur*, tres libri, et Editio Gryphi et margo Bersmanni. *Verbera justo*, etiam Francofurtensis.

62. *Verbera victo adsunt.* Imminent, jam sunt parata; sed egregius multo *adsunt.* — *In gremio judicis illa sedet.* Mira, qua præstat, arte contraria contrariis illustrandi, scite hic Noster opponit Bagoum garrulitatis pœnas dantem, non præsenti modo, quam ille prodidit, dominæ, sed in ipso *judicis*, id est, mariti, *gremio* sedenti. Quod summum est ex una parte credulitatis; impudentiæ vero, ex altera.

64. *Non stricto fulminat ense manus.* Dixerat jam, lib. I, El. VI, 33:

Non ego militibus venio comitatus et armis.

Sed poetice magis, quia figurate, ipsam hic manum nobis ostendit *ense fulminantem.* Certior nunquam victoriæ Ovidius, quam quum ipsum se tentat superare : inferior vero sæpius e certamine discedit, si cum Virgilio, Propert. aut Tibullo forte commiserit.

ELEGIA III.

AD EUMDEM, QUI PRECIBUS DURIOR OBSTITERAT.

HEI mihi, quod dominam, nec vir nec femina, servas;
Mutua nec Veneris gaudia nosse potes!

1. *Hei mihi* etc. Elegiam hanc superiori Scaliger censebat adnectendam : frustra patet enim e contextu novis Bagoen precibus poetam urgere, apud quem priores cesserant inutiles. — *Nec vir nec femina.* Verbatim ex Euripide expressum, qui in Oreste, 1528 :

Οὐτὶ γὰρ γυνὴ πέφυκας, ουτ' ἐν ἀνδράσιν σύγ' εἶ.

2. *Gaudia nosse. Ferre*, Neapolitanus et Dousæ excerpta. *Scire* in

Qui primus pueris genitalia membra recidit,
Vulnera, quæ fecit, debuit ipse pati.
Mollis in obsequium, facilisque rogantibus esses,
Si tuus in quavis prætepuisset amor.
Non tu natus equo, non fortibus utilis armis:
Bellica non dextræ convenit hasta tuæ.
Ista mares tractent; tu, spes depone viriles:
Sint tibi cum domina signa ferenda tua.
Hanc imple meritis: hujus tibi gratia prosit;
Si careas illa, quis tuus usus erit?
Est etiam facies, sunt apti lusibus anni.
Indigna est pigro forma perire situ.
Fallere te potuit, quamvis habeare molestus:
Non caret effectu, quod voluere duo.
Aptius ut fuerit precibus tentasse, rogamus;
Dum bene ponendi munera tempus habes.

Palatino erat; sed ego nihil muto: respexit enim illa Lucr., IV, 1200: Quod facerent nunquam, nisi *mutua gaudia nossent.*

3. *Qui primus pueris genitalia membra recidit.* Semiramis.

5. *In obsequium.* Meliores, *officium*, et iidem cum Douzæ codice, *placidusque rogantibus: precantibus*, duo libri.

6. *Prætepuisset. Partefuisset*, Puteaneus alter Francofurt., cum tribus aliis.

7. *Non tu natus equo* etc. Demonstrat nihil ipsi melius convenire, quam si dominæ sibi gratiam conciliet, *mollem* se præbens *in obsequium*, et *rogantibus facilem.* Quum enim *nec equo natus* sit, *nec armis*, decet *spes* eum *deponere*, quæ *virorum* sunt.

9. *Tractant. Tractent*, meliores.

13. *Est etiam facies* etc. Quasi dicat: utere momentis, dum *facies* dominæ et ætas aptæ *etiam* amoribus. Tuam enim curam, quantumvis *molestam*, *fallere potuit*, quia non *effectu caret*, quod *voluere duo*, qui invicem sese amant. *Aptius* igitur cedere te rogantium precibus; et bene, dum *tempus habes*, *munera*, id est, officia collocare.

17. *Ut fieret. Fuerit*, omnino legendum ex antiquo codice. Mar. Liber Maffeianus, *Aptius ut fuerit.* Ciof. Forte, *Aptius at fuerit.* H. — *Tentasse. Tentare*, codex Douzæ, et prima editio.

18. *Bene ponendi. Bene præstandi*, Scriverianus, quod glossatoris est: locutio enim hæc a fœneratoribus est desumta, qui *ponunt pecuniam;* ut Hor. Epod. II, vers. ult. et Terent. Adelph. II, 2, *fœnerate* dixit. B.

ELEGIA IV.

QUOD AMET, ET PUELLÆ OMNES, QUÆCUMQUE FORMA SIT, IPSI PLACEANT.

NON ego mendosos ausim defendere mores;
  Falsaque pro vitiis arma movere meis.
Confiteor, si quid prodest delicta fateri:
  In mea nunc demens crimina fassus eo.
Odi: nec possum cupiens non esse, quod odi.
  Heu quam, quæ studeas ponere, ferre grave est!
Nam desunt vires ad me mihi jusque regendum:
  Auferor, ut rapida concita puppis aqua.
Non est certa meos quæ forma irritet amores:
  Centum sunt causæ, cur ego semper amem.
Sive aliqua est oculos in se dejecta modestos;
  Uror, et insidiæ sunt pudor ille meæ.

2 *Falsaque pro vitiis arma* etc. Eo sensu *falsa*, quod contra verum et ipsius scribentis sententiam repugnent.

3. *Confiteor* etc. In simili re, et ejusdem criminis *reum* confitentem habemus Propert. II, Eleg. XVIII, 17, ubi de se ipso:

Unicuique dedit vitium natura creato:
  Mi natura aliquid semper amare dedit.

— *Si quid. Sed quid*, duo lib. et ed. prima.

5. *Odi: nec possum cupiens non esse, quod odi.* Vitium scilicet, quo ad amandum, vel invitus, impellor; nec possum, quamvis ego cupiam, efficere, ut non existat vitium istud; id est, ut non amem. Sic Medea apud eumdem, Met. VII, 20, sed gravioribus, ut decebat numeris: *Video meliora, proboque; Deteriora sequor.*— *Non esse quod odi. Odisse quod odi*, plures scripti: alii, *non nosse.*

6. *Quod studeas. Quæ*, Putean. cum prima editione et uno Vaticano. *Quamquam*, Arundel. HEINS.

7. *Ad me. In me*, Junianus; rectius.

9. *Invitet amores. Irritet*, quatuor libri. Metam. I, 462: *Tu face nescio quos esto contentus amores Irritare tua.* — *Irritat* etiam codex Dousæ: dubito tamen num mutari debeat plurimorum scriptorum et editorum lectio, *invitet*. BURM.

12. *Insidiæ sunt... meæ.* Quibus capior.

Sive procax aliqua est; capior, quia rustica non est,
  Spemque dat in molli mobilis esse toro.
Aspera si visa est, rigidasque imitata Sabinas;
  Velle, sed ex alto dissimulare, puto.
Sive es docta; places raras dotata per artes:
  Sive rudis; placita es simplicitate tua.
Est, quæ Callimachi præ nostris rustica dicat
  Carmina: cui placeo, protinus ipsa placet.
Est etiam, quæ me vatem, et mea carmina culpet:
  Culpantis cupiam sustinuisse femur.
Molliter incedit; motu capit: altera dura est;
  At poterit tacto mollior esse viro.
Hæc quia dulce canit, flectitque facillima vocem,

15. *Rigidasque imitata Sabinas.* Juven. Sat. x, 298:

... Sanctos licet horrida mores
Tradiderit domus, ac veteres imitata Sabinas.

Ita scribe ex veterrimo codice. Vulgati, *Sabinos*. Apud Propert. quoque II, El. XXIII, 103, male legitur:

Qui quærit Tatios veteres durosque Sabinos.

Pro *durasque Sabinas*: agit enim de puellarum moribus; et mox subjungit ipse:

Quod seu tu Grajas, seu sis imitata *Sabinas*.

Sic Noster, *incultas Tatio regnante Sabinas*. BURM.

16. *Velle, sed ex alto dissimulare, puto. Ex alto* Micyllus hic interpretatur, *fastidiose, superbe*, quasi *altis* superciliis; et *procaci* consulte opponitur. Burmann. vero, cui raro admodum placet, quod non ex suo, intelligi velit *profunde simulans; ex alto* scilicet *pectore*; firmatque sententiam Virgiliano hoc: *manet alta mente repostum*. Congruum quidem cum τὸ *dissimulare*.

20. *Ipsa placet.* Legitur etiam, *illa*. MAR. *Ipsa* scripti. HEINS.

23. *Molliter incedit; motu capit: altera dura est. Incessit*, Puteaneus et alii plures: deinde scribo, *altera dure*, scilicet incedit; et sequenti versu, *poterat mollius isse*, pro *mollior esse*. HEINS. — *Altera dura est.* Ingeniose quidem Heins. *dure*, pro *dura est*, legendum proposuit. Præsumsit enim exquisitissimi vir judicii poetæ mentem esse, puellas omnes sibi placere, seu *molliter* incedant, sive *dure*; et unum sic alteri opponendum. Sed quid tum de sequenti versu:

... Poterit tacto mollior esse viro?

Unde patet, non hic agi de incessu *duro*, sed de motuum corporis rigiditate. Quis sui non, in conjiciendo, diffidat, quum usque adeo errare ipsum Heinsium deprehenderit?

24. *At poterit tacto* etc. Non rectius, qui, ut quem volebant sensum elicerent, *isse*, pro *esse*, scripserunt.

25. *Hæc quia dulce canit.* Scribe, *Huic*: pro *flectitque facillima vocem* unus Mediceus, *flectique*, eleganti græcismo. HEINS.

Oscula cantanti rapta dedisse velim.
Hæc querulas agili percurrit pollice chordas;
Tam doctas quis non possit amare manus?
Illa placet gestu, numerosaque brachia ducit,
Et tenerum molli torquet ab arte latus:
Ut taceam de me, qui causa tangor ab omni;
Illic Hippolytum pone; Priapus erit.
Tu, quia tam longa es, veteres Heroïdas æquas;
Et potes in toto multa jacere toro:
Hæc habilis brevitate sua; corrumpor utraque:
Conveniunt voto longa brevisque meo.
Non est culta; subit quid cultæ accedere possit.
Ornata est; dotes exhibet illa suas.
Candida me capiet, capiet me flava puella:
Est etiam fusco grata colore Venus.
Seu pendent nivea pulli cervice capilli;
Leda fuit nigra conspicienda coma.

27. *Hæc querulas agili* etc. Sic Mart. III, Epigr. 82:

Percurrit *agili* corpus arte tractatrix.

Alii, *habili*; quæ quidem verba a librariis sæpe confundi sæpius animadvertimus. *Percurrit* etiam *agili* melius convenit, quam *prætentat*, quod quidam habent. *Prætentare* enim segnior et lentior potest: notum illud Homeri Iliad. A. 71. ἱςὸν ἐποιχομένην.

29. *Illa placet gestu, numerosaque brachia ducit*. Ad numeros componit. Quod Cic. et Quint. ab oratore petunt, id laudat Ovidius in puella. Propert. quoque, lib. II, El. XVIII, 5, sed non eodem modo:

Sive aliquis molli deducit candida gestu
Brachia; seu varios incinit ore modos.

30. *Et tenerum molli torquet ab arte latus*. Edocta scilicet, qua arte molliter a latere brachia deduci possint, ipsorumque motus latus ipsum numerose consequi debeat.

34. *Multa jacere toro. Sola*, codex Douzæ: inepte.

35. *Hæc habilis brevitate sua* etc. Æque ad placendum mihi idonea, informata, quanquam *brevis*. — *Corrumpor utraque*. Hæc satis: exuberat quod sequitur:

Conveniunt voto longa brevisque meo.

37. *Subit quid cultæ accedere possit*. Vix mentem *subit*, capio vix quid illi *cultus* possit addere, vel ornatissimus, quum formosa adeo mihi videatur, licet *non culta*.

40. *In fusco*. Tollunt *in* unus Moreti et Barberinianus. HEINS.

41. *Pulli*. *Nigri* in uno Masseian. In uno Moreti, *mori*, forte pro *Mauri*; quod recentiori librario tribuendum.

Seu flavent; placuit croceis Aurora capillis :
  Omnibus historiis se meus aptat amor.
Me nova sollicitat, me tangit serior ætas :
  Hæc melior specie corporis : illa sapit.
Denique quas tota quisquam probet urbe puellas,
  Noster in has omnes ambitiosus amor.

45. *Me nova sollicitat, me tangit* etc. Aptissimus hic, ut passim, ne dicam ubique apud Nostrum, verborum delectus. *Sollicitat* quippe *novum* quidquid : *tangit* vero, id est, altius impressum descendit, quidquid ætate maturius.

46. *Hæc melior specie ; moribus illa placet.* In vetustissimo exemplari ita scriptum legimus :

Hæc melior specie corporis ; illa sapit.

Quæ lectio magis placet. MAR. — *Sapit* hic explicari debet ex illis Art. Amat. II, 675 :

Adde, quod est illis *operum prudentia major.*

Non recte vero hic Naso pulchritudinem opponere *moribus* videtur, quia illi pro pudicitia sæpius sumuntur, ut Epist. XVII, 172, et alibi : neque poeta noster hic iterum poterat dicere se amare pudicam et *asperam*, de qua jam versu 15 egerat; sed lasciviorem. Quare ego non alienus essem ab hac lectione, quæ nobis ita exhiberet :

Hæc melior specie ; motibus illa placet.

Ut eadem hic sit diversitas inter duas puellas, quæ inter Phlogida et Chionen, apud Mart. XI, Epigr. 61.

47. *Quisquam probat.* Rectius alii, *probet :* at optimus Palatinus, *quas laudet in urbe :* pro, *Denique quas tota quis laudet in urbe puellas.* H.

48. *Ambitiosus amor.* Qui omnes *ambit*, nec ullam sinit ambitum effugere.

ELEGIA V.

IN AMICAM INVEHITUR, QUÆ, IPSO PRÆSENTE, ET SOMNUM SIMULANTE, AMORIS NON DUBII SIGNA CONVIVÆ CUIDAM CONCESSERAT.

NULLUS amor tanti est; abeas, pharetrate Cupido;
 Ut mihi sint toties maxima vota mori.
Vota mori mea sunt, quum te peccasse recordor.
 Hei mihi, perpetuum nata puella malum!
Non mihi deletæ nudant tua facta tabellæ:
 Non data furtive munera crimen habent.
O utinam arguerem sic, ut non vincere possem!
 Me miserum! quare tam bona causa mea est?
Felix, qui, quod amat, defendere fortiter audet:
 Cui sua, *non feci*, dicere amica potest!
Ferreus est, nimiumque suo favet ille dolori,
 Cui petitur victa palma cruenta rea.
Ipse miser vidi, quum me dormire putares,

2. *Ut mihi sint toties maxima vota mori.* Egregie Propert. I, Eleg. VI, 23, mortem *ultima* miserorum *vota* dicit:

Et tibi non unquam nostros puer iste labores
 Adferat, et lacrimis *ultima vota* meis.

5. *Non mihi deceptæ nudant tua facta tabellæ.* Scribe, *Non interceptæ*, vel, *Non mi interceptæ. Intercipere literas* usitatus optimis auctoribus loquendi modus. Met. IX, 122: *Ne res intercipe nostras.* In optimo Palatino, *deletæ:* etiam probe. Malim tamen, *Non male deletæ.* H. Incertæ admodum hæ conjecturæ: *deceptæ* Marius explicuit *interceptæ:* vellem auctoritatem adtulisset: in codice Sarraviano erat, *Non mihi decepto:* quod quum sensum faciat commodum, præ conjecturis merito placet. BURM.

12. *Cui petitur* etc. Victum se velit, et præoptat, in illa quam intentat lite; et palmam repudiat *cruentam*, quia non sine acerbissimo doloris sensu victor discederet. Nudi, simplices et omni fuco prorsus alieni poetæ sensus. Quis enim cum Nasone non conclamet? Felix,

Cui sua, *non feci*, dicere amica potest!

Sobrius adposito crimina vestra mero.
Multa supercilio vidi vibrante loquentes:
Nutibus in vestris pars bona vocis erat.
Non oculi tacuere tui, conscriptaque vino
Mensa; nec in digitis litera nulla fuit.
Sermonem agnovi, quod non videatur, agentem;
Verbaque pro certis jussa valere notis.
Jamque frequens ierat mensa conviva remota:
Compositi juvenes unus et alter erant.
Improba tum vero jungentes oscula vidi;
Illa mihi lingua nexa fuisse liquet;

14. *Sobrius adposito* etc. Parcius scilicet vino fuerat usus, ut sui compotem nihil falleret e sequentibus. — *Adposito mero.* In excerptis Puteani erat, *apposita manu* : forte pro *opposita* : ut status dormientis in triclinio, manu ad os et oculos opposita, indicetur. Burm.

16. *Pars bona. Pars quota* conjecerat et hic Heins., ut alibi; sed *pars bona* usitatissimum est pro *magna*.

17. *Conscriptaque vino mensa.* Non erat unde poeta vehementer adeo conquereretur. An non ipse dolis puellam instruxerat (lib. I, Eleg. IV), quibus nunc capitur? dixerat quippe,

Verba leges digitis, verba notata mero.

Dolet nunc *conscriptam vino mensam*. Monuerat ut ipsum spectaret,

... Nutusque suos, vultumque loquacem ;

Nil mirum igitur, quod *vocis partem bonam* in puellæ *nutibus* deprehendat, sicque propria arte plectatur; et merito cum Tibullo exclamet: *Nunc premor arte mea!* I, Eleg. VII, 10.

19. *Quod non videatur agentem.* In quibusdam exemplaribus ita legitur per parenthesin et interrogationem: *Quid non videatur amanti?* Id est, quid esse potest, quod amans non videat? Et est similis sensus in illis apud eumdem, Metam. IV, 68: *Quid non sentit amans?* Ita quidem in plerisque legitur; et plana est sententia, amantes omnia suspicari et animadvertere. In quibusdam autem idem versus etiam hoc modo legitur:

Sermonem agnovi, quod non videatur, agentem,

absque parenthesi; cujus sensus est talis : agnovi vos loquentes, quod non videatur, id est, quod nolebatis id videri, quod reipsa erat, sive dicebatur, videlicet sub alienis et externis exemplis res præsentes designantes. Micyl. Ego vulgatam non repudiarem, tot scriptis codicibus firmatam : *Agnovi sermonem, agentem* aliud, *quam videbatur* præ se ferre : verba enim dubia et ambigua me non fallebant. Verbum *videri* de omnibus sensibus, per quos aliquid percipimus, dici docet Donat. ad illa Ter. Eun. Act. III, Sc. 2, v. 1. *Audire visa vocem.* Burm.

20. *Verbaque pro certis visa valere notis.* Sic habet alter Masseian. ast alter, *visa fuere notis.* Uterque Vatic. *Jussa valere notis* : placet. C.

22. *Compositi juvenes* etc. Vino se-

Qualia nec fratri tulerit germana severo ;
  Sed tulerit cupido mollis amica viro :
Qualia credibile est, nec Phœbum ferre Dianæ ;
  Sed Venerem Marti sæpe tulisse suo.
Quid facis? exclamo ; quo nunc mea gaudia defers ?
  Injiciam dominas in mea jura manus.
Hæc tibi sint mecum, mihi sint communia tecum :
  In bona cur quisquam tertius ista venit ?
Hoc ego ; quæque dolor linguæ dictavit : at illi
  Conscia purpureus venit in ora pudor.
Quale coloratum Tithoni conjuge cælum
  Subrubet, aut sponso visa puella novo :
Quale rosæ fulgent inter sua lilia mixtæ ;
  Aut ubi cantatis Luna laborat equis :
Aut quod, ne longis flavescere possit ab annis,
  Mæonis Assyrium femina tinxit ebur.
Hic erat, aut aliquis color ille simillimus horum ;

pulti et somno jacebant. Ovidium hic Ovidius interpretatur, qui libro superiori :

Si bene *compositus* somno vinoque jacebit.

Et Horat. Serm. I, Sat. IX, 28 : Omnes *composui.* — *Unus et alter.* In Juniano erat, *alter et alter*; sed tamen præfero, *unus et alter : alter et alter* enim de duobus tantum dicitur ; *unus et alter* de pluribus : quamquam Donat. ad Ter. Andr. I, I. *Amans unus et item alter*, de tribus explicat, quia sequitur, *hi tres tum simul amabant;* sed male : est enim indefinita locutio. Cicer. pro Cluent. 26 : *Unus et alter dies intervenit.* Horat. I, Epist. 10, v. 4 :

Quidquid negat alter et alter. Burm.

26. *Cupido mollis amica viro.* Optimus Palatinus et Neapolitanus, *cupido suo.* Epist. XX, 70 :

Utraque victorem nempe secuta suum. Heins.

Sic enim libri nonnulli veteres.

29. *Quo nunc mea gaudia differs?* Neapolitanus et quatuor alii, *defers*, cum Scaligeri excerptis et Puteani : recte, *quo jam* excerpta Puteani. Forte, *quonam?* Atque ita Arundelianus. Idem.

34. *Venit in ora pudor. Rubor*, quidam scripti : et placet. Catull. Epigr. LXV. *Conscius ore rubor.*

37. *Quale rosæ fulgent* etc. Solemni poetis more, lilia rosis in ore subrubescentis puellæ immiscet, ut purpureus ille color exprimatur, qui genas sensim occupat, nativo candori suffusus. — Credibile vix quantum ea de re Marius ineptierit.

41. *Hic erat, aut aliquis.* Rectius in veteri codice :

His erat, aut alicui color ille simillimus horum.

Et nunquam casu pulchrior illa fuit.
Spectabat terram; terram spectare decebat:
Mœsta erat in vultu; mœsta decenter erat.
Sicut erant, et erant culti, laniare capillos,
Et fuit in teneras impetus ire genas.
Ut faciem vidi, fortes cecidere lacerti:
Defensa est armis nostra puella suis.
Qui modo sævus eram, supplex ultroque rogavi,
Oscula ne nobis deteriora daret.
Risit, et ex animo dedit optima; qualia possent
Excutere irato tela trisulca Jovi.
Torqueor infelix, ne tam bona sumserit alter;
Et volo non ex hac illa fuisse nota.
Hæc quoque, quam docui, multo meliora fuerunt;

42. *Et numquam. Et nusquam* Vatican: recte. Heins. — *Casu*, forte fortuna. Metam. VII, 84:

Et casu solito formosior Æsone natus.

44. *Mœsta decenter erat.* Eodem hic sensu *decenter* accipiendum, quo *decebat*, in versu præcedenti.

45. *Sicut erant...culti. Comti*, nonnulli; sed *culti* meliores omnes. Sic passim *inculti capilli*, et *incultæ comæ*.

46. *Et fuit in teneras. Laniare capillos Mens fuit*, quinque scripti cum prima editione. Heins.

47. *Fortes cecidere lacerti.* Emphatice. Non modo enim *lacertos* dicit, sed et *fortes* addit, quo melius innotescat quis fuerit *impetus ire* in puellam; et quo tantus brevi fragor reciderit. *Qui modo sævus eram* etc.

51. *Risit, et ex animo dedit optima.* Rogarat primum *supplex* Ovidius, ne *deteriora* sibi, quam rivali, daret *oscula*; quippe quæ *optima* dijudicarat. Illa vero, non modo non *deteriora* dat, sed quæ priora longe superarent; et *ex animo* quidem, quod in tali re non nullius pretii.

53. *Senserit alter.* Excerpta Scaligeri et Puteani cum Sarraviano et uno Palatino, *sumserit*: recte Art. Am. I, 669:

Oscula qui sumsit, si non et cetera sumet.

54. *Et volo non ex hac illa.* Vel, *vellem* unus Moreti. Lege:

Et vellem ex hac non illa fuisse nota.

Vel, *Deque velim non hac illa fuisse nota.* Heins. *Ex nota* mutandum non est; ita Petronius et alii locuti. Quare rectius rescripsisset Heinsius, *Eque nota non hac illa fuisse velim*, ut Francius volebat.

55. *Hæc quoque, quam docui, multo meliora fuerunt.* Sensus exquisitus et vere amantis est, qui dolet amicam se doctiorem, quam reliquit, reperire; et suum illi *pretium* invidet, qui *meliora* docuit, quam ipse docuerat, *oscula*.

Et quiddam visa est addidicisse novi.
Quod nimium placuere, malum est : quod tota labellis
Lingua tua est nostris, nostra recepta tuis.
Nec tamen hoc unum doleo : non oscula tantum
Juncta queror; quamvis hæc quoque juncta queror :
Illa, nisi in lecto, nusquam potuere doceri.
Nescio quis pretium grande magister habet.

60. *Quamvis hæc ego juncta queror.* Alter Maffeian. *nunc quoque :* alter vero, *hæc quoque :* placet. CIOF.

61. *Numquam.* In quodam manuscripto exemplari legitur, *nusquam :* ut sit loci, non temporis, quod sensui aptissimum videtur. MAR. *Nusquam* Puteaneus et alii nonnulli : recte. HEINS.

62. *Pretium grande magister habet.* E versu præcedenti conjicias licet quale et quantum.

ELEGIA VI.

PSITTACUM, QUEM AMICÆ DONAVERAT, LUGET INTEREMTUM.

PSITTACUS, Eois imitatrix ales ab Indis,
Occidit! Exsequias ite frequenter, aves.
Ite, piæ volucres, et plangite pectora pennis ;

1. *Psittacus*, *Eois* etc. Edd. vett. *Mihi missus ab Indis.* Exemplar vetustiss. *Transmissus*, omisso pronom. *mihi*; et Maffeian. *Eois mihi missus ab oris :* denique Farnesian. *Eois nuper mihi missus ab Indis.* Quæ omnia vulgata. *Eois imitatrix ales ab Indis*, longe præferenda duxerim. *Missum* quippe sibi Psittacum dono Corinnæ Ovidius dederat; quæ res non nullius hic momenti. Addas licet, quod vocem hanc *imitatrix* aliquid sequatur necesse est, unde pleniorem sensum elicias. Rectius igitur Statius, in eodem argumento, Sylv. II, carm. IV, 2: *Humanæ* solers *imitator*, Psittace, *linguæ.* — *Ales ab Indis.* Pro *ales indica.* Sic apud Virg. Georg. III, 2 : *Pastor ab Amphryso*, pro *Amphrysius.* Græce dicas, ὄρνις ἠώθεν, ut νομεὺς ἀμφρύσηθεν.

2. *Exsequias ite, frequenter, aves.* Recte; non *ferte*, quod minus latinum, Heinsio judice.

3. *Plangite. Et passis plangite pennis* Arundelianus; sic *passæ comæ* frequenter apud Nostrum; *passæ palmæ*, apud Germanicum Arateis : *passis victoria pennis*, Nostro

Et rigido teneras ungue notate genas.
Horrida pro mœstis lanietur pluma capillis:
Pro longa resonent carmina vestra tuba.
Quid scelus Ismarii quereris, Philomela, tyranni?
Expleta est annis ista querela suis.
Alitis in raræ miserum devertite funus.
Magna, sed antiqui, causa doloris Itys.
Omnes, quæ liquido libratis in aere cursus;
Tu tamen ante alias, turtur amice, dole.
Plena fuit vobis omni concordia vita,
Et stetit ad finem longa tenaxque fides.

infra lib. III, Eleg. II; et hinc, *pandere velorum alas*, Maroni. H.

5. *Horrida pro mæstis* etc. Qua figura *mæsti* capilli possint hic dici, *vix videt* Burmann. et *culti* malit, « qui eleganter, inquit, *horridæ plumæ* opponerentur. » Figura poetis usitatissima *mæsti* dicuntur capilli, quia, quum incomti, præsertimque *laniati*, haud dubia *mæstitiæ* signa præferunt.

6. *Pro longa resonent carmina vestra tuba. Longa*; aut prolixe sonanti, aut (quod magis placet) directa. Nam et cornicines in funeribus adhibebantur. Horat. Serm. libro primo, Satyr. VI, 42:

... At hic, si plaustra ducenta,
Concurrantque foro tria funera, magna sonabit
Cornua quod vincatque *tubas*. Marius.

— Mallem: *Pro longa resonent carmina rostra tuba*; rostra *loco tubæ* resonent lugubria carmina: *resonare* enim cum accusativo casu construit Virgil. Eclog. I, 5:

Formosam *resonare* doces Amaryllida silvam.

9. *Miserum devertere funus. Devertite*, scripti. Lege, *devertere*: ad Philomelam enim sermo est; quod ex versu proxime sequenti satis adparet. Malim quoque *alitis in caræ*, quam *raræ*, quia mox sequitur, *rari forma coloris*. Heins.

10. *Magna, sed antiqua est causa doloris Itys. Sed antiqui causa doloris*, bene Sarravianus: *antique est*, Neapolitanus; corrupte. Heins.

11. *Libratis in aere*. Legitur etiam in exemplaribus aliquot, *vibratis*; quæ lectio forte melior. Marius. *Librare volatum*, Silius, XV, 427:

Aurata puerum rapiebat ad æthera penna,
Per nubes Aquila, intento librata volatu.

Sic enim ex optimis membranis scribendum. Heins.

12. *Turtur amice, dole.* Est enim naturalis quædam inter Turtures et Psittacos amicitia. Plinius, libro X, cap. 74. Noster Epist. XV, 38:

Et niger a viridi Turtur amatur ave. Bersm.

Turtur amica, unus Vaticanus, et Regius a manu secunda: quomodo dici posse notant ad Virgilium veteres grammatici. Heins.

13. *Plena fuit*. Imitatus Claudian. Bell. Gild. 4: *Concordia fratrum Plena redit*.

14. *Longa tenaxque fides*. Fragmentum Patavinum, et editio prima, *firma*, ut in Pont. I, IV, 17:

Quod fuit Argolico juvenis Phoceus Orestæ;
Hoc tibi, dum licuit, Psittace, turtur erat.
Quid tamen ista fides? quid rari forma coloris?
Quid vox mutandis ingeniosa sonis?
Quid juvat, ut datus es, nostræ placuisse puellæ?
Infelix avium gloria, nempe jaces!
Tu poteras virides pennis hebetare smaragdos,
Tincta gerens rubro Punica rostra croco.
Non fuit in terris vocum simulantior ales:
Reddebas blæso tam bene verba sono.
Raptus es invidia; non tu fera bella movebas:
Garrulus, et placidæ pacis amator eras.

Firma tenaxque licet, solvetur in æquore navis.

Sed ibi legitur, *firma sit illa licet.* Plautus vero, *firmam fidem* dixit, Capt. Act. v, Scen. I, v. 6.

15. *Quod fuit Argolico* etc. Tenuitatem rei comparatione nobilitat amicitiæ, quæ Pyladen inter et Oresten viguit, cum concordia quæ Psittaco et Turturi, omni vita *plena fuit.* Sic unus e nostris (*Gresset*), qui non parum poeticæ laudis meruit, in celebrandis Psittaci cujusdam infortuniis, heroem suum ipsi Æneæ non dubitat comparare, casus enarrando, (VERT-VERT, c. I.)

D'un perroquet non moins brillant qu'Énée,
Non moins dévot, *plus malheureux que lui.*

— *Argolico Oresti. Orestæ* Puteaneus et Neapolitanus; bene: dictum Epist. VIII, v. 9. H. *Phoceus* legendum, ut videbimus ad lib. I, Trist. IV, 21.

18. *Quid vox mutandis ingeniosa sonis?* Libentius *notis* legam, id est, *verbis* et dictionibus articulatis. *Notas* enim pro literis sumi, vulgatum, et superiori Eleg. vers. 20, recens confirmatum:

Verbaque pro certis jussa valere *notis.*

Soni vero spectant magis cantus dulcedinem et vocis modulamina; quæ dos Psittaco prorsus denegata. — *Mutandis notis.* Id est, dictionibus articulatis; verum antiquior lectio mihi magis probatur, quæ est, non *notis*, sed *sonis*, id est modulis. MAR.

19. *Ut datus es.* Statim ut *datus es:* vel aspectu primo placuisti.

20. *Infelix avium gloria* etc. Statius, loc. cit. 24:

Occidit, aeriæ celeberrima gloria gentis,
Psittacus ille plagæ viridis regnator Eoæ:
Quem non gemmata volucris Junonia cauda
Vinceret, aspectu gelidi non Phasidis ales.

21. *Virides pennis hebetare smaragdos.* Smaragdi proprie virides. Scripti tamen meliores magna ex parte, et in his Puteaneus, *fragiles.* HEINS. Licet *fragiles* recte dici possint smaragdi, et a Plinio quoque dicantur, propter adjunctum tamen verbum, *hebetare*, requiritur hic vox, quæ colorem lucidum notet; et ita *virides* retinuimus. BURM.

24. *Reddebas blæso. Blando.* Palat. tertius; et ita conjecerat Franc.

Ecce, coturnices inter sua prælia vivunt;
Forsitan et fiunt inde frequenter anus.
Plenus eras minimo: nec, præ sermonis amore,
In multos poteras ora vacare cibos.
Nux erat esca tibi, causæque papavera somni;
Pellebatque sitim simplicis humor aquæ.
Vivit edax vultur, ducensque per aera gyros
Miliüus, et pluviæ graculus auctor aquæ.
Vivit et armiferæ cornix invisa Minervæ;
Illa quidem seclis vix moritura novem.
Occidit ille loquax, humanæ vocis imago,

27. *Ecce, cortunices* etc. Velit celeber. Markland. (ad Stat. Silv. II, carm. IV, 35) distichon hoc loco moveri, ita ut sequatur: *Pellebatque sitim* etc. Quod si fiat, arctior reipsa sententiarum inter se connexio. *Ecce coturnices* etc. *Vivit edax vultur* etc. — *Inter sua.* In exemplaribus legitur etiam, *Fera:* quod epitheton Naso dat frequenter præliis, ut in Epistolis Heroidum: *Jamque aliquis posita monstrat fera prælia mensa.* Atque alibi sæpissime. Vetus tamen lectio, et quam magis adprobo, est *Sua.* Perdicum autem et coturnicum pugnas inter se describit Aristoteles, *de Animalibus*, IX, 8. MAR. Recte: nam *fera bella* paullo ante præcesserant.

28. *Fiunt. Fiant*, Puteaneus et unus Moreti: in nonnullis aliis, *fient:* proxime verum. HEINS.

29. *Plenus eras minimo.* Francof. *Parcus eras potu;* et certe sequens distichon indicat præcedere debuisse cibum et potum: legi posset, *parcus eras potus:* ut *parcus somni, vini;* et similia. BURM.

30. *Nec, præ sermonis amore, In multos poteras* etc. Totus adeo in sermonibus amatoriis, ut vix tempus vacaret edendi. Sic passer ille Catullianus, cujus fatum carmine tam suavi, tam mellito defletum est,

Ad solam dominam usque pipilabat.

31. *Causæque papavera somni. Somnis*, Neapolitanus. Fast. IV, 547:

... *Somnique papavera causas*
Dat tibi, cum tepido lacte bibenda puer. H.

32. *Simplicis humor aquæ.* Virgilium imitatur, qui non eleganter minus, quam egregie, G. III, 528:

Frondibus et victu pascuntur *simplicis herbæ.*

34. *Pluviæ graculus auctor aquæ. Augur aquæ* scribendum existimo, pro *auctor.* Horat. lib. III, Od. XVII: *Aquæ nisi fallit augur Annosa cornix.* Posset et legi, *garrulus augur*, ut de corvo intelligatur, quæ avis imbrium præsaga habetur. Certe *garrulus auctor* est in multis scriptis. Pro vulgato tamen *auctor*, sunt illa Propert. IV, Eleg. III, 31:

Tum queror in toto non sidere pallia lecto,
Lucis et auctores non dare carmen aves. H.

Ubi Broukhusius, *auctor*, etiam præfert, nec videt cur *augur* Heinsius mäluerit.

35. *Cornix invisa Minervæ.* Causam habes, Metam. II, 547.

Psittacus, extremo munus ab orbe datum!
Optima prima fere manibus rapiuntur avaris;
Implentur numeris deteriora suis.
Tristia Phyllacidæ Thersites funera vidit;
Jamque cinis, vivis fratribus, Hector erat.
Quid referam timidæ pro te pia vota puellæ,
Vota, procelloso per mare rapta Noto?
Septima lux aderat, non exhibitura sequentem;
Et stabat vacua jam tibi Parca colo.
Nec tamen ignavo stupuerunt verba palato:
Clamavit moriens lingua: Corinna, vale!
Colle sub Elysio nigra nemus ilice frondens,
Udaque perpetuo gramine terra viret.
Si qua fides dubiis, volucrum locus ille piarum

39. *Optima prima. Optima quæque*, alter Puteaneus, Palat. et duo alii: est imitatio Virgilii, Georg. III, 66: *Optima quæque dies miseris mortalibus ævi Prima fugit.* — *Manibus rapiuntur avaris.* Forte, *avernis*, ita in Drus. 355: *Fata manent omnes, omnes exspectat Avernus Portitor.* Ubi etiam *avarus*. Heins.

41. *Tristia Phyllacidæ* etc. Protesilaï scil. qui e *Phylace*, Thessaliæ oppido oriundus.

42. *Jamque cinis, vivis fratribus* etc. Quos quidem dolore amens Priamus sic objurgat, Il. Ω, 253 et sqq: Σπεύσατέ μοι, κακὰ τέκνα, κατηφόνες. etc. Et paulo post: Τοὺς μὲν (Troïlum scil. Mestora et Hectora) ἀπώλεσ', Ἄρης· τὰ δ' ἐλέγχεα πάντα λέλειπται, Ψεῦσταί τ' ὀρχησταί τε etc. — *Jamque cinis* etc. Senec. de Hercule in Oëta, 1756:

... Tam parvus *cinis*
Herculeus est! huc huc ille decrevit gigas.
O quanta, Titan, in nihil moles abit!

44. *Per mare. Trans mare*, Palatinus: nihil muta: infr. El. VIII, 19:

... Tu jubeas animi perjuria puri
Carpathium tepidos *per mare* ferre Notos.

Et passim. Burm.

45. *Non exhibitura sequentem.* Francius etiam malebat, non *adjectura*: et certe insolens videtur locutio, *lux exhibitura lucem*: sed recte Parca diceretur *exhibere* sequentem: quare ego distinguerem post *aderat*, et legerem:

Septima lux aderat. Non exhibitura sequentem
Et stabat vacua jam tibi Parca colo.

Vel, *instabat*, ut *instans nex*, et similia. Burm.

46. *Jam tibi Parca. Jam tua Parca* Francof. qui et mox, *non tamen*, ut et Bersmannus in suis invenit, et Gryphius aliique ediderunt.

48. *Clamavit moriens lingua: Corinna, vale.* Ingeniose admodum Psittaco suo affingit hic Ovid., quæ de Orpheo Virgilius, Georg. IV, 525:

... Eurydicen vox ipsa et frigida lingua,
Ah! miseram Eurydicen *anima fugiente* vocabat.

49. *Colle sub Elysio* etc. Nihil

Dicitur, obscœnæ quo prohibentur aves.
Illic innocui late pascuntur olores :
Et vivax Phœnix, unica semper avis.
Explicat ipsa suas ales Junonia pennas :
Oscula dat cupido blanda columba mari.
Psittacus has inter, nemorali sede receptus,
Convertit volucres in sua verba pias.
Ossa tegit tumulus ; tumulus pro corpore parvus,
Quo lapis exiguus par sibi carmen habet :

amœnius, quam brevis hæc descriptio loci, in campis Elysiis piis avibus a poeta nostro adsignati. It vero Lesbiæ passer, laudato Carm. II :

... Per iter tenebricosum,
Illuc unde negant redire quemquam.
At vobis male sit, malæ tenebræ
Orci, quæ omnia bella devoratis.

— *Nigra nemus ilice frondet.* Excerpta Politiani, et unus Mediceus, *frondens*, ut ad τὸ *viret* referatur : nisi sequenti versu *Uvida* malis, pro *Udaque* : nam unus Vaticanus, *Vivida*. Heins.

52. *Obscœnæ ... aves.* Ominosæ, mala portendentes ; ut apud Virgilium, Georg. I, 470 :

Obscœnique canes, importunæque volucres.

55. *Explicat ipsa suas ales Junonia pennas. Atque suas*, alii multi : forte legendum :

Explicat hic pictas ales Junonia pennas.

Vel, *Explicat et passas pennas* ; ut de pavone Horatius, Serm. II, Sat. II, 26 : *Picta pandat spectacula cauda;* tale quid latere existimo. H. Illud *atque* ex ultima syllaba τοῦ *explicat* repetitum fuit : legerem, *Explicat usque suas.* Francius malebat, *Explicat ecce suas. Spectat et ipsa suas*, Micyll. et Bersm. ediderunt.

56. *Dat cupido. Oscula datque suo*, libri sex; quod non invitus retinerem.

58. *Convertit volucres in sua verba pias.* Male, ne dicam ridicule admodum, qui *in sua vota.* Sensus enim est : Psittacum in admirationem sui aves, post mortem, *convertere*, ut homines vivus alliciebat, humanam vocem tam solerter imitando. Nam, ut ait Virg. Æn. VI, 655, quod studium vel cura fuit vivis,

... Eadem sequitur tellure repostos.

59. *Ossa tegit tumulus; tumulus* etc. Est venusti nescio quid et vere *elegiaci*, non in repetitione modo verbi, sed quia verbum verbo, nullo mediante, instat proximum. — *Pro corpore parvus.* Non is qui avem deceat, tot titulis commendandam.

60. *Par sibi carmen habet.* Recte *carmen*, non *nomen* : sed nihil ad rem Propertii locus, lib. II, Eleg. I, 82 ; sic enim legendus :

Et breve in exiguo marmore *nomen ero.*

Non autem, ut vult Heinsius, *carmen erit ;* qui sensus a mente auctoris omnino alienus. Hic autem vox ipsa *carmen* indicat versus qui tumulo inscripti leguntur. Præiverat et Virgil. Ecl. V, 42 :

Et tumulum facite, et tumulo super addite
carmen :
« Daphnis ego in sylvis, etc.

Par vero *carmen* est inscriptio brevis, *exigua* ut *lapis* ipse tumuli.

« Colligor ex ipso dominæ placuisse sepulcro.
Ora fuere mihi plus ave docta loqui. »

62. *Colligor ex ipso* etc. Id est, ex hoc ipso, quem mihi dicavit, tumulo *colligas*, conjicias quantum dominæ placuerim. — *Ora plus ave docta loqui:* quæ sonos edere didicerant hominis potius, quam avis. Postremum hoc distichon ab aliena manu Heinsio videbatur intrusum; et habet quidem, unde firmet doctissimi viri conjecturam.

ELEGIA VII.

AD CORINNAM: NEGAT ULLAM SIBI CUM CYPASSI FUISSE CONSUETUDINEM.

Ergo ego sufficiam reus in nova crimina semper?
Ut vincam, toties dimicuisse piget.
Sive ego marmorei respexi summa theatri;
Eligis e multis, unde dolere velis.
Candida seu tacito me vidit femina vultu;
In vultu tacitas arguis esse notas.
Si quam laudavi, miseros petis ungue capillos:

1. *Ergo ego* etc. Exordium *ab irato*, ut reum decebat, qui innocentem haberi se cupiebat. — *Sufficiam.* Solusne ego novam semper amicæ criminanti materiem præbebo, renascentibus pœnis male fœcundam? Ea enim vis, eo sensu, verbi *sufficere*. Servius, ad Georg. lib. III, 4, Eurysthea *durum* adpellavit, qui potuit ad complendum novercæ odium *sufficere*.

2. *Ut vincam* etc. Interpretatur Micyllus, et recte quidem: etiamsi *vincam* et obtineam, tamen me pudet toties contendere ac dimicare.

3. *Sive ego marmorei* etc. Mos est ut, qui culpæ sibi ipsi conscius est, culpam in alios tentet transmittere; sicque Ovidius zelotypiæ Corinnam arguit, cujus amplam certe, nec honestam satis, causam illi suppeteret. — *Summa theatri.* Hic enim sedebant mulieres, scenicos ludos spectaturæ.

5. *Tacito me vidit femina vultu.* Referenda hæc *tacito vultu*, ad Ovidium. Si forte, inquit, *candida* me, formosa mulier respexit, (quod invito potest evenire) etsi *taceat* vultus, in hoc ipso silentio *notas*, signa deprehendis, quæ mutuum amorem cum hac femina arguant.

7. *Si quam laudavi.* Francius numerosius putabat, *Si quam ego lau*-

Si culpo, crimen dissimulare putas.
Sive bonus color est, in te quoque frigidus esse;
Seu malus, alterius dicor amore mori.
Atque ego peccati vellem mihi conscius essem!
Æquo animo pœnam, qui meruere, ferunt.
Nunc temere insimulas; credendoque omnia frustra,
Ipsa vetas iram pondus habere tuam.
Adspice, ut auritus miserandæ sortis asellus,
Adsiduo domitus verbere lentus eat.
Ecce, novum crimen, solers ornare Cypassis,

davi. Francof. et tres alii, *seu quam:* et mox idem Francof. et Palatin. *seu culpo;* non male. Burm. — *Miseros petis ungue capillos.* Gallice *miseros capillos* vertas, *tes cheveux qui n'en peuvent mais.* Sic noster La Fontaine : *Bat l'air qui n'en peut mais.*

8. *Si culpo.* In quibusdam vetustissimis exemplaribus hoc carmen ita legitur :

Si cui do crimen, dissimulare putas.

Idem est sensus : *do crimen*, id est mendum. Mar.

9. *In te quoque. Quoque* hic vim illam habet, ut non tantum *frigidus* videar in aliis puellis, sed etiam in te, cujus amore ardere vehementissime debebam. Burm.

10. *Dicor amore mori.* Fuerunt quorum aures delicatulas offenderet hoc κακόζηλον; ideoque e Vaticano et Palat. primo, *amore frui;* e Puteaneo *capi*, supponendum censuerunt, immemores hoc idem apud Propert. II, Eleg. I, 47, occurrere : « Laus in *amore mori.* ».

11. *Atque ego peccati vellem mihi conscius esse.* Rectius legitur in exemplaribus quibusdam, *modo*, id est nunc : quasi quod antea noluisset, nunc insolentia Corinnæ coactum se velle dicat; ut posthac eam a querelis et reprehensionibus removeat. Marius.

12. *Qui meruere, ferunt. Fera*, Primus Palat. pro *ferant:* et tunc, *modo conscius* legendum esset.

13. *Nunc temere insimulas.* Fingis crimina, quæ non probes, quod est proprie *insimulare temere, au hasard;* nam, ut ait Festus : Insimulare, *crimen in aliquem confingere.*

15. *Adspice, ut auritus* etc. Quo tenderet hæc aselli cum Corinna comparatio, Marius sic exposuit: Quemadmodum asellus, dum nimium et *assidue* verberatur, ut celerius eat, it tamen lentius : sic Ovidius *assiduis* Corinnæ querelis et objurgationibus vexatus, fit in dies frigidior, et in amore *lentior.* Micyllus vero ad ipsam Corinnam refert, et interpretatur de nimia qua delationes excipiebat facilitate; unde multo minus ipsius iræ *pondus.* Quin pro priori standum sit, nihil dubito.

17. *Ecce, novum crimen!* Ironice, Tulliano more, in Ligario : *Novum crimen, C. Cæsar* etc. Quod quia non senserunt, qui Ovidium olim ex-

Objicitur dominæ contemerasse torum.
Dî melius, quam me, si sit peccasse libido,
Sordida contemtæ sortis amica juvet!
Quis Veneris famulæ connubia liber inire,
Tergaque complecti verbere secta velit?
Adde, quod ornandis illa est operata capillis,
Et tibi per doctas grata ministra manus.
Scilicet ancillam, quæ tam tibi fida, rogarem?
Quid, nisi ut indicio juncta repulsa foret?
Per Venerem juro, puerique volatilis arcus,
Me non admissi criminis esse reum.

scripserunt, versum hunc mille modis, cruciatibus mille vexarunt. Alii enim: *Ecce tuum solers caput exornare* etc. Alii vero: *Ecce tuum crinem solers ornare* etc. Quæ tamen lectiones utrumque mendosæ, eo usque obtinuerunt, donec genuinam Heinsius e codd. vetust. feliciter eruerit. — *Ornare*. De *cosmetis* et *ornatricibus*, jam, ad lib. Am. I, El. XIV. — *Cypassis*. Vulgare ancillis *a tutulis* nomen, Κύπασσις, quod est *pallium*, *vestis talaris* quædam, quam delicatiores tum viri, tum feminæ gestabant. Reisk. Anthol. p. 22.

20. *Sordida contemtæ* etc. Quo certius suspicionem amoveat, ancillæ conditionem deprimit. Quis enim, modo liber et ingenuus, *famulæ Veneris* connubia inire, et *terga* complecti velit, *secta verbere*? Supplicia designat, quibus in servas, vel dominæ carissimas, animadvertebatur.

23. *Adde, quod ornandis* etc. Novam eluendæ suspicionis causam petit ab ipso, quo fungitur apud Corinnam officio Cypassis. Non eo devenit audaciæ, ut *ministram* dominæ suæ adeo *gratam*, sollicitaret. Nemo enim ignorat quanto in pretio apud Romanas essent *manus doctæ*, quibus *ornandi* capilli committerentur.

26. *Quid, nisi* etc. Non modo *rogantem* repulisset, sed et (quæ sua est in te fides!) rem omnem ad te detulisset.

27. *Per Venerem juro!* Habuit sane ob oculos quæ in tali re Tibullus præcipit, I, Eleg. IV, 17:

Nec jurare time: Veneris perjuria venti
Irrita per terras et freta longa ferunt.

Longe vero aliter, et gravius multo Propert. II, Eleg. XIII, 47:

Non semper placidus perjuros ridet amantes
Jupiter, et surda negligit aure preces.
Vidistin' moto sonitus procurrere cœlo?
Fulminaque æthereia dissiluisse domo?
Non hæc Pleiades faciunt, neque aquosus Orion:
Nec sic de nihilo fulminis ira cadit.
Perjuras tunc ille solet punire puellas etc.

28. *Me non admissi criminis esse reum.* Quod quidem quam verum sit, quam candidum, sequenti mox Elegia comprobabit, hujusmodi criminum dissimulator egregius.

ELEGIA VIII.

AD CYPASSIN : QUÆRIT ANXIUS UNDE FURTIVOS ILLORUM AMORES CORINNA DEPREHENDERIT.

PONENDIS in mille modos perfecta capillis,
Comere sed solas digna, Cypassi, Deas :
Et mihi jucundo non rustica cognita furto ;
Apta quidem dominæ, sed magis apta mihi,
Quis fuit inter nos sociati corporis index ?
Sensit concubitus unde Corinna tuos ?
Num tamen erubui, num, verbo lapsus in ullo,
Furtivæ Veneris conscia signa dedi ?
Quid, quod in ancilla si quis delinquere posset,

1. *Ponendis in mille modos* etc. Pexis rite crinibus, et omni unguentorum genere irrigatis, ultima tanto operi manus addenda supererat : quod ministerium, pro gravitate, ancillarum peritissimæ demandabatur. Non enim idem *ornatricum*, quod *cosmetarum* munus. Ornatricis erat capillos ex omni capitis parte in *nodum* colligere, (quem Græci κόρυμβον, vel κρώβυλον vocabant ;) et *mille modis* variare : hoc enim summum artis ornatoriæ, *ne bis in idem* ; et plus minusve apud dominam gratia valebat ornatrix, quo plus minusve novitatis amans, et novorum inventrix ingeniosa. — *Perfecta capillis*. In quodam codice *præfecta* scriptum est, quod non omnino displicet : ancillarum enim quædam epulis præfectæ sunt, quas coquas adpellant ; aliæ pensis ; nonnullæ ornandis dominæ capillis. *Præficere* enim, unde *præfectus*, est alicui rei administrandæ præponere.

5. *Sociati corporis*. *Fœderis*, unus Heinsii ; *criminis* alter : mox, *concubitus novos* Scriverii : *meos*, Moreti.

7. *Non tamen*. *Nam non* alter Mentelii. *Nunc tamen* Puteaneus : lege, *Num tamen* : nam idem codex mox, *num verbo* cum Neapolitano : sex alii, *non verbo* : vulgati, *nec*. H.

9. *Quid quod in ancillam*. *Ancilla* rectius Puteaneus, cum quatuor aliis : duo, *ancillas* : *delinquere in ancilla*, ut *uri in aliqua* et *ardere in aliqua* ; cujusmodi locutiones passim apud Nostrum, ut I, Art. 732 :

Pallidus *in lenta Naide* Daphnis erat.

Et III, Amor. 6, 25 :

Inachus *in Melia* Bithynide pallidus isse
Dicitur, et gelidis incaluisse vadis. HEINS.

— Recte Heinsius : longe enim di-

Illum ego contendi mente carere bona?
Thessalus ancillæ facie Briseïdos arsit:
Serva Mycenæo Phœbas amata duci.
Non ego Tantalide major, nec major Achille.
Quod decuit reges, cur mihi turpe putem?
Ut tamen iratos in te defixit ocellos,
Vidi te totis erubuisse genis.
At quanto, si forte refers, præsentior ipse,
Per Veneris feci numina magna fidem!
Tu, Dea, tu jubeas animi perjuria puri

versum sensum habent, *peccare in ancillam*, et *in ancilla*: illud enim est aliquid committere, quod ancillæ ipsi noceat: adversus eam ipsam delinquere; ut Terent. Phor. v, III, 10: *Vide ne in cognatam pecces.* Et Adelph. IV. VII, 7: *Hoc peccatum in virginem civem est.* Sed *in ancilla peccare*, est amorem, quem decebat ingenuæ impendere, præter decorum *in ancillam* transferre, et ita peccare, amando genus vile mulierum, quod non oportebat.

11. *Thessalus ancillæ* etc. Achillem et Briseïdem significat. Respexisse crediderim ad hæc Horatii, II, Od. IV, 2, 7: ... *Prius insolentem Serva Briseis niveo colore Movit Achillem. Movit Ajacem Telamone natum Forma captivæ dominum Tecmessæ. Arsit Atreides medio in triumpho Virgine rapta.*

12. *Serva Mycenæo Phœbas amata duci.* Cassandram designat, quæ a Phœbo divinandi artem acceperat; quæ quum Agamemnonem Argos sequuta esset, causa fuit cur in conjugem Clytemnestra, Ægystho instigante, conspiraret. Unde Æschyl. in Agamemn. 1383:

Ἥτ' αἰχμάλωτος ἥδε καὶ τερασκόπος,
Καὶ κοινόλεκτρος τοῦδε, θεσφατηλόγος,
Πιστὴ ξύνευνος.

14. *Turpe putem.* Barberinianus, *vile*: non male: nihil tamen muto. Vid. lib. II, Art. Amatoriæ, 215:

Nec tibi *turpe puta*, quamvis sit turpe, placebit,
Ingenua speculum sustinuisse manu. B.

15. *Defixit. Demisit* Moreti. *Deflexit* alius, et Douzæ codex.

16. *Sensit te totis erubuisse genis.* *Vidi* scribendum cum nonnullis scriptis, nisi malis, *sensi.* Nam duo codices, *sensit.* Superiori etiam versu concinnius legas, *in me defixit*, quam, *in te.* HEINS.

17. *Si forte refers. Si mente refers*, Francius volebat; sed ut Heinsius correxit, jam Douza adnotaverat legendum, et explicabat per *meministi, recolis.* — *Præsentior.* Douza malebat, *præsentius*, sive *constantius*.

19. *Tu, Dea, tu jubeas* etc. Sermonem subito ad Venerem convertit, et ignoscat Dea rogat, quod illius numen jurare et fallere non timuerit; petitque ne male sibi vertant *animi perjuria puri.* Sic enim Puteaneus et Arundelianus; optime. Animum *purum* et religiosum Cicero conjungit; *purum* et insontem, Horatius.

Carpathium tepidos per mare ferre Notos.
Pro quibus officiis pretium mihi dulce repende,
Concubitus hodie, fusca Cypassi, tuos.
Quid renuis, fingisque novos, ingrata, timores?
Unum est e dominis emeruisse satis.
Quod si stulta negas, index anteacta fatebor;
Et veniam culpæ proditor ipse meæ.
Quoque loco tecum fuerim, quotiesque, Cypassi,
Narrabo dominæ, quotque quibusve modis.

20. *Tepidos. Rapidos*, Regius et Sarravii : etiam non male.

21. *Pro quibus officiis. Officium*, Junianus. Ego si per scriptos liceret, mallem : *Pro quibus, officii pretium mihi dulce, repende Concubitus*. Ita I, Art. Amat. 155 :

Protinus, officii pretium, patiente puella,
Contingent oculis crura videnda tuis. B.

22. *Fusca Cypassi. Afra*, scilicet. Mos enim romanis mulieribus, quibus et status et res, ut ancillas ex Africa peterent, quæ non peritæ minus in exornando capite, quam in rebus amatoriis solerter tractandis. Qui mos diu apud recentiores Europæ populos convaluit.

23. *Quid renuis. Quid refugis*, Regius, et quatuor alii.

24. *Unum est e dominis emeruisse satis*. Quum duos habeat Cypassis, qui sibi imperent, Corinnam scilicet et Ovidium, *satis* illi sit *unum* e duobus (Ovidium dicit) sibi conciliasse. —*Promeruisse*, Francofurt. cui accedunt Moreti et Douzæ codices; et lectionem tuentur Macrob. Saturn. II, 7; et Suet. in Aug. III.

28. *Quotque quibus-ve modis*. Ex Tibullo, II, Eleg. VII, 33:

Tunc morior curis, tunc mens mihi perdita fingit
Quisve meam teneat, *quot* teneatve *modis*.

Quæ si Corinna resciverit, quis te Deus ab irata servaverit?

ELEGIA IX.

AD CUPIDINEM : HORTATUR UT IN ALIOS QUOQUE SUA TELA DEFIGAT.

O NUNQUAM pro me satis indignate Cupido,
O in corde meo desidiose puer!
Quid me, qui miles nunquam tua signa reliqui,
Lædis? et in castris vulneror ipse meis?
Cur tua fax urit, figit tuus arcus amicos?
Gloria pugnantes vincere major erat.
Quid? non Hæmonius, quem cuspide perculit, heros
Confossum medica postmodo juvit ope?

1. *O nunquam pro me satis* etc. Si attentius paulo quo tota spectat Elegia Burmannus et alii considerassent, non ab ipso limine hæsissent dubii quid sibi velit istud *pro me ;* nec postquam perperam interpretati, *in meam utilitatem , ex meo usu* etc. legendum proposuissent *pro re*, nescio cujus codicis, quem non nominant, auctoritate freti. Invehitur in Cupidinem poeta, qui unum se telis suis petendum, præ cæteris selegerit : summa hæc totius carminis. Jure igitur nunquam satis *indignatum in se* dicit, et unius *in corde desidiosum*, id est, cessantem. Restat nunc excutiendum , an locutio hæc *pro me*, quo diximus sensu, latina sonet legitime. Ego sic accipiendam judico : nunquam *satis indignate*, ubi *de me agitur*, quem unicam tibi prædam videris vindicasse; vel *pro me*, id est, *pro illa*, quæ ad amandum propellit me, indole. Quæ sequuntur fuse satis explicant.

4. *Ipse meis*. In quibusdam, *tuis*. Heinsius edidit, *ipse meis*, secutus codices tam suos, quam Naugerii, Marii et Bersmanni.

7. *Quid? non Hæmonius , quem cuspide perculit* etc. Agitur de certamine Achillis cum Telepho. Hasta autem *Hæmonii herois* , qua arte , quod inflixerat, vulnus sanaret, sic Plinius docet, XXXIV, 15 : « Est et rubigo ipsa in remediis ; et sic Telephum proditur sanasse Achilles , sive id æ rea , sive ferrea cuspide fecit : ita certe eam decutiens gladio. » Ubi vid. Harduin. et Hygin. Fab. CI.

8. *Confossum medica* etc. *Confossum*, plurimi codices : sed gravius hoc verbum, quo fere semper de illis, qui ita vulnerantur , ut inde mors sequatur, utuntur veteres : quare ego non alienus essem a *confessum*.

Venator sequitur fugientia, capta relinquit,
  Semper et inventis ulteriora petit.
Nos tua sentimus, populus tibi deditus, arma:
  Pigra reluctanti cessat in hoste manus.
Quid juvat in nudis hamata retundere tela
  Ossibus? ossa mihi nuda relinquit amor.
Tot sine amore viri, tot sunt sine amore puellæ:
  Hinc tibi cum magna laude triumphus eat.
Roma, nisi immensum vires promosset in orbem,
  Stramineis esset nunc quoque densa casis.
Fessus in acceptos miles deducitur agros:
  Mittitur in saltus carcere liber equus;
Longaque subductam celant navalia pinum;

ut duo codices habent, et Passerat. ad Propertium, pag. 638, legit. Ita *confessi* hostes, Claud. VI. Cons. Honor. 249. BURM.

10. *Ulteriora*. In tribus libris erat, *utiliora*; sed in Palatino uno, *uberiora*, quod minime spernendum puto: sic Epistola XVII, 223:

Donaque promissis *uberiora* feres. BURM.

— Non sensisse miror virum doctissimum nihil hic ad sensum *uberiora*, quod recte *promissis* poeta opponit, in loco adlato. *Ulteriora* vero dicit jam *inventis* petere semper *venatorem*, quo melius nunquam cessantem in se Amorem insectetur.

11. *Populus tibi deditus*. *Subditus* Jureti excerpta, et tres alii ex melioribus. HEINS.

12. *Cessat in hoste*. *Ab hoste* octo codices; male: *cessare in re*, est tardum esse in re facienda: *cessare in rem*, tardum ad faciendam rem. Ita distinguit Servius ad Virgil. VI, Æneid. 51: *in hoste* ergo est, in eo vexando, exercendo. BURM.

13. *Hamata retundere tela*. Hoc est obtusa reddere, *hebetare*. Lucanus, lib. VI, 160:

... Confringite tela
Pectoris incursu, jugulisque *retundite* ferrum.

18. *Stramineis esset nunc quoque*. Insignis est Propertii locus, quem non possum quin huc adducam: L. IV, Eleg. I, v. I:

Hoc quodcumque vides, hospes, qua maxima Roma est,
  Ante Phrygem Ænean collis et herba fuit.
Atque ubi navali stant sacra palatia Phœbo,
  Evandri profugæ procubuere boves.
Fictilibus crevere Deis hæc aurea templa:
  Nec fuit opprobrio facta sine arte casa.

Adeundus quoque Virgil. Æneid. VIII, 347 et sqq.

19. *Fessus in acceptos*. Alio hos versus ordine Scaliger disponebat; hoc nimirum:

Fessus in acceptos miles deducitur agros:
  Tutaque deposito poscitur ense rudis.
Longaque subductam celant navalia pinum:
  Mittitur in saltus carcere liber equus. D. H.

— *Acceptos miles deducitur agros*. In *agros*, qui fesso militi ideo *accepti*, quia laborum ibi requiem

Tutaque deposito poscitur ense rudis.
Me quoque, qui toties merui sub amore puellæ,
Defunctum placide vivere tempus erat.
Vive, deus posito si quis mihi dicat amore;
Deprecer : usque adeo dulce puella malum est!
Quum bene pertæsum est, animoque relanguit ardor,
Nescio quo miseræ turbine mentis agor.
Ut rapit in præceps dominum, spumantia frustra
Frena retentantem, durior oris equus:
Ut subitus, prope jam prensa tellure, carinam

simul et præmium inventurum se sibi gratulatur. Nec minus apte *deducitur :* veterani enim, quibus ad septena jugera adsignabantur, in colonias *deducebantur.*

22. *Tutaque deposito* etc. De *rude* agitur, qua donabantur gladiatores, ubi artem cæstumque deponebant; et *tutam* dicit, quia nullum ipsis postea vitæ periculum. Sic metaphorice Horat. Epist. lib. I, I, 2, *donatum* se *jam rude* dicit. Cæterum hæc omnia e Propert. desumta, II, El. XIX, 41, nemo non animadvertet:

Miles depositis annosus secubat armis,
Grandævique negant ducere aratra boves.
Putris et in vacua requiescit navis arena,
Et vetus in templo bellica parma vacat.

Parma enim militis erat, et gladiatoris.

23. *Me quoque* etc. *Mereri sub amore puellæ* mihi non placet. *Sub aliquo mereri* passim apud Livium et alios occurrit. Suet. Cæs. 3 : *Meruit et sub Servilio Isaurico :* quare legerem :

Me quoque, qui toties merui *sub Amore*, puella
Defunctum placide vivere tempus erat.

Sub Amore, sive Cupidine, meruerat miles noster, ut centies dicit. *Defunctum puella* jam vivere tempus erat, id est, jam liberum et deposita ejus cupiditate et amore immunem et quasi emeritum vivere. Francius volebat, *Emeritum;* sed ita omnia licet deformare : non reticenda quoque lectio Francofurt. Regii, Moreti et Palatini unius, *qui toties morior sub amore*, ut dictum sit eodem sensu, quo *perire* millies amantes dicuntur. BURM.

27. *Animique revanuit ardor. Animoque relanguit ardor,* Puteaneus a manu prima; sed emendatum, *resanuit*, neque aliter Arundelianus: quomodo et lib. I Am., El. X : quanquam hoc loco id verbi minus aptum videtur : alii codices, *evanuit.* H.

29. *Spumantia.* Francius malebat, *stringentia*, nimis audacter. Palatinus, *pugnantia.*

31. *Jam prensa tellure.* Editiones priscæ et plurimi scripti *pressa* habent; *prensa* probant Marius et Ciofanus : utrumque quidem recte dicitur, sed diversa significatione: *pressa* enim tellus est, cui jam insistitur; sed *prehenditur* ab adpellentibus nautis, quum prope tangunt manibus, et funem religandæ navi possunt injicere. *Prope comprensa*, codex Douzæ. BURM.

Tangentem portus ventus in alta rapit:
Sic me sæpe refert incerta Cupidinis aura,
Notaque purpureus tela resumit Amor.
Fige, puer; positis nudus tibi præbeor armis.
Hic tibi sint vires, hic tua dextra facit.
Huc, tanquam jussæ, veniunt jam sponte sagittæ:
Vix illis, præ me, nota pharetra sua est.
Infelix, tota quicumque quiescere nocte
Sustinet, et somnos præmia magna vocat!
Stulte, quid est somnus, gelidæ nisi mortis imago?
Longa quiescendi tempora fata dabunt.
Me modo decipiant voces fallacis amicæ:
Sperando certe gaudia magna feram.
Et modo blanditias dicat, modo jurgia quærat,

32. *Tangentem portus ventus in alta rapit. Ventus et aura*, unus Moreti. *Ventus et unda*, alter ejusdem; et videtur hæc lectio firmari ex Ep. XXI, 41: sed non apte huic loco convenit: nam quod sequitur verbum *refert*, opponitur illis, *in alta rapit*. *Referri* enim navigantes dicuntur, quum in altum provecti, adversante vento, vel alio casu redire coguntur eo, unde solverunt. Id.

34. *Notaque*. Francius malebat: Lapsaque continuus tela resumit Amor. Quid non opus totum refingat?

36. *Hic tua dextra facit.* Uterque Maffeian. *dextra valet*: vere. Ciof. Malim, *huc facit*, et, *sint vires*; quod posterius in prima editione et duobus scriptis exstat exemplaribus.

38. *Vix illis* etc. Douza malebat, *Vix ulli præ me nota pharetra tua est.* Nec etiam caret sua venere lectio Scriveriani codicis, qui habet, *Vix illis* post me *nota pharetra sua est*: postquam in me tua tela conjicere cœpisti, *sponte* et *jussa* in me *veniunt*; nec noscunt pharetram suam, sed quotiescumque tu sumis novas sagittas, ut pharetræ includas, evolant e manibus, quasi *jussæ*, in me. Quare *huc* retinendum; et eleganter, *venire in aliquem*, ut lædatur, dici ostendit Burm. ad Phædrum I, Fab. 21.

41. *Mortis imago. Noctis* perperam duo libri. Cic. Tusc. Quæst. I: « Habes somnum, *imaginem mortis*, eamque quotidie induis, et dubitas, quin sensus in morte nullus sit, quum in ejus simulacro videas esse nullum sensum? » Valerius Flaccus, VIII, 74, ad Somnum:
Nunc, age, major ades, *fratrique simillime leto*.
Egregie Petron.: « Hic graves alios mero obtruncat, et continuat in mortem ultimam. »

44. *Gaudia magna feram.* In antiquis *præmia*, non *gaudia*. Francius hunc pentametrum parenthesi includebat: non male.

45. *Jurgia nectat.* Quin recte hoc et latine dicatur, nihil dubii, et

Sæpe fruar domina; sæpe repulsus eam.
Quod dubius Mars est, per te, privigne Cupido, est:
Et movet exemplo vitricus arma tuo.
Tu levis es, multoque tuis ventosior alis;
Gaudiaque ambigua dasque negasque fide.
Si tamen exaudis, pulchra cum matre, rogantem,
Indeserta meo pectore regna tene.
Accedant regno, nimium vaga turba, puellæ!
Ambobus populis sic venerandus eris.

sic alibi Noster, et alii; sed quia obvia et frequens est locutio, suspicionem movet a librario esse suppositam pro minus vulgari, quam servavit in Puteaneo secunda manus; et in Moreti et Francofurtensi, prima, *Jurgia quærat*, quæ multo elegantior, et ad rem accommodatior. Ita Terentius et alii, *quærere causam*, et similia. BURM.

51. *Pulchra cum matre* etc. *Rogantem*, pro diversa lectione Puteaneus. HEINS. Sed *audire rogantem* magis latinum puto, quam *exaudire*; et ab Ovidii manu fuisse:
Si tamen hæc audis, pulchra cum matre, Cupido.

ELEGIA X.

AD GRÆCINUM: * QUOD, PRÆTER ILLIUS OPINIONEM, DUÆ SIMUL POSSINT AMARI.

Tu mihi, tu certe, memini, Græcine, negabas,
Uno posse aliquem tempore amare duas.
Per te ego decipior; per te deprensus inermis,

* Græcinum hunc eumdem esse opinatur Ciofanus, ad quem tres exstant e Ponto Epistolæ, (lib. I, 7; II, 6; IV, 9). Vir fuit literarum et militiæ, ut adparet, laude clarus; et, quod multo majus est, quia rarius, infractæ in amicum et sodalem fidei; unde meruit Pyladen inter et Pirithoum ab Ovid. adnumerari:
Tu quoque per durum servato tempus amico,
Dignus es in tantis nomen habere viris.
Ad consulatum pervenit, eo ipso tempore, quo Naso in Scythia exsulabat; et quantum potuit et fas erat, pro reditu amici apud Cæsarem videtur intercessisse.

3. *Deprensus inermis*. A Cupidine scilicet; et *inermis*, quia quum mihi

Ecce duas uno tempore turpis amo.
Utraque formosa est; operosæ cultibus ambæ:
Artibus, in dubio est, hæc sit, an illa, prior.
Pulchrior hac illa est; hæc est quoque pulchrior illa:
Et magis hæc nobis, et magis illa placet.
Errant, ut ventis discordibus acta faselos,
Dividuumque tenent alter et alter amor.
Quid geminas, Erycina, meos sine fine dolores?
Nonne erat in curas una puella satis?
Quid folia arboribus, quid pleno sidera cælo,
In freta collectas alta quid addis aquas?
Sed tamen hoc melius, quam si sine amore jacerem:
Hostibus eveniat vita severa meis!

tu persuasisses duas simul amari non posse, inopinantem invasit alterius amor puellæ, qui Corinnæ jam, vel Cypasseos, detinebar.

5. *Operosæ cultibus ambæ. Operosis*, Regius: *operosæ in cultibus*, Scriv. — Puellarum hinc conditionem licet conjicere; quum enim de Cypassi jam, Eleg. VII, 23, dixerit, quod *ornandis operosa est illa capillis*, dubito nullus quin hic quoque agatur de istius modi ancillis; et dubitantem firmaret, quod sequitur, *artibus in dubio est* etc. quod ad alias referri vix possit. Excusare se apud amicum crediderim quod *turpis* amet ancillas, et *duas* quidem, ab eo ipsas commendando, quod in illis unice commendandum, scilicet ab *artis* laude.

7. *Pulchrior hac illa est* etc. Utra sit *pulchrior*, ita in ambiguo est, ut modo una, altera modo palmam ferat. — Quis vero credat, nisi totidem literis impressum legeretur, qui sequitur, versum,

Et magis hæc nobis, et magis illa placet;

interpretem nactum esse, qui verteret, *ægre mihi ambæ placent!* O quam iratis Musis et *invita Minerva* natum hunc esse dixeris, quem fugerit quidquid lateat hic venustatis, seu ad sententiam, seu ad ipsa verba respexeris! qui non senserit suavius exprimi non posse statum animi qui delectus incerti fluctuatione huc et illuc indesinenter propellitur!

9. *Errat, ut a ventis*. In veteribus, *Errant, ut ventis*. Idque magis poeticum, et ad exemplum, quo utitur poeta, aptius. CIOF. — *Ventis discordibus acta faselos*. Cur non Phaselos, græco more, quum a Φάσηλος? Navicula erat longior et simul angustior, mira imprimis velocitate nota. Dicta sic *Faselos*, a Phaselide, Pamphiliæ urbe, ubi primum inventum hoc navigii genus traditur. Pro qualibet nave hic sumitur. Vid. Voss. ad Catull. carm. IV.

10. *Dividuumque tenent. Dimidiumque* editio prima et sex scripti: male. *Dividunt* quippe, non *dimidiant*, quæ mentem *tenent*.

Hostibus eveniat viduo dormire cubili,
Et medio laxe ponere membra toro!
At mihi sævus amor somnos abrumpat inertes;
Simque mei lecti non ego solus onus.
Me mea disperdat, nullo prohibente, puella,
Si satis una potest; si minus una, duæ:
Sufficiant graciles, sed non sine viribus, artus;
Pondere, non nervis, corpora nostra carent;
Et lateri dabit in vires alimenta voluptas:
Decepta est opera nulla puella mea.
Sæpe ego, lascivæ consumto tempore noctis,
Utilis, et forti corpore mane fui.
Felix, quem Veneris certamina mutua perdunt!
Dî faciant, leti causa sit ista mei!
Induat adversis contraria pectora telis
Miles, et æternum sanguine nomen emat.

17. *Vacuo. Viduo*, meliores. H.

18. *Late ponere. Laxe*, Puteaneus et quatuor alii; quod et in suis Naugerius invenerat: duo, *lassa*, quod ad veram scripturam adludit. H.

23. *Sufficiant graciles* etc. *Sufficiam*, codex Puteaneus; recte: nisi quod Neapolitani libri lectio non minus arridet:

Sufficiant graciles, sed non sine viribus artus.

27. *Sæpe ego lascivæ* etc. Simili jactatione Propert. II, El. XVIII, 23:

... Sæpe est experta puella
Officium tota nocte valere meum.

— *Consumto tempore noctis* etc. Sit in exemplum versus hic, quum mille possim adducere, inconsultæ temeritatis qua jus sibi quisque poetam nostrum pro arbitrio emendandi, nonnunquam etiam refingendi, arrogaverit. Alii enim, lascivæ *gaudia* noctis. Alii, *tempora*. Fuerunt qui, *consumsi tempora noctis*; qui vero, mutata interpunctione, *consumto tempore noctis*; ita ut nulla cum sequenti versu connexio. Maxime igitur laudandus Burmannus et Heinsius præsertim, qui e tanta lectionum caligine textum eruerint, qui, si non semper et ubique vere Ovidianus, proxime tamen ad ingeniosissimi poetæ dictionem liquidissimam et elegantias accedit.

28. *Fortis corpore*. Legitur et, *forti corpore*, ut Virg. IV, Æn. II:

... Quam forti pectore et armis. MARIUS.

Potest utraque lectio defendi; nam est utrumque verbum in hac re proprium. BURM.

29. *Certamina mutua perdunt. Rumpunt* Puteaneus a manu secunda, quod et in aliis multis invenire est: unus Vaticanus, *produnt*. Nihil temere mutandum. — Sed *rumpunt* ab ipsa Ovidii manu profectum censet Burmannus.

Quærat avarus opes; et quæ lassarit arando
  Æquora, perjuro naufragus ore bibat.
At mihi contingat Veneris languescere motu;
  Quum moriar, medium solvar et inter opus!
Atque aliquis, nostro lacrimans in funere, dicat:
  Conveniens vitæ mors fuit ista suæ.

33. *Et quæ lassarit eundo. Arundo*, Puteaneus: *irundo*, Arundelianus. Scribe, *arando*. Trist. I, El. II, 76:

Latum mutandis mercibus æquor *aro*.

Virgilius, lib. II Æneidos, 780:

... Vastum maris æquor *arandum*. HEINS.

35. *At mihi contingat Veneris languescere motu*. Quanto magis egregie Propert. II, Eleg. VII, 98:

Ille vir in medio *fiat* amore *lapis*!

36. *Solvar et inter opus*. Quod Cornelio Gallo Prætorio, et T. Haterio equiti Romano contigisse narrant Plin. VII, 53; et Val. Max. IX, 12, n. 8.

38. *Conveniens vitæ* etc. Moreti unus habebat:

Conveniens voto mors fuit ista tuo.

Quam lectionem libens recipiam, ut quæ præcedentibus melius respondeat: *At mihi contingat* etc.

ELEGIA XI.

CORINNAM BAJAS NAVIGATURAM A PROPOSITO TENTAT DETERRERE.

PRIMA malas docuit, mirantibus æquoris undis,
  Peliaco pinus vertice cæsa vias;
Quæ concurrentes inter temeraria cautes

1. *Prima malas* etc. In navem Argo invehitur, quæ, ut egregie Catullus, Carm. LXIV, II:

Rudem cursu prima imbuit Amphitritem.

Sic Horatius, Virgilii discessu mœstus, navem quæ ipsum vehit, precatur primum servet *animæ dimidium suæ*; sed, voto vix emisso, metus subit periculorum tam caro capiti impendentium, subitusque erumpit in celeberrimam hanc imprecationem: *Illi robur et æs triplex* etc. quæ nota nimis, quam ut hic adferamus. — *Mirantibus æquoris undis*. Idem Catullus, laudato jam carmine, 12, sqq. de navi,

Quæ simul ac rostro ventosum proscidit æquor,
Tortaque remigio spumis incanduit unda;
Emersere feri candenti e gurgite vultus,
Æquoreæ monstrum Nereides *admirantes*.

3. *Quæ concurrentes inter temeraria cautes. Cyaneas*, quæ et Planctæ, vel

Conspicuam fulvo vellere vexit ovem.
O utinam, remo ne quis freta longa moveret,
Argo funestas pressa bibisset aquas!
Ecce fugit notumque torum, sociosque Penates,
Fallacesque vias ire Corinna parat.
Quid tibi, me miserum! Zephyros Eurosque timebo,
Et gelidum Borean, egelidumque Notum?
Non illic urbes, non tu mirabere silvas:
Una est injusti cærula forma maris.

Symplegades (a *συμπλήσσω*) dicebantur, rupes intelligit. Has autem poetæ inter se *concurrere* commentiti sunt, quia parvo admodum intervallo discretæ, coëuntium speciem procul visentibus præbent. De his Strabo, I et II; Plin. IV, 12. Illas poetice descripserunt, Apollon. Rhod. II, 318. Valer. Flacc. IV, 561, sqq. Homeri uterque vestigiis insistens, Odyss. M', 59, sqq. quo ex loco, 74, colligere est cur *Cyaneæ* dicerentur:

... Νεφέλη δέ μιν ἀμφιβέβηκε
Κυανέη. κ. τ. λ.

4. *Conspicuam fulvo vellere vexit ovem.* De aureo Phryxei arietis vellere in vulgus omnia nota. Unde ortum fabula duxerit, varias et ridiculas causas afferunt interpretes. Totam vero rem, nobilitatam maxime instituto ordine equitum aurei velleris, excussit Rabener. Amænit. Philolog. p. 193, sqq.

7. *Notumque torum. Notamque domum*, Moreti; et ita *domum* et *penates* jungi solere docet Burm. ad Val. Flacc. VII, 50. — *Patriosque.* Uterque lib. Maffeian. *sociosque penates.* CIOF. *Sociosque* scripti. Nupta enim Corinna, ut patet ex Eleg. IV, lib. I, et lib. II, Elegia II, tum et aliis locis. De *sociis penatibus* monui ad Epist. V, vers. 126. HEINS.

10. *Et gelidum Borean, præcipitemque Notum. Borean et gelidumque Notum*, Puteaneus et Arundelianus. Scribe, *egelidumque*: quomodo agnoscit Seneca lib. II, Controvers. X. Etiam in Epitome ab Andrea Schotto edita. *Non gelidumque*, Neapolitanus et tres alii: duo, *prætepidumque*. HEINS. Vide Voss. Inst. Orat. lib. V, cap. II, §. 2.

12. *Injusti.* Junianus, *incerti*: duo, *inviti*: alii duo, *invisi*: forte, *infidi*; ut Trist. IV, Eleg. IV, 60:

Nec minus *infida* terra timetur aqua.

Virgil. I, Georg. 254:

Et quando *infidum* remis impellere marmor
Conveniat.

Posset et *infesti*, ut I, Trist. X, 26:

Plus habet infesta terra timoris aqua. HEINS.

—, Sensus est: nihil tibi tum occurret, nisi facies *immensi*, *immensurabilis* ponti, *majoris* nimirum, quam ut possit oculus complecti. Eo enim sensu accipienda vox *injusti*; non ut inepte quidam, de maris iniquitate, quod *bonos et malos nullo discrimine obruit.* Facit ad hoc Virgilii locus, Georg. I, 34:

... Tibi brachia porrigit ardens
Scorpius, et cæli *justa* plus *parte* relinquit.

Nec medius tenues conchas, pictosve lapillos,
Pontus habet : bibuli litoris illa mora est.
Litora marmoreis pedibus signanda puellæ :
Hactenus est tutum ; cetera cæca via est.
Et vobis alii ventorum prælia narrent ;
Quas Scylla infestet, quasve Charybdis aquas :
Et quibus emineant violenta Ceraunia saxis :
Quo lateant Syrtes, quove Malea sinu.
Hæc alii referant ; at vos, quod quisque loquentur,
Credite : credenti nulla procella nocet.

Id est, plus tibi loci in cælo *relinquit*, quam sis occupaturus.

13. *Pictosve lapillos. Viridesque* excerpta Puteanei et septem libri. *Variosque* Francof. Videtur hic Ovidius ante oculos habuisse Lucretium, qui lib. II, 374, ita canit :

Concharumque genus parili ratione videmus
Pingere telluris gremium, qua mollibus undis
Litoris incurvi bibulam pavit æquor arenam ;

ubi *lavit* præferrem. Sequens distichon expressit Nemes. Ecl. II, 21 :

Et quæ marmoreo pede, Naïades, uda secantes
Litora, purpureos alitis per gramina flores.

Quem locum Barthius, credo, non sollicitasset, si hujus Ovidiani meminisset. BURM.

15. *Litora.* Apostrophe est ad puellas omnes, si (ut in manuscriptis exemplaribus scriptum est) legatur *signate*, id est calcate : si *signanda* legeris, supplendum erit *sunt*, et *puellæ*, pro puellarum, exponendum. Sed longe melior est prior lectio. MAR. *Signata*, Puteaneus et tres alii : at complures, *signanda*. H.

18. *Quas Scylla infestet.* Omnino ex vetusti codicis auctoritate legendum est, *inflectit*, id est, incurvat. MAR. *Infestet* meliores : nonnulli, *infestat*. Metam. XIII, 730 : *Scylla latus dextrum, lævum irrequieta Charybdis Infestant.* HEINS. *Infestat quasque.* Douzæ codex.

20. *Quo lateant Syrtes, quove Malea sinu.* Dubium est nullum, quin agatur de utraque Syrti, qui scopuli, ut nemo nescit, navigantibus adeo formidandi. Cur non igitur prior restituatur lectio,

Quo lateant Syrtes, *magna*, *minorve* sinu ;

et quid hic Maleum promontorium ? Quod si Propert. III, Eleg. XVII, 7, cum Syrtibus conjunxit, non video cur Ovidius quoque. Sensit Burmann. nec quid tamen ausus est immutare, et vulgatam retinuit.

21. *Hoc alii.* Rectius in exemplaribus legitur, *hæc*, scilicet periculosa. MAR.— *Quod quisque loquatur.* Vetus et sana lectio est, *loquetur*. ID. *Loquentur*, Barberinianus et unus Moreti : recte ; nec desunt apud Nostrum exempla.

22. *Credenti nulla procella nocet.* Mallent *quærenti* Burm. et Heins. quod e Puteaneo. Sed nisi mea me fallit opinio, *credenti* longe anteferendum. Qui enim quæ navigantibus immineant pericula narrantibus *credit*, portum tenet, neque committit, ut ipsi quondam *procella*

Sero respicitur tellus, ubi, fune soluto,
  Currit in immensum panda carina salum.
Navita sollicitus qua ventos horret iniquos,
  Et prope tam letum, quam prope cernit aquam.
Quid? si concussas Triton exasperat undas?
  Quam tibi nunc toto nullus in ore color!
Tum generosa voces fecundæ sidera Ledæ:
  Et, felix, dicas, quam sua terra tenet!

noceat. Quærere curiosi est; *credere* vero, timidi.

24. *Currit. Tendit*, duo scripti.

25. *Navita sollicitus qua ventos horret. Quia ventos*, Puteaneus, Arundelianus, et tres alii: Lege, *qua;* in salo nimirum: alii codices, *jam*, vel *quoque*. H. Ego mallem:

Navita sollicitus, quum ventos horret iniquos,
Tam prope se letum quam prope cernit aquam.

Prope se, ut Epist. XIX, 59. *Quum ventos* vero est in Scriverii et Palatino altero. *Horret* autem est cum horrore audit. Quintil. Decl. VI, 11: *Legem istam quidni horream? Quum ventis horret iniquis*, Francofurt. B.

28. *Quam tibi nunc toto*. Longe melior et vetustior lectio est illa vetustissimi codicis:

Quam tibi sit toto nullus in ore color.

Id est, ex timore tota expallesces. MAR. Alii, *Qui tibi nunc toto*, vel *toto est:* prima editio, *Quam tibi nunc toto est:* recte, si τὸ *est* tollas:

Quam tib nunc toto nullus in ore color! H.

29. *Tum generosa voces fecundæ sidera Ledæ*. Non ipsos Pollucem et Castora, sed ignes intelligit, de quibus Plin. II, 32: « Vidi nocturnis militum vigiliis inhærere pilis pro vallo fulgorem, effigie ea; et antennis navigantium, aliisque navium partibus, seu vocali quodam sono insistunt, ut volucres, sedem ex sede mutantes. Graves, quum solitariæ venere, mergentesque navigia; et si in carinæ ima deciderint, exurentes. Geminæ autem salutares, et prosperi cursus nuntiæ: quarum adventu fugari diram illam ac minacem, adpellatamque *Helenam*, ferunt. Et ob id *Polluci* et *Castori* id numen adsignant, eosque in mari Deos invocant. » Rem poetice sic Horat. I, Od. XII, 27, ubi de pueris Ledæ;

Quorum simul alba nautis
  Stella refulsit,
Defluit saxis agitatus humor:
Concidunt venti, fugiuntque nubes;
Et minax (quod sic voluere) ponto
  Unda recumbit.

Generosa vocat Ovidius, ob *generis* nobilitatem: e Jove enim illos Leda susceperat. — *Fecundæ*. Francius mallet, *formosæ*.

30. *Quam sua terra tenet. Sua terra* potest de patria capi; sed magis placet intelligi de tellure, quæ hominum mater credita, unde producti, et in qua educati homines. *Sua* ergo est hominibus propria, conveniens magis quam mare. Senec. *Medea*, 301:

Audax nimium, qui freta primus
Rate tam fragili perfida rupit,
Terrasque suas post terga videns,
Animam levibus credidit auris.

Tutius est fovisse torum, legisse libellos;
  Threïciam digitis increpuisse lyram.
At, si vana ferunt volucres mea dicta procellæ,
  Æqua tamen puppi sit Galatea tuæ!
Vestrum crimen erit talis jactura puellæ,
  Nereïdesque Deæ, Nereïdumque pater.
Vade memor nostri, vento reditura secundo:
  Impleat illa tuos fortior aura sinus.
Tum mare in hæc magnus proclinet litora Nereus;
  Huc venti spirent; huc agat æstus aquas.
Ipsa roges Zephyri veniant in lintea pleni:
  Ipsa tua moveas turgida vela manu.
Primus ego adspiciam notam de litore pinum;
  Et dicam: Nostros advehit illa Deos!
Excipiamque humeris, et multa sine ordine carpam

Infra Noster lib. III, Eleg. II, 48:

Nil mihi cum pelago: me *mea terra* capit.

Sic eleganter quoque Florus, lib. III, cap. 6: *Eodemque tempore et usum maris navibus recuperavit, et terræ homines* suos *reddidit.* BURM.

31. *Libellos. Libellum*, Francofurt. et Moreti.

34. *Æqua tamen puppi* etc. Sic quoque Propert. I, Eleg. VIII, 18, quum Cynthiam suam a navigando non potuerit deterrere, prosperam illi navigationem optat:

Sit Galatea tuæ non aliena viæ.

38. *Illa tuos.* Malim, *suos*. H.

39. *Proclinet litora. Declinet*, primæ editiones et scripti multi: sed in optimis, *proclinet*, ut Aldus edidit. *Propellat*, Francof.: *procurvet*, Palatinus tertius: *proclamet*, secundus: ego *proclinet* retineo: ita *proclinis*, III, Fast. 793:

Stella Lycaonium vergit proclivis ad Arcton
Miluus. BURM.

40. *Huc venti spectent, huc agat æstus aquas. Huc venti spirent* legendum: atque ita inveni postea in excerptis Douzæ. Sarravianus: *Huc ventus portet.* Pont. IV, Eleg. X:

At Notus adverso tepidum qui spirat ab axe. H.

In Douzæ excerptis est: *hinc venti spirent, hinc agat Eurus aquas*: sed perperam, *hanc venti spectent*, edit. prima. — *Æstus*. Puteaneus et septem alii, *Eurus*; ut Ep. VIII, 42:

Aspice, ut eversas concitet Eurus aquas.

41. *Lintea pleni. Soli*, Puteaneus, cum quatuor aliis: sed nihil muta. Sic apud Lucan. II, 683, legendum:

Sæpe *Noto pleno*, tensisque rudentibus actæ
Ipsa maris per claustra rates fastigia molis
Discussere salo.

42. *Ipsa tua moveas.* Recte, *ipsa*: nam et vectores aliquando nautica tractabant arma. Vid. Passerat. ad Propert. III, Eleg. 6.

45. *Excipiamque humeris.* Melior lectio quibusdam in libris, *Excipiam-*

Oscula : pro reditu victima vota cadet :
Inque tori formam molles sternentur arenæ ,
Et tumulus mensæ quilibet instar erit.
Illic adposito narrabis multa Lyæo ,
Pæne sit ut mediis obruta navis aquis :
Dumque ad me properas, nec iniquæ tempora noctis ,
Nec te præcipites extimuisse Notos.
Omnia pro veris credam, sint ficta licebit.
Cur ego non votis blandiar ipse meis ?
Hæc mihi quamprimum cælo nitidissimus alto
Lucifer admisso tempora portet equo !

que ulnis. C. *Ulnis*, excerpta Jureti et Puteani cum codice Sarraviano, et sex aliis. Sed vulgata respicit ad ritum illum, quo e navi alienis humeris per primas undas deferebantur vectores in terram. HEINS. — Lætitiæ poeta impatiens , ob felicem amicæ reditum, non sinit alium advenientem *excipere ;* et ipse suis exceptam humeris portat ovans. — *Multa sine ordine carpam Oscula*. *Carpere oscula* nusquam dixisse Ovidium affirmat Heins. ideoque *sumam*, cum Sarraviano, duobus Palatinis, et quatuor aliis , legendum rectius proponit. Catullus tamen , carm. LXVIII, 127, de Columbo, ait: Oscula mordenti semper *decerpere* rostro.

46. *Victima vota*. Quam scilicet tuo pro reditu voveram.

48. *Pro mensa tumulus quilibet instar erit. Et cumulus mensæ quilibet esse potest*, Puteaneus : tres , *Pro mensa cumulus :* prima edit. et scripti nonnulli, *Et cumulus mensæ quilibet instar erit*, quomodo et Arundelianus : nec aliter Sarravianus , nisi quod in illo , *tumulus*, et recte. H.

53. *Omnia pro veris credam.* Totus hic spirat Ovidius.— *Licebit.* Quamvis, etiamsi. — Idem argum. Propert. tractavit , I, Eleg. VIII.

ELEGIA XII.

EXULTAT, CORINNA TANDEM POTITUS.

ITE triumphales circum mea tempora lauri;
Vicimus! in nostro est ecce Corinna sinu.
Quam vir, quam custos, quam janua firma, tot hostes,
Servabant, ne qua posset ab arte capi.
Hæc est præcipuo victoria digna triumpho,
In qua, quæcumque est, sanguine præda caret.
Non humiles muri, non parvis oppida fossis

1. *Ite triumphales* etc. Parto, quem tantopere exoptabat, triumpho, in voces erumpit victoriæ simul et lætitiæ indices. — *Lauri. Laurus*, Puteaneus.

3. *Quam vir, quam custos* etc. Quo victoriam magis nobilitet, quæ vincenda occurrerint, non sine quadam ambitione enumerat. Sic Horat. III, Od. XVI, quo demonstret certius, nullum esse locum, quo aditus *auro* non pateat, Danaes exemplum adfert, quam

Turris ahenea
Robustæque fores, et vigilum canum
Tristes excubiæ, munierant satis
Nocturnis ab adulteris:
Si non Acrisium etc.

— *Tot hostes. Quot hostes!* Mediceus unus. Bene, inquit Heinsius: melius vero Burmannus, *tot hostes* non moverem; sed parum videtur intellexisse summæ vir eruditionis, nec cæteris præbuit intelligendum, cur hanc illi lectionem præponeret. Excidit quippe, vel invito poetæ, suam sibi victoriam gratulanti, exclamatio hæc, *tot hostes:* quam si parenthesi incluseris (*quot hostes!*), nihil aliud est, quam puerilis et frigida admodum jactatio, et stolide sibi adstupescentis. Leve quidem esse discrimen non diffiteor; sed hoc ipso notandum magis, quo levius.

5. *Hæc est præcipuo* etc. Victoriam suam præcipue commendat, quod *præda sanguine careat;* quæ tamen non aspernanda. Non enim,

Non humiles muri, non parvis oppida fossis
Cincta; sed est ductu capta puella meo.

Duplex igitur poetæ laus, qui magna vicit, majoraque victor obtinuit, *puellam* suam.

6. *Præda caret.* Francius malebat, *pugna*, vel *palma :* minime vero aliquid mutandum; est enim *præda sine sanguine* eadem, quæ *parata ;* similiter fere apud Livium, VIII, 38: *Cæde inermes, cruentamque illis prædam redde.* Quasi dicat, ipsorum sanguine venalem.

Cincta, sed est ductu capta puella meo.
Pergama quum caderent, bello superata bilustri,
Ex tot, in Atrida pars quota laudis erat?
At mea seposita est, et ab omni milite dissors
Gloria; nec titulum muneris alter habet.
Me duce, ad hanc voti finem, me milite, veni:
Ipse eques, ipse pedes, signifer ipse fui;
Nec casum fortuna meis immiscuit actis.
Huc ades, o cura parte Triumphe mea!
Nec belli nova causa mei: nisi rapta fuisset
Tyndaris, Europæ pax Asiæque foret.
Femina silvestres Lapithas, populumque biformem

10. *Ex tot*, in *Atrida* etc. Male qui *in Atridis*, vel cum ed. prim. *in Atridas*. Agitur enim de Agamemnone, cui communi Græcorum consensu rerum summa ad Trojam tradita est.

11. *At mea seposita est* etc. « Nam bellicas laudes solent quidam extenuare verbis, easque detrahere ducibus, communicare cum multis, ne propriæ sint imperatorum. — At vero hujus gloriæ, Cæsar, quam es paulo ante adeptus, socium habes neminem. » Cic. pro Marcell. II, 6–7. — *Et ab omni milite dissors.* Vide de ea voce quæ notamus, ad Epistolam Sabini primam, 35. H.

13. *Ad hanc voti finem.* Legitur etiam, *Ad hunc*: recte utrumque. Dicimus enim, *hic et hæc finis.* Sic Lucretius passim, ut et Virgilius, Horatius, et alii optimi ævi scriptores.

15. *Nec casum fortuna* etc. Cic. ibid. « Quinetiam illa ipsa rerum humanarum domina, fortuna, in istius se societatem gloriæ non offert: tibi cedit; tuam se esse totam et propriam fatetur. » Quæ loca Ovidianis ea mente opposui, ut videat lector quomodo scriptorum par nobile rem eamdem, poetice unus, alter oratorie, exornandam susceperit.

17. *Nec belli nova causa mei.* Ita enim legendum, repudiata veteri lectione, *nec belli est nova cura mei;* sed ego utramque sensu carere puto: præcessit etiam modo, *cura*: quare puto legendum transpositis vocibus, *Nec belli mea causa novi.* Nec puella, a me victa, et mihi dedita, nunc erit causa novi belli, ut Helene, et aliæ fuerunt. I, Fast. 520:

Hic quoque causa novi femina Martis erit. B.

18. *Europæ pax Asiæque foret.* Trojam *Asia*, et *Europa* Græciam indicat. Egregie ea de re Catull. carm. LXVIII, 89:

Troja nefas, commune sepulcrum Europæ Asiæque;
Troja virum et virtutum omnium acerba cinis.

19. *Femina* etc. Hippodamia, de qua vide Metamorph. lib. XII, 224. — *Populumque biformem* etc. *Bimem-*

Turpiter adposito vertit in arma mero.
Femina Trojanos iterum fera bella movere
Impulit in regno, juste Latine, tuo.
Femina Romanis, etiam nunc urbe recenti,
Immisit soceros, armaque sæva dedit.
Vidi ego pro nivea pugnantes conjuge tauros:
Spectatrix animos ipsa juvenca dabat.
Me quoque cum multis, sed me sine cæde, Cupido
Jussit militiæ signa movere suæ.

brem excerpta Jureti, et Barberinianus, pro diversa lectione.

20. *Turpiter adposito* etc. Malit Burm. *a posito*. Qua ratione ductus ignoro, quum ipse fateatur, Nostrum ita (*adposito*) passim loqui.

21. *Femina Trojanos* etc. Lavinia, Latini regis filia, quæ jam a matre promissa Turno in uxorem, causa fuit cur bellum atrox exsurgeret inter Latinum et Æneam. — *Impulit*, invitum coegit Trojanorum ducem, ut bellum socero inferret. — *Nova bella. Fera*, Sarravianus et duo alii: rectius: nam *nova causa* præcesserat. Heins.

23. *Femina Romanis* etc. Bella intelligit quæ Sabinarum raptum protinus sequuta.

25. *Vidi ego pro nivea* etc. Oblectant se in hoc argumento poetæ; sed Virgilius ante omnes, G. III, 217:

Dulcibus illa quidem illecebris et sæpe superbos
Cornibus inter se subigit decernere amantes.
Pascitur in magna silva formosa juvenca:
Illi alternantes multa vi prælia miscent etc.

Non ita male Stat. Theb. VI, 861:

... Ductores gemini gregis horrida tauri
Bella movent: medio conjux stat candida prato,
Victorem exspectans etc.

Materiam utrique præbuerat Apollonius Rhod. Argonaut. II, 88:

Ἂψ δ' αὖτις συνόρουσαν ἐναντίοι ἠΰτε Ταύρω
Φορβάδος ἀμφὶ βοὸς κεκοτηότι δηριάασθον.

26. *Dabat. Facit* Scriverii: quæ etiam diversitas in simili locutione occurrit, Epist. X, 27, et XV, 84.

27. *Me quoque cum multis.* Legitur quoque in manuscriptis exemplaribus, *me quoque qui multos;* quæ lectio pulchrior est: prior tamen non penitus displicet. Mar. *Cum multis*, scripti potiores.

Per septem portus in maris exit aquas;
Per tua sistra precor, per Anubidis ora verendi;
Sic tua sacra pius semper Osiris amet;
Pigraque labatur circa donaria serpens,
Et comes in pompa corniger Apis eat!
Huc adhibe vultus; et in una parce duobus;
Nam vitam dominæ tu dabis; illa mihi.

legerim: quia singula ostia portus opportunos faciunt. Vid. Epist. XIV, 107: immo omnia ostia fluviorum pro portubus sunt, quia tuti ibi creduntur navigantes, postquam jactati fuere undis et ventis. BURM.

10. *Per septem portus* etc. Septem fluminis ostia: *Canopicum* scil. quod et Heracleoticum Ptolomæo; *Bolbitinum*, ut Herodot. Diod. Plin. et Ptolem. adpellant; *Bolbiticum* vero, ut Scylax: *Sebennyticum*: Phatniticum, vel *Phatnicum*: *Mendesium*; *Taniticum*, ultimumque *Pelusiacum*. Plin. v. Strab. XVII.

11. *Per Anubidis ora verendi.* Ægyptiorum Deus fuit Anubis, et maximorum Deorum, Isidis et Osiridis, comes assiduus. *Ora verenda* dicit, quoniam Deus ille mystice fingebatur ut canis, vel capite canino, quod humano corpori addebatur. In ruderibus antiquis templorum Ægypti figuræ hujusce modi persæpe cernuntur; et supersunt etiam in principum thesauris, aut musæis eruditorum, passim Dei hujus simulacra et signa, talem præ se formam ferentia. Uti vero *Isis* sua habebat *Isea*; *Serapis* pariter *Serapea*, et *Nemesis Nemesea*, ita in honorem quoque *Anubidis* constructa fuerunt *Anubidea*, templa nempe aut sacella. Habuit et sua sacra, quæ sumtuosa fiebant et solemnia. Sed ne in ipsa quidem Ægypto cultus Numinis hujus canini substitit: testantur enim scriptores fide digni, Anubidis et notitiam et reverentiam, ex Ægypto in Græciam transiisse. Filius autem fuit Osiridis, qui eum per adulterium, etsi ignorans et imprudens, ex sorore sua *Nephthy* susceperat. Cur vero canina forma Anubim Ægyptii repræsentare consueverint, colligere est e Diod. Sicul. et Plutarch. in libro quem conscripsit περὶ Ἴσιδος καὶ Ὀσίριδος; et Jablonsk. Panth. Ægypt. V, 1, passim.

12. *Sic tua sacra pius semper Osiris amet.* Quæ ad Isidem spectant et Osiridem, scite Plutarchus in libro jam memorato, et Jablonsk. in Panth. Ægypt. II, 1, tractaverunt; quibus addas licet *Dupuis*, *Origine des Cultes*, in-4°. passim. II, 194; III, 65.

13. *Pigraque labatur* etc. De serpentibus Isidi sacris agitur, qui fauste ominabantur, quum *donaria* lamberent; et *pigri*, id est, lente altare circum *laberentur*.

14. *Et comes in pompa* etc. Isiacam pompam intelligit, de qua fusius ipse Metam. IX, 685; et Apul. Metam. XI.—*Corniger Apis eat.* De Apide vid. Jablonsk. IV, 2. *Dupuis*, tom. I, in-4°. pag. 10, 370, sqq. Sit nobis satis indicasse.

Sæpe tibi sedit certis operata diebus,
  Qua cingit lauros Gallica turma tuas:
Tuque laborantes utero miserata puellas;
  Quarum tarda latens corpora tendit onus;
Lenis ades, precibusque meis fave, Ilithyia!

17. *Sæpe tibi sedit. Tibi dedit*, Puteaneus; scribe, *sedit*: alter Mentelii, *dedit incertis*: unus meus, *cedit festis*. Art. Amat. III, 635:

Quum *sedeat* Phariæ sistris operata juvencæ.

Trist. II, 297:

Isidis æde *sedens* cur hanc Saturnia quæret
  Egerit Ionio Bosperioque mari.

De Pont. I, Eleg. I, 52:

Vidi ego, linigeræ numen peccasse fatentem
  Isidis, Isiacos ante *sedere* focos.

Tibull. I Elegia III:

Ut mea votivas persolvens Delia noctes
  Ante sacras lino tecta fores *sedeat*.

Atque hæc de sacris Isidis. Sed et quibuscunque in templis *sedebant operatæ*. Heins. — *Certis operata diebus*. Statuti dies quibus quotannis Isidis sacra a romanis mulieribus celebrabantur. — *Operata*. Proprie hoc de sacra facientibus. Virgil. Georg. I, 339:

Sacra refer Cereri, lætis *operatus* in herbis.

Et Tibull. II, Eleg. I, 9:

Omnia sint *operata* Deo.

18. *Gallica turma*. Isidis sacerdotes designat, qui, ut Cybeles, *Galli* vel *Gallæ* vocabantur. Isis enim Ægyptiaca, Cybele apud Græcos. — *Cingit lauros*. Sacra intelligas ab Iside instituta, quum, duce et indagatore fidelissimo Anubide, Osiridem reperit, a fratre Typhone in arca inclusum. Quæ sacra quum celebrarent sacerdotes, circa octavam diei horam, mœsti primum incedebant et flentes: redibant vero lauro coronati et festos cantus, triumphantium more, ingeminantes.

19. *Tuque laborantes utero* etc. Horatius in Dianam, III, Od. 22, 1:

Montium custos, nemo. umque virgo,
  Quæ *laborantes utero* puellas
  Ter vocata audis.

Hinc quoque λυσίζωνος Theocrito dicta, Idyl. XVII, 60.

21. *Lenis ades, precibusque meis fave, Ilithyia*. Edd. primariæ, et quæ ad Heinsium usque subsequuntur,

... Precibusque *fave, Lucina, puellæ*.

Quæ lectio quomodo in recentiorem et vulgatam nunc conversa fuerit, planius velim fecisset nobis vir Cl. qui nullius, nisi Puteanei, auctoritatem adfert gravis adeo immutationis. — *Ilithyia*. Fuerunt qui eamdem esse Junonem, Dianam, Ilithyiam, Lucinam, Genitalem, contenderint, ex eo quem adduximus Horatii loco, et sequentibus Catulli in carmine sæculari ad Dianam, XXXIV, 13:

Tu, Lucina dolentibus
  Juno dicta puerperis:
Tu potens Trivia, et notho es
  Dicta lumine Luna.

Tull. quoque de Nat. Deor. II. Sed Homer. Il. Λ, 270; Hesiod. Theog. 922, et Pind. Neme. VII, 3, Junonis filiam dicunt *Ilithyiam*. Quinetiam Latonæ parturienti adfuisse narrat Pausan. in Attic. 18. Scriptores vero latini Junonem Lucinam conjuncte, vel Lucinam tantum efferunt: « Facta a *juvando* et *luce* Juno Lucina; a quo parientes eam invocant. Luna enim nascentium dux etc. » Varr. de Ling. Lat. IV. *Ilithyis*, (non *Ili-*

Digna est, quam jubeas muneris esse tui.
Ipse ego tura dabo fumosis candidus aris;
Ipse feram ante tuos munera vota pedes:
Adjiciam titulum: Servata Naso Corinna.
Tu modo fac titulo muneribusque locum.
Si tamen in tanto fas est monuisse timore,
Hac tibi sit pugna dimicuisse satis.

thyiæ) a Sibylla injunctum fuit sacrificium, anno sæculari. Plures quoque Ilithyias esse aiunt Homer. Iliad. Λ, 270; et Phurnut. 34.

22. *Digna est* etc. Corinna scilicet, cui faveas; quæ tibi vitæ munus acceptum referat.

26. *Tu modo fac titulo* etc. Serves amicam, ut mihi sit locus dona ante pedes deferendi, quæ titulo insignita, acceptum munus, et accipientis gratitudinem in perpetuum testabuntur.

27. *Si tamen in tanto* etc. Converso ad ipsam Corinnam sermone, timet ne, si de periculo in quod inciderat, moneret gravius, majus ingravescat periculum; vult tamen ne, quod illa semel tentavit, iterum velit tentare.

ELEGIA XIV.

AD CORINNAM: RESANESCENTI GRAVITATEM REI QUAM PATRARE TENTAVERAT, EXPONIT LIBERIUS.

QUID juvat immunes belli cessare puellas,
Nec fera peltatas agmina velle sequi;
Si sine Marte suis patiuntur vulnera telis,
Et cæcas armant in sua fata manus?

2. *Nec fera peltatas* etc. Pelta erat scutum parvum et leve, cetræ admodum simile. Tit. Liv. XXXI, 36: « Nocte *cetratos*, quod *peltastas* vocant, loco opportuno inter bina castra in insidiis abdiderat. » Lunam semiplenam referebat. Virg. I, 494:

Ducit Amazonidum *lunatis* agmina *peltis*
Penthesilea furens etc.

Harum originem refert Nepos, ad Iphicratem Atheniensem: « Ille *peltam* pro parma fecit, a quo postea *peltastæ* pedites adpellantur. »

4. *Cæcas manus*. Ignaras, impru-

Quæ prima instituit teneros convellere fœtus,
Militia fuerat digna perire sua.
Scilicet, ut careat rugarum crimine venter,

dentes periculi quod tractant, et mortem inde parari. Eodem sensu, Fast. I, 623:

Neve daret partus, ictu temeraria cæco
Visceribus crescens excutiebat onus.

5. *Quæ prima instituit* etc. Jure in illam invehitur, quæ prima hoc sceleris monstrum tentavit admittere, in quod leges gravissime et merito sæviebant; nec minus mulieres, quæ conceptum in utero infantem *abortivis* expellere tentabant, *homicidii* reæ tenebantur, quam si editum interfecissent. Qui vero *abortionis* poculum dant: « *Etsi dolo non faciunt*, tamen, quia mali exempli res est, humiliores *in metallum*; honestiores in insulam, *amissa parte bonorum*, relegantur. Quod si eo mulier aut homo perierit, *summo supplicio* adficiuntur. » Paull. 38, 5. Exstat ea de re insignis Tertull. locus, in Apolog. quem adductum hic nemo sane non mihi gratulabitur: « Etiam conceptum utero, dum sanguis in hominem deliberatur, dissolvere non licet. *Homicidii* festinatio est, prohibere nasci; nec refert natam quis eripiat animam, an nascentem deturbet: homo est, et qui futurus est, et fructus hominis in semine est. » Mos hic impius ortum inde cepisse fertur, quod carpentorum usus matribus romanis fuerat ereptus. Rem narrat Noster, Fast. libro I, 619:

Nam prius Ausonias matres carpenta vehebant:
Hæc quoque ab Evandri dicta parente reor.
Mox honor eripitur, matronaque destinat omnis
Ingratos nulla prole novare viros.

— *Convellere fœtus.* Sic in uno Masseian. In altero, *evellere*: non displicet. CIOF. *Convellere* scripti potiores: sic Epist. XVII, III:

Desine molle, precor, verbis convellere pectus.

Metamorph. XI, 123:

Sive dapes avido convellere dente parabat. H.

Duo scripti, *divellere*: quod magis placet; visceribus enim excutitur fœtus et divellitur: ita XIV, Met. 115: *Suo divellere trunco*, ut est in MSS. B.

7. *Scilicet, ut careat* etc. Servavit Gellius XII, I, eximium Phavorini philosophi sermonem ad matrem puellæ cujusdam, quæ filiam ab alendo puero conabatur deterrere: « Oro te, inquit philosophus, mulier, sine eam totam integram esse matrem filii sui. Quod est enim hoc contra naturam imperfectum atque dimidiatum matris genus, peperisse, atque statim ab sese abjecisse. — An tu quoque putas naturam feminis mammarum ubera, quasi quosdam nævulos venustiores, non liberorum alendorum, sed ornandi pectoris causa, dedisse? Sic enim pleræque istæ prodigiosæ mulieres fontem illum sanctissimum corporis, generis humani educatorem, arefacere et exstinguere cum periculo quoque aversi corruptique lactis laborant, tanquam pulchritudinis sibi insignia devenustet! Quodquidem faciunt eadem vecordia, qua quibusdam commentitiis fraudibus nituntur, ut fœtus quoque ipsi in corpore suo concepti aboriantur; ne æquor illud ventris irrugetur, ac de gravitate oneris et labore partus fatiscat; quod quum sit publica detestatione, communique odio dignum etc.» Vix quidquam ea de re vehementius, vel apud vehementissim. *J. J. Rousseau*, invenias.

Sternatur pugnæ tristis arena tuæ?
Si mos antiquis placuisset matribus idem,
Gens hominum vitio deperitura fuit:
Quique iterum generis jaceret primordia nostri
In vacuo lapides orbe, parandus erat.
Quis Priami fregisset opes, si numen aquarum
Justa recusasset pondera ferre Thetis?
Ilia si tumido geminos in ventre necasset,
Casurus dominæ conditor urbis erat.
Si Venus Ænean gravida temerasset in alvo,
Cæsaribus tellus orba futura fuit.
Tu quoque, quum posses nasci formosa, perisses;
Tentasset, quod tu, si tua mater opus.
Ipse ego, quum fuerim melius periturus amando,

8. *Sternatur pugnæ* etc. *Pugnam* recte jam vocavit, Elegiæ præced. ultimo versu, sacrilegum hoc tentamen et contra naturam, quæ tentanti *repugnat*, obnixa non cedere. Continuat metaphoram, et arenam addit, qua amphitheatrum conspergebatur, ne occisorum cruore pugnantes turparentur, aut cruor ipse horrorem spectantibus incuteret.

10. *Gens hominum vitio deperitura fuit*. Barth. Advers. x, xxvii: *Gens hominum vitæ præperitura foret*: argute, mehercules! dubito tamen an vere. Meus Chartaceus, *vino deperitura*: alter Moreti, *non peritura foret*: latet aliquid: forte, *gens humana simul*. Heins. Barthius conjecturam illam suam adstruxit loco Æneæ Gazæi, pag. 28, quem licet adeas: sed *deperire* rectum est; nam notat penitus perire. Lib. i, El. ult.:

Ergo quum silices, quum dens patientis aratri
Depereant ævo, carmina morte carent.

11. *Quique iterum* etc. Deucalion alter. Nota fabula. *In vacuo orbe*. Sic Maro, de eodem; Georg. i, 62:

... Quo tempore primum
Deucalion *vacuum* lapides *jactavit* in orbem.

13. *Quis Priami* etc. Justo longius immoratur poeta in exemplorum coacervatione, ut probet quod tot argumentis certe non erat comprobandum. Quis enim dubitet periturum humanum genus, si uno eodemque consensu matres omnes fœtus in utero necarent?

14. *Justa pondera*. Quæ tempus fœtui destinatum implent; quæ non intempestive excutiuntur, antequam partus sit maturus; et ita omnia *justa* vocantur, quæ numeros suos implent; ut *Justi anni* x, Metam. 36: *Justa statura*, Suet. Tiber. 68. Burm.

15. *Ilia si tumido geminos* etc. Romulum scilicet cum Remo fratre.

18. *Cæsaribus tellus* etc. Regibus primum, deinde imperatoribus romanis, qui omnes genus ab Ænea ducebant; quod splendide admo-

Vidissem nullos, matre necante, dies.
Quid plenam fraudas vitem crescentibus uvis;
Pomaque crudeli vellis acerba manu?
Sponte fluant matura sua: sine crescere nata:
Est pretium parvæ non leve vita moræ.
Vestra quid effoditis subjectis viscera telis;
Et nondum natis dira venena datis?
Colchida respersam puerorum sanguine culpant,
Atque sua cæsum matre queruntur Ityn.
Utraque sæva parens; sed tristibus utraque causis
Jactura socii sanguinis ulta virum.
Dicite, quis Tereus, quis vos irritet Iason,
Figere sollicita corpora vestra manu?
Hoc neque in Armeniis tigres fecere latebris:
Perdere nec fœtus ausa leæna suos.
At teneræ faciunt, sed non impune, puellæ.
Sæpe, suos utero quæ necat, ipsa perit.

dum Virgil. et æstu vere romano, Æneid. I, 290:

Nascetur pulchra *Trojanus* origine Cæsar,
Imperium Oceano, famam qui terminet astris,
Julius a magno demissum nomen *Iulo*.

— *Futura fuit. Futura foret*, Sarravii et quindecim alii cum prima edit.

22. *Matre necante, dies. Negante*, quidam: sed male.

23. *Quid plenam fraudas vitem crescentibus uvis; Pomaque crudeli vellis acerba manu?* Hanc sententiam, paucis mutatis, e Tibullo III, El. V, 19, accepit; cujus verba sunt:

Quid *fraudare* juvat vitem crescentibus uvis?
Et modo nata mala *vellere* poma manu?

25. *Sponte fluant matura sua.* Inepta est hæc compositio; idcirco, ut est in antiquis codicibus, ita scribendum: *sponte sua matura fluent.* MAR. *Fluant matura sua*, Puteaneus, et unus Moreti: multi, *fluent*. HEINS.

28. *Nondum natis.* Francius malebat, *nato:* offendebat, scil. rhythmus ille, *datis* et *natis:* sic Ep. VIII, 136:

Et *nondum nato* funeris auctor eris.

29. *Colchida respersam* etc. Argumento utitur, ut vocant, *a fortiori.* Si enim, inquit, Medea et Procne, natorum cæde infames, merito ab omnibus execrantur, licet ad tantum facinus iratas impulerit maritorum perfidia; quanto magis in se illa odii concitabit, quæ tali de causa, *scilicet, ut careat* etc. proprio in utero infantem occidit!

31. *Sæva. Dira*, Palatinus primus et Vaticanus: ita *dira noverca*, Epistola XII, 188.

35. *Hoc neque* etc. Neapolitanus, *Hoc neque marmoreis.* Forte pro, *Marmaricis*. HEINS.

Ipsa perit, ferturque toro resoluta capillos:
Et clamant, merito! qui modo cumque vident.
Ista sed æthereas vanescant dicta per auras;
Et sint ominibus pondera nulla meis.
Dî faciles, peccasse semel concedite tuto;
Id satis est: pœnam culpa secunda ferat.

39. *Ferturque toro.* Sic Sarravianus et unus ex meis; non *rogo;* bene: in *toro* enim mortui efferebantur; quod et ab aliis jam animadversum. Virgilius, Æneid. VI, vers. 220:

... Tum membra toro defleta reponunt.

40. *Et merito.* Scilicet, ista periit: est enim vox clamantium. In vetustissimis tamen codicibus ita scriptum est hoc carmen:

Et clamat, merito, qui modo cumque videt.

— *Qui modo cumque*, pro *quicumque:* carminis enim necessitate coactus interposuit *modo.* MARIUS. — *Qui modo. Quæ modo*, cod. Douzæ.

42. *Et sint ominibus.* Unus Vaticanus, *sint et in ominibus;* ut Epist. VI, 65: *Nullum sit in omine pondus.* Francof. *Et sint in verbis.*

43. *Peccasse semel concedite tuto.* Veniam hanc, ego precor, Corinnæ *concedite*, ut impune (*tuto*) *semel* peccaverit. — *Tutæ*, Puteaneus, a manu secunda. Duo scripti, *voto.* Quod fortasse recte, si ita distinguas:

Di faciles, peccasse semel concedite! voto
Id satis: at pœnam culpa secunda ferat.

Hæc Burmannus, et ingeniose quidem. Quis vero salvus et integer textus emerserit, si non in verba modo, sed in ipsam auctoris sententiam tantum sibi juris emendatores arrogaverint?

44. *Et satis est.* Scribo, *Id satis est:* lib. III, Eleg. II, sub finem:

Hoc satis hic: alio cetera redde loco.

Quomodo et ibi est emendandum; et Trist. lib. IV, Eleg. IX, 91: *Manibus hoc satis est: ad vos studiosa revertor Pectora.* Ut recte vetus liber. H.

ELEGIA XV.

AD ANNULUM, QUEM AMICÆ DONO MISERAT.

ANNULE, formosæ digitum vincture puellæ,
  In quo censendum nil, nisi dantis amor;
Munus eas gratum : te læta mente receptum
  Protinus articulis induat illa suis.
Tam bene convenias, quam mecum convenit, illi;

1. *Annule.* Fuit annulorum usus antiquissimus : incerta origo; nam ea omitto quæ de Prometheo poetæ fabulose nimis mentiti sunt, qui postquam ab Hercule fuerit e Caucaso solutus, annulum ferreum digito gestavit, cui saxi fragmentum esset inclusum, in memoriam pœnæ præteritæ. Ab Ægyptiis, ut alia multa, usus annulorum ad Græcos manavit, et inde ad veteres Italiæ populos; nam, vel ipsis Romuli temporibus, annulos gestasse Sabinos testatur Dionys. Halic. II. A Sabinis igitur hunc morem Romani videntur accepisse; qui quidem, etsi tarde apud illos invaluerit, eo sensim luxuriæ devenit, ut suum articulus quisque annulum haberet; et dives homo quicumque quasi quædam esset ambulatoria *Dactyliotheca*. Ferrei primum apud Romanos annuli, ut *virtutis bellicæ insigne*, Plin. XXXIII, 4 : aureum primus Tarquinius Priscus induit; deinde senatores, mox et ipsi equites, ut a populo secernerentur. Ferrei, qui *sponsalitii* vel *pronubi* dicebantur; ferreis quoque utebantur servi et ancillæ; neque id ad ornamentum, sed in indicium servitutis. In annulis effigiem alicujus e majoribus aut amicis, etiam regum et principum imagines, vel eventus, si qui singulares, curabant insculpi veteres: propriam quandoque imaginem. Plaut. in Pseudol. 54:

Ea causa miles hic reliquit *symbolum*,
Expressam in cera *ex annulo* suam imaginem.

Sed hoc potissimum ad *signatorios*, quos et *annulos custodiæ* dicebant, quia clavium et serarum loco, loculos obsignabant, resignabantque, si quid vellent extrahere. Annulum, qui et *anellus* apud Romanos, Græci a digitis, Δακτύλιον vocabant; prisci vero Latini, *ungulum*, quod gemino Pacuvii testimonio Festus comprobat. Vid. Kirchmann. *de Annulis*; Gorl. *Dactyliothec.*

2. *Censendum.* Spectandum, faciendum.

4. *Induat.* Imponat. Sic Plinius lib. XXXIII, 4 : *Pessimum vitæ scelus fecit, qui id primus induit digitis*; id est aurum, ex quo annulus. Ita idem scriptor, XXXVII, 23 : *Claudius Cæsar Smaragdos induebat, et Sardonychas.*

5. *Convenit, illi.* Corinnæ. *Illa* Pu-

Et digitum justo commodus orbe teras.
Felix, a domina tractaberis, annule, nostra;
Invideo donis jam miser ipse meis.
O utinam fieri subito mea munera possim
Artibus Æææis, Carpathiive senis!
Tunc ego te dominæ cupiam tetigisse papillas,
Et lævam tunicis inseruisse manum.
Elabar digito, quamvis angustus et hærens;
Inque sinum mira laxus ab arte cadam.
Idem ego, ut arcanas possim signare tabellas,
Neve tenax ceram siccave gemma trahat,
Humida formosæ tangam prius ora puellæ;
Tantum ne signem scripta dolenda mihi!
Si dabor, ut condar loculis, exire negabo,
Adstringens digitos orbe minore tuos.
Non ego dedecori tibi sim, mea vita, futurus,
Quodve tener digitus ferre recuset, onus.

teaneus, et alii multi: sed *illi* scribendum; agit enim de domina. H.

6. *Justo. Recto* codex Douzæ. Vid. ad Eleg. præced. vers. 14.

10. *Artibus Ææis*. Circes scilicet, quæ postquam Sarmatum regem, conjugem suum, artibus magicis tulisset, in *Ææam* insulam confugit, ubi Ulixem et socios excepit. — *Carpathiive senis*. Prothei, de quo Homer. Od. Δ, 364-384 sqq. Virg. Georg. IV, 387, ubi vid. quæ doctissime adnotavit clariss. Heyn. tom. I, p. 558.

11. *Tunc ego te dominæ*. In Sarraviano, *tunc ego me*: in Regio, *tunc per te*. Forte:

Tunc per te dominæ cupiam tetigisse papillas,
Quum lævam tunicis inserit illa manum.

Ego ter, duæ editiones priscæ. *Ego si cupiam* Francof. latet aliquid. B.

13. *Elabar digito* etc. Mente jam in ipsum annulum conversus, optat ut digito elapsus in sinum amicæ *cadat* etc.

16. *Neve tenax ceram* etc. Annuli gemmam, qua sigillo utebantur, saliva prius humectabant veteres, quo ceræ facilius impressa effigies referretur.

18. *Tantum*. Dummodo: solum hoc mihi dari velim, ne signem, etc. Modus hic est loquendi Nasoni præcipue familiaris: sic enim et in Remediis ait, V, 714:

Tantum judicio ne tuus obstet amor.

Et lib. III, Amorum, Eleg. VIII, 59:

Tantum ne nostros avidi lucrentur amores. MAR.

— *Signem. Signet* Moreti, Douzæ et duo alii.

19. *Si dabor* etc. Ancillæ, quæ me *in loculis*. (apud nos *l'écrin*) recondat.

Me gere, quum calidis perfunderis imbribus artus;
Damnaque sub gemma perfer euntis aquæ.
Sed puto, te nuda, mea membra libidine surgent,
Et peragam partes annulus ille viri.
Irrita quid moneo? Parvum proficiscere munus;
Illa datam tecum sentiat esse fidem!

23. *Perfundes imbribus artus. Perfundis* idem Puteaneus. Scribe *perfunderis*; obvio apud poetas latinos græcismo. Sic lib. I, Metam. 484, ex antiquis codicibus:

Pulchra verecundo suffunditur ora rubore. H.

24. *Perfer euntis.* Lege, transpositis syllabis, *fer pereuntis aquæ.* Martial. XII, Epigr. 5:

Et pereuntis aquæ fluctus ubique sonat. D.

Locus his obscurior, nec ab interpretibus satis explicatus; sed illa verba *sub gemma* nolim construi cum *aquæ euntis*; quasi aqua sub gemma iret, et inde damnum inferret illi, ut obscurior fiat: sed *sub gemma*, dicitur esse puella, quæ gemmam digito gerit: ut *sub auro*, pro aurato, *sub armis*, pro armato. Si vero cum Douza legamus, *fer pereuntis*, capiendum de aqua, quam ancillæ aquariæ portabant, de qua ad l. III, Eleg. VII, 84; et quod egregie illustratur illis ex III, Art. Am. 96:

Quid, nisi quam sumes, dic mihi, perdis aquam?

Sed ego vulgatam servo, quia Ovidius perpetuo adhærere puellæ suæ volebat; ideoque recte *perfer*, id est, nunquam depone, sive laveris in balneo, sive te flumine vivo prolueris. — Hæc Burmannus, quem miror sane, priorem, qui sese offerebat, sensum non tenuisse; nec τὸ *perfer* ad *damna* retulisse, ex *aqua*, quæ gemmam *subiret*, in balneo: quæ damna nullius sunt apud Ovidium, dummodo annulum Corinna non deponat.

25. *Sed puto te visa. Te nuda* Puteaneus et duo alii, cum Jureti excerptis. Quatuor scripti, *quod membra*: tres, *quia*: puto, *mihi membra.*

26. *Et peraget. Peragam* idem Puteaneus, cum Barberiniano et uno Moreti: duo alii, *perages*: deinde, *annulus ille*, pro *ipse*, meliores. H.

27. *Quid moneo.* Etsi referri posse videatur ad id, quod supra *monuit* puellam, ne timeat se lavare cum annulo, et damna illa aquæ perferat: tamen vel magno pignore contenderim, poetam scriptum reliquisse, *voveo*: ita enim sensus est apertior, et sic in horrendæ vetustatis codice legitur. Expone igitur: *voveo*, id est, cupio: nam quæ magnopere cupimus, ea a Diis immortalibus solemus votis petere. Hinc quandoque *vovere* significat desiderare; et *votum*, desiderium. MAR. — *Parvum.* Mentelianus, *parcum*, bene: ita *parca crimina* MSS. Art. Am. III, 32: *parcior libido*: ibid. 281: ex MSS. Epist. Cydipp. 80: *lintea parca*: *parcius pretium*, I, Amor. VIII, 69: *parcus succus*, I, Pont. ult. H. Sed *parvum* præfero: *parcum* enim avaritiam indicaret; *parvum* vero, bonam voluntatem, etsi desint divitiæ. BURM.

28. *Sentiat.* Forte, *censeat. Sentiet*, Gryphius et Bersmannus.

ELEGIA XVI.

AD AMICAM, UT SULMONE RUSTICANTEM INVISAT.

PARS me Sulmo tenet Peligni tertia ruris;
Parva, sed irriguis ora salubris aquis.
Sol licet admoto tellurem sidere findat,
Et micet Icarii stella proterva canis,
Arva pererrantur Peligna liquentibus undis;
Et viret in tenero fertilis herba solo.
Terra ferax Cereris, multoque feracior uvæ:

1. *Pars me Sulmo tenet* etc. Pelignos quoque Plinius in tres populos dividit: Corfinienses, super Æquanos, et Sulmonenses, III; 12. Jure igitur Naso *pars tertia* quum tertium ordine locum teneat Sulmo.

2. *Parva, sed irriguis* etc. In Fastis quoque, IV, 685:

Hac ego Pelignos, natalia rura, petebam,
Parva, sed assiduis humida semper aquis.

—*Ora salubris. Obvia semper aquis*, Moreti.

3. *Sol licet admoto* etc. Simile quid habes apud Virgil. Georg. II, 353:

Hoc, ubi hiulca siti *findit* canis æstifer arva.

Sed magnificentius multo, IV, 425:

Jam rapidus torrens sitientes Sirius Indos
Ardebat cælo; et medium sol igneus orbem
Hauserat, etc.

4. *Icarii stella proterva canis.* « Nonnullis hunc canem Orionis esse dixerunt; et, quod studiosus venandi fuerit, cum eo *canem* quoque inter astra collocatum. Alii autem *Icarii*, de quo ante diximus: quæ multa proposita suos habent auctores. » Hygin. *Poet. astronom.* XXXV. —Vocatur autem *Sirius*, (a σειρόω *desicco*) quæ *micat* præcipue stella in fronte *canis*.

5. *Liquentibus. Rigantibus* conjecerat Heinsius, et illustrare se hunc locum lib. III. Adversarior. 13, notaverat, quæ ingenti veterum scriptorum damno periere. *Liquantibus* hic habet Francofurtensis: forte, *liquacibus*. Vid. ad Remed. 177. B.

6. *Herba solo.* Tertius Vaticanus, *herba toro*: venuste: sic sæpe, *gramineus torus*. HEINS.

7. *Multoque feracior uvæ.* Lege, *multæque feracior uvæ*. Seneca, Hercule Furente, 696:

Estne aliqua tellus Cereris et Bacchi ferax?

Cornelius Severus in Ætna, 260:

Fertilis hæc segetisque feracior, altera vitis.

Ita apud Quint. Decl. XIII: *Agellus, non vitibus consitus, non frumenti ferax*: ex MS. vulgo, *frumentis*. Gryphius edidit, *ferax Cerere*, quod Marius, et deinde Bersman. ex duobus libris probat, *e* produci censens, propter incisum. BURM.

Dat quoque bacciferam Pallada rarus ager;
Perque resurgentes rivis labentibus herbas
Gramineus madidam cespes obumbrat humum.
At meus ignis abest ... verbo peccavimus uno:
Quæ movet ardores, est procul; ardor adest.
Non ego, si medius Polluce et Castore ponar,
In cæli sine te parte fuisse velim.
Solliciti jaceant, terraque premantur iniqua,
In longas orbem qui secuere vias;
Aut juvenum comites jussissent ire puellas,
Si fuit in longas terra secanda vias.

8. *Rarus ager. Gratus* optime Puteanus. Martialis notum illud, x, 47.

Non ingratus ager, focus perennis.

Unus Vaticanus, *grajus ager:* duo, *parvus : nixus* est in Scriveriano; sed *rarus ager* spisso densoque, quem dicunt, opponi potest; atque is vini, ut plurimum, feracissimus.

9. *Resurgentes. Resurgentes* herbas intelligo, ante sectas et demessas, iterum aquæ copia fecundante, *resurgentes* et crescentes; ut ita urbes excisæ *resurgere* passim dicuntur; et quæcumque in veterem statum restituuntur. Apposite Plinius, xvi, 32: *Est in exemplis multas arbores cecidisse, ac sua sponte* resurrexisse. et cap. 36: *Arundo omnis ex una stirpe numerosa, atque etiam recisa, fecundius* resurgit. Burm.

11. *At meus ignis abest...... verbo peccavimus uno.* Emissum vix verbum festinat corrigere, veritus scilicet, ne amica, quæ illius *ignis*, intelligat se jam non ab Ovidio amari; et *abesse* Sulmone *ignem*, quo illum Romæ incenderat. Recte hactenus; quum vero addit,

Quæ movet *ardores*, est procul; *ardor adest*;

non corrigit modo, sed depravat sententiam, inani verborum inter se collusione. Quare cum quatuor scriptis et Douzæ codice, reponendum censuit Burm. *ignis adest. Peccavit* enim poeta, quum dixit *abest*, qui *adest*, dicere debuisset.

13. *Non ego, si medius Polluce et Castore ponar.* Pro, medius inter Pollucem et Castorem. Est autem ἀντίπτωσις quædam. Sed grammatici fortassis regula defendent, ea videlicet, qua ablativo casu dicuntur poni, in quibus præpositio desideratur. Sed hæc puerilia, ac levia. M.

15. *Solliciti jaceant* etc. In illos invehitur, qui orbem primi *in vias*, et *longas* quidem, *secuerunt*; et imprecatur, ut post ipsam mortem *sollicili jaceant*, et *terra iniqua premantur*; dum contra illis adprecamur, quos adamavimus, ut *molliter ossa quiescant*; ut sit illis *terra levis*!

18. *Si fuit.* Vetus lectio est, *sic fuit*: quam expone: hac lege, ut juvenum comites puellæ irent. — Recte vulgat. nec video quid melius *sic* in sensum conferat. Nugæ hæc omnia; nec quidem *difficiles*!

Tum mihi, si premerem ventosas horridus Alpes,
Durum, cum domina molle fuisset iter:
Cum domina Libycas ausim perrumpere Syrtes,
Et dare non æquis vela ferenda Notis.
Non, quæ virgineo portenta sub inguine latrant;
Nec timeam vestros, curva Malea, sinus:
Non qua, submersis ratibus saturata, Charybdis
Fundit, et effusas ore resorbet aquas.
Quod si Neptuni ventosa potentia vincit,

19. *Tum mihi si premerem* etc. Horatius, de sua Lalage, I, Od. 22:

Pone me pigris ubi nulla campis
Arbor æstiva recreatur aura;
Quod latus mundi nebulæ, malusque
Jupiter urget:
Pone sub curru nimium propinqui
Solis, in terra domibus negata:
Dulce ridentem Lalagen amabo,
Dulce loquentem.

Nec exquisite minus Tibul. IV, Eleg. XIII, 12: *Tu, nocte vel atra, Lumen, et in solis tu mihi turba locis.* — *Ventosas horridus Alpes. Turbidus* prima editio: alii, *ventosi turbine Ponti*, vel *venti:* atqui *horridus* pro frigido ponitur. Mart. lib. III, Ep. 36:

Horridus ut primo semper te mane salutem.

Apud Persium, Satira prima, 54:

Scis comitem horridulum trita donare lacerna.

Sic *horrifer Boreas: horrere* quoque pro frigere. HEINS.

20. *Durum cum domina.* Alioqui asperum et difficile. *Dummodo cum domina*, scripti: recte; I, El. VI, 47:

Dummodo sic, in me duræ transite catenæ.

Fast. IV, 12:

Parva bonæ Cereri, *dummodo* casta, placent.

21. *Perrumpere;* id est, irrumpere. Horat. I, Od. III: *Perrupit Acheronta Herculeus labor.* Idem III, Od. 16: *Aurum per medios ire satellites, Et perrumpere amat saxa.*

23. *Non, quæ virgineo* etc. Scyllam scil. quam sic quoque describit Virg. Ecl. VI, 75: *Candida succinctam latrantibus inguina monstris.*

24. *Curva Malea.* Promontorium Peloponnesi, ad sinum Laconicum, quod quinque passuum millia in mare protenditur. Dicta autem est Malea (nunc *Cabo Malio*) a Maleo Argivorum rege, qui templum ibi magnificentissimum Apollini erexit, quod *Maleoticum* adpellavit.

25. *Saturata Charybdis. Superata*, Palatinus unus. *Furata* alter Mentelii: quod posset explicari non invenuste: forte tamen est pro *furiata:* sed *saturata* melius τῷ *fundit* convenit, ut metaphora desumatur ab illis, qui graves nimio potu et cibo, iterum evomunt. BURM.

26. *Ore receptat aquas. Resorbet*, bene excerpta Douzæ et unus Mediceus: *reportet* Barberinianus: primus Palatinus, *reportat:* quod esset, *repotat.*

27. *Quod si Neptuni ventosa potentia.* Ventorum vis, ut apud Hom. Odyss. I, 71, ἶς ἀνέμοιο, et alibi.—Plurimi, eique optimi, cum prima edit., *Neptunum:* quod non de nihilo; ut per *ventosam potentiam* intelligat Æolum, ventorum potentem, qui, invito sæpe Neptuno, tempestates ciet.

Et subventuros auferet unda Deos;
Tu nostris niveos humeris impone lacertos:
Corpore nos facili dulce feremus onus.
Sæpe petens Hero juvenis tranaverat undas;
Tunc quoque tranasset; sed via cæca fuit.
At sine te, quamvis operosi vitibus agri
Me teneant; quamvis amnibus arva natent,
Et vocet in rivos parentem rusticus undam,
Frigidaque arboreas mulceat aura comas;
Non ego Pelignos videor celebrare salubres,
Non ego natalem, rura paterna, locum:
Sed Scythiam, Cilicasque feros, viridesque Britannos,
Quæque Prometheo saxa cruore rubent.
Ulmus amat vitem, vitis non deserit ulmum:
Separor a domina cur ego sæpe mea?
At mihi te comitem juraras usque futuram,
Per me, perque oculos, sidera nostra, tuos.

33. *Operosi vitibus agri.* In quibus *operæ* multum consumendum est, quia feraces admodum. Sic Horat. IV, Od. 2, *operosa* vocat illa *carmina*, quæ, ipso teste, *per laborem plurimum* fingebat, *circa nemus, uvidique Tiburis ripam;* et alio loco divitias *operosiores.* — Proprie *opus*, de agricultura, et labore rustico.

35. *Et vocet in rivos parentem rusticus undam.* Malim *evocet*; edd. priscæ, *currentem* rusticus *uvam;* aliæ, *currentem.... undam.* Sed ex antiquissimi codicis auctoritate legendum censuit Marius *amnem;* aut, quod multo melius, *undam*, ut interpretetur poeta quod ipse supra dixerat, *amnibus arva natent.*—*Parentem undam* excerpta Puteani, Scal. etc. Venuste mehercules! exclamat Heins.

36. *Arboreas.... comas.* Poetice et eleganter, pro *frondes*, quæ arborum *comæ.*

39. *Viridesque Britannos.* Cæsar, de Bell. Gall. V, 14: « Omnes vero se Britanni *vitro* inficiunt, quod cæruleum efficit colorem, atque hoc horridiore sunt in pugna adspectu. » Ubi vide quæ adnotarunt nostri Cæsaris Editores. — Unde Propert. II, Eleg. XIV, 25, *infectos;* Martialis *depictos* vocat Britannos.

40. *Cruore madent. Rubent* multi editi et Bersmanni libri, quod ille probat: *sanguine saxa rubent*, duo Heinsiani. Vid. IV, Metam. 481.

41. *Ulmus amat vites.* Quædam exemplaria scriptum habent, *vitem*, quæ lectio magis placet; nam singulari numero sequitur, *vitis non deserit ulmum.*

44. *Perque oculos, sidera nostra,*

Verba puellarum, foliis leviora caducis,
  Irrita, quo visum est, ventus et unda ferunt.
Si qua mei tamen est in te pia cura relicti;
  Incipe pollicitis addere facta tuis;
Parvaque quamprimum rapientibus esseda mannis,
  Ipsa per admissas concute lora jubas.
At vos, qua veniet, tumidi subsidite montes;
  Et faciles curvis vallibus este viæ!

tuos. Legebatur olim, *perque oculos, qui rapuere, tuos*, subintellecto pronom. *me;* quod ut duriusculum respuens Marius, e vetustissimi codicis auctoritate, qui nunc legitur, versum restituit.

46. *Irrita quo visum. Qua visum est* Puteaneus: recte; nisi quod *quo* malim: supr. Eleg. v: *Quo nunc mea gaudia defers?* HEINS. *Quæ ut visum*, codex Douzæ.—*Ventus et unda*. Hic Naso Catullianam illam sententiam exprimit, Carm. LXX, 3:

... Sed mulier cupido quod dicit amanti,
In vento et rapida scribere oportet aqua.

— Junii et tredecim alii, *et aura:* et ita ediderunt Gryph. et Bersm. Amor. I, Eleg. VIII, 106:

Nec tulerint voces ventus et aura meas. B.

49. *Parvaque quamprimum rapientibus esseda mannis*. Fuit *essedum* quoddam vehiculi genus bellici, quod a Belgis primum, ut videtur, inventum. Usum Romani a Britannis petierunt; exstat tamen Cicer. ad Attic. Epistola (VI, 1) in qua de *essedis* mentio fit: « Hic Vedius venit mihi obviam cum duobus *essedis*. » Quæ quidem Epist. scripta fuit ante Cæsaris in Britanniam expeditionem: sed de iis intelligendum, quibus ad iter faciendum, vel onera deportanda utebantur, et nondum rei bellicæ accommodatis. —*Mannis:* « Mannus est equus brevior, quem vulgo *Burichum*, vel *Burichium* vocant. Isid. XII, 1. Græcis est Βουρίχος. *Du Cange*, Gloss. Ducebantur quoque a mulabus *esseda*, ut docet Claud. Epigram. *de Mulabus Gallicis*, Carm. LI, Epig. I:

Adspice morigeras Rhodani torrentis alumnas.

50. *Ipsa per admissas* etc. *Admissas jubas*, quo sensu vidimus *admissos equos*, in Epist. I, 36.

51. *At vos, qua veniet, tumidi subsidite montes*. Prosopopœia: describit autem optime Pelignorum situm, ad quos ex urbe discedentibus, nisi montibus, ac vallibus peragratis, accedere non licet. CIOF. —*Qua veniet*. Legitur etiam in exemplaribus *quum;* utrumque recte. *Qua* adverbium est significans per locum; *quum*, adverbium temporis est: utraque lectio congruit sensui. MAR. — *At vos*, etc. Apostrophe amoris et deliciarum plena!

ELEGIA XVII.

DE CORINNA QUERITUR, NIMIUM OB FORMÆ PRÆSTANTIAM SUPERBIENTE.

Si quis erit, qui turpe putet servire puellæ,
  Illo convincar judice turpis ego.
Sim licet infamis, dum me moderatius urat,
  Quæ Paphon, et fluctu pulsa Cythera tenet.
Atque utinam dominæ mitis quoque præda fuissem;
  Formosæ quoniam præda futurus eram!
Dat facies animos; facie violenta Corinna est;
  Me miserum! cur est tam bene nota sibi?

3. *Sim licet infamis*. Male audire non recusat: *turpitudinis* notam a se non amovet, dummodo illum amor *urat* parcius, id est, *mitiorem* dominam efficiat. — *Infamis*. Interpretatur Robert. Stephan. quasi *sine fama*: rectius, meo quidem judicio, si quemadmodum *famam* a *fando*, sic ab *infando* infamem derivatum dixisset. Non enim is *infamis*, de quo rumor omnino nullus; sed ille qui nec nominatur quidem, præ pudore. — *Dum me moderatius urat*. Sic cum melioribus scribendum. Perperam *moderantius* vulgati. H.

4. *Pulsa Cythera*. *Cincta* unus Heinsii. *Fluctu culta*, septem alii. *Fluctus culta* Francofurt. Moreti et quatuor alii. *E fluctu nata* Vaticanus et prima editio. *Et fluctus æquore nata*, Moreti tertius. *Cythera* autem plurali numero dixisse docet Servius ad lib. I, Æneid. 680; et x, 51. B.

5. *Atque utinam dominæ mitis*. *Miti* elegantius unus Moreti et Sarravianus cum tribus aliis: ut Trist. II, 106:

Præda fuit canibus num minus ille suis?

7. *Facie violenta Corinna est*. *Facies violenta Corinnæ est*: optimus Palatinus, Puteaneus et tres alii: unus Med. τὸ *est* non habet. Scribe:

... Facies violenta Corinnæ
(Me miserum!) cur est tam bene nota sibi?

Sed si ita legas, *sibi* pro *illi* est capiendum, quod fieri solere non nego; sed huic loco vix congruit. Respexit forte Heinsius ad illa Epist. XVII, 37:

Aut mea sit *facies* non *bene nota mihi*.

Sed ibi res est perspicua; hic vero dubito etiam an *facies violenta* recte dicatur: quare ego veterem omnium editorum lectionem reduxi, et pentametrum per parenthesin interjectum distinguendum puto. *Violenta est facie*, id est, propter formam est arrogans, impotens. Burm.

Scilicet a speculi sumuntur imagine fastus;
Nec nisi compositam se prius illa videt.
Non tibi si facies nimium dat in omnia regni;
O facies oculos nata tenere meos!
Collatum idcirco tibi me contemnere debes;
Aptari magnis inferiora licet.
Creditur et Nymphe mortalis amore Calypso,
Capta, reluctantem detinuisse virum.
Creditur æquoream Phthio Nereida regi;
Egeriam justo concubuisse Numæ;

9. *Scilicet a speculi* etc. De speculis, eorumque generibus, usu et materia, consulend. Sextus Empir. Plin. XXXVI, 26, et Senec. Quæst. Nat. I, 17; ubi inter alia multa, quæ sequuntur notanda præcipue videbantur: « Quid sibi rerum natura voluit..... quorsus pertinuerit, hanc comparare materiam, excipiendarum imaginum potentem ?...... Inventa sunt specula, ut homo ipse se nosceret. Multa ex hoc consecuta: primo sui notitia, deinde et ad quædam consilium. Formosus, ut vitaret infamiam; deformis, ut sciret redimendum esse virtutibus, quidquid corpori deesset: juvenis, ut flore ætatis admoneretur, illud tempus esse discendi, et fortia audendi: senex, ut indecora canis deponeret, et de morte aliquid cogitaret. » Eadem fere Socrates, apud Plutarch. præcept. conjug. Pergit Seneca: « Postea, rerum jam potiente luxuria, specula totis paria corporibus auro argentoque cælata sunt, denique gemmis adornata; et pluris unum ex his feminæ constitit, quam antiquarum dos fuit illa, quæ publice dabatur imperatorum pauperum filiabus. An tu existimas, ex auro nitidum habuisse Scipionis filias speculum, quum illis dos fuisset æs grave? O paupertas felix, quæ tanto titulo locum fecit! Jam libertinorum virgunculis in unum speculum non sufficit illa dos, quam dedit senatus pro Scipione. »

10. *Nec nisi compositam* etc. Nec se prius spectat, quam possit in spectando delectari, et superbire.

11. *Nimium dat in omnia regni.* Venuste Puteaneus, cum uno Vaticano et Barberinian. Silius lib. XIV, 670: *Ingemuit nimium juris, tantumque licere Horruit.* Ita enim scribendum: pessime vulgo, *nimiumque viris.* HEINS.

13. *Collatum idcirco tibi me* etc. Etsi forma vincas, si tibi me *comparaveris*, non est tamen unde contemnas, ac tantopere superbias. Sunt enim aliæ quæ Ovid. commendent virtutes; ingenium scilicet, et poetica laus, quæ immortalitatem puellis quas adamarit, videtur polliceri.

15. *Creditur. Traditur* Putean. et duo alii. *Reluctantem,* etiam Francof.

17. *Credimus. Creditur,* idem Puteaneus cum Neapolitano et uno Moreti, ac Sarraviano. HEINS.

18. *Egeriam justo* etc. Specus Ege-

Vulcano Venerem; quamvis, incude relicta,
Turpiter obliquo claudicet ille pede.
Carminis hoc ipsum genus impar: sed tamen apte
Jungitur herous cum breviore modo.
Tu quoque me, mea lux, in quaslibet accipe leges;
Te deceat medio jura dedisse toro.
Non tibi crimen ero, nec quo lædere remoto;

riæ, quo Numa ad nocturnos cum Dea congressus, et sacerdotes ad sacrificandum Deæ fidei ventitabant, spectatur adhuc in valle Egeria, non procul a Circo Caracallæ. Borrich. Antiq. Urb. c. 3, sect. 4.

19. *Quamvis, incude relicta, Turpiter claudicet* etc. Formæ turpitudinem, et artis, quam exercebat Vulcanus, humilitatem aptissime conjungit poeta, quo melius a fortiori probet posse Ovidium a Corinna redamari, quum Deorum turpissimum, artificemque eumdem ignobilissimum, Dearum formosissima cubili dignata fuerit.

21. *Carminis hoc ipsum genus impar.* Pergit facetus artem suam Vulcanianæ conferendo, et hoc ipsum, quo nunc utitur, carminis genus *claudicare* dicit, in quo distichon duobus constat versibus, quorum brevior longiorem subsequitur, ita ut pede in uno videatur subsistere. Quod non verbis tantum, sed re ipsa demonstrat, prioris scil. versus abrupta intermissione:

Carminis hoc ipsum genus impar.....

—*Sed tamen.* Francius malebat, *Et tamen.*

22. *Jungitur herous. Heroum* Sarravianus, ut sit græcismus. *In versus,* Puteaneus. Heins. *Cum breviore pede* Scriverianus. *Cum breviore, modus*, malebat Francius.

23. *Mea lux.* Solemnis hæc apud eroticos poetas formula *mea lux*, *mea vita* etc. quasi vita omnis illius qui vere amat, e dominæ nutu pendeat et arbitrio; et quod vivit, illius sit. — *Accipe leges. Accipe partes*, Junii codex.

24. *Te deceat medio;* Puteaneus cum tribus aliis: idem *foro* pro *toro;* sed perperam. *Te decet e medio,* Farnesianus et Francof. ut sit *torus* ipsi quasi thronus, aut tribunal, e quo jus dicat. *Signa dedisse* duo libri: *jussa*, plurimi alii.

25. *Nec quo lædere remoto.* Huic sensui cohærere videtur illud superius, *In quaslibet accipe leges.* Nam puellæ quandoque veteres amatores excludunt ad tempus, ut potiorem admittant, id est, largiorem: quod priores amantes non facile æquo animo ferunt, et sæpe numero insolenter obstant: unde puellis et damnum et dedecus paritur. Se talem fore negat Naso, qui alibi etiam ait:

Sæpe fruar domina, sæpe repulsus eo.

In quodam tamen manuscripto codice legitur, *Nec quo lætere remoto:* quæ lectio valde mihi placet: sensus enim etsi diversus a superiore, apertior tamen est. Mar. In uno Maffeian. *lætere:* superior lectio est probabilior: subdit enim, *Non erit hic nobis inficiandus amor.* In altero Maffeian. *latere:* fortassis, *latitare* in eo erat scribendum. Ciof.

Non erit hic nobis inficiandus amor.
Sint tibi pro magno felicia carmina censu;
Et multæ per me nomen habere volunt.
Novi aliquam, quæ se circumferat esse Corinnam:
Ut fiat, quid non illa dedisse velit?
Sed neque diversi ripa labuntur eadem
Frigidus Eurotas, populiferque Padus:
Nec, nisi tu, nostris cantabitur ulla libellis:
Ingenio causas tu dabis una meo.

26. *Hic nobis.* Alias legitur, *vobis*, id est, tibi et aliis puellis. MAR.

27. *Sint tibi.* Sic habent tres scripti, quod amplector: duo alii, *sunt tibi*, unus, *sint mihi.* H. Præstat certe prior lectio, cujus sensus: Valeant apud te *carmina felicia*, loco magni census; hæc tu pluris facias, quam munera et divitias, quibus alii amatores puellas suas faciunt.

31. *Sed neque diversi* etc. Non satis video quid hic ad rem comparatio Padi et Eurotæ diverse labentium; nisi dicat poeta suam quemque libidinem trahere; et ad Corinnam Ovidium ferri cursu non voluntario. — *Labuntur.* Franc. legebat, *labentur.*

32. *Eurotas. Eufrates* Francof. duo Moreti et octo alii.

34. *Ingenio causas* etc. Causam simul et materiam, cur faciam versus, mihi tu sola suppeditabis.

ELEGIA XVIII.

AD MACRUM *: EXCUSAT SE QUOD TOTUS SIT IN SCRIBENDIS AMORIBUS.

CARMEN ad iratum dum tu perducis Achillem,

* Macer Æmilius Veronensis, Virgilio, Tibullo et Ovidio conjunctissimus; non minus eruditionis, quam poeseos fama sua ætate clarus, nec sine laude a Quintiliano, x, 1, memoratus. Carmen scripserat *De serpentibus*; alterumque *de rebus Trojanis*, quorum exstat omnino nihil. Vid. Broukh. ad Tibull. II, Eleg. 6, 1. Diversum vero fuisse ab eo qui *Iliaca* scripsit; et male cum ipso confusum, contendit Wernsdorff, P. L. M. tom. IV, p. 579.

1. *Carmen... dum tu perducis.* Male qui de conversa e græco in latinum sermonem Iliade interpretati sunt;

Primaque juratis induis arma viris:
Nos, Macer, ignavæ Veneris cessamus in umbra;
Et tener ausuros grandia frangit Amor.
Sæpe meæ, tandem, dixi, discede, puellæ:
In gremio sedit protinus illa meo.
Sæpe, pudet, dixi: lacrimis vix illa retentis,
Me miseram! jam te, dixit, amare pudet?
Implicuitque suos circum mea colla lacertos;
Et, quæ me perdunt, oscula mille dedit.
Vincor; et ingenium sumtis revocatur ab armis;
Resque domi gestas, et mea bella, cano.
Sceptra tamen sumsi; curaque Tragœdia nostra

quum ex hoc ipso versu et sequenti, *Primaque juratis* etc. liqueat satis res poetam altius repetiisse; et inchoatum carmen a jurejurando quo græcos principes Tyndareus obligaverat in illius defensionem, cui conjux Helena obtigisset, *ad iratum Achillem*, quo Ilias exorditur, *perduxisse*.

3. *Ignavæ Veneris.* Quidam codices *ignava* habent: mihi tamen mollius carmen currere videtur, si *ignavæ* legatur; quæ lectio etiam est vetustissima. Mar.

4. *Ausuros grandia.* Carminis heroici argumenta. *Frangit amor.* Infirmat; facit quo minus *audeam grandia.*

8. *Me miseram, cur te, dixit, amare pudet.* Gruterus e Palatino adscripserat, *Me miseram, jam te, dixit, amare pudet?* Etiam qui Scaligeri librum cum MSS. contulerat. Suavius et elegantius. Dan. Heins.

11. *Vincor.* Unus Moreti, *frangor:* ut Epist. Penelopes 85: *Ille tamen precibusque meis, lacrimisque pudicis Frangitur.* Et Propert. II, Eleg. XIV, 2: XXI, 4. Et sic sæpe alibi. Heins. Sed præcessit modo, *frangit amor:* quare retineo vulgatam. *Uror* erat in primo Moreti: in duobus aliis, *positis revocatur ab armis:* quæ eadem varietas est Epist. V, 35. Burm.—*Ingenium sumtis revocatur ab armis.* A bello giganteo, quod tractare cœperat *gravi numero*, et modis materiæ convenientibus, denuo *revocatus*, *res domi gestas*, amores nimirum; et *sua bella*, rixas, jurgia, quæ sæpius inter amantes exoriuntur, parat celebrare.

12. *Et mea bella. Mea facta,* Franc.

13. *Curaque Tragœdia nostra Crevit. Medea,* quæ videbatur ostendere peritissimo istius modi rerum æstimatori Quintiliano, X, 1, « quantum vir ille præstare potuerit, si ingenio suo temperare, quam indulgere maluisset. » Versus vix unus et alter ad nos usque pervenerunt, qui rhetoris judicium confirment. Unum servavit ipse Quint. VIII, 5:

Servare potui: perdere an possim rogas?

Et alterum Senec. Rhet. Suasor. III:

Feror huc, illuc, ut plena Deo.

Crevit; et huic operi quamlibet aptus eram.
Risit Amor, pallamque meam, pictosque cothurnos,
Sceptraque privata tam bene sumta manu.
Hinc quoque me dominæ numen deduxit iniquæ;
Deque cothurnato vate triumphat Amor.
Quod licet, aut artes teneri profitemur amoris;
Hei mihi! præceptis urgeor ipse meis!

Utrum vero alias Tragœdias scripserit Ovidius, aut acta fuerit *Medea*, prorsus incertum.

15. *Risit Amor, pallamque meam.* Agitur hic de palla scenica, qua induebantur personæ graves, nobiles, et honoratæ, quæ in scenam tragicam a poetis inducebantur, et cujus repertor Æschylus. — *Pictosque cothurnos.* Purpureos, scilicet. Color enim purpureus tragicis admodum consentaneus theatris, in quibus regum, reginarumque conspicuo splendentis purpuræ decore illustrium infortunati casus et luctuosa funera repræsentabantur. — Metonymice hæc omnia: simpliciter, a tragicis ad erotica evolavi.

16. *Tam cito. Tam bene.* Francof. Sarravii, Scriverii et sex alii: non male. *Medeam* enim Ovidii omnes admirati fuere veteres, quibus eam legendi felicitas contigit; ita ut de se Ovidius potuisset dicere, quod sua Œnone, Epist. v, 86:

Sunt mihi, quæ possint sceptra decere, manus.

—*Sceptraque privata..... sumta manu.* Adludit ad conditionem *privatam* vatis, qui ad reges usque assurgit, quum ipsos loquentes, agentesque in tragicam scenam inducit. *Sceptra* pro tragœdia poni, vulgare apud poetas.

17. *Numen.* Francius volebat, *lumen*: perperam.

18. *Deque cothurnato vate* etc. Genus simul, et quo successu illud tractaverit, indicat. Non enim *cothurnatus* de tragico vate tantum hic accipiendus, sed de quocumque opere sublimi et splendido. Sic de Marone Martialis, v, Epigr. 5:

Grande *cothurnati* pone Maronis opus.

19. *Quod licet, aut artes. Et partes*; ita quidem in omnibus exemplaribus, tam impressis quam manuscriptis, quæ plurima vidi, legitur: sed mihi valde placeret, si legeretur, *Aut artes.* Item inferius: *Aut quod Penelopes* etc. Quum tamen nullius adsit exemplaris auctoritas, non ausim quicquam immutare; quorumdam exemplo, qui plerosque latinos libros depravaverunt. *Profitemur*, proprie dixit; nam artium *professores* dicuntur, qui in eis eruditi sunt, aut eas publice docent: quemadmodum Naso amandi artem. Idcirco legendum existimarem, *Artes*, non *Partes*. Intelligimus autem, tunc, quando hæc componebat Ovidius, Amandi artem inchoatam, non absolutam fuisse; nam de his tribus Elegiarum libellis, tanquam editis, meminit libro tertio de Arte.

20. *Urgeor ipse.* In quibusdam melius legitur, *Torqueor*; id est, excrucior: quia exclusus fuerat ab amica; ut Elegia sequenti, v. 34:

Hei mihi, ne monitis torquear ipse meis!

Terreor, editio Micylli.

Aut, quod Penelopes verbis reddatur Ulixi,
 Scribimus; aut lacrimas, Phylli relicta, tuas.
Quod Paris, et Macareus, et quod male gratus Iason,
 Hippolytique parens, Hippolytusque legant:
Quodque tenens strictum Dido miserabilis ensem
 Dicat, et Æoliæ Lesbis amica lyræ.
Quam celer e toto rediit meus orbe Sabinus,
 Scriptaque diversis rettulit ille locis!
Candida Penelope signum cognovit Ulixis:
 Legit ab Hippolyto scripta noverca suo.
Jam pius Æneas miseræ rescripsit Elissæ:
 Quodque legat Phyllis, si modo vivit, habet.
Tristis ad Hypsipylen ab Iasone littera venit:
 Det votam Phœbo Lesbis amata lyram.
Nec tibi, qua tutum, vati, Macer, arma canenti,
 Aureus in medio Marte tacetur Amor.

21. *Aut quod Penelopes* etc. Insigniores inter Heroidum epistolas recenset; et eas, crediderim, quæ majori apud eum in pretio.

26. *Dicat. Dictat* olim editi: sed Junii, Palatin. Francof. et septem alii, *dicat*: unus vero, *mittat.* — *Aoniæ Lesbis amica lyræ.* Alii, *Aonio Lesbis amata viro.* Puteaneus, *Æoliæ Lesbis amata lyræ*: et a manu secunda, *amica*: recte. Sic Sappho ipsa apud Nostrum: *Lesbides Æolia nomina dicta lyra.* Inde et *Æolia puella* Horatio IV, Ode 9, dicta: et apud eumdem II, Od. 13, habes, *Æoliis fidibus querentem Sappho.* H.

29. *Candida Penelope* etc. Nullus sane dubitandi locus, quin Epistolas Sabinus conscripserit, quas hic notat Ovidius. Sed nulla fit mentio de responsione *Paridis ad Œnonen*, quæ adhuc Sabini sub nomine circumfertur; dum contra quatuor recensentur, quæ omnino perierunt, non ita prorsus desiderandæ, si superstitibus non potiores. Quis vero credat poetam omnium elegantissimum in laudis et famæ partem venire voluisse, cum auctore Epistol. quas lectoris judicio permisimus? — Sed, quid ea de re sentiamus, habet jam lector, tom. I, pag. 121.

31. *Jam pius Æneas. Impius* multi; unus Moreti, *Et pius*: lege, *En pius.*

32. *Si modo vivit. Vivat* Junii et decem alii: nil muto. Epist. X, 75: *Si modo vivis, femina.*

35. *Nec tibi, qua tutum vati* etc. De Macro jam Tibull. II, Eleg. VI, 1:

Castra Macer sequitur: tenero quid fiet amori?

Unde patet non ab eroticis alienum fuisse; quod et Noster hoc ipso loco confirmat, quum addit, v. 40:

... A vestris in mea castra redis.

Et Paris est illic, et adultera nobile crimen;
  Et comes extincto Laodamia viro.
Si bene te novi, non bella libentius istis
  Dicis; et a vestris in mea castra redis.

37. *Et adultera nobile crimen.* Raptus Helenæ, qui luctuosi quidem, sed poetice *nobilis* belli causam præbuit et materiem.

38. *Et comes extincto Laodamia viro.* Hinc licet colligere, non tantum ea persecutum Macrum, quæ post occisum Hectorem consecuta sunt: sed et illa, quæ ab initio belli gesta fuerunt. Nam de Protesilao et Laodamia quæ dicuntur, longe ante iram Achillis acciderunt. Etiam illud sciendum, non peculiari opere amorem sive Laodamiæ, sive Paridis et Helenæ tractasse Macrum: sed inter cetera scripta obiter, aut per digressionem; eoque pertinet, quod hic poeta dicit: *Nec tibi, qua tutum, vati, Macer* etc. *Tutum* enim hic intelligit, id quod est commodum et licitum per leges heroici carminis. MICYLL.

40. *In mea castra redis.* Quædam exemplaria habent, *Venis*. *Redis* prima editio, Sarravianus, et multi alii: recte: nam Macrum amatoria scripsisse jam ante, ex istis patet, quæ supra ad versum 35, ubi Tibulli ad eumdem Elegiam retulimus.

Videtur Noster Elegiæ hujus argumentum e Propertio deprompsisse, qui, I, Eleg. 7, ad Ponticum, *Thebaïdis*, quæ deperiit, auctorem:

Dum tibi Cadmeæ dicuntur, Pontice, Thebæ,
Armaque fraternæ tristia militiæ....
Nos, ut consuemus, nostros agitamus amores etc.

Pontici quoque meminit Naso, Tristium, IV, Eleg. X, 47.

ELEGIA XIX.

AD QUEMDAM, CUJUS UXOREM AMABAT.

Si tibi non opus est servata, stulte, puella;
  At mihi fac serves, quo magis ipse velim.

1. *Si tibi non opus est* etc. Totus hic poeta ad εἰρωνείαν compositus; nec ullum fere hic verbum, quod non sale suo aspergatur; aut potius, *quidquid loquitur, sal est.* Afranius, apud Priscian. L. V. Quod ubi lector primum senserit, vix ullus commentario locus; ex ipsa re enascitur. — *Servata puella. Servatæ puellæ*, Palatinus tertius.

Quod licet, ingratum est; quod non licet, acrius urit.
  Ferreus est, si quis, quod sinit alter, amat.
Speremus pariter, pariter metuamus amantes,
  Et faciat voto rara repulsa locum.
Quo mihi fortunam, quæ nunquam fallere curet?
  Nil ego, quod nullo tempore lædat, amo.
Viderat hoc in me vitium versuta Corinna;
  Quaque capi possem, callida norat opem.
Ah! quoties sani capitis mentita dolores,
  Cunctantem tardo jussit abire pede!
Ah! quoties finxit culpam, quantumque libebat,
  Insontis speciem præbuit esse, nocens!

4. *Amat.* *Amet.* Mentelii prior, Palat. tertius et Francof. *Quod sinat* etiam Scriv. *sinet* Palat. tertius.

5. *Speremus pariter.* Vide quæ dixi in Epistola Deianiræ ad Herculem IX, vers. 42:

Speque timor dubia, spesque timore cadit. C.

6. *Rara repulsa.* Sarravianus pro diversa lectione, Barberinianus et Arundelianus codices, *grata repulsa.* Potest et *cara repulsa* legi, quia *ingratum* paulo ante præcesserat. Sed nil mutandum. Heins.

7. *Quo mihi fortunam, quæ nunquam fallere curet?* Libri Vaticani, et Maffeiani, *Quid mihi fortuna est, quæ* etc. Ciof. Quidam codices, *Quid cum fortuna;* alii, *Quid fortuna mihi*, vel, *Quid mihi fortuna est.* Puteaneus cum excerptis Scaligeri, *Quo mihi fortunam:* eleganter et vere. De verbo *curare*, vide Broukh. ad Tibullum I, I, vers. 57.

9. *Viderat hoc in me vitium* etc. Meam hanc esse indolem Corinna intellexerat; seque agebat, ut inde sequebatur.

10. *Quaque capi possem.* Unus Moreti et Douzæ codex, *trahi*, quod a librario profectum esse vix credo. Vide lib. I, Art. Amatoriæ, 631:

Nec timide promitte; *trahunt* promissa puellas.

Et lib. III, Art. Amatoriæ, 422:

Quem *trahat*, e multis forsitan unus erit. B.

Et hoc addita vox *callida* requirere videtur. Burm.—*Norat opem. Norat ope* Moreti tert. Jun. et sex alii. Sic variant sæpe in his locutionibus codices. Vid. ad lib. I, Art. Amat. 50.

14. *Insontis speciem præbuit esse, nocens.* Hanc lectionem prætuli. Nam *esse* etiam optimus Palatin. et Neapolitanus et Arundelianus, cum Scaligeri excerptis. Quidam codices, *illa.* Latet aliquid. Forte:

Insontis speciem prætulit ore nocens. H.

— Jure vir cl. *latere aliquid* suspicatur; est certe quod desideres, ut plane quod voluerit poeta, et protinus intelligas. Malim igitur cum omnibus priscis edd. legere:

Insontis speciem præbuit, ipsa nocens;

ita ut sit sensus: ah! quoties *sontem* me *finxit;* et, licet *ipsa nocens*, *insontis speciem præbuit!* Quod pariter ex ingenio puellæ et scribentis.

Sic ubi vexarat, tepidosque refoverat ignes,
  Rursus erat votis comis et apta meis.
Quas mihi blanditias, quam dulcia verba parabat!
  Oscula, Dî magni! qualia quotque dabat!
Tu quoque, quæ nostros rapuisti nuper ocellos,
  Sæpe face insidias; sæpe rogata, nega:
Et sine me, ante tuos projectum in limine postes,
  Longa pruinosa frigora nocte pati.
Sic mihi durat amor, longosque adolescit in usus:
  Hoc juvat; hæc animi sunt alimenta mei.
Pinguis amor, nimiumque patens, in tædia nobis
  Vertitur; et stomacho, dulcis ut esca, nocet.
Si nunquam Danaën habuisset ahenea turris,

15. *Sic ubi vexarat.* Forte, *versârat*; vid. supr. Eleg. II, 29. *Resolverat*, Palat. et Francofurt. *removerat* Sarravian. et undecim alii; *revoverat* Politiani: *ignoverat*, et emendatum *renoverat*, Moreti unus.

17. *Quas mihi blanditias* etc. Subit Catull. carm. V, v. 7, ad Lesbiam:

Da mi basia mille, deinde centum,
Dein mille altera, dein secunda centum.

Qua de re Martialis, VI, Epigr. 34, v. 7, non infacete:

Nolo quot arguto dedit exorata Catullo
Lesbia: pauca cupit, qui *numerare* potest.

— *Quam dulcia.* Francius malebat, *quæ dulcia*, ut erat in Moreti primo.

20. *Sæpe face insidias.* *Time* Puteaneus, et plures ex præstantioribus alii; recte: *time* me tibi insidiari, nec serio amare. Posset et *cave* pro *face* legi. Heins. Ego vero explicarem illud *time*, scilicet mariti, vel custodis tui insidias, ne te deprehendant: finge te id metuere. B.

22. *Frigora.* *Tempora*, Francof., et Moreti primus.

23. *Sic mihi durat.* Malo, *duret* et *adolescat*: *juvet* etiam et *sint*, sequenti versu. Certe *sint* extat in Neapolitano codice: deinde, *longos in usus*, non *annos* optimus Palatinus et duo alii. Heins.

24. *Animi.* *Animo meo* Palatinus alter; et ita Francius correxerat.

25. *Pinguis amor.* Tardus, quem nihil e somno possit excitare; unde fit ut aditus ad eum undique *pateant*. Inepte igitur, qui *potens* aut *latens*, pro *patens*, hic reposuerant. Quo diximus sensu, Glis apud Martialem, XIII, Epigr. 58:

... Pinguior illo
Tempore sum, quo me nil, nisi somnus, alit.

— *Nimiumque patens.* *Latens*, Puteaneus; et emendatum manu secunda, *patens*: quomodo et optimus Palatinus et quinque alii: ut *patens amor* sit expositus, ad quem aditus non intercluditur: sic *patens* campus, et quæ similia: ita quoque de Amore Propert. I, Eleg. IX, 29:

Qui non ante *patet*, donec manus attigit ossa.

Non esset Danaë de Jove facta parens.
Dum servat Juno sinuatam cornibus Io,
Facta est, quam fuerat, gratior illa Jovi.
Quod licet et facile est, quisquis cupit, arbore frondes
Carpat, et e magno flumine sumat aquam.
Si qua volet regnare diu, deludat amantem.
Hei mihi, quod monitis torqueor ipse meis!
Cuilibet eveniat, nocet indulgentia nobis.
Quod sequitur, fugio; quod fugit, usque sequor.
At tu, formosæ nimium secure puellæ,
Incipe jam prima claudere nocte domum:
Incipe, quis toties furtim tua limina pulset,
Quærere; quid latrent, nocte silente, canes;

29. *Dum servat Juno mutatam cornibus Io. Decoratam* duo libri: unus *munitam*; quinque, *sinuatam*, quod arridet. Nec male unus Moreti, pro diversa lectione:

Dum nimium servat custos Junonius Io. H.

32. *E magno flumine sumat aquam.* In antiquissimis legitur, *potet*, id est bibat, quod magis placet. MAR. *E magno* scripti meliores: quidam etiam *sumat aquam*: de quo dicendum Art. Am. III, vers. 96. HEINS. Sed *aquam sumere* ibi aliud quid est: pro bibere posuit Plaut. Mil. II, VI, 71: *Nam ex uno puteo similior nunquam potest aqua aquæ sumi.* Horat. III, Od. 8:

Sume, Mæcenas, cyathos amici
Sospitis centum.... BURM.

34. *Quod monitis torqueor.* Vetus et melior lectio est, *ne monitis torquear.* MAR. *Torquear* Puteaneus et complures alii. Forte, *ne torqueor*: tres libri cum prima editione, *nam torqueor*: tres, *quod torqueor.* Sic supra: *Hei mihi, quod dominam nec vir nec fœmina servas!* Arundelianus cum aliis compluribus, *nunc torqueor.* HEINS.

35. *Quodlibet eveniat. Quidlibet* Puteaneus et alii multi. Lege, *Cuilibet*, cum uno Moreti. HEINS.

37. *At tu, formosæ* etc. Converso, ut vidimus, ad ipsam puellam sermone, ad maritum redit, monitis instruendum festivissimis.

38. *Claudere nocte domum. Forem* meliores, ut sæpe alibi Noster. Multi, *fores.* HEINS. Nescio cur *domum*, quod est in editionibus antiquis et multis scriptis, ejiciendum sit. Sic infr. Amor. lib. III, Eleg. XI, 12:

Excubui clausam, servus ut, ante domum.

Horat. III, Od. 7: *Prima nocte domum claude.* BURM.

39. *Limina pulset.* Vett. edd. *lumina*; quæ lectio si servanda esset, intelligendæ, quæ hodie *fenestræ* vocantur, quas furtim *pulsare*, etiam nocturni amatores solent; et hoc forte cogitans librarius, ex sui seculi more, lectionem illam supposuit veræ, quæ est *limina.*

40. *Quid latrent, nocte silente, canes.*

Quo ferat aut referat sollers ancilla tabellas;
Cur toties viduo secubet ipsa toro.
Mordeat ista tuas aliquando cura medullas;
Daque locum nostris materiamque dolis.
Ille potest vacuo furari litore arenas,
Uxorem stulti si quis amare potest.
Jamque ego præmoneo; nisi tu servare puellam
Incipis, incipiet desinere esse mea.
Multa diuque tuli; speravi sæpe futurum,
Quum bene servasses, ut bene verba darem.
Lentus es, et pateris nulli patienda marito;
At mihi concessi finis amoris erit.
Scilicet infelix nunquam prohibebor adire?
Nox mihi sub nullo vindice semper erit?
Nil metuam? per nulla traham suspiria somnos?
Nil facies, cur te jure perisse velim?
Quid mihi cum facili, quid cum lenone marito?
Corrumpis vitio gaudia nostra tuo.
Quin alium, quem tanta juvet patientia, quæris?
Me tibi rivalem si juvat esse, veta.

Forte, *cui latrent*. Trist. lib. II, 459:
Scit *cui* latretur, cum solus obambulat ipse.

42. *Viduo*. Quia mox, *vacuo litore*, sequitur, hic malebat *viduo* Francius; nec immerito.

46. *Uxorem stulti*. Malim, *incauti*. Tibullus libro I, Elegia VII, 15:
At tu, fallacis conjux *incaute* puellæ.

54. *Sub nullo vindice. Judice*, tres libri: solemni errore.

55. *Per nulla traham suspiria somnos*. Propertius, III, Eleg. VI, 27:
Odi ego, quos nunquam pungunt suspiria, somnos.

56. *Nil facies, cur te jure perisse velim?* Non ultra datur miserum cavillari.

57. *Quid mihi.... cum lenone marito?* Turpissimum quoddam hominum genus *lenones*, qui qua hora ad meretrices eundum esset, tintinnabulo indicabant. Edicto Prætoris infamia notabantur; nec laudandus satis unquam Justinianus, qui *perniciosas et communes pestes castitatis* (Novell. 14.) urbe regia pelli, eosque, qui illecebris pellectas puellas ad quæstum alere comperti essent, acerbissimis pœnis subjici voluit. Vid. Brisson. *de Jure Connub.*

PUBLII OVIDII NASONIS

AMORUM

LIBER TERTIUS.

ELEGIA PRIMA.

CONTENDUNT INTER SE DE OVIDIO TRAGŒDIA ET ELEGIA, UTRA SUUM VINDICET. *

STAT vetus, et multos incædua silva per annos:
  Credibile est illi numen inesse loco.
Fons sacer in medio, speluncaque pumice pendens:
  Et latere ex omni dulce queruntur aves.
Hic ego dum spatior tectus nemoralibus umbris,
  Quod mea, quærebam, Musa moveret opus.
Venit odoratos Elegeïa nexa capillos;

* Simile fere argumentum Propert. tractavit, III, Eleg. II; sed ore pleniori, ut poetam decebat, qui

Reges, Alba, tuos et regum facta tuorum

carmine tentaret celebrare; vel, ut ipse elegantius multo, *nervis suis hiscere*.

1. *Incædua.* Quam ferrum nondum violaverat. Aricinum forte nemus describit poeta, de quo Fast. III, 263.

3. *Fons sacer in medio.* Egeriam intelligit Marius; sed cur ipsum non Permessum, ut apud Propertium? *Sacer* quippe, et poetis præsertim fluvius,

Unde pater sitiens Ennius ante bibit.

6. *Quod mea Musa moveret opus.* Solemnis verbi hujus (*movere*) usus, ubi grande aliquid et solito majus poeta inchoat. Sic dicturus Maro, quæ Æneæ et Trojanis bella in Latio imminebant, *majus opus movere* se ait, VII, 45; quamvis Trojæ excidium, II; Didonis ignes, IV; et Campos Elysios, VI, ore tam grandi jam celebraverit.

7. *Venit odoratos* etc. Duplex

Et, puto, pes illi longior alter erat.
Forma decens : vestis tenuissima, cultus amantis :
In pedibus vitium causa decoris erat.
Venit et ingenti violenta Tragœdia passu;
Fronte comæ torva, palla jacebat humi.
Læva manus sceptrum late regale tenebat :
Lydius alta pedum vincla cothurnus erat.

quippe Elegiacum genus: querulum unum ; lepidum vero et petulans alterum , et utrumque rebus amatoriis æque accommodatum. Unde Horatius, in Arte Poet. 75 :

... Querimonia primum :
Post etiam inclusa est voti sententia compos.

Ita ut seu male res, sive prospere succederent, mærorem aut lætitiam elegiaco carmine exprimerent. Est enim querulum quiddam et flebile amantium genus , vel quum *voti* omnino *compos*. Nec tamen in amatoriis tantum, sed et in ethicis et heroicis etiam quondam versabatur Elegia : apud Græcos enim morum præcepta Theognis versibus elegiacis exposuit : *comam Berenices* eodem metro prius Callimachus, a quo Catullus deinde non argumentum modo, verum etiam metrum imitandum suscepit. In Fastis Noster usus est, qui nonnullis in locis ad heroica assurgunt ; ita tamen ut nusquam opus materia superet. Neque aliam ob causam, credo, Propertius, quum Callimachi manes et Philetæ invocaret, III, Eleg. I, *tenuandi* verbum usurpat, ibid. v. 5 ; et *exiguos elegos* Horatius loco supra citato dixit.

9. *Cultus*. Edd. prim. *vultus*. Sed rectius Moreti codex *cultus*, ut ad *odoratos capillos*, et *vestem tenuissimam*, quæ omnia *cultus amantis*, referatur.

10. *In pedibus vitium* etc. Nec eo indecora, quod claudicans incederet.

11. *Venit et ingenti violenta Tragœdia passu*. Opponitur Elegiæ Tragœdia, suis quoque signis distincta. Venit una *odoratis capillis*, et gradu tardiori, quia pes illi alter longior, et cultu, licet amantis, studiose satis adparato : altera autem *ingenti passu*, ut quæ grandiora soleat tractare ; *violenta* vero, et *torva fronte*, quia Nasoni irata, qui *Elegiam* ipsi præposuerit.

12. *Palla jacebat humi*. Verrebat humum scil. ad talos usque demissa, ut mos Tragicis et Citharœdis, qui soli e viris palla induebantur ; vestis quippe muliebris, et quæ tunicæ vel stolæ injiciebatur. Peplum Græci vocabant, et dictam tradit Varro ἀπὸ τοῦ πάλλειν, quia incedentis motu et ipsa movebatur : ved quod *palam* et foris gerebatur. De Ling. Lat. IV, 30. Male quidam pallam cum pallio confuderunt ; Nonus enim, XIV, 7 : « Palla est honestæ mulieri vestimentum, hoc est, *tunicæ pallium*. » Pallium igitur pallæ quoque superinjiciebant.

13. *Regale tenebat*. *Movebat*, meliores libri magno numero, cum prima editione. HEINS. *Tenebat* retineo. Epist. XVI, 175. *Sceptra parens Asiæ tenet* : et melius convenit τῷ *late*. Claud. Cons. Olybr. 59 :

... Italiæ *late* quum frena *teneret*. BURM.

14. *Lydius alta pedum vincla co-*

Et prior : « Ecquis erit, dixit, tibi finis amandi?
  O argumenti lente poeta mei!
Nequitiam vinosa tuam convivia narrant :
  Narrant in multas compita secta vias.
Sæpe aliquis digito vatem designat euntem,
  Atque ait : hic ille est, quem ferus urit Amor.
Fabula, nec sentis, tota jactaris in urbe;
  Dum tua præterito facta pudore refers.
Tempus erat thyrso pulsum graviore moveri :
  Cessatum satis est : incipe majus opus.

thurnus erat. Notum satis hoc calceamenti genus, quod utrique pedi æque aptum erat, et feminis pariter virisque conveniens. Sic describit Sidon. Apollinaris, Carm. II, 400 :

Perpetuo stat planta solo, sed fascia primos
Sistitur ad digitos, retinacula bina cothurnis
Mittit in adversum vincto de fomite pollex,
Quæ stringant crepidas, et concurrentibus ansis
Vinclorum pandas texant per crura catenas.

Erant igitur *cothurni* crepidæ, sive soleæ, vinclis ad suras pertinentibus religatæ; utebantur venatrices, et in scena Tragœdi, ut socco Comici. Hinc *Sophocleus cothurnus*, Virgil. Ecl. VIII, 10, pro ipsa Tragœdia; et dictus mox *cothurnatus*, si quis magniloquam in dicendo vim assequeretur. Quod jam observatum est, lib. præcedenti, Eleg. XVIII, 18. Dictum hic autem Lydium, id est, Tyrrhenicum aut Tuscum, velint quidam ab Hetruscis, ut qui Tragœdiam Græcis tradidissent : Micyllus vero, ab ipsis *Lydis*, ad quos quæcumque ad rem ludicram pertinent referenda censet, Herodot. I. —*Alta pedum.* Legunt quidam MSS. *apta*; male : solemnis quippe vox, ubi de cothurnis agitur. Æn. I, 337 :

Purpureoque *alte* suras vincire cothurno.

15. *Et prior : Ecquis erit* etc. Ed. princ. *Et prior hæc dixit : quis erit* etc.

16. *O argumenti lente poeta mei!* Quasi dicat : quid tardas, quæ tibi suppeditem *argumenta*, Tragœdias scil. tractare? Hinc paulo post, *cessatum satis est.* Alii legunt, *tui.*

20. *Urit amor.* Legitur et *urget*; sed rectius, *urit.* MAR.

21. *Fabula. Fabula* est id, de quo omnes loquuntur; de quo apud omnes sermo est. Sic alibi apud Nostrum

22. *Dum tua præterito facta pudore refers. Furta* scribendum : quomodo et alibi non uno loco est peccatum : ut lib. II, Trist. de Calvo, 432 :

Detexit variis qui sua *furta* modis.

Pro *præterito pudore*, male codices nonnulli, *postposito, prætento, neglecto* et similia. HEINS.

23. *Tempus erat thyrso* etc. Œstrum poeticum bacchico furore designari poetis solemne; sed eo hic convenientius, quod agitur de Tragœdia, quæ nata primum ex *Liberalibus*, in quibus Baccho caper cædebatur; unde vel ipsum nomen *Tragœdia* (τράγου ᾠδή) in perpetuum duxit. Sunt quoque qui deducant a τρύξ, τρυγὸς, vini *fæx*; et ᾠδὸς, *cantor.* — *Graviore* autem, si compares

Materia premis ingenium; cane facta virorum!
  Hæc animo, dices, area digna meo est.
Quod teneræ cantent, lusit tua Musa, puellæ;
  Primaque per numeros acta juventa suos.
Nunc habeam per te Romana Tragœdia nomen.
  Implebit leges spiritus iste meas. »
Hactenus : et movit pictis innixa cothurnis
  Densum cæsarie terque quaterque caput.
Altera, si memini, limis subrisit ocellis.
  Fallor, an in dextra myrtea virga fuit?
« Quid gravibus verbis, animosa Tragœdia, dixit,
  Me premis? an nunquam non gravis esse potes?
Imparibus tamen es numeris dignata moveri.
  In me pugnasti versibus usa meis.
Non ego contulerim sublimia carmina nostris;

argumento leviori, amatorio scil. quod noster adhuc tractaverat.

25. *Facta virorum.* Cur etiam non veteris ævi feminarum, quæ æque Tragœdiarum sunt argumenta, ac viri? Egregie ergo Barberinianus et Francofurtensis *priorum*. *Facta potentum* habebat Scriverianus. B.

26. *Hæc animo, dices, area digna meo est.* Eadem metaphora lib. IV, Fast.:

Nunc teritur nostris area major equis.

Elegia ultima hujus libri, I:

Pulsanda est magnis area major equis. C.

28. *Primaque per numeros.* Æquam ætati tuæ materiam adhuc sumsisti, et quæ annis juvenilibus apprime conveniebat: tempus nunc ad grandiora assurgere, et *facta virorum* dicere, non quæ *cantent puellæ*.

29. *Nunc habeam per te* etc. Tragœdias quidem jam scripserant Ennius, Pacuvius, Accius, Varius et alii; sed non ausi *vestigia græca deserere*. Jure igitur exoptat, ut Nasonis ope, *domestica facta* celebrantis, romanum *nomen*, propriam scil. laudem, comparet.

30. *Implebit.* Forte, *impleril*: vel, *impleat et leges*. Heins. Nil muta: spondet enim Tragœdia suffecturum Nasonis spiritum operi tam grandi. Burm.

31. *Innixa cothurnis.* Male qui *innexa*. Horat. de Æschylo, Art. Poet. 280:

Et docuit magnumque loqui, nitique cothurno.

33. *Si memini. Nam memini*, editiones veteres, et Sarravii codex, cum duobus aliis: sed rectius meliores, *si memini*.

35. *Gravibus. Trucibus verbis* Francius; sequitur enim, *gravis*. *Me petis* etiam Barberin. non invenuste.

37. *Imparibus tamen es numeris* etc. Nec in præsenti hac contentione solum, verum etiam in tragicis nonnunquam argumentis. Testis Euripides, qui Andromachen, in dra-

Obruit exiguas regia vestra fores.
Sum levis; et mecum levis est, mea cura, Cupido.
Non sum materia fortior ipsa mea.
Rustica fit sine me lascivi mater Amoris;
Huic ego proveni lena, comesque Deæ.
Quam tu non poteris duro reserare cothurno,
Hæc est blanditiis janua laxa meis.
Et tamen emerui plus quam tu posse, ferendo
Multa supercilio non patienda tuo.
Per me decepto didicit custode Corinna
Liminis adstricti sollicitare fidem;
Delabique toro tunica velata recincta;
Atque impercussos nocte movere pedes.
Vel quoties foribus duris incisa pependi,

mate quod sic inscribitur, inducit (103 sqq.) infortunia sua versibus elegiacis lamentantem.

40. *Vestra.* Quemadmodum parvulæ fores ingenti palatio suppositæ, quasi *obruuntur* ab ipsius regiæ magnitudine: ita si tragicis carminibus amatoriam materiam complecterer, carminis magnitudine levis materia obrueretur. Mar. Editiones etiam quædam priscæ, ut et Gryph. et Bersmanni, et Vaticanus codex, *Regia vasta*: eleganter ut opponatur, *exiguis* foribus. Burm.

43. *Rustica fit.* Legitur etiam, *sit*, pro esset.

44. *Huic ego proveni lena, comesque Deæ.* Dum enim labantes adhuc animos puellæ, carminis ope sensim ad amandum impellit elegia; dum iratam amanti tentat placare, reluctantemve verbis conciliat amatoriis, lenæ officio, sed honestiori quidem nomine, vere fungitur.

49. *Per me decepto* etc. Quam apte, quam eleganter depromta hæc omnia e Tibullo, I, Eleg. II, 15; ubi sic ad Deliam:

Tu quoque ne timide custodes, Delia, falle!
Audendum est: fortes adjuvat ipsa Venus.
Illa favet, seu quis juvenis nova limina tentat,
Seu reserat fixo dente puella fores.
Illa docet furtim molli descendere lecto:
Illa pedem nullo ponere posse sono.

50. *Liminis obstricti sollicitare forem. Adstricti* meliores. Deinde et *fidem*, Puteaneus, optimus Palatinus et sex alii; verissime: *resignare fidem tabularum*, Cicero pro Arch. et *mutare tabularum fidem* Firmicus. Vidit et Gron. Observ. lib. II, cap. XI. Adposite Propert. de Tarpeia:

Prodiderat portæque fidem, patriamque jacentem.

51. *Delabique toro tunica velata recincta.* Sic in uno Maffeian. In altero, *soluta*.

53. *Vel quoties foribus duris incisa pependi!* Pro *incisa*, Sarravianus, et duo alii, *illisa*: optimus Palatinus, Neapolit., et alii tres, *concisa*,

Non verita a populo prætereunte legi!
Quin ego me memini, dum custos sævus abiret,
Ancillæ missam delituisse sinu.
Quid? quum me munus natali mittis? at illa
Rumpit, et adposita barbara mersit aqua?
Prima tuæ movi felicia semina mentis:
Munus habes, quod te jam petit ista, meum. »
Desierant; cœpi: « per vos utramque rogamus,
In vacuas aures verba timentis eant.
Altera me sceptro decoras, altoque cothurno;
Jam nunc contracto magnus in ore sonor:

duo, *illusa*. Male omnes; nec *incisa* mutandum, nisi forte legendum malueris *irrisa pependi*. — Sic Heinsius; sed sine auctoritate.

55. *Quin ego me memini. Quin etiam memini* codex Douzæ.

56. *Ancillæ missam* etc. In quibusdam scriptis et editis est, *miseram:* forte, *mersam*. Heins. Nihil opus; et multo rectius *missam*.

57. *Quid quum me munus natali misit. Mittis* scribe cum Putean. et meo chartaceo; et mox pro *Rupit* idem Puteaneus et unus Moreti, *Rumpit*.

58. *Mersit aqua*. Ita solitos fuisse veteres vel igne vel flamma abolere carmina, quæ displicerent, docet etiam Horat. I, Od. 16:

Quem criminosis cumque voles modum
Pones iambis, sive flamma,
Sive mari libet Adriano.

Et eo refer illa Mart., lib. I, Epig. 6:

Do tibi Naumachiam: tu das Epigrammata nobis;
Vis, puto, cum libro, Marce, natare tuo.

Lib. IX, Epig. 59:

Nympharum templis quisquis sua carmina donat,
Quid fieri libris debeat, ipse monet. Burm.

59. *Prima tuæ movi felicia semina mentis*. Tui te primum ego admonui; et sopitos diu forsan, si non amor excitasset, ingenii igniculos excepi, fecique, ut vivus per ora hominum volitares: denique meum est, quod suum te nunc tragœdia vindicat.

62. *In vacuas aures verba timentis eant. Timentis*, metuentis scilicet, ne unam alteri prætulerit. *Utramque* igitur poeta rogat, ut quæ protulerant verba, in vacuas ipsius *aures* inciderint, vel *in auras* irrita effluant. Sunt enim qui *auras*, pro *aures* legant: sed utrumque recte, et sententiæ, ut vides, æque accommodatum.

64. *Jam nunc contracto magnus in ore sonor*. Refer ad versum præced. qui revera grandius sonat elegiacis; unde miratur poeta, quod *os* adhuc *contractum*, *sonorem* jam emittat adeo *magnum*. Sic enim legendum cum Dan. Heins. non *contacto*, quæ tamen Puteanea et Palatina lectio est: sed firmat nostram Propert. IV, Elegia I, vers. 58, quem totum hic expressit Noster:

Hei mihi! quod nostro parvus in ore sonus.

Altera das nostro victurum nomen amori.
  Ergo ades, et longis versibus adde breves.
Exiguum vati concede, Tragœdia, tempus.
  Tu, labor æternus : quod petit illa, breve est. »
Mota dedit veniam : teneri properentur amores,
  Dum vacat; a tergo grandius urget opus.

Recte *sonor* Ovid. non *sonus*, quasi repentinæ huic grandiloquentiæ ipse adstupeat.

66. *Longis versibus*. Hoc Ennii exemplo dicit, qui (Cicerone teste lib. II. de Legibus) heroicos versus, *longos* adpellabat.

68. *Tu, labor æternus*. Tragœdias scilicet scribere, hoc opus, hic labor est! dum leve admodum, quod petit Elegia, et brevissimum.

69. *Mota dedit veniam*. *Exiguum* tempus concessit, quod ab illa Naso poposcerat, ad absolvendum tertium hunc Amorum librum. Festinat igitur: *teneri properentur amores; dum vacat*, dum mihi per Tragœdiam licet Elegiæ *vacare;* nam *grandius opus*, Medea scilicet, vel quodlibet aliud argumentum, *urget a tergo*, festinantem premit, ob *exiguitatem* concessi temporis.

ELEGIA II.

LUDI CIRCENSES. *

NON ego nobilium sedeo studiosus equorum :

* In Circo maximo celebrabantur annui, *magnique* dicebantur, ait Asconius, *quod magnis impensis dati*; vel quod, ut ex Cicerone et Livio discimus, *magnis Diis*, Jovi, Junoni et Minervæ fierent. Instituti primum ab Evandro fuerant; deinde a Romulo instaurati, in honorem Consi, qui idem ac Neptunus ; et quo suadente, Sabinas rapi jusserat. De quo autem agitur hic *Circus*, a Tarquinio Prisco designatus erat, inter Aventinum et Palatinum, in valle Murtia, a Myrteto, et Veneris Murtiæ, seu Myrteæ, sacello. Tit. Liv. I, 35. Quod opus, eo, annis procedentibus, amplitudinis et magnificentiæ devenit, testib. Dionys. Halic. III, et Plin. XXXVI, 15, ut inter pulcherrima urbis monumenta adscriberetur. Conflagravit autem Neronis incendio, vide Tac. Ann. XV; et nemo, ante Trajanum, restituit; sed ampliorem multo et elegantiorem ille, ut constat e Plinio, in Panegyr. et ex Dione Cassio.

1. *Non ego nobilium* etc. Omnes editi, *sedeo spectator*, ante Hein-

Cui tamen ipsa faves, vincat ut ille precor.
Ut loquerer tecum veni, tecumque sederem:
Ne tibi non notus, quem facis, esset amor.
Tu cursus spectas, ego te: spectemus uterque
Quod juvat, atque oculos pascat uterque suos.
O, cuicumque faves, felix agitator equorum!
Ergo illi curæ contigit esse tuæ;
Hoc mihi contingat; sacro de carcere missis
Insistam forti mente vehendus equis.
Et modo lora dabo; modo verbere terga notabo:

sium, qui recte tamen ex Puteaneo utroque, Barberin. et quatuor aliis reposuit, *studiosus;* quæ vox propria in factionibus et *studiis* Circensibus. *Nobiles* vero equi sunt noti jam populo et spectatæ celeritatis; qui palmas jamjam sæpe retulerant. — *Venio spectator.* Ed. princeps, et quæ sequuntur, ad ann. 1492.

5. *Tu cursum spectes.* Edd. vet.

6. *Atque oculos pascat uterque suos.* Recte *pascat:* fit enim quasi pabulum animi, quidquid oculos fortiter adtentos detinet. Sic Æneas, quum descriptos in æde Junonis Trojæ labores miratur, oculos dicitur *pictura inani pascere.* Æn. lib. I, 464.

8. *Contigit esse tuæ.* Nescio an latine, aut saltem perspicue satis dicatur, *Illi contigit esse tuæ curæ,* id est, ut de eo sis sollicita: in Moreti et quatuor aliis et prima editione est, *esse meæ:* rectius; illi contigit esse curæ, amicæ meæ. Sic millies *mea* pro amica: *tuus, suus,* pro viro, conjuge, vel amatore. *Ergo illum* Junii codex. Burm.

9. *Sacro de carcere missis.* Plurali numero usitatum magis eo sensu vocabulum. Virg. Georg. I, 511:

Ut quum *carceribus* sese effudere quadrigæ.

« Carceres dicti, inquit Varro de ling. latin. IV, 32, quod coercerentur equi, ne inde exeant, antequam magistratus misit. » *Oppidum* vocat idem, de Re Rust. II, 7, quod a muri parte pinnis turribusque *carceres* olim fuerunt. Picti olim, et turriti, et mœnibus clausi; unde Ennius, Annal. Fragm. 241:

... Spectant ad carceris oras,
Quæ mox emittant *pictis* e faucibu' currus.

Stabant enim pro carceribus, quorum portæ numero duodecim, *Hermuli* duo, quos inter *linea* creta vel calce signabatur, unde, signo dato, et æquis frontibus, in spatia equi irrumperent. Qui vero detinebant, *moratores* vocabantur. Qui lignei primum, *marmoreos* carceres fecit Claudius.

11. *Et modo lora dabo* etc. Expressa, ut videtur, e Marone, Georg. III, 106; nec indigna, quæ comparentur: *Illi instant verbere torto, Et proni dant lora.* Quis vero divinum vatem assequatur, quum addit, eodem, quo ipsi cursores, impetu abreptus, *volat vi fervidus axis?* Ovidius quidem: *nunc stringam metas interiore rota;* et rem optime describit, singulari admodum

Nunc stringam metas interiore rota.
Si mihi currenti fueris conspecta, morabor :
Deque meis manibus lora remissa fluent.
Ah! quam pæne Pelops Pisæa concidit hasta,
Dum spectat vultus, Hippodamia, tuos!
Nempe favore suæ vicit tamen ille puellæ.
Vincamus dominæ quisque favore suæ.
Quid frustra refugis? cogit nos linea jungi :
Hæc in lege loci commoda Circus habet.
Tu tamen, a dextra quicumque es, parce puellæ :

usus verborum felicitate : rotæ enim circulus eo metæ propior, quo brevior, ideoque *interior* describitur.

14. *Fluent. Cadent* Palatinus unus et quidam alii : male. Infr. El. VII, 32 : *Nullo poma movente fluunt.* B. Ubi in scriptis eadem diversitas.

15. *Ah quam pæne Pelops Pisæa concidit hasta.* Ed. princ. *Pisæo concidit axe.* Quomodo autem ex *axe Pisæo* cecidisse Pelopem dicat, quum constet ex interpretibus Lycophronis et Pindari, item ex Apollonii carminibus, I, 755, duos fuisse currus, in quorum altero Œnomaus; in altero, qui Pelopis proprius erat, ipse Pelops cum Hippodamia veherentur? Unde alieno curru vectam Hippod. certatim poetæ dixere. H.

19. *Quid frustra refugis? cogit nos linea jungi.* Cum Salmasio ad Solin. p. 919, intelligendum perpetuum ordinem fuisse sedilium sive subselliorum, quem tamen viis intersectum fuisse non negarem, sed vias et semitas fuisse intermedias crediderim. Post tergum vero fuisse lignum aliquod, quod terga spectatorum tangebat, et prohibebat, ne retrocedere possent : unde dixit, *quid frustra refugis? cogit nos linea jungi.* Nam prona et studiose spectans, ubi Ovidius eam tangere volebat, reducebat corpus ad lineam, sed non ultra aut in alium poterat post se ordinem refugere, quia *linea* prohibebat. *Linea* nempe illa est, quæ cogebat spectatores intra suum quemque ordinem manere; quod clare docet Quintiliani locus, Inst. XI, 3 : « Transire in diversa subsellia parum verecundum est; nam et Cassius Severus urbane adversus hoc facientem *lineam* poposcit. » Agit ibi de subselliis judiciorum, quæ erant nuda scamna, sine linea, cui inniti tergo possent insidentes : a Circo ergo peti Cassius volebat lineam, contra transilientem subselliorum ordinem. At illa linea non prohibebat, quo minus, qui post terga sedebat, genibus et cruribus posset esse molestus : ut ex v. 23 : et Art. Amat. I, 157, apparet; non enim erat septum aliquod ex solidis et continuis tabulis et asseribus; sed simplex lignum sive linea, quæ interstitia quædam aperta relinquebat, et cui humero et scapulis inniti poterant, ut in hodiernis sedilibus sæpe videmus. BURM.

20. *Hæc in lege. Ex lege*, editi multi et tres scripti : sed mollior sonus, *hæc in.* BURM.

Contactu lateris læditur ista tui.
Tu quoque, qui spectas post nos, tua contrahe crura,
Si pudor est, rigido ne preme terga genu.
Sed nimium demissa jacent tibi pallia terræ:
Collige; vel digitis en ego tollo meis.
Invida vestis eras, quæ tam bona crura tegebas:
Quoque magis spectes, invida vestis eras.
Talia Milanion Atalantes crura fugacis
Optavit manibus sustinuisse suis:
Talia succinctæ pinguntur crura Dianæ,
Quum sequitur fortes, fortior ipsa, feras.
His ego non visis arsi: quid fiet ab istis?
In flammam flammas, in mare fundis aquas.
Suspicor ex istis et cetera posse placere,
Quæ bene sub tenui condita veste latent.
Vis tamen interea faciles arcessere ventos,

24. *Ne preme.* Rectius in manuscriptis legitur, *nec*, ut sit copula simul cum negatione. MAR. *Ne* edidit Gryphius et alii: vid. inf. Eleg. VI, 65.

25. *Demissa jacent tua pallia terræ.* *Dimissa jacent tibi pallia terra*, meliores. Nec *demissa*, nec *terræ* mutem. Quomodo et Homerus Iliad. A. 245: Περὶ δὲ σκῆπτρον βάλε γαίῃ.

28. *Quoque magis spectes. Pecces*, in tribus libris; quod non invenustum, Heins. notaverat. Sed *spectes* recte Marius, pro *aliquis spectaret*. *Spectare* vero hic est æstimare, reputare, examinare. Sic Just. II, 10: *Ceterum si regem spectes, divitias, non ducem laudes.* BURM.

29. *Talia Milanion* etc. Vel potius *Melanion*, idem qui Hippomene, Atalantes conjux: vid. Apollod. Bibl. III, 9, et quæ in Obss. Clar. *Heyne.* Nihil ad rem nostram, quæ de Melanione quodam, apud Aristoph. Lysistrat. 786, narratur: nostri vero meminit Propert. I, Eleg. I, 9:

Milanion nullos fugiendo, Tulle, labores,
Sævitiam duræ contudit Iasidos.

Mira autem de ipsa Atalante inter mythographos perturbatio, dum Schœnei filiam alii; Jasi, vel Iasii alii contendunt; sicque ex utraque unam faciunt. Sed litem dirimit Apollonianus interpres, ad lib. I, 769; quem adeas, si placet.

31. *Pinguntur. Finguntur* Sarravianus: rectius, ut puto.

35. *Suspicor ex istis* etc. *Si qua latent, meliora putat*; de Phæbo, fugientem Daphnen insequente; Metamorph. I, 502.

37. *Vis tamen interea faciles arcessere ventos.* Sic libri meliores: probe. Sed durius est *faciles*; quia *faciat* sequitur; et rectius *faciles*

Quos faciat nostra mota tabella manu?
An magis hic meus est animi, non aëris, æstus,
Captaque femineus pectora torret amor?
Dum loquor, alba nigro sparsa est tibi pulvere vestis.
Sordide de niveo corpore pulvis abi.
Sed jam pompa venit: linguis animisque favete.
Tempus adest plausus: aurea pompa venit.
Prima loco fertur passis Victoria pennis:
Huc ades: et meus hic fac, Dea, vincat amor.
Plaudite Neptuno, nimium qui creditis undis:

venti dicuntur, quum de navigatione agitur. Quare ego cum Scriveriano codice, *teneros* præferrem. Sic Lucret. I, 208: *teneras* auras dixit, et Noster III, Trist. VIII, 7: Ut *tenera nostris cedente volatibus aura*. B.

38. *Quos faciat nostra mota tabella manu*. Male quidam *flabella*, contra metri leges et sermonis: flabella enim, *tabellæ* erant e ligno exili confectæ, quas avium plumis, et rarissimarum quidem, induebant. Sæpe etiam in hunc usum pavonum caudæ adhibebantur; nec raro varii panni in unum fasciculum inter se colligati. Duplex autem flabellorum apud veteres usus, quæ et *umbellas* adpellabant, seu aeris refrigerandi causa, seu ad abigendas a somniantibus muscas. Gerendis ac custodiendis flabellis peculiares ancillas habebant, quas a munere ipso *flabelliferas* vocari, e Plauto et Terentio colligimus.

41. *Sparsa est tibi pulvere vestis*. Sterni solebat Circus ramentis lapidis candidi: sed stratum minio, a Caligula; et ab eodem et Nerone aurigaturo, *Chrysocolla*, id est, aurato pulvere, narrant Suet. Calig. XVIII; et Plin. XXXIII, 5.

43. *Sed jam pompa venit*. Pompa hæc solemnis, quam egregie describit Dionys. Halicarn. VII, 72, a Capitolio in Circum magnò apparatu, eoque ordine per forum procedebat: *Πρῶτον μὲν οἱ παῖδες αὐτῶν πρόσηβοί τε καὶ τοῦ πομπεύειν ἔχοντες ἡλικίαν, ἱππεῖς μὲν, ὧν οἱ πατέρες τιμήματα ἱππέων εἶχον· πεζοὶ δὲ, οἱ μέλλοντες ἐν τοῖς πεζοῖς στρατεύεσθαι. — Τούτοις ἠκολούθουν ἡνίοχοι τέθριππά τε καὶ συνωρίδας καὶ τοὺς ἀζεύκτους ἵππους ἐλαύνοντες· μεθ' οὓς οἱ τῶν ἀθλημάτων ἀγωνισταὶ τῶν τε κούφων καὶ τῶν βαρέων, τὸ μὲν ἄλλο σῶμα γυμνοί, τὰ δὲ περὶ τὴν αἰδῶ καλυπτόμενοι.*

45. *Prima loco fertur* etc. Efferebantur Deorum simulacra in thensis et ferculis: erat autem *thensa*, vehiculum ipsum; *ferculum* vero, vehiculi pulpitum, cui Deorum simulacra imponebant. Vid. Fest. et Ascon. in Verrem III.

47. *Neptuno*. Scribit Suet. Octav. capite XVI, Augustum die Circensium, quod pridie ejus diei cum Pompeio navali certamine dimicans, mala tempestate usus sit, solemni pompæ *simulacrum Neptuni detraxisse*: ex quo patet, inter reliquas Deorum imagines Circensibus Neptuni quoque simulacrum afferri solitum: quod nunc dicit Naso, adludit Julian. in Cæsaribus.

Nil mihi cum pelago : me mea terra capit.
Plaude tuo, miles, Marti ; nos odimus arma :
Pax juvat, et media pace repertus Amor.
Auguribus Phœbus, Phœbe venantibus adsit :
Artifices in te verte, Minerva, manus.
Ruricolæ Cereri, teneroque adsurgite Baccho :
Pollucem pugiles, Castora placet eques.
Nos tibi, blanda Venus, puerisque potentibus arcu
Plaudimus : inceptis adnue, Diva, meis ;
Daque novam mentem dominæ, patiatur amari.
Adnuit ; et motu signa secunda dedit.
Quod Dea promisit, promittas ipsa rogamus.
Pace loquar Veneris ; tu Dea major eris.
Per tibi tot juro testes, pompamque Deorum,
Te dominam nobis tempus in omne fore.
Sed pendent tibi crura : potes, si forte juvabit,

52. *Artifices. Lanificas* volebat Francius : ex lib. I Amor. Eleg. XIII, 24 ; sed non solis lanam facientibus, sed omnium artium studiosis præerat, *Dea mille operum*, ut Nostro lib. III, Fast. 833, dicitur ; nec solæ lanificæ spectabant Circenses, sed varii artifices, qui omnes Minervæ plaudere jubentur. Burm.

53. *Teneroque*. Francius malebat, *plenoque* : sed tenerum et formosum, non ventricosum fuisse et deformem Bacchum docuit Broukh. ad Tibul. II, III, 30 : ubi et *tener* dicitur. Idem.

55. *Puerisque potentibus arcu*. Forte melius esset, *potentibus arcus* : ut ita passim Deæ Diique *potentes* illarum rerum, quibus valent et præsunt, dicuntur. Ita diva *potens frugum*, inf. Eleg. X, 35. Horat. III, Od. 25 : *Naïadum potens* : et passim poetæ.

57. *Daque novam mentem dominæ*. Rectius in MSS. codicibus legitur, *novæ*, id est, cui nuperrime servire cœpi. Illud *ut* etiam est in MSS. licet impressi codices non habeant. Magna etiam pars codicum, *novam mentem* : *novam dominæ mentem* excerpta Douzæ. In Francof. erat, *Daque meam dominæ mentem* : acute ; ut æqua ipsi sit pars amoris mecum.

60. *Pace loquar Veneris*. Sic vetustiores : ut Epist. XVIII, v. 66 :

Vera loqui liceat : quam sequor, ipsa Dea est.

Malim etiam, *major eras*. Heins.

61. *Per tibi tot juro testes. Juro tibi*, eleganter. Sic lib. II, Fast. 841 :

Per tibi ego hunc juro fortem castumque cruorem.

Propertius, II, Eleg. XVI, v. 15 :

Ossa tibi juro per matris, et ossa parentis.

62. *Te dominam nobis tempus in omne fore*. In lib. De Ponto IV, 5, 40 :

Se fore mancipium tempus in omne tibi.

Cancellis primos inseruisse pedes.
Maxima jam vacuo Prætor spectacula Circo,
Quadrijuges æquo carcere misit equos.
Cui faveas video : vincet cuicumque favebis.
Quid cupias, ipsi scire videntur equi.
Me miserum! metam spatioso circuit orbe.
Quid facis? admoto proximus axe subit.
Quid facis, infelix! perdis bona vota puellæ.

64. *Cancellis primos inseruisse pedes.* Ad cancellos podii refer, quibus proximi spectabant Naso et puella. Qui remotiores a podio sedebant, scabellis imponebant pedem. Hinc Noster Artis Amat. I, v. 161, ubi agit de Circensibus :

Profuit et tenui vento movisse tabellam,
Et cava sub tenerum scamna dedisse pedem.

Hæc Heinsius, ex Salmas. exerc. Plin. pag. 645; sed ego *cancellos* fuisse asseres puto inferiores, quibus sedili altiori insidentes poterant pedes imponere. — *Imposuisse pedes*, Putean. Moreti et tredecim alii.

65. *Maxima jam vacuo prætor spectacula Circo.* Insulse *præco*, in antiquioribus editis legebatur : agit enim de missione, cui signum dabat Prætor. Vid. Juvenal, Sat. X, 36. — *Vacuo.* A pompa scilicet Circensi, quæ jam præterierat. — *Maxima jam vacuo* etc. Spectacula, ludi ipsi, quibus *pompa* præluserat, quam mox descripsit. — *Vacuo Circo;* antequam signum daret, qui ludis præsidebat, curabat per præconem, ut omnes e Circo decederent, ne quid obstaret concurrentibus.

66. *Quadrijuges. Quadrijugos* Puteaneus, duo Moreti et alii multi.

67. *Cui faveas video. Studeas* multi ex præstantioribus, quod probum; et forte pro *favebis*, etiam *studebis* rescribendum. Hinc, *studia partium* in Circensi certamine, apud optimæ latinitatis auctores. Terent. Prologo Hecyræ altero, 27 :

Comitum conventus, *studium*, clamor mulierum
Fecere, ut ante tempus exirem foras.

Ita legit Donatus, et interpretatur, *certamen diversis faventium ;* bene : nam in Terentio nunc *strepitus* pro *studio* circumfertur. Sed utrumque *favere* et *studere* in hac re æque aptum. — De factionibus Circum exagitantibus, vid. Suet. Calig. 551; Nero. 22, Juven. Sat. VI, 559; VII, 114; et in primis Sidon. Apollin. Carm. XXIII.

68. *Quod cupias.* Immo, *Quid* cum Puteaneo et sex aliis. HEINS. *Quæ* codex Douzæ.

70. *Quid facis?* Currus agitatorem ipsum adloquitur, qui metam *orbe spatiosiori* circuibat; monetque instare *proximum*, qui subsequitur, priori palmam, et *puellæ vota* ereptūrum. — *Axe subi. Subit* recte meliores. HEINS. Si ita legatur, per proximum debemus alterum agitatorem intelligere, qui, flectente primo nimis ad dextram, subibat admoto curru metam. Sed et *subi*, recte, ut adhortantis sit, potest retineri. BURM.

71. *Perdis.* Malebam, *prodis.* H. Male. Sic Ep. VII, 6. *Perdere verba.*

Tende precor valida lora sinistra manu.
Favimus ignavo : sed enim revocate, Quirites;
Et date jactatis undique signa togis.
En revocant : at, ne turbet toga mota capillos,
In nostros abdas te licet usque sinus.
Jamque patent, iterum reserato carcere, postes.
Evolat admissis discolor agmen equis.
Nunc saltem supera, spatioque insurge patenti.
Sint mea, sint dominæ fac rata vota meæ.
Sunt dominæ rata vota meæ : mea vota supersunt.
Ille tenet palmam : palma petenda mihi est.
Risit, et argutis quiddam promisit ocellis.
Hoc satis hic : alio cetera redde loco.

72. *Tende precor valida lora sinistra manu.* Clamat ergo poeta, ut ad sinistram, prope metam equos flecteret, qui, spatioso nimis orbe facto, a meta longius abibant.

73. *Sed enim.* Respicit morem, quo in Circensibus, si lenti et ignavi fuissent currus, alios poscebant. Sic hunc agitatorem revocatum fingit, sed, ut puto, novos equos agitaturum : primi enim et fessi et ignaviores visi erant spectatoribus. Hujus moris vestigium deprehendas apud Plutarch. in Sylla ubi de prælio Sullæ cum Archelao agens ait : Καὶ τὰ πρῶτα τῶν ἁρμάτων ἀργῶς ἐξελαυνόμενα ἐκκρούσαντες οἱ Ρωμαῖοι μετὰ κρότου καὶ γέλωτος, ἄλλα ᾔτουν, ὥσπερ εἰώθασιν ἐν ταῖς θεατρικαῖς ἱπποδρομίαις.

78. *Discolor agmen.* In greges quatuor aut factiones, discernebantur aurigæ, quem suus cuique color designabat : *albus* scilicet, *russatus*, *venetus* et *prasinus*; quibus auratum et purpureum addidit Domitianus; qui mos non diu prævaluit, nec a posterioribus repetitus fuit. — *Agmen.* Proprie : nam Quintus Curt. lib. IV, 13. *In dextro*, inquit, *cornu locati sunt equites, quos agmina appellant.* Autores tamen sæpenumero confundunt. *Nunc saltem*, q. d. si antea ignavus fuisti. M.

82. *Petenda mea est. Mihi est* prima editio, Arundelianus, et Sarravianus, cum sex aliis. HEINS.

83. *Risit, et argutis* etc. Quid puella promiserit, ex *risu* facile et *argutis ocellis* conjicias. Pudice quidem Naso *quiddam*; sed mox *cetera* satis explicant.

84. *Hoc satis est.* Excerpta Douzæ, *Hoc satis hic* : quod et Naugerius in suis invenerat : sequor. Duo alii ex nostris, *Hæc satis hic* : etiam non male. HEINS.

ELEGIA III.

IN AMICAM, QUÆ PEJERAVERAT.

Esse Deos credamne? fidem jurata fefellit:
Et facies illi, quæ fuit ante, manet!
Quam longos habuit nondum jurata capillos,
Tam longos, postquam numina lusit, habet.
Candida candorem roseo suffusa rubore
Ante stetit: niveo lucet in ore rubor.
Pes erat exiguus: pedis est artissima forma.
Longa decensque fuit: longa decensque manet.

1. *Esse Deos credamne?* Sic edit. princeps. Putean. et optimus Palat. *Hic crede*. Unde Heinsius *i, crede*. Qua locutione, ut jam vidimus, plurimum delectatur. — *Jurata*: quæ juravit.

2. *Et facies illi, quæ fuit ante, manet*. Miratur poeta nihil illius formæ deperiisse, quæ datam fidem violaverat. Apparet enim veterum fuisse hanc superstitiosam opinionem, ut, si qui mentiti essent, vel creditum sibi depositum non reddidissent, vel denique fraudis aliquid admisissent, illis in naso aut lingua tuberculam excrescere repentinam, aut alia ejusmodi cutis vitia in aliqua corporis parte oriri. Testis amans ille Theocriteus, Idyl. XII, 23:

Ἐγὼ δέ σε τὸν καλὸν αἰνῶν,
Ψεύδεα ῥινὸς ὕπερθεν ἀραιῆς οὐκ ἀναφύσω.

Sed Deos multo faciliores illis promittebant, qui in rebus amatoriis pejerabant. Exstat ea de re lepidissimum apud Callim. Epigr. XXXI:

Ὤμοσε Καλλίγνωτος Ἰωνίδι, μήποτ' ἐκείνης
Ἕξειν μήτε φίλον κρέσσονα, μήτε φίλην·
Ὤμοσεν· ἀλλὰ λέγουσιν ἀληθέα, τοὺς ἐν ἔρωτι
Ὅρκους μὴ δύνειν οὔατ' ἐς ἀθανάτων.

3. *Nondum perjura capillos*. Sic Maffeian. Probat Ciofan. Antiquæ editiones et multi scripti, *nondum jurata*, quod repudiatum nollem; ita enim pro, antequam jurasset, ponebant. Burm.

4. *Postquam numina lusit*. Rectius, quam *læsit*. Præfert tamen Broukh. ad Tibul. I, Eleg. X, 6; et multus quidem in hac voce Tibullus.

6. *Ante stetit*. Ita primus edidit Heinsius; monere autem neglexit, se secutum auctoritatem codicis Politiani. Ante legebatur, *fuit*.

7. *Aptissima*. *Artissima* meliores, ab edit. princip. Frustra damnant Heins. et Burm. qui non senserunt nihil aliud hic poetam dixisse, nisi

Argutos habuit, radiant ut sidus, ocellos;
 Per quos mentita est perfida sæpe mihi.
Scilicet æterno falsum jurare puellis
 Dî quoque concedunt; formaque numen habet.
Perque suos illam nuper jurasse recordor,
 Perque meos oculos; et doluere mei.
Dicite, Dî! si vos impune fefellerit illa,
 Alterius meritis cur ego damna tuli?
At non invidiæ vobis Cepheïa virgo est,
 Pro male formosa jussa parente mori.

pedem amicæ eum esse, post perjurium, qui ante fuerat, *exiguum;* formæ igitur *artissimæ.*

9. *Radiant ut sidus* etc. Divini hoc aliquid esse credebant: vide Suet. Octav. cap. LXXIX. *Ocelli*, multi editi et scripti. BURM.

11. *Scilicet æterno* etc. *Æterni*, prima edit. aliæ omnes, et melioris ævi MSS. *æterno*, quod sit pro *æternum*, ut habent duo. Ita *tacito*, Epist. XIII, 69. In quibus omnibus, *tempore*, vel simile quid subintelligendum. — Eodem fere modo in Barinen Hor. invehitur, II, Od. 8:

Ulla si juris tibi pejerati
Pœna, Barine, nocuisset unquam:
Dente si nigro fieres, vel uno
 Turpior ungui,
Crederem:

Et longius quidem Ovidio procedit; Flotinus enim addit:

... Sed tu simul obligasti
Perfidum votis caput; enitescis
Pulchrior multo etc.

12. *Formaque numen habet.* Jus quoddam et potestatem in Deos ipsos habent, quæ formosæ. Hinc sane Tibull. I, Eleg. X, 5:

Parcite, cælestes! æquum est impune licere
Numina formosis lædere vestra semel.

13. *Jurasse recordor.* Palatinus et sex alii, *jurare*, quomodo veteres verbum *memini* semper construxisse tradunt Grammatici.

14. *Et doluere mei.* Lacrimas intelligit, quas ipsi amicæ perjurium elicuit. Quapropter addit proxime: cur ego, quam meruit dare altera, pœnam dedi? — *Et doluere mei.* Puteaneus alter, cum decem aliis et prima editione, *en doluere mei:* venuste. BURM.

16. *Alterius meriti. Meritis* optimus Palatinus et unus Moreti. H.

17, 18. *At non invidiæ vobis* etc. Quasi dicat: an non satis, o Dii, invidiæ in vos et odii concitastis, qui tam injuste Andromedam superbiæ maternæ pœnas dare jussistis? Metamorph. IV, 669:

... Immeritam maternæ pendere linguæ
Andromedam pœnas injustus jusserat Ammon.

— *Male formosa.* Formæ pulchritudine nimium elata Calliopea, Andromedæ mater, pulchriorem se Nereidibus jactitaverat: inde Nereidum iræ. Nota satis fabula; sed noti minus, et digni sane qui innotescant, Manilii versus: quos lectorem adire non pigebit, Astronom. I, 350; V, 536, sqq. Scripserat Eu-

Non satis est, quod vos habui sine pondere testes,
Et mecum lusos ridet inulta Deos:
Ut sua per nostram redimat perjuria pœnam,
Victima deceptus decipientis ero?
Aut sine re nomen Deus est, frustraque timetur;
Et stulta populos credulitate movet:
Aut, si quis Deus est, teneras amat ille puellas;
Et nimium solas omnia posse jubet.
Nobis fatifero Mavors adcingitur ense:
Nos petit invicta Palladis hasta manu.
Nobis flexibiles curvantur Apollinis arcus:
In nos alta Jovis dextera fulmen habet.
Formosas Superi metuunt offendere læsi;
Atque ultro, quæ se non timuere, timent.
Et quisquam pia tura focis imponere curat?
Certe plus animi debet inesse viris.

ripides *Andromed.* cujus fragmenta quædam apud Barnes. p. 450.

19. *Quod vos habui sine pondere testes.* Quid me juvat *testes* Deos in perfidiæ pœnam adhibuisse, quum impune patiantur mecum se a puella ludi? Male, qui *habuit* ad puellam referunt. — *Inulta*, passivo sensu, pro *impunita*. — Et *habui* cum castigatioribus scribendum.

20. *Lusos.* Et hic *læsos* editiones priscæ et tres scripti; sed quia *risit* adjungitur, nihil muto. *Et mecum magnos*, unus Palat.: *risit*, Politian.

22. *Victima deceptus* etc. Contra jus et fas est insontem et *deceptum*, illius quæ *decepit*, pœnas ferre.

23. *Aut sine re nomen Deus est* etc. *Aut si quis Deus est* etc. Deos primum esse negat; aut, si qui sint, puellis ita favere fingit, ut *solæ* quidquid lubet possint, et impune quidem facere. Amatorie delirantis animi est.

24. *Et stulta. Vana*, Moreti alter: ut Virgil. VIII, 187:

Vana superstitio veterumque ignara Deorum.

Sed infr. Am. III, Eleg. XIV, 30:

Et liceat stulta credulitate frui. BURM.

25. *Si quis Deus. Si qui*, prima, et aliæ quædam veteres editiones.

30. *Fulmen habet.* Nihil quidem muto: dubito tamen, an non scripserit *agit* Naso; quæ verba sæpe confusa.

31. *Formosas Superi* etc. Vel *læsi* ab illis, Superi ipsi metuunt *formosas* offendere, dum in nos semper irati, si quid deliquerimus, gravius persequuntur.

33. *Curat?* Non incommode fortasse in subjunctivo legeretur, *Curet?* ut est in exemplo Virgil. Æn. I, 48:

... Et quisquam numen Junonis adoret? MAR.

Jupiter igne suo lucos jaculatur et arces;
  Missaque perjuras tela ferire vetat.
Tot meruere peti: Semele miserabilis arsit:
  Officio est illi pœna reperta suo.
At si venturo se subduxisset amanti,
  Non pater in Baccho matris haberet onus.
Quid queror, et toti facio convicia cœlo?
  Dì quoque habent oculos; Di quoque pectus habent.
Si Deus ipse forem, numen sine fraude liceret
  Femina mendaci falleret ore meum.
Ipse ego jurarem verum jurare puellas;
  Et non de tetricis dicerer esse Deus.
Tu tamen illorum moderatius utere dono:
  Aut oculis certe parce, puella, meis.

35. *Jupiter igne suo* etc. Ignem, pro fulmine. poni poetis utitatissimum. Virgil. Æn. I, 42:

Ipsa, Jovis rapidum jaculata e nubibus *ignem*.

— *Lucos jaculatur et arces*. Usitatum minus *jaculari arces*, pro arces fulmine petere, ferire; sed frequens apud Horat. lib. I, Od. 2: «Sacras *jaculatus* arces.» II, Od. 16: «Quid brevi fortes *jaculamur* ævo multa?» III, Od. 12: «Fugientes agitato grege cervos *jaculari*.»

37. *Tot meruere peti*. Fulminibus scil. Naso in Remed. 370:

Summa *petunt* dextra fulmina missa Jovis.

In nonnullis tamen exemplaribus legitur, *pati*: quæ lectio Mario valde placebat, et sic interpretatur Micyl. Quum tot aliæ meruerint *pati*, sola Semele fulmine conflagravit. Male uterque, et contra prisc. edd. quæ multo magis poeticam lectionem *peti*, nobis transmiserunt.

40. *Non pater in Baccho* etc. Non coactus fuisset Jupiter ut exceptum femore Bacchum gestaret, donec justi, quibus in lucem infans prodiret, exacti menses implerentur; et, quod matri Semele ferendum, *onus* ipse susciperet.

41. *Quid queror* etc. Corrigit quæ mox in Deos, et fatetur ipsis ignoscendum, quia *oculos habent* et animum (*pectus*), qui facile a formosis puellis capiantur.

43. *Sine fraude*. Inoffenso scilicet meo numine. Eodem sensu Hor. II, Od. 19, v. 19, ad Bacchum:

Nodo coerces viperino
Bistonidum, *sine fraude*, crines.

47. *Tu tamen illorum* etc. Puellam recte monet, ut Deorum *dono*, id est indulgentia, modeste utatur: nam, si Propertio fides,

Non semper placidus perjuros ridet amantes
Jupiter. (II, Eleg. XIII, 47.)

ELEGIA IV.

MARITUM PUELLÆ MONET, NE EXCUBET CUSTOS DILIGENTIOR.

Dure vir, imposito teneræ custode puellæ,
  Nil agis: ingenio quæque tuenda suo.
Si qua, metu demto, casta est, ea denique casta est:
  Quæ, quia non liceat, non facit, illa facit.
Ut jam servaris bene corpus, adultera mens est;
  Nec custodiri, ni velit illa, potest.
Nec mentem servare potes, licet omnia claudas.
  Omnibus occlusis, intus adulter erit.
Cui peccare licet, peccat minus: ipsa potestas
  Semina nequitiæ languidiora facit.
Desine, crede mihi, vitia irritare vetando:
  Obsequio vincas aptius illa tuo.

1. *Imposito custode. Adposito* volebat Francius; sed licet non obvia sit locutio, pro præposito, præfecto regendæ uxori; ita tamen verbum hoc sumi docet Barth. ad Stat. vi, Theb. 321. Burm.

2. *Ingenio quæque tuenda suo est.* Permittenda scilicet quæque ingenio suo, quod eam, si liberale et ingenuum, tutius a peccando servabit, quam vigiles excubiæ, turris ahenea et fores robustissimæ.

3. *Si qua, metu demto, casta est, ea denique casta est.* Eam tantum castam et pudicam prædicaveris, quæ non peccat, licet possit impune peccare. Unde Tibull. ad amicam, ii, Eleg. vii, 81:

Nec servo sis casta metu; sed mente fideli
Mutuus absenti te mihi servet amor.

Et melius multo Prop. ii, El. v, 32:

Quam peccare pudet, Cynthia, tuta sat est.

8. *Omnibus exclusis.* Prima editio et duo scripti, *occlusis:* venusta repetitione: nisi superiore versu legas, *licet omnia serves:* quod est in quinque codicibus. Heins.

9, 10. *Ipsa potestas.* Peccandi scilicet, *facit,* in causa est cur langueat sensim et emoriatur innata lascivia, quasi germina, quæ ipso in semine suffocantur. Sensus est, quem jam extulit:

Quod licet, ingratum est: quod non licet, acrius urget.

12. *Obsequio vincas aptius illa tuo.*

Vidi ego nuper equum, contra sua vincla tenacem,
Ore reluctanti fulminis ire modo:
Constitit, ut primum concessas sensit habenas,
Frenaque in effusa laxa jacere juba.
Nitimur in vetitum semper, cupimusque negata.
Sic interdictis imminet æger aquis.
Centum fronte oculos, centum cervice gerebat
Argus, et hos unus sæpe fefellit Amor.
In thalamum Danaë saxo ferroque perennem
Quæ fuerat virgo tradita, mater erat.
Penelope mansit, quamvis custode carebat,
Inter tot juvenes intemerata procos.

Tibullus quoque, lib. I, Eleg. IV, 40:

Cedas: *obsequio* plurima vincit amor.

— *Obsequio vincas aptius illa tuo. Ipse*, editio prima: sed *illa* meliores, et ad *vitia* referendum.

13. *Vidi ego nuper equum* etc. Egregie ducta comparatio, ab equo freni impatiente, qui tamen *constitit*, cursum, et quidem velocissimum, inhibuit, statim ut sensit *concessas* habenas etc. — *Contra sua frena tenacem*. Legitur etiam, *sua vincla*. M. *Vincla* meliores omnes recte: *frena* alterius interpretamentum est, quod et mox sequitur. HEINS. Livius, lib. XXXIX, 25: *Ut equum tenacem, non parentem, frenis asperioribus castigandum esse: ita et de hominibus*.

16. *In effusa laxa jacere juba*. Mollius erit carmen, si, ut est in manuscriptis, *effusas jubas*, id est crines, legerimus. MAR.

17, 18. *Nitimur in vetitum semper*. Recte *nitimur*; non enim sine *nisu* quodam tendimus in *vetitum*, quia viribus animo sæpe opus est, ut quæ obstant vincamus. — *Sic æger imminet*, instat inhians *aquis*, quas eo vehementius appetit, quo severe magis medicus *interdixit*.

20. *Et hos. Ut hos* Francius. *Et hos omnes* Politiani alter, et Palatinus primus.

21. *In thalamo Danaë saxo ferroque perenni. In thalamum perennem* prima editio, et castigatiores scripti. Recte, *perennem*.

22. *Quæ fuerat virgo tradita, mater erat*. Legitur etiam in MSS. exemplaribus, *credita*; recte utrumque.

23. *Penelope mansit* etc. Opponitur exemplum Penelopæ, quæ, licet sine custode, *tot inter procos* mansit *intemerata*, exemplo Danaes, quæ, quum saxo, ferroque invictam turrim *virgo* fuisset ingressa, *mater* inde exiit, in aurum converso Jove, quod

... Per medios ire satellites
Et perrumpere amat saxa, potentius
Ictu fulmineo. (HOR. III, Od. XVI, 9, sqq.)

— *Quamvis custode careret. Carebat* meliores. Scriverianus, *vacaret*. Sic lib. II, Metamorph. 422:

Jupiter ut vidit fessam, et custode *vacantem*.

24. *Inter tam multos. Inter tot juvenes* Putean.; quod sequor, quo-

Quidquid servatur, cupimus magis; ipsaque furem
  Cura vocat: pauci, quod sinit alter, amant:
Nec facie placet illa sua, sed amore mariti.
  Nescio quid, quod te ceperit, esse putant.
Non proba sit, quam vir servat, sed adultera: cara est:
  Ipse timor pretium corpore majus habet.
Indignere licet; juvat inconcessa voluptas.
  Sola placet, Timeo, dicere si qua potest.
Nec tamen ingenuam jus est servare puellam:
  Hic metus externæ corpora gentis agat.
Scilicet ut possit custos, ego, dicere, feci,

modo et Scaligeri excerpta et Arundelian. HEINS. Recte: *juvenis* enim adjective sæpe ponitur.

25. *Quidquid servatur, cupimus magis* etc. Ad satietatem usque sententiam hanc modis versat innumeris; nec aliud quidquam inde tamen elicit, nisi *cupere* nos quæ *negantur*, *nitique* semper *in vetitum* etc. Quod certe, ut pateret omnibus, enuntiasse semel satis erat.

26. *Cura vocat. Præda* multi editi et scripti. *Ipsa latronem præda vocat*, Moreti unus. *Ament* Palatinus.

27, 28. *Nec facie placet illa sua* etc. Non ideo placet, quod sit formosa; sed quia vigilantius a conjuge observata, qui eam impensius *amat*, vel amare se simulat. — *Amore mariti. Magistri*, Francofurt. — *Nescio quid* etc. Putant quippe inesse quiddam, quod modum exsuperet, in puella quæ te usque adeo *ceperit*.

29, 30. *Non proba sit* etc. *Fit*, ed. prima, Palatinus primus et septem alii. *Sic*, Bersmann. Sensus autem: *Cara*, pretiosa est viro suo, quamvis *adultera*, quia *probam*, pudicam censet, ut pote quæ diligenter adeo servetur. — *Ipse timor* etc. Variant interpretes; censeam ego sic intelligendum: ipse *timor*, ne furtum custos sentiat, vel maritus, ipsi furto *pretium* addit, et pretium quidem *majus corpore*, id est, propter quod sui copiam amanti facere puella non dubitet.

31. *Indignere licet.* Legitur etiam, *indulgere licet*, et sic *licet* erit verbum: inferius quoque ait, *si sapis, indulge dominæ*: et supra, *obsequio vincas aptius illa tuo.* MAR. — *Juvat inconcessa voluptas.* Rectius in manuscriptis legitur, *juvet*, ut varies: nam sequitur, *sola placet.* ID. *Placet*, multi editi et scripti.

32. *Sola placet, Timeo, dicere si qua potest.* Eo sensu Propert. III, Eleg. X, 17:

Quid faciet nullo munita puella *timore*?

33. *Non tamen.* Rectius in manuscriptis legitur, *nec tamen*, ut hæc negativa sententiæ sententiam copulet. MAR.

34. *Corpora.* Id est ancillas: vid. ad Epist. III, 30. — Sic agas, talem te præstes in externas mulieres.

35, 36. *Scilicet ut possit custos, ego,*

In laudem servi casta sit illa tui.
Rusticus est nimium, quem lædit adultera conjux;
Et notos mores non satis urbis habet;
In qua Martigenæ non sunt sine crimine nati
Romulus Iliades, Iliadesque Remus.
Quid tibi formosa, si non nisi casta placebat?
Non possunt ullis ista coire modis.
Si sapis, indulge dominæ; vultusque severos
Exsue: nec rigidi jura tuere viri.
Et cole, quos dederit, multos dabit, uxor amicos.
Gratia sic minimo magna labore venit.
Sic poteris juvenum convivia semper inire;
Et, quæ non tuleris, multa videre domi.

dicere, feci. Feci quidam interpretantur, *rem cum puella habui;* et *castitatis* laudem meruit, in meam utilitatem qui sum servus tuus. Alii vero : laudem hanc (castitatis scil.) custos tantum obtinebit, qui, puella ne peccaret, vetuit. — *Ego dicere. Tibi dicere* duo Hensii, *per laudem* Junii : *in laudes* Sarr. et alter Put.

37. *Rusticus est* etc. Durus nimium, difficilis et inurbanus. *Rusticitas* enim, de qua jam supra diximus, urbanitati recte opponitur.

40. *Romulus Iliades, Iliadesque Remus.* Iliæ filii ex Marte.

41. *Quid tibi formosa.* Suppl. *opus erat.* — Alii, *Quid formosa tibi:* prima editio et duo scripti, *Quid tibi formosam.* Lege cum Puteaneo et optimo Palatino, *Quo tibi formosam.* Arundelian., *Quo tibi formosa.* vidit jam ad Senec. Gronov. Heins. — *Si non tibi casta placebit?* Ita quidem, sed corrupte, in omnibus impressis exemplaribus legitur : ex hac enim lectione congruus sensus elici non potest: unde ex vetustissimi ac manuscripti codicis auctoritate legendum est, *Si non nisi casta placebat?* ut sit sensus: si *casta* uxor tibi placebat, quid *formosam* stultus duxisti? Mar.

42. *Non possunt ullis ista coire modis.* Nullo modo ista, forma nimirum et castitas, *coire* possunt, esse simul, conversari concordes. Vidimus jam in Epist. Paridis ad Helenam, v. 288:

Lis est cum forma magna pudicitiæ.

48. *Et quæ non dederis* etc. Corruptissime ita legitur hoc carmen in impressis exemplaribus. Quædam autem manuscripta habent:

Et quæ non tuleris, multa videre domi.

Et sic omnino est legendum; ut sit sensus : præter quod ad convivia semper invitaberis, domi quoque tua res crescet: nam adulteri multa munera uxori tuæ dabunt. *Non tuleris*, domum tuam non adtuleris. *Videre:* subaudi a superioribus, *poteris. Domi*, scilicet tuæ. Mar.

ELEGIA V. *

SOMNIUM.

Nox erat, et somnus lassos submisit ocellos.
  Terruerunt animum talia visa meum.
Colle sub aprico celeberrimus ilice lucus
  Stabat; et in ramis multa latebat avis.
Area gramineo suberat viridissima prato,
  Uvida de guttis lene sonantis aquæ.
Ipse sub arboreis vitabam frondibus æstum:
  Fronde sub arborea sed tamen æstus erat.
Ecce, petens variis immixtas floribus herbas,
  Constitit ante oculos candida vacca meos.
Candidior nivibus, tunc quum cecidere recentes;

* Elegiam hanc (ne quis miretur) in nullis adhuc impressis exemplaribus visam, nos ex vetustissimorum codicum auctoritate curavimus in suo hoc loco reponendam; nec nostra expositione indignam judicavimus. Ut enim non sit in hac fortasse, quæ in ceteris, limæ perfectio; sic non defraudanda videtur earum consortio. Mar. — Gryphius et Bersmannus, ut fragmentum ex Epigrammatibus, ad calcem primi tomi rejecerunt: in prima editione est sexta libri secundi; in Juniano codice legitur post Elegiam de Nuce, ubi et Aldus collocavit: in aliis, post Elegiam in mortem Tibulli; in Francofurt. post Ibin. Burm.

1. *Lassos submisit ocellos. Lapsos* pro diversa lectione, Sarravianus: utrumque probum est. Sic Seneca Epist. VIII, *Oculos vigilia fatigatos cadentesque* dixit. — *Submisit, clausit;* scilicet mihi.

3. *Celeberrimus.* Puteaneus, *Creberrimus.* Sic IV, Metam. 89, Heinsius ex libris scriptis restituit:

... Arbor ibi, niveis *celeberrima* pomis. B.

5. *Viridissima.* Legitur in exemplaribus etiam, *Nitidissima:* utrumque recte. Mar.

6. *Lene sonantis. Lene fluentis,* Palatinus secundus.

9. *Ecce petens variis immixtas floribus herbas.* In uno Maffeian. *innexas*, non *immixtas* legitur. Ciof.

In liquidas nondum quas mora vertit aquas.
Candidior, quod adhuc spumis stridentibus albet,
Et modo siccatam, lacte, relinquit ovem.
Taurus erat comes huic, feliciter ille maritus;
Cumque sua teneram conjuge pressit humum.
Dum jacet, et lente revocatas ruminat herbas,
Atque iterum pasto pascitur ante cibo;
Visus erat, somno vires adimente, ferenti
Cornigerum terræ deposuisse caput.
Huc levibus cornix pennis delapsa per auras
Venit, et in viridi garrula sedit humo;
Terque bovis niveæ petulanti pectora rostro
Fodit, et albentes abstulit ore jubas.

12. *In liquidas nondum quas mora vertit aquas.* Terris enim aliquandiu *immoratæ* sensim flavescunt, tandemque Zephyro putres, *canis de montibus liquuntur*, in gelidum humorem resolutæ; in liquidas aquas conversæ.

13. *Lacte........ quod adhuc spumis stridentibus albet.* Juvencæ candorem lacti comparat, quod recens emulsum, spumis stridet *albentibus.* — *Siccatam ovem*, emulctam, exhaustam. — *Stridentibus albet.* In eodem libro *candentibus. Stridentibus ardet*, Palatinus.

14. *Relinquit.* In ambobus libris antiquis, *reliquit*, præteriti temporis : placet. Ciof.

15. *Feliciter ille maritus.* Felix, cui talis conjux obtigerit.

17. *Dum jacet et lente revocatas ruminat herbas.* Nec eo contentus, mox addit : *atque iterum pasto pascitur ante cibo;* quod totum est *ruminationis* artificium. Sed quam ornate, quam poetice omnia hæc exponuntur! *Ruminatio* autem, teste Servio, ad Ecl. vi, 54, dicta est a *ruma*, eminente gutturis parte, per quam demissus cibus a certis *revocatur* animalibus. »

19. *Somno vires adimente ferendi. Ferenti* Puteaneus, Arundelianus, et unus Moreti scilicet, *terræ.* Sic Statius, ii, Theb. 178 : *Quantaque ferentem Fortunam virtute domas!* Ita et *ferentes venti* poetis : fuit quum, *virenti terræ* scribendum censerem; quod confirmat Mentelianus. H.

20. *Cornigerum terræ. Terra*, Puteaneus et Arundelianus. Idem.

23. *Terque bovis.* In uno eorumdem, *atque bovis :* verius, ut puto. Ciof. — *Petulanti rostro.* Adludit fortasse ad linguam procacem, *petulantem* lenæ, de qua paulo post, in somnii interpretatione.

24. *Fodit et albentes. Cædit*, fragmentum Patavinum, quod placet. Scriverianus, *Rodit. Tundere* dixit Cicero Arateis, 220:

Extremum nitens plumato corpore corvus
Rostro tundit, et hic etc. Burm.

— *Ore jubas.* In uno Vaticano,

Illa locum taurumque diu cunctata relinquit;
  Sed niger in vaccæ pectore livor erat.
Utque procul vidit carpentes pabula tauros;
  Carpebant tauri pabula læta procul;
Illuc se rapuit, gregibusque immiscuit illis;
  Et petiit herbæ fertilioris opem.
Dic, age, nocturnæ quicumque es imaginis augur,
  Si quid habent veri, visa quid ista ferant.
Sic ego : nocturnæ sic dixit imaginis augur,
  Expendens animo singula visa suo :
Quem tu mobilibus foliis vitare volebas,
  Sed male vitabas, æstus amoris erat.
Vacca, puella tua est : aptus color ille puellæ.
  Tu vir, et in vacca compare taurus eras.

comas : mihi non liquet pronuntiare, qui legendum sit. CIOF. *Jubas* aut *comas* de tauro dici non memini; quare ego legerem cum vulgatis, *notas*; et, cum Francofurt. qui pro *ore* habeat *inde*, refingerem, *albentes abstulit inde notas*. BURM. — *Notas* ego quoque malim; *jubæ* enim pili longiores, quam quos vellicando cornix potuerit *auferre*. Cæterum metaphorice hæc omnia; et per nigrum *livorem*, qui maculas albentes *in vaccæ pectore* occupat, intelligit poeta candorem ingenuum meretriciis artibus ex animo puellæ penitus sublatum. Vid. infr. 43, 44.

28. *Pabula læta*. Legitur et, *pabula lata*, quæ lectio fortasse pejor, quia inferius dicit, *et petiit herbæ fertilioris opem*. *Lecta*, Lincoln. et Moreti tertius; ego *læta* retineo. Lucret. II, 317 :

Nam sæpe in colli tondentes *pabula læta*
Lanigeræ reptant pecudes. BURM.

30. *Et petiit herbæ fertilioris opem*. *Humum* Puteaneus et Sarravianus cum prima editione, Jureti excerptis, ac quatuor aliis scriptis. HEINS.

32. *Ista ferant*. *Valent*, editio Micylli. *Velint* Junii, et ita volebat Francius. Anacreon. Od. XLIV, 6 : Τί θέλει τόδ' ὄναρ εἶναι; BURM.

33. *Sic ego*. *Sic mihi nocturnæ respondit imaginis augur*, Junianus.

34. *Expendens animo singula visa suo*. Legitur et, *Exponens*, in exemplaribus. MAR. Quatuor, *Exponens* : totidem, *Expediens*. Quomodo Fast. IV, 669, in re simili :

Expedit errantem nemori gratissima conjux.

Unus, *Adtendens* : duo, *Extendens* : unus, *Excedens*, unus Ambrosian., *Excutiens*, non male. Vulgati quidam, *Excudens* : quod fortasse sit, *Excutiens*, ut lib. II, Trist. 224 :

Excutiasque oculis otia nostra tuis.

Excudere rarius poetis est usitatum; licet ita locutus sit Virg. I, Æn. 174 :

Ac primum silicis scintillam excudit Achates.

Sed ibi, ut ex suis MSS. adnotat

Pectora quod rostro cornix fodiebat acuto,
Ingenium dominæ lena movebit anus.
Quod cunctata diu taurum sua vacca reliquit,
Frigidus in viduo destituere toro.
Livor, et adverso maculæ sub pectore nigræ,
Pectus adulterii labe carere negant.
Dixerat interpres: gelido mihi sanguis ab ore
Fugit; et ante oculos nox stetit alta meos.

Pierius, legendum *excussit*, et pro *silicis*, *silici*. Burm.

40. *Ingenium dominæ lena movebit anus*. Sic in uno Maffeian. *lena movebat*. In altero, *perfida movit anus*. In Vatican. *prona movebat*. — Scribe cum melioribus, ac prima editione, *lena anus*: septem alii, *prona*. *Movebit* etiam rectius quatuor scripti. Heins. — *Movebit*. Immotum adhuc tui amorem paulatim *movebit*, ad alium amatorem distractura.

45. *Gelido mihi sanguis ab ore Fugit*. In uno Maffeian. *gelidus*.

46. *Et ante oculos nox stetit alta meos*. In eodem lib. *atra meos*. Perpetuo librarii *atram* noctem, pro *alta*, reposuere. Ciof.

Non possum, perlecta hac Elegia, quin illis totus adsentiar, qui segregandam a ceteris censuerant, et poetæ ingeniosissimo vix tribuendam: quos ut sequerer impellebat non mediocriter, ipsa, qua interpretem suum Ovidius admiratio devinxit. Quid enim hic deprehendas, quod Nasonem arguat? Res ipsa, propius si spectaveris, communis est, et nescio quid habet rusticitatis, ab urbanitate Ovidiana prorsus alienum. Quis enimvero scriptorem delicatissimum tulerit Corinnam suam, vel quamlibet amicam, cum *vacca*, et ipsum se cum *tauro* comparantem? Nec ingeniosa magis, quæ tali e fonte effluunt: quæ si Naso, invitis certe veneribus cupidinibusque, scripsit. Habet quidem stylus, unde ipsum agnoscas: sed totum opus rerum inops, aut, quod pejus est, abundans vitiose, nemo non judicabit.

ELEGIA VI.

AD AMNEM, QUI REPENTE ET MIRUM IN MODUM AUCTUS, OBSTABAT QUO CELERITER MINUS POETA AD AMICAM PROPERARET.

AMNIS, arundinibus limosas obsite ripas,
  Ad dominam propero : siste parumper aquas.
Nec tibi sunt pontes, nec quæ sine remigis ictu
  Concava trajecto cymba rudente vehat.
Parvus eras, memini; nec te transire refugi,
  Summaque vix talos contigit unda meos.

1. *Amnis, arundinibus limosas obsite ripas* etc. Amnis, de quo hic agit poeta, is est, qui prope Sulmonis mœnia labitur, quem nostro idiomate *Vellam* dicimus. Hic autem, adulto vere, liquefactis nivibus, et interdum, ineunte autumno, imbribus mirandum in modum augeri solet, et alicubi pristinum alveum relinquere, ita ut nemo hinc vel inde eum transire possit. Tale nactus impedimentum Ovidius, qui non longe ab Amoris fonte, ad Moroni montis radices, domum, cujus ingentia adhuc vestigia supersunt, quæque *le botteghe d' Ovidio* vulgo vocantur, habuisse dicitur, Sulmonem ad amicam proficiscens, hanc pulcherrimam et venustissimam indignatus scripsit Elegiam. C. — *Obsite ripas.* Frequentior apud latinos poetas hellenismus, quam qui egeat interpretatione. Squalet vero amnis (*obsitus*) propter ripas, quæ *limo* obducuntur.

2. *Propero.* Dubium videri potest, an non *propero* sit dativi casus, a *properus*: ut VII, Metam. 647 : *Ecce venit Telamon properus.* Virgil. XII, Æn. 85 : *Circumstant properi aurigæ.* *Aquam* etiam meliores, ut mox 44: *Cedere jussit aquam.* Virg. IV, Æn. 489 : *Sistere aquam fluviis;* inf. Eleg. XII, 34; eadem varietas et alibi. B.

3. *Nec tibi sunt pontes.* Unus Vaticanus, *Nec tibi sunt lintres.*

4. *Concava... cymba.* Navigii quoddam genus, ad trajicienda flumina maxime idoneum. Est autem a græco κύμβη, ut docet Festus ; unde et *cymbium*, quod usurpatum a Virgilio vidimus, Æneid. III, 66 :

Inferimus tepido spumantia *cymbia* lacte.

Sed hic vasa quædam oblonga et angusta designat, in modum *cymbæ* excavata.—*Trajecto rudente.* Funis ope, quem aliquis ex adversa ripa trajectum excipiebat, cymbam sic adducturus. *Rudens* autem, quia vento agitatus, *rudere* quodammodo videtur.

Nunc ruis opposito nivibus de monte solutis,
Et turpi crassas gurgite volvis aquas.
Quid properasse juvat? quid parca dedisse quieti
Tempora? quid nocti conseruisse diem?
Si tamen hic standum, si non datur artibus ullis
Ulterior nostro ripa premenda pedi?
Nunc ego, quas habuit pennas Danaeïus heros,
Terribili densum quum tulit angue caput;
Nunc opto currum, de quo Cerealia primum
Semina venerunt in rude missa solum.
Prodigiosa loquor veterum mendacia vatum;
Nec tulit hæc unquam, nec feret ulla dies.

7. *Opposito de monte.* Fortasse de Soracte intelligit, de quo Horat. lib. I, Od. 9, v. 1, ait:

Vides, ut alta stet nive candidum Soracte.

Est autem hic mons (ut lib. V, scribit Strabo) juxta Flaminiam viam in Phaliscis, unde oriunda erat uxor Nasonis, ut ipse inferius ostendet. MAR. Hunc montem Ciofanus *Majellam* vocat, qui nunc *monte di S. Silvestro* adpellatur: sed dubitandum an de Soracte intelligat.

8. *Turpi crassas.* Codex Moreti, *emissas*; forte, *spissas.* HEINS.

9. *Quid parca dedisse quieti Tempora.* Alias legitur, *pauca*: recte utrumque. MAR. *Parva* libri quatuor. *Parca* Puteaneus cum Jureti et Scaligeri excerptis. — Supra etiam v. 5, in Scriver. erat, *parcus eras*, unde apparet, non ubique id vocabulum, ubi librarii posuerunt, esse adprehendendum: hic tamen probo; nam et Francof. conspirat: *continuasse diem* etiam Palatinus secundus et Bernensis. BURM.

10. *Quid nocti conseruisse diem?* Id est, tam *parca tempora quieti* dedisse, ut nullum fere intervallum a luce noctem discriminaret, et festinaret pariter Ovidius, nocturnus viator et diurnus.

13. *Nunc ego, quas habuit* etc. Exoptat sibi, ad tranandum fluvium, vel *pennas*, talaria scilicet, quæ quondam Perseo Mercurius tradiderat, cujus ope fretus ille truncatum Medusæ caput, quod quidem tot serpentes, quot capilli horrificabant, per aera abstulit: vel *currum* Triptolemi, qui *rudes* adhuc agriculturæ mortales primus edocuit.

15. *Opto.* Malo, *optem.* Trist. III, VIII, 1:

Nunc ego Triptolemi cuperem conscendere currum. HEINS.

16. *Venerunt. Creverunt*, Neapol. et quatuor alii.

18. *Nec tulit hæc unquam. Nec tulit hæc, nec fert* duo Moreti, cum Neapolitano, Menteliano, ac uno Palatino: placet. Sic Homerus de Calchante, Il. A, 70:

Ὃς ᾔδη τά τ' ἐόντα, τά τ' ἐσσόμενα, πρό τ' ἐόντα.

Tu potius, ripis effuse capacibus amnis,
  Sic æternus eas, labere fine tuo.
Non eris invidiæ torrens, mihi crede, ferendæ,
  Si dicar per te forte retentus amans.
Flumina deberent juvenes in amore juvare:
  Flumina senserunt ipsa, quid esset amor.
Inachus in Melie Bithynide pallidus isse
  Dicitur, et gelidis incaluisse vadis.
Nondum Troja fuit lustris obsessa duobus,
  Quum rapuit vultus, Xanthe, Neæra tuos.
Quid? non Alpheon diversis currere terris
  Virginis Arcadiæ certus adegit amor?

19. *Effuse capacibus.* Hoc vix intelligo: si dixisset, *ripis superfuse*, id est, qui egressus es alveum, redi ad fines tuos, sensus constaret; sed neque *capacibus* placet conjungi cum *effuse*: si enim ripæ caperent, vel capaces essent aquæ, nihil esset quod quereretur poeta transiisse aquam fines suos: ripis enim, qui continetur fluvius, *fine suo* labitur. In Francofurt. optimo codice erat, *rapacibus*: forte scripserit, *rivis effuse rapacibus*. Sic *rapaces undæ*, VII, Metam. 550. BURM. — Nihil certe mutandum. Vertitur hic omnis difficultas (si qua tamen) in interpretanda voce hac *capacibus*, quam si de *ripis* quæ flumen *prius* capiebant, intellexeris, nihil prorsus mirum *effundi* illud e ripis *suis*, quum nivibus solutis et pluvia repente adauctus.

20. *Labere fine tuo.* Solito alveo contentus. Nec immerito *labere*, quod proprium amnis placide fluentis; et opponitur hic exundanti, et ripas præ furore superanti.

21. *Non eris invidiæ* etc. Non eris aptus, idoneus, *ferendæ* quam in te excitabo *invidiæ*, si per te retentus dicar, quum amicus ad amicam propero.

25. *Inachus in Melie Bithynide* etc. Meminit hujus Nymphæ, quæ Amycum, Bebrycum regem, e Neptuno suscepit, Apoll. II, 2, ubi de Amyco,

ὅν ποτε νύμφη
Τίκτε Ποσειδάωνι γενεθλίῳ εὐνηθεῖσα,
Βιθυνὶς Μελίη, ὑπεροπληέστατον ἀνδρῶν.

Meliam quoque dici posse patet ex ipso scholiaste, ad locum cit. ἄδηλον γὰρ, inquit, ποῖόν ἐστι τὸ κύριον. — *Pallidus isse dicitur.* Iners, *pallidus* ob frigus quo plerumque obstringebatur, fluxisse, *ivisse* dicitur; quin etiam, *incaluisse*.

27. *Obsessa. Oppressa* Moreti, Scriverii, Palatinus, Francofurtensis et quatuor alii.

29. *Quid? non Alpheon* etc. Celebris, ex ipso Nasone, Metam. V, Alphei et Arethusæ fabula: sed notum forsan minus elegantissimum Moschi Idyll. VIII, cujus initium: Ἀλφειὸς μετὰ Πίσαν. κ. τ. λ.

Te quoque promissam Xantho, Penee, Creüsam
  Phthiotum terris occuluisse ferunt.
Quid referam Asopon, quem cepit Martia Thebe,
  Natarum Thebe quinque futura parens?
Cornua si tua nunc ubi sint, Acheloë, requiram,
  Herculis irata fracta querere manu.
Nec tanti Calydon, nec tota Ætolia tanti;
  Una tamen tanti Deïanira fuit.
Ille fluens dives septena per ostia Nilus,

31. *Promissam Xantho Creüsam.* Suspicabar aliquando scribendum esse, *promissam Xutho Creüsam*: et intelligebam de Creüsa, Erecthæi Athenarum Regis filia, quæ Xutho Thessalo Hellenis filio nupsit. Rem narrat Pausanias, Achaïcorum initio: et Auctor de origine Gentis Romanæ, a Schotto editus cap. 11, tum et alii, qui addunt ab Apolline compressam Ionem genuisse; atque hinc Apollinem πατρῷον ab Atheniensibus cultum. Sed quum Pindarus, Pythiorum Ode IX, 22, Creüsam Naïdem Terræ filiam, non Atheniensem illam, a Peneo amatam innuat, nunc muto sententiam: de Xutho tamen placet conjectura, quod is Thessalus fuerit. Xanthus toto orbe a Thessalia remotus locum hic vix habet: præsertim quum ejus amores paulo ante jam occurrerint. Nympham quoque Creüsam hanc facit Diodorus Siculus, lib. IV. Bibliothecæ. *Phthiotum* autem *terris* reposuimus, ex Puteaneo codice; in quo *Phiotum*, quum *Phtiiadum* ante legeretur. HEINS.

34. *Natarum Thebe quinque futura parens.* Has quinque recenset interpres Pindari, Olymp. VI, 144; his nominibus: *Corcyra*, *Ægina*, *Salamis*, *Thebe*, et *Harpinna*: easque natas Metope dicit, quæ filia Ladonis. Sed Ovidius alios secutus auctores videtur, qui matrem harum *Theben* facit, non *Metopen*: alii etiam plures Asopi filias annumerant: ut *Cleonem*, a qua Cleonæ oppidum juxta Nemeam: *Platæam*, a qua Plateæ oppidum Bœotiæ: *Beroen*, a qua Beroe oppidum: item Euboiam, a qua insulæ nomen: et *Comben*, quæ et *Chalcis* dicta: de quibus partim Pausanias in Bœotia; partim Eustathius in Iliad. B. M. — Rittershusius notat ad Oppiani, lib. I, 25, Herodotum duas nominare filias, *Theben* et *Æginam*: quarum hanc, quum pater indicio Sisyphi cognovisset ab Jove raptam, persequens fulmine tactus est; ut habet Callimachus ejusque Scholiastes, in Hymn. in Delum. 78. Diodorus Siculus, lib. IV, duodecim filias ei tribuit, quarum et nomina recenset. BURM.

37—38. *Nec tanti Calydon..... una tamen tanti Deïanira fuit.* Tam grave cum Acheloo certamen Hercules non commisisset, si de Calydonia tantum urbe, vel etiam de *tota* Ætolia fuisset dimicandum; sed *una* Dejanira, dignum *tanti* præmium certaminis, in quo Acheloï cornua Herculis manu frangerentur.

Qui patriam tantæ tam bene celat aquæ,
Fertur in Evadne collectam Asopide flammam
Vincere gurgitibus non potuisse suis.
Siccus ut amplecti Salmonida posset Enipeus,
Cedere jussit aquam : jussa recessit aqua.
Nec te prætereo, qui, per cava saxa volutans,
Tiburis Argei spumifer arva rigas.
Ilia cui placuit, quamvis erat horrida cultu,

40. *Tantæ tam bene celat.* In Neapolitano et Palat. primo erat, *tanta tam bene celat aqua :* forte pro *tacita aqua.* Ed. princ. *non bene celat.* Quod notatu non indignum.

41. *Fertur in Evadne* etc. — Nilus ipse, quantacumque sit aquarum copia, flammam non potuit *vincere*, extinguere, qua ardebat *Evadnen*, Asopi filiam, qui fluvius e Bœotia oriundus, juxta Plateam, postquam Thebas alluit, in Euripum præceps immittitur. — *Evadne. Evanne* duo libri : utrumque recte. Bers.

43. *Siccus.* Forte, *fictus.* Neptunus enim Enipei formam adsumserat. Propert. I, Eleg. XIII, 21 :

Non sic Æmonio Salmonida mixtus Enipeo
Tænarius facili pressit amore Deus.

— *Ut amplecti Salmonida posset Enipeus.* Neptunus nimirum, qui fluvii hujus formam assumserat, ut Tyro, Salmonei filiam, *amplecteretur.* Inde nati Pelias et Neleus. Porro, sub hoc nomine duo occurrunt flumina, quorum unum Achaiam, Thessaliam alterum alluebat. *Siccus*, quia *cedere jussit aquam.*

45. *Nec te prætereo, qui per cava saxa volutas. Volutans* Sarravianus cum Menteliano. Nec tu, Anio, abibis indictus, qui *per saxa volutas* etc. Unde *Aniena fluenta*, Virgil. Georg. IV, 369. Dictum putat Plin. III, 12, et dicit Pseudo-Plutarch. Parall. LXXXI, ab Anio Hetruscorum rege, ibi sepulto. Sabinum olim agrum a Latio dividebat, ita ut quidquid ex dextra Anienis ripa, ad Sabinos; et quidquid a sinistra, ad Latium pertineret. Priscis temporibus Parensus, vel Parensius vocabatur : nunc *il Teverone.*

46. *Spumifer arva rigas. Pomifer* Puteaneus et alii magno numero : optime. Tibur enim copia et præstantia pomorum laudatissimum antiquis. Recte Noster *Argeum Tibur* nuncupat : quomodo apud Hor. II, Od. 6. Mart. IV, Epigram. LVII, de Tibure :

Tu colis *Argei* regnum, Faustine, coloni :
Quo te bis decimus ducit ab urbe lapis. H.

Conditum enim Tibur fuerat a Tiburto, Amphiaraï filio, qui colonus Argivus; et vocatum olim πολυστέφανον, tradit Steph. Byz. quia triplici muro in *coronæ* formam, ut aliæ quædam urbes, cingebatur. Hodie *Tivoli.*

47. *Ilia cui placuit, quamvis* etc. Fabula sequitur pathetice admodum enarrata, de Ilia, seu, ut alii volunt, Rhea Sylvia, Numitoris filia, quæ, ut vulgatum apud omnes a pueris, Romulum et Remum fratrem e suppositio cum Marte congressu edidit. De ea varii apud historicos rumores, ut par erat, in re omnium

Ungue notata comas, ungue notata genas.
Illa gemens patruique nefas delictaque Martis,
Errabat nudo per loca sola pede.
Hanc amnis rapidis animosus vidit ab undis,
Raucaque de mediis sustulit ora vadis;
Atque ita: « Quid nostras, dixit, teris anxia ripas,
Ilia, ab Idæo Laomedonte genus?
Quo cultus abiere tui? quid sola vagaris?
Vitta nec evinctas impedit alba comas?
Quid fles, et madidos lacrimis corrumpis ocellos?
Pectoraque insana plangis aperta manu?
Ille habet et silices, et vivum in pectore ferrum,
Qui tenero lacrimas lentus in ore videt.

fabulosissima. — *Quamvis erat horrida vultu. Cultu* meliores, cum prima editione: et hoc verum est; nisi quod Moreti unus, *horrida cultus*: ut sit græcismus; infra Tybris ad Iliam: *Quo cultus abiere tui?* H.

49. *Illa gemens patruique nefas delictaque Martis.* Existimo scribendum *patruumque nefas.* Sic et Noster Metamorph. XI, 328:

Quem (misera o pietas!) ego tum *patruoque* dolorem
Corde tuli, fratrique pio solatia dixi! IDEM.

Ego contra codices nihil moveo; nec talia, invitis membranis, puto intrudenda. BURM.

51. *Vidit ab undis. In undis* Puteaneus alter, Francof. duo Moreti, et tredecim alii.

56. *Evinctas. Incultas* Francofurt. Neapolit. Moreti duo, et Vaticanus unus: alter Politiani, *impexas*, quod Heinsio non displicebat. Recte autem sine vitta inducit Iliam, quia vitiata erat, virginitatemque, cujus insigne vitta, perdiderat. Pro *alba*, multi scripti, *ulla*; male: *albæ* enim plerumque vittæ, et præcipue sacerdotum. BURM.

57. *Madidos. Teneros* editi olim, et unus Moreti a secunda manu: sed mox ea vox repetitur, et ex l. I, Art. 129: effictam lectionem puto, et *madidos* probat etiam Marius. ID.

58. *Plangis.* Legitur et *Tundis*: utrumque bene. M. *Tundis acerba*: unus Maff. alter, *Tundis aperta*: sequor. CIOF.

59. *Et durum in pectore ferrum. Vivum ferrum* Puteaneus, cum Scaligeri excerptis: optime; hoc est quod in Tristibus dixit, L. I, El. VII, 42:

Et rigidum ferri semina pectus habet.

Sæpe autem ea vox ad res non animatas transfertur. Sic, *viva saxa*, Ep. Hypsip. et lib. VII Metam. *Vivum gramen. Vivus cespes, vivi fontes, viva sulphura, viva flamma*: et similia passim apud Nostrum aliosque veteres. HEINS.

60. *Qui tenero lacrimas lentus in ore videt.* Qui flentem puellam immotus potest sustinere, *ferus*, et vere *ferreus ille fuit.* Tibul. I, Eleg. XI, 2.

Ilia, pone metus; tibi regia nostra patebit:
  Teque colent amnes; Ilia, pone metus.
Tu centum, aut plures, inter dominabere Nymphas:
  Nam centum, aut plures, flumina nostra tenent.
Ne me sperne, precor, tantum, Trojana propago:
  Munera promissis uberiora feres. »
Dixerat: illa, oculos in humum dejecta modestos,
  Spargebat tepidos flebilis imbre sinus.
Ter molita fugam: ter ad altas restitit undas,
  Currendi vires eripiente metu.
Sera tamen scindens inimico pollice crinem,
  Edidit indignos ore tremente sonos:
O utinam mea lecta forent, patrioque sepulcro
  Condita, dum poterant virginis ossa legi!
Cur modo Vestalis tædas invitor ad ullas
  Turpis, et Iliacis inficianda focis?

63. *Dominabere.* Politiani liber, *celebrabere.* Vide Met. lib. IV, v. 46.

65. *Ne me sperne. Nec me* editio prima; Bersmanni et aliæ. Bernens. codex et sex alii. — *Trojana propago.* Recte *Trojana*, non *Romana*. Supra jam dixit, 54:

Ilia ab *Idæo* Laomedonte genus.

Et genus ab Ænea Trojano duxisse quantum Romani gloriarentur, nemo ignorat. Virg. Æn. I, 290:

Nascetur pulchra *Trojanus* origine Cæsar.

66. *Uberiora. Ulteriora* Francof.: vid. ad lib. II, Eleg. IX, 10.

67. *Dejecta. Defixa* alter Mentelii: vid. Epist. XXI, 113. *Dejecta parumper*, Bernensis.

68. *Flebilis.* Pro flente et mœsta poni videtur: ita Hor. IV, Od. 2, 21: *Flebili sponsæ juvenem raptum;* licet idem passive pro *flendus* accipiat, I, Od. 24: *Multis ille bonis* flebilis *occidit.*

70. *Currendi.* Francius malebat, *currenti. Impediente metu*, etiam plurimi scripti cum prima editione.

71. *Sera tamen.* Tarda ad loquendum, quia scilicet diu tacuit: quædam tamen exemplaria scriptum habent, *sæva:* quæ lectio valde placet, quia sequitur *scindens* inimico *pollice crinem.* MAR.

73. *Mea tecta forent.* Scribe, *mea lecta forent.* Nam Putean. sequenti versu optime, *dum poterant virginis ossa legi,* non *tegi.* Utrumque recte; sed *legenda* prius, quam sepulcro *condantur.—Patrioque sepulcro. Parvoque*, Neapolitanus.

75. *Cur modo Vestalis* etc. Amulius, qui Iliæ patruus, eam inter Virgines Vestales adscripserat, ut spem illi partus præriperet, veritus scilicet, ne paternæ quondam injuriæ memores liberi, ipsum e solio

Quid moror? en digitis designor adultera vulgi.
  Desit famosus, qui notet ora, pudor.
Hactenus; et vestem tumidis prætendit ocellis:
  Atque ita se in rapidas perdita misit aquas.
Supposuisse manus ad pectora lubricus amnis
  Dicitur, et socii jura dedisse tori.
Te quoque credibile est aliqua caluisse puella:
  Sed nemora et silvæ crimina vestra tegunt.
Dum loquor, increvit vastis spatiosus in undis;

deturbarent, ut Numitorem avum ibi reponerent: quod tamen ita evenit.

77. *Quid moror?* Recte Marius hæc illustrat ex illis Virg. IV, 325: *Quid moror? an mea Pygmalion dum mœnia frater Destruat?* — *Et digitis.* Rectius in manuscriptis exemplaribus legitur, *En digitis*; id est, ecce.

78. *Desit famosus, qui notet ora, pudor. Desit,* mecum pereat *pudor,* qui genas *notaret,* quoties male famosa vulgi digitis *adultera* designarer! — Palatinus, *famosis.* Locus corruptus; forte: *Desine; damnosus quid notat ora pudor?* Epist. XX: *Quid pudor ora subit?* Vel: *Ne sit famosus, qui notet ora, pudor.* HEINS. Legerem, *Desit famosis, qui notet ora, pudor;* adulteris notis, et jam criminibus se polluere adsuetis, desit pudor; sed mihi, Vestali virgini, et intactæ, pudor, quod *digitis designer,* subit, et prohibet plura loqui: et ideo vestem, pudore subeunte, oculis prætendit. BURM.

79. *Tumidis.* Turgidis propter fletum; ut apud Catull.: *Meæ puellæ flendo turgiduli rubent ocelli.* MAR. Recte *tumidis* Puteaneus et quatuor alii, ex fletu tumentes intelligit. Tibullus, lib. I, Eleg. VIII, 67:

Desistas lacrimare, puer! non frangitur illa,
  Et tua jam fletu lumina fessa *tument.*

— *Vestem tumidis prætendit ocellis.* Vidimus jam,

Ter molita fugam, *ter* ad altas restitit undas;

ubi hæsitantis puellæ, et præsentis leti metu inhorrescentis sensus ad vivum exprimitur; sed quo amarior sensim recrudescit amissæ pudicitiæ dolor, eo invalescit magis projiciendæ vitæ desiderium; et *vestem* oculis ideo *prætendit*, ne, conspecto gurgite, a proposito iterum deflectat.

81-82. *Supposuisse manus* etc. *Lubricus amnis*, labilis, quique cito e manibus effluit, si tentes comprehendere. — *Socii jura dedisse tori.* Sepulta dicitur Ilia ad Tybridis ripas, unde cum ipso fluvio nupsisse poetæ tradiderunt; et egregie dictus ab Hor. I, Od. II, 20: *Uxorius amnis.*

83. *Caluisse. Incaluisse* alter Puteaneus et excerpta Voss. Ita Epist. XI 25: *Ipsa quoque incalui:* et supra vers. 26: *tepuisse* Francofurt. *tenera caluisse* Palatin. Mox, *sed nemus*, Francofurt.

85. *Vastis spatiosus in undis. Latis spatiosus in undis*, nostri. Naugerius ex suis malit: *latis spatiosius undis:* quod et Grutero arridebat, et jam editiones nonnullas occupavit. H. Mihi placet satis vulgata, *vastis spatiosus in undis.*

Nec capit admissas alveus altus aquas.
Quid mecum, furiose, tibi? quid mutua differs
Gaudia? quid cœptum, rustice, rumpis iter?
Quid? si legitimum flueres, si nobile flumen?
Si tibi per terras maxima fama foret?
Nomen habes nullum, rivis collecte caducis;
Nec tibi sunt fontes, nec tibi certa domus.
Fontis habes instar pluviamque nivesque solutas,
Quas tibi divitias pigra ministrat hiems.
Aut lutulentus agis brumali tempore cursus:
Aut premis arentem pulverulentus humum.
Quis te tum potuit sitiens haurire viator?
Quis grata dixit voce: perennis eas!
Damnosus pecori curris, damnosior agris.
Forsitan hæc alios: me mea damna movent.
Huic ego væ demens narrabam fluminum amores?

87. *Differs. Perdis* Putean. alter et excerpta Vossii; sed Epist. XVIII, 3: *Longa mora est omnis, nobis quæ gaudia differt.*

89. *Quid si legitimum flueres, si nobile flumen? Flueres*, poetice dictum, pro *esses*. Sic Juno non *est*, sed *incedit Divum Regina!* — *Nobile flumen*. Nobilitatis origine commendandum. — *Legitimum*. Tuo jure; non undis auxiliaribus pluviæ, vel nivium solutarum.

91. *Rivis collecte caducis*. Sic libri potiores, et recte: *nivibus* alii; sed de nivibus mox sequetur: deinde Puteaneus, cum Scaligeri excerptis *pluviamque*, pro *pluviasque*. HEINS. Æque bene *nives caducas*, quam *rivos* dici puto: ita *caducas nives*. German. Prognost. I:

Grandine permixtus Aries, nivibusque caducis.

95. *Aut lutulentus agis* etc. *Lutulentus*, crassus, turbidus, et quasi *lentus* a *luto* quod undis immiscetur. Dicitur et metaphorice de scriptis, in quibus non nihil ad styli liquiditatem desideratur. Sic de Lucilio Horat. Serm. I, Sat. IV, II:

Quum flueret *lutulentus*, erat quod tollere velles.

Opponitur hic *lutulentus*, pulverulento.

97. *Quis te unquam potuit. Quis te tum potuit* Putean.: probe; æstivo tempore nimirum, quando arentem humum pulverulentus premis.

99. *Damnosus pecori curris, damnosior agris*. De inundatione stabulorum et pascuorum intelligendum. In quibusdam etiam legitur:

Damnosus pecori, cultis damnosior agris. MIC.

101. *Væ demens*. Valde demens; ut apud Virgil. Ecl. IX, 28:

Mantua væ miseræ nimium vicina Cremonæ!

Væ enim particula (ut docet Gell.

Jactasse indigno nomina tanta pudet.
Nescio quid spectans, Acheloon et Inachon amnes,
Et potui nomen, Nile, referre tuum.
At tibi pro meritis opto, non candide torrens,
Sint rapidi soles, siccaque semper hiems.

lib. v. 12, Noctium Atticarum) interdum auget, interdum minuit : inde *vehemens*, *vegrande*, *vesanos*, et *vecordes* dicimus. In quodam codice legitur, *Nunc demens ;* in aliis manuscriptis, *Næ demens :* quæ lectio si tibi placet, expone : *Næ*, id est certe : ut apud Terent. *Næ ego homo infelix sum.* MAR.

102. *Jactasse indigno* etc. *Jactare* hic est inaniter loqui, ut Virgilianus Corydon, Ecl. II, 5, qui tot tantaque,

Montibus et silvis studio *jactabat* inani.

103. *Nescio quid spectans.* Rectius fortasse in MSS. legitur, *Nescio quem :* id est, vilissimum et ignobilem quemdam torrentem aspiciens. Scribendum etiam omnino est *Acheloon :* Latini enim vertunt ω mega Græcum in *o* longum, et Græcæ literæ figuram non admittunt, ut *Inachon*. Omnes hi accusativi sunt Græci : idcirco per *n* scribuntur, non per *m :* nulla enim dictio apud Græcos desinit in *m*. MAR.

106. *Rapidi soles. Rabidi*, Neapolitan.; sed et *rapidus sol* potest dici, quia calore suo omnia rapit, ut ita Virgil. IV, Georg. 425 : *rapidum Sirium* dixit, et *rapidæ flammæ*, *rapidus ignis* passim occurrunt. BURM.

ELEGIA VII.

IN SE IPSUM, QUOD SIBI APUD AMICAM DEFUERIT.

At non formosa est, at non bene culta puella ;
At, puto, non votis sæpe petita meis !

1. *At non formosa est, at non* etc. Ironice loquitur, et est sensus : puella illa, et pulchra, et ornata, et a me sæpe optata fuit. Quod autem hæc puella formosa fuerit, ostendit inferius, dicens :

At qualem vidi, qualem tetigique puellam !

Moxque, eodem animi calore :

Illius ad tactum Pylius juvenescere posset.

Quod eam cupiverit, paulo inferius ita indicat :

Optabam recipi certe, sum nempe receptus :
Oscula ferre, tuli : proximus esse ; fui.

Non igitur affirmative dixit, *At non formosa est*, sed ironice. Quo loquendi modo usus etiam, Metam. II, 566.

Hanc tamen in nullos tenui male languidus usus,
Sed jacui pigro crimen onusque toro.
Nec potui cupiens, pariter cupiente puella,
Inguinis effœti parte juvante frui.
Illa quidem nostro subjecit eburnea collo
Brachia, Sithonia candidiora nive:
Osculaque inseruit cupidæ luctantia linguæ;
Lascivum femori supposuitque femur.
Et mihi blanditias dixit, Dominumque vocavit;
Et quæ præterea publica verba juvant.
Tacta tamen veluti gelida mea membra cicuta,
Segnia propositum destituere suum.
Truncus iners jacui, species et inutile pondus:

4. *Sed jacui.* In quibusdam, *Sic jacui:* utrumque recte. NAUG.

8. *Sithonia.* Male Palatinus, *Sidonia:* ita apud Claud. I, Laud. Stil. 123, *Sithonias hyemes* est in MS. Mediceo, pro *Edonas.* BURM.

9. *Cupida luctantia lingua.* Repone ex prima editione et tribus scriptis, *cupidæ linguæ.* Sic *inserere cancellis pedes*, sup. Eleg. II, 64; et I, Artis 605: *Insere te turbæ.* Met. XIV, 33:

Inseris Æacidis alienæ nomina gentis.

Et I, Art. 498: *Latus lateri conserere*, ut quidam codices; nisi dativus sit cum *luctantia* construendus, ut *certare*, *pugnare alicui.* Duo, *cupidis linguis.* Putean. et tres alii, *cupide linguis.* HEINS.

12. *Publica verba.* Apprime huc facit Seneca, in Epist. III: « Itaque sic priore *verbo*, quasi *publico* usus es: et sic illum amicum vocasti, quomodo omnes candidatos bonos viros dicimus, quomodo obvios, si nomen non succurrit, dominos salutamus. » et Epist. LIX: « Magnam ex epistola tua percepi voluptatem: permitte enim mihi uti *verbis publicis;* nec illa ad significationem Stoïcorum revoca. » IDEM.

15. *Truncus iners. Taurus*, citat Passerat. ad Propert. III, Eleg. 6; nisi aberratio sit operarum: vel *Taurum* obscæno sensu voluerit hic legi, de quo vide ad Petron. XXV et XLV. BURM. — *Inutile lignum.* In omnibus fere MSS. exemplaribus legitur, *signum*, id est statua, et sic omnino legendum. MAR. —*Pondus*, ac sequenti versu, *Et non exactum corpus*, Puteaneus cum aliis nonnullis et meliorum numero. Nil mutem temere. Forte tamen scribendum, *signumque et inutile pondus;* certe Arundelian., *pondusque et inutile lignum.* HEINS. *Signum* Barthius quoque præfert lib. XXXIV. Adv. cap. 22: sed quia *species* et *signum* fere idem notat, *lignum* firmari possit illis Horat. lib. I, Sat. VIII, I:

Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum;
Quum faber incertus etc.

Nec satis exactum est, corpus an umbra forem.
Quæ mihi ventura est, siquidem ventura, senectus,
Quum desit numeris ipsa juventa suis?
Ah pudet annorum, quo me juvenemque virumque,
Nec juvenem, nec me sensit amica virum!
Sic flammas aditura pias æterna sacerdos
Surgit, et a caro fratre verenda soror.
At nuper bis flava Chie, ter candida Pitho,
Ter Libas officio continuata meo.
Exigere a nobis angusta nocte Corinnam,
Me memini numeros sustinuisse novem.
Num mea Thessalico languent devota veneno
Corpora? num misero carmen et herba nocent?
Sagave Pœnicea defixit nomina cera,

17. *Siquidem est ventura senectus. Siquidem ventura* Putean. cum quatuor aliis: complures, *si qua est ventura.* Fast. IV, 603:

Hoc quoque tentemus; siquidem jejuna remansit.

Ita, *si qua est modo corporis umbra*, infr. Eleg. IX, 65.

19. *Quod me juvenemque. Quo me*, Puteaneus: dictum alibi.

22. Post hunc versum duo inseruntur in Bernensi codice:

Factus ita imbellis, doleo, dolet ipsa puella,
Quum non humanis utimur officiis.

23. *Chie.* Nomen hoc meretricis aut tractum est a candore niveo, nam Græce χιὼν nix dicitur; aut (quod magis placet) a Chio insula: a locorum enim nominibus, ut plurimum, nominabantur meretrices. Sic apud Terentium, *Andriam*; apud Horatium, *Lydiam*, legimus. Inflectitur autem hæc, *Chie*, *Chies.* MAR. Alii aliter. Puteaneus, *Clide*: hoc est, χλιδὴ. *Clyte* Barberinianus; forte, *Chloe.* — *Pitho. Pitho*, à Græco Πειθὼ sumptum est, quod nomen Suadelam, ut Latini verterunt, significat. Quare non credula, sed active potius, ea quæ facile persuadeat aliis, accipienda est. *Libas* autem a Græco Λιβεῖν derivari videtur, quod libare ac degustare significat: sive a libandis osculis, sive a libando vino adpellatam dicas. Aut certe a Λιβάζω, quod stillare significat: unde Λιβὰς, gutta, vel scaturigo. MICYL.

26. *Et memini. Me memini*, in scriptis. HEINS. Suavitas quædam in repetitione illius syllabæ, *me.* — *Numeros sustinuisse novem.* Eosdem promittit magnifice amicæ suæ, si ad eum meridiantem venire velit, Catullus Epigr. XXXIII, 7.

27. *Num. Nunc* vel *Non* multi scripti: et sequenti versu etiam multi, *nunc* vel *non* exhibent.

28. *Carmen et herba. Virus et herba.* excerpta Puteani et duo Moreti.

29. *Sagave Pœnicea defixit nomina cera.* Locus non satis intellectus ab

Et medium tenues in jecur egit acus?
Carmine læsa Ceres sterilem vanescit in herbam:
Deficiunt læsæ carmine fontis aquæ;
Ilicibus glandes, cantataque vitibus uva
Decidit; et nullo poma movente fluunt.
Quid vetat et nervos magicas torpere per artes?
Forsitan impatiens sit latus inde meum.
Huc pudor accessit: facti pudor ipse nocebat:
Ille fuit vitii causa secunda mei.
At qualem vidi, qualem tetigique puellam;
Sic etiam tunica tangitur ipsa sua.
Illius ad tactum Pylius juvenescere possit,

interpretibus. Duplicem defixionis magicæ modum a Nasone describi observamus, qua absentem devovebant sagæ quemcumque. Alterum habes Hypsipyles Epistola VI, 91, de Medea: *Devovet absentes simulacraque cerea figit.* Alterum incantamenti ac *devotionis* genus, quum tabellis inscribebant illorum *nomina*, quos defixos ac devotos cupiebant, eademque nomina pari, ut dictum est, modo confodiebant, aut imprecationibus adscriptis devovebant, ut nos mox videbimus. Tabellas cera rubra, *Punicea*, plerumque oblitas fuisse discimus, ex Amorum libro primo Eleg. XII, 11.

30. *In jecur urget acus. Egit*, meliores: vulgata lectio ex Epist. Hyp. promanavit:

Devovet absentes, simulacraque cerea figit,
Et miserum tenues in jecur *urget* acus.

Certe et hic loci *miserum jecur* in nonnullis scriptis. H. Douza malebat, *ursit*, ut tempora ac modi convenirent.

31. *Sterilem vanescit in herbam. Vanescit in auram*, Junii codex; quod ex Epistola I, 79, promanavit: deinde Scriverii et Francofurtensis: *tenuem vanescit in herbam.* Mox Puteaneus et Palatinus optimus, *læsi*, ut Ald. Gryph. et alii ediderunt, nec nos mutare voluimus, quia *læsæ Cereri* respondent.

34. *Fluunt.* Male, *cadunt*, plurimi codices.

37. *Huc pudor. Huic pudor accessit facto*, Moreti unus. *Accessit, facto pudor ipse nocebat* Neapolit. et ita legebat Francius. *Huc pudor accessit: facti pudor ipse nocebat* Gryph. Micyllus et alii; atque sic primus Moreti; quod nec mihi displicet. B.

39. *At qualem vidi, qualem. Vidi tantum*, Puteaneus ac Arundelian., cum tribus Moreti et aliis duobus.

41. *Illius ad tactum.* Rectius in manuscriptis exemplaribus legitur, *Attactu*, ut unum sit verbum. *At tactum* Puteaneus, et *possit*, et *Tithonosque* pro *Tithonusque*. *Ad tactus* Barberin. Elegans ille usus præpositionis *ad*; id est, quam primum *tangeret*.—*Pylius. Pelius* Palatinus; *Peleus* Francofurt. sed legendum puto,

Tithonosque annis fortior esse suis.
Hæc mihi contigerat; sed vir non contigit illi.
Quas nunc concipiam per nova vota preces?
Credo etiam magnos, quo sum tam turpiter usus,
Muneris oblati pœnituisse Deos.
Optabam certe recipi; sum nempe receptus:
Oscula ferre; tuli: proximus esse; fui.
Quo mihi fortunæ tantum? quo regna sine usu?
Quid, nisi possedi dives avarus, opes?
Sic aret mediis taciti vulgator in undis;
Pomaque, quæ nullo tempore tangat, habet.
A tenera quisquam sic surgit mane puella,
Protinus ut sanctos possit adire Deos.

Pelias: non enim nunc de seniore Nestore agitur, sed de talibus senibus, qui olim in juventutem rediisse dicuntur: quare et Peliæ Tithonus jungitur, qui revera renovavit juventutem. Peliæ autem eadem spes per Medeam facta fefellit: hinc efficaciorem hujus puellæ tactum omnibus Medeæ succis innuit. Burm.

43. *Hæc mihi.* Palatini duo, *Hoc mihi contigerat:* sed frustra. Proprie *contingit* puella, cujus copia fit.

45. *Quo sum.* Malo, *sim.* Heins. *Quia sum* quatuor libri.

46. *Muneris oblati.* Potiundæ scilicet puellæ.

49. *Quo mihi fortunæ tantum, quo regna sine usu?* Eadem sententia Horatii lib. I, Epist. V, 12:

Quo mihi fortunas, si non conceditur uti? C.

— *Quo* Puteaneus cum optimo Palatino: et mox, *quo regna. Quid dona sine usu*, Junii et quatuor alii. *Quo dona.* Moreti tertius: deinde, *Quid mihi possedi* alter Puteaneus; sed et ibi mallem, *Quo, nisi possedi dives avarus, opes?* Burm.

51. *Sic aret.* Clarissimo Barthio, Adv. XXXIV, 22, displicet hæc lectio; quare supponit, *sic avet:* sed non meminerat vir alias accuratus, contra rationem metri ac prosodiæ hoc esse: præterea ipse Ovidius sic locutus est, lib. II, Art. 605. Et Seneca, Thyest. Act. I, v. 4: *Pejus inventum est siti Arente in undis aliquid, et pejus fame Hiante semper.* — *Taciti vulgator.* Tantalus qui *tacenda* evulgaverat.

53. *A tenera quisquam sic surgit mane puella* etc. Tanaq. Fab. ad Lucret. lib. I, pag. 432: corrigit hunc locum ita:

A tenera quisquis sic surgit mane puella,
Protinus is sanctos possit adire Deos.

In qua nihil ego venusti agnosco, sed meram scabritiem, Ovidio indignam: et *quisquam* recte se habet. Sic Terent. Eun. II, III, 82: *Quandoquidem illarum neque te* quisquam *novit, neque scit qui sis:* ubi pro *aliqua* ponitur. Scripti vero nihil hic variant, nisi quod *magnos Deos* habeat Palatinus secundus. Burm.

Sed non blanda, puto, non optima perdidit in me
  Oscula : non omni sollicitavit ope.
Illa graves potuit quercus, adamantaque durum,
  Surdaque blanditiis saxa movere suis.
Digna movere fuit certe vivosque virosque ;
  Sed neque tum vixi, nec vir, ut ante, fui.
Quid juvet, ad surdas si cantet Phemius aures ?
  Quid miserum Thamyran picta tabella juvet ?
At quæ non tacita formavi gaudia mente !
  Quos ego non finxi disposuique modos !
Nostra tamen jacuere, velut præmortua, membra
  Turpiter, hesterna languidiora rosa.
Quæ nunc ecce rigent intempestiva, valentque :
  Nunc opus exposcunt militiamque suam.
Quin istic pudibunda jaces, pars pessima nostri ?
  Sic sum pollicitis captus et ante tuis.
Tu dominam fallis : per te deprensus inermis

55. *Sed non blanda, puto. At non blanda satis, non optima* Douza legebat. *At non blanda, puto*, mallem : ut lib. II, Metam. 566 :

At, puto, non ultro, nec quicquam tale rogantem
Me petiit. IDEM.

61. *Quid juvet, ad surdas si cantet Phemius aures.* Homer. Odyss. X, 330 ; ibid. 347.

62. *Quid miserum Thamyrin* etc. De Thamyri a Musis cæcato ex Mythographis nota fabula. Videantur Zenobius, et Apostolius, in Θάμυρις μαίνεται. Pro *Thamyrin* optimus Puteaneus et duo alii, *Thamyran*. Utrumque dicitur. Hujus argumenti ac nominis Tragœdiam Sophocles scripserat, quæ quum Polluci lib. IV, cap. X, Θάμυρις sit, et Anonymo in vita Sophoclis, Athenæo tamen lib. IV, et XIV, non sub Θαμύριδος, sed Θαμύρου nomine laudatur. HEINS.

64. *Modos. Jocos* plurimi, et editio prima ; male : *modis* sunt *Veneris mille figuræ*, ut lib. II, Art. 679 et III, 787.

66. *Hesterna languidiora rosa.* Eleganter hesternæ rosæ comparat languida sua membra, et mortua : ita ἡμιθανεῖς στεφάνους dixit poeta in Anthol. Sic *languida virilia* Mart.

67. *Quæ nunc ecce vigent. Rigent*, prima editio et sex scripti : optime ; hinc et *arrigere* de illa parte. HEINS.

69. *Quin istic pudibunda jace. Jaces*, meliores, recte ; prima editio et Mediceus primus, *pars pessima rerum* : non invenuste. IDEM.

70. *Sic sum.* Libri fere omnes, *sic sum* ; et Putean. *captus es* : unde, *captus et* refinxi, minima mutatione.

71. *Deprensus inermis. Deceptus*,

Tristia cum magno damna pudore tuli.
Hanc etiam non est mea dedignata puella
Molliter admota sollicitare manu;
Sed postquam nullas consurgere posse per artes,
Immemoremque sui procubuisse, videt;
Quid me ludis, ait? quis te, male sane, jubebat
Invitum nostro ponere membra toro?
Aut te trajectis Ææa venefica lanis
Devovet: aut alio lassus amore venis.
Nec mora: desiluit tunica velata recincta;
Et decuit nudos proripuisse pedes.
Neve suæ possent intactam scire ministræ,
Dedecus hoc sumta dissimulavit aqua.

Francof. Scriverii et duo alii: quod admitti posset eo sensu, quo vidimus lib. II, Amor. X, 26; sed tunc distinguendum: *Per te deceptus: inermis Tristia* etc. *tuli:* et ita vulgata lectio videri posset formata ex simili loco Amor. II, X, 3. BURM.

75. *Consurgere.* Rectius forte in manuscriptis exemplaribus legitur, *assurgere*, id est *arrigi.* MAR. *Consurgere*, meliores. *Exsurgere*, Junii.

79. *Lanis.* Excantatores enim duas imagines, ex lana alteram, alteram ex cera fingebant: lanea major ceream urgebat; cerea autem tota acubus infixa ad ignem liquescebat, in ejus, qui devovebatur, pœnam. — Perperam multi codices, *Eoa venefica;* sed *Ææa*, pro Colchica, bene se habet. HEINS.

81. *Nec mora: dissiluit.* Imo, *desiluit*, ut est in melioribus: de lecto videlicet. Sic supra Elegia prima, de Corinna itidem:

Delabique toro tunica velata recincta. HEINS.

82. *Proripuisse.* Legitur et *praeripuisse:* utrumque recte. MAR.

84. *Dedecus hoc sumta* etc. Nihil omnino ad hanc elegiam adnotandum existimavi, sive sensus, sive morum respectu. Sensus quippe satis, ne nimium dicam, obvius: quod vero ad mores spectat, tenuit me pudor, qui vetuit olim ne Quintilianus *Horatium in quibusdam* interpretaretur. Instit. I, 14.

ELEGIA VIII.

AD PUELLAM, QUÆ DITIOREM OVIDIO AMATOREM PRÆTULERAT.

Et quisquam ingenuas etiamnum suspicit artes,
Aut tenerum dotes carmen habere putat?
Ingenium quondam fuerat pretiosius auro:
At nunc barbaries grandis, habere nihil.
Quum pulchre nostri dominæ placuere libelli;
Quo licuit libris, non licet ire mihi.
Quum bene laudavit, laudato janua clausa est.
Turpiter huc illuc ingeniosus eo!
Ecce recens dives, parto per vulnera censu,
Præfertur nobis, sanguine pastus eques.

3. *Pretiosius. Speciosius* Palatinus alter: quæ eadem varietas lib. I, Eleg. XIV, 3.

4. *At nunc barbaria est grandis.* Lege, *barbariæ est grandis*, secundo casu: nisi malis cum quinque scrip tis, *barbaries grandis:* idque sequor.

5. *Pulchre. Pulchræ* prima editio et Putean. cum undecim aliis; sed male: ita sæpe Plautus et Terentius.

6. *Quo licuit.* Forte, *quo licet ire libris, non licet ire mihi.* Sic τὸ *ire* repetit I, Trist. I, I:

Parve, nec invideo, sine me liber ibis in urbem,
Hei mihi, quo domino non licet ire tuo. B.

7. *Quum bene laudavit. Quum bene laudavi, laudanti janua clausa est* Mediceus alter, Palatin. pr. Vatican. et Politiani pr. et ita conjecerat Francius.

8. *Turpiter huc illuc ingeniosus eo.* Licet, inquit, ingenio valeam, ingenio quod olim *auro* fuerat *pretiosius*, hanc modo, modo in illam partem, pro ut amor rapit, deferor, undique *turpiter* exclusus, quia locum ditior alter occupat.

9. *Ecce recens dives* etc. Unum ex istis designat, qui, in repentina rerum conversione, malis artibus repente divites, et generis humilitatem, et ipsas artes, quarum ope in tantum excreverant, insolenti fastu delere tentabant. *Parto censu;* equestri scilicet, qui erat quadringentorum sestert. Egregie *sanguine pastus eques.* quum aliter alii, *factus; sparsus, partus* etc. Quæ omnia eo frigent magis, quod jam dixit, *recens dives, parto censu.*

Hunc potes amplecti formosis stulta lacertis?
  Hujus in amplexus stulta venire potes?
Si nescis, galeam caput hoc portare solebat:
  Ense latus cinctum, quod tibi servit, erat.
Læva manus, cui nunc serum male convenit aurum,
  Scuta tulit: dextram tange, cruenta fuit.
Qua periit aliquis, potes hanc contingere dextram?
  Heu! ubi mollities pectoris illa tui?
Cerne cicatrices, veteris vestigia pugnæ:
  Quæsitum est illi corpore, quidquid habet.
Forsitan et, quoties hominem jugulaverit, ille
  Indicet: hoc fassas tangis avara manus?
Ille ego Musarum purus, Phœbique sacerdos,
  Ad rigidas canto carmen inane fores.
Discite, qui sapitis, non quæ nos scimus inertes,

11. *Formosis stulta lacertis.* Pro *stulta* tam hic, quam sequenti versu, Puteaneus, *vita: mea vita, mea lux,* blanditiæ amatorum. Propert. lib. I, Elegia II, v. 1:

Quid juvat ornato procedere, vita, capillo?

Atque ita ille passim alibi. Optimus Palatinus utroque loco, *fulta;* sequenti versu quidam:

Hujus in amplexus, stulta, venire potes?

15. *Cui nunc male convenit aurum.* Annulum equestrem intelligit, qui *aureus*, nec tali dextræ ita conveniens. *Serum* autem, quia *sero* eques factus erat iste, de quo hic agitur.

17. *Qua periit aliquis, potes hanc contingere dextram?* Sese tamen ita res habet; et puellam sæpius facinoribus virtutis bellicæ, quam ingenii dotibus ceperis. Inest quippe in re militari, nescio quid fragosi et tumultuarii, quod ingenio muliebri satis accommodatur. Confer Lucian. Dialog. XIII, Meretric.; ubi Leontichum quemdam inducit, qui, dum præclare a se gesta bello narrat, tantum sui horrorem injicit, ut, quam sibi velit conciliare, puella narrantem fugiat perterrita.

21. *Quoties hominem jugulaverit, ille Indicet.* Rectius in MSS. exemplaribus legitur, *ipse.* MAR. *Ille* meliores: *hostem jugulaverit* etiam Sarravianus: probe. Pro *Indicet*, Puteaneus, *Et dicet.* Arundelianus, *Dicat et hoc fassas.* Lego, *Prædicet.* HEINS. Forte, *iste*, per contemtum, ut sæpe apud Nostrum et alios. *Hominem* non muto: nam *hostem* jugulare laudi foret; sed ambigue loquens etiam innocentium sanguine fœdatum indicare potest. BURM.

23. *Ille ego, Musarum purus* etc. Qui castas et *puras* a sanguine manus habeo. Opponitur *dextræ cruentæ* militis, qui *quoties hominem jugulaverit*, amicæ narrat jactabundus.

25. *Non hæc quæ scimus inertes.*

Sed trepidas acies, et fera castra sequi;
Proque bono versu, primum deducite pilum.
Hoc tibi, si velles, posset, Homere, dari.
Jupiter, admonitus nihil esse potentius auro,
Corruptæ pretium virginis ipse fuit.
Dum merces aberat, durus pater, ipsa severa,
Ærati postes, ferrea turris erat:
Sed postquam sapiens in munera venit adulter,
Præbuit ipsa sinus: et, dare jussa, dedit.
At quum regna senex cæli Saturnus haberet,
Omne lucrum tenebris alta premebat humus,
Æraque et argentum, cumque auro pondera ferri
Manibus admorat; nullaque massa fuit.
At meliora dabat; curvo sine vomere fruges,
Pomaque, et in quercu mella reperta cava.

Non quæ nos scimus, Puteaneus. Lege, *non quæ non scimus:* atque ita unus Moreti et unus meus. Arundelianus quoque pro diversa lectione; at Neapolitanus, *non quod nos scimus*. Francofurtensis et Moreti primus, *non hoc quod scimus*. H.

26. *Et fera castra sequi.* Sic Tibull. II, VI, 1. *Castra Macer sequitur.* Arundelianus, *lustra:* mendose. H.

27. *Proque bono versu, primum deducite pilum.* Nihil vobis proderit versus, et optimos quidem, condidisse, *deduxisse;* sed centuriæ primæ cohortis primæ præfuisse, et in hostem *deduxisse*. *Primus* autem *Pilus* vocabatur hæc centuria; et qui præerat *Primipilus*, quia ipsi parebant sexaginta Centuriæ, id est, tota Legio. Præerat aquilæ, ut docet Veget. II, 8. *Pilum* autem a *pereundo* dictum ait Varro: a *pellendo* hostes, Festus.

29. *Jupiter, admonitus nihil esse potentius auro.* Ad Danaën redit, cujus nescio an ulla sit elegia, quæ non adhuc meminerit: unde miranda magis poetæ felicitas, qui varius semper, quamquam idem sæpius.

32. *Turris erat.* Lege, *erant*. H.

33. *Sed postquam sapiens* etc. Qui noverit, qua arte *durum* patrem, *severam* puellam, *æratos* postes etc. posset perrumpere. — *In munera venit.* In imbrem aureum conversus depluit. — *In munera. Ad munera*, Sarravii et Palatin. secundus. *In munere*, volebat Francius.

34. *Præbuit ipsa sinus.* Ut aurum pluviale, Jovem scilicet, exciperet. *Et, dare jussa, dedit.* Præbuit ipsa Deo *sinus;* amplexu excepit, sui copiam factura.

35. *At quum regna senex* etc. Confer ipsum cum ipso, Metam. I, 89, Virgil. Georgic. I, 125; Arat. 110; et, qui dux omnibus præivit, Hesiod. Ἔργ. 90, sqq.

Nec valido quisquam terras scindebat aratro :
  Signabat nullo limite mensor humum.
Non freta demissi verrebant eruta remi :
  Ultima mortali tum via litus erat.
Contra te solers, hominum Natura, fuisti ;
  Et nimium damnis ingeniosa tuis.
Quo tibi, turritis incingere mœnibus urbes ?
  Quo tibi, discordes addere in arma manus ?
Quid tibi cum pelago ? terra contenta fuisses.
  Cur non et cælum, tertia regna, petis ?
Qua licet, adfectas cælum quoque : templa Quirinus,
  Liber, et Alcides, et modo Cæsar, habent.

41. *Terras scindebat aratro. Findebat* quidam codices : *terras aperibat*, excerpta Jureti; venuste. *Terras findebat* excerpta Politiani. Palatinus primus et Vaticanus :

Nec terram valido cultor *scindebat* aratro.

Ut *cultor* pro aratore ponatur. Ep. XII, 18. HEINS.

42. *Mensor humum.* Sic Met. I, 136:

Cautus humum longo signavit limite *mensor* ;

ubi pari modo in quibusdam libris peccatur. Horatius lib. I, Od. XXVIII : *Et maris et terræ numeroque carentis arenæ Mensorem* vocat Archytam. Hinc *agrimensura*, et *agrimensores*.

43. *Non freta.* Recte in nonnullis legitur, *nec*. MAR. — *Demissi verrebant eruta remi. Demissi* illi *remi* possunt intelligi ex navi in mare; sed tamen forte scripserit :

Non freta demissi verrebant eruta *rami* :

ut ad primam et adhuc rudem navigandi originem adludat, quum ramos deformes et infabricatos adhiberent. Virgil. IV, Æneid. 399 :

Frondentesque ferunt *ramos*, et robora silvis
Infabricata, fugæ studio.

Ut ibi optimi codices, non *remi:* nam *rami* ad remorum usus; *robora* ad malos et alios usus adhibita. Eadem varietas est apud Nostrum, lib. III, Metam. 662 :

Illi admirantes *remorum* in verbere perstant :

ubi *ramorum* quidam codices : sed ibi nihil mutandum puto. *Demissi* vero rami possunt capi dejecti, amputati ex arboribus. BURM.

45. *Solers hominum natura.* Forte, *Solers nimium.*

47. *Quid tibi turritis.* Scribe tam hic, quam sequenti versu, *quo*, ex auctoritate optimorum codicum. H.

50. *Cur non et cælum ... petis ?* Petierunt et postea ; namque,

... Nil mortalibus arduum :
Cælum ipsum *petimus* stultitia. (HOR. I, Od. 3.)

— *Tertia regna petis. Tertia dona facis* Puteaneus : *regna facis* excerpt. Scaligeri. IDEM.

52. *Liber et Alcides.* Non damno hanc lectionem ; quum tamen optimus Palatinus, *Viribus Alcides*, forte scribendum, *Virbius, Alcides*. Bacchus enim inter vetustissimos Deos, cui nihil cum his recentioribus : hi autem Romulus, Hercules,

Eruimus terra solidum pro frugibus aurum.
Possidet inventas sanguine miles opes.
Curia pauperibus clausa est : dat census honores ;
Inde gravis judex ; inde severus eques.
Omnia possideant : illis Campusque Forumque
Serviat : hi pacem crudaque bella gerant.
Tantum ne nostros avidi prædentur amores ;
Et satis est, aliquid pauperis esse sinant.

Cæsar sunt omnes a Latinis culti. Certe in antiquis inscriptionibus, *Virbialis Flaminis* occurrit mentio. Heins. — Non persuadet hoc loco Heinsius : Bacchum enim hic præteriri nefas esset, qui fere semper cum Hercule, Dioscuris, et aliis Heroibus, qui virtute cælum meruerunt, a poetis memoratur, quibus Romulum et Cæsarem adulatores Romani addere solebant. Horatius, III, Od. III, 9, sqq. :

Hac arte Pollux et vagus Hercules
Enisus, arces attigit igneas,
Quos inter Augustus recumbens
Purpureo bibit ore nectar.
Hac te merentem, Bacche pater, tuæ
Vexere tigres, indocili jugum
Collo trahentes : hac Quirinus
Martis equis Acheronta fugit. Burm.

55. *Curia pauperibus clausa est* etc. Causam latini nominis *curia* adfert apud Nonium Varro, lib. II, de vita populi Romani : « Itaque propter *curam* locus quoque, quo suam quisque senator confert, *curiam* adpellat. » *Curiæ* quoque vocabantur sacræ Ædes, in quibus sacra sua peragebant singulæ triginta partium, in quas populus Romanus divisus erat. Ratio nominis similis est. Voss. Etymol. — *Dat census honores.* Jus scil. et potestatem in Curia sedendi.

56. *Inde gravis judex ; inde* etc. Ironice. Tanquam ideo tantum quis judex *gravis* et peritus, aut eques *severus*, quia dives !

59. *Nostros avidi prædentur amores. Liciantur* Puteaneus : quo et optimus Palatinus adludit, in quo, *ejiciantur.* Arundelianus etiam, *ejiciantur :* cum diversa lectione, *vellicientur.* Scribe, *liceantur. Liceri* et *licitari* pretium offerre pro re venali. Festus : *Licitati, in mercando sive pugnando contendentes.* Vide et Nonium in eodem verbo. In aliis codicibus est, *venentur*, *prædentur*, *precientur*, *lanientur*, *luctentur*, et similia. Verbum *liceri* minus notum loco corrumpendo ansam dedit : quod tamen et apud Martial. exstat ; et apud Horat. I, Sat. VI, 13. H. *Liceantur* jam Bersmannus in margine notavit, et explicuit : pretium in auctione offerant, pro mea puella. Sed non agitur hic de ancillis, quæ venales esse solebant ; quare mihi præplacet lectio Palatini et Francofurtensis, *venentur*, vel *prædentur :* quod habet idem Francof. a manu secunda, et unus Heinsii. Cicer. III, de Off. 17 : *Neminem id agere, ut ex alterius prædetur inscientia.* Et Noster lib. I, Am. III, 1 : *Quæ me nuper prædata puella est.* Burm.

60. *Et satis est, aliquid pauperis esse sinant.* Quidam codices scrip-

At nunc, exæquet tetricas licet illa Sabinas,
  Imperat ut captæ, qui dare multa potest.
Me prohibet custos: in me timet illa maritum.
  Si dederim, tota cedet uterque domo.
O, si neglecti quisquam Deus ultor amantis,
  Tam male quæsitas pulvere mutet opes!

tum habent *aliquam*, scilicet puellam. MAR. *Aliquid* libri meliores.

61. *Tetricas licet illa Sabinas. Rigidas* unus Mediceus: ut lib. II, Am. Elegia IV, v. 15:

Aspera si visa est, rigidasque imitata Sabinas.

Alii codices, *duras*, *fortes*, *tetras*: unus Farnesianus, *tacitas Sabinas*. Puto, *Tatias*. HEINS.

64. *Si dederim, tota cedet uterque domo.* Munera vero si adtulerim, nec *custos*, nec *maritus* obstabunt, quo minus amica potiar. Sic Tibull. II, Eleg. IV, 33:

Sed pretium si grande feras, custodia victa est;
Nec prohibent claves, et canis ipse tacet.

65. *Si neglecti.* Forte, *rejecti.* Vid. ad IX, Met. 512. HEINS. Sed nihil muta. *Negliguntur* enim proprie pauperes a divitibus. Apud Terent.

Propter suam impotentiam se semper credunt *negligi*. ADELPH. IV, Sc. III, 16.

66. *Pulvere mutet.* Ad nihilum redigat.

ELEGIA IX.

IN TIBULLI MORTEM.

MEMNONA si mater, mater ploravit Achillem,
  Et tangunt magnas tristia fata Deas;
Flebilis indignos, Elegeïa, solve capillos.
  Ah! nimis ex vero nunc tibi nomen erit!

1. *Memnona si mater* etc. Vel ipsas *Deas*, quantæcumque sint, *tangunt*, movent tristia fata; et probat exemplo Auroræ, quæ Memnonis filii mortem deflevit; et Thetydos, quæ Achillis. — *Mater ploravit.* Elegans lectio Puteanei alterius et Menteiani: *Si mater flevit Achillem.* Quo adludunt tres alii inter meliores, qui habent, *sic mater flevit*: et sequenti quoque versu Politiani codex, *si tangunt.* Sic repetit hanc voculam ter quaterque Claudianus Bell. Gildon. 404, ex MSS. BURM.

4. *Ex vero nunc tibi nomen erit.* Vide quæ ad hujus libri Elegiam I,

Ille tui vates operis, tua fama, Tibullus
 Ardet in exstructo, corpus inane, rogo.
Ecce puer Veneris fert eversamque pharetram,
 Et fractos arcus, et sine luce facem.
Adspice, demissis ut eat miserabilis alis;
 Pectoraque infesta tundat aperta manu.
Excipiunt sparsi lacrimas per colla capilli,
 Oraque singultu concutiente sonant.
Fratris in Æneæ sic illum funere dicunt
 Egressum tectis, pulcher Iüle, tuis.
Nec minus est confusa Venus, moriente Tibullo,
 Quam juveni rupit quum ferus inguen aper.
At sacri vates, et Divum cura vocamur:
 Sunt etiam, qui nos numen habere putent.
Scilicet omne sacrum mors importuna profanat:
 Omnibus obscuras injicit illa manus.

v. 7. notavimus. — *Nomen erit.* Legitur in MSS. etiam, *tibi nomen inest.* Mar. Quidam, *inest.* Heins.

5. *Ille tui vates operis* etc. A *flebili* Elegia, ad amatoriam redit, « cujus tersus atque elegans maxime auctor Tibullus » Quintiliano videbatur. Instit. x, 1. — *Tua fama.* Qui tantam tibi famam conciliavit, effecitque ut Græcos Romani Elegia *provocarent.* Id. ibid.—*Tui vates operis.* Id est sacrorum tuorum antistes: ut *opus* et *operari* proprie de sacris, ut vidimus.

7. *Eversamque.* Francius malebat, *inversamque* Vid. Serv. ad Virgil. ix, Æneid. 93.

9. *Adspice, demissis.* *Dejectis* Barthius; qui literarum sonum quodammodo referre celerem alarum plausum putat. — Argute nimium.

14. *Egressum castris.* Sic libri Maffeiani. Ciof. *Tectis* meliores: quamquam et *castris* bene se habet, ut cum Barthio intelligatur, *Castrum Laurens.* Tibull. ii, v. 51:

Ante oculos Laurens Castrum murusque Lavini est,
 Albaque ab Ascanio condita longa duce. H.

15. *Confusa.* Duo scripti, *concussa:* sed frustra: *confusus* pro tristi passim ponitur.

16. *Quam juveni rupit quum ferus inguen aper.* Vide quod Theocrito adscribitur Idyllium xxx, *in mortuum Adonin;* et ejusdem *Epitaphium*, apud Bionem, Idyll. i.

18. *Sunt etiam qui nos numen habere putent.* Expresse Socrates, vel Plato potius, ad *Ionem*, in Dial. qui sic inscribitur: Οὐ τέχνῃ, ἀλλὰ θείᾳ μοίρᾳ. Et ipse Noster, Fast. vi, 6, sed ornatius:

Est Deus in nobis; agitante calescimus illo:
 Impetus hic sacræ semina mentis habet.

20. *Omnibus obscuras.* Heinsius

Quid pater Ismario, quid mater profuit Orpheo?
  Carmine quid victas obstupuisse feras?
Ælinon in silvis idem pater, Ælinon, altis
  Dicitur invita concinuisse lyra.
Adjice Mæoniden, a quo, ceu fonte perenni,
  Vatum Pieriis ora rigantur aquis;
Hunc quoque summa dies nigro submersit Averno;
  Diffugiunt avidos carmina sola rogos.

conjecerat olim, *obscænas;* si addicerent MSS. laudarem: sed postea cum Mario *nigras* explicandas censuit; et recte: nam omnia inferis et morti adscripta *nigra* dicuntur: ut mox vers. 27: *niger Avernus.* Burm.

21. *Quid pater Ismario* etc. Quid Orpheo profuit genus ab Apolline et Calliope Musa duxisse? Et infra, v. 23. *Idem pater*, idem Apollo, invitus, *Lini* filii quem e Psammethe susceperat, fatum lyra concinuit.

22. *Obstupuisse.* Palatinus optimus, *obripuisse:* forte pro, *obriguisse.* Heins.

23. *Ælinon in silvis* etc. *Ælinon*, hymnus, quem, exstincto Lino, cecinit Apollo. Notum illud Moschi, Αἴλινά μοι στοναχεῖτε νάπαι. Ceterum ut a Lino Αἴλινος θρῆνος derivatur, sic a Ialemo Calliopes filio, θρῆνος ἰάλεμος. Scholiast. Apoll. Rhodii ad illum versum lib. IV, 1304:

Παννύχιαι ἐλεεινὸν ἰήλεμον ὠδύροντο.

ἰάλεμον, ἀντὶ τοῦ θρήνου. εἴρηται ἀπὸ ἰαλέμου, τοῦ Μούσης παιδός. Suidas Calliopes filium facit.

25. *Adjice.* In quibusdam *aspice.* Nauger. Rectius in manuscriptis exemplaribus legitur, *Adjice:* id est, adde superioribus poetis etiam Homerum, qui, licet optimus fuerit poeta, periit tamen. Mar. — *Ceu fonte perenni.* Ita passim Homerus prædicatur. Plin. lib. XVII, cap. 3: « Terra post vomerem nitescens, qualem *fons ingeniorum Homerus* in armis a Deo cælatam dixit, addiditque miraculum nigrescentis, quamvis fieret in auro. » Et eleganter huc facit quod narrat Ælianus lib. XIII. Var. Hist. 22, de Galathone pictore, qui dicitur Homerum vomentem depinxisse, cujus vomitum alii poetæ adstantes absorbent. Ut autem hic *perennem* fontem dicit, ita Ammian. XXVII, 4, *perennem Homeri auctoritatem* dixit; et hinc *Mæonium fontem* Petron. v. Francius hic malebat, *e quo, ceu fonte perenni.*

27. *Demersit.* Francofurt. et alius Heinsii, *dimisit:* cujus *demersit* glossema esse puto: sed legendum, *demisit.* Horat. I, Od. 28: *Panthoïden iterum Orco demissum.* Ita *demittere leto, neci*, et similia, non *dimittere;* quod plures codices occupavit apud poetas. *Submersit* Sarravii et tres alii. Sic Lampr. Heliogab. 33: *In Tibrim submissus*, ubi mallem, *submersus:* et passim *mittere* et *mergere*, et eorum composita a librariis permutata deprehendi. Burm.

28. *Effugiunt avidos carmina sola rogos.* Supra lib. I, Eleg. XV: *Carmina morte carent. Diffugiunt*, vetustiores, cum prima editione. H. *Defugiunt*, unus Moreti; quod non displicet. Sil. IX, 427: *Quod Sidonium defugeris ensem.* Burm.

Durat opus vatum, Trojani fama laboris,
  Tardaque nocturno tela retexta dolo.
Sic Nemesis longum, sic Delia nomen habebunt;
  Altera, cura recens; altera, primus amor.
Quid vos sacra juvant? quid nunc Ægyptia prosunt
  Sistra? quid in vacuo secubuisse toro?
Quum rapiant mala fata bonos, ignoscite fasso,
  Sollicitor nullos esse putare Deos.
Vive pius; moriere pius: cole sacra; colentem
  Mors gravis a templis in cava busta trahet.
Carminibus confide bonis: jacet ecce Tibullus.

29. *Durat opus vatum, Trojani fama laboris.* Eos poetas intelligit, qui de bello Trojano et de Penelopa scripserunt. CIOF. Repone, vel invitis libris, *vatis. Vates* per excellentiam Homerus. HEINS. *Trojanus labor* Iliadem, et Odysseam *tarda tela* designat.

30. *Tardaque nocturno tela retexta dolo. Retexere telam* etiam apud Statium occurrit, Sylv. lib. III, vers. 8. Sed tamen quum in duodecim codicibus invenerim, *retenta*, in octo aliis, *retecta*, fors sit, ut scripserit Naso, *relecta*. Claudianus, de Laud. Serenæ, 31:

Penelope trahat arte procos, fallatque furentes,
Stamina nocturnæ *relegens* solertia telæ. H.

31. *Sic Nemesis longum* etc. *Planiam* quamdam in animo habuisse Tibullum, dum in versu *Deliam*, adfirmat Apul. Apolog. De *Nemesi* autem quod conjiciamus, habemus omnino nihil.

32. *Altera cura recens; altera primus amor.* Potuit quoque et Neæram quamdam addere. Constantior Propertius, lib. I, Eleg. XII, 20:

Cynthia prima fuit; Cynthia finis erit.

33. *Quid vos sacra juvant.* Bene *vos* Puteaneus et quinque alii: ut ad Nemesin et Deliam referatur; nisi *nunc* præferas, cum aliis codicibus. Respexit ad illa Tibulli I, Eleg. III, 23:

Quid tua nunc Isis mihi, Delia? quid mihi prosunt
  Illa tua toties æra repulsa manu? IDEM.

35. *Quum rapiant. Rapiunt* meliores. HEINS. Respicere videtur ad solemnem formulam, qua, quum obiisset aliquis, incusabant fatum, quod tam bonum virum rapuisset: quo adludit Petron. cap. XLII: *Homo bellus, tam bonus Chrysantus animam ebulliit.* Et ita sæpe in titulis sepulchralibus laudari ostenderunt ibi interpretes. BURM.

37. *Vive pius; moriere tamen.* Vetus et sana lectio est: sed melius, *moriere pius*. Sic Hor: lib. II, Od. XIV, 2:

... Nec *pietas* moram
Rugis, et instanti senectæ
  Adferet, indomitæque morti. MAR.

39. *Confide bonis.* In Neapolitano erat, *infide:* unde Heinsius faciebat, *i, fide*, ut amabat facere: sed mihi plurium codicum consensus placet. Senec. Medea, 221:

Confide regnis, quum levis magnas opes
Huc ferat et illuc casus. BURM.

Vix manet e tanto parva quod urna capit.
Tene, sacer Vates, flammæ rapuere rogales;
Pectoribus pasci nec timuere tuis?
Aurea sanctorum potuissent templa Deorum
Urere, quæ tantum sustinuere nefas.
Avertit vultus, Erycis quæ possidet arces.
Sunt quoque, qui lacrimas continuisse negent.
Sed tamen hoc melius, quam si Phæacia tellus
Ignotum vili supposuisset humo.
Hinc certe madidos fugientis pressit ocellos
Mater; et in cineres ultima dona tulit:
Hinc soror in partem misera cum matre doloris
Venit, inornatas dilaniata comas.

— *Jacet ecce Tibullus. Ille Tibullus* excerpta Jureti. Vide Notas ad Ep. XIV, vers. 95. Supra: *Ille tui vates operis, tua fama Tibullus Ardet.* H. *Latet ecce Tibullus*, Bernensis.

40. *Vix manet e toto parva quod urna capit. E tanto* rectius unus Palatinus, et unus Vaticanus. Præterea in uno Moreti et Menteliano, *curva urna.* Vid. ad Fast. II, 408. Putem, *curta.* Met. XIII, 615:

Jam cinis est, et de tam magno restat Achille
Nescio quid, *parvam* quod non bene compleat urnam. HEINS.

44. *Tantum nefas. Sacrum* scilicet *vatem* comburendi.

45. *Avertit vultus.* Superstitionem illam non respiciendi ad sacra funebria egregie illustrat Dan. Heinsius ad Sil. III, 180.

47. *Quam si Phæacia tellus.* Corcyra insula, a Phæacibus populis sic dicta, quo Messalam Tibullus sequutus fuerat; ibique morbo correptus, redeuntem Romam patronum quum non posset comitari, Elegiam ad eum scripsit suavissimam, quæ tertia libri primi. Dignus erat Messala quem sic Tibullus diligeret, laudaret Flaccus, carm. III, Od. XXI; et ita Tullius depingeret: « Cave putes, probitate, constantia, cura, studio reipublicæ quidquam illi esse simile; ut eloquentia, qua mirabiliter excellit, vix in eo locum ad laudandum habere videatur; quamquam in hac ipsa sapientia plus apparet: ita gravi judicio, multaque arte se exercuit in verissimo genere dicendi. Tanta autem industria est, tantumque evigilat in studio, ut non maxima ingenio, quod in eo summum est, gratia habenda videatur.» Ad Brutum, Epist. XV.

49. *Hinc certe madidos* etc. Videtur e Tibullo expressisse, qui sic ipse, lib. I, Eleg. III, 5, sqq:

... Non hic mihi mater
Quæ legat in mœstos ossa perusta sinus;
Non soror, Assyrios cineri quæ dedat odores,
Et fleat effusis ante sepulcra comis!

— *Fugientis.* E vita excedentis.

Cumque tuis sua junxerunt Nemesisque, priorque
  Oscula; nec solos destituere rogos.
Delia discedens: Felicius, inquit, amata
  Sum tibi: vixisti, dum tuus ignis eram.
Cui Nemesis, quid ais? tibi sint mea damna dolori?
  Me tenuit moriens deficiente manu.
Si tamen e nobis aliquid, nisi nomen et umbra,
  Restat, in Elysia valle Tibullus erit.
Obvius huic venias, hedera juvenilia cinctus
  Tempora, cum Calvo, docte Catulle, tuo.
Tu quoque, si falsum est temerati crimen amici,

53. *Cumque tuis sua junxerunt Nemesisque, priorque Oscula. Priorque*; Delia, de qua jam, *altera primus amor*. — *Nec solos destituere rogos*. Neque prius a *rogis* discesserunt, quam impositum ignis perusserit.

58. *Me tenuit moriens* etc. Quasi dicat: quod a te sperabat, optaveratque, hoc illi præstiti. Tibullus enim ad Deliam, I, Eleg. I, 59:

Te spectem, suprema mihi quum venerit hora;
  Te teneam moriens, deficiente manu.

59. *Nisi nomen et umbra. Nisi corpus et umbra* Scriverii et alius. *Nisi corporis umbra* Bernensis. Illud *nisi nomen et umbra* Mediceus.

60. *In Elysia valle Tibullus erit.* Huic quasi apotheosi Tibullus ipse præluserat, I, Eleg. III, 57:

Sed me, quod facilis tenero sum semper amori,
  Ipsa Venus campos ducet in Elysios.
Hic choreæ, cantusque vigent, etc.

Unde, et ex iis quæ supra adtulimus, patet, pulcherrimam Tibullum ipsum in Tibulli mortem Elegiam scripsisse. Ceterum, quod illi contigerat, ut dignum sui post fata laudatorem inveniret, hoc et Ovidio nostro contigit, cujus exilium et mortem Angelus Politianus deflevit, in luculenta admodum, quæ hanc sequetur, Elegia.

61. *Venies. Venias* Puteaneus et alius Moreti. Heins. *Myrto juvenilia* Palatinus secundus. *Vinctus* etiam quatuor libri.

63. *Tu quoque si falsum est.* Mirum est quam diversa de hujus poetæ morte tradant veteres. Noster lib. II, Tristium 446, causam ait fuisse, quod *linguam nimio mero non tenuerit*: quod Marius explicat, quod male de Augusto fuerit locutus. Alii narrant causam fuisse, quod Ægypto præfectus, nomen suum et res gestas Pyramidibus inscripserit; vel quod Ægyptum, et præcipue Thebas, rapinis exhauserit. Vid. Amm. Marcel. XVII, cap. IV: ubi recte Valesius docet a Vossio confundi Cornelium Gallum poetam, cum Ælio Gallo, qui postea etiam Ægypto præfuit. Barthius Adv. lib. XLI, 26, mortuum ob Lycorida, ex Propertii lib. II, Eleg. XXV, in fine, etiam colligit; sed perperam. Passeratius ad Propert. lib. I, pag. 241, distinguit tres Gallos, quorum unus periit Bello Perusino, ubi tamen ipse hunc a Gallo Præfecto Ægypti non satis

Sanguinis atque animæ prodige, Galle, tuæ.
His comes umbra tua est; si quid modo corporis umbra est.
Auxisti numeros, culte Tibulle, pios.
Ossa quieta, precor, tuta requiescite in urna:
Et sit humus cineri non onerosa tuo.

discernere videtur. Ille vero Gallus, Propertio sæpe memoratus, nobilis fuit, ut apparet ex lib. I, Eleg. V, 23. Gallus vero Præfectus Ægypti, ex humili loco ab Augusto ad honores est provectus, teste Suetonio, Aug. 66. Hunc quoque ab Asinio Pollione memorari apud Ciceronem lib. X, ad Fam. 32, putat Manutius; sed dubium facit, quod Epistola illa scripta sit anno DCCX, quo anno Gallus tantum XXII annos fuit natus, si quadragesimo ætatis anno sit mortuus; nam periit anno DCCXXVIII; et an familiarem suum juvenem, ætate non admodum adhuc provecta, habuerit Pollio dubitem. Quod vero hæc poetæ verba capiant de Augusto, quem *amici* nomine poeta *temerati* designaret, non persuadent: neque tam familiari adpellatione Nasonem designavisse Augustum credibile est; sed recte aliquid inimicitiarum inter Gallum et Tibullum intercessisse suspicatur Scaliger, ad Eusebii Chron. n. MDCCCCXC. Quod si crimen *falsum est*, tum, Naso dicit eum inter poetarum umbras etiam Tibullo occursurum; si vero verum sit crimen, eum removeri vult a Tibulli adspectu. BURM. — Quæ vero sub Galli nomine circumferuntur, Elegia, et Epigrammata tria, fide carere jure censet Vavass. de Ludicr. Dict. p. 187: « Galli, inquit, qui duriuscule putatur scripsisse, nihil pervenit ad nos, injuria et iniquitate temporum. » Vid. Cl. Wernsdorf. P. L. M. tom. III, p. 125, sqq. De Calvo autem, vidend. Horat. I, Sat. X, 19, Doëring., ad Catullum, carm. XIV, et Voss. de Poetis latinis.

64. *Sanguinis atque animæ prodige Galle, tuæ.* Horatius lib. I, carm. Od. XII, v. 37: *Animæque magnæ Prodigum Paullum.*

65. *Si qua est modo corporis umbra. Si quæ modo* Puteaneus a manu emendatrice. Excerpta Jureti et tres alii codices, *si quid modo corporis umbra est:* recte. HEINS.

ANGELI POLITIANI

DE EXILIO ET MORTE OVIDII

ELEGIA.

Et jacet Euxinis vates Romanus in oris:
  Romanum vatem barbara terra tegit!
Terra tegit vatem, teneros qui lusit amores,
  Barbara, quam gelidis alluit Ister aquis.
Nec te, Roma, pudet, quæ tanto immitis alumno
  Pectora habes ipsis barbariora Getis?
Ecquid, Io Musæ, Scythicis in finibus ægro
  Tædia qui morbi demeret, ullus erat?
Ecquid, frigidulos qui lecto imponeret artus,
  Aut qui dulciloquo falleret ore diem?
Aut qui tentaret salientis tempora venæ,
  Aut fomenta manu qui properata daret?
Conderet aut oculos media jam morte natantes,
  Aut legeret summam qui pius ore animam?
Nullus erat: nullus! veteres, tu dura, sodales
  Heu procul a Ponto, Martia Roma, tenes!
Nullus erat: procul ah! conjux, parvique nepotes:
  Nec fuerat profugum nata sequuta patrem.
Scilicet immanes Bessi, flavique Coralli,
  Aut vos pelliti saxea corda Getæ:
Scilicet horribili dederit solamina vultu
  Sarmata, ab epoto sæpe vehendus equo?
Sarmata, cui rigidam demisso in lumine frontem
  Mota pruinoso tempora crine sonant?
Sed tamen et Bessi extinctum, et flevere Coralli,

Sarmataque; et durus contudit ora Getes.
Extinctum et montes flebant, et sylva, feræque,
Et flesse in mediis dicitur Ister aquis.
Quin etiam pigro concretum frigore Pontum,
Nereïdum lacrimis intepuisse ferunt.
Accurrere leves Paphia cum matre volucres,
Arsuroque faces supposuere rogo.
Quem simul absumsit rapidæ violentia flammæ,
Relliquias tecto composuere cado;
Impositumque brevi signarunt carmine saxum:
« Qui jacet hic, teneri doctor amoris erat. »
Ipsa locum late sancto Cytherea liquore
Irrorat nivea terque quaterque manu.
Vos quoque, Pierides, vati libastis ademto
Carmina, sed nostro non referenda sono.

ELEGIA X.

AD CEREREM: QUERITUR QUOD ILLIUS SACRIS CUM AMICA INTERESSE SIBI NON LICEAT.

ANNUA venerunt Cerealis tempora sacri:
Secubat in vacuo sola puella toro.
Flava Ceres, tenues spicis redimita capillos,

1. *Annua venerunt* etc. Ludos indicat qui Romæ unoquoque anno a matronis et virginibus, v Id. April. in honorem Cereris celebrabantur: quo tempore, mulieres secubabant a viris, quibus ne aditus quidem ad sacrarium Deæ patebat. Quod quum non æquius ferret Naso, quam Propertius Isidis festa (II, Eleg. XXIV), in Cererem sic invehitur.

2. *In vacuo*. Et hic MSS. variant; quidam, *viduo*: alii *medio*.

3. *Flava Ceres*. Dicta sic, a colore maturæ segetis, quæ *flavescit* sensim, prout maturescit, ita ut *rubicunda* (Virg.), quum *succiditur*. Ce-

Cur inhibes sacris commoda nostra tuis?
Te, Dea, munificam gentes ubicumque loquuntur;
Nec minus humanis invidet ulla bonis.
Ante, nec hirsuti torrebant farra coloni,
Nec notum terris area nomen erat.
Sed glandem quercus, oracula prima, ferebant.
Hæc erat, et teneri cespitis herba, cibus.
Prima Ceres docuit turgescere semen in agris;
Falce coloratas subsecuitque comas.
Prima jugo tauros supponere colla coegit;
Et veterem curvo dente revellit humum.
Hanc quisquam lacrimis lætari credit amantum,
Et bene tormentis secubituque coli?
Nec tamen est, quamvis agros amet illa feraces,

reris autem nomen Cicero, de Nat. Deor. II, *a gerere* vult derivari; quasi a *gerendis* frugibus.

5. *Gentes ubicumque*. Puteaneus, *ubi quæque*: quod hic adprobabat olim Heinsius: sed ad II, Art. Am. 627, ubi eadem est varietas, prætulit *ubicumque*. Farnesianus hic habet, *gentes quæcumque*: sic apud Virgilium lib. VII, Æneid. 400:

... Io matres audite ubicumque Latinæ. B.

6. *Nec minus humanis* etc. Quum Dea sit nulla quæ humanæ felicitati *minus invideat*, quis illam amantum lacrimis lætari credat?

7. *Ante, nec hirsuti* etc. *Munificam* dixit; illius nunc *munera* copiosius exponit, unde colligat Deam, quæ tot homines cumulavit donis, non eam esse quæ, etc.

8. *Nec notum terris area nomen erat*. Nec ipsum verbum, quo *area*, locus scil. in quo fruges teruntur, nunc designatur, notum erat. Res enim verba quibus exprimerentur, præcessisse necesse est. Porro, mortalium primi frumenta *saxo frangebant*, non terebant in *area*.

10. *Hæc cibus, et teneri cespitis herba torus*. Puteaneus cum multis aliis melioris notæ:

Hæc erat, et teneri cespitis herba cibus.

quod amplector: neque aliter Jureti et Scaligeri excerpta.

11. *Prima Ceres docuit* etc. Confer Virg. Georg. I, 147: Nostrum Met. V, 341. Fast. IV, 401.—*Docuit*. Virg. *instituit*, loc. cit. eod. prorsus sensu.

15. *Credit*. Vetus lectio est, *Credat*: et sic omnino legendum, ut sit sensus: Credibile non esse, tam liberalem et mitem Deam lætari cruciatibus et tormentis amantum. M. *Credit*, meliores cum prima editione. HEINS. Quidam, *Ridet*.

17. *Feraces*. Francius conjiciebat, *Feroces*, ut conveniret τῷ *rustica*: sed nihil moveo, nisi quis cum Scriverii codice mallet, *agros colat illa feraces*: quod optime respondet τῷ

Rustica; nec viduum pectus amoris habet.
Cretes erunt testes; nec fingunt omnia Cretes,
Cretes, nutrito terra superba Jove.
Illic, sideream mundi qui temperat arcem,
Exiguus tenero lac bibit ore puer.
Magna fides testi : testis laudatur alumno.
Fassuram Cererem crimina nota puto.
Viderat Iasium Cretæa Diva sub Ida
Figentem certa terga ferina manu.
Vidit, et ut teneræ flammam rapuere medullæ;

rustica : licet colat agros ut *rustici*, tamen non est *rustica : habet illa*, Vatic. et Palatin. primus. Burm.

18. *Viduum*. Rectius in MSS. *Vacuum*. Mar. *Viduum*, libri castigatiores magna copia, cum vetustis editionibus. Heins.

19. *Nec fingunt omnia Cretes*. Non sine causa præcavet, ut dicendis fidem asserat : notum enim illud est e Callimach. hymno in Jovem, 8 : Κρῆτες αἰεὶ ψεῦσται; et minus honoranda Cereri narraturus, facti testes proferendos existimat. Cretensis autem Iasius.

20. *Cretes nutrito*. *Crete* Putean. *Crete est* Palatinus : sed nihil necesse : credebant enim librarii, *Cretes* non recte posse per adpositionem *terram* dici : sed ita et iv, Met. 668 :
Æthiopum populos, Cepheïa conspicit arva,
ut recte Heinsius constituit, et ubi plura. Burm.

21. *Sideream arcem*. *Sidereum axem*, Palatin. prior, Moreti alter et Francofurt. Eadem varietas apud Claud. Præf. lib. ii, de Raptu, 35 :
Non Leo sidereos cœli rediturus in axes;
ubi Junii et Vossii codices, *sidereas arces*. Idem.

22. *Exiguus .... puer*. Ut *ambiguum* ab *ambigo*, sic ab *exigo*, *exiguum* deduci velit Vossius ; ita, inquit, proprie *exiguum* sit, quod nullo negotio *exigi*, *ejicique* potest : μεταληπτικῶς vero, pro *parvo* usurpetur, quia hæc facile expelluntur, sive exterius aguntur.

24. *Crimina nota*. *Nostra* quinque ex melioribus : sequenti versu *Iasion*, unus Vaticanus. Heins.

25. *Viderat Iasium* etc. Facit hunc Theocriti scholiast. Minoïs et Phroniæ Nymphæ filium. De illo Heraclid. Allegor. Homeric. : « Iasion quidam fertur agriculturam excoluisse; et quum fructus abunde ex agris suis reciperet, occasionem fabulæ dedit, ut a Cerere amatus existimaretur. » Non idem, qui Atalantæ pater. Hyg. Fab. lxx. Plutum ex eo Ceres, teste Hesiodo, Theog. 969, suscepit filium.

27. *Teneræ flammam rapuere medullæ*. Mihi venustior et verior videtur lectio, quam in quatuor codicibus MSS. et Editione prima deprehendi, *teneras flammæ rapuere medullas*. *Rapere* enim proprie ignis et flammæ dicuntur. Eleg. præc. 41 :
Tene, sacer vates, flammæ rapuere rogales.
Et ita passim *rapax* ignis, *rapidæ* flammæ, Nostro et aliis. Burm.

Hinc pudor, ex alia parte trahebat amor.
Victus amore pudor : sulcos arere videres,
Et sata cum minima parte redire sui.
Quum bene jactati pulsarant arva ligones,
Ruperat et duram vomer aduncus humum,
Seminaque in latos ierant æqualiter agros ;
Irrita decepti vota colentis erant.
Diva, potens frugum, silvis cessabat in altis :
Deciderant longæ spicea serta comæ.
Sola fuit Crete fecundo fertilis anno.
Omnia, qua tulerat se Dea, messis erant.
Ipse locus nemorum canebat frugibus Ide,
Et ferus in silva farra metebat aper.
Optavit Minos similes sibi legifer annos :
Optavit Cereris longus ut esset amor.
Quod tibi secubitus tristes, Dea flava, fuissent ;
Hoc cogor sacris nunc ego ferre tuis.

30. *Et sata cum minima parte redire sui.* Id est, tantum vix reddere, quantum jacti seminis fuit ; quod certe *pars* sui est *minima.* — *Sata ;* quod satum est ; a *serere.*

31. *Pulsarant.* Malebat Heinsius, *versarant :* ut alibi dixit, *versare ligonibus arva :* sed quum in Junii codice sit, *purgarunt ;* mallem, *purgarant :* ut I, Pont. VIII, 59.

33. *Ierant. Steterant* Francofurt. Sarravii, Bernensis et quatuordecim alii : *Ierant æqualia.*

35. *Cessabat in altis.* Sic *cessare* agri dicuntur, qui inculti jacent. Manil. lib. I, 74 :

Terraque sub rudibus *cessabat* vasta colonis.

36. *Longæ. Longa coma* alter Moreti ; sed et *longe*, pro procul, potest capi ; ut in illo Virg. Ecl. VI, 16 :

Serta *procul* tantum capiti delapsa jacebant. H.

39. *Ipse locus nemorum* etc. Vel ipsæ silvæ, qui locus ferendis segetibus minime conveniens, aristis canebant.

40. *Metebat aper.* Nimis forte luxuriat hic contra veritatem poeta : nam Plinius lib. VIII, cap. 58, quum dixisset, nec lupos, nec vulpes, nec ursos, neque ullum maleficum animal in Creta esse, addit mirabilius esse, neque apros reperiri, nisi in regione Cydoniatarum. Statuendum ergo est, nunc ira Cereris excessisse apros fines suos, et vastasse omnem Cretam. Burm.

43. *Quod tibi secubitus tristes* etc. Sic intelligas : quod tibi *secubare* triste admodum et intolerabile visum est, ideo *cogor hoc ferre*, id est, ab amica abstinere, dum tua sacra peraguntur.

Cur ego sim tristis, quum sit tibi nata reperta,
Regnaque, quam Juno, sorte minora regat?
Festa dies Veneremque vocat, cantusque merumque:
Hæc decet ad dominos munera ferre Deos.

45. *Cur ego sim tristis* etc. Cur ego doleam, quum lætantur omnes, quod natam repereris, et regentem regna, *minora* quidem, sed *sorte* tantum, regnis quæ Junoni obtigerunt?

47. *Festa dies Veneremque vocat.* Alii codices, *Cereremque colat: vocat*, ut libro IV Fastorum, vers. 187:

48. *Hæc decet.* Moreti primus, *docet*, venuste: ut ipse dies admoneat sacrificii: eadem varietas XIV, Metam. 598:

Et sonus, et macies, et pallor et omnia, captam
Quæ deceant urbem:

ubi eleganter *doceant* Leidensis codex, cum duobus aliis. BURM.

ELEGIA XI.

FRACTUS TANDEM INNUMERIS PUELLÆ SUÆ CONTUMELIIS, PROFITETUR HIC POETA SE NUNQUAM POSTEA AMATURUM.

MULTA diuque tuli: vitiis patientia victa est.
Cede fatigato pectore, turpis Amor.
Scilicet adserui jam me, rupique catenas;

1. *Multa diuque tuli* etc. In multis codicibus est, *multa diu tulimus;* sed frustra: formula enim est ordinaria, quam in prosa, *multum diuque* efferunt. Flor. II, 3: *Itaque quum diu multumque eluderent Salyi.* Sallust. Jug. 94: *Igitur diu multumque fatigati.* Sic *sæpe diuque* dixit Horat. lib. I, Epist. XIII, 1. BURM. — *Vitiis.* Iteratis sæpius puellæ perjuriis.

2. *Cede fatigato pectore, turpis Amor. Tristis*, Vaticanus: *dulcis*, unus Mediceus. Præstat vero *turpis*, (quod dant MSS. et ed. princ.) eo sensu, quod amantem puellam amore vero indignam, cogat ad *turpia*, id est, ad rixas et jurgia, quæ probum virum et ingenuum minime decent.

3. *Scilicet adserui jam me* etc. Vindicavi me in libertatem. « *Sertorem* quidam dictum putant a prendendo, quia quum cuipiam *adserat* manum, educendi ejus gratia ex servitute in libertatem, vocatur *adsertor*, etc. » Festus. *Adsertionis* autem formula videtur ejus modi fuisse: *hunc liberali causa manu adsero*. Ratio, quia quem quis liberali causa in libertatem vindicabat, eum manu *adserebat;* id est, admovebat, seu prope se statuebat. Hinc *adsertores* dicti, vindices alienæ libertatis.

Et quæ depuduit ferre, tulisse pudet.
Vicimus; et domitum pedibus calcamus Amorem.
Venerunt capiti cornua sera meo.
Perfer, et obdura: dolor hic tibi proderit olim:
Sæpe tulit lassis succus amarus opem.
Ergo ego sustinui, foribus tam sæpe repulsus,
Ingenuum dura ponere corpus humo.
Ergo ego nescio cui, quem tu complexa tenebas,
Excubui clausam servus ut ante domum.
Vidi ego, quum foribus lassus prodiret amator,
Invalidum referens emeritumque latus.
Hoc tamen est levius, quam quod sum visus ab illo.
Eveniat nostris hostibus ille pudor!
Quando ego non fixus lateri spatiantis adhæsi,
Ipse tuus custos, ipse vir, ipse comes?

5. *Vicimus. Vincimus* Neapolitanus et alii. Pro *domitum*, alter Mediceus, *dominum*. Sic *domini Dei* Eleg. præcedenti, versu ultimo. H. — Utraque lectio habet quo se tueatur; et *adserui* præcedens, *dominum* videri posset exigere: ab illis enim in libertatem se adserebant. Remed. 73: *Publicus adsertor dominis oppressa levabo Pectora.* Sed quia *vincimus* quoque præcedit, *domitum* aptius congruit. Burm.

6. *Venerunt capiti cornua sera meo.* Proverbiale; sensus autem: tardius illatam mihi injuriam sensi. Art. Amat. I, 239: *Tunc pauper cornua sumit;* id est, vel ipsi pauperi redit animus; audet magis etc.

7. *Perfer, et obdura.* Sic ipsum se Catullus, in eodem amatoriarum rerum discrimine, adloquitur, Carm. VIII, 10, et sqq.:

Nec, quæ fugit, sectare; nec miser vive:
Sed obstinata mente *perfer, obdura.*
Vale, puella: jam Catullus *obdurat*;
Nec te requiret, nec rogabit invitam.

11. *Nescio cui. Nescio quem dum tu complexa* Junii. *Nescio quem tu nunc* Palatinus primus.

12. *Excubui clausam servus ut ante domum.* Vigilavi tanquam servus; quod summum dedecus, *ingenuo corpori*, id est, homini libero. — *Clausam servus ut ante domum.* Excerpta Scaligeri, Puteanei, et Jureti, cum sex aliis, *forem*: quod probarem, nisi *foribus* mox sequeretur. Heins.

13. *Vidi ego, quum foribus.* Meliores scripti τὸ *ego* non agnoscunt: quare licet tollatur. H. — *Foribus lassus prodiret apertis*, Moreti unus et alius.

15. *Quam quod sum visus ab illo.* Quid enim mihi turpius, quam ab illo ipso *videri*, qui locum meum occupavit, et tota urbe irrisus propterea decantari?

17. *Lateri spatiantis adhæsi. Pa-*

Scilicet et populo per me comitata placebas :
  Causa fuit multis noster amoris amor.
Turpia quid referam vanæ mendacia linguæ,
  Et perjuratos in mea damna Deos?
Quid juvenum tacitos inter convivia nutus,
  Verbaque compositis dissimulata notis?
Dicta erat ægra mihi : præceps amensque cucurri.
  Veni; et rivali non erat ægra meo.
His, et quæ taceo, duravi sæpe ferendis.
  Quære alium pro me, qui queat ista pati.
Jam mea, votiva puppis redimita corona,
  Lenta tumescentes æquoris audit aquas.
Desine blanditias, et verba potentia quondam,
  Perdere : non ego sum stultus, ut ante fui.
Luctantur, pectusque leve in contraria tendunt,
  Hac amor, hac odium : sed, puto, vincit amor.

tienter, Putean. cum duobus aliis.

19. *Scilicet et populo per me comitata placebas. Comitata per me* potest quidem tolerari, ut Epist. III, 29 : *Per quas comitata redirem*; sed jam præcedenti disticho de hoc egerat. Francof. et Palatin., *cantata*, quod magis placet. Et frequens apud Nostrum. Burm. — *Populo per me....... placebas*. Quippe qui laudi tibi duceret, ab Ovidio amari, et ab eo quocumque ires, assidue *comitari*.

27. *His, et quæ taceo, duravi sæpe ferendis*. Pro, obdurui : est enim hic absolutum *durare*, eo positum modo, quo apud Virg. Æneid. I, 207 :

Durate, et vosmet rebus servate secundis. M.

29-30. *Jam mea votiva* etc. Occupat portum tandem mea navis, corona redimita, quam in spem prosperi itineris, vel reditus, *voveram*. Coronam quippe navi imponebant, qui longum per mare iter erant suscepturi, ut prospere quo tendebant pervenirent; et vota quoque vovebant, in patriam inde redituri. — *Lenta*. Rectius sane, quam *læta*, quod periculum evaserit : *lenta* autem, ut immota, scilicet et inconcussa *audit* undas turgescere, quia nihil jam inde periculi ipsi metuendum. Hac quoque metaphora usus Horat. I, Od. 5, ad Pyrrham, cujus ex illecebris, tanquam e naufragio, enataverat :

... Me tabula sacer
Votiva paries indicat uvida
Suspendisse potenti
Vestimenta maris Deo.

33-34. *Luctantur, pectusque leve* etc. *Hac amor, hac odium*. Non sic Propertius, non Catullus, quum a Lesbia sua vel Cynthia decepti gemerent, aut indignarentur; non ea le-

Odero, si potero; si non, invitus amabo:
  Nec juga taurus amat; quæ tamen odit, habet.
Nequitiam fugio : fugientem forma reducit.
  Aversor morum crimina; corpus amo.
Sic ego nec sine te, nec tecum vivere possum;
  Et videor voti nescius esse mei.
Aut formosa fores minus, aut minus improba, vellem.
  Non facit ad mores tam bona forma malos.
Facta movent odium : facies exorat amorem.
  Me miserum! vitiis plus valet illa suis.
Parce, per o lecti socialia jura, per omnes,
  Qui dent fallendos se tibi sæpe, Deos,

vitate ab odio ad amorem in eodem carmine transcurrebant. Quia nempe ex animo uterque amicam diligebat. « *Nulla*, inquit Catull. et merito quidem, carm. LXXV, 1 :

Nulla potest mulier tantum se dicere amatam
  Vere, quantum a me, Lesbia, amata, mea, es.

Propertius quoque ad Cynthiam, l. II, Eleg. XIX, 21 :

Tu mea compones, et dices : ossa, Properti,
  Hæc tua sunt! eheu! tu mihi certus eras!
Certus eras eheu! etc.

— *Pectusque leve in contraria ducunt.* Unus Maffeian., *vertunt :* alter vero, *tendunt.* CIOF. *Tendunt* meliores : nonnulli, *vertunt.* Trist. I, Eleg. III, 73 : *Tunc quum in contraria versus.* Sequenti versu *vincit*, pro *vincet*, iidem præstantiores. HEINS. *Pectusque meum*, Bernensis.

35–36. *Odero, si potero* etc. Distichon hoc Heinsius *parum Ovidianum* censet. Cur autem, quum nihil habeat, quod non auctoris ingenium referat, et scribendi modum ipsi usitatissimum? —*Invitus amabo.* Sic fere Catull. in suam Lesbiam, carm. LXXXV, vers. 1 et 2 :

Odi et amo : quare id faciam, fortasse requiris.
  Nescio : sed fieri sentio, et excrucior.

37. *Reducit. Reducet* Puteaneus.

38. *Aversor morum crimina : corpus amo.* Rara adeo formæ concordia et pudicitiæ, ut sæpius *corpus* ames, quia formosum; mores autem averseris, quia pravi aut illepidi.

39. *Sic ego nec sine te.* Imitatus verbatim inde Mart. XII, Ep. XLVII :

Difficilis, facilis, jucundus, acerbus es idem;
  Nec tecum possum vivere, nec sine te.

Et paulo infra Noster; *aut formosa fores minus, aut minus improba, vellem.* Expressit quoque Mart. VIII, Epigr. LIII :

O quam te fieri, Catulla, vellem,
  Formosam minus, aut magis pudicam!

43. *Facta merent odium. Movent* quidam codices : *merent* pro merentur. Medicamine Faciei, *munditie crimina nulla merent :* si tamen locus iste est sanus. HEINS.

44. *Plus valet. Plus placet illa*, Mentelii alter.

46. *Qui dant. Qui dent* legendum cum codice Neapolitano : vide notas ad Epist. XV, 107. HEINS.

Perque tuam faciem, magni mihi numinis instar,
Perque tuos oculos, qui rapuere meos;
Quidquid eris, mea semper eris: tu selige tantum,
Me quoque velle velis, anne coactus amem?
Lintea dem potius, ventisque ferentibus utar;
Ut, quamvis nolim, cogar amare tamen.

47. *Magni mihi numinis instar.* Martialis, VII, Epigram. 11:
Perque tuas aures, magni mihi numinis instar.
49. *Tu selige tantum, Me quoque velle velis* etc. Tu videas, an velis potius *me volentem*, quam *coactum*, amore tui ardere; an secundis potius, quam adversis ventis, mare hoc iterum tentare. Quæ quidem metaphora Nostro usitatissima.

ELEGIA XII.

DOLET AMICAM CARMINIBUS SUIS NIMIUM INNOTUISSE.

QUIS fuit ille dies, quo tristia semper amanti
Omina non albæ concinuistis aves?
Quodve putem sidus nostris occurrere votis?
Quosve Deos in me bella movere querar?
Quæ modo dicta mea est, quam cœpi solus amare,
Cum multis vereor ne sit habenda mihi.

3. *Quodve putem sidus nostris occurrere votis. Fatis* Putean. et multi alii. Ep. Œnones vulgatam tuetur:
Quis Deus opposuit nostris sua numina votis?
4. *Bella movere. Parare*, Francof. a. m. s. vid. III Epist. v. 123.
5. *Quæ modo dicta mea est.* Propert. II, VII, 6:
Nec mea dicetur, quæ modo dicta mea est.
— *Quam cœpi solus amare.* De Corinna exponit hanc Elegiam Commentator: sed quod de hac proprie intelligendum sit, certe nusquam docet. Potest autem et de altera intelligi, quando supra ad Græcinum, Elegia decima libri secundi, se duas amare cœpisse dicit. Et de Corinna, quam dixit, sedulo semper cavit, ne quæ esset, vulgo innotesceret. Itaque ne hodie quidem verum ejus nomen certo scitur. MICYL. Nec tanti forsan exquirere.
6. *Ne sit habenda.* Junii, *amanda*, ut sit repetitio: sed vulgata recte se habet: et capio, ut apud Terent. Andr. act. I, 1, 58. *Quis heri Chry-*

Fallimur? an nostris innotuit illa libellis?
  Sic erat: ingenio prostitit illa meo:
Et merito; quid enim formæ præconia feci?
  Vendibilis culpa facta puella mea est.
Me lenone, placet: duce me, perductus amator.
  Janua per nostras est adaperta manus.
An prosint, dubium; nocuerunt carmina semper.
  Invidiæ nostris illa fuere bonis.
Quum Thebæ, quum Troja forent, quum Cæsaris acta,
  Ingenium movit sola Corinna meum.
Aversis utinam tetigissem carmina Musis;
  Phœbus et incœptum destituisset opus!
Nec tamen, ut testes mos est audire poetas,
  Malueram verbis pondus abesse meis.
Per nos Scylla, patri canos furata capillos,
  Pube premit rabidos inguinibusque canes.
Nos pedibus pennas dedimus, nos crinibus angues.

eadem habuit? Virgil. Eclog. III, 107: *Phyllida solus habeto.* BURM.

11. *Duce me productus. Perductus,* Putean. et quatuor alii: hinc *perductores,* pro lenonibus, apud Comicos. — Quibus tamen in locis etiam proprie de captivis potest capi, de quo vide Gronov. ad Liv. XXX, 12. *Productus* hic maluit Douza, ut patet ex ejus adnotatis ad lib. I, Art. Am. 126. IDEM.

13. *Docuerunt carmina semper.* Etsi in omnibus impressis exemplaribus ita legitur, tamen, quia id sensus exigit, legendum ex manuscripti codicis auctoritate omnino est, *Nocuerunt carmina certe.* Dubium id, inquit, minime est, carmina mihi obfuisse. MAR.

15. *Quum Thebæ, quum Troja foret. Forent,* prima editio, cum quinque scriptis: eadem *Thebe* quoque agnoscit: atque ita Putean.; neque aliter Statius, pluresque ex antiquis singulari numero. HEINS.

17. *Aversis. O utinam adversis,* editio prima, Bersmanni, et codex Bernensis. *Tetigissem* autem eleganter: quod verbum puto reddendum Martiali, lib. III, Epig. 38:

Si nihil hinc veniet, *tangentur* carmina nobis.

Vulgo *pangentur,* quod obvium in hac re librarii arripuerunt. BURM.

21. *Per nos.* Post hunc versum, interserit primus Palatinus:

Nunc hostem patitur cum reliquis avibus
Altera Scylla maris monstrum medicamine Circes
Pube premit, etc.

— *Canos furata capillos. Caros,* Putean. et quinque alii, quod sit, pretio-

Victor Abantiades alite fertur equo.
Iidem per spatium Tityon porreximus ingens;
Et tria vipereo fecimus ora cani.
Fecimus Enceladum jaculantem mille lacertis;
Ambiguæ captos virginis ore viros.
Æolios Ithacis inclusimus utribus Euros:
Proditor in medio Tantalus amne sitit.
De Niobe silicem, de virgine fecimus ursam:
Concinit Odrysium Cecropis ales Ityn.

sos: sed male. Met. VIII, 9, de Niso:
Inter honoratos medio de vertice canos,
Crinis inhærebat magni fiducia regni. HEINS.

24. *Victor Abantiades* etc. Huetius in notis ad Epigrammata Græca lib. I, pag. 3, putat Ovidium hic memoria lapsum, *Abantiadem* vocare Bellerophontem, quum nullus Abas inter ejus majores referatur, sed inter Persei: quia nullus poetarum Pegasum dat Perseo, sed omnes uno ore Bellerophonti. Hinc quia Pegasum poetæ fingunt natum ex sanguine Medusæ, quum ipsi caput a Perseo esset resectum, recte dicit eum victorem Pegaso vectum remeasse in patriam. Pegasum Neptuni et Medusæ filium facit Statii Scholiastes, ad VII Theb. 338; vide ad VI, Metamorph. 119: postea inserviit hic equus, a Diis missus, Bellerophonti. Altera interpretatio Micylli, quam et Marius habet, qua *fertur* capitur, pro celebratur a nobis poetis, coacta et dura est, neque puto poetam tam ambigue locutum: nam quis hæc legens non conjungeret, *fertur equo*, et intelligeret, *portatur*? et non in eo mirum illud quæreret, quod a poetis canatur, quod alite equo per aera sit vectus? Quare statuendum est, Persea reducem a Medusæ cæde, Pegaso remeasse, qui postea a Diis missus est Bellerophonti. BURM.

28. *Ambiguæ captos virginis ore viros*. Dubito valde, an hic vel Sirenes, vel Circe intelligi debeant, ut velit Micyllus. Certe Circen *virginem* dici posse non puto, quæ, teste Diodor. lib. IV, nupta antea fuerat regi Sarmatarum, quo occiso, in Italiam demum venit; nec tam *captos ejus ore viros*, quam veneficiis versos in porcos poetæ canunt. Major species est in Sirenibus; sed dura hæc enallage, ut *una virgo* ponatur pro plurimis. Quare forte Sphinga intellexerit Naso, quæ *cepit* revera viros; neque movere quemquam debet, quod fabula Sphinghis non referatur in libris Metamorph. nam plures hic recensentur, quam quas ex professo tractavit poeta. Sic Tityi, Enceladi, Atrei, Tantali et aliorum fabulas non integras inseruit operi suo mythico, quamquam eorum aliquoties in transitu meminerit. Quod si minus placeat, aliam hic fabulam latere crediderim de virgine quadam, quæ mutando formam suam, vel responsis dubiis et *ambiguis* deceperit viros; nam id videtur epitheton *ambiguæ* notare. ID.

29. *Inclusimus*. *Induximus* Francof.

30. *Proditor Tantalus*. Quod, ut

Juppiter aut in aves, aut se transformat in aurum;
Aut secat imposita virgine taurus aquas.
Protea quid referam, Thebanaque semina, dentes?
Qui vomerent flammas ore, fuisse boves?
Flere genis electra tuas, Auriga, sorores?
Quæque rates fuerint, nunc maris esse Deas?
Aversumque diem mensis furialibus Atrei?
Duraque percussam saxa secuta lyram?
Exit in immensum fecunda licentia vatum:
Obligat historica nec sua verba fide.
Et mea debuerat falso laudata videri
Femina! Credulitas nunc mihi vestra nocet.

puto, Deorum arcana cum mortalibus communicasset: idque ostendit Euripides, initio Orestis, ubi sic, 8:

Ὅτι θεοῖς, ἄνθρωπος ὤν,
Κοινῆς τραπέζης ἀξίωμ' ἔχων ἴσον,
Ἀκόλαστον ἔσχε γλῶσσαν, αἰσχίστην νόσον.

Vid. et Hygin. Fab. LXXII.

40. *Percussam lyram. Percussas lyras* Francof. Bern. Sarravii et multi alii. Orphei et Amphionis fabulas respicit.

41. *Exit in immensum fecunda licentia vatum.* Duo Maffeian. *jucunda licentia vatum. Facunda* Francofurt. Scriverii, duo Palatini, Bernensis et octo alii: *jocunda* quindecim.

44. *Vestra.* Rectius sic in manuscriptis exemplaribus legitur; mendose in aliis *nostra.* Adloquitur enim rivales suos poeta: quod, inquit, meis carminibus nimium *creduli* fuistis, id mihi *nocet.* MAR.

ELEGIA XIII.

JUNONIA SACRA.

QUUM mihi pomiferis conjux foret orta Faliscis;

1. *Conjux orta Faliscis.* Eam Etruriæ partem incolebant Falisci, qui omnino diversi a Tyrrhenis, moribus et ipso sermone, quam interiorem dicebant, vel Mediterraneam. Celebre apud illos Junonis Argivæ templum; et urbs princeps Falerinum aut Faliscum, nam utroque nomine a Strabone V, 8, designatur; quod male interpretatus Solin.

Mœnia contigimus victa, Camille, tibi.
Casta sacerdotes Junoni festa parabant
Per celebres ludos, indigenamque bovem.
Grande moræ pretium, ritus cognoscere, quamvis
Difficilis clivis huc via præbet iter.
Stat vetus, et densa prænubilus arbore lucus.
Adspice; concedas numen inesse loco.
Accipit ara preces, votivaque tura piorum;
Ara per antiquas facta sine arte manus.
Hinc ubi præsonuit sollenni tibia cantu,
It per velatas annua pompa vias.
Ducuntur niveæ, populo plaudente, juvencæ,
Quas aluit campis herba Falisca suis:

ex una eademque duas effecit. Narrat autem Cato apud Plin. III, 5, conditam urbem Falerium aut Faliscum, ab Haleso, vel Halisco, Agamemnonis comite, qui, adventante in Italiam Ænea, pro Turno contra Trojanos stetit, Æn. VII, 723; et a Pallante occisus est, ibidem X, 352. Pelasgis Faliscos adscribit Dion. Halic. I, 21.

2. *Mœnia...... victa, Camille, tibi.* Vid. Tit. Liv. V, 19, 26, 27.

3. *Junoni.* Editio prima, et tertius Moreti. *Junonia.*

4. *Per celebres ludos indigenamque bovem.* Sic Columella VI, 2: *Indigena bos melior, quam peregrinus. Indigenam potionem.* Florus, lib. II, dixit. *Indigenæ Dei,* Naso VI, Me-Metamorph. 330.

5. *Grande moræ pretium. Voco meritum* sex codices. Forte, *Grande loco meritum.* Mart. lib. VIII, Epig. LXIV: Grande loci meritum testantur et altera dona. H.

6. *Quamvis Difficilis clivis huc via præbet iter.* In uno Mediceo et Politiani erat minime contemnenda lectio:

Grande moræ pretium, ritus cognoscere grajos,
Difficilis quamvis huc via præbet iter.

Sacra enim hæc Junonia ex Græcia translata minime dubium.

12. *Annua pompa. Aurea* Palatinus unus, quod repetitum ex v. 29, et supr. Eleg. II, 44, puto. *Candida pompa* Moreti primus et Francof. a manu secunda. *Per vallatas vias* idem Francofurt, et Palatinus primus. *Vulgatas* Scriverianus.

14. *Quas aluit campis herba Falisca suis.* Plinius II, 103: *In Falisco,* inquit, *Clitumni amnis potata aqua candidos boves facit.* Quum igitur dixisset poeta:

Ducuntur niveæ, populo plaudente, juvencæ;

statim subjungit:

Quas aluit campis herba Falisca suis.

Perinde ac si dicat: Quales peculiariter in agro Falisco habentur, propter amnem Clitumnum, cujus aquis inesse vis credebatur, quæ candidiores efficeret. De Clitumno

Et vituli, nondum metuenda fronte minaces;
Et minor ex humili victima porcus hara;
Duxque gregis cornu per tempora dura recurvo.
Invisa est dominæ sola capella Deæ.
Illius indicio silvis inventa sub altis
Dicitur incœptam destituisse fugam.
Nunc quoque per pueros jaculis incessitur index;
Et pretium auctori vulneris ipsa datur.
Qua ventura Dea est, juvenes timidæque puellæ
Præverrunt latas veste jacente vias.
Virginei crines auro, gemmaque premuntur:
Et tegit auratos palla superba pedes.

autem meminit et Virgil. in Georg. II, 146: *Hinc albi, Clitumne, greges, et maxima taurus Victima* etc. Et Plin. min. VIII, Ep. 8; solebant enim ex eodem agro, propter candorem, etiam Romam accersiri victimæ.

15. *Metuenda fronte minaces.* Alter Puteaneus, *metuendi fronte minaci.*

16. *Et minor ex humili victima* etc. Quæ *majores* victimæ, quæ *minores*, e Livio et aliis in promtu colligere est. *Victimas* autem post victoriam; sed quum in hostem irent, *hostias* immolabant, inquit Serv. ad Æn. I, 338. Rectius, si *victimas* de majoribus sumi dixisset; *hostias* vero, de minoribus quæ ante aras cadebant, animalibus.

19. *Illius indicio sylvis inventa sub altis* etc. Bis fugisse Juno traditur: semel, quando virgo adhuc Jovem amoris impulsu illam persequentem fugiebat: quo tempore Jupiter se etiam in cuculum, convertisse dicitur, ut fugientem ea specie falleret. Quam avem illa postea cepit, et inter ludicra sua habuit: ut in Corinthiacis 17, meminit Pausanias. Et iterum, quando Dii communiter omnes fugerunt in Ægyptum, metu Gigantum. Sed hic de priore fuga intelligere malim. MICYL.

20. *Destituisse. Destituisse viam* Francof. pro diversa lectione. *Indiciis* quoque Palatinus primus, ut ita *judiciis* de quo vide ad Ep. III, 104.

21. *Jaculis incessitur index* etc. Capella, scilicet quæ latentem in sylvis Junonem *indicio* prodidit. Qui vero e pueris jaculis *incessit* felicius, ipsam tollit, victoriæ præmium.

24. *Præverrunt latas veste jacente vias.* Auctor Moreti, v. 22:

... Et cinctus villosæ tergore capræ,
Proverrit cauda silices gremiumque molarum:

ubi insolenter *gremium molarum* dixit: sed scribe:

Præverrit cauda silices, gremioque molares.

Gremio, id est capræ tergore, quo cinctus erat: sic *togæ gremium* Florus dixit: unus tamen Mediceus, *velarant:* unus Vaticanus, *Præbuerunt.* Junianus, *Prævertunt;* alius Vaticanus, *Straverunt.* Forte, *Præsternunt.*

25. *Gemmaque premuntur.* Putea-

More patrum Graio velatæ vestibus albis
Tradita supposito vertice sacra ferunt.
Ore favent populi, tunc quum venit aurea pompa;
Ipsa sacerdotes subsequiturque suas.
Argiva est pompæ facies. Agamemnone cæso
Et scelus et patrias fugit Halesus opes.
Jamque pererratis profugus terraque, fretoque,
Mœnia felici condidit alta manu.
Ille suos docuit Junonia sacra Faliscos.
Sint mihi, sint populo semper amica suo.

neus alter, Regius unus, duo Moreti, et tres alii, *teguntur*. Sed hic *premuntur* præferendum; tantam enim auri et gemmarum copiam indicat, ut vix ferendæ sufficiant. BURM.

27. *More patrum Graio. Grato*, excerpta Puteani, Scaligeri ac Jureti. Lege, *Grajo :* atque ita Arundelianus, et pro diversa lectione Sarravianus et Barberinianus. Optimus Palatin. *Grajum :* mox dicet, *Argiva est pompæ facies*.

28. *Tradita sacra*. Quæ *tradiderat* Halesus, græco more perficienda.

29. *Ore favent populi. Favet populus* unus Politiani et Moreti. Puto, *favent populus*. HEINS.

30. *Suos*. Manuscripta fere omnia exemplaria habent, *suas :* et sic legendum esse arbitror : nam feminas fere Junoni sacrificare legimus. MAR. *Consequiturque* Francofurtens. Junii, Scriverii et plures alii.

34. *Mœnia felici condidit alta manu*. Recte *alta*, urbs quippe in monte posita; ideoque, 6, *clivis difficilis*. — *Felici* autem *manu*, quia res prospere colonis cesserat, utpote quæ bona ave auspicata.

36. *Sint mihi*. Francius legebat, *sit mihi, sit populo;* quare et præcedenti versu *Junonis* corrigebat: *amata* Francof. et Puteaneus alter, pro varia lectione.

ELEGIA XIV.

AD AMICAM. *

Non ego, ne pecces, quum sis formosa, recuso;
Sed ne sit misero scire necesse mihi.
Nec te nostra jubet fieri censura pudicam:
Sed, tantum tentes dissimulare, rogat.
Non peccat, quæcumque potest peccasse negare;
Solaque deformem culpa professa facit.
Quis furor est, quæ nocte latent, sub luce fateri?
Et quæ clam facias, facta referre palam?
Ignoto meretrix corpus junctura Quiriti

* Monet rogatque, ne, quum non *peccare* non possit, quia *formosa*, nescio quam ex ipsa infamia laudem petat, faciatque, ut resciat Ovidius, quæ, si videat, exoptet ignorare. Est autem in hac elegia morum quidam decor, et sui, ut ita dicam, reverentia, quam non exspectes a poeta plerumque lasciviori; quodque notatu dignissimum, res per se admodum turpes, verborum ubique castitate et elegantia commendat, honestatque.

3. *Nec te nostra jubet* etc. Non is sum morum censor acerbissimus, qui *jubeam* te *fieri*. quum non sis proprio motu, *pudicam*; sed *dissimules* tantum velim et rogo.

6. *Deformem.* Vetus et vera lectio est, *famosam*, id est, infamem. Quum vero editiones antiquiores et Palatinus, cum octo aliis, *deformem* exhibeant, eam vocem ab Ovidio promanasse, *famosam* a glossatoribus arbitror; *deformis* enim turpem et famosam notat: ita Sueton. Aug. 35: *Inconditam et deformem turbam Senatorum* vocat. Per *inconditos* Barbaros et Gallos; per *deformes*, notatos a Censoribus, quos Cæsar in Senatum allegerat (vid. Cæs. 41.) innuens. Vide Claud. 40. Burm.

7. *Sub luce.* Mentelianus vero, *cum luce*: quod majorem in profitendo crimine festinationem et impudentiam notat.

9. *Ignoto meretrix* etc. Quid puellæ fortius objicere potuit, quam petitum ab istius modi mulieribus argumentum, quas, quum obvio cuilibet, et vel infima de plebe *Quiriti*, sui copiam faciant, pudet tamen, servato decore publico, quæ *clam* faciunt, *palam* proferre?

Adposita populum submovet ante sera.
Tu tua prostitues famæ peccata sinistræ;
Commissi perages indiciumque tui?
Sit tibi mens melior, saltemve imitere pudicas;
Teque probam, quamvis non eris, esse putem.
Quæ facis, hæc facito; tantum fecisse negato;
Nec pudeat coram verba modesta loqui.
Est qui nequitiam locus exigat: omnibus illum
Deliciis imple: stet procul inde pudor.
Hinc simul exieris, lascivia protinus omnis
Absit; et in lecto crimina pone tuo.
Illic nec tunicam tibi sit posuisse pudori;
Nec femori impositum sustinuisse femur:
Illic purpureis condatur lingua labellis;
Inque modos Venerem mille figuret amor.
Illic nec voces, nec verba juvantia cessent;
Spondaque lasciva mobilitate tremat.
Indue cum tunicis metuentem crimina vultum;

10. *Opposita sera. Apposita* Puteaneus, cum Jureti excerptis. *Ponere seram*, pro apponere, dixit Juvenalis Sat. VI, 347: *Pone seram; cohibe*. Sat. IX, 98. *Candelam apponere valvis*. Neque aliter apud Festum in *Adserere* antiqui codices: *unde etiam seræ appellantur, quia foribus admotæ apponuntur*. Pari modo *admovere seram* Propertius quoque dixit lib. IV, Eleg. IX, 55:

Interdicta viris metuenda lege piatur,
Quæ sese *admota* vindicat ara *sera*.

Perperam nunc legitur, *quæ se summota vindicat ara casa*, sensu minus commodo; erat enim occlusum fanum; nam in sequentibus dicit:

Nec tulit iratam janua clausa sitim. HEINS.

11. *Fama peccata sinistra*. In manuscriptis legitur, *famæ sinistræ*: et rectius. MAR.

13. *Imitere pudicas*. *Sabinas* Regius, a manu prima.

14. *Teque probam, quamvis non eris, esse putem*. Affectus hic vere amantis! Quis enim, quam amat, infamem vel scire, vel ferre possit? Tibullum quoque aut Propertium legere te credas, quum ait Noster:

Mens abit, et morior, quoties peccasse fateris.
. . . .
Tunc ego, sed tecum, mortuus esse velim.

16. *Verba modesta. Verba pudica* Moreti tertius et tres alii.

21. *Tunicam tibi sit posuisse pudori. Rubori* rectius Sarravianus; nam *pudor* præcesserat.

25. *Cessent. Desint.* tres libri. H.

Et pudor obscœnum diffiteatur opus.
Da populo, da verba mihi : sine nescius errem;
Et liceat stulta credulitate frui.
Cur toties video mitti recipique tabellas?
Cur pressus prior est interiorque torus?
Cur plus, quam somno, turbatos esse capillos,
Collaque conspicio dentis habere notam?
Tantum non oculos crimen deducis ad ipsos:
Si dubitas famæ parcere, parce mihi.
Mens abit, et morior, quoties peccasse fateris;
Perque meos artus frigida gutta fluit.
Tunc amo : tunc odi frustra, quod amare necesse est.
Tunc ego, sed tecum, mortuus esse velim.
Nil equidem inquiram; nec, quæ celare parabis,
Insequar; et falsi criminis instar erit.
Si tamen in media deprensa tenebere culpa,
Et fuerint oculis probra videnda meis,
Quæ bene visa mihi fuerint, bene visa negato :
Concedent verbis lumina nostra tuis.

34. *Collaque conspicio. Compositi dentis* Hafniensis. *Conspicuo* Neapolitanus. Lege, *conspicui dentis*. H.

37. *Mens abit. Fugit* Sarravianus : ut lib. II, Artis, *miseræ mensque colorque fugit*. Epistola Dejaniræ 135:

Mens fugit admonitu; frigusque perambulat
artus.

Vulgata tamen lectio proba est. Fastorum II, 753 :

Mens abit et morior, quoties pugnantis imago
Me subit. IDEM.

38. *Fluit. Cadit* Palatinus alter.

39. *Tunc amo, tunc odi*. Tanaquil. Faber ad Lucret. lib. II, tentabat, *Tunc ah! tunc odi frustra : amans* pro *amens* exaratum erat aberrantis culpa librarii; quod quum literator nonnemo sentiebat ferri non posse, et peccare in leges metricas, *amo tunc* reposuit. HEINS.

42. *Et falsi criminis instar erit*. Modo neges, falso te lasciviæ criminis accusatam censebo. — *Facti muneris* optimus Palatin.; at in Puteaneo, Sarrav. et quinque aliis, *falsi muneris*. Nil muto, nisi quod scribendum puto, *falsi criminis instar erunt*, nimirum, *quæ parabis celare*.

45. *Negato. Negabo* Sarravianus et Moreti primus.

46. *Concedent verbis lumina nostra tuis*. Vel quæ viderim ipse, non credam, si negaveris.

Prona tibi vinci cupientem vincere palma est :
  Sit modo, NON FECI, dicere lingua memor.
Quum tibi contingat verbis superare duobus ;
  Et, si non causa, judice vince tuo.

49. *Verbis superare duobus.* Prona tibi admodum et facilis victoria, quæ tota constet verbis duobus : *non feci!* quæ quum protuleris, victum me libens et ultro profitebor. Alii *quum bene;* sed nostra lectio melior.

ELEGIA XV.

MUSIS VALE DICIT LASCIVIORIBUS, CULTURUS SEVERIORES. *

QUÆRE novum vatem, tenerorum mater Amorum :
  Raditur hic Elegis ultima meta meis;
Quos ego composui, Peligni ruris alumnus :
  Nec me deliciæ dedecuere meæ.
Si quid id est, usque a proavis vetus ordinis heres,

* Quanquam in hujusce generis carmine seriem hanc et juncturam non desideres, quæ varias operis majoris partes ita inter se consociant, ut *unum* inde corpus efficiatur, non te lateat tamen ordo, quem hic servandum Ovidius sibi proposuit. Omissis primum argumentis severioribus, totum se tradidit amatoriis, quibus postquam in primo et secundo libro satis superque indulserit, innuit, ineunte tertio, ad severiora se mox reversurum, et *exiguum* sibi *tempus* concedat Tragœdia, postulat. Hic tandem Elegis finem imponit, *grandius*, quod a tergo urgebat, *opus*, Tragœdiam scilicet, repetiturus.

2. *Ultima meta.* Id est ultimus terminus; sumpta enim est metaphora ab aurigis. Pro *meta*, quidam codices tam scripti quam editi, *charta:* optimus Palatinus, *nota.* Mentelianus, *cura.* Ad Symmachum Juretus, *creta* legendum contendit. Sed perperam. *Radere metam* quid sit, non est ut multis explicem. Nihil aptius aut elegantius dici potuit. *Terere metam* id ipsum alibi vocat, et *stringere.*

4. *Dedecuere meæ.* Malim, *tuæ*, cum uno Moreti : nam *meis* sub finem proximi pentametri jam præcesserat. HEINS. *Nequitiæ* etiam olim maluerat ; sed *deliciæ* hic idem fere notant, ut Art. Amat. III, 649.

Non modo militiæ turbine factus eques.
Mantua Virgilio gaudet, Verona Catullo:
Pelignæ dicar gloria gentis ego;
Quam sua libertas ad honesta coegerat arma,
Quum timuit socias anxia Roma manus.
Atque aliquis spectans hospes Sulmonis aquosi
Mœnia, qua campi jugera pauca tenent;
Quæ tantum, dicet, potuistis ferre poetam,
Quantulacumque estis, vos ego magna voco.
Culte puer, puerique parens Amathusia culti,

6. *Non modo militiæ turbine factus eques.* Quasi dicat : non bello, aut arte aliqua militari equestrem dignitatem consecutus sum : sed hanc a majoribus accepi etc. Unus etiam *non ego fortunæ munere.*

7. *Mantua.* Hoc distichon ponendum esse, post sequens, *Quam sua,* censebat Douza.

8. *Pelignæ dicar gloria gentis ego.* Sic prorsus legendum ex veteribus exemplaribus, et carminis suavitate. CIOF. — *Pelignæ dicar gloria gentis ego.* De Pelignis jam diximus, ad Eleg. I, lib. II, quorum civitates primariæ Corfinium, Maruvium et Sulmone (quæ nunc *Sulmona*) ex qua Naso oriundus. Strab. V, 9.

9. *Quam sua libertas* etc. Quum jus civitatis diu frustraque a Romanis Peligni, Marsi et Marucini petiissent, id sociis armis extorquere tentaverunt, quod ipsis exarmatis, et precantibus denegatum fuerat; bellumque Romanis indixerunt, quod *Marsicum* adpellatur, quia moverunt priores Marsi. Rem sic narrant Strabo, lib. V, 9; et Diod. Sicil. Exc. lib. XXXVII; sed paulo aliter Velleius Paterculus lib. II, 15, ubi motum primo ab Asculanis bellum, susceptum deinde et protractum a Marsis refert. — *Quam sua libertas.* Hanc veram esse lectionem, vel magno pignore contenderim. Nam si *Quem* legeris, necesse est ut ad Nasonem referas : de quo nusquam legitur, ut militarit, nisi in Amoris castris. Præterea hic per *socias manus*, bella socialia intelligimus, quibus Ovidius minime interesse potuit: multo enim ante ejus tempora gesta sunt. Omnino igitur legendum est, *Quam*, scilicet Pelignam gentem: laus enim hæc patriæ Nasonis in ipsum quoque redundat. MAR.

12. *Qua campi.* Legendum est omnino, *quæ*, scilicet mœnia, ut legitur in omnibus fere scriptis exemplaribus. M. *Qua* rectius duo scripti: nam *quæ* sequitur. HEINS.

13. *Dicet. Dicat* Francofurtensis, Moreti unus et quatuor alii.

14. *Vos ego magna. Vel ego magna* Bernensis, verum perperam.

15. *Puerique parens Amathusia.* Optimus Palatin., *parens Amathuntia culta.* Scribe, *Amathusia culti :* namque ab *Amathunte, Amathusia;* ut a *Rhamnunte, Rhamnusia;* ab *Acherunte, Acherusia;* a *Selinunte, Selinusia.* Hinc *creta Selinusia* apud

Aurea de campo vellite signa meo.
Corniger increpuit thyrso graviore Lyæus :
Pulsanda est magnis area major equis.
Imbelles Elegi, genialis Musa, valete ;
Post mea mansurum fata superstes opus.

Plinium. Sic *Amathusiacas bidentes* Noster dixit lib. x, Met. 227. Amathuntem enim ab Amathusa Cinyræ matre adpellatam volunt : quomodo et apud Catullum : *Nam, mihi quam dederit duplex Amathusia curam, Scitis.* Carm. LXVIII, 51.

17. *Corniger increpuit* etc. Monuerat ipsa jam Tragœdia, Eleg. I, hujus libri, v. 23, tempus esse *thyrso pulsum graviore moveri*, seu tragicis argumentis vacare. Monenti igitur morem gerit, et ipso impulsus Lyæo, intermissam statuit *Medeam* repetere.

20. *Post mea mansurum*. In Palatino secundo adjiciebatur distichon :

Hic ego, qui jaceo, tenerorum lusor amorum,
Ingenio perii Naso poeta meo.

Sed male huc importatum e Trist. lib. III, Eleg. III, v. 73.

P. OVIDII NASONIS

ARTIS AMATORIÆ

LIBRI TRES.

LIBRI PRIMI

ARGUMENTUM.

Ut cæteras artes, Rem Amatoriam præceptis contineri, ideoque tradi posse, docet poeta, et variis probat exemplis; 1–34. Eligenda primum cui dicas : *Tu mihi sola places*. Sed quærenda est, in locis præsertim, ubi conveniunt spectandæ puellæ : quales sunt Porticus publicæ, Circus, Theatra, Templa Deorum etc. 35–228. Inde amatorem ad convivia deducit, quæ non facilem minus aditum quandoque præbent ad puellas; 229–264. Inventam autem facile omnino capi posse comprobat argumentis ex indole muliebri ductis, et exemplis, quæ more suo exornat copiosius; 265–352. Quærit deinde an satis tutum sit rem habere primum cum ancilla, quæ *accessus molliat* ad dominam; et re, pro sua gravitate, diligenter excussa, controversiam omnem dirimit, asserendo non esse ab ancilla Venerem incipiendam; sed *comes* ut dominam *sequatur* concedit tamen; quo quidem concesso, monet quomodo cum ea sit agendum; 353–400. Qui dies servandi; an scribendæ, quando et quomodo mittendæ sint Epistolæ : quis sit agendi modus cum domina, seu domi, seu foris; qui cultus amatorem deceat, qui sermones publice, qui privatim habendi, summa cum diligentia præcipit, a v. 367, ad finem hujus libri, qui totus micat, omnibus exquisitioris elegantiæ flosculis conspersus.

P. OVIDII NASONIS

ARTIS AMATORIÆ*

LIBER PRIMUS.

SI quis in hoc artem populo non novit amandi,
Me legat; et lecto carmine doctus amet.
Arte citæ veloque rates remoque moventur,

* DE ARTE AMANDI hactenus inscripti sunt in vulgatis editionibus hi libri: nos veram inscriptionem revocavimus, quam veterrimus codex gallicus Bibliothecæ Regiæ, Francisci Jureti, Josephi Scaligeri atque Claudii Puteanei excerpta, cum fragmento Oxoniensi Bodlejanæ Bibliothecæ, itidem antiquissimo, agnoscunt. Neque alio nomine ab Eutyche Grammatico hi libri citantur, aut a Scholiastis MSS. in hos ipsos libros, et Metamorphoseos, ac cetera ejusdem opera: idque passim. Vocat quidem ARTEM AMANDI ipse Ovidius, primo hujus operis versu; sed legi carminis id dedit, quæ verum poematis hujus titulum non admittebat; unde et errorem natum existimo. — Πρωταγορίδου ἀκροάσεις ἐρωτικὰς laudat Athen. lib. IV, non dissimilis argumenti scriptum: sed et Zenon Stoicus τέχνην ἐρωτικὴν composuisse dictus est Diogeni Laertio. Laudatur et τέχνη ἐρωτικὴ Ephodrii Cynici, ut omittam ἐρωτικὰ Theophrasti, Clearchi, Aristonis, Demosthenis, Plutarchi et id genus complurium gravissimorum hominum. HEINS. — Suos quoque artis hujus præceptores habuit Gallia, quos inter (ut recentiores omittam, *Bernard. Parny, Berlin*, quorum identidem Ovid. interpretanti mentio incidet) ordine temporum primus adparet ANDREAS quidam, *Francorum aulæ Regiæ Capellanus*, qui circa A. D. 1170, libellum conscripsit, cui titulus: DE ARTE AMANDI ET DE REPROBATIONE AMORIS, quod idem auctoris sensu, ac *de Remedio Amoris*. Lectorem quippe monet primum quomodo pie casteque amet; deinde quæ sint in amando vitanda pericula dicit: denique in hoc libro, ut ipse præfatur, cujusque gradus et ordinis mulier, ab homine cujusque conditionis et status, ad amorem *sapientissime* invitatur. Exstat MS. in Bibliotheca nostra Regia 8758 numero inscriptus. Vide quoque Fabric. Bibl. Lat. mediæ ætatis.

2. *Me legat. Hoc legat*, codex Regius et Bodlejanus cum duobus aliis; sed nil muto: tres etiam, *doctus eat*, non *amet*: et placet, quo alii adludunt nonnulli, in quibus, *erat* vel *erit*. HEINS.

3. *Remoque rates veloque reguntur. Moventur* Regius, Bodlejanus, et

Arte leves currus : arte regendus Amor.
Curribus Automedon lentisque erat aptus habenis :
Tiphys in Hæmonia puppe magister erat.
Me Venus artificem tenero præfecit Amori :
Tiphys et Automedon dicar Amoris ego.
Ille quidem ferus est, et qui mihi sæpe repugnet ;
Sed puer est ; ætas mollis et apta regi.
Phillyrides puerum cithara perfecit Achillem,
Atque animos placida contudit arte feros.
Qui toties socios, toties exterruit hostes,
Creditur annosum pertimuisse senem.
Quas Hector sensurus erat, poscente magistro

alii nonnulli cum excerptis Scaligeri et Puteanei.

5. *Curribus Automedon* etc. [illegible] celeberrimus Automedon, qui, postquam egregiam Achilli in regendo curru operam præstitisset, munus idem apud Pyrrhum obiit. Occurrit frequens in Iliad. Π, 145. Ρ, 429. Τ, 392. Ω, 474, 573. Æn. libro II, 477.

6. *Tiphys in Hæmonia* etc. De Tiphy vidend. Apollon. Rhod. I, 105; II, 175–854. Valer. Flaccus, I, 481; V, 15 et seqq. Narrat Pausan. Bœotic. XXXII, ostendi locum non procul ab urbe Tipha, [illegible] Ἀργὼ [illegible].

9. *Et qui mihi sæpe repugnet. Repugnet* excerpta Puteani et Scaligeri, cum optimo Regio et Bodlejano : recte omnino. Proximo versu malim:

Sed puer est, ætas mollis et apta regi :

ne *est* bis repetatur inconcinne. Heins. — Nihil omnino mutandum: genus loquendi est elegans et venustum, *puer est ætas mollis*. Male hic etiam quidam codices, *ætas mobilis*, *apta regi* : alii, *mollius apta*, vel *arte regi mollis* ; proprie enim ætas, quæ facile flectitur, vel ut equi nondum duri oris, sed qui frena patiuntur. Et ita eleganter Hor. lib. IV, Od. I, de se jam duri oris et refractario, ad Venerem :

... Desine dulcium
Mater sæva cupidinum,
Circa lustra decem flectere mollibus
Jam durum imperiis. BURM.

11. *Phillyrides puerum* etc. De puero Achille a Chirone educato, vidend. haud illepidum Statii carmen *Achilleis*. quod, licet pendeat imperfectum, vel ipsa Thebaide non inferius nonnulli prædicarunt. — *Cithara perfecit Achillem*. Ed. prim. *Citharæ præfecit*. Sed vulgatam bene prætulit lectionem Naugerius, ut sit *perfecit*, exacte erudivit.

13. *Perterruit hostes. Exterruit*, libri meliores constanter : nam sequitur *pertimuisse* : qui concursus [illegible] *per*, durinsculus foret.

14. *Creditur. Dicitur* Palatin. unus et duo alii.

15. *Quas Hector sensurus erat* etc.

Verberibus jussas præbuit ille manus.
Æacidæ Chiron, ego sum præceptor Amoris.
Sævus uterque puer; natus uterque Dea.
Sed tamen et tauri cervix oneratur aratro,
Frenaque magnanimi dente teruntur equi.
Et mihi cedet Amor; quamvis mea vulneret arcu
Pectora, jactatas excutiatque faces.
Quo me fixit Amor, quo me violentius ussit,
Hoc melior facti vulneris ultor ero.
Non ego, Phœbe, datas a te mihi mentior artes;
Nec nos aeriæ voce monemur avis:
Nec mihi sunt visæ Clio Cliusque sorores,
Servanti pecudes vallibus, Ascra, tuis.
Usus opus movet hoc: vati parete perito.
Vera canam: cœptis, mater Amoris, ades!
Este procul vittæ tenues, insigne pudoris;

Verberibus præbuit manus. Narrat Achilles, apud Stat. II, 382 et sqq. qua ipsum morum severitate Centaurus erudierit; nec locum adiisse lectorem pœnitebit.

16. *Jussas. Jussis* Palatinus. *Cæsas*, Hafniensis, quod non displicebat Heinsio olim.

18. *Sævus uterque.* Douza explicabat, *iracundus:* nam Homero Achilles iracundus animique impotentis et pertinacis fingitur: recte: centies enim ita *sævus* et *sævire* Terentio, Virgilio et aliis dicitur. Burm.

19. *Tauri cervix oneratur aratro. Tauri cervis onerantur aratris* unus Ambrosianus et unus Vaticanus: *aratra* passim *curva* Nostro aliisque poetis dicuntur. Heins.

22. *Excutiatque. Excutietque* malebat Douza, nec inficete.

27. *Nec mihi sunt visæ Clio Cliusque sorores, Servanti pecudes vallibus, Ascra, tuis.* Sic prope in libro VI, Fast. 13:

Ecce Deas vidi, non quas præceptor arandi
Viderat, Ascræas quum sequeretur oves. C.

— *Nec mihi sunt visæ* etc. Nota fabula, puero adhuc et oves servanti Hesiodo Musas adparuisse, et ad fontem Castalium deduxisse, unde poeta repente prodiit. De Hesiodo jam ad lib. II, Eleg. XV, 11.

29. *Usus opus movet hoc.* Usu et experientia doctus hæc scribo. Mer. Janus Gebhardus lib. I, Ant. Lect. 3, quum in uno codice Palatino τὸ *hoc* non exstare animadverteret, in altero legi, *movit*, scribendum esse contendebat, *Usus opus movit.*

31. *Este procul* etc. Puellarum insigne *vittæ tenues;* ut et matronarum *instita*, quæ *stolæ* super addita, ad talos usque producebat. Præmonet

Quæque tegis medios, instita longa, pedes.
Nos Venerem tutam, concessaque furta, canemus;
Inque meo nullum carmine crimen erit.

PRINCIPIO, quod amare velis, reperire labora,
Qui nova nunc primum miles in arma venis.
Proximus huic labor est, placitam exorare puellam.
Tertius, ut longo tempore duret amor.
Hic modus; hæc nostro signabitur area curru:
Hæc erit admissa meta terenda rota.
Dum licet, et loris passim potes ire solutis,
Elige, cui dicas: tu mihi sola places.
Hæc tibi non tenues veniet delapsa per auras;
Quærenda est oculis apta puella tuis.
Scit bene venator, cervis ubi retia tendat:
Scit bene, qua frendens valle moretur aper.
Aucupibus noti frutices: qui sustinet hamos,
Novit quæ multo pisce natentur aquæ.

ergo ut matronas puellasque virgines procul absint a vate, qui canit amatoria; sibique rem esse tantum cum istius modi feminis, quibuscum nihil non liceret audere, vel dicere.

33. *Nos Venerem tutam* etc. Mulieres intelligit, ad quas *tutus* patebat aditus, qui periculosus admodum, quum ad insigniores tentaretur. Sæpe enim, teste Hor. Serm. I, Sat. II, 41:

Hic se præcipitem tecto dedit: ille flagellis
Ad mortem cæsus: fugiens hic decidit acrem
Prædonum in turbam; dedit hic pro corpore nummos, etc.

37. *Placitam.* Restituit ex veteri codice Joseph. Scaliger, et quidem recte; olim enim *placidam.*

39. *Hæc nostro. Hic nobis* Bernensis. *Hic nostro* alii quidam.

40. *Meta terenda rota.* Memini illorum Propertii, lib. II, El. XIX, 66:

Septima quam metam triverit ante rota.

Libri tamen meliores hoc loco, *meta premenda:* nec male. Unus Vaticanus cum Ambrosiano, *tenenda.*

41. *Loris solutis.* Douza legebat, *collo licet ire soluto:* sed non probo.

45. *Ubi retia tendat. Ponat* Argentinensis liber: etiam non male. Sic et infra 263, libri meliores:

Hactenus unde legas quod ames, ubi retia ponas.

Virgilius Georg. lib. I, 307:

Tunc gruibus pedicas et retia ponere cervis. H.

47. *Sustinet hamos. Continet* fragmentum Bodlejanum et tres quatuorve alii codices. Sic infra 544: *Pressas continet arte jubas.*

48. *Quæ multo. Qua* Bernens. unus et duo alii. *Quam multo* Barthol. ut II, ex Pont. VII, 26:

Altaque quam multis floreat Hybla thymis.

Tu quoque, materiam longo qui quæris amori,
Ante frequens quo sit disce puella loco.
Non ego quærentem vento dare vela jubebo;
Nec tibi, ut invenias, longa terenda via est.
Andromedan Perseus nigris portarit ab Indis,
Raptaque sit Phrygio Graja puella viro:
Tot tibi tamque dabit formosas Roma puellas,
Hæc habet, ut dicas, quidquid in orbe fuit.
Gargara quot segetes, quot habet Methymna racemos;
Æquore quot pisces, fronde teguntur aves;
Quot cælum stellas, tot habet tua Roma puellas:
Mater et Æneæ constat in urbe sui.
Seu caperis primis et adhuc crescentibus annis;
Ante oculos veniet vera puella tuos:
Sive cupis juvenem; juvenes tibi mille placebunt.

50. *Disce puella loco. Locum* unus Heinsii.

53. *Nigris portarit* etc. *Raptaque sit.* Nobis hæc elegantior visa est lectio, quum in omnibus, *portavit ab Indis, Raptaque sic*, legeretur. Neque tamen prior illa non recta. NAUGER. — In Vaticano erat, *Andromedan alius Perseus*; forte pro, *ales Perseus portarit.* Sic *ales* Mercurius, Epist. XVI, 68: *ales equus*, Pegasus, III, Am. XII, 24; et passim. — *Ab Indis.* Ex urbe Joppe deportavit, ut docet Mela, lib. I, II, et Plin. lib. V, 13; sed *Indiam* olim latissime dictam multis ostendit Ampl. Cuper. IV, Observ. 7.

56. *In orbe fuit. In orbe manet*, Bernensis unus.

57. *Gargara quot segetes* etc. Pars Idæ montis et oppidum in Troade; quæ regio fertilitate nobilissima, partim cæli clementia, partim situs ipsius felicitate sub monte Ida, unde magna rivorum et aquarum copia vicinos agros fecundabat. — *Quot habet Methymna racemos.* Ut messes suos Gargara, sic uvas mirabatur Methymna, quæ urbs in insula Lesbo.

59. *Quot cælum stellas* etc. Distichon hoc non esse Ovidianæ notæ contendo. Pentameter ex illis Nostri adumbratus est, Am. lib. I, El. VIII:

Nunc Mars externis animos exercet in armis:
At Venus Æneæ regnat in urbe sui.

In Oxoniensi fragmento legebatur:

Mater in Æneæ constitit urbe sui.

Constitit etiam Regius. HEINS.

62. *Vera puella. Grata*, unus Heinsii. Francius conjecerat, *verna*; sed frustra: *vera* est juvencula in primo flore, ut *veri anni* infra III, 61. Terent. Eunuch. II, 3: *verus color*; et talia sexcenta. Posset et capi *vera puella* non fucata, quæ non mentitur annos et celat, ut *vera Glaniana* apud Mart. IV, 39. *Electra*, VIII, 51. B.

63. *Juvenes tibi mille placebunt.*

Cogeris voti nescius esse tui.
Seu te forte juvat sera et sapientior ætas;
Hoc quoque, crede mihi, plenius agmen erit.
Tu modo Pompeïa lentus spatiare sub umbra,
Quum sol Herculei terga leonis adit:
Aut ubi muneribus nati sua munera mater
Addidit, externo marmore dives opus.
Nec tibi vitetur, quæ, priscis sparsa tabellis,

Commelinianus codex non male, *juvenes tibi mille patebunt:* patebit tibi aditus ad mille juvenes.

66. *Crebrius agmen erit. Plenius* meliora exemplaria: idque constanter et recte. El. in Drusum 117, *pleni zephyri. Plenum agmen* enim idem est, quod *densum* dixit, Ep. XVI, 183: ita *plenum convivium,* Suetonio Cæs. 49, et alibi: quod nescio an recte *copiosum* exponant viri docti, quum melius de convivarum frequentia capiendum videatur: vid. ad Petron. cap. XLIII. BURM.

67. *Tu modo Pompeia lentus spatiare sub umbra.* Pompeianam Porticum designat, quæ celeberrima inter urbis monumenta admunerabatur, seu operis ipsius magnificentia, seu amœnitate loci, et frigoris quod ibi captabatur, dum æstas fureret, opportunitate. Platanis quippe cincta erat, et aquis perpetuo salientibus recreata. Fuit autem prope Pompeii Theatrum; qui mos in exstruendis porticibus vulgo servabatur, ut si forte, dum ageretur fabula, nimbus fieret, esset spectantibus quo sese reciperent. Suam præterea porticum habebant Ædes sacræ, virorum illustrium domus, et publica quæque ædificia.

69. *Aut ubi muneribus nati sua munera mater Addidit.* Theatrum Marcelli, et juxta hoc porticum Octaviæ, aut certe Bibliothecam ejusdem nomine celebratam, intelligere videtur: quorum priora duo ædificia, ut et Suetonius testatur, Augustus sub illorum nominibus erexit (erat enim altera soror, alter sororis ejusdem filius); Bibliothecam autem ipsa Octavia instituit, defuncto filio Marcello. MICYL. — *Aut ubi muneribus nati* etc. «Octaviæ porticus duæ adpellantur, inquit Festus, quarum alteram Theatro Marcelli propiorem Octavia soror Augusti fecit.» Jure ergo dicitur *sua munera*, porticum scilicet, *nati muneribus*, id est, theatro, Marcelli filii nomine, ab Augusto, A. U. DCCXLIX dicato, addidisse. Quum incendio conflagrasset, ab Impp. Severo et Caracalla restitutam testatur adhuc quæ ruinis impressa legitur inscriptio.

70. *Externo.* Palatinus et quinque alii, *æterno*, quod quidem explicari posset, ut *æterna basis*, Phædr. II, Epilog. Sed præfero tamen vulgatam, quia intelligit marmor ex Græcia, vel Libya adlatum.

71. *Nec tibi vitetur quæ priscis sparsa tabellis Porticus* etc. Similis Pœcilæ apud Athenienses porticui; erant ibi ambulationes amœnissimæ. Vid. Pancirol. Descr. Urbis Romæ regione III, et præcipue Meurs.

Porticus auctoris Livia nomen habet.
Quaque parare necem miseris patruelibus ausæ
Belides, et stricto stat ferus ense pater.
Nec te prætereat Veneri ploratus Adonis;
Cultaque Judæo septima sacra Syro.
Neu fuge linigeræ Memphitica templa juvencæ:
Multas illa facit, quod fuit ipsa Jovi.
Et fora conveniunt, quis credere possit? amori;

Athen. Attic. lib. I, c. 5, ubi etiam docet inde multas tabulas Romam translatas. — *Quæ pictis* duo: *quæ pressis* Vossianus. BURM.

72. *Porticus auctoris Livia nomen habet.* Ibi fuisse creditur, ubi antea Cæsaris domus; ac postea Julia ingentes ædes exstruxerat: quas Augustus quum esset demolitus, reposuit ibidem *porticum*, quam *Liviam*, uxoris de nomine, adpellavit. Hanc a Nerone dirutam ferunt, quo latius domum suam *auream* extenderet; sed a Domitiano restitutam.

74. *Belides, et stricto stat ferus ense pater.* De Porticu eadem Propert. II, Eleg. XXIII, 3:

Tota erat in spatium Pœnis digesta columnis
Inter quas Danai femina turba senis.

Vel, ut ait alibi Noster:

Signa peregrinis ubi sunt alterna columnis.

Unde constat ita dispositas fuisse Danaïdum imagines, ut singulæ columnæ unam haberent in intercolumniis. Stabant et equestres Ægypti filii.

75. *Nec te prætereat Veneri ploratus Adonis.* Nec omittat præcipit *Adonia*, quæ in æde Veneris, ritu Syriaco fiebant, quia frequens hic mulierum concursus, *ad deplorandam* Adonidis mortem. Sed quæ sacra ejulatus primum inchoabant et lamenta, gaudia mox et immodici lætitiæ impetus excipiebant, qui redditum luci Adonem concelebrarent. Figurate hæc omnia, quæ tropicam tempestatum anni conversionem indicarent.

76. *Cultaque Judæo septima sacra Syro. Syro* optime Bodlejanum fragmentum, pro diversa lectione. Nisi quod *Idumæo Syro* reponi malim; quod magis poeticum. Sic et infra 416, similiter ex Puteanei excerptis scribendum:

Culta Palæstino septima sacra Syro.

Nam et illic *viro* legebatur. HEINS.

77. *Neu fuge linigeræ.* Vide quæ jam de sacris et casto Isidis prædiximus, ad lib. II, Eleg. II, 25. Plura quidem fuerunt in urbe templa Isidis: at sermo hic de illo agitur, quod erat in Campo Martio, prope *septa*, quæ *Ovile* quondam dicta sunt, quod ibi populus, ad creandos magistratus, velut inclusus cogeretur. Unde Juven. VI, 529:

... Ut spargat in Æde
Isidis, antiquo quæ proxima surgit Ovili.

78. *Quod fuit ipsa Jovi.* Pellex scil. Vid. Metam. I, 588, sqq.

79. *Et fora conveniunt. Ad fora* sex libri: at Bernensis quoque: *Ad fora conveniunt* (*qui credere posset*) *amoris Flammaque. Amoris* etiam sexdecim alii libri; quod si recipiatur, *conveniunt* capiendum de puellis, ut sæpe

Flammaque in arguto sæpe reperta foro.
Subdita qua Veneris facto de marmore templo
Appias expressis aëra pulsat aquis.
Illo sæpe loco capitur consultus Amori;
Quique aliis cavit, non cavet ipse sibi.
Illo sæpe loco desunt sua verba diserto;
Resque novæ veniunt, causaque agenda sui est.
Hunc Venus e templis, quæ sunt confinia, ridet:
Qui modo patronus, nunc cupit esse cliens.

SED tu præcipue curvis venare theatris:

apud Plautum, Terentium, Apuleium et Nostrum quoque. BURM.

80. *Arguto.* Clamoso, seu vocali explicat Douza; et ita Glossa Leidensis codicis. Pro *reperta*, duo *referta*: alius, *repleta*.

81. *Subdita, qua Veneris facto de marmore templo* etc. Forum Jul. Cæsaris indicat, cujus in medio templum Veneri genitrici dicaverat. Pro æde autem, statua Cæsaris ex ære inaurato fuit, de qua sic Statius, Sylv. I, carm. I, 84:

Cedat equus, Latiæ qui contra templa Diones,
Cæsarei stat sede fori: quem tradere es ausus
Pellæo, Lysippe, duci; mox Cæsaris ora
Aurata cervice tulit etc.

Erat porro mirabile quid et portentosum in equo illo, « quem natum apud se, pedibus prope humanis, et in modum digitorum ungulis fissis, quum haruspices imperium orbis terræ significare domino pronuntiassent, magna cura aluit Cæsar, nec patientem sessoris alterius primus ascendit: cujus etiam instar pro æde Veneris genitricis postea dedicavit.» Suet. in Jul. Cæs. LXI. Vid. quoque Plin. VIII, 42; et fusius Plutarch. in vita. — *Quæ. Qua* legendum, id est, ubi. CIOF.

82. *Appias expressis aëra pulsat aquis.* Fontem intelligas, quem *Appiada* patronymice nominat, quia censor Appius illum huc adduxerat. —*Expressis.* Propria in hac re vox, quum aqua per fistulas ducitur. Vid. Voss. ad Cæsar. Bell. Gall. lib. VII, cap. 22, et Bell. Civil. lib. II, cap. 9.

83. *Capitur consultus Amore. Amoris* vetustiores libri. Lege, *Amori*, id est, Cupidini. *Consultus*, pro jurisconsulto: ut Noster Amorum l. I, Elegia XIII, 21:

Nec tu consulto, nec tu jucunda diserto es.

Horatius I, Sat. I, 17:

... Eris tu, qui modo miles,
Mercator, tu *consultus* modo.

Et *consultor* apud eundem, v. 10:

Sub galli cantum *consultor* ubi ostia pulsat. H.

86. *Causaque agenda sui est.* Unus Vaticanus et Palatinus, *subit*. Rottendorphianus, *subest*. Scribe cum Politiani codice, *causaque agenda sui est*: sui ipsius causa, non aliena.

87. *Hunc Venus e templis* etc. Et vere quidem; nec ita procul a foro exstabant templa Veneris *in Circo*; *Victricis, Calvæ, Erycinæ, Cluacinæ.*

89. *Curvis venare theatris.* Ut duo Romæ amphiteatra, castrense scil. et Flavianum, vulgo Colossæum

Hæc loca sunt voto fertiliora tuo.
Illic invenies, quod ames, quod ludere possis,
Quodque semel tangas, quodque tenere velis.
Ut redit itque frequens longum formica per agmen,
Granifero solitum quum vehit ore cibum;
Aut ut apes, saltusque suos et olentia nactæ
Pascua, per flores et thyma summa volant:
Sic ruit in celebres cultissima femina ludos;
Copia judicium sæpe morata meum.

(nunc *le Colysée*), sic et tria theatra perennarunt, quæ *Pompeii* fuerunt, *Marcelli* et *Balbi*. Theatrum autem Pompeii in Campo Floræ, ubi nunc ædes Ducum Ursinorum, fuit: Marcelli, in foro Montanario, ubi ædes Principum Sabellorum: Balbi, sedes incertior; sed juxta Circum Flaminium fuisse, sunt qui existiment. Agitur hic de Pompeiano.

91. *Quod ludere*. Cum quo ludere ἐναλλαγμένως. Catullus Carm. II, 2:

Quicum ludere, quem sinu tenere.

Francius malebat, *quo ludere: ludere in puella* dixit Propert. II, 4; sed nulla mutatione opus.

92. *Quodque tenere*. Moreti, Commelini et alii, *quod retinere:* nonnulli, *et retinere*. Mentelii prior, *quamque semel tangas, hanc retinere velis:* sed puto vulgatam præstare, et hunc habere sensum; in theatris duplicis generis mulieres offendi, et quas velis semel modo tangere, deinde iterum missas facere; sed præterea reperiri, quas constanter velis amare, et quibus dicere possis, *tu mihi sola places:* ut idem sit sensus præcedentium, inveniri illic, quas *amare* velis, et quas *ludere*. Burm.

94. *Solitum*. *Solidum* Oxonien. et quinque alii: quod forte rectum; ut intelligat grana nondum trita aut comminuta in pila. Ita, in Ibide, 572:

Intaque pro *solidis* frugibus ossa sonent. B.

95. *Et olentia nactæ Pascua*. Non damno penitus hanc lectionem, quam codices scripti tuentur: minimum tamen abest, quin *Hymettia pascua* reponendum censeam: sic infra pro *Hymettia mella*, plurimæ membranæ, *humentia*. Heins.

96. *Et thyma*. *Per thyma*, duo Palatini et Regius unus, non invenusta repetitione. Burm.

97. *Ruit ad celebres*. Editiones priscæ usque ad Aldinam posteriorem omnes habent, *in:* et merito id Micyllus et Bersmannus ex scriptis reduxerant. Porro, pro *cultissima*, quidam *gratissima*, alii, *promptissima*, alius etiam, *pulcherrima*, quæ omnia a librariis profecta: *cultissima* recte: ut enim placeant, colunt se studiose puellæ, antequam in theatra *spectatum*, et ut *spectentur*, eant, quod hic Ovidius subdit. Illustrat hæc egregie dictum Socratis, cujus uxor Xantippe, quum nollet viri pallio induta ad pompam spectandam prodire, ille ipsi oggessit: Ὁρᾷς ὡς οὐ θεωρήσουσα, θεωρησομένη δὲ μᾶλλον βαδίζεις. Ælian. VII, Var. Hist. 10. Idem.

Spectatum veniunt, veniunt spectentur ut ipsæ :
  Ille locus casti damna pudoris habet.
Primus sollicitos fecisti, Romule, ludos,
  Quum juvit viduos rapta Sabina viros.
Tunc neque marmoreo pendebant vela theatro ;
  Nec fuerant liquido pulpita rubra croco.
Illic, quas tulerant nemorosa Palatia, frondes
  Simpliciter positæ ; scena sine arte fuit.
In gradibus sedit populus de cespite factis ;
  Qualibet hirsutas fronde tegente comas.
Respiciunt, oculisque notant sibi quisque puellam,

99. ***Spectatum veniunt, veniunt spectentur ut ipsæ.*** Haud illepide de theatris quoque Ovidius noster Gallicus :

Dans ce chaos du monde séducteur,
Tout est spectacle, et chacun est acteur.
BERNARD, *Art d'aimer, ch.* 1.

101. ***Primus sollicitos*** etc. Fecisti primus, ut aliud quid in ludis, quam ludos ipsos, quærerent *sollicili* spectatores. —Designat hic Ovidius ***Consualia :*** quæ dum in honorem Neptuni celebrarentur, Sabinæ raptæ sunt.

103. ***Tunc neque marmoreo*** etc. ***Nec fuerant liquido pulpita rubra croco.*** Sic et Propert. IV, Eleg. I, 15–16 :

Nec sinuosa cavo pendebant vela theatro ;
Pulpita solemnes non oluere crocos.

Pendebant vela. Carbasina vela primus in theatro induxit Lentulus Spinther, ludis Apollinaribus. Mox Cæsar totum forum Romanum intexit, viamque Sacram, ab domo sua ad clivum usque in Capitolium. Deinde vero, gliscente magis ac magis, quæ opulentiæ nimiæ comes, luxuria, conspergebantur theatra, effuso repente nimbo croci mero diluti vasique vitreo infusi. Unde tam vere quam eleganter non semel Noster vocat ***fila croci.***

104. ***Pulpita. Tincta*** Francofurt. et alius Heinsii. — ***Pulpitum*** vero is scenæ locus, ubi populum artifices cantu et saltatione detinebant, quum scena ipsa vacaret.

105. ***Nemorosa Palatia.*** Palatinus collis, ubi nunc horti Farnesiani : qui locus prima sedes urbis, et postea imperii.

107. ***In gradibus sedit populus de cespite factis.*** Rem sic quoque Virgilius describit, Æn. V, 287, quum, missa Naumachia, tendit Æneas

Gramineum in campum, quem collibus undique curvis
Cingebant silvæ ; mediaque in valle theatri
Circus erat, quo se multis cum millibus heros
Consessu medium tulit, exstructoque resedit.

108. ***Qualibet. Quamlibet*** Vaticanus; sed male : ***qualibet,*** id est obvia, etiam vili. Epist. IV, 98 :

Sustinuit positos qualibet herba duos. B.

109. ***Respiciunt oculisque notant.*** Ita sæpe ***notare*** apud Petronium et alios : ***notat*** et mox ***movet*** plurimi scripti et editi priores : et certe ***quam velit,*** id videtur postulare. BURM.

Quam velit, et tacito pectore multa movent.
Dumque, rudem præbente modum tibicine Thusco,
Ludius æquatam ter pede pulsat humum;
In medio plausu, plausus tunc arte carebat,
Rex populo prædæ signa petenda dedit.

110. *Multa movent.* Conjecerat olim Heinsius, *vovent:* ut infr. 327: *Multa vove;* sed hic non convenit.

112. *Lydius æquatam. Ludius* Scaliger et Politianus: nec aliter pro diversa lectione in Moreti libro. *Ludii* iidem qui histriones; de quibus quum alii jam abunde ex professo egerint, quod addam non habeo. Ad rem tamen facit Livii locus lib. VII, cap. 11: *Ludiones ex Hetruria acciti, ad tibicinis modos saltantes. haud indecoros motus more Thusco dabant.* Optimus Regius, *Ludis* a manu prima, sed emendatum postea, *Lydius.* Varro apud Nonium, *Ludios* vult esse dictos, quod ludis pueri præsules essent glabri ac depiles, propter ætatem; atque huc trahendum illud Plautin. Aululariæ:

Tu istum gallum, si sapis, glabriorem
Reddes mihi, quam vulsus ludiu' st. HEINS.

113. *Plausus tunc arte carebat. Tunc* quidem, nam postea non nisi artificiose dati plausus. Tacitum ea de re audiamus, Annal. lib. XVI, 4: « Plebs quidem urbis histrionum quoque gestus juvare solita, personabat *certis* modis, plausuque *composito.*» Quum vero addit, capite subsequenti: cum *manibus fatiscerent*, turbarent *gnaros* etc. indicat manifeste fuisse aliquando in *plaudendo* manuum artem, quam *nossent* alii, alii ignorarent. Neronis tempore etiam exstitisse, qui artificiosam plausuum doctrinam traderent, et qui condiscerent, aperte patet ex Suet. in Neronis XX: « Neque eo segnius adolescentes equestris ordinis, et quinque amplius millia e plebe, robustissimæ juventutis undique elegit, qui divisi in factiones *plausuum genera condiscerent.* » Ingeniose Dio Cassius, LXXIII, 2, hunc plaudendi modum ἐνρύθμως ἐκβοᾷν vocat.

114. *Rex populo prædæ signa petenda dedit.* Non abs re erit historicorum latinorum principem, atque Nasoni æqualem, cum poeta nostro argumentum idem tractante, componere. Sic igitur Livius, lib. I, 9: « Ubi spectaculi tempus venit, deditæque eo mentes cum oculis erant, tum ex composito orta vis; *signoque dato*, juventus Romana ad rapiendas virgines discurrit; magna pars forte, in quem quæque inciderat, raptæ: quasdam forma excellente primoribus Patrum destinatas, ex plebe homines, quibus datum negotium erat, domos deferebant. » — Nec indignus certe qui hic cum Ovidio conferatur Carol. LE BEAU, qui Parisini Lycæi, dum viveret, flos et decus, meruit post mortem, quem inter præstantissima universitatis nostræ lumina adnumerares. Vid. carmen ejus, *de Raptu Sabinarum.* — *Signa petenda dedit.* An hoc latine dicatur, vehementer dubito: debuisset, *petendæ prædæ* dicere. Quare, si codex ullus addiceret, libenter legerem, *signa repente dedit:* vel, *Rex, populo prædæ signa petente, dedit.* BURM.

Protinus exsiliunt, animum clamore fatentes;
  Virginibus cupidas injiciuntque manus.
Ut fugiunt aquilas, timidissima turba, columbæ,
  Utque fugit visos agna novella lupos:
Sic illæ timuere viros sine more ruentes.
  Constitit in nulla, qui fuit ante, color:
Nam timor unus erat; facies non una timoris.
  Pars laniat crines: pars sine mente sedet:
Altera mœsta silet; frustra vocat altera matrem:
  Hæc queritur; stupet hæc: hæc manet; illa fugit.
Ducuntur raptæ, genialis præda, puellæ;
  Et potuit multas ipse decere pudor.

115. *Animum clamore fatentes.* Vel ipso *clamore*, quid pararent declarantes.

117. *Ut fugiunt aquilas, timidissima turba. Aquilam* unus Vaticanus: *trepidissima* alter: utrumque confirmat locus lib. I, Metam. 506:

Sic aquilam penna fugiunt trepidante columbæ.

119. *Sine lege. Sine more* Schefferi codex: et *furentes* Oxoniensis et duo alii. Virgil. V, Æneid. 694: *Tempestas sine more furit.* Minucius Felix cap. XXV, in hac ipsa historia: « Mox alienas virgines jam desponsatas, jam destinatas, et nonnullas de matrimonio mulierculas *sine more* rapuit, violavit, illusit. »

120. *Constitit in nulla.* Vaticanus, *constitit et nulli;* etiam bene. Livius XXXIX, 34: *Adeo perturbavit ea vox regem, ut non color, non vultus ei constiterit.*

122. *Pars laniat. Laniant* Vaticanus unus cum codice Patritii Junii: et tum *sedent* lege. HEINS. — *Sine mente sedet. Ruit* Regius et Moreti: et *ruere* est proprie temere et sine mente ferri; sed præcessit *ruentes*, nisi ibi *furentes* malumus: *jacet* Bernensis, Junii et tres alii: *manet*, unus.

125. *Genialis præda.* Certe *genitalis præda* ab Ovidio scriptum quovis contenderem pignore. Ita *Dii Genitales* (de quibus abunde ad Horatii Carmen Seculare Bentleius egit) ex quibus reliqui Dii creati sunt. Vide et de hac voce Lambinum ad Lucretii lib. I, VII; ita *genitalia corpora* Noster vocat elementa lib. XV, Metamorp. 239: *genitalia fœdera* Ausonius, Epigr. LXXI: et Noster passim hac voce utitur. BURM.

126. *Et potuit multas ipse decere pudor.* Nescio quid nativo decori, ex ipso rubore, decoris accedebat. — *Ipse decere pudor.* Adscripserat Douza, huc facere exemplum ex Curtii lib. VI, 2: « Inter quas unam rex ipse conspexit mœstiorem quam ceteras, et producentibus eam verecunde reluctantem. Excellens erat forma, et formam *pudor* honestabat. » *Pudori* autem hic non tam aptus locus, quam *timori:* quæ vocabula passim confuderunt librarii. *Et poterat*, etiam Junianus. IDEM.

Si qua repugnarat nimium, comitemque negarat;
  Sublatam cupido vir tulit ipse sinu.
Atque ita : quid teneros lacrimis corrumpis ocellos?
  Quod matri pater est, hoc tibi, dixit, ero.
Romule, militibus scisti dare commoda solus.
  Hæc mihi si dederis commoda, miles ero.
Scilicet ex illo solemnia more theatra
  Nunc quoque formosis insidiosa manent.

NEC te nobilium fugiat certamen equorum:
  Multa capax populi commoda Circus habet.
Nil opus est digitis, per quos arcana loquaris :
  Nec tibi per nutus accipienda nota est.
Proximus a domina, nullo prohibente, sedeto :

127. *Si qua repugnabat nimium, comitemque negabat. Repugnarat* et *negarat*, melioris notæ libri; sed *comitem negarat* non placet, ut *se* subintelligatur. Nimirum huic loco accidit, quod aliis multis, ut repetitio ejusdem vocis neglecta a supinis librariis causam errori dederit. Lege: Si qua repugnarat nimium, nimiumque negarat.

128. *Ipse sinu*. Heinsius conjecerat, *inde*.

129. *Quid teneros lacrimis corrumpis ocellos?* Livius, loc. citat. « Accedebant blanditiæ virorum factum purgantium cupiditate atque amore; quæ maxime ad muliebre ingenium efficaces preces sunt. » Cæterum quam apte congruat *episodium* hoc cum re proposita, nemo sane non aspectu primo intellexit.

131. *Dare commoda. Munera* multi etiam ex optimis : alii, *præmia;* sed frustra : proprie in re militari *commoda*, quæ supra stipendium militibus emeritis adjiciebantur, ut sæpe Suetonius, et alii. BURM.

135. *Nec te nobilium* etc. A theatris, ad Circum tironem deducit, et docet qua arte utendum illi sit commoditate loci : sed nihil hic præcipit magister amoris, quod non jam edocuerit, Amor. III, Eleg. II, ad quam lectorem nobis liceat remittere, si quid illum detinuerit in legendo irretitum.

138. *Per nutus. Per nictus* unus Vaticanus.

139. *Proximus a domina. Ad dominam* multi ex scriptis. Forte, *Proximus at dominam :* ut apud Ciceronem lib. I, Epist. IX, ad Atticum : *Proximus Pompeium sedebam*. HEINS. Non displicet Heinsii conjectura. Apud Jul. Obseq. quoque, cap. CXIX, rectius legitur : *proxime Pompeium in castris sedenti accipiter super caput accessit. A domina* autem deberet capi pro *post dominam*, quod menti nostri poetæ non tam apte convenire videtur, quia latus vult esse lateri junctum ; et mox, *post vos quicumque sedebit : a* vero *post* notat. B.

Junge tuum lateri, quam potes, usque latus:
Et bene, quod cogit, si nolit, linea jungi;
Quod tibi tangenda est lege puella loci.
Hic tibi quæratur socii sermonis origo:
Et moveant primos publica verba sonos.
Cujus equi veniant, facito studiose requiras.
Nec mora; quisquis erit, cui favet illa, fave.
At quum pompa frequens cælestibus ibit eburnis,
Tu Veneri dominæ plaude faveute manu.
Utque fit, in gremium pulvis si forte puellæ
Deciderit, digitis excutiendus erit;
Et, si nullus erit pulvis, tamen excute nullum.

141. *Et bene, quod cogit, si nolit linea jungi.* *Si nolis*, castigatiores libri: quamquam *si nolit*, ad puellam referri debere videatur.

142. *Qua tibi tangenda est. Quod* Regius, et unus Palatinus, ut referantur hæc ad τὸ *Et bene*. Oxoniensis, *Quid.* Primus Vaticanus, *Quo :* proxime verum. Heins.

143. *Hic tibi quæratur. Hinc*, Palatinus: non male: ab ipsa illa lege loci, quæ cogit te tangere puellam, oriatur sermo, quo excuses te premere nimis anguste sedentem. Eleganter autem *quærere sermonem*, de illis, qui occasionem colloquendi captant, ut Terent. Eunuch. Act. III, Sc. 3: quem *arcessitum sermonem* vocat Petronius CXXXIX. Burm.

144. *Et moveant primos publica verba sonos.* Ex rebus publicis, vel ex ipso hoc spectaculo, materiem sumas, unde prima verba moveas, et in colloquium cum puella venias.

145. *Studiose.* Tanquam huic vel illi factioni faveas.

147. *At quum pompa frequens* etc. Insignis hujus loci est varietas in scriptis. *Certantibus ephebis* Bernensis unus: *cantantibus* Ambrosianus: *plaudentibus* Moreti: *gaudentibus* alius; alius *currentibus*. Quæ omnes lectiones explicari possent; nec videtur facile *Epheborum* vox librariis imperitis in mentem venisse, contra *eburnos cælestes* facilius supponere potuisse mihi videntur. Si quis vero diligenter legat Dion. Halic. loc. cit. El. II, Am. III; ubi totam pompæ faciem, et προσήβους primo ordine incessisse, etc. videat, ille non facile vulgatam lectionem repudiandam esse censebit. *Certabant* vero illi, id est, unusquisque pro se sedulo, id quod erat agendum, ut saltare, cantare etc. agebat. Burm. — Si vero *certantibus ephebis* legendum censeas, intelligas necesse est de *ludis Trojanis*; quod ludicri genus a Julio Cæsare institutum, et ab Augusto et Caligula iteratum scribit Suetonius. Virg. Æneid. V, 602:

Trojaque nunc, pueri Trojanum dicitur agmen.

151. *Excutiendus erit.* Hoc officium inter characteres τῆς κολακείας etiam Theophrastus numerat; et

Quælibet officio causa sit apta tuo.
Pallia si terræ nimium demissa jacebunt,
Collige, et immunda sedulus effer humo.
Protinus officii pretium, patiente puella,
Contingent oculis crura videnda tuis.
Respice præterea, post vos quicumque sedebit,
Ne premat opposito mollia terga genu.
Parva leves capiunt animos : fuit utile multis,
Pulvinum facili composuisse manu.
Profuit et tenui ventum movisse tabella;
Et cava sub tenerum scamna dedisse pedem.

Hos aditus Circusque novo præbebit amori,
Sparsaque sollicito tristis arena foro.
Illa sæpe puer Veneris pugnavit arena :
Et qui spectavit vulnera, vulnus habet.

usos fuisse veteres peniculo, et caudis bubulis ad excutiendas sordes docet Scaliger ad Moretum p. 162: perperam autem hic quidam codices, *discutiendus*, vel *rejiciendus*.

155. *Protinus officii pretium. Officio* Regius, Oxoniensis, et unus ex meis. Heins. *Præstante puella*, Ambrosianus : *contigerint* quoque mox Bernensis et quinque scripti : *crura nitenda*, unus Mentelii : unde Heinsius conjiciebat olim, *notanda*.

160. *Pulvinum facili composuisse manu*. Scaliger scribebat, *supposuisse*. Recte utrumque. D. Heins. Ceterum pulvinorum usum in theatralibus spectaculis tam inter viros, quam fœminas fuisse etiam ex Theophrasti characteribus discimus; qui hujusmodi officium, quale hoc loco tangit Naso, inter adulatoria et servilia obsequia recenset. Apposite is ergo περὶ Κολακείας. Καὶ τοῦ παιδὸς ἐν τῷ θεάτρῳ ἀφελόμενος τὰ προσκεφάλαια, αὐτὸς ὑποστρῶσαι.

161. *Profuit et tenui ventum movisse tabella*. Vid. quæ jam ad Am. III, Eleg. II, 38, notavimus.

162. *Et cava sub tenerum scamna dedisse pedem*. Ne scil. pendula diutius torpeant lassitudine. Curæ quidem leviores, et *in tenui labor*; at merces non tenuis, placuisse puellæ! de *scamno* autem Varr. de Ling. Lat. IV, 35 : « Quia simplici scansione scandebant in lectum non altum, *scabellum* : in altiorem, *scamnum*. » Unde colligere est, poetice Ovidium *scamna*, pro *scabellum*, dixisse.

164. *Sparsaque sollicito tristis arena foro*. Per *arenam*, illam amphiteatri partem intelligit, ubi pugnabatur, et quæ eam ob causam *arena* consterni solebat : *tristem* merito dicit, quæ sanguinem, et humanum quidem, toties combiberet. *Sollicito*

Dum loquitur, tangitque manum, poscitque libellum;
Et quærit, posito pignore, vincat uter;
Saucius ingemuit, telumque volatile sensit:
Et pars spectati muneris ipse fuit.
Quid? modo quum belli navalis imagine Cæsar
Persidas induxit Cecropidasque rates?
Nempe ab utroque mari juvenes, ab utroque puellæ
Venere; atque ingens orbis in urbe fuit.
Quis non invenit, turba quod amaret in illa?
Eheu, quam multos advena torsit Amor!

foro eo sensu accipias, quo supra *sollicitos ludos.*

167. *Tangitque manum, poscitque libellum.* Sequentia evincunt apertissime agi de sponsione, utrum vinceret, Prasinus an Venetus etc. Juvenal. XI, 199:

... Spectent juvenes, quos clamor et audax
Sponsio, quos cultæ decet adsedisse puellæ;

ubi vide interpretes, et qui de Circo scripserunt hoc plenissime illustrantes. Recte vero Douza adnotavit, solere manus tangi inter concertationes, quibus sponsiones ratæ esse indicantur: ut et in aliis actibus, quibus fides interponebatur: ita Terent. Heaut. III, 1: *cedo dextram.* Sic *dextram tangere,* Virg. VII, 266, in fœdere faciendo, et ita passim. Quare male *tangitque manu* quidam scripti et editi, quod aliam sententiam efficeret: *poscit libellum* explico sponsionis chirographum, quo formula sponsionis scripta consignabatur, ut ex eo agi deinde posset: idem est infr. 428: *litera poscetur.*

170. *Et pars spectati vulneris ipse fuit.* Regius et Oxoniensis, cum excerptis Scaligeri ac Puteani, *spectati muneris:* egregie; intelligit enim munus gladiatorium. Sic *spectare munus* Martiali, IV, Epigr. 2:

Spectabat modo solus inter omnes,
Nigris munus Horatius lacernis. Heins.

171. *Quid, modo quum belli navalis imagine* etc. Naumachiam indicat, seu navale prælium quod populo repræsentabatur, in lacu, sine cura primum et ornatu nullo, prope Tiberim effosso. Postea res in delicias conversa, certantibus inter se, qui Augustum exceperunt, imperatoribus, quis luxu præcedentem et rerum novitate superaret. Hinc varius ille et multiplex apparatus, qui modo Nymphas aquis innantes, modo Tritonem argenteum induceret, qui medio in lacu per machinam emergebat, et pugnantes buccina exciebat. Vid. Suet. in Claud. XXI; Mart. de Spectaculis, Epig. 29. Quum vero in Circis vel Amphiteatris exhiberentur ludi navales, aquarum immissio fiebat per occultos atque subterraneos meatus, tanta celeritate, ut a spectatoribus vix sentiretur; eademque postea, si placuisset, emittebantur. Ita ut merito e Martialis, libro citat. Epigr. 26:

Parva mora est: dices: hic modo pontus erat.

Ecce parat Cæsar domito, quod defuit, orbi
Addere: nunc, Oriens ultime, noster eris.
Parthe, dabis pœnas: Crassi gaudete sepulti,
Signaque barbaricas non bene passa manus.
Ultor adest; primisque ducem profitetur in annis,

177. *Ecce parat Cæsar, domito quod defuit orbi* etc. De Caio magis, quam de Tiberio intelligendum hoc loco et sequentibus videtur: propterea quod Tiberius, Lucio et Caio jam mortuis, in Cæsarum familiam adoptatus demum fuit: ut per id tempus, quando ipse in Armeniam profectus est, quodquidem longe ante mortem Caii et Lucii factum est, *Cæsar* dici nondum potuerit. Deinde, quod et puerum vocat: quo nomine immerito, ut puto, Tiberius vocaretur, qui jam supra viginti ætatis annos impleverat, quum expeditio Syriaca susciperetur. Porro eodem anno, ut quidam tradidere, natus fuit Tiberius, quo ipse Ovidius: aut uno tantum posteriore, auctore Suetonio. Postremo et illud repugnat, quo minus de Tiberio hunc locum accipiamus, quod sequitur: *Quum tibi sint fratres* etc. Neque enim fratrem aliquem, præterquam unum Drusum, habuit Tiberius, qui in Germania periit. At Caius Lucium et Agrippam habuit: de quibus Merula in Commentariis. Accedit huc et Senecæ auctoritas, qui principem juventutis Caium vocat, quod idem et poeta hic facit, fratremque Lucium in apparatu Parthici belli dicit amisisse: quod ipsum quoque nobiscum consentit. MICYL.

179. *Crassi gaudete sepulti.* Crassum utrumque M. scilicet patrem et P. filium, in bello Parthico interemtos sepulchro caruisse tot constat testimoniis, ut ne in dubium quidem res nunc sit revocanda. Quare igitur *sepulti* Ovidius dixerit non video, nisi fingas Parthos, imminente novo, quod intentabat Augustus, bello, Crassorum reliquias collegisse, et sepulchro condendas Romanis tradidisse. Forte, inquit Burmann. *Bis ulti*, a Ventidio primum; nunc autem ab Augusto vindictam parante, et Caïo, cui bellum hoc demandatum: sed petita hæc longius. Dicam ego simplicius Ovidii mentem fuisse, Crassos, ubicumque jacerent sepulti, vel ipso e tumulo *gaudere*, quod *adesset ultor*, qui pœnas tandem a Parthis repeteret.

180. *Signaque barbaricas* etc. Signa militaria quæ Crasso Parthi rapuerant, ipsi Augusto, Orientis statum componenti, restituta sunt, A. U. C. DCCXXXIV. Qua victoria quantum gavisus fuerit, testantur tot et tam varie ea de re signati numî, cum inscriptione: SIGNIS RECEPTIS.

181. *Ultor adest.* Caius, Agrippæ filius, de quo jam mentio. *Primisque ducem profitetur in annis.* Merito *primis in annis*; vix enim decem et octo annos natus, *bella puer*, non *puero* tractanda, tractabat. Sed mox, totus in adulationem compositus:

Cæsaribus virtus *contigit ante diem*;

unde sane CORNELIUS noster versus egregios depromsit, quos sibi jam lector quisque in mentem revocat:

Je suis jeune, il est vrai; *mais aux ames bien nées*
La valeur n'attend pas le nombre des années.

Bellaque non puero tractat agenda puer.
Parcite natales, timidi, numerare Deorum:
Cæsaribus virtus contigit ante diem.
Ingenium cæleste suis velocius annis
Surgit; et ignavæ fert male damna moræ.
Parvus erat, manibusque duos Tirynthius angues
Pressit; et in cunis jam Jove dignus erat.
Nunc quoque qui puer es, quantus tum, Bacche, fuisti,
Quum timuit thyrsos India victa tuos!
Auspiciis animisque patris, puer, arma movebis;
Et vinces animis auspiciisque patris.
Tale rudimentum tanto sub nomine debes;
Nunc juvenum princeps, deinde future senum.
Quum tibi sint fratres, fratres ulciscere læsos;
Quumque pater tibi sit, jura tuere patris.
Induit arma tibi genitor patriæque tuusque:

183. *Parcite natales.* Magistrum exquisitæ adulationis habuit Naso Ciceronem, Philipp. V, cap. 17: *C. Cæsar ineunte ætate docuit, ab excellenti eximiaque virtute progressum ætatis exspectari non oportere* etc., et quæ ibi plura. Ovidius vero, dum Caio adulatur, ipsi etiam Augusto blanditur, ad maturam ejus virtutem militarem, quam bello jam Mutinensi, et sequentibus prodidit, adludens.

191. *Auspiciis animisque* etc. Ita castigatiores libri: ante perperam *annis* in utroque versu legebatur.

194. *Nunc juvenum princeps* etc. *Princeps juventutis* dicebatur, qui primus in recognoscendo ordine equestri recitabatur. Perinde ac ille *Princeps senatus*, sive *senum*, qui primus in senatus recensione augusto titulo nominabatur. Quod quidem Caio Cæsari non contigit, qui juvenis admodum, biennio scilicet postquam Roma discessisset, occidit scelere et perfidia Parthorum ducis Domnes, interemtus. Florus, IV, 12.

195. *Quum tibi sint fratres* etc. Lucius Cæsar et M. Agrippa Posthumius; quos *læsos* dicit, propter jus accipiendi rectores Romanos, a Parthis intermissum: quod unum Armeniis, devicto rege Tigrane, servitii genus Pompeius indiderat.

196. *Jura tuere patris.* Jus illud de quo supra, per Caium Cæsarem recuperavit Augustus, qui tres Agrippæ filios in suos adscripserat; ideoque *pater* jure dicitur.

197. *Induit.* Ita recte: perperam editiones quædam Venetæ, Aldi et Bersmanni, *præbuit.* Vid. ad Epist. VIII, 50.

Hostis ab invito regna parente rapit.
Tu pia tela feres, sceleratas ille sagittas:
Stabunt pro signis jusque piumque tuis.
Vincuntur causa Parthi; vincantur et armis.
Eoas Latio dux meus addat opes.
Marsque pater, Cæsarque pater, date numen eunti!
Nam Deus e vobis alter es: alter eris.
Auguror en; vinces; votivaque carmina reddam,
Et magno nobis ore sonandus eris.
Consistes; aciemque meis hortabere verbis.
O desint animis ne mea verba tuis!
Tergaque Parthorum, Romanaque pectora dicam;
Telaque, ab averso quæ jacit hostis equo.
Qui fugis, ut vincas, quid victo, Parthe, relinquis?

198. *Hostis ab invito* etc. Parthus *regna*, Armeniam quæ ad Parthos defecerat, *rapit a parente*, ab Augusto scilicet; *pia* igitur quæ *feres* tela, jus paternum defensurus. Sunt tamen qui de Phraate IV intelligant, qui, exturbato e solio patre Orode, regem se illius in locum suffecit. Sed planior multo, quæ ad Augustum refertur interpretatio.

200. *Stabunt pro signis* etc. Incedent ante signa, et quasi viam ad victoriam adaperient Pietas et Justitia, pro, quæ præferri solebant, Imperatorum imaginibus.

202. *Latio*. Conjecerat olim Heinsius, *Latiis*: ut Epist. III, v. 86:

Quid lacerat Danaas impiger Hector opes?

203. *Date numen*. Alios legere *lumen*, notavit Douza.

204. *Nam Deus e vobis alter es: alter eris*. Intelligit autem Martem et Augustum, de quibus præcedenti versu mentio fit: quorum alter, hoc est Mars, jam Deus erat: alter autem, Augustus scilicet, futurus erat. Id quod ex eo colligebat poeta, quod etiam tum vivo divini honores decernebantur. Non autem de Caio Tiberiove intelligendum: quorum neutri, neque vivo, neque mortuo, divini honores constituti fuere. M.

207. *Consistes*. In acie accinctus prælio. Vid. ad Petron. 19, et supr. Epist. XXI, 117. Male Merula, *in concione stabis: consistes et quemque* excerpta Vossiana: *etiamque meis* duo alii: *aciesque* quinque: *tuis verbis* etiam tres. BURM.

208. *O desint*. *Fac desint*, unus Vaticanus.

211. *Qui fugis, ut vincas* etc. Non est unde quid in hoc versu moveas, quem tamen *suo*, ut ait, *periculo*, legi sic Heinsius volebat:

Qui fugis ut vincas, quid victo, Parthe, relinques?

Primum enim ad solitum Parthis morem adludit poeta, qui victoriæ spem et fiduciam in fuga ponebant, (*fidentemque fuga Parthum*, Virgil.

Parthe, malum jam nunc Mars tuus omen habet.
Ergo erit illa dies, qua tu, pulcherrime rerum,
Quatuor in niveis aureus ibis equis?
Ibunt ante duces, onerati colla catenis,
Ne possint tuti, qua prius, esse fuga.
Spectabunt læti juvenes, mixtæque puellæ;
Diffundetque animos omnibus ista dies.
Atque aliqua ex illis quum Regum nomina quæret,
Quæ loca, qui montes, quæve ferantur aquæ;
Omnia responde: nec tantum si qua rogabit;
Et quæ nescieris, ut bene nota, refer.
Hic est Euphrates, præcinctus arundine frontem:
Cui coma dependet cærula, Tigris erit.

Georg. III, 30.) ad pugnam mox acriores reversuri: deinde vero simulatæ veram, quam ominatur, fugam opponens, addit ironice: *quid victos, Parthe, relinquis?* quid Romanos, quos *victos* jam solita fraude præsumis, *relinquis*, et *fugis* ipse, quasi victus? Nihil hic video, quod non aptissime cum mente poetæ congruat; dum quem ex Heinsiana lectione sensum eruas, vix capio intelligendum.

213. *Ergo erit illa dies* etc. Quos mente præsagit triumphos, jam describit ut veros poeta, et in mediam sese pompam, cum amatore, immittit; ubi vix mirandum satis qua arte ad rem propositam redeat, quaque verborum felicitate, a grandioribus ad leviora transeat. — *Ergo erit illa.* Ita Stat. III, Silv. II, 127:

Ergo erit illa dies, qua te majora daturus
Cæsar ab emerito jubeat discedere bello.

Non tamen invenustum, quod habet codex Regius, *Quando erit illa dies:* quod vehemens desiderium exprimit. Burm.

214. *Aureus ibis equis.* Notandum vero hic *ire in equis* poni, pro curru vehi, quum aliter pro equitare sumi soleat: lib. V, Trist. Eleg. VII, 14:

Per medias in equis itque reditque vias.

Sic *venire in equis* Florus lib. IV, c. 2. *Super equos ire* Justin. XLI, 3. Qui et *plaustro ire* dixit lib. XI, cap. 7, Livius lib. XXVIII, 9: *Itaque iret alter Consul sublimis curru, multijugis, si vellet, equis.*

217. *Mixtæque puellæ. Lætæque puellæ* Palatinus: *pariterque* tres: *nuptæque* Vatican. *timidæque*, unus.

221. *Nec tantum si qua rogabit.* Monet ne expectet dum interroget, sed ultro puellam admoneat, *qui montes, quæve ferantur aquæ*; id est, urbium et regionum devictarum imagines descriptæ.

224. *Dependet. Respondet* Commelianus: unde *resplendet* faciebat Heinsius: ceterum glossator aliquis in codice uno adscripserat: « Euphratem arundine præcinctum frontem, id est, extremitatem riparum: Tigridi comam *dependere* propter

Hos facito Armenios : hæc est Danaeïa Persis :
Urbs in Achæmeniis vallibus ista fuit.
Ille, vel ille, duces; et erunt, quæ nomina dicas :
Si poteris, vere : si minus, apta tamen.

Dant etiam positis aditum convivia mensis :
Est aliquid, præter vina, quod inde petas.
Sæpe illic positi teneris adducta lacertis
Purpureus Bacchi cornua pressit Amor.
Vinaque quum bibulas sparsere Cupidinis alas,
Permanet, et capto stat gravis ille loco.

arbores, quæ sunt circa ripam. » — Nec mirum sane tales ineptias *glossatori* nescio cui quondam excidisse: quis vero non miretur referri, et serio quidem, ab interprete recentiori, æqualium censore asperrimo? — *Arundine crinem* Bernensis.

225. *Hæc est Danaeïa Persis.* Dicta sic Persarum regio a Perse, Persei et Andromedæ filio, qui nepos Danaes. — Et qui sequitur versus eamdem regionem designat Achæmenis nomine, qui ibi regnavit: *Achæmeniis in vallibus.*

229. *Dant etiam positis.* Quin recte, *positæ mensæ* dicantur, nullum dubium : sed quia mox sequitur iterum, *positi Bacchi*; hic mallem aliud verbum : forte, *sociis mensis :* ut ita *socius torus*, *lectus*, *socii penates*, et similia passim apud Nostrum. Burm.

231. *Sæpe illic positi* etc. *Ponere vinum* etiam Petron. dixit c. xxxiv, et ad cap. xx; sed si *positi* hic scribendum, interpretarer, accumbentis et vino indulgentis : ut *cubitum ponere* apud Petron. xxvii, ita xiii, Metam. 638 : *Positique tapetibus altis*. Petron. xxxii : *Positusque inter cervicalia minutissima*, et ci : *Giton super pectus meum positus.* Exemplo ergo Bacchi *positi* et accumbentis, cujus cornua Amor pressit, utitur, ut mox Cupidinis mentionem injiciat. In Heinsii interpretatione Bacchus pro ipso vino esset capiendus, quod vix quadrat : *positus* si cum quibusdam editis, et Palatino codice legeretur, ad Amorem esset referendum accumbentem. Idem.

234. *Et capto stat gravis ille loco.* Lib. veteres, *cæpto* vel *cepto*. Sic *cæptum carmen* Lucanus, initio Panegyrici ad Pisonem : *cæptus furor* Seneca, Hercule furente: et *cæpta verba* Hippolyto: *iter cæptum annus peragit* Nostro, Fast. lib. i, et lib. iv : *cæptum perficere opus :* atque his similia plura, quæ passim occurrunt : nisi quis *certo loco* malit : ut lib. iii, 530 : *certo ponite quemque loco.* Heins. — In exemplis ab Heinsio adductis nullum video, unde *cæptus locus* adstruatur : et facile alias res *cæptas* dici patior; sed *locum captum* a Nasone dictum vere et eleganter arbitror : est enim locutio a re militari desumta : ubi *locum capere* dicitur Imperator, qui aptum, sive aciei, sive castris eligit. Sic et in sacris *captus locus*, legitime ad sacrifican-

Ille quidem pennas velociter excutit udas :
  Sed tamen et spargi pectus amore nocet.
Vina parant animos, faciuntque caloribus aptos :
  Cura fugit multo diluiturque mero.
Tunc veniunt risus ; tunc pauper cornua sumit :
  Tunc dolor et curæ, rugaque frontis abit.
Tunc aperit mentes, ævo rarissima nostro,
  Simplicitas ; artes excutiente Deo.
Illic sæpe animos juvenum rapuere puellæ ;
  Et Venus in vinis, ignis in igne fuit.
Hic tu fallaci nimium ne crede lucernæ :
  Judicio formæ noxque merumque nocent.
Luce deas cæloque Paris spectavit aperto,
  Quum dixit Veneri : vincis utramque, Venus.
Nocte latent mendæ, vitioque ignoscitur omni ;
  Horaque formosam quamlibet illa facit.

dum constitutus dicebatur, teste Festo ; et hoc *eligere locum* Cicer. x, ad Fam. 23, dicit. Sic in ipsa acie Flor. IV, 1 : *Quem quis in pugnando ceperat locum, eum amissa anima, corpore tegebat.* BURM.

236. *Sed tamen et spargi.* An vero *nocet?* Cur ergo, Naso, artem *noxiam* doces ? Immo vero puto ; *pectus amore docet :* ille quidem vini vim velociter excutere potest ; sed *docet* tamen amorem penetrare in pectus ; ideoque amatoribus quærenda convivia sunt, ubi cum Baccho Cupido etiam dominatur. *Solet* est in uno Hiensii, etiam non male. IDEM.

240. *Dolor et curæ.* Suspectus locus, quia mox præcessit, *cura :* sed nihil juvant scripti codices : nisi quod pro *dolor*, *pavor :* in uno Regio, in altero et Bodleiano, *color :* in Commeliniano, *tunc etiam curæ :* forte, *tunc dolor et pœnæ*, nam *pœna* et *cura* passim confunduntur in scriptis libr.

242. *Artes.* Glossa scripti codicis, *dolos :* recte. *Excutiente mero* Junii codex.

244. *Ignis in igne.* Hoc sumptum e græco proverbio πῦρ ἐπὶ πῦρ, de quo videndi Diogenianus VI, 71 ; Zenobius v, 69, cum nota Schotti ; Hesychius in πῦρ ἐπὶ πῦρ, cum nota Alberti, ut docet CL. BOISSONADE, in Nicetæ tom. II, p. 451. Perperam alii, *Venus in venis.* Eratosthenes apud Athæneum lib. II, c. 4 :

Οἶνος τῷ πυρὶ ἶσον ἔχει μένος.

Proponebat Heinsius :

Ut Venus in vinis, ignis in igne subit.

249. *Mendæ.* Hoc versu utuntur antiqui Grammatici, ut doceant differentiam *mendæ* et *mendi.* Vide Charis. pag. 55. Eutych. pag. 21, 74 ; et Incertum pag. 2791. BURMANN.

Consule de gemmis, de tincta murice lana;
  Consule de facie corporibusque diem.
Quid tibi femineos cœtus, venatibus aptos,
  Enumerem? numero cedet arena meo.

Quid referam Bajas, prætextaque litora velis,
  Et, quæ de calido sulfure fumat, aquam?
Hinc aliquis vulnus referens in pectore, dixit:
  Non hæc, ut fama est, unda salubris erat.
Ecce suburbanæ templum nemorale Dianæ,
  Partaque per gladios regna nocente manu.
Illa quod est virgo, quod tela Cupidinis odit;
  Multa dedit populo vulnera, multa dabit.

Hactenus, unde legas quod ames, ubi retia ponas,
  Præcipit imparibus vecta Thalia rotis.
Nunc tibi, quæ placuit, quas sit capienda per artes,
  Dicere præcipuæ molior artis opus.

253. *Quid tibi femineos cœtus venatibus aptos.* Quid enumerem tibi *cœtus* et congregationes mulierum omnes, in quibus, aut ubi liceat eas apte ac commode *venari?* Estque hæc velut transitio quædam; nam ut hactenus enumeravit loca intra urbem, ubi puellæ congregari solent: ita deinceps ea, quibus extra urbem idem fieri solet, recenset: ceu sunt Bajæ, nemus Aricinum, et similia. Micyl.

255. *Prætextaque litora velis. Bais* fragmentum Oxoniense. Puto, *Baulis. Bauli* enim *Bajis* vicini, et quidem in ipso litore. Potest et ferri, *prætexta Bajis litora*, ut totum illum tractum litoralem designet, qui a Puteolis Misenum usque promontorium incurvus tenditur, ac sinuosus. Sed et *prætexta velis litora* ita intelligi possunt, ut apud Virgil. lib. vi: *litora curvæ Prætexunt puppes.* Lucan. lib. x, 537: *Densæ prætexunt litora classes*; et intellige de lintribus, quæ in sinu Bajano frequentissimæ. Heins.

256. *Fumat.* Vossianus et quatuordecim alii, *manat: aqua* etiam nonnulli.

260. *Partaque per gladios regna nocente manu.* Poeta historiam et morem tangit, quo sacerdotes apud Ariciam alii aliis succedebant. Non enim ingenui hoc munus obibant, sed servi, iidemque fugitivi; qui singulari certamine inter sese dimicantes, cum victoria etiam sacerdotium adipiscebantur; semperque victor idem, et successor alterius erat. Quem morem Pausanias in Corinthiacis, etiamnum suis temporibus durasse scribit. Per regnum ergo sacerdotium intellige: nam et

Nota cano : non hoc, centum quæ sustinet urbes,
  Quamvis sit mendax, Creta negare potest.
Ipsa novas frondes, et prata tenerrima tauro
  Fertur inadsueta subsecuisse manu.
It comes armentis; nec ituram cura moratur
  Conjugis : et Minos a bove victus erat.
Quo tibi, Pasiphae, pretiosas sumere vestes?
  Iste tuus nullas sentit adulter opes.
Quid tibi cum speculo montana armenta petenti?
  Quid toties positas fingis inepta comas?
Crede tamen speculo, quod te negat esse juvencam.
  Quam cuperes fronti cornua nata tuæ!
Sive placet Minos, nullus quæratur adulter;
  Sive virum mavis fallere, falle viro.
In nemus et saltus thalamo regina relicto
  Fertur, ut Aonio concita Baccha Deo.
Ah! quoties vaccam vultu spectavit iniquo,
  Et dixit : Domino cur placet ista meo!
Adspice, ut ante ipsum teneris exsultet in herbis;
  Nec dubito, quin se stulta decere putet.
Dixit; et ingenti jamdudum de grege duci
  Jussit; et immeritam sub juga curva trahi :

Commelin. *deformes* Bernens. unus.

299. *Ipsa novas frondes et prata tenerrima. Per prata* libri nonnulli : sed male; frondes et herbas sic quoque conjunxit lib. I, Met. 632, de Io:

Frondibus arboreis et amara pascitur *herba*.

Tenera hic idem, quod nova et recens nata significat : sic *tenerum gramen* Hor. IV, Od. 12. Virg. I, Georg. 112:

Luxuriem segetum *tenera* depascit in herba. B.

301. *It comes armentis.* Francof. et duo alii, *fit;* non male : nam et ita Propertius, libro III, Elegia XV, v. 20 : *Exclusis fit comes ipsa Venus.*

303. *Quid tibi, Pasiphaë, pretiosas sumere vestes?* Omnino scribendum, vel contra libros, *Quo tibi?* Eleganter enim id cum infinitivo jungitur. Certe in codice Regio, *Quod tibi :* sic apud Persium Sat. I : *Quo didicisse.* Horatius lib. I, Sat. VI, 24:

... Quo tibi, Tulli,
Sumere depositum clavum, fierique tribuno?

318. *Sub juga curva trahi. Juga panda* prima editio, cum quatuor scriptis: quæ vox in deliciis est Nostro.

Aut cadere ante aras commentaque sacra coegit:
Et tenuit læta pellicis exta manu.
Pellicibus quoties placavit numina cæsis,
Atque ait, exta tenens: Ite, placete meo!
Et modo se Europen fieri, modo postulat Io:
Altera quod bos est; altera vecta bove.
Hanc tamen implevit, vacca deceptus acerna,
Dux gregis; et partu proditus auctor erat.
Cressa Thyesteo si se abstinuisset amore;
O quantum est, uni posse placere viro!
Non medium rupisset iter; curruque retorto
Auroram versis Phœbus adisset equis.
Filia purpureos Niso furata capillos,

319. *Commentaque sacra. Mentita* Palatinus unus et Aprosii, pro diversa lectione. Douza explicat, ut indictivas ferias, quas ipsa sibi *commenta* erat.

325. *Vacca deceptus acerna.* Ope scilicet Dædalea: Οὗτος (γὰρ) ξυλίνην βοῦν ἐπὶ τροχῶν κατασκευάσας, καὶ ταύτην λαβὼν καὶ κοιλάνας ἔσωθεν, ἐκδείρας τε βοῦν, τὴν δορὰν περιέῤῥαψε, καὶ θεὶς ἐν ᾧπερ εἴθιστο ὁ ταῦρος λειμῶνι βόσκεσθαι, τὴν Πασιφάην ἐνεβίβασεν. ἐλθὼν δὲ ὁ ταῦρος, ὡς ἀληθινῇ βοῒ συνῆλθεν. Apollod. III, 1. — *Acerna. Ahena* unus Vatic.

327. *Cressa Thyesteo* etc. Æropen indicat, Atrei conjugem. Nota fabula. — *Cressa.* Ærope: Appollodorus et Ovidius in Tristibus, (lib. II, 391.) et Seneca in Thyeste. CIOF. — *Si se abstinuisset.* Versus paullo durior: unus Palatinus, *si se tenuisset.* Cogitabam aliquando, *si se renuisset amori*, id est, negasset, ut Metam. IX, 506:

At non Æolidæ thalamos renuere sororum.

Sed nunc nihil muto. Plinius lib. XXVIII, cap. 4: *Abstinere se cibo omni aut potu, in præsentissimis remediis habetur.* BURM.

329. *Rupisset iter. Rapuisset* ediderunt olim Veneti, deinde Micyllus, Bersmannus, Vincentius et Plantin. quod et in quinque codicibus exstat. Sed *rapere iter* aliud notat, ac poeta voluit: *rupit iter* sol, id est, a medio cursu ad ortum rediit. Bene vero addit *medium*, quia *iter rumpere* etiam dicitur de difficili via, quum obstantia perrumpimus.

330. *Auroram versis. Adversis* Lincol.; unde Heinsius conjecerat, *aversis.* Ita certe Auctor Ætnæ. 20: *Aversumque diem;* et Claudian. Bell. Gildonic. 400: *Avertitque diem.* Sed nihil opus. BURM.

331. *Filia purpureos.* De utraque Scylla, quas poetæ sæpius confuderunt, vid. quæ disseruit Heins. ad Ulixis Epist. 33. Quidam vero quum moleste ferrent tribuisse Nostrum Nisi filiæ, quæ sunt Scyllæ alterius, quæ Phorci filia, varie locum hunc

Pube premit rabidos inguinibusque canes.
Qui Martem terra, Neptunum effugit in undis,
Conjugis Atrides victima dira fuit.
Cui non defleta est Ephyrææ flamma Creusæ?
Et nece natorum sanguinolenta parens?
Flevit Amyntorides per inania lumina Phœnix:
Hippolytum pavidi diripuistis, equi.
Quid fodis immeritis, Phineu, sua lumina natis?
Pœna reversura est in caput ista tuum.
Omnia feminea sunt ista libidine mota;
Acrior est nostra, plusque furoris habet.

ERGO age, ne dubita cunctas superare puellas:
Vix erit e multis quæ neget una tibi.

tentaverunt, quem ego sic, duce præst. edit. 1470, facile restituendum putem:

Puppe cadens celsa facta refertur avis.

Omisso tamen sequente disticho, quod nemo non judicet Grammaticuli nescio cujus merum glossema. — *Niso. Nisi* plurimi scripti; sed ita et Plinius lib. XII, 14, dixit, *nemo furatur alteri.*

335. *Ephyrææ.* Corinthiæ, ab Ephyre. Vid. quæ adnotata in Epistola Medeæ ad Jasonem.

337. *Flevit Amyntorides per inania lumina Phœnix.* Narrat ipse Phœnix apud Homerum, Il. IX, 449 sqq. matris impulsu patris pellicem corrupisse, unde iratus pater filium diris devoverit; qui quum fugisset, et Phthiam devenisset, benigne a Peleo exceptus est, comesque Achilli datus. Hæc tantum ex Homero: apud Apollod. autem, III, 13, legimus, a patre excæcatum, et sanatum a Chirone, Dolopum regem a Peleo constitutum fuisse. Hujus fortunæ a tragicis poetis varium in modum fuit versata.

339. *Quid fodis immeritis Phineu.* Cur Phinea Jupiter lumine orbaverit, non constat satis inter Mythographos. Alii enim excæcatum a Diis ferunt, quia futura mortalibus aperiret: alii, a Neptuno, quia fugientibus e Colchis in Græciam Phryxi natis mare placaverat. Sunt denique qui oculis captum dicant, quod, suadente Idæa conjuge, natis, quos e priori uxore susceperat, oculos ipse effodisset. Apollod. I, 9. Plura apud Apollonium Rhod. II, 170–209, et sqq.; ubi vid. Schol. Valer. Flacc. 423 sqq. Breviter de Phineo, in Orphic. 665.

341. *Libidine mota. Cupidine plena* Oxoniensis. HEINS.

343. *Ne dubita.* Nonnulli, *nec* vel *ne dubites:* eodem modo variant codices II, Met. 101, 335; IX, 697: sed imitatio videtur Tibul. III, El. IV, 75:

Ergo *ne dubita* blandas adhibere querelas.

Latinius autem *ne dubita*, quam *du-*

Quæ dant, quæque negant, gaudent tamen esse rogatæ.
Ut jam fallaris, tuta repulsa tua est.
Sed cur fallaris, quum sit nova grata voluptas,
Et capiant animos plus aliena suos?
Fertilior seges est alienis semper in agris;
Vicinumque pecus grandius uber habet.

SED prius ancillam captandæ nosse puellæ
Cura sit: accessus molliat ista tuos.
Proxima consiliis dominæ sit ut illa, videto;
Neve parum tacitis conscia fida jocis.
Hanc tu pollicitis, hanc tu corrumpe rogando;
Quod petis, e facili, si volet illa, feres.
Illa legat tempus, medici quoque tempora servant,
Quo facilis dominæ mens sit et apta capi.
Mens erit apta capi tunc, quum lætissima rerum,

biles. BURM.—*Cunctas superare puellas.* Imo, *sperare:* quod emendatiores membranæ agnoscunt, quanquam *superare* pro *expugnare* possit capi. HEINS.

347. *Quum sit nova. Quum sit sibi grata voluptas* Argent. *tibi* Mentelii: *jam grata*, Patavinus.

348. *Et capiant animos plus aliena suis. Suos* Jureti et Politiani codex cum aliis quibusdam.—Mallem *suis* retinere, ut sit sententia ex medio petita, omnes magis cupere aliena, quia credunt illa pleniora: ita puellam majorem voluptatem sperare ex novo amante, quam ex eo, qui jam diu eam coluit; et ideo facile ad amandum deduci. De marito et uxore capit inepte Crispinus. B.

349. *Fertilior seges est alienis semper in agris.* Ad hunc locum respexit Juvenalis Sat. XIV, 142: *Majorque videtur, Et melior vicina seges.*

352. *Accessus molliat ista tuos.* Faciat ut tibi ad dominam aditus pateat facilior. Eleganter admodum *mollire*, eo sensu: sic Dido ad sororem, Æn. IV, 423, de Ænea, quem tentat nequicquam detinere: Sola viri *molles aditus* et tempora noras. — *Molliat ista. Molliet illa* Oxoniensis et plerique alii: *molliet* multi.

353. *Proxima consiliis dominæ sit ut illa, videto.* Tò *ut* libri quidam non agnoscunt. Oxoniensis et Petavianus, *sit an illa.* Forte, *Conscia consiliis: conciliis* etiam est in Commeliniano. HEINS.

354. *Conscia fida.* Francius malebat, *conscia facta.* Certe alterutrum, *fida*, vel *conscia* credo glossatoris esse. *Missa* habebat Hafniensis. Heinsius olim conjecerat, *cognita fida.* Forte: *Neve parum tacitis nuntia fida jocis.* B. Sic *conscia* et *nuntia* apud Claudian. confusa. Bell Get. 98.

Ut seges in pingui luxuriabit humo.
Pectora dum gaudent, nec sunt adstricta dolore,
Ipsa patent; blanda tum subit arte Venus.
Tum, quum tristis erat, defensa est Ilios armis:
Militibus gravidum læta recepit equum.
Tum quoque tentanda est, quum pellice læsa dolebit:
Tum facias, opera ne sit inulta tua.
Hanc matutinos pectens ancilla capillos
Incitet; et velo remigis addat opem.
Et, secum tenui suspirans murmure, dicat;
Ut puto, non poteris ipsa referre vicem.
Tum de te narret; tum persuadentia verba
Addat; et insano juret amore mori.
Sed propera, ne vela cadant, auræque residant.
Ut fragilis glacies, interit ira mora.
Quæris, an hanc ipsam prosit vitiare ministram?

360. *Luxuriabit humo. Luxuriavit* Regius et Oxoniensis cum aliis nonnullis. Jureti, *luxuriatur*. Lege, *luxuriarit*: et sic unus Vaticanus.

361. *Nec sunt adstricta dolore.* Plurimi inter meliores, *attrita*, sed frustra: ita enim contra *diffusa* in gaudio: et respondet τῷ *patent*. Sic *solvi gaudio*, et similia vidimus. *Ita adstrictum gelido frigore pectus* Ep. XV, 112: *abstracta* unus codex: *labore* etiam Vatican. Mallem vero cum Moreti, *ipsa patet*; dum læta mente erit, ipsa tibi patebit facile. Burm.

367. *Hanc matutinos* etc. *Pectentem* Neapolitanus et Oxon. quasi ipsæ puellæ pecterent: ita Ep. XIII, 39: olim legebatur, *ipsa comas pectam*; sed ibi Heinsius *pectar* legit, et ornatricum fuisse has partes docet.

370. *Ut puto, non poteris ipsa referre vicem.* Hoc est, compensare id, quod conjux in te peccavit; te ulcisci: non est, referre gratiam, ut Merula hic exponit. Et quod mox sequitur, *Sed propera, ne vela cadant*, de occupanda puella intelligendum est, cujus animus antea devinciendus, quam ira residat.

373. *Sed propera, ne vela cadant, auræque residant.* Sic recte Palatinus, ut perstet metaphora. Alii *iræ*, quod non male; et id tuetur Virgil. Æn. VI, 407: *tumida ex ira tum corda residunt.* — *Properet* Oxoniensis, ut ad ancillam referatur. Utrum velis eligas: nihil ad sensum.

375. *Vitiare ministram. Temerare* opinor legendum, Nasoniano verbo. Vide notas, Amor. libro I, El. VIII, vers. 19. Heins.—Et *violare*, et *temerare* gravia nimis verba sunt, nec humilitati ancillæ convenientia; ideoque ego *vitiare* præferrem. Burm.

Talibus admissis alea grandis inest.
Hæc a concubitu fit sedula; tardior illa :
Hæc dominæ munus te parat, illa sibi.
Casus in eventu est : licet hæc indulgeat ausis ;
Consilium tamen est abstinuisse meum.
Non ego per præceps et acuta cacumina vadam :
Nec juvenum quisquam, me duce, captus erit.
Si tamen illa tibi, dum dat, recipitque tabellas,
Corpore, non tantum sedulitate, placet;
Fac domina potiare prius; comes illa sequatur.
Non tibi ab ancilla est incipienda Venus.
Hoc unum moneo, si quid modo creditur arti,
Nec mea dicta rapax per mare ventus agit;
Aut non tentaris, aut perfice : tollitur index,
Quum semel in partem criminis ipsa venit.
Non avis utiliter viscatis effugit alis :
Non bene de laxis cassibus exit aper.
Saucius arrepto piscis teneatur ab hamo.
Perprime tentatam; nec, nisi victor, abi.

379. *Casus in eventu est, licet hic indulgeat ausis.* Expone : licet hic eventus, sive casus, hoc est, fortuna, indulgeat ausis, id est, faveat audentibus etc. secundum illud, *Audentes fortuna juvat.* Non enim pro aliquis sumi potest hoc loco *Hic*, ut Merula exponit : sed relative accipiendum est, ut sæpe alias solet. Micyl. Scripti plurimi, *hæc*; nimirum ancilla : et recte. Heins.

381. *Acuta cacumina.* Pro *vadam*, melius, mea sententia, duo libri, *ducam :* profitetur enim se magistrum et ducem juventuti Naso. Francofurt. quoque eleganti repetitione, *per præceps, per acuta cacumina.* B.

389. *Aut non tentaris, aut perfice.* *Aut non tentasses*, Regius et multi alii. Jureti codex, nec pauci alii, *Aut non tentabis.* Oxoniensis, *tentares.* Lego, *Aut non tentaris.* Mutarunt illud scioli, quod nescirent ultimam syllabam sæpe produci in hujusmodi verbis. Heins. — *Tollitur index, Quum semel in partem criminis illa venit.* Non tantum de indicio, quod ad dominam deferri potest, accipiendum : sed magis de eo, quod ad virum, sive maritum : quasi diceret, nunquam illa de domina indicabit marito, postquam ipsa in societatem criminis venerit. Quod fusius paulo post, 395.

394. *Perprime tentatam.* Id est, usque preme. Sic *interprimere*, apud

Tum neque te prodet communi obnoxia culpæ;
  Factaque erunt dominæ dictaque nota tibi.
Sed bene celetur: bene si celabitur index,
  Notitiæ suberit semper amica tuæ.
Tempora qui solis operosa colentibus arva,
  Fallitur, et nautis adspicienda putat:
Nec semper credenda Ceres fallacibus arvis;
  Nec semper viridi concava puppis aquæ:
Nec teneras semper tutum captare puellas.
  Sæpe, dato melius tempore, fiet idem.
Sive dies suberit natalis, sive kalendæ,
  Quas Venerem Marti continuasse juvat:
Sive erit ornatus, non ut fuit ante, sigillis,
  Sed regum expositas Circus habebit opes;
Differ opus: tunc tristis hiems, tunc Pliades instant:

Minucium Felicem in Octavio me legisse memini. Horat. Epod. XVI, 38: *inominata perprimat cubilia.*

397. *Sed bene celetur: bene si celabitur* etc. Sensus est: ne suspicetur quidem domina ullam tibi cum ancilla esse amoris conspirationem; sicque amica *notitiæ tuæ suberit;* id est, nihil prorsus aget dicetve, quod non referat *index* ancilla, quæ nullam sui dominæ suspicionem injecerit.

399. *Operosa arva.* Vide quæ supra libro II, Amor. XVI, 33.

400. *Adspicienda. Accipienda* Palatinus unus et alius. Heinsius olim volebat, *arripienda:* non male: ita Virgil. XI, libro Æneid. 459:

Immo ait, o cives, arrepto tempore Turnus,
Cogite concilium.

401. *Credenda Ceres. Tradenda* Palatinus. *Seges* etiam alius codex, solemni permutatione.

405. *Sive kalendæ, quas Venerem Marti* etc. Solemnes inprimis mulieribus kalendæ Martiæ, quia tunc illis munera solebant missitari: unde *femineas* vocat Juven. Sat. IX, 53:

Munera *femineis* tractas secreta *kalendis.*

Plura de kalendis Mart., apud Macrob. Saturn. I, 12 et 15; et Solin. 3. Ingeniose Noster *Matronalia,* id est, sacra, quæ a Matronis primo mensis hujus die, in honorem Martis celebrabantur, refert ad amores Veneris cum Marte, cui sacra hæc *continuasse* dicitur.

408. *Sed regum expositas Circus habebit opes.* Quum variis ac speciosis rebus Circus exornatus erit, ita ut puellæ illis contemplandis vacare magis quam amatori velint, tunc abstinendum esse: tunc enim operam in illis conciliandis frustra sumi.

409. *Differ opus: tunc tristis hiems, tunc Pliades instant.* Supra dixit poeta, *Nec semper viridi concava puppis aquæ,* credenda scilicet. Ad

Tunc tener æquorea mergitur Hœdus aqua:
Tunc bene desinitur: tunc, si quis creditur alto,
Vix tenuit laceræ naufraga membra ratis.
Tu licet incipias, qua flebilis Allia luce
Vulneribus Latiis sanguinolenta fuit:
Quaque die redeunt, rebus minus apta gerendis,
Culta Palæstino septima festa viro.
Magna superstitio tibi sit natalis amicæ;
Quaque aliquid dandum est, illa sit atra dies.
Quum bene vitaris, tamen auferet: invenit artem
Femina, qua cupidi carpat amantis opes.

hanc sententiam metaphorice hoc loco adludit, dicens opus esse differendum, quia hiems, et Pleiades, et hœdi instant: hoc est, non esse tentandum puellæ animum tunc, quia periclitaturus sit amator, perinde ut nauta, qui sub ortum aut occasum Pleiadum et Hœdorum navigationem instituit. MICYL. — *Tunc Pliades instant.* Dictæ sic *Pliades* a Pleione, una ex Oceanitidibus, quæ ex Atlante, Mauritaniæ rege, filias suscepit duodecim, quarum septem *Pleiadum, Hyadum* quinque nomine celebrantur. Dictas volunt alii a πλέω, *navigo*; quia navigandi tempus indicant, quum oriantur circa æquinoctium vernum; unde a Latinis *Vergiliæ* adpellantur.

411. *Tunc bene desinitur. Differtur* Cantabr. et Lincoln. *definit* Pal. *defluitur* alius: *dispicitur* alius. — *Si quis creditur. Qui*, Oxon. sed valde blanditur codicis Menteliani scriptura, *tunc se qui credidit alto*: cui proxime accedit Regius, qui habet, *te qui credidit*; et Patav.: *si quis credidit.* Ita *se credere cælo*, de quo vide ad Quintil. Decl. XIII, 17. BURM.

413. *Qua flebilis Allia luce* etc. Umbriæ fluvius Allia, in Sabinis, (nunc *Rio di Mosso*) in perpetuum infamis, *flebili* Romanorum clade, qui ibi a Gallis Senonensibus, Brenno duce, fusi fugatique fuerunt, A. U. CCCLVIII. Tit. Liv. V, 38. Flor. I, 13. Plutarch. in Camil.

416. *Culta Palæstino septima festa viro.* Hunc locum Merula de Saturnalibus interpretatur. Sed quia supra monuit poeta, neque natali die, neque kalendis Martiis, neque Circo speciosius solito exornato, puellam tentandam esse, videlicet quod tunc aliis ac propriis gaudiis occupata sit: sed Alliensi die, quum squalent cætera mœsta ac luctuosa. Eam ob rem adducor, ut de Saturnalibus hunc locum accipere haud quaquam possim. Propterea quod ii quoque inter lætos ac festos, non inter atros ac luctuosos referantur: expone igitur diem, qua septima festa Judæorum redeunt, pro sabbato: ut sit καθ' ὑπαλλαγὴν dictum, septima festa, pro, festa, quæ die septimo redire solent. Atque hæc mea expositio est, inquit Micyllus.

Institor ad dominam veniet discinctus emacem :
  Expediet merces teque sedente suas.
Quas illa, inspicias, sapere ut videare, rogabit;
  Oscula deinde dabit; deinde rogabit, emas.
Hoc fore contentam multos jurabit in annos :
  Nunc opus esse sibi, nunc bene dicet emi.
Si non esse domi, quos des, causabere nummos;
  Litera poscetur, ne didicisse juvet.
Quid? quasi natali quum poscit munera libo,
  Et, quoties opus est, nascitur ipsa sibi?

421. *Institor ad dominam* etc. «Institor est, inquit Ulpian. 18, de Inst. Act. qui tabernæ, locove ad emendum vendendumque præponitur; quique sine loco ad eumdem actum præponitur.» — *Veniet discinctus.* Oxoniensis, *veniat*, et sequenti versu, *Expediat:* quomodo et duo alii; recte: modo pro *quas illa*, reponas, *has illa.* Heins. *Distinctus* in prima editione et tredecim scriptis exstat: sed *discinctus* est, ut recte Merula, *in tunicis demissis*, sicut Propertius lib. IV, Eleg. 11, 38, ubi hæc egregie illustrat Broukhusius. *Discretus* Bernensis unus.

422. *Expediet.* Exponet ob oculos. Ita Quintil. VIII, 3, eleganter oratorem, velut *institorem eloquentiæ*, *quidquid erit sententiis populare, verbis nitidum* etc. *intuendum et pæne pertractandum daturum*, dicit. Burm.

423. *Sapere ut. Scire ut* Neapolitanus: sed *sapere* retineo: idem vero hic est, quod alii dicunt *intelligere*, peritum esse mercium. *Capere* Bernensis. Idem.

428. *Litera poscetur, ne didicisse juvet* etc. Locus obscurior, quem ita capio, ut si causetur amator, sibi domi in arca non esse præsentes nummos, poscatur ab eo litera, sive scriptura ad tabernarios, qua de mensa jubeat solvi Institori: *ne didicisse juvet* addit, quia puella illa vicem ludimagistri quasi obit, et docet amatorem scribere, formulam literæ præscribens; vel potest etiam referri ad Institorem, qui cum puella colludit, et nihil sibi opus nummis præsentibus esse dicet, sed literam poscet ad mensarios. Egregie hæc illustrat locus Apuleii in Apolog. «Hinc jam illa inter virum et uxorem nota collusio; qui amplam stipem mulieri detulerunt, nemo eos observat, suo arbitratu discedunt. Qui inaniores venere, signo dato, pro adulteris deprehenduntur; et quasi ad discendum venerint, non prius abeunt, quam aliquid scripserint.» Sed, *ne didicisse juvet*, est, ne prosit tibi, si dicas te jam olim *didicisse;* ideoque non opus esse, ut nunc demum scribere discas. B.

429. *Quid quasi natali. Quasi natali* est ficto et falso, quum mentitur sibi diem illum natalem esse, qui minime est. Sic *quasi testamenta*, Plin. lib. VIII, Epist. 16. Scriptum ab Ovidio putabat Heinsius :
Quid? sua natali quum poscit munera libo?

Quid? quum mendaci damno mœstissima plorat,
  Elapsusque cava fingitur aure lapis?
Multa rogant reddenda dari : data reddere nolunt.
  Perdis; et in damno gratia nulla tuo.
Non mihi, sacrilegas meretricum ut prosequar artes,
  Cum totidem linguis, sint satis ora decem.
Cera vadum tentet, rasis infusa tabellis :
  Cera tuæ primum nuntia mentis eat.
Blanditias ferat illa tuas; imitataque amantum
  Verba, nec exiguas, quisquis es, adde preces.
Hectora donavit Priamo, prece motus Achilles :
  Flectitur iratus voce rogante Deus.
Promittas facito : quid enim promittere lædit?
  Pollicitis dives quilibet esse potest.
Spes tenet in tempus, semel est si credita, longum :
  Illa quidem fallax, sed tamen apta Dea est.
Si dederis aliquid, poteris ratione relinqui :
  Præteritum tulerit, perdideritque nihil.
At quod non dederis, semper videare daturus :

431. *Quid quum mendaci damno. Mordaci damno* Bern. unus. *Quid quo mendaci damno*, Micylli Edit. Nihil muta. Has sacrilegas meretricum artes tangit etiam Horatius libro I, Epist. XVII, 55 :

Nota refert meretricis acumina, sæpe catellam,
Sæpe periscelidem raptam sibi flentis, uti mox
Nulla fides *damnis*, verisque doloribus adsit.

433. *Multa rogant reddenda dari.* Commodus his inest sensus. Libri tamen uno consensu meliores, *utenda dari:* nisi quod Jureti codex pro vulgata stat lectione : quidam etiam, *tradenda sibi:* unus, *optanda dari.* Sic lena instruebat puellam. Amor. libro I, Eleg. VIII, 102 :

Quod nunquam reddas, commodet usque roga.

435. *Ut prosequar.* Multi scripti et editi, *persequar.* Parum distat.

437. *Rasis infusa tabellis. Raris* Oxon. *roscis* Palatin. sed *rasæ* tabellæ sunt politæ, æquato et levigato ligno, ut ita *rasile argentum*, *buxum* et similia obvia. Denique *radi* dicuntur omnia quibus asperitas demitur, ut sint lævia et æqua. BURM.

439. *Imitataque amantum Verba.* Neapolitanus : *mentem.* Lego, *amantem*, vel *amorem ;* nam *amorum* est in Oxoniensi : infra 611 :

Est tibi agendus amans, imitandaque vulnera verbis. HEINS.

448. *Præteritum tulerit, perdideritque nihil. Tuleris* unus Patavinus : tertius Regius, *perdiderisque :* nil

Sic dominum sterilis sæpe fefellit ager;
Sic, ne perdiderit, non cessat perdere lusor,
Et revocat cupidas alea sæpe manus.
Hoc opus, hic labor est, primo sine munere jungi:
Ne dederit gratis, quæ dedit, usque dabit.
Ergo eat; et blandis peraretur litera verbis;
Exploretque animos, primaque tentet iter.
Litera Cydippen, pomo perlata, fefellit;
Insciaque est verbis capta puella suis.
Disce bonas artes, moneo, Romana juventus;
Non tantum, trepidos ut tueare reos.
Quam populus, judexque gravis, lectusque senatus;
Tam dabit eloquio victa puella manus.
Sed lateant vires; nec sis in fronte disertus:
Effugiant ceræ verba molesta tuæ.
Quis, nisi mentis inops, teneræ declamet amicæ?
Sæpe valens odii litera causa fuit.
Sit tibi credibilis sermo, consuetaque verba;

muta. Videbitur accepisse, quod promiseras, nec quicquam perdet.

454. *Si dederit gratis.* Regius et Oxoniensis, *ne dederit:* argute. Sperat enim se in posterum non daturam gratis: superiora hanc lectionem confirmant. Ambrosianus, *ne dederit:* alius, *nec dederit.* HEINS.

455. *Peraretur. Portetur* duo: *tractetur* unus: *paretur* tres: sed *properetur*, quod in alio est codice, mihi non displicet; quia τῷ *eat* melius respondet. BURM.

457. *Litera Cydippen* etc. Vide tom. I, Epist. Acontii Cydippæ, et Cydippæ Acontio. — *Perlata. Perlecta* Bernens. et quinque alii: *prælata* octo: *prolata* quatuor: *delata* totidem.

463. *Sed lateant vires; nec sis in fronte disertus.* Bene prudenterque monet, ut verbosam sui ostentationem vitet amator; et re, non verbis, *disertum* se præbeat. In rebus enim præsertim amatoriis, recte *Gresset:* *L'esprit qu'on veut avoir gâte celui qu'on a.* — *Nec sis. Ne sis* octodecim libri: *in fronte severus* duo: *lateant artes* etiam duo Palatini.

464. *Effugiant ceræ* etc. *Verba magistra* Argentinensis: nimis erudita, et remota a vulgari et quotidiano usu. Sic divinum illud Augusti præceptum Agrippinæ Nepti datum, apud Sueton. cap. LXXXVI: *sed opus est dare te operam, ne moleste scribas aut loquaris,* BURM.

467. *Sit tibi credibilis sermo* etc.

Blanda tamen, præsens ut videare loqui.
Si non accipiet scriptum, illectumque remittet,
Lecturam spera; propositumque tene.
Tempore difficiles veniunt ad aratra juvenci;
Tempore lenta pati frena docentur equi:
Ferreus adsiduo consumitur annulus usu:
Interit adsidua vomer aduncus humo.
Quid magis est saxo durum? quid mollius unda?
Dura tamen molli saxa cavantur aqua.
Penelopen ipsam, perstes modo, tempore vinces.
Capta vides sero Pergama; capta tamen.
Legerit, et nolit rescribere; cogere noli.
Tu modo blanditias fac legat usque tuas:
Quæ voluit legisse, volet rescribere lectis;
Per numeros venient ista gradusque suos.
Forsitan et primo veniet tibi litera tristis;
Quæque roget, ne se sollicitare velis.
Quod rogat illa, timet: quod non rogat, optat, ut instes.
Insequere; et voti postmodo compos eris.
Interea, sive illa toro resupina feretur;
Lecticam dominæ dissimulanter adi:

Dicas nihil, quod sui non fidem protinus faciat: nihil præter morem loquendi consuetum. *Consultaque verba*, quidam; male, et repugnans cum præcedenti *nec sis in fronte disertus*.

468. *Præsens ut videare. Præsens sic videare*, Bernensis unus.

472. *Lenta.* Francius malebat, *dura*: male. *Lentæ habenæ*, supra 5: et alibi.

475. *Quid magis est saxo durum.* E Lucret. ut quæ præcedunt, qui libro I de rerum Natura, 314:

Stillicidi casus lapidem cavat; uncus aratri
Ferreus occulte decrescit vomer in arvis. Burm.

480. *Legat ipsa tuas. Legat usque.*

482. *Per numeros veniunt. Venient* Oxoniensis, et quatuor alii: duo, *veniant*. Huc pertinet Epigramma Mart. II, 9;

Scripsi, rescripsit nil Nævia; non dabit ergo?
Sed, puto, quod scripsi legerat: ergo dabit.

484. *Quæque roget.* Legendum, vel invitis libris, *quaque roget*: de epistola intellige. Heins. Ita et Douza correxerat.

488. *Dissimulanter. Dissimulator*, unus Heinsii. Quasi nescius, quam vehat lectica.

Neve aliquis verbis odiosas adferat aures,
  Quam potes, ambiguis callidus abde notis.
Seu pedibus vacuis illi spatiosa teretur
  Porticus, hic socias tu quoque junge moras.
Et modo præcedas facito; modo terga sequaris:
  Et modo festines, et modo lentus eas.
Nec tibi de mediis aliquot transire columnas
  Sit pudor, aut lateri continuasse latus.
Nec sine te curvo sedeat speciosa theatro:
  Quod spectes, humeris adferet illa suis.
Illam respicias, illam mirere licebit;
  Multa supercilio, multa loquare notis.
Et plaudas, aliquam mimo saltante puellam;
  Et faveas illi, quisquis agatur amans.
Quum surgit, surgas; donec sedet illa, sedebis.
  Arbitrio dominæ tempora perde tuæ.

489. *Adferat. Offerat* Regius et Oxoniensis cum uno Vaticano. H. — Non facile statim arripiendum verbum vicinum puto, ubi æque sensui et elegantiæ satisfacit vulgatum. Et ita hic rectum puto, *adferre aures*, quia *odiosas* additur, ut ita *odium adferre* Cicer. pro Sulla cap. 1; et alibi dixit. Agit vero de auscultatore molesto, qui non *offert* aures, sed *adfert* odiosas.

492. *Hic socias. Huic* Junian. et quinque alii: *socias manus* Vossian. *tu modo* quinque codices.

495. *Nec tibi de mediis aliquam transire columnis. Aliquot transire columnas* Oxoniensis et decem alii: quæ vera lectio. *Aliquod columnas* Regius: quidam, *aliquot columnis;* quos inter Arundelianus: etiam non male. Lapides autem milliares intelligit. HEINS.

498. *Adferet.* In Aprosian. et Commelin. *auferat:* in quo etiam glossa; id est, *humeris suis pulchris auferat tibi spectaculum Theatri.* In Vossiano erat, *oculis afferat illa suis:* ego legerem, *quod spectes oculis, afferat illa, tuis:* ne vide ea, quæ in theatro exhiberi, et alios spectatores intentos habere solent; sed adferat illa, quæ spectes oculis tuis: eam solam specta, illam mirere, etc.

501. *Et plaudas, aliquo mimo saltante, puellæ. Aliquam mimo saltante puellam*, optime Scaligeri excerpta, cum codice Oxon. neque aliter vetertimus Regius, a manu prima. Remedio Amoris 755, ubi agit de theatris:

Illic assidue ficti *saltantur* amantes.

Quod *moveri* dixit Horatius, lib. II, Epist. ad Florum, 124:

... Ut qui
Nunc Satyrum, nunc agrestem Cyclopa movetur.

Sed tibi nec ferro placeat torquere capillos;
Nec tua mordaci pumice crura teras.
Ista jube faciant, quorum Cybeleïa mater
Concinitur Phrygiis exululata modis.
Forma viros neglecta decet: Minoïda Theseus
Abstulit, a nulla tempora comtus acu:
Hippolytum Phædra, nec erat bene cultus, amavit;
Cura Deæ, silvis aptus, Adonis erat.
Munditiæ placeant: fuscentur corpora Campo:
Sit bene conveniens, et sine labe toga:
Linguaque ne rigeat: careant rubigine dentes;
Nec vagus in laxa pes tibi pelle natet:
Nec male deformet rigidos tonsura capillos:
Sit coma, sit docta barba resecta manu.
Et nihil emineant, et sint sine sordibus ungues:
Inque cava nullus stet tibi nare pilus.

506. *Nec tua mordaci* etc. Egregie et vehementer, ut solet, invehitur Persius, Sat. IV, 33, in morem hunc viris indignum, quem jure Cybeleiæ matris sacerdotibus remittit.— *Nec tua. Nec tibi* Patavinus.

510. *Comtus. Cultus* Aldina posterior, Micylli, et aliæ: scripti plerique tamen, *comtus*.

511. *Hippolytum Phædra* etc. Ipsa enim ad eum, Epist. IV, 77:

Te tuus iste rigor, positique sine arte capilli,
Et levis egregio pulvis in ore decet.

Vereque, et quasi mulierum omnium consensu, paulo ante jam eadem epistola dixerat:

Sint procul a nobis juvenes, ut femina, comti!

513. *Fuscentur corpora Campo.* Ad Campum Martium refer, ubi sese exercebant luctando, aliisque ludicris, et quidem nudi ut plurimum. Recte hæc exercitia palæstrica atque athletica inter munditias refert Ovidius. Illi enim, qui denudabant frequenter corpus, ei curando assidui incumbebant, sordem omnem ac squalorem inde amoliti; sed et sole oleoque imbibitis corpora vegeta ac colorata reddebantur. Hoc *fuscare corpora* dixit Noster. Heins.

516. *Nec vagus in laxa pes tibi pelle natet.* Horat. I, Sat. III, 31: *Male laxus in pede calceus hæret*; eleganter autem *natat*. Sic νεῖν ἐν τοῖς ἐμβάσι, Aristophan. Equitib. 321. Sidonius Apollinaris, VII, Ep. II:

Laxo pes natat altus in cothurno. Burm.

517. *Nec male.* Heinsius maluerat olim, *nec mala*.

518. *Sit docta barba resecta manu.* *Sit tuta* Oxoniensis et Regius; quod non capio, nisi legendum, *scita manu*; idque verum arbitror. Sic in Fastis V, 54: *curvæ scita Thalia ly-*

Nec male odorati sit tristis anhelitus oris,
Nec lædant nares virque paterque gregis.
Cetera lascivæ faciant, concede, puellæ:
Et si quis male vir quærit habere virum.

ECCE suum vatem Liber vocat: hic quoque amantes
Adjuvat; et flammæ, qua calet ipse, favet.
Gnosis in ignotis amens errabat arenis,
Qua brevis æquoreis Dia feritur aquis.
Utque erat a somno tunica velata recincta,
Nuda pedem, croceas irreligata comas;
Thesea crudelem surdas clamabat ad undas,
Indigno teneras imbre rigante genas.
Clamabat, flebatque simul; sed utrumque decebat:

ræ; et *scitus vadorum*, Metam. IX, 108. *Scite et literate præscriptæ literæ* Ciceroni, in Pisonem.

522. *Nec lædant nares* etc. Caveas, ne, ut ait Horatius, *gravis hirsutis cubet hircus in alis.* Epod. XII, 5. Id est, cura inprimis, ne quis tibi odor fœtidus ex alis exhalatus, dominæ *nares lædat;* fiasque *Gorgonius* ille, de quo idem Flaccus, *Pastillos Rufillus olet, Gorgonius hircum*, lib. I, Sat. II, 27: — *Nec lædat nares. Lædant* iidem: duo præterea libri, *duxque paterque gregis;* non *virque*, quod mox sequitur.

524. *Et si quis, male vir, quærit habere virum.* Notandum sane hic qua arte Noster rem omnium turpissimam, et execrandum istud hominum genus designet, qui nec nominandi quidem inter *viros*, et a feminis merito conspuendi. — *Vel si quis. Et si quis* scripti: *male vir,* Cinædus. Notum illud Varron. in Pompeium:

Fasciola qui crura tegit, digito caput uno
Scalpit, quid credas hunc sibi velle? virum.

Hujuscemodi homines cinædos eleganter, *virosos* adpellat, quomodo *virosæ* mulieres virorum adpetentes Lucilio et Afranio dicuntur, P. Scipio Africanus, oratione in P. Sulpicium Gallum, apud A. Gellium, Noct. Attic. libro VII, cap. 12. H.

525. *Ecce suum vatem Liber vocat.* Jure *suum* dicit vatem, qui ipsum in societatem et quasi magisterium quoddam artis, quam nunc docet, advocat, inducitque desertam a Theseo Ariadnen splendide ulciscentem; quo nihil sane ipsi Baccho honorificentius, nec rei nostræ accommodatius.

527. *Gnosis in ignotis.* Duo libri, *Gnosias.* Moreti etiam, *in arvis:* unde legendum puto: *Gnosias ignotis amens errabat in arvis.* Vel, *arenis:* nam et *arenam* dixit Ep. X, 20.

532. *Indigno teneras.* Palatinus unus, *croceas:* in Commeliniano vox exciderat.

533. *Utrumque decebat. Utroque* unus Heinsii; *placebat* Aprosii.

Nec facta est lacrimis turpior illa suis.
Jamque iterum tundens mollissima pectora palmis,
Perfidus ille abiit : quid mihi fiet? ait.
Quid mihi fiet? ait : sonuerunt cymbala toto
Litore, et attonita tympana pulsa manu.
Excidit illa metu, rupitque novissima verba :
Nullus in exanimi corpore sanguis erat.
Ecce Mimallonides, sparsis in terga capillis;
Ecce leves Satyri, prævia turba Dei;
Ebrius ecce senex pando Silenus asello,
Vix sedet; et pressas continet arte jubas.
Dum sequitur Bacchas, Bacchæ fugiuntque petuntque;
Quadrupedem ferula dum malus urget eques;

537. *Sonuerunt cymbala toto Litore.* Quæ sese offerebat occasionem non prætermisimus Catullum cum Nostro conferendi, in Epist. XIII, quæ est Ariadnes ad Theseum. Ecce iterum nobis adest excitandus, in describendis Bacchanalibus, quæ Naso non impari felicitate in opus suum, e celeberrimo de Nuptiis Pelei carmine, 252 sqq. transtulit; sic igitur Catullus :

At parte ex alia florens volitabat Iacchus,
Cum thiaso Satyrorum, et Nysigenis Silenis,
Te quærens, Ariadna, tuoque incensus amore :
Qui tum alacres passim lymphata mente furebant,
Evoe Bacchantes evoe, capita inflectentes.
Horum pars tecta quatiebant cuspide thyrsos;
Pars e divulso raptabant membra juvenco;
Pars sese tortis serpentibus incingebant,
Pars obscura cavis celebrabant orgia cistis,
Orgia quæ frustra cupiunt audire profani. *etc.*

539. *Excidit illa metu* etc. Intelligendum est, sermone, sive verbis: hoc est, desiit loqui, et conqueri de Theseo, metu correpta. MICYLL. Male : de mente intelligendum. Vid. ad Remed. 348. Sequentia, *rupitque novissima verba*, sermonem interruptum notant. Esse imitationem Virgiliani istius *dixitque novissima verba*, Douza adnotaverat.

540. *In exanimi. In exanimo.* Bern.

541. *Ecce Mimallonides sparsis in terga capillis. Mimallones*, a quo *Mimallonides*, a Mimante vulgo dictas volunt, quod in eo monte sacra Bacchi celebrata fuerint. Suidas autem, et Græci alii, ἀπὸ τῆς μιμήσεως nomen hoc deductum tradunt, nec feliciter quidem, eo quod feminæ istæ virorum facta imitarentur. MICYL.

545. *Fugiuntque premuntque.* Eleganter Palatinus, ut ludicrum indicet, quo Bacchæ senem ebrium et vacillantem nunc fugiunt, nunc iterum tangunt et premunt. BURM.

546. *Dum malus urget. Male sedit* Regius; forte, pro *sedat* a *sedare.* Vexatus enim a Bacchis et senex et asinus, qui cauda et jubis prehensus exsultabat, et male sedabatur a Si-

In caput aurito cecidit delapsus asello.
  Clamarunt Satyri : surge age, surge, pater!
Jam Deus e curru, quem summum texerat uvis,
  Tigribus adjunctis aurea lora dabat.
Et color, et Theseus, et vox abiere puellæ ;
  Terque fugam petiit; terque retenta metu.
Horruit, ut steriles, agitat quas ventus, aristæ :
  Ut levis in madida canna palude tremit.
Cui Deus, « en adsum tibi cura fidelior, inquit :
  Pone metum : Bacchi, Gnosias, uxor eris.
Munus habe cælum : cælo spectabile sidus,
  Sæpe reges dubiam Cressa Corona ratem. »
Dixit; et e curru, ne tigres illa timeret,
  Desilit; imposito cessit arena pedi:
Implicitamque sinu, neque enim pugnare valebat;
  Abstulit : ut facile est omnia posse Deo.
Pars, Hymenæe, canunt : pars clamant, Evie, evoe!

leno : omnia enim de ludo, quem Bacchæ faciebant Sileno, capienda: vel *urget*, est impellit, ut progrediatur tardum animal, et effugiat mulierum manus. IDEM.

548. *Surge, Pater. Senex*, Oxoniensis et Sarravianus. Sequenti versu, *e curru* quinque libri. HEINS.

553. *Steriles agitat quas ventus aristæ*. Intelligit aristas sole adustas, ac proinde steriles. Epist. V, 111 :

Et minus est in te, quam summa pondus arista,
  Quæ levis assiduis solibus usta riget.

554. *In madida*. Ambrosianus et Vossanius, *media*. Ita *madidum* et *medium* confuderunt librarii apud Claudian. *de Rapt*. II, 91.

557, *Cælo spectabile sidus. Cæli spectabere* multi scripti et editi olim : *cæli spectabile* etiam Bernensis unus. Amat Noster illud verbum *spectabile*, quamquam apud ejus ævi scriptores non admodum fuerit in usu. Epist. VI, 49; et XII, 201 : *Aries villo spectabilis aureo.* Sic Amor. I, Eleg. VIII, 59 : *Palla spectabilis aurea.*

562. *Ut facile est. In facili est* Regius et unus Patavinus. Oxoniensis et Vaticanus unus, *en facile est.* Sic, *ex facili.* Remed. Amor. 522 : *ex facili gaudia ferre licet*; et supra 356.

563. *Pars Hymenæe canunt* etc. Mire variant hic veteres libri. Regius, cum excerptis Scaligeri et Puteani, aliisque nonnullis, atque eos inter, Arundeliano :

Pars Hymenæe canunt, pars clamant Evion evoe.

Nec abludit Oxoniensis, in quo, *Evio evoe* : forte pro, *Evie evoe*. Posset et legi, *Evan evoe* : ut versus sit spondaïcus. Jureti liber :

Pars Hymenæa vocat, pars altera clamat evohe.

Sic coeunt sacro nupta Deusque toro.

Ergo, ubi contigerint positi tibi munera Bacchi,
Atque erit in socii femina parte tori;
Nycteliumque patrem, nocturnaque sacra precare,
Ne jubeant capiti vina nocere tuo.
Hic tibi multa licet sermone licentia tecto
Dicere, quæ dici sentiat illa sibi;
Blanditiasque leves tenui perscribere vino,
Ut dominam in mensa se legat illa tuam;
Atque oculos oculis spectare fatentibus ignem.
Sæpe tacens vocem verbaque vultus habet.
Fac primus rapias illius tacta labellis
Pocula; quaque bibet parte puella, bibas.
Et quodcumque cibi digitis libaverit illa,

Helmæst. *Pars altera clamat echion.* Alii codices, *pars Evion Evie clamat,* et his similia, quæ recensere odiosum foret. Quare scribi etiam posset:

Hymen pars Hymenææ canunt, pars Evie evoe.

Vel, *Evan evoe*; vel *Evie Evan*: ut et apud Lucretium, lib. v, 742: *Graditur simul Evius Evan.* Denique τὸ *clamant* mendi suspectum est, quum ad τὸ *canunt* referri omnia concinne possint; quare persuadeor, ut credam Nasonem scripsisse:

Pars Hymenææ canunt, pars Evan Evie Evoe. H.

—Vid. ad Epist. xii, 143; et xiv, 127.

565. *Ergo ubi contigerint. Contingent* Moreti et tres alii; *contigerit* alius: forte, *contigerunt,* ut in libro III Trist. Eleg. ix, 19:

Ergo ubi prospexit venientia vela.

568. *Ne jubeant capiti vina nocere tuo.* Scaliger scribebat:

Ne subeant capiti vina nociva tuo.

Heinsius vero, *ne subeant nocere.*

569. *Sermone licentia tecto. Ficto* Bersm. tres libri. Gebhardus vero *sermone licentia tecto.* Et ita in duobus Palat. et Commelin. Quintil. lib. i, Inst. 2: *Gaudemus, si quid licentius dixerint.* Sic *licente turba* Senec. Hipp. 780. Claudian. Fescen. 120:

Permissisque jocis *turba licentior*,
Exsultet tetricis *libera* legibus.

571. *Perscribere. Præscribere* Regius cum quatuor aliis: nil muto.

573. *Fatentibus ignem. Foventibus* tres libri: sed vulgata non est sollicitanda. Heins.

575. *Fac primus.* Lucian. Dial. Deorum v, ubi ipsam Junonem, istiusmodi delicias, amantibus solitas, marito suo objicientem, et sic loquentem inducit: Ἐνίοτε δὲ καὶ ἀπογευσάμενος μόνον, ἔδωκας ἐκείνῳ, (*Ganymedi*) καὶ πιόντος ἀπολαβὼν τὴν κύλικα, ὅσον ὑπόλοιπον ἐν αὐτῇ πίνεις, ὅθεν καὶ αὐτὸς ἔπιε, καὶ ἔνθα προσήρμοσε τὰ χείλη, ἵνα καὶ πίνῃς ἅμα, καὶ φιλῇς. Quod ipsum planius etiam habes in Apuleio lib. x, Metam.

576. *Quaque bibit. Bibet* potiores;

Tu pete; dumque petes, sit tibi tacta manus.

Sint etiam tua vota viro placuisse puellæ:
Utilior votis factus amicus erit.
Huic, si sorte bibes, sortem concede priorem:
Huic detur capiti dempta corona tuo.
Sive sit inferior, seu par, prior omnia sumat:
Neu dubites illi verba secunda loqui.
Tuta frequensque via est per amicum fallere nomen!
Tuta frequensque licet sit via, crimen habet.
Inde procurator nimium quoque multa procurat,

et Jureti codex cum quibusdam aliis, *tu quoque parte bibas:* ut Ep. XVII, 79:

... Modo pocula proxima nobis
Sumis, quaque bibi, tu quoque parte bibis.

578. *Sit tibi tacta manus.* Tibullus, libro I, Eleg. VI, 25:

Sæpe velut gemmas ejus signumve probarem,
Per causam memini me tetigisse manum.

580. *Utilior votis. Vobis* Regius aliique multi; sed quum omnia præcedentia et sequentia tertiam personam singularis numeri exhibeant, hic non satis eleganter *vobis* interjicitur: *votis* vero eleganter repetitur: *verbis* Regius codex; quæ si quem offendant, legere posset, *utilior furtis.* Ita *furta* et *vota* confuderunt sæpe scribæ. Heins. et Burm.

581. *Huic si forte bibas. Si sorte* Puteani et Scaligeri excerpta: vere: notum illud, *Nec regna vini sortiere talis:* tum et hoc, *Quem Venus arbitrum dicet bibendi.* De lege Talaria conviviorum, jam abunde disseruerunt homines eruditi. Heins.

582. *Capiti dempta corona tuo.* Douza retinebat *missa,* et explicabat, coronam tuo capiti paratam, destinatamque illi, impone, tanquam meliorem ac digniorem demereri cuperes.

583. *Prior omnia sumat. Omina* Scaliger; cujus, ut et Jureti, codex sequenti versu, *Neu dubites.* Pro *sive erit inferior,* Regius mendose, *si velit.* Lege, *sive sit:* atque ita decem scripti. Heins.

584. *Verba secunda loqui. Proxima verba* Palatinus, male: est idem quod Terentius, Heaut. IV, VI, 22; et Adelph. V, IX, 37: dixit *obsecundare in loco,* nec contradicere, nec adversari; sed assentiri et ejus sententiæ accedere: quod scriba ille, qui *proxima* supposuit, ignoravit. Male etiam Francius tentabat, *verba minora:* quæ huc nihil faciunt. B.

585. *Tuta frequensque via est per amici fallere nomen.* Fuit quum *Trita frequensque via est* opinarer legendum: nunc nihil muto; nisi quod *amicum nomen,* cum codice Patricii Junii et uno Vaticano, amplector. Heins.

587. *Inde procurator nimium quoque multa procurat.* Id persequitur Ovidius, quod proximis carminibus cœperat; ac de iis loquitur, qui sub amici nomine obrepentes, maritos fallunt, atque, illis absentibus, *procuratores* relicti (quod persæpe inter amicos ac familiares evenit) uxoris etiam curam habentes plura *curent,*

Et sibi mandatis plura videnda putat.
Certa tibi a nobis dabitur mensura bibendi:
Officium præstent mensque pedesque suum.
Jurgia præcipue, vino stimulata, caveto,
Et nimium faciles ad fera bella manus.
Occidit Eurytion stulte, data vina bibendo:
Aptior est dulci mensa merumque joco.
Si vox est, canta: si mollia brachia, salta;
Et, quacumque potes dote placere, place.
Ebrietas ut vera nocet, sic ficta juvabit:
Fac titubet blæso subdola lingua sono;
Ut, quidquid facies dicesve protervius æquo,
Credatur nimium causa fuisse merum.
Et, Bene, dic dominæ; bene, cum quo dormiat illa:
Sed male sit tacita mente precare viro.
At, quum discedet mensa conviva remota;
Ipsa tibi accessus turba locumque dabit,

quam illis mandatum sit. Hoc sensu, verba illa *procurare*, et *mandata*, et *videre* maxime proprio significatu proferrentur. NAUGER.

590. *Officium præstent mensque pedesque suum.* Videtur respexisse ad illud Terent. in Eunucho:
Neque pes neque mens satis suum officium facit.

591. *Stimulata.* Nescio an non latinius, quod in Junii et decem aliis est, *vino stimulante.*

592. *Faciles ad fera bella manus.* Regius et sex alii, *fera verba*: hoc est, manus cavete inter jurgia nimium paratas et promtas, per quas ad verbera a verbis veniatur. HEINS. *Verba* etiam Francofurtensis: *ad fera tela* unus Heinsii: nil muto.

595. *Si vox est, canta. Si tibi vox, canta.* Francofurtensis.

596. *Dote. Arte* Commelinian. et quindecim alii. *Parte*, unus Vatican.

601. *Et, Bene, dic dominæ. Dominam* scribendum existimo, vel contra libros: ut *precor valere* subintelligas. Noster in Fastis II, 637: *Et. bene nos, bene te, patriæ pater optime, Cæsar, Dicite*, ubi *bene tu* perperam hactenus legebatur. HEINS. — Contra libros nihil movendum censet Burman. — *Cum quo dormiat illa.* Id est, amatori: dubie enim dictum, ut et de viro possit capi, idque dici sibi callidus maritus credat. Ita *dormire cum aliquo*, sumi docuit diligentissimus Passeratius ad Propertii lib. v, Eleg. v.

603. *Mensa conviva remota. Relicta*, Vossian. Vid. II Am. El. v, 21.

604. *Turba locumque dabit. Locusque dabunt*: unus Vatic. Lege, *locumque dabunt*; et sic Jureti liber:

Insere te turbæ; leviterque admotus eunti,
  Velle latus digitis, et pede tange pedem.
Colloquio jam tempus adest : fuge rustice longe
  Hinc pudor : audentem Forsque Venusque juvant.
Non tua sub nostras veniat facundia leges :
  Fac tantum incipias : sponte disertus eris.
Est tibi agendus amans, imitandaque vulnera verbis :
  Hinc tibi quæratur qualibet arte fides.
Nec credi labor est; sibi quæque videtur amanda :
  Pessima sit, nulli non sua forma placet.
Sæpe tamen vere cœpit simulator amare ;
  Sæpe, quod incipiens finxerat esse, fuit.
Quo magis o faciles imitantibus este, puellæ ;
  Fiet amor verus, qui modo falsus erat.
Blanditiis animum furtim deprendere nunc sit,
  Ut pendens liquida ripa subitur aqua.
Nec faciem, nec te pigeat laudare capillos;

sic *Turba ruunt*, et similia passim. H.

606. *Velle latus. Pelle* multi scripti. *Molle latus* Vossii et tres alii. *Tange* Vossian. et duo alii. Burm.

608. *Audentem Forsque Venusque juvant. Audentes* Sarravianus : sed *audentem* Editio prima et triginta sex scripti : idque verum esse, ex communi dicto et imitatione Virgiliana, esse arbitror. Burm.

610. *Fac tantum cupias*. Imo, *incipias :* quod in multis codicibus extat, et in Erfurtano Zinzerlingus invenit. Notum illud, *Dimidium facti qui bene cœpit, habet :* et adagium Græcum, Ἀρχὴ δέ τοι ἥμισυ παντός. H.

612. *Hinc tibi quæratur*. Regius, excerpta Scaligeri, prima editio, et decem libri scripti, *Hæc tibi*. Lege : Hac tibi quæratur quamlibet arte fides.

617. *Imitantibus. Jurantibus* Junii : *simulantibus* volebat Francius.

619. *Furtim deprendere nunc sit.* Est græcismus, de quo infra lib. II, vers. 28 : male igitur potior librorum pars, *fas sit ;* at Regius et Oxoniensis, cum excerptis Scaligeri, et alio codice, *non sit :* proximo versu pro *ripa subitur*, Lincolniensis, *salitur*. Arundelianus, *cavatur*. Heins.

620. *Ut pendens liquida ripa subitur aqua*. Ut sensim aqua ripam subit, vel altissimam ; sic blanda verba aures primum subeunt, furtimque, et quasi stillatitia, in animum sese insinuant puellæ, quæ facilius blanditiis capitur.

621. *Laudare capillos*. Conjecerat olim *papillas* Heinsius; nam in uno codice erat, *puellæ*.

Et teretes digitos, exiguumque pedem.
Delectant etiam castas præconia formæ:
Virginibus curæ grataque forma sua est.
Nam cur in Phrygiis Junonem et Pallada silvis
Nunc quoque judicium non tenuisse pudet?
Laudatas ostentat avis Junonia pennas:
Si tacitus spectes, illa recondit opes.
Quadrupedes, inter rapidi certamina cursus,
Depexæque jubæ, plausaque colla juvant.
Nec timide promitte: trahunt promissa puellas;
Pollicitis testes quoslibet adde Deos.
Jupiter ex alto perjuria ridet amantum;
Et jubet Æolios irrita ferre Notos.
Per Styga Junoni falsum jurare solebat
Jupiter: exemplo nunc favet ipse suo.
Expedit esse Deos: et, ut expedit, esse putemus:
Dentur in antiquos tura merumque focos.
Nec secura quies illos, similisque sopori
Detinet: innocue vivite; numen adest.
Reddite depositum: pietas sua fœdera servet:

622. ***Exiguumque pedem.*** Commendatur in mulieribus pes brevis, lib. et Elegia III, Amorum, v. 7.

627. ***Laudatas ostendit avis.*** Malo, *ostentat:* quod in Sarraviano est, et quatuor aliis. Virgilius, XII, Æneid. 479, de Juturna: *Jamque hic germanum, jamque hic ostentat ovantem:* quomodo legi in horrendæ vetustatis codice illo Vaticano monet Pierius, quæ verissima lectio. Arundelianus et Aprosianus, *extendit:* an, *distendit? Picta pandit spectacula cauda* de Pavone Horatius. *Distenta umbracula* mox habebimus. IDEM.

632. *Pollicitis testes. Pollicito* libri: *quolibet adde* etiam in nonnullis. Forte, *quamlibet adde*, ut paulo ante.

633. *Jupiter ex alto perjuria ridet amantum, Et jubet Æolios irrita ferre Notos.* Sic Tibullus, III, El. VI, 49:

... Perjuria ridet amantum
Jupiter, et ventos irrita ferre jubet.

635. *Falso.* Ita olim editi: sed Aldus, Dan. Heinsius, aliique *Falsum* expresserunt; idque confirmant fere omnes scripti: neque capio adverbialiter, ut lib. III, Amor. III, 11: sed *falsum Styga*, fictum, qui a poetis esse falso jactatur; et hoc confirmat editio prima, ubi erat:

Per falsum Styga Junoni jurare solebat. B.

Fraus absit : vacuas cædis habete manus.
Ludite, si sapitis, solas impune puellas :
Hac minus est una fraude tuenda fides.
Fallite fallentes : ex magna parte profanum
Sunt genus : in laqueos, quos posuere, cadant.
Dicitur Ægyptus caruisse juvantibus arva
Imbribus, atque annos sicca fuisse novem;
Quum Thrasius Busirin adit, monstratque piari
Hospitis effuso sanguine posse Jovem.
Illi Busiris : fies Jovis hostia primus,
Inquit, et Ægypto tu dabis, hospes, aquam.
Et Phalaris tauro violenti membra Perilli
Torruit : infelix imbuit auctor opus.
Justus uterque fuit : neque enim lex æquior ulla,
Quam necis artifices arte perire sua.
Ergo et perjuras merito perjuria fallant :

644. *Hac minus est una fraude tuenda fides. Hæc magis est*, Regius et alii quidam : sed probe Oxoniensis et Scaligeri excerpta cum potioribus, *Hac magis est una fraude*. Jureti codex aliique tres, *Hæc magis est una parte*. —Sit sensus : in ceteris rebus fidem servandam esse ; sed in amore licere puellas fallere, eodem modo, quo reges, ex præcepto Tyrannorum et Cæsaris, jactant, *si jusjurandum est violandum, regni causa est : ceteris rebus pietatem colas. Tuenda* ita amatoribus fides, hac una parte minus, scilicet ubi per fallaciam extorqueas, quod sine fraude petenti fuisset denegatum. Sic *minus* cum ablativo, pro *præter*, ponere amant Latini. HEINS. et BURM.

647. *Dicitur Ægyptus caruisse juvantibus arva* etc. Idem tradit Hyginus Fab. LVI. *Ægyptos* Regius : pro *juvantibus*, Ramirezius in Martialem lib. I, Epigr. 62, *rigantibus* reponit : sed male. Noster Pont. l. II, El. I, 13:

Jupiter utilibus quoties *juvat* imbribus agros,
Mixta tenax segeti crescere lappa solet.

Plinius libro XVII, cap. 2 : *Quapropter iisdem imbribus quædam lædi videas, quædam* juvari. HEINS.

650. *Hospitis effuso sanguine. Adfuso* Regius, ut ad aram Jovis respiciat. Ovid. Heroid. XIII, 114 :

Ut solet *adfuso* surgere flamma mero.

Sic et apud Martialem scribendum lib. IX, Epigr. LXII :

Crevit, et *adfuso* lætior umbra mero. IDEM.

653. *Perilli. Perilaum* vocat Lucianus in *Phalari primo*, ubi tota historia narratur.

657. *Ergo et perjuras merito perjuria fallant. Ut fallant* scripti plerique ; sed Regius et Oxoniensis, *ut fallent* : quinque alii, *ut perjuras*

Exemplo doleat femina lusa suo.
Et lacrimæ prosunt; lacrimis adamanta movebis:
Fac madidas videat, si potes, illa genas.
Si lacrimæ, neque enim veniunt in tempore semper,
Deficiunt, uda lumina tange manu.
Quis sapiens blandis non misceat oscula verbis?
Illa licet non det, non data sume tamen.
Pugnabit primo fortassis; et, Improbe! dicet.
Pugnando vinci sed tamen illa volet.
Tantum, ne noceant teneris male rapta labellis;
Neve queri possit dura fuisse cave.
Oscula qui sumsit, si non et cetera sumet,
Hæc quoque, quæ data sunt, perdere dignus erit.
Quantum defuerat pleno post oscula voto!
Hei mihi! rusticitas, non pudor ille fuit.
Vim licet adpelles, grata est vis ista puellis:
Quod juvat, invitæ sæpe dedisse volunt.

merito perjuria fallunt: quod verum puto, ut parenthesi hæc includantur. Sequenti versu, *femina lusa*, non *læsa* codex meus; et placet. H.

662. *Deficiunt, uda lumina tange manu.* Primo, *Deficient* est in melioribus; deinde, *uncta manu* Regii cum Politiani codice et quinque aliis. Oxoniensis, *cuncta*: tres, *tincta*: duo, *unda*: sed *uncta* verum est, quo adludit Helmæstadiensis, in quo *inita* vel *tincta*. Sic et *unctas comas*, pro *unguento delibutas* lib. V, Fastorum dixit. *Olivo tangere* apud Persium Satyra III, 43: quomodo hic *lumina uncta manu tangere*:

Sæpe oculos memini *tangebam* parvus *olivo*,
Grandia si nollem morituri verba Catonis
Dicere, et insano multum laudanda magistro.

Uda manu tangere, explicat simpliciter Burmannus, ut madefacta antea manu oculos contingat; ut videantur guttæ illæ, tanquam lacrimæ, ex oculis cadere. Sic libro I, Amor. VIII, 83:

Quin etiam discant oculi lacrimare coacti,
Et faciant udas illa vel illa genas:

ubi *illa* vel *illa*, possunt capi, quæcumque apta sunt, ad eliciendum fictas lacrimas. Sic *udæ* etiam *genæ* leguntur in II libro Fastorum, 406.

670. *Hæc quoque.* Sen. Hippol. 441:

At si quis ultro se malis offert volens,
Seque ipse torquet, *perdere est dignus* bona
Queis nescit uti. DOUZA.

671. *Pleno post oscula voto. Facto* Jureti et Intimelii liber. Forte, *furto*. Nihil mutarem, licet enim *facto* explicare possemus, ut apud Petron. cap. XI: *nec adhuc erant omnia facta.* Idem notat *votum* Noster, infra, 712. quod etiam in hac re proprium.

Quæcumque est subita Veneris violata rapina,
  Gaudet; et improbitas muneris instar habet.
At quæ, quum cogi posset, non tacta recessit,
  Ut simulet vultu gaudia, tristis erit.
Vim passa est Phœbe; vis est illata sorori:
  Et gratus raptæ raptor uterque fuit.
Fabula nota quidem, sed non indigna referri,
  Scyrias Hæmonio juncta puella viro.
Jam Dea laudatæ dederat sua præmia formæ,
  Colle sub Idæo vincere digna duas.
Jam nurus ad Priamum diverso venerat orbe;
  Grajaque in Iliacis mœnibus uxor erat.
Jurabant omnes in læsi verba mariti:
  Nam dolor unius, publica causa fuit.
Turpe! nisi hoc matris precibus tribuisset, Achilles
  Veste virum longa dissimulatus erat.
Quid facis, Æacida? non sunt tua munera lanæ:
  Tu titulos alia Palladis arte petas.
Quid tibi cum calathis? clypeo manus apta tenendo est.
  Pensa quid in dextra, qua cadet Hector, habes?
Rejice succinctos operoso stamine fusos;

675. *Quæcumque est subita Veneris violata rapina*, *Gaudet* etc. Eleganter admodum Theocritus Idyll. XXVII, 69: Ὄμμασιν αἰδομένη, κραδίη δέ οἱ ἔνδον ἰάνθη.

690. *Dissimulatus*. Salmasius ad Tertul. Pall. pag. 316, citat, *veste vir in longa dissimulatus erat*: male.

691. *Tua munera*. Mentelii, *munia*: forte rectius, ut ad *munia* militaria adludat. Sic eadem varietas, XIII, Metam. 296: *Duri fugientem munia belli*; ubi et alii, *munera*: mox, *pete* quidam editi et scripti; *feres* Politiani; *tene* Neapolit. B.

693. *Clypeo manus apta terendo. Tenenda est* Oxoniensis: *terenda est* alii nonnulli. Puto, *terendo est*; et sic unus Vaticanus. *Ferendo* tamen non ablegem. HEINS. *Tenendo* rectum est. Sic XIII, Metam. 352:

... Cum socia clypeum pro classe *tenebas*.

Clypeis ferendis Bernensis et unus Heinsii, ut III Am. El. VIII, 15. B.

694. *Qua cadat. Cadet* Editiones primæ, Francof. et multi scripti; ut sit vaticinantis, non incertum optantis.

Quassanda est ista Pelias hasta manu.
Forte erat in thalamo virgo regalis eodem :
Hæc illum stupro comperit esse virum.
Viribus illa quidem victa est, ita credere oportet :
Sed voluit vinci viribus illa tamen.
Sæpe, Mane, dixit, quum jam properaret Achilles :
Fortia nam posita sumserat arma colo.
Vis ubi nunc illa est? quid blanda voce moraris
Auctorem stupri, Deidamia, tui?
Scilicet, ut pudor est quondam cœpisse priorem,
Sic alio gratum est incipiente pati.
Ah! nimia est juveni propriæ fiducia formæ,
Exspectat si quis, dum prior illa roget!
Vir prior accedat; vir verba precantia dicat:
Excipiet blandas comiter illa preces.
Ut potiare, roga : tantum cupit illa rogari.
Da causam voti principiumque tui.
Jupiter ad veteres supplex Heroïdas ibat :
Corripuit magnum nulla puella Jovem.
Si tamen a precibus tumidos accedere fastus
Senseris, incepto parce, referque pedem.
Quod refugit, multæ cupiunt : odere, quod instat :
Lenius instando tædia tolle tui.
Nec semper Veneris spes est profitenda roganti :
Intret amicitiæ nomine tectus amor.
Hoc aditu vidi tetricæ data verba puellæ :

696. *Quassanda est ista Pelias hasta manu.* Vid. ad Epist. III, 126.

698. *Hæc illum stupro* etc. Peperit quippe Pyrrhum, paternæ laudis æmulum non degenerem.

705. *Quiddam cœpisse priorem.* Meliores libri, *quadam*, vel *quandam*. Scribe, *quondam* cum p. edit.

710. *Comiter illa.* Perperam multi, *molliter*. Vide librum II, Fast. 788: *Comiter excipitur : sanguine junctus erat :* et sic sæpe Livius.

714. *Corripuit.* Frustra, *increpuit*, et *corrupit* hic quidam codices.

715. *Tumidos accedere fastus. Flatus*, Oxoniensis : venuste. Celerum

Quos credis fidos, effuge; tutus eris.
Cognatum fratremque cave, carumque sodalem :
Præbebit veros hæc tibi turba metus.
Finiturus eram; sed sunt diversa puellis
Pectora : mille animos excipe mille modis.
Nec tellus eadem parit omnia : vitibus illa
Convenit; hæc oleis; hac bene farra virent.
Pectoribus mores tot sunt, quot in orbe figuræ :
Qui sapit, innumeris moribus aptus erit.
Utque leves Proteus modo se tenuabit in undas;
Nunc leo, nunc arbor, nunc erit hirtus aper.
Hi jaculo pisces, illi capiuntur ab hamis :
Hos cava contento retia fune trahunt.
Nec tibi conveniat cunctos modus unus ad annos :
Longius insidias cerva videbit anus.

clare Gronovius, lib. III, cap. XXI. Mox *e medio flumine* libri meliores. Remed. Amor. 534 :

Cedimus; e *medio* jam licet *amne* bibas. H.

Francof. et multi alii, *in medio :* quomodo et in loco Remediorum.

753. *Fidumque sodalem*. *Carumque* castigatiores : nam *fidos* præcesserat superiori versu.

756. *Excipe mille modis*. *Decipe* Palatinus et alius. Heinsius conjecerat, *exige mille modis*, vel, *excipe mille dolis : accipe* Bernensis.

761. *Utque levis Proteus modo se tenuabat in undas*. Primo *leves undas* reponendum est ex auctoritate optimi Regii, fragmenti veterrimi Oxoniensis, et octo vel novem aliorum codicum. *Leves aquas* Noster alibi non uno loco dixit: ut in Fast. lib. V, 662 : *leves cursum sustinuistis aquæ*. Pro *tenuabat*, deinde idem Regius, et duo alii, *tenuavit :* sed probe prima editio, et unus Vaticanus, *tenuabit :* et sequenti versu, pro *erat*, fragmentum Oxoniense, Codex Regius, et duo alii, *erit :* verissime.

762. *Nunc leo, nunc arbor* etc. Horatium, lib. II, Sat. III, 69, respexit hoc loco Noster, ubi is agit de malo debitore :

Scribe decem a Nerio : non est satis; adde Cicutæ
Nodosi tabulas centum : mille adde catenas.
Effugiet tamen hæc sceleratus vincula Proteus,
Quum rapies in jus, malis ridentem alienis :
Fiet aper, modo avis, modo saxum, et quum volet, arbor.

Nam proverbii locum obtinuisse videtur, ut qui urgentes eludebant, *Protei* dicerentur.

766. *Longius insidias cerva videbit anus*. Olim *curva*; ridicule profecto. Causæ scilicet multum est, cur anus jam curvata præ senio insidias amatorum metuat. Quis credat optimo poetæ tale quid excidisse ? Tollit scrupulum codex Regius, in quo a manu prima legebatur, *cerva anus*.

Si doctus videare rudi, petulansve pudenti,
  Diffidet miseræ protinus illa sibi.
Inde fit, ut, quæ se timuit committere honesto,
  Vilis in amplexus inferioris eat.
Pars superat cœpti, pars est exhausta laboris:
  Hic teneat nostras anchora jacta rates.

Nec aliter in Oxoniensi, pro diversa lectione. *Cervum senem* pari modo Lucretius dixit lib. III, v. 614; et Noster infra lib. III, 78:

Nec faciunt cervum cornua jacta senem.

Cervina senectus Juv. XIV, 251. *Cycni senes*, apud Martial. libro V, Ep. 38:

Puella senibus dulcior mihi cycnis.

Senes porci apud Juven. Sat. VI, 160:

Et vetus indulget senibus clementia porcis.

Similes autem metaphoræ familiares sunt Nostro quoties de puellis agit. Sic supra, 393:

Saucius arrepto piscis teneatur ab hamo.

Et postea, lib. III, v. 662, tanquam proverbium doctis adnotatum, hoc invenies:

... Lepus hic aliis exagitandus erit.

Et, initio sequentis libri, v. 2:

Decidit in casses præda petita meos.

Sed nihil opus est, ut elegantissimam lectionem pluribus exemplis adstruamus. HEINS.

771. *Est exhausta. Exacta* tres libri: etiam bene. In fine Met. *Jamque opus exegi.* Horat. III, Od. 30: *Exegi monumentum ære perennius.*

772. *Teneat nostras.* Codex Regius, *fessas*, ut infra lib. III, 748: *Ut tangat portus* fessa *carina suos.*

LIBRI SECUNDI

ARGUMENTUM.

Ubi puellam invenias, et quomodo captes inventam, Ovidio duce, didicisti : edocendus nunc qua potissimum arte captam retineas ; 1–20. Quæ res quam sit difficilis et lubrica, exemplo Dædali confirmat, qui pennis non homini datis, e labyrintho effugit ; 21–96. Illorum deinde errorem refellit, qui putant amorem magicis artibus posse detineri; et, quibus vere captetur veneficiis, docet ; quæ quidem in uno hoc verbo tota continentur, 107 : *ut ameris, amabilis esto.* Non enim satis est forma præstare, vel eloquentia ; 97–144 : accedat oportet morum comitas obsequiosa ; 145–172 : vitanda præcipue jurgia ; nec vel in minimis amicæ primo obsistendum ; cedendum vero in omnibus ; 173–250. Alliciendi quoque munusculis servi, et ipsa quandoque capienda puella ; sed opportune, nec sine arte ; 251–272. Quid valeant carmina pro muneribus ; quibus blanditiis concilianda sit ; 273–314. Quid amanti, puella ægrotante, sit agendum præcipit ; 315–336. Quid vero curandum, ne elanguescat amor, ubi semel amica potitus, disces fusius ; 337–466. Excitandus etiam interdum stomachus, unde querelæ, quas brevi pax consequatur. Hinc laus Amoris, qui, postquam elementorum litem diremisset, primos hominum, sylvestres adhuc et ferarum more vagos, in societatem coegit ; 467–492. Phœbi monita refert, et amatoribus quæ sint patienda describit ; 493–536. De rivali patienter ferendo, habes ; 537–560. Sequitur feliciter adducta, et jocose admodum enarrata, de Marte et Venere fabula, 561–590. Monitis autem satis superque instructos amantes conscius tandem accepit lectus, nec quid superest poetæ præcipiendum ; nam, ut ait ipse, 705, Musam adloquens :

Sponte sua, sine te, celeberrima verba loquentur.

P. OVIDII NASONIS

ARTIS AMATORIÆ

LIBER SECUNDUS.

Dicite, Io Pæan: et, io, bis dicite, Pæan:
  Decidit in casses præda petita meos!
Lætus amans donet viridi mea carmina palma:
  Præferar Ascræo Mæonioque seni.
Talis ab armiferis Priameius hospes Amyclis
  Candida cum rapta conjuge vela dedit.
Talis erat, qui te curru victore ferebat,
  Vecta peregrinis, Hippodamia, rotis.
Quid properas, juvenis? mediis tua pinus in undis
  Navigat; et longe, quem peto, portus abest.

1. *Dicite, Io Pæan* etc. Eodem animi impetu abreptus, unus e nostris (*Berlin*) qui fecit, pro viribus, ut Elegia Galli quoque Romanos provocarent, exclamat, Eleg. IV:

Elle est à moi! Divinités du Pinde,
De vos lauriers ceignez mon front vainqueur.
Elle est à moi! que les maîtres de l'Inde
Portent envie au maître de son cœur.

— *Io Pæan. Io* est vox exultantium venatorum, qui, capta fera, *Io Pæan* inclamabant, eo quod is sit Deus venatoriæ artis; cujus soror Diana venatrix quoque esse dicitur.

3. *Lætus amans donet. Donat,* optimus Regius, cum aliis nonnullis et prima editione. Forte, *dona. Amans ornet* Palatinus: *mea tempora palma* quatuordecim; *mea tempora myrto* Aprosii, Bernens. et duo alii: *lauro* Commelini, tres Palatini, et quatuor alii: *pari mea tempora* Neapol. Unde legendum conjicere liceret:

Lætus amans ornet Paphia mea tempora myrto.

4. *Præferar Ascræo, Mæonioque seni.* Homero scilicet et Hesiodo; de quibus vid. Amor. I, Eleg. XV, 11.

5. *Priameius hospes.* Paris, Priami filius, qui hospitio benigne exceptus a Menelao, illius conjugem rapuit. *Amyclis.* Amyclæ, urbs in Laconia, non longe a Lacedæmone; unde Castor et Pollux et soror Helena, modo Lacedæmone, Amyclis modo, dicuntur nati.

8. *Vecta peregrinis Hippodamia rotis.* Occurrit totidem verbis, in Epist. VIII, Hermiones ad Oresten. 70.

Non satis est venisse tibi, me vate, puellam.
Arte mea capta est : arte tenenda mea est.
Nec minor est virtus, quam quærere, parta tueri :
Casus inest illic; hic erit artis opus.
Nunc mihi, si quando, Puer et Cytherea, favete :
Nunc Erato; nam tu nomen amoris habes.
Magna paro : quas possit Amor remanere per artes
Dicere, tam vasto pervagus orbe puer:
Et levis est, et habet geminas, quibus evolet, alas:
Difficile est illis imposuisse modum.
Hospitis effugio præstruxerat omnia Minos :

11. *Non satis est venisse tibi, me vate, puellam.* Vulgat. *Non satis invenisse tibi est.* Optime vero Regius, *non satis est venisse tibi.* Qui modus loquendi Propertio admodum familiaris : et ita *convenire* puellam, pro rem habere cum puella dicitur. Apulej. IV, Metam. *Convenire in voluptatem Veneream* dixit: et ita Græci fere συνέρχεσθαι, de re Venerea, honesto vocabulo utuntur. HEINS.

16. *Nunc, Erato* etc. Non ideo tantum Musam hanc Naso invocat, quia nomen ab Amore, ἀπὸ τοῦ ἔρωτος, et versibus præest amatoriis; sed quia bellis etiam, quæ non rara inter amantes consurgunt. Sic prælia dicturus Maro, quæ ex amore Turni et Æneæ in Laviniam, exorta, Erato, non Calliopen, in hanc partem operis sociam advocat : vide Æneid. librum VII, 37 :

Nunc age, qui reges, Erato, quæ tempora rerum.

18. *Tam vasto pervagus orbe puer. Tam*, ad *pervagus*, an ad *vasto orbe* referendum? DOUZA. — Minime dubitandi locus quin ad *orbem* referas, vix capacem, quum sit *tam vastus*, *puerum Amorem capiendi.*

19. *Quibus evolet, alas. Avolet* Regius et alii complures cum prima editione : quod sequitur Heins. Sed non movendam puto vocem *evolat*, quæ notat evadere manus prendere cupientium, et in altum, vel ex conspectu volare. Ita apud Sueton. Aug. XCIV, Torrentius notat in tribus libris fuisse, de aquila, *quam altissime evolasset:* et ita edidit Aldus. BURM.

21. *Hospitis effugio* etc. Dædali, qui ad Minoem confugerat, capite damnatus ab Areopago, ob occisum sororis filium Talaum, qui non imparem se quondam in arte, qua præcellebat Dædalus, futurum minabatur. Dædalum autem Minos, in ipso quem struxerat, labyrintho, cum Icaro filio inclusit, quia Pasiphaen, Tauri amore furentem, suæ artis ope juverat. Sed tactam rem obiter, in lib. præcedenti, 295, fusius suo loco, ad Metam. VIII, tractabimus. — *Præcluserat omnia Minos. Præstruxerat* meliores libri magno numero : rectius; nam *clausit* mox sequitur. Dædalus ipse lib. VIII Metam. 185, de Minotauro :

... Terras licet, inquit, et undas
Obstruat; at cælum certe patet : ibimus illac.

In vulgatis *præstrinxerit;* perperam.

Audacem pennis repperit ille viam.
Dædalus ut clausit conceptum crimine matris,
Semibovemque virum, semivirumque bovem;
Sit modus exsilio, dixit, justissime Minos:
Accipiat cineres terra paterna meos.
Et quoniam in patria, fatis agitatus iniquis,
Vivere non potui, sit mihi posse mori!
Da reditum puero, senis est si gratia vilis:
Si non vis puero parcere, parce seni.
Dixerat hæc: sed et hæc, et multo plura licebat
Dicere; at egressus non dabat ille viro.
Quod simul ac sensit: Nunc, o nunc, Dædale, dixit,
Materiam, qua sis ingeniosus, habes.
Possidet et terras, et possidet æquora Minos:
Nec tellus nostræ, nec patet unda fugæ.
Restat iter cælo: cælo tentabimus ire.
Da veniam cœpto, Jupiter alte, meo!
Non ego sidereas adfecto tangere sedes.

25. *Sit modus exilio, dixit* etc. Non defuerunt inter criticos, qui hoc ἐπεισόδιον damnaverint, non modo quia longius, sed quod minus rei propositæ congruum, videretur. Cui quidem sententiæ, licet paulo duriori, non possum quin ex parte saltem adsentiar, fatearque non tam opportune adduci fabulam, quam egregie a poeta tractari. Perlectam vero quis a carmine censuerit exulandam?

28. *Da mihi posse mori. Sit mihi* Jureti excerpta: eleganti græcismo, γένοιτο, ἔστω, ἐνδέχοιτο. Sic contra, *Non sit, Ne sit*, μὴ γένοιτο, μὴ δ' ἔστω. *Non est*, οὐκ ἔστι, pro non licet, non datur.

33. *Quod simul ac. Simul ut* Regius cum Scaligeri et Jureti excerptis et octo aliis; sed frustra. Metam. II, 167; *Quod simul ac sensere, ruunt:* quatuor libri, *nunc o nunc Dædale*, concinnius: *sentit* etiam recte Commelinianus. HEINS.

34. *Habes. Habe.* Francofurtensis.

35. *Possidet et terras.* Argentinus et unus Vaticanus, et pro diversa lectione Arundelianus, *Possidet en.* Inde legendum Heinsius censebat: Possidet en terras, en possidet æquora Minos.

37. *Restat iter cæli. Cælo* Politiani excerpta, et duo alii: non male. H. Vid. Broukh. ad Propert. II, 1, 20. — *Cælo tentabimus ire. Cælum* Sarravianus et duo alii: vide notas ad Epist. VII, v. 40. HEINS.

38. *Jupiter alte. Alme* editiones Venetæ, Micylli et Bersmanni.

39. *Tangere. Scandere* Vatic. et alius.

Qua fugiam dominum nulla, nisi ista, via est.
Per Styga detur iter : Stygias tranabimus undas.
  Sint mihi naturæ jura novanda meæ.
Ingenium mala sæpe movent : quis crederet unquam,
  Aerias hominem carpere posse vias?
Remigium volucres disponit in ordine pennas,
  Et leve per lini vincula nectit opus;
Imaque pars ceris adstringitur igne solutis,
  Finitusque novæ jam labor artis erat.
Tractabat ceramque puer, pennasque renidens,
  Nescius hæc humeris arma parata suis!
Cui pater : « His, inquit, patria est adeunda carinis :
  Hac nobis Minos effugiendus ope.
Aera non potuit Minos; alia omnia clausit.
  Quem licet, inventis aera rumpe meis.

41. *Tranabimus. Transibimus* Bernensis et sex scripti, et multi editi : *tentabimus* Ambrosianus.

42. *Sint mihi.* Francius volebat, *sint modo naturæ jura novanda mihi* : *movenda* Regius, et emendatum *negata*.

45. *In ordine pennas.* Alas remigium quoque Græci vocant nonnunquam. Sic Æschylus in Agamemnone, de avibus : στροφοδινοῦνται πτερύγων ἐρετμοῖσιν ἐρεσσόμενοι. Εἰρεσίαν πτερῶν Lucianus dixit, in Timone de Mercurio : ὁ μὲν ἀπελήλυθεν, ὡς δοκεῖ. Τεκμαίρομαι γὰρ τῇ εἰρεσίᾳ τῶν πτερῶν. Sic et *alarum remigium* Virgilius in hac eadem de Dædalo Fabula : et *Dædaleum remigium*, auctor supplementi ad Plautin. Amphitryonem.

49. *Tractabat ceramque puer* etc. Hæc eadem, sed plenius, Metam. VIII, 196, sqq. ubi puer,

... Ignarus sua se tractare pericla,
Ore renidenti, modo quas vaga moverat aura,
Captabat plumas; flavam modo pollice ceram
Mollibat; lusuque suo mirabile patris
Impediebat opus.

— *Pennasque renidens. Renitens* sex; *remittens*, duo; *recudens* Palatinus et Vaticanus : *recentes* duo libri : *renectit* Regius. Omnes frustra.

50. *Arma parata.* Francius malebat, *vincla*, ut bis terve vocat; vel, *dona* : sed perperam; adludit enim ad navium *arma* vel *armamenta*, ut vocabantur; nam mox *carinam* vocat, et *remigium* supra, et vers. 64, *vela*. Ita *arma* vocat Virgilius *vela*, lib. V. Æneid. 15, interprete Servio; et lib. VI, 353. Noster XI, Met. 513 : aliique poetæ, ut Græci ὅπλα : unde *armare* et *exarmare* classem, et similia obvia.

51. *His inquit. Hac... carina, Hac nobis Minos effugiendus erit.* Regius : *ope est*. Aldus et recentiores.

54. *Qua licet.* In nonnullis, *quam licet* : utrumque recte. NAUG. *Quem*

Sed tibi nec virgo Tegeæa, comesque Bootæ
  Ensiger Orion adspiciendus erit.
Me pennis sectare datis; ego prævius ibo.
  Sit tua cura sequi; me duce, tutus eris.
Nam sive ætherias vicino sole per auras
  Ibimus; impatiens cera caloris erit:
Sive humiles propiore freto jactabimus alas;
  Mobilis æquoreis penna madescet aquis.
Inter utrumque vola: ventos quoque, nate, timeto;
  Quaque ferent auræ, vela secunda dato. »
Dum monet, aptat opus puero, monstratque moveri;
  Erudit infirmas ut sua mater aves.
Inde sibi factas humeris adcommodat alas,
  Inque novum timide corpora librat iter.
Jamque volaturus parvo dedit oscula nato;
  Nec patriæ lacrimas continuere genæ.

licet meliores, cum prima editione: nonnulli *Quem libet.* Commelinianus et tres alii, *Quamlibet*, etiam non male.

55. *Sed tibi nec virgo Tegeæa* etc. Calisto Lycaonis Arcadiæ regis filia, dicta sic a Tegea urbe. Fabul. vid. apud Nostrum, Metam. II, et Fast. II, 156. Meminit quoque Pausan. Arcad. III, sub finem. — *Comesque Bootæ Ensiger Orion.* Urion primum dictus (οὐρίων) juxta Palæphat. de incredibil. Hist. VIII; sicque adpellatus, ait, διὰ τὸ οὐρῆσαι ἵκετα κατ' εὐφημισμὸν, Ὠρίων. Nota Orionis fabula. Cæterum eadem filio præcipit Dædalus, Metam. loc. cit. 206:

> ... Nec te spectare Booten,
> Aut Helicen jubeo, strictumque Orionis ensem.

58. *Sit tibi cura sequi. Tua cura* prima editio, cum melioribus scriptis, et mox *timeto* pro *caveto*, et *sibi factas* pro *suis*; et *timide*, pro *timidus*. Heins.

66. *Ut sua mater.* Malebat olim Heins. *ut pia*; sed nil opus: Terent. Hecyr. IV, IV, 38: *Mater quod suasit sua.* Ita *vir suus* infr. 551. Ipsa comparatione hacquoque utitur Val. Flacc. VII, 375:

> Qualis adhuc teneros supremum pallida fœtus
> Mater ab excelso produxit in aera nido,
> Hortaturque sequi, brevibusque insurgere pennis:
> Illos cærulei primus ferit horror Olympi,
> Jamque redire volunt, assuetaque quæritur arbor.

68. *Inque novum.* Mentelianus, *in quo novum*, ut notet initium itineris, in quod se dabat, vel tentamen itineris, ut solent aves teneræ pennas quatere, et leviter corpus tollere et librare: et ita Francius conjecerat. Burm.

Monte minor collis, campis erat altior æquis :
  Hinc data sunt miseræ corpora bina fugæ.
Et movet ipse suas, et nati respicit alas
  Dædalus, et cursus sustinet usque suos.
Jamque novum delectat iter; positoque timore,
  Icarus audaci fortius arte volat.
Hos aliquis, tremula dum captat arundine pisces,
  Vidit; et inceptum dextra reliquit opus.
Jam Samos a læva fuerant, Naxosque relictæ,
  Et Paros, et Clario Delos amata Deo.
Dextra Lebynthos erant, silvisque umbrosa Calymne,
  Cinctaque piscosis Astypalea vadis:
Quum puer, incautis nimium temerarius annis,

78. *Inceptum dextra reliquit opus. Relinquit* nonnulli ; unus Vatican. *remisit :* alter Regius, *remittit.* — Ego nihil muto : *relinquere* enim τῷ *inceptum* optime respondet. Donatus ad illa Terentii Andr. II, v, I:

Herus me, relictis rebus, jussit Pamphilum observare.

« Imponitur manus rebus, quum *perficitur* id quod cœperit : *relinquuntur* vero res, quum imperfectæ relinquuntur; » ut Virg. III, Georg. 519:

Atque opere in medio defixa *reliquit* aratra.

81. *Dextra Lebynthos erat, sylvisque umbrosa Calymne.* Pro *Calydna* Regius veterrimus, *Palismne :* prima editio cum nonnullis scriptis, *Palymne.* Forte pro *Calymne :* tam enim Calymnam, quam Calydnam inter insulas recenset Stephanus. Certe lib. VIII, Met.

Dextra Lebinthos erat, fœcundaque melle Calymne.

Occurrit in eadem hac narratione, sive, *Calymne*, ut libri meliores agnoscunt constanter, nisi quod *Calydne* in uno Regio illic offendi : alii, *Calynne* et *Calyne :* apud Strabonem quoque sub finem lib. X, non constant sibi codices, qui modo hanc, modo illam lectionem agnoscunt. De melle tamen Calymnio subscribit Ovidianæ lectioni, in Metamorph. : Ἅπαν μὲν οὖν τὸ νησιωτικὸν μέλι, ὡς ἐπιτοπολὺ ἀςεῖόν ἐςι, καὶ ἐνάμιλλον τῷ Ἀττικῷ. τὸ δὲ ἐν ταῖς νήσοις, διαφερόντως μάλιςα δὲ τὸ Καλύμνιον. At Plinius, libro XI, cap. 13, de melle : « Ibi optimum semper, ubi optimorum caliculis florum conditur. Atticæ regionis hic et Siculæ Hymetto et Hybla ab locis, mox Calydna insula. » Eustathius ad illa Homeri Il. B, 184: νήσους τε Καλύδνας, inter alia, νῆσοι αἱ Καλύδναι εἰσὶν, ἃς ἕτεροι διὰ τοῦ μ' γράφουσι Καλύμνας· ὅτι δὲ ἀγαθὸν μέλι τὸ Καλύδνιον. κ. τ. λ. Deinde, ubi diversas sententias retulit de his insulis, Καλύδναι νῆσοι κατά τινας αἱ Σποράδες, ὧν μία Καλύμνα.

83. *Incautis nimium temerarius annis. Armis* prima editio cum primo Mediceo : unus Vatican. et Amb. *alis :* alius Vaticanus, *ausis.*

Altius egit iter, deseruitque ducem.
Vincla labant; et cera, Deo propiore, liquescit;
Nec tenues ventos brachia mota tenent.
Territus e summo despexit in æquora cælo:
Nox oculis pavido venit oborta metu.
Tabuerant ceræ; nudos quatit ille lacertos;
Et trepidat; nec, quo sustineatur, habet.
Decidit; atque cadens, Pater, o pater, auferor, inquit.
Clauserunt virides ora loquentis aquæ.
At pater infelix, jam non pater, Icare, clamat,
Icare, clamat! ubi es? quove sub axe volas?
Icare, clamabat: pennas adspexit in undis.
Ossa tegit tellus; æquora nomen habent.
Non potuit Minos hominis compescere pennas:
Ipse Deum volucrem detinuisse paro.
FALLITUR, Hæmonias si quis decurrit ad artes;
Datque quod a teneri fronte revellet equi.
Non facient, ut vivat amor, Medeides herbæ,
Mixtaque cum magicis nænia Marsa sonis.

84. *Deseruitque patrem. Ducem* malo cum Moreti et Mentelii codice. Sic Dædalus ad Icarum, Met. VIII:
Me duce, carpe viam.

87. *E summo. A summo* omnes fere editi; sed *e* reposuit Heinsius e Vaticano et uno ex suis; qui et conjecerat, *territus ut summo* etc.

92. *Clauserunt virides.* Imitatio Propertiana ex lib. III, Eleg. V, 10:
Quum moribunda niger clauderet ora liquor.

93. *Jam non pater.* Virg. G. IV, 497:
Invalidasque tibi tendens, *jam non tua*, palmas!

95. *Icare, clamabat. Dum clamat*, Lincolniensis.

96. *Tegit. Tenet* Aprosii et octo alii.

100. *Revellit. Revellet* Regius: alii tres, *revellat.* HEINS.

101. *Ut vivat. Ut duret amor* Mentelii et quatuor alii. Sic II, Amor. Eleg. XIX, 23:
Sic mihi *durat* amor, longosque adolescit in usus.

102. *Mistaque cum magicis mersa venena sonis.* Gruterus ex Palatinis *Marsa venena* scribebat. D. HEINS. *Marsa* legendum omnino cum prima editione, et scriptis quampluri-mis. Sed necdum sanum præstiteris locum, nisi cum optimo Regio et excerptis Scaligeri ac Puteani, reponas *nænia Marsa.* Cantus enim magicus Marsorum serpentibus fatalis creditus. Atque ita lib. VI, Fast. 141, optimi codices, de strigibus:
Sive igitur nascuntur aves, seu carmine fiunt;
Næniaque in volucres Marsa figurat anus;

Phasias Æsoniden, Circe tenuisset Ulixen,
  Si modo servari carmine possit amor.
Nec data profuerint pallentia philtra puellis :
  Philtra nocent animis, vimque furoris habent.
Sit procul omne nefas : ut ameris, amabilis esto;
  Quod tibi non facies, solave forma dabit.
Sis licet antiquo Nireus adamatus Homero,
  Naïadumque tener crimine raptus Hylas;
Ut dominam teneas, nec te mirere relictum,
  Ingenii dotes corporis adde bonis.
Forma bonum fragile est; quantumque accedit ad annos,
  Fit minor; et spatio carpitur ipsa suo.

ubi *Nænia falsa* vulgo legebatur. Hinc *serpentum domitores Marsos* adpellant Plinius ac Gellius; eosque originem a Marso Circes filio ducere testantur, ut artis magicæ peritia, qua vulgo male audiebant, in iis nequaquam sit miranda. Glossæ Isidori, *Marsus, incantator serpentum.* Papias : *Marsus pro incantatore ponitur.* HEINS.

105. *Nec data profuerint.* Alii, *profuerant.* Lego, *profuerunt:* quod postea confirmavit codex Helmæstadiensis. — *Pallentia. Pollentia* est in uno Palatino : eadem varietas apud Tibullum I, Eleg. IX, 17 :

Num te carminibus, num te *pollentibus* herbis,
  Devovit tacito tempore noctis anus?

ut recte viri docti pro *pallentibus*, restituerunt, et ex divite penu egregie illustravit Broukh.: sed quia hic culpat, non commendat *philtra*, vulgatam lectionem retinendam existimo : *pallere* enim de venenis passim dicitur. BURM.

107. *Sit procul omne nefas ; ut ameris, amabilis esto.* Verbatim ex Ovidio, qui jam citatus, apud nos Amorum præceptor, BERNARD :

Sans Canidie, et tout l'enfer armé,
  Soyez aimable, et vous serez aimé.

109. *Sis licet antiquo Nireus adamatus Homero. Scilicet* quinque libri: unus, *si licet;* alius, *sic licet.* Scribe, *sis licet,* atque ita Moreti codex. Licet, inquit, Nireum ab Homero tantopere laudatum æques pulchritudine :

Νιρεὺς, ὃς κάλλιστος ἀνὴρ ὑπὸ Ἴλιον ἦλθε
Τῶν ἄλλων Δαναῶν. Il. B., 673.

Quare Thersiten Lucianus, Dialog. Mort. XXV, cum Nireo colloquentem sic inducit : ἓν μὲν ἤδη τοῦτ' ἔχω, ὅτι ὅμοιός εἰμί σοι, καὶ οὐδὲν τηλικοῦτον διαφέρεις, ἡλίκον σε Ὅμηρος ἐκεῖνος ὁ τυφλὸς ἐπῄνεσεν, ἁπάντων εὐμορφώτατον προσειπών. Hinc Νιρέως εὐμορφότερος adagium apud Græcos, et Νιρέως καλλίων.

110. *Naïadumque tener crimine raptus Hylas.* Rem certatim narraverunt Theocrit. Idyll. XIII; Apollon. II, 1207; Valer. Flacc. III, 563. Unde non immerito Virgil. Georg. III, 6 : *Cui non dictus Hylas puer?*

Nec violæ semper, nec hiantia lilia florent,
  Et riget amissa spina relicta rosa.
Et tibi jam cani venient, formose, capilli:
  Jam venient rugæ, quæ tibi corpus arent.
Jam molire animum, qui duret, et adstrue formæ:
  Solus ad extremos permanet ille rogos.
Nec levis ingenuas pectus coluisse per artes
  Cura sit; et linguas edidicisse duas.
Non formosus erat, sed erat facundus Ulixes;
  Et tamen æquoreas torsit amore Deas.
O quoties illum doluit properare Calypso;

115. *Nec semper violæ, nec semper lilia florent.* Mire turbatur versus hic in vetustis libris : alii codices, *mollia lilia*, vel *candida* : optimus Regius, *Nec violæ semper, nec hyacinthia lilia florent* : cum glossa adscripta, *id est, Apollinea*; sed τὸ *hyac* linea subductum erat, quo id delendum esse significabatur : certe *cinthia lilia* in sex aliis quoque inveni. Unde fuit quum legendum censerem :

Nec violæ, aut semper hyacinthia lilia florent.

Lilia enim et *hyacinthus* solo colore distinguuntur : nisi malis, *hyacinthina* : quomodo *florem hyacinthinum* Catull. dixit. Hæc olim : nunc scribo :

Nec violæ semper, nec hiantia lilia florent.

Atque id confirmant tum Palatinus unus, tum codex probæ notæ, quo Andreas Cavalcantes, Patricius Florentinus, vir eleganter eruditus, me donavit : præterea in uno Ambrosiano id ipsum quoque offendi, et in Hafniensi ac Menteliano. H.

116. *Et riget amissa. Aret et amissa*, ex Palatino Gebhard. lib. II; antiq. lect. 9 : et ita unus Heins. *et caret.* Francof.

119. *Jam molire animum* etc. Prudenter juvenem monet, ut formæ caducitatem ingenii donis per laborem plurimum exculti, tentet rependere ; hortaturque ut ea sibi comparet, quæ *durent*, et ideo dicit *molire*, quod est magno conatu, et molimine magno aliquid agere. — Recte quoque *adstrue formæ* Regius cum Scaligeri excerptis et septem aliis : hoc est, *superadde.* Sic *novum veteri ædificio adstruere* dixit Columella; neque aliter optimi Latinitatis auctores.

120. *Permanet. Pertinet* unus Bernensis : de quo cogitandum, nam pro *pertingere*, quo hodie perperam utuntur, veteres usos hoc verbo docet Burm. ad Quintil. II, de Inst. Orat. 4.

122. *Edidicisse. Addidicisse* Aprosii : *linguas duas*; Romanam intelligit et Græcam.

124. *Æquoreas torsit amore deas.* Scribe, *æquoream Deam* : nisi et Circe deabus æquoreis accensenda. Heins. *Traxit amore*, Vatican.

125. *O quoties illum doluit properare Calypso!* Vid. Homer. Odyss. E, 203, sqq. et quod inde Propert. depromsit, I, Eleg. XV, 9, sqq.

Remigioque aptas esse negavit aquas!
Hæc Trojæ casus iterumque iterumque rogabat.
Ille referre aliter sæpe solebat idem.
Litore constiterant: illic quoque pulchra Calypso
Exigit Odrysii fata cruenta ducis.
Ille levi virga, virgam nam forte tenebat,
Quod rogat, in spisso litore pingit opus.
Hæc, inquit, Troja est: muros in litore fecit.
Hic tibi sit Simoïs: hæc mea castra puta.
Campus erat, (campumque facit,) quem cæde Dolonis
Sparsimus, Hæmonios dum vigil optat equos.
Illic Sithonii fuerant tentoria Rhesi:
Hac ego sum raptis parte revectus equis.
Pluraque pingebat; subitus quum Pergama fluctus
Abstulit, et Rhesi cum duce castra suo.
Tum Dea: quas, inquit, fidas tibi credis ituro,
Perdiderint undæ nomina quanta, vides!

ERGO age: fallaci timide confide figuræ,

130. *Exigit Odrysii fata cruenta ducis.* Rhesi scilicet, quem *Odrysium* vocat, ab Odrysarum gente, quæ pars Thraciæ fuit, ubi regnabat. De *fatis* autem, et *cruentis* quidem, vid. Homer. Iliad. K, 434, et Penelop. Epist. 39, cum notis. Ibid de Dolone. — *Fata cruenta.* *Facta* multi editi et scripti: *castra* Mentel. unus.

132. *Pingit opus.* *Versat* Thuaneus.

135. *Campus erat, campum fecit.* *Campumque facit*, emendatioris notæ libri magno numero. IV, Fast. 691:

Hoc, ait, in campo, campumque ostendit, habebat
Rus breve cum duro parca colona viro.

138. *Captis nocte reversus equis.* *Revectus* potiores scripti: probe Ulixes in Sabiniana responsione:

Evasi, et Thracum cæso duce prælia Rheso,
In mea captivis castra revectus equis.

Sed vox illa *nocte* non placet, quia ambiguam sententiam facit, et cum *hac* construi non debet: non enim noctem poterat præsentem pingere et ostendere. Quare cum Hafniensi malim,

Hac ego sum captis parte reversus equis.

Raptis etiam omnes fere scripti *rapti* enim erant; et celeritate uti debuit Ulixes, ut, antequam nox abiret, *reverteretur*. BURM.

142. *Perdiderint undæ nomina quanta vides.* Eo gravior sententia, quo repentina magis exsurgit, nec opinantem lectorem subito a ludicris ad severiora convertit.

143. *Fallaci timide confide figuræ.*

[redacted]

Quisquis es : aut aliquid corpore pluris habe.
Dextera præcipue capit indulgentia mentes :
Asperitas odium, sævaque verba movent.
Odimus accipitrem, quia semper vivit in armis,
Et pavidum solitos in pecus ire lupos.
At caret insidiis hominum, quia mitis, hirundo ;
Quasque colat turres Chaonis ales habet.
Este procul, lites, et amaræ prælia linguæ :
Dulcibus est verbis mollis alendus amor.
Lite fugant nuptæque viros, nuptasque mariti ;
Inque vicem credunt res sibi semper agi.
Hoc decet uxores : dos est uxoria lites.
Audiat optatos semper amica sonos.
Non legis jussu lectum venistis in unum :
Fungitur in vobis munere legis amor.
Blanditias molles, auremque juvantia verba
Adfer, ut adventu læta sit illa tuo.
NON ego divitibus venio præceptor Amoris :
Nil opus est illi, qui dabit, arte mea.
Secum habet ingenium, qui, quum libet, Accipe, dicit.
Cedimus : inventis plus placet ille meis.

Duo codices, *timide ne crede*. Forte, *fallaci timide te crede figuræ* : duo etiam libri, *nimium ne crede*. Virg. Eclog. II, 17 :

O formose puer, nimium ne crede colori.

144. *Atque aliquid*. *Aut aliquid* meliores. HEINS. *Corpore majus habet* unus Heinsii pro varia lectione : non male, si *habe* legas, cum duobus aliis codicibus.

146. *Asperitas odium* etc. *Verba movet* quatuor libri : duo, *bella movent*. Commelinianus cum Arundeliano, *sævaque verba movent*: recte. H.

151. *Este procul, lites*. Neapol. *ite procul*, non invenuste ; ut in formula, *procul hinc, procul ite profani*.

152. *Mollis alendus*. Duo libri, *alliciendus amor*, ut lib. III, 510 :

Comibus est oculis alliciendus amor.

Et infra, vers. 444 :

Acribus est stimulis eliciendus amor.

Deinde Junianus habebat, *dulcibus est signis*, forte pro *linguis*. HEINS.

153. *Lite fugant*. *Fugent* Regius et Lincolniensis cum excerptis Puteani et Scaligeri: *credant* quoque sequenti versu pro *credunt*, iidem : et *res* pro *rem*, meliores omnes : sequor.

164. *Inventis plus habet ille meis*.

Pauperibus vates ego sum, quia pauper amavi:
Quum dare non possem munera, verba dabam.
Pauper amet caute : timeat maledicere pauper;
Multaque, divitibus non patienda, ferat.
Me memini iratum dominæ turbasse capillos :
Hæc mihi quam multos abstulit ira dies!
Nec puto, nec sensi tunicam laniasse; sed ipsa
Dixerat, et pretio est illa redemta meo.
At vos, si sapitis, vestri peccata magistri
Effugite; et culpæ damna timete meæ.
Prælia cum Parthis, cum culta pax sit amica;
Et jocus, et causas quidquid amoris habet.
Si nec blanda satis, nec erit tibi comis amanti;
Perfer, et obdura; postmodo mitis erit.
Flectitur obsequio curvatus ab arbore ramus :
Frangis, si vires experiere tuas.
Obsequio tranantur aquæ : nec vincere possis
Flumina, si contra, quam rapit unda, nates.

Plus placet Regius, et multi alii cum Jureti excerptis : plures cum prima editione et excerptis Puteani ac Scaligeri, *plus valet*. Heins.

169. *Me memini iratum* etc. Vid. Amor. I, Eleg. VII : *Adde manus in vincla meas* etc. — *Me iratum memini. Me memini iratum*, scripti et primæ editiones. Heins. Vid. ad III, Am. VII, 26. Tentaverat et Heinsius rescribere, *iratus memini*, ut apud Propert. II, Eleg. VI, 46 : *Visura et quamvis numquam speraret Ulixen*, pro *visuram se*.

170. *Hæc mihi quam multos abstulit ira dies. Illa* scripti plerique. Regius pro diversa lectione *Heu mihi*: prima editio, *Hic*. Legendum forte:
Lis mihi quam multas abstulit illa dies? — Sic Heinsius, sollicitus nimium locos vel apertissimos sollicitandi. Qui fit enim ut non intellexerit vir omnium sagacissimus, mirum in modum congruere hic pentametrum, cum superiori versu; *iramque irato* dies tam multos abstulisse?

173. *At vos, si sapitis. Qui sapitis* nonnulli. Heins. Sed III, Amor. VIII, 25 : *Discite, si sapitis*. Et I, Art. 643 : *Ludite, si sapitis, solas impune puellas*. Et alibi.

177. *Nec erit tibi comis amica*. In nonnullis, *Si nec blanda satis, nec erit tibi comis amanti*. Naug. *Tibi amanti* meliores cum prima editione.

180. *Franges, si vires experiere tuas*. *Frangis* meliores : *experiare* etiam nonnulli. Heins.

Obsequium tigresque domat, Numidasque leones :
Rustica paulatim taurus aratra subit.
Quid fuit asperius Nonacrina Atalanta ?
Succubuit meritis trux tamen illa viri.
Sæpe suos casus, nec mitia facta puellæ
Flesse sub arboribus Melaniona ferunt.
Sæpe tulit jusso fallacia retia collo :
Sæpe fera torvos cuspide fixit apros.
Sensit et Hylæi contentum saucius arcum :

183. *Tumidosque leones. Numidasque* Regius cum Puteani ac Scaligeri excerptis, et duodecim aliis. Jureti excerpta cum nonnullis, *Numidosque:* prima editio, *mundosque:* duo, *timidosque :* unus, *undasque :* quæ omnia ad veram lectionem adludunt. Mart. l. VIII. Epigr. IV, de leone eleganter et vere :

Sed cujus tremerent ipsi quoque jura leones,
Cui diadema daret marmore picta Nomas.

Ursos Numidas habes apud Juvenalem, Sat. IV. Sic *Pœnos leones* dixit, IV, Trist. Eleg. VI :

Tempore Pœnorum compescitur ira leonum.

Quomodo et Virgilius in Eclogis et in Ciri : et Claud. III, de Rap. 166.

... Rabies Pœnorum inopina leonum.

Dracontius Hexaëmero :

Arida vipereos angues excepit arena :
Sortitur Numidæ tellus fera colla leonum ;

ubi perperam legitur nunc, *Humida sortitur tellus. Gætulos* Plautus Menæchmis v. 2. et Horat. lib. I, Od. XXIII ; et Stat. Theb. IX, et Virgil. V, Æneid. 351. Sic *Armeniæ tigres* alibi non uno loco occurrunt, et *Ossea ursa* Metam. XII : ubi male *obscœnam* reponunt. *Gætulas quoque leænas* idem Horat. lib. III, Od. 20. *Getulum elephantem* Lucan. lib. VI, 208. *Pannonis ursa* eidem libro VI, 220. Veram hujus loci lectionem Fruterius quoque vidit in Verisimilibus. HEINS.

187. *Nec mitia. Immitia* plures scripti et quidam editi : perperam ; vid. ad I, Amor. VI, 17.

188. *Flesse sub arboribus Milaniona ferunt.* Vid. ad Am. III, El. II, 29, quæ de Milanione et Atalanta. — *Melaniona.* Valde turbant in hoc nomine veteres libri. Sed lege *Milaniona* cum Regio, qui lib. etiam III, 775, cum aliis melioribus, *Milanion humeris Atalantes crura ferebat.* Reliqui codices, *Minaliona*, aut *Mimaliona.* Apud Græcos Μειλανίων est, ut Xenophonti, de Venatione ; at poetis Μειλανίων. Sic Musæus, 153 :

Παρθένος οὐ σὲ λέληθεν ἀπ' Ἀρκαδίης Ἀταλάντη,
ἢ ποτε Μειλανίωνος ἐρασσαμένου φύγεν εὐνήν.

190. *Sæpe fera torvos cuspide fixit apros.* Aprosii liber, *sæpe feras missa cuspide*, ut *missum fulmen* Epist. V ; sed quia sequitur, *missis sagittis*, mallem, *sæpe feros torta cuspide fixit apros :* alii pro *missa*, habent *sæva*, vel *jussa.* HEINS.

191. *Sensit et Hylæi contentum saucius arcum.* De Hylæo, qui unus e Centauris, vid. ad Virg. Georg. II, 457 ; Propert. I, Eleg. I, 13 ; et Apollod. III, 9 ; Conf. quoque Cal-

Sed tamen hoc arcu notior alter erat.
Non te Mænalias armatum scandere silvas,
Nec jubeo collo retia ferre tuo;
Pectora nec missis jubeo præbere sagittis:
Artis erunt cauto mollia jussa meæ.
Cede repugnanti; cedendo victor abibis.
Fac modo, quas partes illa jubebit, agas.
Arguet, arguito; quidquid probat illa, probato:
Quod dicet, dicas: quod negat illa, neges.

limach. in Dianam, 221. — *Sensit et Ilei contentum saucius arcum.* Ita quidem in Aldinis legitur, sed falso. *Hylæi* enim legendum; id quod ex Callimachi loco, supra jam adlato, patet, ubi de Hylæo et Rhœco Centauris (quos Atalanta, eo quod vim inferre sibi tentassent, sagittis confecit) in hunc modum legitur: *οὐδὲ μὲν Ὑλαῖόν τε καὶ ἄφρονα Ῥοῖκον ἔολπα οὐδέπερ ἐχθαίροντας, ἐν Ἀΐδι μωμήσεσθαι Τοξότιν· οὐ γάρ σφιν λαγόνες συνεπιψεύσονται Τάων Μαιναλίη νᾶεν φόνῳ ἀκρώρεια.* Intelligimus autem hic, poetam illud voluisse significare, in gratiam Atalantæ Melanionem sustinuisse ab Hylæo ultro sauciari. Quod et versus innuere videtur, qui infra sequitur: *Pectora nec missis jubeo præbere sagittis* etc. Vid. Ill. Spanheim. ad d. l. Callimachi.

192. *Notior alter erat.* Junianus, *certior. Fortior alter*, Bernensis et octo alii. Sed *certior*; ut sæpe alibi.

193. *Mænalias silvas.* Et silvas in montibus esse novi, sed an æque recte *scandere silvas* dicatur, dubito. Duo scripti, *Mænalios montes:* unus Heinsii, *Menalias rupes:* utrumvis præstat: *rupes* etiam laborem augerent. Burm.

194. *Nec jubeo collo retia ferre tuo.* Τὸ *jubeo* quum denuo occurrat versu proxime sequenti, hic nequaquam videtur admittendum; nec juvant tamen libri veteres. Censeo nihilominus scribendum esse, ex Nasonis sententia:

Subdola nec collo retia ferre tuo:

ut apud Martialem, magnum Nasonis imitatorem, II, Epigr. 40:

Subdola tenduntur crassis modo retia turdis. H.

195. *Nec missis. Nec Scythicis* duo codices, quod non de nihilo: *nec fixis* Vaticanus unus.

198. *Fac modo, quas partes illa jubebit, agas.* Verbatim locum hunc, et lepore solito expressit Bernard, *Art d'Aimer*, ch. II:

Ris, si l'on rit; pleure, si l'on soupire;
Près d'une folle, imite son délire:
Pour une muse, orne ce que tu dis.
Est-on dévot? sois dévot, et médis!
Fuis ce qu'on hait, encense ce qu'on loue:
Gai si l'on chante, et dupe si l'on joue.

— *Fac modo, quas partes illa jubebit, agas. Eas* Regius, cum multis aliis non contemnendæ notæ: quare scribendum fortassis, etsi vulgata non displicet:

Fac modo quas partes illa subibit, eas.

Pro *subeas: subibit* certe in altero Regio legebatur. — Vix credibile quantum verbo hoc *ire* vir cl. delectetur.

Riserit? adride : si flebit, flere memento.
  Imponat leges vultibus illa tuis.
Seu ludet, numerosque manu jactabit eburnos,
  Tu male jactato, tu male jacta dato:
Seu jacies talos, victam ne pœna sequatur,
  Damnosi facito stent tibi sæpe canes:
Sive latrocinii sub imagine calculus ibit,
  Fac pereat vitreo miles ab hoste tuus.
Ipse tene distenta suis umbracula virgis :
  Ipse face in turba, qua venit illa, locum.
Nec dubita tereti scamnum producere lecto :

201. *Si flebit*, *flere*. In Francof. erat, *flerit*, *deflere memento:* eleganter mehercule; subintellecto illo *si*, ut millies. Vid. I, Amor. IV, 29. *Deflere* vero plus est quam *flere*, ut apparet ex usu hujus verbi ad rogum, ubi *deflebantur* mortui : quo forte respicit; ut nimirum, puella flente aliquem ex suis mortuum, amatori, tamquam ad rogum, vehementius deflendum esse, præcipiat. BURM.

204. *Tu male jactato* etc. De duodecim scriptorum lusu agit. Cicero in Hortensio: « Itaque tibi concedo, quod in duodecim scriptis solemus, ut calculum reducas, si te alicujus dati pœnitet.» Quintil. Institut. XI, Orator. cap. II.

205. *Seu jacies talos*, *victam ne pœna sequatur* etc. *Pœnam* hic exponit Merula pro dolore: ut sit sensus, *Ne victa ludo puella doleat.* Mihi vero magis placet, ut *pœnam* accipiamus pro multa, sive pecunia, quam, qui victus est, persolvere necesse habet. MICYLL.

206. *Damnosi canes*. *Senioni*, qui jactus felicissimus, unio, seu canis illi contrarius, opponebatur ; sic et Persio *damnosa canicula*, de eadem re, Satyr. III, 49, et *dexter senio*. Propert. IV, Eleg. VIII, 45 :

Me quoque per talos Venerem quærente secundos,
  Semper damnosi subsiluere canes.

De *senione*, *canicula*, et *Venere* in jactu talorum satis distincte Scholiastes Persii : « Senio et Canicula et Venus proprio nomine jactus tesserarum sunt. Verbi gratia : dum tres seni proveniunt, is jactus *senio* est : in quo notandum, quod interdum etiam est sinister : dum vero tres, *unio*, *canicula* : *Venus* autem, dum jactus juxta rationem numeri optime connectuntur; quam connexionem unio, id est canicula in fine tabulæ conficere solet. » HEINS. — Vossianus, *damnosos facito*. Sic et alibi hoc loquendi modo utitur.

209. *Ipse tene distenta suis umbracula virgis*. Vide quæ de *flabellis* et *umbellis* adnotavimus, ad Amor. III, Eleg. II, 38.

211. *Tereti scamnum producere lecto*. Lipsius lib. III, Centur. Epist. Misc. II : scamnum idem esse, quod sellam sive cathedram putat : sed qua ratione tunc scamnum lecto produceretur ? Melius capitur de

Et tenero soleam deme, vel adde, pedi.
Sæpe etiam dominæ, quamvis horrebis et ipse,
Algentis manus est calfacienda sinu.
Nec tibi turpe puta, quamvis tibi turpe, placebit,
Ingenua speculum sustinuisse manu.
Ille, fatigatæ perdendo monstra novercæ,
Qui meruit cælum, quod prior ipse tulit,
Inter Ioniaeas calathum tenuisse puellas
Creditur, et lanas excoluisse rudes.

scamno, quo utebantur, lectos altiores conscensuri. Varro lib. IV, de Ling. Lat. *Quia simplici scansione scandebant in lectum non altum, scabellum; in altius, scamnum.* Per *lectum* vero hic non lecticam, sed adcubitorium intelligerem, quia de solea sequitur, quam posuisse adcubituros, notius est, quam ut demonstrari egeat. *Supponere lecto* Bernensis et unus Heinsii: *subducere* Vossii et Hafniensis. BURM.

212. *Tenero soleam deme, vel adde pedi.* Exequebantur hæc pueri ad pedes, et ancillæ quas, e munere, a *sandalio* vocabant. Differebat autem a calceo *solea*: calceus enim pedem totum texit; *solea*, plantam tantum: pars enim superior habenis devinciebatur. Quæ autem Latinis differentia calceum inter et *soleam*, eadem ponebatur apud Græcos inter ὑπόδημα et σανδάλιον.

213. *Quamvis horrebis et ipse.* Nonnulli, *algebis;* sed *horrere* pro *algere* rectum est. Propertius lib. IV, El. 5: *Horruit algenti tegula curta foco.* Hinc et *horror* pro frigore. Versu proximo legebat Janus Gebhardus: *Manus reficienda sinu*, quum in Palatino codice *conficienda* invenisset; sed vulgata scriptura non est sollicitanda.

215. *Quum vis sit turpe, placebit. Quamvis tibi turpe*, venusta repetitione Sarravianus, et prior Mentelii.

216. *Ingenua speculum sustinuisse manu.* Hoc quippe servile munus; et ex ancillis una, *cui nomen ab usu* latris erat, dominæ speculum porrigebat.

217. *Ille fatigatæ vincendo monstra novercæ. Præbendo* Regius cum excerptis Scaligeri et sex aliis præstantioris notæ; quod tamen non satisfacit: totidem scripti cum prima editione, *perdendo*: ut Epist. IV, 170: *Silvaque perdendas præbeat alta feras.* Impensius tamen placet, quod in codice Argentinensi offendebam, *perimendo*: atque ita insistens vestigiis optimi Regii jam ante conjeceram legendum. Duo codices, *premendo*: hæc æmulatur lib. IX, Met. 198, ubi Hercules:

... Defessa jubendo est
Sæva Jovis conjux: ego sum indefessus agendo.

219. *Inter Ioniacas.* Scaliger, *inter Mæonias calathum tenuisse puellas.* scribebat. DAN. HEINS. *Ionicas inter* prima editio et potiores scripti: alii, *Inter Ionicas*, vel *Ionias inter*. Comelinianus, *Inter Achaïadas*. Scribo, *Inter Mæonidas*, vel *Mygdonidas*: quod posterius malo. Lyda enim

Paruit imperio dominæ Tirynthius heros.
  I nunc; et dubita ferre, quod ille tulit:
Jussus adesse foro, jussa maturius hora
  Fac semper venias; nec nisi serus abi.
Occurras aliquo tibi dixerit? omnia differ;
  Curre; nec inceptum turba moretur iter.
Nocte domum repetens epulis perfuncta redibit:
  Tunc quoque pro servo, si vocat illa, veni.
Rure eris, et dicet: venias, Amor odit inertes:
  Si rota defuerit, tu pede carpe viam.
Nec grave te tempus sitiensve Canicula tardet,
  Nec via per jactas candida facta nives.
Militiæ species amor est; discedite, segnes:
  Non sunt hæc timidis signa tuenda viris.
Nox, et hiems, longæque viæ, sævique dolores
  Mollibus his castris, et labor omnis inest.
Sæpe feres imbrem cælesti nube solutum;

aut Phrygia Omphale, quæ et *Mæonis* Nostro dicta lib. II, Fastorum. Neque me fugiunt quæ ad Epist. IX, vers. 73, hoc de loco notavi; sed accuratius singula perpendenti, tam illic, quam hic, censeo legendum:

Inter Mygdonidas calathum tenuisse puellas.

Nam *Mæonia zona* illic paulo ante præcesserat. HEINS.

223. *Maturius. Maturior* Bernensis unus; et mox uterque, cum septem aliis, *jussus abi.*

228. *Pro servo.* Nimirum, qui facem sustineat, quem *adversitorem* dixisse veteres, docet Donatus ad Ter. Adelph. I, I. *Vocat* etiam recte notavit Douza proprium esse verbum, ut Ep. XX: *Ignoras tua jura, voca.* BURM.

231. *Nec grave te tempus. Frigus* explicat Merula: atqui de hieme in pentametro agit. Intellige ergo tempus ex æstate in autumnum præceps, quod ventis et pluviis crebrum, et morborum fœcundum. Horat. III, Od. XXIII, 5, sqq.:

Nec pestilentem sentiet Africum
Fœcunda vitis, nec sterilem seges
Rubiginem, aut dulces alumni
Pomifero *grave tempus* anno.

233. *Militiæ species amor est.* Dixit ipse jam, et probavit: *Militat omnis amans* etc. Amor. I, Eleg. IX.

234. *Signa tuenda.* Jureti codex cum multis aliis, *signa ferenda.* — *Tenenda*, Patavin. *Signa ferenda*, duo. Nil tamen *mutandum* censet Heinsius.

235. *Sævique dolores. Labores* multi editi, et Bernensis unus, et tres alii et seq. versu, *dolor. Calores* Junian.

237. *Imbrem cælesti nube solutum.*

Frigidus et nuda sæpe jacebis humo.
Cynthius Admeti vaccas pavisse Pheræas
Fertur, et in parva delituisse casa.
Quod Phœbum decuit, quem non decet? exue fastus,
Curam mansuri quisquis amoris habes.
Si tibi per tutum, planumque negabitur ire,
Atque erit opposita janua fulta sera;
At tu per præceps tecto delabere aperto:
Det quoque furtivas alta fenestra vias.
Læta erit, ut causam tibi se sciet esse pericli:
Hoc dominæ certi pignus amoris erit.
Sæpe tua poteras, Leandre, carere puella:
Tranabas, animum nosset ut illa tuum.
Nec pudor ancillas, ut quæque erit ordine prima,
Nec tibi sit servos demeruisse pudor.
Nomine quemque suo, nulla est jactura, saluta:

Sic *cælestem aquam*, Horat. lib. III, Od. 10. Dixit et Noster infr. 352. *Imbres solutos* quatuor libri: *imbrem fluentem* unus.

238. *Frigidus et nuda sæpe jacebis humo. Manebis* excerpta Jureti: ut apud Horatium, lib. I, Od. 1: *manet sub Jove frigido venator*. Hinc *emansores*. Glossæ Stephani, *Emansio*, Παννυχισμός. *Emanet*, διαμένει, παννυχεύει. HEINS.

239. *Pavisse per æstus*. Scripti multi, *per herbas*; sed aut *Pherei* legendum cum Regio, Jureti, Scaligeri ac Puteani excerptis, et Lincolniensi codice; aut *Pheræas*, cum uno Vaticano et Patavino, ac prima editione. Vide quæ jam ea de re, ad Epist. V, 151.

243. *Si tibi per tutum planumque negabitur ire. Placidumque* scripti plerique; sed diu est quod *planumque* vidi corrigendum, quod unus ex Vaticanis postmodum confirmavit. *Plana* præcipitiis et arduis et præruptis opponuntur. Seneca, *Phænissis*: (ita enim optimus Mediceus inscribit Tragœdiam, quæ *Thebaïdis* nomine perperam circumfertur.):

In plana tendis? vado: prærupta appetis?
Non obsto; sed præcedo. HEINS.

244. *Opposita janua fulta sera. Apposita* alter Regius: diximus Am. III, Eleg. XIV, 10.

245. *Aperto. Ab alto* unius Regius.

247. *Se sciet. Se feret*. Bernensis: *sentiat* Palat. *sentiet* Bernensis et tres alii: *et casum tibi sentiet*, unus Heinsii.

248. *Amoris erit. Amoris habe* Palat.

250. *Nosset. Sciret* Vossii et duo alii.

252. *Servos demeruisse pudor. Emeruisse* codex Moreti, et unus Vaticanus. Vide Notas ad Epist. VI, 138.

Junge tuis humiles, ambitiose, manus.
Sed tamen et servo, levis est impensa, roganti
Porrige fortunæ munera parva tuæ.
Porrige et ancillæ, qua pœnas luce pependit
Lusa maritali Gallica veste manus.
Fac plebem, mihi crede, tuam: sit semper in illa
Janitor, et thalami qui jacet ante fores.

254. *Junge tuis humiles, ambitiose, manus.* Si Tanaq. Faber consuluisset codices scriptos, non ita paratragœdiatus esset lib. I, Ep. LIV; nec legendum contendisset:

Jungere neu dubites, ambitiose, manus.

Hoc est carnificare auctores, non emendare, quum in Regii codicis lectione omnia sint planissima: junge *manus humiles*, id est, servorum et ancillarum, tuis manibus. — Optime Burman.! Qui utinam sæpius, quam in alios, in semetipsum legem hanc sanxisset!

256. *Fortunæ munera parva tuæ.* Malim, *parca*: nam *parva* mox sequitur. Sic apud Martialem lib. v, Epigr. ult. pro *munera parva*, puto reponendum *parca*, quia *minora* sequitur; ne bis idem dicat. HEINS.

258. *Lusa maritali Gallica veste manus.* Primus, quod sciam, Janus Parrhasius ad Claudiani *Raptum Proserpinæ*, mentem Nasonis perspexit: ejus verba adscribam, quum liber ille difficulter inveniatur venalis. Igitur postquam monuit, *qua luce*, non *quæ*, quod tamen membranis omnibus pertinaciter inhæret, corrigi debere, hæc addit: « Aristides Milesius de rebus Italicis libro primo, sic ait: Gallorum dux Atepomarus, quum Romanos longa fessos obsidione videret, postulavit, ut si salvos se vellent, matresfamilias et virgines ad stuprum dederent. Senatus, Retanæ ancillæ consilio, ad hostes habitu dominarum submisit ancillas; datoque ab eis signo, eruptione facta Romani somno meroque depositos Gallos omnes obtruncant: parta victoria, Ancillariorum diem solemnem perpetuo sanxerunt. Historiam repetit Plutarchus, Polyænusque Macedo Strategematôn octavo. Macrobius alios sequutus auctores ab Aristide paulo deflexit. Ovidius amanti præcipit, ut Nonis Caprotinis, quo die Galli cæsi sunt, aliquid ancillæ largiatur, ut alacrius operam navans iter adfectet ad dominam. » Hæc Parrhasius. Varro l. v, de Ling. Lat.: « Nonæ caprotinæ, quod eo die in Latio Junoni Caprotinæ mulieres sacrificant, et sub caprifico faciunt, et e caprifico adhibent virgam. » Plutarchus *νόννας κάπρωτίνας* hunc diem passim adpellat; et a Capreæ palude, ad quam Romulus occubuit, denominatas esse contendit.

259. *Fac tuam.* Imitatione Terentii, qui Adelph. V, VI, 10: *Paulatim plebem primulum facio meam*: hoc est, mihi faventem. BERSMAN.

260. *Qui jacet. Quæ*, Argentinensis: ut forte ancillam, vel anum, quæ dominæ cubiculum servat, posset intelligi; ut Epist. XXI, 19:

Ante fores sedet hæc, etc.

Nec dominam jubeo pretioso munere dones :
  Parva, sed e parvis callidus apta dato.
Dum bene dives ager, dum rami pondere nutant,
  Adferat in calatho rustica dona puer.
Rure suburbano poteris tibi dicere missa ;
  Illa vel in sacra sint licet emta via.
Adferat aut uvas, aut quas Amaryllis amabat ;
  At nunc castaneas non amat illa nuces.
Quin etiam turdoque licet, missaque columba,
  Te memorem dominæ testificere tuæ.
Turpiter his emitur spes mortis, et orba senectus.
  Ah pereant, per quos munera crimen habent !
Quid tibi præcipiam teneros quoque mittere versus ?
  Hei mihi ! non multum carmen honoris habet !
Carmina laudantur : sed munera magna petuntur.
  Dummodo sit dives, barbarus ipse placet.
Aurea nunc vere sunt secula ! plurimus auro
  Venit honos : auro conciliatur amor.
Ipse, licet Musis venias comitatus, Homere ;

261. *Munere dones.* Mentelianus venuste, *dites*, quod pretioso muneri convenientius ; non vult enim talia munera amicæ esse danda, unde ejus fortunæ incrementa possint sumere, et illa ditescere ; sed tantum parva et apta, et voluntatem testantia. BURM.

266. *Illa vel in sacra. Illa tibi in sacra* quidam. In via illa, venalia, inter alia edulia, poma et fruges.

267. *Aut quas Amaryllis amabat.* Nuces, scil. respicit autem ad illa Virgil. Ecl. II, 52 :

Castaneasq. nuces, mea *quas Amaryllis amabat.*

269. *Missaque columba.* Alii quidam *corona*, quod de corona turdorum capi posse Heinsius conjecerat, ut Martial. Xen. 50 :

Texta rosis fortasse tibi, vel divite nardo :
  At mihi *de turdis* facta *corona* placet.

Et III, Epigr. 47 :

Illic *coronam* pinguibus gravem turdis,
Leporemque læsum Gallici canis dente, etc.

Sed quia hic de parvis et rusticis muneribus agit, prætuli, quod in septem scriptis exstat, *missaque columba :* hoc enim aptissimum Veneris amoribus munus. Theocr. Idyl. V : *Ὤχα οἱ τὰν φάσσαν ἴδωκα* ; et quæ ibi Meursius. Alia poetarum Græcorum loca habet Athenæus lib. XIV, 19.

271. *Emitur spes.* Terentianum, ex Adelph. II, 21 : *spem pretio non*

Si nihil adtuleris, ibis, Homere, foras.
Sunt tamen et doctæ, rarissima turba, puellæ:
Altera non doctæ turba, sed esse volunt.
Utraque laudentur per carmina: carmina lector
Commendet dulci qualiacumque sono.
His ergo, aut illis, vigilatum carmen in ipsas,
Forsitan exigui muneris instar erit.
At, quod eris per te facturus, et utile credis,
Id tua te facito semper amica roget.
Libertas alicui fuerit promissa tuorum;
Hanc tamen a domina fac petat ille tua.
Si pœnam servo, si vincula sæva remittis,
Quod facturus eras, debeat illa tibi.
Utilitas tua sit: titulus donetur amicæ.
Perde nihil: partes illa potentis agat.
Sed te, cuicumque est retinendæ cura puellæ,
Adtonitum forma fac putet esse sua.
Sive erit in Tyriis; Tyrios laudabis amictus:
Sive erit in Coïs, Coa decere puta.
Aurata est? ipso tibi sit pretiosior auro:

emo. Respicit captatores hæreditatum, qui orbos præcipue colebant: de quibus egregie multa Horat. II, Sat. v; et Petron. cap. CXVI, sqq.

282. *Altera non doctæ turba, sed esse volunt.* Doctrinæ famam ambiunt, licet ignaræ.

283. *Utraque laudetur. Laudentur* Neapolitanus cum uno Vaticano: concinnius. Sallustius, Catilin. 49: *Uterque cum illo graves inimicitias exercebant.*

294. *Partes illa potentis agat.* Ita hæc scena agatur, ut illa videatur omnia a te *posse* impetrare, etiam quæ tu ægre concederes, nisi deprecaretur pro servo et aliis amica; ita illa potens sit apud te specie, quum etiam sine ejus precibus per te hoc facturus fuisses. Sic III, Met. 292: *Læta malo nimiumque potens.* Ita *potentes amici*, qui apud reges et principes omnia quæ petunt obtinent. BURM.

296. *Adtonitum forma fac putet esse.* Sic laudet amans formam et cultus puellæ suæ, ut mirantem ipsa miretur, et *adtonitum* videat.

298. *Sive erit in Cois, Coa decere puta.* Ubique fere *Coa vestis* pro bombycina accipitur, et in Co insula eadem bombycina fiebant, ut Plinius docet, II, 23. Ceterum, diversæ insulæ *Cos* et *Ceos.*

Gausapa si sumsit, gausapa sumta proba.
Adstiterit tunicata? moves incendia, clama!
Sed timida, caveat frigora, voce roga.
Compositum discrimen erit? discrimina lauda:
Torserit igne comam? torte capille, place.
Brachia saltantis, vocem mirare canentis:
Et, quod desierit, verba querentis habe.
Ipsos concubitus, ipsum venerere licebit
Quod juvat; et querula gaudia voce notes.
Ut fuerit torva violentior illa Medusa,

300. *Gausapa si sumsit.* Agnoscunt tria Grammatici: *Gausapa*, *Gausape*, *Gausapum*. Fuit vestimentum ex pingui ac densa lana compactum, et ex una tantum parte villosum; nam quod utrinque villos habebat, *amphimallum* græce dictum est. Plinius, VIII, 49.

301. *Moves incendia.* Totum me incendis, quia rara veste, et magnam partem nuda conspiceris. Tunica enim pectus, brachia et crurum partem non minimam sinebat conspici.

303. *Compositum discrimen.* In Hafniensi et Francofurtensi, *quum positum discrimen erit*; quod præstare puto. *Componere* enim certum ornatum notat, quum crines in cincinnos et gradus sunt flexi; sed de illo hic nondum agitur, at in sequenti pentametro. Neque *discrimen* aliud notare videtur, quam capillum pectine extricatum, et *discriminatum*, id est, divisum in duas, vel plures partes. *Discerniculum capilli* vocat Nonius, et interpretatur *acum*, *quæ capillos mulierum ante frontem dividit*: ubi forte melius, *a fronte*; et ita in antiquis Glossis, *discrimen* ἀνακτένισμα, διάκριμα vertitur. B.

304. *Torte capille, places. Place* Regius et tres alii, cum prima editione.

305. *Venerere. Mirere* Junii, Vossii et unus Bernensis.

306. *Verba querentis* etc. Dolentis scilicet, quod tam cito *desierit.*

308. *Et querula gaudia voce notes.* De *querula voce* jam præcesserat, quum dixit: *verba querentis habe.* Scripti, *et quædam gaudia voce notes*; vel, *et quædam gaudia vocis habe.* Nisi quod Regius et quatuor alii cum Jureti ac Scaligeri excerptis, *quædam gaudia noctis habe*: neque aliter prima editio. Præterea unus meus chartaceus, *et quæ das gaudia vocis habe.* Locus haud dubie corruptus; nihil tamen nunc succurrit, quod convenientius sit, quam si refingas: *atque data gaudia nocte probes. Dare noctem* in re venerea usitatum. HEINS. Forte legendum:

... Et quæ dat gaudia, voce proba.

Illa gaudia, quæ tibi dat, te juvare proba blanda et amatoria voce; sed ut ipse postea puellis præcipit, lib. III, Art. 755:

Nec blandæ voces jucundaque murmura cessent.

309. *Ut fuerit torva violentior illa Medusa. Violentior illa Creüsa*, unus Heinsii; *truculentior*, Palatin.; *crudelior*, Junianus.

Fiet amatori lenis et æqua suo.
Tantum, ne pateas verbis simulator in illis,
Effice; nec vultu destrue dicta tuo.
Si latet ars, prodest; adfert deprensa pudorem,
Atque adimit merito tempus in omne fidem.

Sæpe sub autumno, quum formosissimus annus,
Plenaque purpureo subrubet uva mero;
Quum modo frigoribus premimur, modo solvimur æstu,
Aëre non certo corpora languor habet.
Illa quidem valeat: sed, si male firma cubarit,
Et vitium cæli senserit ægra sui;
Tunc amor et pietas tua sit manifesta puellæ:
Tunc sere, quod plena postmodo falce metas.
Nec tibi morosi veniant fastidia morbi;
Perque tuas fiant, quæ sinet ipsa, manus.
Et videat flentem, nec tædeat oscula ferre:

310. *Lenis et æqua.* Hæc duo etiam Horatius conjungit, libro III, Od. XVIII, 3: *Lenis incedas, abeasque parvis* Æquus *alumnis.*

311. *Verbis simulator in illis. Turbis*, Regius; sed *verbis* retineo, et hoc sequenti versu *dicta* exigunt. B.

312. *Destrue dicta.* Ita Seneca III, de Benef. 8: *Horum quomodo judex inibit æstimationem, quum sermo, et dubitatio, et vultus meriti gratiam destruant?*

317. *Quum modo frigoribus premimur. Premitur* et *solvitur* Regius, ut ad aërem aut annum hæc referantur. *Premitur* et *solvitur* erat quoque in Francofurtensi et Lincolniensi codice, qui præterea sequenti versu habebat, *aër et incertus*; ex quo totum distichon ita constitui posset, sublata parenthesi:

Quum modo frigoribus premitur, modo solvitur æstu
Aër, et incertus corpora languor habet;

ut dicat aëra densari et premi frigore, laxari vero æstu: neque tamen vulgatam repudiare ausim, quia elegantissime *aëra non certum* dici scio, qui varius est, ut autumno solet. Sic Virgilius, Georg. I, 115: *incertos menses* dixit, quos Servius veris et autumni esse docet. Sic etiam *solvi* homines æstu recte dicuntur, quum languent et debilitantur: *premimur* vero, quum membra adstringuntur frigore. Burm.

322. *Tunc sere, quod plena. Plena postmodo lance metas*; Bern. quod non de nihilo. Schol. Juv. ad Sat. VI, 204: *lancem beatam*, explicat *plenam*.

324. *Quæ sinet ipsa, manus.* Subintellige, fieri. Sic infra III, 57:

... Petite hinc præcepta, puellæ,
Quas pudor et leges, et sua jura *sinunt.*

325. *Et videat.* Francius malebat, *te videat*, et ita Palatinus et duo alii.

Penelopen absens solers torquebat Ulixes:
Phyllacides aberat, Laodamia, tuus.
Sed mora tuta brevis : lentescunt tempore curæ,
Vanescitque absens, et novus intrat amor.
Dum Menelaus abest, Helene ne sola jaceret,
Hospitis est tepido nocte recepta sinu.
Quis stupor hic, Menelae, fuit? tu solus abibas:
Isdem sub tectis hospes et uxor erant.
Accipitri timidas credis, furiose, columbas?
Plenum montano credis ovile lupo?
Nil Helene peccat; nil hic committit adulter:
Quod tu, quod faceret quilibet, ille facit.
Cogis adulterium, dando tempusque locumque.
Quo, nisi consilio est usa puella tuo?
Quid faciat? vir abest, et adest non rusticus hospes:
Et timet in vacuo sola cubare toro.
Viderit Atrides : Helenen ego crimine solvo.
Usa est humani commoditate viri.

Sed neque fulvus aper media tam sævus in ira,
Fulmineo rapidos dum rotat ore canes;

355. *Penelopen absens.* Prior Mentelii hoc distichon non agnoscit : et abesse potest, salva orationis serie : est enim frigidiusculum. Heins.

357. *Lentescunt. Languescunt*, sex codices : *languescent* unus : *tempore formæ*, Regius.

360. *Tepido.* Variant codices, neque ulla est lectio, quæ non similibus illustrari possit. *Cupido* Vaticanus. Vid. Epist. xx, 48. *Socio* Sarravianus : de quo vide I Amor. El. ix, 6. Hic tamen, quia præcedit *ne sola jaceret*, præferendum est *tepido*; ne frigida tota nocte jaceret.

361. *Tu solus abibas.* Forte, *domo tun' stultus abibas?* quæ facilis aberratio : ita enim et lib. viii, Metam. 748; et apud Quint. viii, 3; et xi, 2, errasse librarios offendimus. *Uxor erat*, etiam Lincol. et duo alii. B.

368. *Quo, nisi consilio est usa puella tuo? Quid nisi* Regius et Junianus. Remed Amor. 591 :
Quid, nisi secretæ læserunt Phyllida sylvæ? H.

373. *Fulvus aper. Fulvi* proprie Leones; quare forte hic præstet, *torvus*, ut apud Propert. II, El. ii, 8. *Tam sævit in ira*, quoque alter Vatic.

374. *Rapidos dum rotat ore canes. Rabidos* Regius et alii nonnulli, cum prima edit. quum etiam meliores.

Nec lea, quum catulis lactentibus ubera præbet,
Nec brevis ignaro vipera læsa pede:
Femina quam, socii deprensa pellice lecti,
Ardet; et in vultu pignora mentis habet.
In ferrum flammasque ruit; positoque decore,
Fertur, ut Aonii cornibus icta Dei.
Conjugis admissum, violataque jura maritæ,
Barbara per natos Phasias ulta suos.
Altera dira parens, (hæc est, quam cernis, hirundo,)
Adspice, signatum sanguine pectus habet.
Hoc bene compositos, hoc firmos solvit amores:
Crimina sunt cautis ista timenda viris.
Nec mea vos uni damnat censura, puellæ.
Di melius! vix hoc nupta tenere potest.
Ludite; sed furto celetur culpa modesto;
Gloria peccati nulla petenda sui.
Nec dederis munus, cognosse quod altera possit;
Nec sint nequitiæ tempora certa tuæ.
Et, ne te latebris capiat sibi femina notis,
Non uno est omnis convenienda loco.
Et quoties scribes, totas prius ipse tabellas
Inspice: plus multæ, quam sibi missa, legunt.

375. *Lactentibus*. *Latrantibus* Aprosii et duo alii. *Lea* vero pro *Leæna*.

378. *In vultu pignora mentis habet*. Jam ex ipso vultu præsentias, quid velit, quid sit actura; quis furor jam mentem occupet.

379. *Positoque decore*. Legitur et *pudore*: utrumque recte. NAUGER. *Timore*, Vossii et duo alii.

380. *Ut Aonii cornibus icta Dei*. Veluti bacchico furore stimulata, impulsa. Vide Æn. lib. IV, 300, sqq.

385. *Hoc bene compositos* etc. Hi duo versus in quibusdam paulo aliter leguntur, videlicet:

Hæc bene compositos, hæc firmos rumpet amores;

quasi ad feminam iidem sint referendi. Sed prior lectio melior: ut intelligas: *Hoc factum*, vel, *Hoc peccatum rumpit compositos ac firmos amores* etc.—*Solvit amores* scripti, cum prima editione. HEINS.

391. *Possit*. Douza legebat *poscit*, ut est in quibusdam editis, et Lincolniensi codice.

394. *Non uno est semper conve-*

Læsa Venus justa arma movet, telumque remittit:
Et, modo quod questa est, ipse querare, facit.
Dum fuit Atrides una contentus, et illa
Casta fuit; vitio est improba facta viri.
Audierat, laurumque manu vittasque ferentem,
Pro nata Chrysen non valuisse sua.
Audierat, Lyrnesi, tuos, abducta, dolores;
Bellaque per turpes longius isse moras.
Hæc tamen audierat: Priameïda viderat ipsam.
Victor eras prædæ præda pudenda tuæ.
Inde Thyestiaden thalamoque animoque recepit;
Et male peccantem Tyndaris ulta virum.

QUÆ bene celaris, si qua tamen acta patebunt,
Illa licet pateant, tu tamen usque nega.
Tum neque subjectus, solito nec blandior esto:
Hæc animi multum signa nocentis habent.
Sed lateri nec parce tuo; pax omnis in uno
Concubitu: prior hoc inficianda Venus.
Sunt, qui præcipiant herbas, satureia, nocentes

nienda loco. Non uno est omnis scripti plerique, cum prima editione; quod superiora confirmant.

405. *Priameïda* etc. Cassandram, quam secum Atrides abduxerat. Vid. Æschyl. et Senec. in *Agamemnone.*

406. *Eras prædæ præda pudenda tuæ.* Prior sic Mentelianus; probe. *Erat prædæ præda pudenda suæ*, alii.

407. *Inde Thyestiaden.* Ægysthum, Thyestis filium.

409. *Quæ bene celaris. Male* Palatinus: nihil muta. infra 571:

Sed *bene* concubitus primos celare solebant.

Lib. I, Art. 397: *Bene si celabitur index:* mox, *acta nega.* Francof. et Patavin. ut infr. 574:

Cognita Vulcano conjugis *acta* sui. BURM.

— *Si qua. Si quæ* Regius et quatuor alii: puto, *si cui.* HEINS. *Qua* est dictum, ut *aliqua*, *alia*, et similia.

411. *Tum neque subjectus. Subjectus* ita apud Propert. I, El. x, 27:

At quo sis humilis magis: et *subjectus* amori,
Hoc magis effectu sæpe fruare bono.

415. *Sunt qui præcipiant herbas, satureia, nocentes Sumere* etc. Ita quidem plerique legunt, et *satureia* plurali accusativo dictum accipiunt. Ceterum, quia apud Plinium, et Columellam item, *satureia* feminino genere, ac prima declinatione usurpatur; hic autem necesse est idem nomen accusativo casu poni, propter verbum *præcepit*, et qui reliqui casus ab eo dependent, vi-

Sumere: judiciis ista venena meis.
Aut piper urticæ mordacis semine miscent,
Tritaque in annoso flava pyrethra mero.
Sed Dea non patitur sic ad sua gaudia cogi,
Colle sub umbroso quam tenet altus Eryx.
Candidus, Alcathoï qui mittitur urbe Pelasga,
Bulbus, et, ex horto quæ venit, herba salax:
Ovaque sumantur, sumantur Hymettia mella,
Quasque tulit folio pinus acuta nuces.

Docta, quid ad medicas, Erato, deverteris artes?
Interior curru meta terenda meo est.
Qui modo celabas monitu tua crimina nostro,
Flecte iter; et monitu detege furta meo.
Nec levitas culpanda mea est: non semper eodem

dendum, num magis de Satyrii herba hic locus accipiendus sit: legendumque *Satyrea*, a primitivo *Satyro* deducto nomine: ut intelligamus herbas, sive compositiones ex *Satyrii* additione ac temperatura factas, quas vulgo in officinis ac pharmacopoliis διὰ σατυρίων vocare solent.

417. *Urticæ.* Conjecerat olim *Erucæ* Heinsius; sed postea mutavit sententiam. Contra vim frigoris etiam semen urticæ commendat Serenus Sammon. Carm. x. Burm.

421. *Alcathoï urbe.* Megaram urbem intelligit, cujus, auctore Pausania, Attic. XLI, imperium dicitur tenuisse Alcathoüs, Pelopis filius, post Megareum, cujus filiam uxorem duxerat. Megaram autem condidisse, socio operis Apolline, testatur Theognis, Παραίνεσ. 751, qui et ipse Megarensis:

Φοῖβε ἄναξ, αὐτὸς μὲν ἐπύργωσας πόλιν ἄκρην
Ἀλκαθόῳ Πέλοπος παιδὶ χαριζόμενος.

422. *Et, ex horto quæ venit, herba salax.* Erucam intelligi puto: nam et infra lib. II, de Remed. Am. 799, *salacem* eamdem nominat hoc versu: Nec minus erucas aptum est vitare *salaces*, etc.

425. *Docta quid ad magicas, Erato, converteris artes? Diverteris* scripti plerique: nisi quod Regius, *deverteris:* quomodo semper in vetustioribus libris scribi jam observatum est, ad lib. II, Amor. El. VI, 9. Unus meus, *reverteris:* proxime verum. Sed cur *magicas artes?* Lege omnino *medicas artes*, cum Moreti codice. *Converteris*, Francof. ut et quædam editiones. Heins.

426. *Interior curru meta terenda meo est. Tenda* Regius; unde scripti complures *tenenda*, cum prima editione: utrumque probum est. H.

429. *Nec levitas culpanda mea est.* Quod *delegenda* nunc præcipiam *furta*, quæ modo *celanda* suaseram. Una quippe meus, eademque mihi: amorem scilic. omni arte adserere.

Impositos vento panda carina vehit.
Nam modo Threïcio Borea, modo currimus Euro:
Sæpe tument Zephyro lintea, sæpe Noto.
Adspice, ut in curru modo det fluitantia rector
Lora; modo admissos arte retentet equos.
Sunt quibus ingrate timida indulgentia servit,
Et, si nulla subest æmula, languet amor.
Luxuriant animi rebus plerumque secundis;
Nec facile est æqua commoda mente pati.
Ut levis, absumtis paulatim viribus, ignis
Ipse latet, summo candet in igne cinis;
Sed tamen extinctas, admoto sulfure, flammas
Invenit; et lumen, quod fuit ante, redit:
Sic, ubi pigra situ, securaque pectora torpent,
Acribus est stimulis eliciendus amor.
Fac timeat de te, tepidamque recalface mentem:
Palleat indicio criminis illa tui.
O quater, et quoties numero comprendere non est,

430. *Impositos.* Ambrosianus, *in portus.* Nihil muta: per *impositos* enim intelligit vectores, et proprium est rei nauticæ verbum *imponere*, quo utuntur simpliciter, non addito sæpe *navi*. vel, *in navem*: quale glossema ejecit e Ciceronis Verr. IV, 10, celeberrimus Grævius: *Peristos, quæ volebat clam imponenda, occulte exportanda curabat.* BURM.

432. *Sæpe tument.* Non male Regius, *sæpe damus*: ut τῷ *currimus* conveniat.

437. *Plerumque. Quandoque* Linc. et Mentelii.

440. *Summo candet in igne cinis.* Si *cinis*, quomodo *candet*, inquit Heins. In Regio et uno Vaticano, *calet*, contra metrum: unde alii, *summo qui calet*, *sed calet*, *cum calet*, *qui latet*, et similia. Scribe, *summo canet in igne cinis.* Hinc passim apud poetas, *cinis canus*, et *favilla cana* dicuntur. HEINSIUS.

441. *Admoto sulfure.* Unus Patavinus, *carcere*, unde conjiciebat olim Heinsius; *amoto carcere*: ut carcer sit *cinis*, a quo ignis obsessus et inclusus: quod tamen *argutum* nimis fatetur! *Admoto flamine* Neapol. Pro *flammas*, *tædas* habebat Argentinensis. — Inepte omnia, nec quæ tantos viros vel proferre decuisset.

444. *Eliciendus.* Plurimi scripti, *alliciendus*: sed non ita feliciter.

447. *O quantum et quoties numero comprendere non est, Felicem. O quater* Regius cum quatuor aliis: recte.

Felicem, de quo læsa puella dolet!
Quæ, simul invitas crimen pervenit ad aures,
Excidit, et miseræ voxque colorque fugit.
Ille ego sim, cujus laniet furiosa capillos:
Ille ego sim, teneras cui petat ungue genas:
Quem videat lacrimans: quem torvis spectet ocellis:
Quo sine non possit vivere; posse velit!
Si spatium quæras; breve sit, quo læsa queratur:
Ne lenta vires colligat ira mora.
Candida jamdudum cingantur colla lacertis,
Inque tuos flens est accipienda sinus.
Oscula da flenti: Veneris da gaudia flenti.
Pax erit: hoc uno solvitur ira modo.
Quum bene sævierit, quum certa videbitur hostis,
Tum pete concubitus fœdera: mitis erit.
Illic depositis habitat Concordia telis:
Illo, crede mihi, Gratia nata loco est.

448. *Felicem, de quo læsa puella dolet!* Tibul. I, Eleg. XI, 64:

... Quater ille beatus,
Quo tenera irato flere puella potest!

450. *Voxque colorque.* Sarravii et tres alii, *mensque colorque*: ut III Metam. 99:

Ille diu pavidus, pariter *cum mente colorem*
Perdiderat;

ubi etiam *cum voce* alii. BURM.

451. *Laniet. Rapiat* duo libri, quod furiosæ non male convenit. Mox Vossianus et Argentinensis, *cui secet ungue genas*. Vid. Epist. V, 72.

453. *Quem torvis. Quem torvus spectet ocellus*, Regius et Palatin. *oculis quem spectet amaris* Bernens. *excipienda* duo libri.

460. *Solvitur ira.* Vel *tollitur*, Regius: quod et in aliis nonnullis occurrit. HEINS. Et dolorem ita *tolli* docet Stat. Theb. II, 353:

... Tenerumque dolorem
Conjugis amplexu solatur, et oscula mœstis
Tempestiva genis posuit, lacrimasque repressit.

463. *Depositis. Compositis* Moreti, eleganter: in pharetra scilicet, vel alio repositorio, quo tempore pacis quiescunt. *Componere* enim est rem suo loco apte ponere; sic *componere libros* in bibliotheca, lib. I, Pont. I, 11: quod Propertio reddidit lib. I, Eleg. IX, 13, Broukhusius, pro *deponere*, ubi egregia exempla adducit.

464. *Illo, crede mihi, Gratia nata loco est. Juncta* tres scripti: quomodo et Arundelianus. Unde Petrus Scriverius, adprobante in Observationibus Gronovio lib. III, cap. 21:

Illic, crede mihi, Gratia juncta loco est.

Quæ modo pugnarunt, jungunt sua rostra columbæ;
  Quarum blanditias, verbaque murmur habet.

Prima fuit rerum confusa sine ordine moles;
  Unaque erant facies sidera, terra, fretum.
Mox cælum impositum terris: humus æquore cincta est,
  Inque suas partes cessit inane Chaos.
Silva feras, volucres aër accepit habendas:
  In liquida, pisces, delituistis aqua.
Tum genus humanum solis errabat in agris;
  Idque meræ vires, et rude pectus erat.
Silva domus fuerat, cibus herba, cubilia frondes;
  Jamque diu nulli cognitus alter erat.
Blanda truces animos fertur mollisse voluptas:
  Constiterant uno femina virque toro.
Quid facerent, ipsi nullo didicere magistro:

468. *Unaque erant facies, sidera, terra, fretum.* Sic in Fastis lib. 1, 106:

Ignis, aquæ, tellus, unus acervus *erant.*

Metamorphoseon libro 1, 5:

Ante mare, et tellus, et quod tegit omnia cælum,
Unus *erant* toto Naturæ vultus in orbe.

Sic ibi enim scribendum, non *erat*, opinatur Heinsius.

471. *Silva feras.* Hic versus in Aldinis ita legitur:

Silva feras cepit, volucres agitabilis aër.

Qui versus mihi magis probatur, tametsi sententia utrobique eadem est. Micyl.—Interpolarunt hunc locum, ex libro Metam. primo, qui posteriorem in *aër* syllabam non posse produci existimarunt. Nam scripti veteres, cum primis editionibus, constanter et recte:

Silva feras, volucres aer accepit habendas. H.

474. *Idque meræ vires. Hisque novæ vires*, Gronov. Mox, *rude pectus erant*, sex scripti; nisi quod eorum tres, *erat*: rectius puto *pectus*, quam *corpus*, quod non tam eleganter *rude* dicitur. Semper autem fere pro *pectore*, *corpus* supposuere librarii, et contra. Burm.

475. *Domus fuerat. Fuerant* volebat Francius.

477. *Blanda truces animos* etc. Hesiodum sequitur, et poetice exornat, qui, quum, Theogon. 120, Amorem, ὃς κάλλιστος ἐν ἀθανάτοισι θεοῖσι, τῷ Chao coætaneum dicat, eo ipso fingit rebus ordinandis præfuisse. Quoquidem ingeniosius nihil ab antiquis excogitatum puto; ne excepta quidem mirabili adeo de Pandora fabula.

478. *Constiterant uno femina virque toro. Loco* recte cum prima editione scripti: nam in *toro* non statur: et tori usus illa tempestate haud ullus erat, nisi frondes pro *toro* accipis. Heins.

Arte Venus nulla dulce peregit opus.
Ales habet, quod amet: cum quo sua gaudia jungat,
Invenit in media femina piscis aqua.
Cerva parem sequitur; serpens serpente tenetur:
Hæret adulterio cum cane nexa canis.
Læta salitur ovis: tauro quoque læta juvenca est:
Sustinet immundum sima capella marem.
In furias agitantur equæ; spatioque remota
Per loca dividuos amne sequuntur equos.
Ergo age; et iratæ medicamina fortia præbe:
Illa feri requiem sola doloris habent.
Illa Machaonios superant medicamina succos:
His, ubi peccaris, restituendus eris.

HÆC ego quum canerem, subito manifestus Apollo
Movit inauratæ pollice fila lyræ.
In manibus laurus: sacris inducta capillis
Laurus erat: vates ille videndus agit.
Is mihi: « Lascivi, dixit, præceptor Amoris,
Duc, age, discipulos ad mea templa tuos.
Est ibi diversum fama celebrata per orbem
Litera, cognosci quæ sibi quemque jubet.

483. *Cerva parem sequitur.* Sex scripti, *marem:* quam vitiosam scripturam, (sequitur enim mox) videtur æmulatus Nemesianus, Eclog. IV, 26: Cerva marem sequitur, taurum formosa juvenca. In sequentibus, Bernensis unus habet, *sima capella caprum.* BURM.

493. *Hæc ego quum canerem* etc. Haud semel a nobis jam observatum est, quam facile Noster e levibus ad grandia adsurgeret; et inopinato res ludicras altioris sapientiæ præceptis temperaret.

495. *Inducta. Induta* plures, quæ solemnis confusio; sed unus, *obducta*, quod non displicet. Sic *clypeis obducere pectora*, Stat. Theb. XII, 701.

496. *Vates ille videndus adest.* Prima editio cum scriptis plerisque, *adit.* Regius cum uno Patavino, *abit.* Septem alii, *erat.* Quatuor, *ait.* Comelinianus ex melioribus, *agit:* nec dubita quin vere. HEINS.

499. *Est ubi diversum. Ibi* majori ex parte scripti: nisi quod Regius et duo alii cum prima editione, *tibi. Est mihi* Politiani, et duo alii. *Diversum celeberrima fama per orbem*, Amb.

500. *Cognosci quæ sibi* etc. Celebre scilicet illud ΓΝΩΘΙ ΣΕΑΥΤΟΝ, quod

Qui sibi notus erit, solus sapienter amabit;
  Atque opus ad vires exiget omne suas.
Cui faciem natura dedit, spectetur ab illa:
  Cui color est, humero sæpe patente cubet.
Qui sermone placet, taciturna silentia vitet:
  Qui canit arte, canat: qui bibit arte, bibat.
Sed neque declament medio sermone diserti;
  Nec sua non sanus scripta poeta legat. »
Sic monuit Phœbus: Phœbo parete monenti:
  Certa Dei sacro est hujus in ore fides.
Ad propiora vocor! Quisquis sapienter amabit,
  Vincet, et e nostra, quod petet, arte feret.
Credita nec semper sulci cum fœnore reddunt;
  Nec semper dubias adjuvat aura rates.
Quod juvat, exiguum; plus est, quod lædit amantes:
  Proponant animo multa ferenda suo.
Quot lepores in Atho, quot apes pascuntur in Hybla;
  Cærula quot baccas Pallados arbor habet;
Litore quot conchæ, tot sunt in amore dolores:
  Quæ patimur, multo spicula felle madent.

e cælo descendisse Juvenal. Satir. XI, 27, et *pectore memori tractandum*, prædicabat. Nec injuria quidem, quicumque fuerit auctor, ex ipso *cælo* demissam dixeris sententiam, unde, si rectius servetur, efflorescat humana felicitas necesse est. Sed fatendum est Nostrum, divinum hoc præceptum levioribus admodum hic rebus accommodare.

505. *Taciturna silentia vitet. Rumpat*, excerpta Jureti et quatuor ex nostris. Lib. I, Metam. 208:

Jupiter hoc iterum sermone silentia rupit.

Rumpere etiam Horat. Epod. V, 85: *Sed dubius unde rumperet silentium.* Nondum tamen *vitet* displiceat, quod præcipienti magis convenire mihi videtur: sed *taciturna silentia* forte alicui non placerent, et Francofurt. codicis scripturam præferret *nocitura silentia*, quæ amorem non promovent, sed illi nocent. BURM.

513. *Quisquis sapienter amabit.* Rectius fortasse in nonnullis, *patienter amabit*. NAUGER.

515. *Quod lædit.* Mallem distinguere: *Plus est, quod lædit amantes Proponant* etc., ut *juvat* et *lædit* simpliciter sint posita. BURM.

520. *Multo spicula felle madent. Virent* unus Regius. Metam. II, 777:

Dicta erit isse foras, quam tu fortasse videbis;
  Isse foras, et te falsa videre, puta.
Clausa tibi fuerit promissa janua nocte:
  Perfer, et immunda ponere corpus humo.
Forsitan et vultu mendax ancilla superbo
  Dicet: quid nostras obsidet iste fores?
Postibus et duræ supplex blandire puellæ;
  Et capiti demtas in fore pone rosas.
Quum volet, accedes; quum te vitabit, abibis.
  Dedecet ingenuos tædia ferre sui.
Effugere hunc non est, quare tibi possit amica
  Dicere? non omni tempore sensus adest.
Nec maledicta puta, nec verbera ferre puellæ,
  Turpe, nec ad teneros oscula ferre pedes.

QUID moror in parvis? animus majoribus instat.

Pectora felle virent. HEINS. Qui etiam olim conjecerat, *quis petimur.*

521. *Dicta erit isse foras* etc. Nihil hic Naso præcipit, quod non, ipso auctore, sæpius fecerit. Vid. Amor. II, Eleg. XIX. — *Quam tu fortasse videbis. Videres*, Regius: *Quum tu*, Bersmannus in margine.

524. *Perfer, et immunda ponere corpus humo.* Pro *ponere*, multi *ponito*: male. Unus, *Perfer in nuda.* Lege, *perfer in immunda ponere.* Am. III, Eleg. XI, 9:

Ergo ego sustinui, foribus tam sæpe repulsus,
  Ingenuum *dura ponere* corpus *humo.*

526. *Quid nostras obsidet iste fores?* Vaticanus eleganter, *quis*: ut apud Stat. Theb. I, 455: *Tecto cælum prohibere quis iste Arguit?* HEINS.

527. *Et duræ supplex. Et duræ precibus* Editiones plurimæ. *Et diræ* multi scripti. Heins. voluerat, *eduræ.*

530. *Tædia ferre sui.* Quæ scilicet aliis inferre se intelligit.

531. *Effugere hunc non est.* Locum hunc, qui diu multumque, et frustra Merulam, Micyllum, et Heinsium utrumque torsit, vexavitque, sic interpretandum jure censuit Burmannus. Quare amica tua possit dicere, tui tædium capiens: an non licet *hunc* molestum *effugere?* ubique *adest* mihi. Non enim omni tempore *sensus adest*, Venereus scilicet. Captandæ igitur ad tempus mulieres, nec interpellandæ, ubi frigent. Formula vero usitata, *effugere non est.* Mart. XII, 82: *Effugere in thermis et circa balnea non est Menogenen, omni tu licet arte velis.* Lib. XI, 99: *Effugere non est, Basse, basiatores.*

533. *Nec maledicta. Nec mala dicta* Neapolit. quæ eadem varietas apud Tibull. III, v, 101: ubi vide Broukh. Sic *mala verba* idem Tibul. I, XI, 57.

535. *Instat. Instet* Patavinus; et mox, *vera canam* Ambros. *magna*

Magna canam : toto pectore, vulgus, ades !
Ardua molimur : sed nulla, nisi ardua, virtus.
Difficilis nostra poscitur arte labor.
Rivalem patienter habe ; victoria tecum
Stabit : eris magni victor in arce Jovis.
Hæc tibi non hominem, sed quercus crede Pelasgas
Dicere : nil istis ars mea majus habet.
Innuet illa? feras : scribet? ne tange tabellas.
Unde volet, veniat ; quoque libebit, eat.
Hoc in legitima præstant uxore mariti,
Quum tener, ad partes tu quoque, somne, venis.
Hac ego, confiteor, non sum perfectus in arte.
Quid faciam? monitis sum minor ipse meis.
Mene palam nostræ det quisquam signa puellæ?
Et patiar? nec me quolibet ira ferat?
Oscula vir dederat, memini, suus : oscula questus
Sum data : barbarie noster abundat amor.
Non semel hoc vitium nocuit mihi ; doctior ille,
Quo veniunt alii conciliante viro.
Sed melius nescisse fuit : sine furta tegantur :

paro, Schefferi : quod ex vers. 17, repetitum.

537. *Ardua molimur.* Recte quidem *molimur* et *ardua*, licet facete : quid enim amanti *arduum* magis et difficile, quam *rivalem* habere? *Patienter* vero, vix dicendum ; nec indigna sane talis *victoria*, quæ victorem in ipsa *magni Jovis arce* collocet. —*Nisi ardua virtus. Nisi ardua vincunt*, Editiones priores, Aldi, Micylli, Bersmanni et scripti duodecim. Unus, *vincant.*

544. *Unde volet. Libet* Aprosii liber, et Bersmanni editio : *quaque* Editio Micylli : *quove* quinque libri.

545. *Hoc in legitima præstant. Præstent* in uno Vaticano rectius : ut supra 153 :

Lite fugent nuptæque viros, nuptasque mariti.

551. *Oscula vir dederat. Oscula ubi dederat, memini, sua*, Bernens. unus. *Memini sua basia questus*, Palatin. : *barbaria* Regius : *barbariæ* Sarrav. : *abundet* unus Heinsii.

553. *Doctior ille* etc. Scilicet ad præcepta danda, quam provinciam ego suscepi ; sed præcepta mea præstare non possum, quia in hac parte artis amatoriæ *perfectus non sum* ; sed *doctior* ille est, qui hanc potest conciliaturam præstare. Burm.

Ne fugiat victo fassus ab ore pudor.
Quo magis, o juvenes, deprendere parcite vestras :
Peccent : peccantes verba dedisse putent.
Crescit amor prensis : ubi par fortuna duorum est,
In causa damni perstat uterque sui.

FABULA narratur toto notissima cælo,
Mulciberis capti Marsque Venusque dolis.
Mars pater, insano Veneris turbatus amore,
De duce terribili factus amator erat.
Nec Venus oranti, neque enim Dea mollior ulla est,
Rustica Gradivo, difficilisve fuit.
Ah quoties lasciva pedem risisse mariti
Dicitur, et duras igne vel arte manus!
Marte palam simulat Vulcanum imitata, decebat:

556. *Ne fugiat victo fassus ab ore pudor.* Sententia est : sine ut furta sua celet, ne, si studium celandi remittat, etiam pudorem deponat, victa verecundia, fatendo ac palam peccando. Id enim sibi vult *fassus pudor.* MICYL. *Læsus* prima editio et multi ex scriptis. In pluribus, *falsus :* forte pro *pulsus.* Neapolitanus codex probe :

Ne fugiat fasso victus ab ore pudor.

561. *Fabula narratur* etc. Ab Homero primum, Odyss. Θ, 266–366. Ubi vidend. Eustath. et Athenæus, I, 12 ; iterumque XII, sub init. — *Fabula narratur.* Malim, *narrantur.* Mars et Venus videlicet ; et mox 630 :

Ut quamque adtigeris, fabula turpis erunt. H.

562. *Mulciberi capti* etc. Ita quidem vulgatæ editiones habent: Priscianus autem *Mulciberis* legit genitivo casu, declinatione tertia : citatque hunc ipsum versum, libro sexto. Quod, quanquam exiguum ac leve, adnotare tamen hoc loco placuit, vel versus gratia, qui hac lectione aliquanto levior ac mollior redditur.

563. *Turbatus amore. Succensus* Regius ; *turpatus* Aprosii : *stimulatus* malebat Francius : mox, *amator eras,* Patavinus.

567. *Pedem risisse. Pedes* scripti : et prima editio. HEINS.

569. *Marte palam simulat* etc. De quo ipse queritur Vulcanus, apud Homer. l. cit. 308, in oratiuncula, qua Deos omnes convocat, Venerem cum Marte deprensuros :

Ὡς ἐμὲ χωλὸν ἐόντα Διὸς θυγάτηρ Ἀφροδίτη
Αἰὲν ἀτιμάζει κ. τ. λ.

— *Marte palam simulat Vulcanum imitata, decebat. Simulet,* Aldinæ editiones et tres libri Bersmanni : *similis,* unus Heinsii. Illud *simulat imitata* vix placet : forte,

Marte palam saltat, Vulcanum imitata, decebat ;

vel simile quid ; nam saltu et gestu imitabatur claudum Vulcanum : *simulare* et *imitari* unum idemque est;

Multaque cum forma gratia mixta fuit.
Sed bene concubitus primos celare solebant:
Plena verecundi culpa pudoris erat.
Indicio Solis, quis Solem fallere possit?
Cognita Vulcano conjugis acta suæ.
Quam mala, Sol, exempla moves? pete munus ab illa;
Et tibi, si taceas, quod dare possit, habet.
Mulciber obscuros lectum circaque superque
Disponit laqueos: lumina fallit opus.
Fingit iter Lemnon: veniunt ad fœdus amantes:
Impliciti laqueis nudus uterque jacent.
Convocat ille Deos: præbent spectacula capti.
Vix lacrimas Venerem continuisse putant.
Non vultus texisse suos, non denique possunt
Partibus obscœnis opposuisse manus.
Hic aliquis ridens: in me, fortissime Mavors,
Si tibi sunt oneri, vincula transfer, ait.

ideoque in scriptis sæpe confusa. *Decebat* vero absolute ponitur: ut lib. I, 533:

Clamabat flebatque simul; sed utrumque decebat.

Et passim. BURM.

576. *Et tibi*. *At tibi* Palat. *hæc tibi* Bernensis unus.

578. *Disponit laqueos: lumina fallit opus*. Homer. ibid. 277:

Βῆ ῥ' ἴμεν ἐς θάλαμον, ὅθι οἱ φίλα δέμνι' ἔκειτο·
Ἀμφὶ δ' ἄρ' ἑρμῖσιν χέε δέσματα κύκλῳ ἁπάντῃ·
Πολλὰ δὲ καὶ καθύπερθε μελαθρόφιν ἐξεκέχυντο,
Ἠΰτ' ἀράχνια λεπτὰ, τά γ' οὔ κέ τις οὐδὲ ἴδοιτο,
Οὐδὲ θεῶν μακάρων· κ. τ. λ.

580. *Impliciti*. *Implicitis* Francof. et Aprosii. *Jacet* cum editione prima septemdecim scripti: sed vide supra ad vers. 283. *Cadunt* Junii.

585. *Hic aliquis ridens, in me fortissime Mavors, Si tibi sunt oneri, vincula transfer, ait*. Homer. ibid. 334:

Ἑρμῆν δὲ προσέειπεν ἄναξ, Διὸς υἱὸς, Ἀπόλλων·
Ἑρμεία, Διὸς υἱὲ, διάκτορε, δῶτορ ἐάων,
Ἦ ῥά κεν ἐν δεσμοῖς ἐθέλοις κρατεροῖσι πιεσθεὶς
Εὕδειν, ἐν λέκτροισι παρὰ χρυσῇ Ἀφροδίτῃ;
Τὸν δ' ἠμείβετ' ἔπειτα διάκτορος Ἀργειφόντης.
Αἲ γὰρ τοῦτο γίνοιτο, ἄναξ ἑκατηβόλ' Ἄπολλον,
Δεσμοὶ μὲν τρὶς τόσσοι ἀπείρονες ἀμφὶς ἔχοιεν·
Ὑμεῖς δ' εἰσορόῳτε θεοὶ, πᾶσαί τε θέαιναι·
Αὐτὰρ ἐγὼν εὕδοιμι παρὰ χρυσῇ Ἀφροδίτῃ.

Vid. Nostrum Metam. IV, 187.

Vix precibus, Neptune, tuis captiva resolvit
Corpora: Mars Threcen occupat; illa Paphon.
Hoc tibi profectum, Vulcane: quod ante tegebant,
Liberius faciunt, ut pudor omnis abest.
Sæpe tamen demens stulte fecisse fateris;
Teque ferunt iræ pœnituisse tuæ.

HOC vetui: vos ecce vetat deprensa Dione
Insidias illas, quas tulit ipsa, pati.
Nec vos rivali laqueos disponite: nec vos
Excipite arcana verba notata manu.
Ista viri captent, si jam captanda putabunt,

589. *Hoc tibi profecit, Vulcane.* Regius, *perfecto*: ceteri plerique, *profecto*. Lege, *profectum*: quomodo jamdudum conjeci; quod Vaticanus unus confirmat. Hoc profecisti, inquit, Vulcane, ut liberius nunc faciant, postquam pudor abesse cœpit, quod tegebant ante. Nam et sequenti versu scribendum, *ut pudor omnis abest*, non *et pudor*; quod scriptos editosque perperam occupavit, præter Patavinum unum. H. — *Quod ante tegebant, liberius faciunt.* Colligit e fabula Noster, quæ ad rem suam facerent: sed longe alia mens Homero fuit, quum talia canentem apud Phæacas Demodocum induceret; nam si Athenæo fides, loco supra citato, ὁ δὲ παρὰ Φαίαξι Δημόδοκος ᾄδει Ἄρεος καὶ Ἀφροδίτης συνουσίαν, οὐ διὰ τὸ ἀποδέχεσθαι τὸ τοιοῦτον πάθος, ἀλλ' ἀποτρέπων αὐτοὺς παρανόμων ὀρέξεων, εἰδὼς ἐν τρυφερῷ τινι βίῳ τεθραμμένους, κἀντεῦθεν ὁμοιότατα τοῖς τρόποις αὐτῶν τὰ πρὸς ἀνάπαυσιν προφέρων. Quod ex ipsis poetæ verbis manifeste patet, qui Deos, deprenso Marte cum Venere, una voce narrat exclamasse: Οὐκ ἀρετᾷ κακὰ ἔργα.

592. *Iræ pœnituisse. Artis pœnituisse*: Francof. et duo Regii: non male: nam supra *dolos* vocavit.

593. *Vos ecce vetat deprensa Dione* etc. Dionem, hoc est Venerem, dicit suo et Vulcani exemplo monere, et jubere ceteros, ne mutuo sibi insidias faciant. MICYL. — *Pati* rectius in nonnullis legitur vetustioribus: nisi mavis, *Insidiis illis, quas tulit ipsa, peti.* Certe in uno Vaticano *peti* legebatur. — Sed sensum aptum, ut cohæreat cum sequenti, in hoc disticho requiro: quid enim est, *vetat vos insidias illas pati*, quum hic præcepta dat viris, non puellis? Dicendum ergo fuisset illas insidias, quas Marti posuit Vulcanus, vos rivalibus et amicis vestris Venus vetat facere. Quare parum abest, quin retinuissem vulgatam, quæ est in plurimis scriptis:

... Vos ecce vetat deprensa Dione
Insidias illas, quas tulit ipsa, dare. BURM.

597. *Ista viri captent, si jam captanda putabunt.* Lego, *Si tam captanda putabunt*; pro *jam*, id quod vulgo legitur. Durius enim hoc loco adverbium temporis aut ordinis poni videtur; rectiusque *tam*, inten-

Quos faciunt justos ignis et unda viros.
En iterum testor : nihil hic, nisi lege remissum,
Luditur; in nostris instita nulla jocis.
Quis Cereris ritus ausit vulgare profanis,
Magnaque Threïcia sacra reperta Samo?
Exigua est virtus, præstare silentia rebus:
At contra gravis est culpa, tacenda loqui.
O bene, quod, frustra captatis arbore pomis,
Garrulus in media Tantalus aret aqua!
Præcipue Cytherea jubet sua sacra taceri.
Admoneo, veniat ne quis ad illa loquax.
Condita si non sunt Veneris mysteria cistis,

dendi particula. Et brevis transitus fuit ex *tam* in *jam*, scribenti. MICYL. Nihil move; nam in argumentationibus elegans particulæ *jam* usus, quasi concedentis; et idem valet, si post illa quæ adduxi, nihilominus putabunt.

598. *Quos faciunt justos ignis et unda viros.* Est autem sensus poetæ, literas amatorum, si intercipiendæ adeo videntur, intercipiant illi, qui, adhibitis igne et aqua, *justi*, hoc est legitimi mariti facti sunt, non rivales, aut similis conditionis. Solebant autem in solemnibus nuptiis, quibus uxor et maritus legitime jungebantur, ignis et aqua adhiberi, quæ utrinque sponsus et nova nupta contingerent: ad significandum, quod, ut hæc elementa potissimum ac maxime necessaria, inter se in commune tangerent; ita ceteras quoque res necessarias communes essent habituri. MICYL.

601. *Quis Cereris ritus* etc. Hinc illa sacrorum formula passim obvia, *procul este profani*; et apud Græcos *ἑκὰς ἑκὰς ἔςι βέβηλοι*; et *ἑκὰς ἑκὰς ὅςις ἀλιτρός*: excludebantur enim non initiati. Horat. III, Od. II, 26, sqq.:

> ... Vetabo, qui Cereris sacrum
> Vulgarit arcanæ, sub isdem
> Sit trabibus, fragilemve mecum
> Solvat phaselum.

Douza etiam legebat *profanis*; loco que Horatii firmabat.

604. *Tacenda loqui.* Unus Bernensis, *tegenda loqui*: quod placet, quia *tacens* mox sequitur: novi tamen illa Horatii I, Ep. VII, 72: *Dicenda tacenda locutus.* Et Persii IV, 5: *Dicenda tacendaque calles.* BURM.

607. *Præcipue Cytherea jubet sua sacra taceri.* Tale quippiam dixit et Tibullus, I, Eleg. II, 34:

> ... Celari vult sua furta Venus. CIOF.

609. *Condita si non sunt Veneris mysteria cistis, Nec cava vesanis ictibus æra sonant. Cistæ* in sacris Cereris inter symbola habebantur, significantes clausa atque arcana omnia haberi debere (sive in iis inclusa sacra deæ fuerint, ut hic Merula putat, sive secus) perinde ut in cærimoniis Bacchi vannus, cujus et Virgilius meminit I, Georg. 166:

Nec cava vesanis ictibus æra sonant:
Attamen inter nos medio versantur in usu;
Sed sic, inter nos ut latuisse velint.
Ipsa Venus pubem, quoties velamina ponit,
Protegitur læva semireducta manu.
In medio passimque coït pecus; hoc quoque viso,
Avertit vultus sæpe puella suos.
Conveniunt thalami furtis et janua nostris:
Parsque sub injecta veste pudenda latet.
Et si non tenebras, at quiddam nubis opacæ
Quærimus; atque aliquid luce patente minus.
Tunc quoque, quum solem nondum prohibebat et imbrem
Tegula, sed quercus tecta cibumque dabat;
In nemore atque antris, non sub Jove, juncta voluptas.
Tanta rudi populo cura pudoris erat!
At nunc nocturnis titulos imponimus actis:
Atque emitur magno nil, nisi posse loqui.
Scilicet excuties omnes ubicumque puellas,

ubi inquit, *Et mystica vannus Iacchi.* Hæc enim purgationi significandæ adhibebatur, ut eodem loco pluribus explicat Servius.

611. *Attamen inter nos* etc. Sensus est: si Veneris sacra non sunt tam occulta, aut tanta mysteria, ut Cereris et aliorum numinum, non etiam ita aperta debent esse, ut Cybeles, ubi vesano tumultu et cymbalis res agitur; sed habent quoddam medium, et ita inter nos versantur obvio usu, et omnibus vulgato, ut tamen velint inter eos, qui sacris his operantur, latere, et secretum hoc horribile perire. In hoc versu modo subintelligenda vox *etiam*, vel *tamen*. *Ictibus æra sonent* erat in Moreti et quinque aliis. B.

613. *Ipsa Venus pubem* etc. Quis, semel modo viderit, non adhuc videre se existimet eximiam *pudibundæ Veneris* imaginem, versus legens, qui Deam ipsam, eo quo præbuit artifex corporis situ, mirifice adeo exprimunt?

616. *Avertit. Avertis* Regius unus: sed tunc *tuos* legendum.

619. *Nubis. Noctis* duo libri, et præterea, *atque aliud luce* Vaticanus, cum prima editione.

622. *Dabat. Dabant* Patavinus et Francofurtensis.

627. *Scilicet excuties.* Hunc versum et sequentes tres interrogative, atque εἰρωνικῶς lego, exprobrandi sive increpandi figura. Quasi moneat poeta minime hoc esse facien-

Cuilibet ut dicas, hæc quoque nostra fuit?
Ne desint, quas tu digitis ostendere possis;
Ut quamque attigeris, fabula turpis erit?
Parva queror: fingunt quidam, quæ vera negarent,
Et nulli non se concubuisse ferunt.
Corpora si nequeunt, quæ possunt nomina tractant:
Famaque, non tacto corpore, crimen habet.
I nunc, claude fores, custos odiose, puellæ;
Et centum duris postibus adde seras.
Quid tuti superest, quum nominis exstat adulter,
Et credi, quod non contigit esse, cupit?
Nos, etiam veros, parce profitemur amores;
Tectaque sunt solida mystica furta fide.

PARCITE præcipue vitia exprobrare puellæ,
Utile quæ multis dissimulasse fuit.
Nec suus Andromedæ color est objectus ab illo,
Mobilis in gemino cui pede penna fuit.

dum. In quarto autem versu, ubi Merulæ editio habet, *Nec quanquam attigeris*, sequor Aldinam editionem, legoque:

Ut quamque attigeris, fabula turpis erit.

Quanquam neque illud displiceat, si quis legendum putet, *et quanquam attigeris*, pro et quamcumque. MIC.

633. *Corpora si nequeunt, quæ possunt nomina tractant. Tractant* vera et unica lectio est; de qua vide ad Petron. LXXXVI. *Tangunt* editiones priores, Ald. Micyl. et Bersm. et scripti quatuor. Posset etiam legi, *qua possunt*, ut sæpe alibi. Vide ad Epist. XIII, 41. BURM.

634. *Famaque, non facto crimine, crimen habet.* Parum latine, nisi fallimur. Bene in Palatino Gruteri, et antiquo Scaligeri:

Famaque, non tacto corpore, crimen habet.

636. *Et centum duris postibus adde seras. Obde*, Regius, cum Scaligeri excerptis et aliis nonnullis. Sic et *obdere pessulum foribus* apud Comicos. Reddenda est ea vox Propertio II, Eleg. VI, 9, ad Cynthiam:

Anne ego transirem tua limina clausa maritus,
Respiciens udis *obdita* luminibus?
Ah! mea tum quales faceret tibi tibia somnos,
Tibia funesta tristior illa tuba!

Sic enim locus ille mendosissimus constituendus. Pro *obdita*, vulgati nullo sensu, *perdita*: scripti, *prodita*. HEINS. — Vide quæ ad hæc Broukh. p. 105.

641. *Exprobrare puellis. Puellæ* multi ex scriptis. HEINS. *Præterea*, multi editi.

642. *Utile quæ multis. Nam multis*, Regius: alii, *quod*: prima editio, et decem scripti, *quam*.

Omnibus Andromache visa est spatiosior æquo:
Unus, qui modicam diceret, Hector erat.
Quod male fers, adsuesce; feres bene: multa vetustas
Lenit; at incipiens omnia sentit amor.
Dum novus in viridi coalescit cortice ramus,
Concutiat tenerum quælibet aura, cadet.
Mox eadem ventis, spatio durata, resistet,
Firmaque adoptivas arbor habebit opes.
Eximit ipsa dies omnes e corpore mendas:
Quodque fuit vitium, desinit esse mora.
Ferre novæ nares taurorum terga recusant:
Adsiduo domitas tempore fallit odor.
Nominibus mollire licet mala: fusca vocetur,

649. *Coalescit.* Variant vehementer codices: *pubescit* Palatin. *callescit* tredecim: *calescit* Aprosii: *durescit* unus Heinsii: *candescit* alius: sed (licet illud *pubescit* a librario vix provenisse videatur; est enim elegantiæ reconditæ nimis, quam ut illiterato in mentem venire potuerit) vulgatam tamen præfero, quia propria in hac re vox est. Vid. Columellam, II, cap. 8. Burm.

650. *Aura.* Servavit hic poeta differentiam, quam inter *auram* et *ventum* constituunt Grammatici: quod non fecit Statius, qui sæpe pro violentiore vento; interdum etiam promiscue hac voce abusus deprehenditur. Douza.

653. *Eximit ipsa dies* etc. Licet *eximere vitia* etiam Quintilianum lib. I, Inst. I, in fine dixisse sciat, putat tamen Burm. Nasonem scripsisse, *exigit.* Idem vitium insederat Suetonio, in Aug. XCIV: « *Statim in corpore ejus extitisse maculam, velut depicti Draconis, nec potuisse umquam* exigi. » Ita enim optimus Salmasii codex; et probat Gronovius, cujus ibi vide notas.

655. *Recusant.* Elegans lectio Moreti codicis, *refutant*, de quo verbo Heins. ad Claud. I, Eutrop. 91: ubi hunc Ovidii locum ita castigat.

657. *Nominibus mollire licet mala.* Verbis tenuare honestioribus puellæ vitia poteris. Insignis est Lucretii locus, IV, 1146, sqq. quem dum Noster æmularetur, poeticam dictionem philosophicæ severitati ingeniose subjecisse libens animadvertes:

Hoc faciunt homines plerumque cupidine cæci,
Et tribuunt ea, quæ non sunt his commoda vere.
. . . .
Nigra, μελίχροος est: immunda ac fœtida, ἄκοσμος:
Cæsia, παλλάδιον: nervosa, et lignea, δορκάς:
Parvola, pumilio, χαρίτων ἴα, tota merum sal:
Magna, atque immanis, κατάπληξις, plenaque honoris;
Balba, loqui non quit, τραυλίζει: muta, pudens est:
At flagrans, odiosa, loquacula, λαμπάδιον fit. etc.

Versibus, et egregie quidem, vertit

Nigrior Illyrica cui pice sanguis erit.
Si pæta est, Veneri similis : si flava, Minervæ.
Sit gracilis, macie quæ male viva sua est.
Dic habilem, quæcumque brevis; quæ turgida, plenam :
Et lateat vitium proximitate boni.
Nec quotus annus eat, nec quo sit nata require
Consule, quæ rigidus munera Censor habet;
Præcipue, si flore caret, meliusque peractum
Tempus; et albentes jam legit illa comas.
Utilis, o juvenes! aut hæc, aut serior ætas.
Iste feret segetes; iste serendus ager.
Dum vires annique sinunt, tolerate labores :

MOLIÈRE, *Misanthr.* Act. II, Sc. v. Qui locus eo pretiosior, quod unus superstes, ex illa, quam susceperat Lucretii in Gallicum sermonem, conversione.

659. *Si pæta est, Veneri similis* etc. Locus valde affectus. Agit de vitiosis oculis Naso : atqui *pæti* oculi parum vitiosi sunt, quos in Venere tantopere commendatos fuisse constet ab ipso Paride, egregio illo formarum arbitro. Hinc φιλομειδὴς Ἀφροδίτη passim Græcis poetis. Sed nec flavi oculi vitiosi; imo in Pallade laudabantur : quare et γλαυκῶπις illa Homero aliisque frequentissime dicta. Quid ergo? Τὸ *pæta* in membranis vetustioribus non comparet : pro quo *crassa* plerique, vel *grassa :* nonnulli et *læta*, sed ii recentiores : codex Regius omnium antiquissimus, *Si crasia est Veneris similis :* etiam mendose. Mihi dubium vix est Nasonem scripsisse, *Si qua straba est, Veneri similis :* subaudi *sit*, quod sequitur proximo pentametro. *Strabo* et *strabus* dicebatur Latinis, quemadmodum Græcis στραβὸς καὶ στραβῶν. *Strabones* cum *pætis* quoque conjunxit Horatius, I, Sat. III :

At, pater ut gnati, sic nos debemus amici,
Si quod sit vitium non fastidire : *strabonem*
Appellat *pætum* pater.

Nihil magis adpositum conjecturæ nostræ adstruendæ in medium proferri poterat. HEINS.

664. *Consule. Sidere* unus Heinsii, quod an huic loco conveniat, dubito. — *Munera Censor habet. Quærere censor*, Neapolitanus; non male, nisi forte melius, *quæ rigidus quærere Censor amat. Munia censor* margo Bersmanni : quæ solemnis est confusio. Gebh. Antiq. lect. II, 12, conjecerat, *munera Censor agit.* Gruterus, *obit :* quasi minus latinum esset, *habere munus;* sed ita et Cicero lib. II, de Legibus, 3 : *Tanquam id habuerit operis ac muneris, ut hanc nobis efficeret sedem ad disputandum.* Sed et latine dicitur *habeo quærere*, si Neapolitani codicis scripturam sequi libet : *habere* autem et *agere* passim confundi vidimus apud Nasonem, Velleium et Quintilian. BURM.

666. *Albentes jam ligat illa comas.*

Jam veniet tacito curva senecta pede.
Aut mare remigiis, aut vomere findite terras;
Aut fera belligeras addite in arma manus:
Aut latus et vires, operamque adferte puellis.
Hoc quoque militiæ est: hoc quoque quærit opes.
Adde, quod est illis operum prudentia major:
Solus et, artifices qui facit, usus adest.
Illæ munditiis annorum damna rependunt;
Et faciunt cura, ne videantur anus:
Utque velis, Venerem jungunt per mille figuras:
Inveniat plures nulla tabella modos.
Illis sentitur non irritata voluptas:
Quod juvet, ex æquo femina virque ferant.
Odi concubitus, qui non utrumque resolvunt:

Legit prima editio cum Jureti ac Scaligeri excerptis et aliis quibusdam scriptis. At Regius, cum potioribus, *leget*; recte. Alii, *legat*, vel, *liget*: *legit*, evellendas scilicet.

672. *Addite. Vertite* codex Regius et duo alii: perperam. Vid. ad lib. III, Amor. VIII, 48.

674. *Hoc quoque fecit opes.* Iidem libri *quærit opes*: proprie. Sic Amor. lib. II, Eleg. X, *Quærat avarus opes*; et lib. III, Eleg. VIII:

Tam male *quæsitas* pulvere mutet opes.

Et paulo ante:

Quæsitum est illi sanguine, quicquid habet.

Pro adquisitum. Fast. II, 96:

Atque ita *quæsitas* arte ferebat opes.

Scribe præterea, *militiæ est*, cum Jureti excerptis. HEINS. Sed *facere divitias* posset dici, ut *rem facere* apud Terent. Adel. II, 2: *facere pecunias*; et similia apud alios.

675. *Operum prudentia.* Scio *opus* hic dici præcipue de Venere; sed an *opera* plurali numero recte dicantur, dubito: etsi tralationem a re castrensi esse velit Broukhus. ad Tibul. I, X, 64. Ego certe mallem, *rerum prudentia major*: ita passim veteres. Virgil. I, Georg. 416:

... Aut rerum fato *prudentia major*. BURM.

677. *Illæ munditiis.* Egregie et graviter Tertullianus lib. II, de cultu Feminarum 9: « Contra si forma defecit, adminiculum nitoris quasi de suo gratiam supplet. Ætates denique requietas jam, et in portum modestiæ subductas splendor et dignitas cultus avocant, et severitatem appetitionibus inquietant; compensantibus scilicet habitus irritamentum pro frigore ætatis. » Ubi mallem, *compensantibus scilicet habitus irritamento frigora ætatis*. — Pro *rependunt* hic Gebhardus, in Antiq. Lect. II, 9, ex MSS. *sequuntur* profert; deinde tamen, ex Commeliniano codice, præfert *repellunt*.

681. *Illis sentitur non irritata voluptas.* In duobus Heinsii erat, *tactu*

Hoc est, cur pueri tangar amore minus.
Odi quæ præbet, quia sit præbere necesse;
Siccaque de lana cogitat ipsa sua.
Quæ datur officio, non est mihi grata voluptas:
Officium faciat nulla puella mihi.
Me voces audire juvat sua gaudia fassas:
Utque morer memet, sustineamque, roget.
Adspiciam dominæ victos amentis ocellos:
Langueat; et tangi se vetet illa diu.
Hæc bona non primæ tribuit natura juventæ,
Quæ cito post septem lustra venire solent.
Qui properant, nova musta bibant: mihi fundat avitum
Consulibus priscis condita testa merum.
Nec platanus, nisi sera, potest obsistere Phœbo:
Et lædunt nudos prata novella pedes.
Scilicet Hermionen Helenæ præponere posses?
Et melior Gorge, quam sua mater, erat?

nutrita: forte, *tractu nutrita*; ut idem fere notet, quod 718:

Sed sensim tarda prolicienda mora.

Nutrit autem, ut infra, lib. III, 579:

Quod datur ex facili longum male *nutrit* amorem.

686. *Siccaque de lana cogitat ipsa sua.* Ita prorsus ab amore aliena, ut vel in ipso amantis amplexu, de domesticis rebus et pensis cogitet; detque *officio*, quod *voluptati* debeat. Notanda inprimis verbi *sicca* vis singularis, et in tali re proprietas.

690. *Utque morer meme sustineamque roget. Memet* primo reponendum cum scriptis plerisque et prima editione: deinde Regius et quinque alii, *Atque*. Unus meus, *Ubique*. Puto:

Quæque morer memet sustineamque, rogent.

Ut ad *voces* referatur. Heins.

694. *Quæ cito post septem.* Si tam tarde bona illa veniunt, et post longum usum, an illa *cito* venire recte dicantur, videant acutiores? Mihi semper hic versus corruptus visus fuit, nec juvant codices. Forte: *Quæ nisi post septem*: ut *nisi*, pro *non nisi*, positum sit. Vide quæ Gronov. ad Liv. xxxiv, 16. Burm.

698. *Nudos.* Sex codices, *teneros*. *Teneri* autem pedes hic sunt recentes; ut dicimus, *a teneris assuescere multum*; et a *teneris unguiculis*; et sup. 650: *tener ramus*. Heins.

700. *Et melior Gorge, quam sua mater erat.* Althea scil. Nupserat autem Gorge Andræmoni, ex quo Oxylum suscepit, quo duce, Heraclides Peloponnesum recuperare tentaverunt. Pausan. Phoc. xxxviii. Apollodor. Bibliothec. lib. I, c. 8.

Ad Venerem quicumque voles adtingere seram,
Si modo duraris, præmia digna feres.

Conscius ecce duos accepit lectus amantes:
Ad thalami clausas, Musa, resiste fores.
Sponte sua, sine te, celeberrima verba loquentur;
Nec manus in lecto læva jacebit iners.
Invenient digiti, quod agant in partibus illis,
In quibus occulte spicula figit Amor.
Fecit in Andromache prius hoc fortissimus Hector;
Nec solum bellis utilis ille fuit.
Fecit et in capta Lyrneside magnus Achilles,
Quum premeret mollem lassus ab hoste torum.
Illis te tangi manibus, Briseï, sinebas,
Imbutæ Phrygia quæ nece semper erant.
An fuit hoc ipsum, quod te, lasciva, juvaret,
Ad tua victrices membra venire manus?
Crede mihi: non est Veneris properanda voluptas;
Sed sensim tarda prolicienda mora.
Quum loca reppereris, quæ tangi femina gaudet,
Non obstet, tangas quo minus illa, pudor.
Adspicies oculos tremulo fulgore micantes,

701. *Ad Venerem quicumque voles* etc. Plautus, Mercat. Prol. 32:

> ... Hoc ideo fit, quia
> Quæ nihil *adtingunt ad rem*, nec sunt usui, hæc
> Amator profert sæpe adverso tempore.

705. *Sine te. Sine me* Francof. et Moreti cum prima editione: ut sensus sit, etsi ego nihil præcipiam. Sed rectius ad Musam magistram sermo fit: deinde malim, *verba sequentur*, sponte profluent; ita *sua verba sequi* sæpe dixit. *Sequi* etiam et *loqui* passim confuderunt Librarii: *celeberrima* interpretatur Douza *publica*; non nego: sed addo simul notare sæpe repetita. Vid. ad III, Amor. Eleg. v, 3. Burm.

711. *Magnus. Fortis* Aprosii et duo alii, quod perpetuum fere Achillis epitheton: sed præcessit, *fortissimus Hector.*

718. *Tarda perficienda mora.* Scripti fere omnes, cum prima editione, *projicienda*: unus Regius, *prospicienda*: tres *proficienda*. Unde arduum non fuit conjectare, *proli-*

Ut sol a liquida sæpe refulget aqua.
Accedent questus, accedet amabile murmur,
Et dulces gemitus, aptaque verba joco.
Sed neque tu dominam, velis majoribus usus,
Desine; nec cursus anteat illa tuos.
Ad metam properate simul : tum plena voluptas,
Quum pariter victi femina virque jacent.
Hic tibi servandus tenor est, quum libera dantur
Otia, furtivum nec timor urget opus.
Quum mora non tuta est, totis incumbere remis
Utile, et admisso subdere calcar equo.
FINIS adest operi : palmam date, grata juventus;
Sertaque odoratæ myrtea ferte comæ.
Quantus apud Danaos Podalirius arte medendi,
Æacides dextra, pectore Nestor erat:
Quantus erat Calchas extis, Telamonius armis,
Automedon curru, tantus amator ego.
Me vatem celebrate, viri, mihi dicite laudes:
Cantetur toto nomen in orbe meum.

cienda : quod unus Patavinus confirmat. Statius, Theb. IV, 607 :

... Non ille ad sanguinis haustus,
Cetera ceu pubes, aliumve accedit ad imbrem,
Immortale odium spirans : sed *prolicis* ultro
Aonius vates.

722. *A liquida*. *In liquida* editiones priores et nonnulli scripti. *Ut sol et in liquida sæpe resurget aqua*, Bernens. *ad liquidas aquas* Regius : *a liquidis aquis* Palat.

723. *Accedant questus*, *accedat*. *Accedent*, *accedet*, scripti meliores.

724. *Verba joco*. Optime e Palatino notaverat Gruterus :

Et dulces gemitus, aptaque verba *loco*.

Loco etiam Bernens. et quinque alii.

725. *Sed neque tu dominam*, *velis majoribus usus*, *Desere*. *Desine* scripti, cum prima editione constanter, præter codicem Arundelianum, et tres quatuorve alios recentioris notæ. Metam. III, 478 :

Quo fugis? oro, mane : nec me, crudelis, amantem
Desine, clamavit.

Virgilius Ecl. VIII :

Desine Mænalios mecum, mea tibia, versus.

Et Ecl. V, 19 : *Desine plura*, *puer*.

729. *Hic tibi servandus tenor est*. *Versandus* scripti potiores, cum prima editione.

731. *Remis*. *Velis* Ambrosian. et Francofurt.

733. *Operi*. *Operis* editio prima :

Arma dedi vobis : dederat Vulcanus Achilli.
Vincite muneribus, vicit ut ille, datis.
Sed quicumque meo superarit Amazona ferro,
Inscribat spoliis : Naso magister erat.
Ecce rogant teneræ, sibi dem præcepta, puellæ.
Vos eritis chartæ proxima cura meæ.

læta juventus Neap. et sex alii : *tota* unus. *Graja* Voss. *Finis inest* etiam Neapol. Vatic. et Palat.

741. *Dederat Vulcanus Achilli.* Dedit quoque Æneæ. Vide Iliad. Σ, 368; Æn. VIII, 369.

742. *Vincite muneribus.* Id est per munera, et virtutem munerum vobis a me datorum, ut Achilles olim, armorum ope, quibus eum Vulcanus, orante Thetide, instruxerat, victor evasit, Hectoremque interfecit.

744. *Spoliis. Foliis* plurimi scripti : eadem varietas lib. III, 812 ; sed præferenda prior lectio : quid enim hic *folia? Inscribant*, unus Heinsii.

LIBRI TERTII

ARGUMENTUM.

Rite instructis in amatoria prælia viris, supersunt puellæ, quas armis paribus Noster instruat, edoceatque qua arte, qui ceperint, capiant ipsæ vicissim; contra fallaciam eo magis præmuniendæ, quo minus, ipso auctore, quam viri, ad fallendum sunt propensæ; 1–31. Hoc exemplis confirmat Medeæ, Ariadnes, Phyllidis et Didonis; 32–44. Venus ipsa adstans poetæ, indicat quæ puellis præcipienda sint; 45–58. Annis utantur suadet primum; 59–100. Mox ad ea transit quorum ope, ut valeant, indigent ætas ipsa et forma. Non enim satis est esse formosas, nisi munditiem accesserit exquisitissima; qua in re plurimus hic Noster, nec immerito; 101–127. Munditiem vero ornatam velit; et quo sint modo fingendi capilli, pro cujusque oris habitu; quis quamque deceat vestium color aut forma; quæ sint, et quomodo adhibenda faciei medicamina, fuse docet; 128–278. Dein unde sua constet ridentibus, flentibus et incedentibus gratia, indicat; 279–310. Hortatur quoque, ut cantare discant et saltare, ingeniumque artibus ingenuis excolant: hinc egregia poetarum laus, quos inter Tibullum, Gallum, seque ipsum recenset; 311-416. Hæc vero quasi pugnæ præludia, e qua si victrix puella velit discedere, monet poeta ut mores ipsa suos temperet, indolemque amantis indoli accommodet : ne sit facilis nimium, nec difficilis aut credula; ne ipsi accidat, quod Procridi, cujus historiam narrat. Nihil denique præcipit, quod non Artis, quam profitetur, magistrum arguat peritissimum.

P. OVIDII NASONIS

ARTIS AMATORIÆ

LIBER TERTIUS.

ARMA dedi Danais in Amazonas : arma supersunt,
  Quæ tibi dem, et turbæ, Penthesilea, tuæ.
Ite in bella pares : vincant, quibus alma Dione
  Faverit, et, toto qui volat orbe, puer.
Non erat armatis æquum concurrere nudas :
  Sic etiam vobis vincere turpe, viri.
Dixerit e multis aliquis : quid virus in anguem
  Adjicis ? et rabidæ tradis ovile lupæ ?
Parcite paucarum diffundere crimen in omnes.

1. *Arma dedi Danais in Amazonas.* Recte quidem *Danais* : quum enim Amazones ab Hercule et Theseo nativis in sedibus bello adpetitæ et victæ essent, bellum Græcis intulerunt, transmisso scilicet Bosphoro Cimmerio ; indeque per Thraciam Europæam, Macedoniam ac Thessaliam, aditum sibi aperuerunt ad ipsam Atheniensium arcem, quam aliquandiu tenuerunt. Tamen hinc pulsæ sunt a Theseo, ut probant iis in locis multa tum Thesei victoriæ, tum cladis Amazonum monumenta ; earumque reliquiæ intra pristinos Pontici litoris fines servavere deinceps formam aliquam imperii, usque ad Trojani belli tempora. (Ruæus, ad Virg. Æneid. XI, 659.)

2. *Quæ tibi dem, et turbæ. Turmæ* rectius in Regio, Scaligeri excerptis, et octo aliis : præliabantur enim Amazones, ut plurimum, equis ; et Lysias Rhetor, dicit post hominum memoriam Amazonas primas equos conscendisse. HEINS. — De Amazonibus, duce Penthesilea, auxilium Trojanis adversus Græcos ferentibus, vid. Quint. Calab. lib. I. Penthesilea autem ab Achille aut Pyrrho sub belli finem occisa est. Dicitur ab Achille amata fuisse, et filium ex eo Caystrum nomine, suscepisse. Vid. Dict. Cret. III et IV.

7. *Quid virus in anguem adjicis ?* Quid mulieres, per se callidas satis, præceptis informas, quæ callidiores etiam in arte amandi efficiant ? Dubitat Burman. an satis latinum *virus adjicere in* : rectius quidem, ut ipsi videtur, Maro, Georg. I, 129 : Ille malum *virus* serpentibus *addidit* atris.

Spectetur meritis quæque puella suis.
Si minor Atrides Helenen, Helenesque sororem
Quo premat Atrides crimine major habet;
Si scelere Œclides Talaionidæ Eriphyles
Vivus et in vivis ad Styga venit equis;
Est pia Penelope, lustris errante duobus,
Et totidem lustris bella gerente viro.
Respice Phyllaciden, et quæ comes isse marito
Fertur, et ante annos occubuisse suos.
Fata Pheretiadæ conjux Pagasæa redemit;
Proque sui est uxor funere lata viri.
Accipe me, Capaneu; cineres miscebimur, inquit
Iphias; in medios desiluitque rogos.
Ipsa quoque et cultu est et nomine femina Virtus:

13. *Si scelere Œclides* etc. *Vivus et in vivis ad Styga venit equis.* Amphiarai vatis excessum e terris, et in Tartara delati, egregiis admodum coloribus depinxit Stat. Theb. VII, 816, sqq. Nec inferior, qui sequitur, locus, ineunte libr. VIII, de subita illius inter Manes apparitione.

14. *Vivus et in vivis.* Expressit hic Ovidius Euripid. in *Supplicibus*, 925:

Καὶ μὴν τὸν Οἰκλέους γε γενναῖον τόκον,
Θεοὶ ζῶντ' ἀναρπάσαντες εἰς μυχοὺς χθονός,
Αὐτοῖς τεθρίπποις, εὐλογοῦσιν ἐμφανῶς.

Ubi notare non neglexit Barnesius, ex Pindaro defluxisse ad Euripiden.

17. *Respice Phyllaciden, et quæ comes isse marito Fertur, et ante annos occubuisse suos.* Merula varie exponit hunc locum, post Laodamiam, etiam Didonis historiam huc accommodans. Sed ego simpliciter de Protesilao et Laodamia uxore ejus totum distichon accipio, ut sit ordo et sensus: respice Phyllaciden, id est Protesilaum, et eam scilicet, quæ dicitur *comes isse marito*, et ante legitimum tempus mortua esse, hoc est, Laodamiam.

19. *Fata Pheretiadæ* etc. De Admeto, Pheretis filio agitur, cujus uxor Alcestis mortem pro conjuge subire non dubitavit. Vide insigne Euripidis Drama, quod *Alcestis* inscribitur.

21. *Accipe me, Capaneu* etc. Vide Stat. Theb. XII, 816 sqq. et Nostrum, Consol. ad Liv. 322. — *Cineres miscebimus, inquit.* Scribo, *miscebimur*. In obitum Drusi, 163:

Miscebor cinerique cinis atque ossibus ossa.

Anacreon: Ὀλίγη δὲ κεισόμεσθα Κόνις ὀστέων λυθέντων.

23. *Ipsa quoque et cultu est et nomine femina Virtus.* Varia *Virtutis* simulacra fuere, sed sæpius matronali habitu. Primus Virtuti fanum posuit Scipio Numantinus: deinde Marcellus, *Virtuti* simul et *Honori*, ad portam Capenam dedicavit. Ceterum, *Virtutis* et *Honoris* templa ita

Non mirum, populo si placet illa suo.
Nec tamen hæ mentes nostra poscuntur ab arte:
Conveniunt cymbæ vela minora meæ.
Nil, nisi lascivi per me discuntur amores:
Femina præcipiam quo sit amanda modo.
Femina nec flammas, nec sævos discutit arcus;
Parcius hæc video tela nocere viris.
Sæpe viri fallunt; teneræ non sæpe puellæ:
Paucaque, si quæras, crimina fraudis habent.
Phasida, jam matrem, fallax dimisit Iason:
Venit in Æsonios altera nupta sinus.
Quantum in te, Theseu, volucres Ariadna marinas
Pavit, in ignoto sola relicta loco!

exstructa erant, ut per Virtutis templum ingressus esset ad ædem Honoris; ut docerent scil. nullum ad verum *honorem*, nisi per *virtutem* ipsam, aditum patere. Fuit alia Romæ Honoris et Virtutis ædes, a C. Mario, devictis Cimbris, consecrata. Meminit Vitruv. VII.

24. *Nec mirum, populo si placet ipsa suo. Non* et *illa* scripti, cum prima editione: et sequenti versu, *Nec tamen.* HEINS. Vid. ad Epist. XVI, 24. *Si favet* editi olim et scripti Naugerii, et duo alii; quod probat Bersm.

25. *Hæ mentes nostra poscuntur ab arte.* In undecim libris erat, *pascuntur;* in uno, *nascuntur:* quod non ineptum; ut sit sensus: illud consilium moriendi pro viris, non ex nostra arte vel præceptis oritur: non enim tam grandia trado præcepta, sed ut fine suo et modo amare discant. Ita Suet. Calig. 15: *Unde percussoribus* natum *consilium.* Cicer. XVII, ad Famil. 22: *Ut mihi nascatur Epistolæ argumentum.* Sicque nescio, an *nascenda cœpta* apud Silium l. IV, 724, facile repudiari debeant.

28. *Femina præcipio. Præcipiam*, potiores scripti. HEINS.

29. *Excutit arcus. Discutit* prima editio cum plerisque membranis: etiam Regius; nisi quod ille, pro diversa lectione, *effugit*, quod et in multis aliis inveni. ID. *Defugit*, Aprosii.

32. *Paucaque, si quæras, crimina fraudis habent. Parcaque* Sarravianus. Lego:

Raraque, si quæras, crimina fraudis habent.

33. *Phasida* etc. *Phasideam* Regius, cum multis aliis. Sed verum est, quod prima editio et tres scripti agnoscunt, *Phasida jam matrem.*

35. *Quantum in te, Theseu. Ad te* olim editi: *ad Theseum* duo. Sed *in* recte Heinsius: ita sæpe Valerius Maximus; lib. IV, cap. VII, 6: *Quantum* in *illo fuit, et ipse extinctus est, et D. Brutus periculum mortis evasit.* Et cap. VIII, 3: *quantum* in *ipso fuit.*

Quære, novem cur isse vias dicatur; et audi
  Depositis silvas Phyllida flesse comis.
At famam pietatis habet; tamen hospes et ensem
  Præbuit, et causam mortis, Elissa, tuæ.
Quid vos perdiderit, dicam : nescistis amare.
  Defuit ars vobis : arte perennat amor.
Nunc quoque nescirent; sed me Cytherea docere
  Jussit, et ante oculos constitit ipsa meos.
Tum mihi, quid miseræ, dixit, meruere puellæ?
  Traditur armatis vulgus inerme viris.
Illos artifices gemini fecere libelli :
  Hæc quoque pars monitis erudienda tuis.
Probra Therapnææ qui dixerat ante maritæ,

37. *Quære, novem cur isse vices dicatur, et audi.* Ex suis libris castigavit ad Claudianum Janus Parrhasius lib. I de Rapt. 135. Regius, *cur una vices dicantur;* et emendatum postea, *cur una vices iter isset:* quomodo plurimi ex scriptis: tres, *cur una vices iterasset:* unus, *cur una vices sic isset:* prima editio cum sex scriptis, *quære novem vicibus cur una feratur:* unus, *cur una vices feratur:* alius, *quære novem vices cur una ter isset :* sed solus codex Regius hic audiendus, qui nobis inter tantas fluctuationes Cynosura est. Ejus vestigiis insistens, levi mutatione genuinam, nisi fallor, lectionem habebis, si pro his, *vices dicantur,* reponas, *quære novem cur una viæ dicatur,* vel *dicantur:* cur novem viæ adpellentur, quæ una est via. Alludit ad vicum in Thracia, qui inde dictus Ἐννέα Δρόμοι, postea Amphipolis; cujus geographi passim meminerunt. Hyginus Fab. LIX, de Phyllide et Demophoonte : *Qui die constituta, quum non venisset, illa eo die dicitur* novies *ad litus cucurrisse, quod ex ea* Ἐννεάδος *græce adpellatur.* Et sic locus is etiam Hesychio adpellatur, quum aliis Ἐννέα Ὁδοὶ dicatur, ut jam vidimus: atque ita tam in Hygino, quam Hesychio, videtur corrigendum. HEINS.

42. *Quid vos perdiderit, dicam.* Post hunc versum in prima editione addebatur distichon insulsum certe, et nequam nugatoris :

Quid tibi divitiæ prosunt? quid forma? quid ætas?
  Rustica si nescis tale movere latus.

Pro *tale* Heinsius putabat *molle* dedisse interpolatorem : certe versus elegantior exiret. BURM.

49. *Probra Therapnææ* etc. Stesichorum poetam designat, quem ferunt, quum maledicum in Helenam carmen et contumeliosum conscripsisset, tamdiu oculis captum fuisse, quoad per somnium *Palinodiam* recantarit, cujusquidem initium apud Platonem legere est, in *Phædr.* sed rem alii fabulosius. Claruit autem a XXXVII Olymp. ad LVI usque, qua decessit; unde colligimus illum ad

Mox cecinit laudes prosperiore lyra.
Si bene te novi, cultas ne læde puellas;
Gratia, dum vives, ista petenda tibi.
Dixit: et e myrto, myrto nam vincta capillos
Constiterat, folium granaque pauca dedit.
Sensimus acceptis numen quoque: purior æther
Fulsit, et e toto pectore cessit onus.
Dum facit ingenium, petite hinc præcepta, puellæ,
Quas pudor, et leges, et sua jura sinunt.
Venturæ memores jam nunc estote senectæ:
Sic nullum vobis tempus abibit iners.

summam senectutem pervenisse. Catanensis ne fuerit an Himerensis, inter scriptores ambigitur; sed *fuit tota in Græcia summo propter ingenium honore et nomine.* Cic. in Verr. *de Signis.*—Laudat quoque Aristot. in Rhetoric. ubi Apologum illius inducit de equo hominis opem in cervum implorante. Magnifice de eo Quintil. Instit. Orat. X, 1. Poemata Stesichori sex et viginti libris composita tradidit Suidas. Meminit et ᾀσμάτων Athenæus, XIII; nec amori mediocriter deditum adfirmat; οὐ μετρίως ἐρωτικός.

51. *Si bene te novi. Si bene te monui* Regius non male: forte, *si bene me nosti:* sed et *si bene te novi* placet. Deinde *teneras* Bernensis et unus Heinsii; *cultas mihi redde puellas* Apros. *cultas ne lude puellas* Moreti et alius. Burm.

52. *Gratia, dum vives, ista petenda tibi.* Non a Diis, ut Merula exponit; sed a puellis, ut sit sensus: danda opera tibi est, dum vivis, ut hanc gratiam a puellis ineas, ne læsisse videaris. Micyl.

53. *Myrto nam vincta. Nexa* Vaticanus: *jam nexa* Palatinus. Sic I. Amor. II, 23: *necte comam myrto:* tres etiam *cincta*, ut inf. 392; et alibi, ubi hæ voces commutari a librariis solent.

54. *Folium granaque pauca dedit.* Hoc ex Hesiodi imitatione, qui, quum pauca ex Helicone folia sumsisset, ex pastore poeta subitus evasit: αὐτίκα μάλα ποιητὴς ἐκ ποιμένος κατέστη. Lucian. Rhet. Præcept. Vide quoque Broukh. ad Tibull. II, El. v.

55. *Sensimus acceptum numen quoque: purior æther Fulsit. Acceptis* prima editio, cum scriptis plerisque: recte: post accepta folia et grana myrti. *Clarior æther* Ambros. et unus Heins. eadem varietas apud Virgil. II, 590: *et pura per noctem in luce refulsit*, ubi *clara* quidam codices.

57. *Dum facit ingenium.* Putabam, *ingenio.* Tristibus III, XIV, 1:

Cultor et antistes doctorum summe virorum,
Qui facis ingenio semper amice meo.

Dum valet ingenium, Aprosii; qui et *favet* pro varia lect.: ut etiam multi editi et scripti; sed ego nihil muto: dum ingenium, quod a numine nunc calescit, *facit*, et promptum est, audite me tanquam vatem, qui divino monitu præcepta amoris cano. H.

Dum licet, et veros etiam nunc editis annos,
Ludite : eunt anni more fluentis aquæ.
Nec, quæ præteriit, rursus revocabitur unda :
Nec, quæ præteriit, hora redire potest.
Utendum est ætate ; cito pede labitur ætas ;
Nec bona tam sequitur, quam bona prima fuit.
Hos ego, qui canent, frutices, violaria vidi :
Hac mihi de spina grata corona data est.
Tempus erit, quo tu, quæ nunc excludis amantem,
Frigida deserta nocte jacebis anus :
Nec tua nocturna frangetur janua rixa ;
Sparsa nec invenies limina mane rosa.
Quam cito, me miserum! laxantur corpora rugis,
Et perit, in nitido qui fuit ore, color !

61. *Veros etiam nunc editis annos.* Pro *veros* conjiciebat *vernos* Heins. ut Propert. IV, Eleg. v, 57 :

Dum *vernat* sanguis, dum rugis integer annus,
Utere, ne quis eat liber amore dies.

Arundelianus, *teneros annos.* Sed *veri anni* videntur esse juveniles, ac proinde amoribus apti. Vir clarissimus Jacobus Gronovius, in notis ad Cebetis Tabulam, corrigebat, *veros inceditis annos :* sed optime refutavit hanc minime recipiendam emendationem Broukhusius ad Propertium, II, Eleg. vii, 55 ; et III, xx, 10 : et egregie ostendit *edere* hic profiteri esse, ut apud Censores facere debebant.

63. *Nec quæ præteriit, rursus revocabitur unda. Iterum*, scripti plerique, cum prima editione : placet.

65. *Labitur. Volvitur* Vossii liber. *hora*, Palatin.

68. *Hac mihi de spina* etc. Suaviter admodum in hanc sententiam Theocrit. Idyll. xxiii, 28-32 :

Καὶ τὸ ῥόδον καλόν ἐστι, καὶ ὁ χρόνος αὐτὸ μαραίνει.
Καὶ κάλλος καλόν ἐστι τὸ παιδικὸν, ἀλλ' ὀλίγον ζῇ.

— *Hac mihi de spina.* Imitatus auctor Epigrammatis, in Anthol. lib. I, cap. xc, pag. 256 :

Τὸ ῥόδον ἀκμάζει βαιὸν χρόνον· ἢν δὲ παρέλθῃ,
Ζητῶν εὑρήσεις οὐ ῥόδον, ἀλλὰ βάτον.

72. *Sparsa nec invenies limina mane rosa.* Lucret. IV, 1170 :

At lacrimans exclusus amator limina sæpe
Floribus et sertis operit, postesque superbos
Ungit amaracino, et foribus miser oscula figit.

Vide quoque Propert. I, Eleg. xvi, quam vocat cl. Broukh. carmen *nobile, argutum, aureum.* Et Tibul. I, Eleg. ii, 13 :

Te meminisse decet, quæ plurima voce peregi
Supplice, quum posti florida serta darem.

74. *In nitido. Niveo* Politianus et Vaticanus et unus Heinsii et prima editio. Eadem varietas, lib. XV, Metam. 685 ; et alibi. Burm.

Quasque fuisse tibi canas a virgine jures,
  Sparguntur subito per caput omne comæ.
Anguibus exuitur tenui cum pelle vetustas;
  Nec faciunt cervos cornua jacta senes.
Nostra sine auxilio fugiunt bona : carpite florem;
  Qui, nisi carptus erit, turpiter ipse cadet.
Adde, quod et partus faciunt breviora juventæ
  Tempora : continua messe senescit ager.
Latmius Endymion non est tibi, Luna, rubori,
  Nec Cephalus roseæ præda pudenda Deæ.
Ut Veneri, quem luget adhuc, donetur Adonis;
  Unde habet Ænean, Harmonienque suos?
Ite per exemplum, genus o mortale, Dearum;
  Gaudia nec cupidis vestra negate viris.
Ut jam decipiant, quid perditis? omnia constant:
  Mille licet sumant, deperit inde nihil.
Conteritur ferrum, silices tenuantur ab usu :

75. *A virgine jures. Ab origine,* Patavinus.

77. *Anguibus.* Confer Tibul. I, IV, 31; et quæ ibi Broukh. notavit.

81. *Faciunt breviora juventæ Tempora. Seniora* Regius cum Politiani excerptis, prima editione, et quinque scriptis: nil muto. Heins.—*Seniora* etiam Bernensis: *senex* adjectivum esse egregie ostendit Broukh. ad Tibul. I, VII, 88: quod non animadversum librarios sæpe impulit, ut loca veterum corrumperent.

83. *Latmius Endymion non est tibi, Luna, rubori.* Propert. II, El. XII, 15:

Nudus et Endymion Phœbi cepisse sororem
  Dicitur, et nudæ concubuisse Deæ.

De his Apollonius sub principium lib. IV; et Apollodorus, lib. I, cap. 7.

85. *Ut taceam de te, quem nunc quoque luget, Adoni: Unde habet Ænean Harmonienque Venus?* Sic edd. prim. et quidam scripti; sed optime Regius:

Ut Veneri, quem luget adhuc, *ponetur* Adonis,
  Unde habet Ænean Harmoniamque suos?

Venuste, si *donetur Adonis*, levi mutatione, reponas: *donetur*, pro condonetur. Heins. Sic Juno, apud Horatium, lib. III, Od. III, 31: *Quirinum Marti redonabo.*

86. *Unde habet Ænean, Harmonienque* etc. Congressum innuit Veneris cum Marte et Anchisa, e quibus Hermionem, quæ Cadmo nupsit; et Æneam suscepit. —*Harmoniamque Venus.* Sic legendum, ex bonis libris et veterum testimonio, et inprimis Hesiodi in Theogonia, ubi canit Martem ex Venere Harmoniam suscepisse; item Phobum, et Dimum. Et Coluthus ait, καὶ Ἁρμονίης Ἀφροδίτη. Ciofanus.

Sufficit, et damni pars caret illa metu.
Quid vetet adposito lumen de lumine sumi,
Quisve cavo vastas in mare servet aquas?
Det tamen ulla viro mulier, non expedit, inquis.
Quid, nisi quam sumes, dic mihi, perdis aquam?
Nec vos prostituit mea vox; sed vana timere
Damna vetat: damnis munera vestra carent.
Sed me flaminibus venti majoris iturum,
Dum sumus in portu, provehat aura levis.

ORDIOR a cultu: cultis bene Liber ab uvis
Provenit; et culto stat seges alta solo.
Forma Dei munus: forma quota quæque superbit?
Pars vestrûm tali munere magna caret.
Cura dabit faciem: facies neglecta peribit,
Idaliæ similis sit licet illa Deæ.
Corpora si veteres non sic coluere puellæ;
Nec veteres cultos sic habuere viros.
Si fuit Andromache tunicas induta vagantes,

93. *Quis vetet. Quid vetat* Junianus. Scribe, *Quid vetet*: dixi ad Epist. x, vers. 88. HEINS.

94. *Quisque cavum*. Melius in antiquo Scaligeri codice, *Quisve cavo vastas in mare servet aquas?* ut *mare* sit *mari*. DAN. HEINS. *Cavo in mare* scripti potiores, cum prima editione: recte. Sic Trist. lib. V, Eleg. II, 20:

Exiguum pleno de mare demat aquæ. HEINS.

Ita etiam Zinzerl. promuls. Crit. cap. XVI.

95. *Det tamen ulla viro mulier, non expedit, inquis.* Non expedit, ut mulier ulla det viro. *Dare*, pro copiam sui facere, usitatum poetis. Noster supra lib. II, 345:

Quæ *dant*, quæque negant, gaudent tamen esse rogatæ.

98. *Munera vestra. Nostra* Vossii et Bernens. et quinque alii: ut intelligat præcepta sua poeta. Sic lib. II, 742: et supra 79.

102. *Seges alta. Seges ampla* Ambros. qui et *loco*, ut alii nonnulli.

104. *Magna. Pars multa* Francof. et tres codices. Vid. ad I, Amor. Eleg. ult. vers. ult. BURM.

109. *Si fuit Andromache tunicas induta vagantes.* In quibusdam legitur, *valentes*, pro *vagantes*: quod magis placet, ut intelligamus crassas et densas, non quales tum Romæ gestabant, bombycinas et pellucidas plerasque, ut supra quoque meminit. MICYL. In uno Palatino, *volantes*: in Hafniensi, *squalentes*. Moretanus, et ex meis unus, *volentes*.

Quid mirum? duri militis uxor erat.
Scilicet Ajaci conjux ornata venires,
Cui tegimen septem terga fuere boum?
Simplicitas rudis ante fuit: nunc aurea Roma
Edomiti magnas possidet orbis opes.
Adspice, quæ nunc sunt Capitolia, quæque fuerunt;
Alterius dicas illa fuisse Jovis.
Curia, consilio quæ nunc dignissima tanto est,
De stipula, Tatio regna tenente, fuit.
Quæ nunc sub Phœbo, ducibusque Palatia fulgent,
Quid, nisi araturis pascua bubus, erant?

Quid si revocemus huc loci *tunicas fluentes*; quomodo apud Horatium, libro primo Sat. III: *Rusticus tonso toga defluit*, pro incomposita toga? Apuleius Metamorph. VII: *Sumta veste muliebri sordida, et in sinus flaccidos undante*: sic enim scribendus ille locus: vel *veste horrida*. Perperam circumfertur *veste florida et in sinus flaccidos abundante*, qualis mulierem asinariam e plebecula non decet. *Fluxiorem cincturam* in Julio Cæsare observat Suetonius et reprehendit.

111. *Conjux ornata veniret. Venires*, bene Regius et quinque alii: sequenti etiam versu vetustiores plerique, *tegimen* pro *tegmen*: *tegumen* Regius; cum uno Ambrosiano.

115. *Quæ nunc sunt Capitolia, quæque fuerunt*. Moxque, *Curia, quæ* etc. *de stipula* etc. Frequens apud poetas comparatio hæc temporum ac conditionis variæ in Capitolio. Vid. Propert. quem jam adduximus, IV, El. I. Tibul. II, Eleg. V, 23 sqq. Sed Virg. inprimis, Æneid. VIII, 347:

Hinc ad Tarpeiam sedem, et Capitolia ducit,
Aurea nunc, olim silvestribus horrida dumis.

Nec ita multo post., 360:

... Passimque armenta videbant,
Romanoque foro, et lautis mugire Carinis.

117. *Curia consilio*. Prima editio et aliæ nonnullæ, ut et tres scripti, *consilii dignissima tanti*, secundo casu: quod et alibi apud Nostrum in veterrimis libris offendi. Arundelianus, *consilii nunc quæ dignissima tanti*: *nunc est dignissima tanti* Regius. Forte, *nunc en*. HEINS.

119. *Quæ nunc sub Phœbo* etc. Apollinis Actii templum intelligit, quod in Palatio Augustus ædificavit, de quo Propert. IV, Eleg, VI, 11, sqq. — *Ducibusque*. Intelligit Augustum et Tiberium Merula; sed si ex calculo doctissimi Massonii Ars Amandi edita fuit A. U. C. IↃCCLII; eo tempore, Tiberius Rhodi versabatur; et, Caio gratia Augusti florente, nescio an caute Noster Tiberio, qui longe a spe successionis aberat, adulari fuisset ausus. Quare forte Caius et Lucius intelligendi; quibus paulo post mortuis, Tiberius fuit adoptatus. Cogitandum certe, quos *duces* hic intelligat Naso. BURM.

Prisca juvent alios : ego me nunc denique natum
  Gratulor : hæc ætas moribus apta meis.
Non quia nunc terræ lentum subducitur aurum,
  Lectaque diverso litore concha venit;
Nec quia decrescunt effosso marmore montes,
  Nec quia cæruleæ mole fugantur aquæ;
Sed quia cultus adest, nec nostros mansit in annos
  Rusticitas, priscis illa superstes avis.
Vos quoque non caris aures onerate lapillis,
  Quos legit in viridi decolor Indus aqua;
Nec prodite graves insuto vestibus auro :
  Per quas nos petitis, sæpe fugatis, opes.
Munditiis capimur : non sint sine lege capilli.
  Admotæ formam dantque negantque manus.
Nec genus ornatus unum est : quod quamque decebit,
  Eligat; et speculum consulat ante suum.

121–122. *Prisca juvent alios* etc. *Hæc ætas moribus apta meis.* Ex Ovidio verbatim expressit Voltaire, in carmine lepidissimo, cui titulus *le Mondain :*

Regrettera, qui veut, le bon vieux tems.
. . . ! . . . .
Ce tems profane est tout fait pour mes mœurs.

123. *Lentum terræ subducitur aurum.* Tres libri, *lætum*; Barthol. *tectum*, ut I, Met. 139 : *Quasque recondiderat, stygiisque admoverat umbris, Effodiuntur opes.*

124. *Concha venit.* Tres nostri, *bacca*, quod Gronovio placebat, Observat. lib. II, cap. XXI, ex Pirckheimeriano. Meliores tamen quum vulgatam amplectantur, nil ausim mutare. Nam per conchas baccæ intelliguntur, quæ in conchis nascuntur ut plurimum. Burm.

127–129. *Nostros mansit in annos. Crevit* unus Heinsii. Vide ad Vellei. Pater. I, cap. 8. — *Aures onerate.* Plurimi scripti, *ornate*; sed frustra: Medic. Faciei, 22:

Et quantos oneri est aure tulisse Deos.

Senec. de Const. Sapientis, XIV: *Quid refert quantum habeat, quot lecticarios, quam oneratas aures?* ubi vide commentatores, et quæ notavit Burman. ad Petronii cap. LV; ubi et de *caris lapillis.*

131. *Insuto vestibus auro. Inserto* Vaticanus et Aprosii, pro varia lectione; et ita Tertull. I, de Cultu Fem. I, 9: *Uno lino decies sestertium inseritur.* Sed et *insutum* rectum : agit enim de vestibus Phrygiis.

133. *Non sint sine lege capilli.* Scribe, *ne sint.* Scripti tamen plerique, cum prima editione, *non sint.* H.

Longa probat facies capitis discrimina puri:
  Sic erat ornatis Laodamia comis.
Exiguum summa nodum sibi fronte relinqui,
  Ut pateant aures, ora rotunda volunt.
Alterius crines humero jactentur utroque:
  Talis es, adsumta, Phœbe canore, lyra.
Altera succinctæ religetur more Dianæ,
  Ut solet, adtonitas quum petit illa feras.
Huic decet inflatos laxe jacuisse capillos:
  Illa sit adstrictis impedienda comis.
Hanc placet ornari testudine Cyllenea:
  Sustineat similes fluctibus illa sinus.
Sed neque ramosa numerabis in ilice glandes;
  Nec quot apes Hyble, nec quot in Alpe feræ;
Nec mihi tot cultus numero comprendere fas est:

137. *Longa probat facies capitis discrimina puri.* Discreti, sine ornatu ullo, nec tamen sine arte, capilli, puellam decent, cui facies oblonga. Idem *purum caput*, quod omnino nudum. — *Discrimina.* Vid. supr. lib. II, 303.

140. *Ut pateant. Ne pateant* Editio Micylli et margo Bersmanni. *Sub fronte* etiam Schefferi codex.

141. *Crines humero jactentur* etc. Talem Apollinis unam et alteram ex antiquis monumentis imaginem dedit Broukh. ad Tibul. III, El. IV, 27.

145. *Huic decet inflatos* etc. Egregie diversos hos capillorum positus recenset Tertullianus, de Cultu Femin. II, 7: « Quod crinibus vestris quiescere non licet, modo substrictis, modo relaxatis, modo suscitatis, modo elisis: aliæ gestiunt in cincinnos coercere: aliæ, ut vagi et volucres elabantur, non bona simplicitate. » Supp. in fine *jactare*, vel *solvere*.

147. *Testudine Cyllenea.* Merula de reticulo capit, quo includebantur crines: quod si verum est, illud reticulum, in modum testudinis, verticem capitis et capillos texisse debuit, ut referret corticem *testudinis*. Turneb. Advers. IV, 23, suggestum comarum rotundandum in formam *testudinis* explicat.

148. *Illa sinus.* Junianus et Schefferus, *comas;* ut *undulatas comas* intelligeret: sed glossatoris est τὸ *comas;* quum *sinus* recte etiam de crinibus fluctuantibus dicatur, qui in *sinus* modum humeris innatant.

150. *Hyble. Hyblæ* editiones priores; sed in scriptis est *Hybla*, vel *Hyble:* nempe præpositio *in* huc debet etiam referri. Burm.

151. *Nec mihi tot cultus numero comprendere fas est. Tot positus* recte libri veteres magno numero: nisi quod Regius, *posito:* prima editio, *positos*, cum scriptis nonnullis.

Adjicit ornatus proxima quæque dies.
Et neglecta decet multas coma : sæpe jacere
Hesternam credas ; illa repexa modo est.
Ars casum simulet ; sic capta vidit in urbe
Alcides Iolen : hanc ego, dixit, amo.
Talem te Bacchus, Satyris clamantibus Euoe,
Sustulit in currus, Gnosi relicta, suos.
O quantum indulget vestro Natura decori,
Quarum sunt multis damna pianda modis !
Nos male detegimur, raptique ætate capilli,
Ut Borea frondes excutiente, cadunt.
Femina canitiem Germanis inficit herbis ;
Et melior vero quæritur arte color.
Femina procedit densissima crinibus emtis,
Proque suis alios efficit ære suos.

154. *Hesternam credas.* De externis et adscititiis crinibus quæ dici possint scio ; sed huic opprobrio hic locus non est. Potes, inquit, singulis diebus crines componere. *Hesternas coronas* pari modo dixit Propert. II, Eleg. XXXIV, pro heri plexis : ut recte illic restituit Lipsius ; et *hesternas lucernas*, libro III, Eleg. VII : quæ vera illic scriptura : *hesternas rosas* Noster quoque III, Amor. Eleg. VII, pro heri carptis. HEINS.

155. *Sic capta ut vidit in urbe. Capta vidit ut urbe* Regius et duo alii : recte : ceteri fere omnes, *capta vidit in urbe. Ars casus similis*, pro *casum simulet* idem Regius.

160. *Quarum sunt multis damna pianda modis. Pianda* dixit improprie, pro compensanda, et quasi dissimulanda, sive celanda. MICYL. *Pudenda*, Thuaneus.

161. *Nos male detegimur.* Nobis vero si deciderint, nulla arte reparandi capilli. Nondum enim adscititiis crinibus viri utebantur.

163. *Femina canitiem Germanis inficit herbis.* Per Germanas herbas spumam illam, sive sapum intellexit, de quo toties Martial. VIII, 33 ; XIV, 26 et 27 ; et Plin. XXVIII, 12 : quod ex herbis compositum fuisse credidit Ovidius, et ita non de colore nigrante, sed flavo, hæc infectio canitiei capienda. Studebant enim maxime ut flavis capillis essent conspicuæ ; ut et hodie in Hollandiæ et Frisiæ multis pagis mulieres id studere videmus. Vide post alios multos Broukh. ad Tibul. lib. I, Eleg. VI, 8 : et de flavo colore capiendum Ovidii locum, aperte docet Tertull. II, de Cultu Fem. ut jam ostendimus, Am. I, Eleg. XIV, ad vers. 1. BURM.

166. *Proque suis alios efficit ære suos.* De mentitis comis aut arte me-

Nec rubor est emisse palam : venire videmus
Herculis ante oculos, Virgineumque chorum.
Quid de veste loquar? nec vos, segmenta, requiro;
Nec quæ bis Tyrio murice, lana, rubes.
Quum tot prodierint pretio leviore colores,
Quis furor est, census corpore ferre suos?
Aëris ecce color, tum quum sine nubibus aër,

dicatis diximus supra, ad Amor. I, Elegia XIV.

167. *Nec rubor est* etc. *Venisse* multi scripti; et Editiones Micylli et Bersmanni, *emisse. Palam venire videmus*, Vaticanus et Bernensis : non mala distinctione.

168. *Herculis ante oculos* etc. Herculis *Musagetis* ædem indicat, quam extruxerat M. Fulvius Nobilior, censor anno IↃLXVI, triennio postquam de Ætolis triumphavit; ibique Musarum Signa, quæ, capta Ambracia, Romam transtulerat, posuit. Plin. XXXV, 10. Ædem hanc vetustate collapsam restituit Marcius Philippus, vitricus Augusti. Suet. in Aug. VIII. Heinsius conjecerat, *Pieridumque chorum* : in uno Heinsii erat, *Virgineumque caput*. Bernensis et Palatinus, *thorum*. BURM.

169. *Quid de veste loquar?* Non agitur hic de vestium forma aut modis, sed de colore, quem suadet seligendum, pro ut quamque deceat; *pullus* scil. *niveas*, *fuscas* vero, *albus* etc. Nec exemplis parcit poeta, quæ rem obiter illustrent simul, exornentque. — *Nec vos, segmenta, requiro. Segmenta* exponit Merula, vestes simpliciter aureas. Ego vero arbitror *segmentatas* dictas, quæ serico, aut simili aliquo panno circa oras præsutæ. Nam et monilia *segmenta*, et apud Plinium, circuli *segmenta* vocantur, a quorum similitudine etiam illa, opinor, recte *segmenta* vocantur, quæ in circulum oris sive extremitatibus vestimentorum foris adsuuntur. MICYL. *Nec nunc* Regius et decem alii. Jureti excerpta, *nec enim* : alii aliter. Comelinianus, aliique novem, cum prima editione, *nec vos* : quo sex alii cum Neapolitano adludunt, *non vos* : sed præstat alterum, quod et Zinzerlingio placebat. *Rubes* etiam Regius sequenti versu, et unus Vaticanus cum prima editione. HEINS.

172. *Census corpore ferre suos*. Propert. III, Eleg. XI, 11 :

Matrona incedit *census induta* nepotum.

Tertull. I, de Cult. Fem. cap. IX : « Saltus et insulas tenera cervix circumfert : graciles aurium cutes calendarium expendunt, et sinistra per singulos digitos de saccis singulis ludit. » BURM.

173. *Tum quum sine nubibus aër*. *Odiosam* male censet Burman. vocis *aër* repetitionem. *Æther* quinque libri : *imber* unus : sed in Lincoln. Junii et duobus aliis erat, *exstat* : forte bene : quum non latet aër, nubibus tectus, sed serenus est. Vel legendum :

Aëris ecce color, quum sol sine nubibus exstat.

Talis coloris erant *aërinæ* illæ *oves* Tertulliano, lib. I, de Cult. Fem. cap. 8 : ut recte ex hoc loco Rigaltius probat : est autem color cæruleus.

Nec tepidus pluvias concitat Auster aquas.
Ecce tibi similis, qui quondam Phryxon et Hellen
Diceris Inoïs eripuisse dolis.
Hic undas imitatus, habet quoque nomen ab undis:
Crediderim Nymphas hac ego veste tegi.
Ille crocum simulat: croceo velatur amictu,
Roscida luciferos quum Dea jungit equos.
Hic Paphias myrtos: hic purpureas amethystos,
Albentesve rosas, Threïciamve gruem.
Nec glandes, Amarylli, tuæ, nec amygdala desunt,
Et sua velleribus nomina cera dedit.
Quot nova terra parit flores, quum vere tepenti

Vide Salmas. Exercit. Plin. pag. 143; ubi Tertull. locum similiter emendat; et pag. 399 et 770. BURM.

175. *Ecce tibi similis, qui quondam* etc. Galbinum colorem, qui et aureus, intelligit Salmas. ad Vopisc. Aurel. cap. 34. Vid. et Turneb. IV, Adversar. cap. 23.

177. *Hic undas imitatus, habet quoque nomen ab undis.* De glauco colore, quem eundem et *hyalum* adpellari dicit, exponit hunc locum Merula. Sed neque hæc expositio per omnia procedit: non enim *hyalinus* color (ita enim ἀπὸ τοῦ ὑάλου dici recte puto) idem et qui glaucus: sed vitreus, vitri perspicuitatem referens. Deinde neque ab unda nomen suum habet *glaucus*. Fortassis autem poeta eum colorem significat, unde *vestes undulatæ* dicuntur: quemadmodum a fluctuum colore, sive specie, *cymatiles*. Sive de iisdem intelligamus cymatiles et undulatas, sive de diversis, ut quibusdam videtur, qui locum hunc poetæ de cymatili colore, sive veste accipiunt. Undulatam autem vestem intelligunt eam, quam κυμβάλλωτον vulgo quidam vocant. MICYL.

179. *Croceo velatur amictu. Crocotam* et *crocotulam* Nonius Marcellus vocat crocei coloris vestem, quomodo et *caltulam*, a colore caltæ. Idem color *luteus et crocinus*. Vid. Nonium in *Luteus*. HEINS.

180. *Jungit equos. Movit*, Regius; *movet*, Lincoln.; *mergit*, Palatinus unus. *Lucida rorifluos*, Palatin.; *roscida purpureos*, Junianus.

184. *Et sua velleribus nomina cera dedit.* Qui color *cerinus* dicitur, a quo *Cerinarii*, qui cerina, id est, cerei coloris vestes tingunt, sive inficiunt. Neque *cæruleus* color a cera dicitur, ut Merula putat: sed ut ceteri etymologici, a cæli apparentia, sive specie, quasi *cæluleus*. Et illud Propertii in Vertumno, IV, El. II, 42, quod quidam adlegant, *Cæruleus cucumis, tumidoque cucurbita ventre* etc. nihil ad rem præsentem facit: quum ibi non cyaneum, qui Græcis cæruleus proprie est; sed flavum ac cereum colorem, qualis in cucumeribus cernitur, significet. MICYL.

Vitis agit gemmas, pigraque cedit hiems:
Lana tot, aut plures succos bibit; elige certos:
Nam non conveniens omnibus omnis erit.
Pulla decent niveas: Briseïda pulla decebant:
Quum rapta est, pulla tum quoque veste fuit.
Alba decent fuscas: albis, Cepheï, placebas:
Sic tibi vestitæ pressa Seriphos erat.
Quam pæne admonui, ne trux caper iret in alas,
Neve forent duris aspera crura pilis!
Sed non Caucasea doceo de rupe puellas,
Quæque bibant undas, Myse Caïce, tuas.
Quid? si præcipiam, ne fuscet inertia dentes;
Oraque suscepta mane laventur aqua?
Scitis et inducta candorem quærere cera:
Sanguine quæ vero non rubet, arte rubet.
Arte, supercilii confinia nuda repletis,

188. *Omnibus omnis erit.* In nonnullis, *omnibus unus erit:* utrumque recte. NAUGER. *Omnis erit* meliores cum prima editione: argute. Scribonius Largus præfatione, ubi de Compositionibus: *Quædam quibusdam magis, et non omnes omnibus conveniunt.* Propert. III, El. VII, 7:

Omnia non pariter rerum sunt *omnibus* apta.

190. *Quum rapta est.* Scribe, *capta est;* quanquam aliter codices antiqui. Vide notas ad Epist. III, vers. 16.

192. *Sic tibi vestitæ pressa Seriphos erat.* Quasi dicat sic vestita erat, *albis* scilicet, Andromeda, quum Seriphem insulam pressit pedibus, ubi eam Perseus fertur detulisse. Seriphus autem una e Cycladibus est, et nunc *Serphone* vocatur, vel *Serphena.* — *Sic tibi vestitæ.* Ipsum verbum *vestire* ornatam sæpe vestem indicat: ut apud Juvenal. III, 135:

Quum tibi *vestiti* facies scorti placet... DOUSA.

193. *Quam pæne admonui.* Negat esse monendum de axillarum fœtore, quum per se satis id caveatur a puellis non omnino rusticis.

199. *Scitis et inducta candorem quærere cera.* An *creta?* quomodo apud Martialem VIII, 33:

Crassior in facie vetulæ stat *creta* Fabullæ.

Et II, 41:

Quam *cretata* timet Fabulla nimbos.

Petron. cap. XXIV: *Inter rugas tantum erat* cretæ, *ut crederes parietem tectum nimbo laborare:* ubi vid. interpretes. *Cera* tamen firmari posset, ex Anth. lib. II, cap. 13, Epigr. 13; ubi vidend. Brodæus, pag. 205.

201. *Supercilii confinia nuda repletis.* Plin. lib. XXVIII, cap. XLVI: *Ursinus adeps emendat raritatem superciliorum, cum fungis lucernarum, ac fuligine, quæ est in rostris earum.*

Parvaque sinceras velat aluta genas.
Nec pudor est oculos tenui signare favilla;
Vel prope te nato, lucide Cydne, croco.
Est mihi, quo dixi vestræ medicamina formæ,
Parvus, sed cura grande libellus opus.
Hinc quoque præsidium læsæ petitote, puellæ:
Non est pro vestris ars mea rebus iners.
Non tamen expositas mensa deprendat amator
Pyxidas: ars faciem dissimulata juvat.
Quem non offendat toto fæx illita vultu,
Quum fluit in tepidos pondere lapsa sinus?
Œsypa quid redolent, quamvis mittatur Athenis,

Siculi canis cinere ex oleo illito supercilia nigrescunt. Idem, XXX, cap. XLVI: *Ovis formicarum supercilia denigrari cum muscis tritis tradunt.* H. Tertull. de Cult. Fem. II, 5: *In Deum enim delinquunt, qui cutem medicaminibus urgent, genas rubore maculant, oculos fuligine porrigunt.* Quæ ultima verba de superciliis productis intelligunt interpretes: quod confirmat idem Tertull. ibid. I, 2: *et illum ipsum pulverem, quo oculorum exordia producunt:* nam probasse veteres supercilia tenui discrimine distincta et producta, docet Petronius cap. CXXVI; ubi Burmann. adeas.

205. *Est mihi, quo dixi* etc. Libellum indicat *de Medicamine Faciei*, de quo postea, suo loco dicemus.— *Est mihi quo dixi. Qui dicit* Bernens. et alius. *Qui dixit* quatuor: *quo duxi* editio prima: forte, *qui dicet.*

207. *Præsidium. Consilium* Farnes. —*Læsæ petitote puellæ. Læsæ figuræ* prima editio et quatuor scripti: probe. Amor. I, Eleg. x, 14:

Nunc mentis vitio læsa figura tua est.

209. *Non tamen expositas.* Comelinianus, *et positas:* forte, *ut positas.* Vide de eo loquendi modo quæ notata ad Epist. v, vers. 83. *Positæ pyxides*, ut *posita venena*, Remed. vers. 351. Heins. Omnino retinenda vulgata lectio: *expositæ* enim pyxides sunt in mensa, eodem modo, ut *expositum aurum et argentum* in abaco, in triclinio. Cicer. in Verr. de Sign. 27: *Exornat ample magnificeque convivium, exponit ea, quibus abundabat. plurima ac pulcherrima vasa argentea.* Vide supra ad lib. I, 407. B.

210. *Dissimulata juvet. Juvat* in quibusdam. Naugér. *Juvat* scripti cum prima editione. Heins. Vide an placeat lectio Vossiani codicis:

... Ars faciem dissimulata facit.

Ita supr. 105: *cura dabit faciem*; et mox 217: *Ista dabunt faciem.* Burm.

213. *Œsypa quid redolent, quamvis mittatur Athenis. Œsypa* certe in Regio et uno Vaticano. Οἴσυπος, καὶ Οἰσύπη, καὶ Οἴσυπις, ὁ τῆς αἰγὸς ῥύπος: sordes ovium, vel sordes ovillæ lanæ adhærentes, aut lana succida et sordida prope nates ovium; vel etiam pinguedo, quæ exprimitur ex hisce

Demtus ab immundo vellere succus ovis?
Nec coram mixtas cervæ sumsisse medullas,
Nec coram dentes defricuisse probem.
Ista dabunt faciem; sed erunt deformia visu:
Multaque, dum fiunt turpia, facta placent.
Quæ nunc nomen habent operosi signa Myronis,
Pondus iners quondam, duraque massa fuit.
Annulus ut fiat, primo colliditur aurum:
Quas geritis vestes, sordida lana fuit.
Quum fieret, lapis asper erat; nunc, nobile signum;
Nuda Venus madidas exprimit imbre comas.

sordibus. Οἰσύπειον, ἔριον ῥυπαρὸν προβάτων. Ita Hesychius. *Œsypon* autem neutro genere quoties dicitur, subintellige medicamentum: Οἴσυπον φάρμακον. Sic Græci medici sæpe: quomodo hic apud Nasonem. Erat autem fœtidi odoris Œsypon: hinc οἰσυπηρὸς et οἰσυπώδης, qui redolet œsypum. Ceterum frustra est vir maximus, qui pro *mittantur Athenis*, *mutantur ahenis* reponit. Plinius lib. XXIX, cap. x: *Quin ipsæ sordes pecudum, sudorque feminum et alarum, adhærentes lanis, (Œsypum vocant) innumeros prope usus habent. In Atticis ovibus genito palma.* Ut jam liqueat, *Athenis* cur *mitti* dixerit Ovidius. Heins.

215. *Sumsisse. Suisse* unus Vaticanus: forte *suxisse*. Nihil muta; *sumere* posset aliquis capere pro bibere medullas mixtas vino vel alio liquore: ut supr. II, Amor. xix, 32; sed malo de pigmento ex cervina medulla, aliis medicaminibus mixta, intelligere: quia *cervinæ medullæ* principatum inter medicamenta ex medullis animalium tribuit Plinius lib. XXVIII, cap. 9; et hoc sensu passim medicos *sumere* et *assumere* capere docuit Rhodius, in lexico Scriboniano, de interno et externo medicamento. Burm.

216. *Dentes defricuisse probem.* Sic apud Catullum, Epigr. xxxvii: *dens Ibera* defricatus *urina*; et eidem Epigr. xxxix: *Dentem atque russam* defricare *gingivam*; et apud Horatium, lib. I, Sat. x, 4: *quod sale multo Urbem* defricuit *Lucilius*.

217. *Ista dabunt faciem. Curam* Regius et quinque alii. *Formam* habent duo scripti: *facies* Neapolit. Unus, *ista dabunt speciem*: etiam non male: *species* pro pulchritudine passim.

219. *Operosi signa Myronis.* Cui non innotuit Bucula Myronis, in quam exstant, in Anthol. iv, c. 7, Epigramm. xxxi, e quibus sequens, quod est Juliani Ægypt., adferemus:

Πόρτιν τήνδε Μύρωνος ἰδὼν, τάχα τοῦτο βοήσεις·
Η φύσις ἄπνοός ἐστιν, ἢ ἔμπνοος ἔπλετο τέχνη.

Vide quoque Auson. Epigr. lvii.

221. *Colliditur. Colliquitur* Gebhardus: *contunditur* Francof. Lincol. Junii et Vossii codices.

224. *Nuda Venus madidas expri-*

Tu quoque, dum coleris, nos te dormire putemus;
Aptius a summa conspiciare manu.
Cur mihi nota tuo causa est candoris in ore?
Claude forem thalami : quid rude prodis opus?
Multa viros nescire decet : pars maxima rerum
Offendat, si non interiora tegas.
Aurea quæ pendent ornato signa theatro,
Inspice, quam tenuis bractea ligna tegat.
Sed neque ad illa licet populo, nisi facta, venire :
Nec nisi submotis forma paranda viris.
At non pectendos coram præbere capillos,
Ut jaceant fusi per tua terga, vetem.
Illo præcipue, ne sis morosa, caveto

mit imbre comas. Diximus de Apellea Venere, ad Eleg. XIV, Amor. I, ad vers. 33-34; sed hic Noster ad statuam aliquam Romæ celebrem respicit; non tamen illam, quam Merula, et eum sequutus sine ullo examine Crispinus, ex Plinio innui credunt, quæ in Bruti Callaici templo fuit posita, et quam Praxiteleam faciunt : quum Plinius, l. XXVI, cap. 5, inter opera Scopæ recenseat, et Praxiteleam antecedere dicat. Hæc enim prope Martem nuda posita non fuit ἀναδυομένη : nam non statim Venus, ut emersit pelago, Marti fuit juncta; sed quum jam Vulcano diu fuisset nupta, ut omnibus notum. Ceterum hic *sola Venus* malebat Francius. BURM.

226. *Conspiciere. Conspiciare* Sarravianus et unus Patavinus. HEINS. — *Aptius a summa* etc. *Aptius*, melius ab amante conspicieris, ubi manus summa cultui accesserit; nec *rude*, imperfectum adhuc, *opus* prodideris.

227. *Causa est candoris. Splendoris* prima editio, Veneta una, Aldina prior et Micylli, et Mediceus codex. Sed nihil muta. Propert. III, Eleg. XXIII, 8 :

Quum tibi quæsitus *candor in ore* foret.

Quem locum etiam Douza hic adscripserat.

229. *Multa viros nescire decet.* Quæ si rescierint enim, damnum hinc ne capiant non leve puellæ, verendum est.

232. *Quam tenuis bractea ligna tegat. Tegat* jam præcessit superiori pentametro : *ligat* Farnesian. Scribo, *linat* : ut adludatur ad derivationem vocis; *bractea* enim seu βρίκτια ἀπὸ τοῦ βρίχειν deducitur, a linendo. Hinc Martialis quoque, lib. IX, Epigr. LVII :

Et *linit* Hesperium *bractea* viva pecus.

Bracteam, *sputum* idem vocat lib. VIII, Epist. XXXIII :

Hoc linitur sputo Jani Caryota calendis. H.

234. *Forma paranda.* Hafniensis, *pianda*. Egregie *parari* formam dicit, quæ constet omnis e rebus externis.

Tempore; nec lapsas sæpe resolve comas.
Tuta sit ornatrix : odi, quæ sauciat ora
Unguibus, et rapta brachia figit acu.
Devovet, et dominæ tangit caput illa; simulque
Plorat ad invisas sanguinolenta comas.
Quæ male crinita est, custodem in limine ponat;
Orneturve Bonæ semper in æde Deæ.
Dictus eram cuidam subito venisse puellæ;
Turbida perversas induit illa comas.
Hostibus eveniat tam fœdi causa pudoris,
Inque nurus Parthas dedecus illud eat!
Turpe pecus mutilum : turpe est sine gramine campus;
Et sine fronde frutex; et sine crine caput.
Non mihi venistis, Semele, Ledeve, docendæ;
Perque fretum falso, Sidoni, vecta bove.

238. *Nec lapsas sæpe resolve comas*. *Laxas* prima editio et quinque scripti : tres, *lassas* : totidem, *nexas*; puto pro *pexas*. Propertius tamen lib. I, Eleg. III, 23 :

Et modo gaudebam *lapsos* formare capillos.

Laxas etiam placet. : supra 145 :

Huic decet inflatos *laxe* jacuisse capillos. ID.

239. *Tuta sit ornatrix*. Vid. quæ ad Am. I, XIV, 16, ea de re notavimus.

244. *Orneturve Bonæ semper in æde Deæ*; quo maribus adire non licebat. Hinc Tibull. I, Eleg. VII, 22 : *Sacra Bonæ maribus non adeunda Deæ*. Douza hæc ita capiebat, non quasi revera in æde Bonæ Deæ se ornet, sed quasi domi se ornari dissimulans, in templo se esse amatoribus persuadeat, ubi periculum non erat, ne a procaci turba illa juvenum deprehenderetur, ut quibus fas non erat illo introire. Ego explicarem, ornetur domi in secreta parte, tanquam in æde Bonæ Deæ, et neminem admittat. *Orneturque* Palatin. et Bernensis.

249. *Turpe pecus mutilum : turpis sine gramine campus*. *Pecus mutilum* pro depilato ponit. Sic Nemesianus, de Sileno, Ecl. III, 33 :

Adplauditque manu mutilum caput...

Sileni enim calvi. HEINS. Alii auctores *mutilum pecus* vocant, quod cornibus caret. Donat. ad Terentii illa Hecyr. I, Sc. I, 8 : *Quin spolies, mutiles, laceres*. Mutiles, *imminuas*; *unde mutili dicti sunt boves aut capri, sine cornibus*. Et ita Columella, Præfatione : « Aliud caprinum, et id ipsum aliter curatur *mutilum* et raripilum; aliter cornutum et setosum. » Lib. VII, 3 : « Intortis cornibus, non quia magis hic sit utilis, nam est melior *mutilus* aries, sed quia minime nocent. » BURM.

252. *Falso bove*. *Flavo* Palatinus : male. Vide I, Amor. Eleg. III, 23; ubi *simulatus*, quod hic *falsus*.

Aut Helene, quam non stulte, Menelaë, reposcis;
Tu quoque non stulte, Troïe raptor, habes.
Turba docenda venit, pulchræ turpesque puellæ,
Pulchraque sunt semper deteriora bonis.
Formosæ minus artis opem, præceptaque curant:
Est illis sua dos, forma sine arte potens.
Quum mare compositum est, securus navita cessat:
Quum tumet, auxiliis adsidet ille suis.
Rara tamen mendo facies caret: occule mendas;
Quamque potes, vitium corporis abde tui.
Si brevis es, sedeas, ne stans videare sedere;
Inque tuo jaceas quantulacumque toro.
Hic quoque, ne possit fieri mensura cubantis,
Injecta lateant fac tibi veste pedes.
Quæ nimium gracilis, pleno velamina filo
Sumat; et ex humeris laxus amictus eat.
Pallida purpureis tingat suà corpora virgis:
Nigrior, ad Pharii confuge piscis opem.

256. *Pulchraque sunt semper deteriora bonis.* Scripti plerique, *Pluraque*: quod verum est. In Jureti excerptis, *Plurima.* Heins.

257. *Præceptaque quærunt. Curant* Jureti excerpta, Sarravianus, et duo alii, cum prima editione. *Poscunt* Palatin. unus.

258. *Sine arte potens.* Ita et lib. X, Metam. 573: *potentiam formæ* dixit; et Prop. III, xviii, 7: *Est tibi forma potens.* In octo tamen libris est, *decens*: etiam non male; licet videatur repetitum, ex Remed. 350:

Fallit enim multos forma sine arte decens. B.

259. *Cessat. Transit* Aprosii, et sex alii, cum prima editione, duabus Venetis et priore Aldina.

265. *Hic quoque.* Malim, *sic quoque.* Heins. Probo: frequens enim hujus formulæ usus; pro licet jaceas, et abscondere velis brevitatem.

267. *Quæ nimis est gracilis. Nimium gracilis*, ex scriptis ac prima editione reponatur. Heins. —*Pleno velamina filo.* Sunt quæ *Polimita* Petronio, cap. 40, dicuntur. — *Quæ nimium gracilis* etc. vestem induat, quæ pleniori filo contexta, latior hinc et inde fluctuet; sicque corporis *gracilitatem* dissimulet. Moxque per *virgas purpureas*, vacinia intelligit, quorum usus frequens apud Gallos, teste Plin. in tinctura purpurea. *Virgas* autem dixit, pro baccis ipsis, e quibus color exprimitur. Sandycem alii volunt, de qua Virg. Ecl. iv, 45. Est vero coloris seu pigmenti genus ex metallo.

270. *Ad Pharii confuge piscis opem.*

Pes malus in nivea semper celetur aluta;
Arida nec vinclis crura resolve suis.
Conveniunt tenues scapulis analectrides altis:
Inflatum circa fascia pectus eat.
Exiguo signet gestu quodcumque loquetur,
Cui digiti pingues, et scaber unguis erunt:
Cui gravis oris odor, nunquam jejuna loquatur,
Et semper spatio distet ab ore viri.
Si niger, aut ingens, aut non erit ordine natus
Dens tibi, ridendo maxima damna feres.

Capiunt nonnulli de stercore Crocodili, quo utebantur puellæ, ut inde cutis niteret.

271. *Pes malus in nivea semper celetur aluta.* Albo calceo. Juvenalis Satyra VII, 192, *nigræ* meminit *alutæ:* Adpositam nigræ lunam subtexit alutæ. Albos calceos Appianus videtur *Phæcasia* adpellare, ubi de Antonio agit, Athenis luxui indulgente. *Phæcasianorum* meminit et Seneca libro VII, de Beneficiis, cap. XXI: *Pythagoricus quidam emerat a sutore phæcasia, rem magnam, non præsentibus nummis.* « *Phæcasiatus* miles apud Petronium. Flavius Vopiscus in Aureliano, *calceos malleos, cereos, albos, ederaceos* recenset. » HEINS.

272. *Vinclis crura resolve tuis. Suis* bene excerpta Jureti, et quinque alii. Libro III, Fastor. 293, ut et illic scribendum: *adhibe sua vincula captis;* non *adhibeto. Suis* etiam Douza legebat. Vid. supr. 236.

273. *Analectrides altis.* Ego ad Regii codicis, sacræ tanquam anchoræ, confugiens scripturam, Τὸ *analecptrides*, geminam lectionem designare opinor; videlicet in nonnullis codicibus, *analectrides*, ἀπὸ τοῦ ἀναλέγειν scriptum fuisse: in nonnullis, *analeptrides*, ἀπὸ τοῦ ἀναλαμβάνειν *colligere, restringere*, monens. Ego tamen, *analectrides* malim, quod earum etiam usus in lecto fuerit: ita et ὁμολεκτρίδες, *concubinæ*. Olim refingebam, *anacleptides*, ἀπὸ τοῦ ἀνακλίπτομαι, *retrocedo:* vel, *anacletides.* Alexis Comicus, apud Athenæum, lib. XIII, multa ad rem habet, et inter cetera de tumore dorsi cohibendo. Antoninus Pius, apud Capitolinum, cap. 13: *fasciabatur tiliaceis tabulis in pectore positis, ut rectus incederet.* HEINS.

274. *Inflatum circum fascia pectus eat. Strophium*, intelligit quod *luctantes papillas vincibat*, ut cum Catullo loquar. Nonius certe *Strophium* vocat, *fasciam brevem, quæ virginalem papillarum tumorem cohibet.*— Exuberans nimium pectus fascia, strophium coerceat. Ornate magis poetice, *eat circa.*

275. *Exiguo signet gestu, quodcunque loquetur.* Sic Regius: unus Vaticanus, *signes* et *loqueris:* duo alii, *signi.* Junianus, *signat.* Quum sequenti disticho iterum *loquatur*, vel *loquetur* repetatur, Franciushic, *profatur*, vel *signes quodcumque profaris*, malebat; et certe odiosa est repetitio. Forte, *quodcumque jocatur*, vel *jocetur.* BURM.

Quis credat? discunt etiam ridere puellæ:
Quæritur atque illis hac quoque parte decor.
Sint modici rictus, sint parvæ utrimque lacunæ,
Et summos dentes ima labella tegant.
Nec sua perpetuo contendant ilia risu:
Sed leve nescio quid femineumque sonent.
Est, quæ perverso distorqueat ora cachinno:
Quum risu læta est altera, flere putes.
Illa sonat raucum, quiddamque inamabile stridet,
Ut rudit ad scabram turpis asella molam.
Quo non ars penetrat? discunt lacrimare decenter;
Quoque volunt plorant tempore, quoque modo.
Quid? quum legitima fraudatur litera voce,
Blæsaque fit jusso lingua coacta sono?
In vitio decor est, quædam male reddere verba:
Discunt posse minus, quam potuere, loqui.

281. *Discunt ridere puellæ.* Huc forte respexit Mart. lib. II, Epig. 41:

Ride, si sapis, o puella ride,
Pelignus, puto, dixerat poeta.

Nam ipsa verba, quæ Martialis producit, ex deperdito alio Nasonis opere desumta esse vix puto. Burm.

283. *Sint parvæ utrimque lacunæ.* *Parvæque* scripti plerique cum prima editione, nisi quod Regius, *parieque.* Forte, *pariles et utrimque lacunæ*: nam Tò *que* geminatum offendit aures duriore sono: ea vox Ovidio in deliciis, ut dicemus, Metam. VII, vers. 638. Heins.

288. *Quum risu læta est altera. Risu usa est*, vel *lata*. Regius: *usa* etiam duo alii: unus, *lusa*: duo alii, *risuque usa est.* Puto, *quum risu effusa est*: vel, quod malim, *in risum effusa est altera.* Idem.

291. *Discunt. Discant* Voss. et quinque alii: et mox quoque, *volent, plorent*, Mentelian.

293. *Quid, quum legitima* etc. Quint. Inst. Orat. XI, 3, ex vetustis codicibus: « Nec volubilitate nimia confundenda, quæ dicimus, qua et distinctio perit et affectus, et nonnumquam etiam verba aliqua sui parte *fraudantur.* » Ibi male Salmasius, *qui sui parte fundantur.* B. — *Quid, quum legitima fraudatur litera voce?* Artem docet, qua, si quod in pronuntiando vitium, ex eo ipso *decorem* quemdam captet puella, nec sine lepore, quædam *male reddat* verba.

294. *Lingua coacta sono.* Unus meus, *subdola lingua.* Sic supra, lib. I, 598:

Fac titubet blæso subdola lingua sono. H.

295. *Quædam male reddere verba.* *Male verba recidere quædam* unus

Omnibus his, quoniam prosunt, impendite curam.
Discite femineo corpora ferre gradu :
Est et in incessu pars non temnenda decoris.
Adlicit ignotos illa fugatque viros.
Hæc movet arte latus, tunicisque fluentibus auras
Excipit ; extensos fertque superba pedes.
Illa, velut conjux Umbri rubicunda mariti,
Ambulat, ingentes varica fertque gradus.

Patavinus et Argentin. : in Arundeliano pro diversa lectione, *quædam rescindere*. Heins.

297. *Omnibus his, quando prosunt*. Scripti cum prima editione, *quoniam :* etsi alterum quoque non inelegans. Junianus, *magnam prodest impendere curam : magnam (prodest) impendite curam* prior Mentelianus: quæ lectio arridet præ reliquis. Id.

300. *Adlicit ignotos illa, fugatque viros*. Legendum, *ille :* de incessu agit : deinde *Adligat* prima editio, cum multis scriptis, quos inter et Regius : fortasse rectius. Adposite Propert. de Cynthia, I, Eleg. v, 12 :

Illa feros animis adligat una viros. Heins.

302. *Excipit*. German. Arat. 155:

Excipiantque sinus Zephyris spirantibus auras.

Quod, *concipere veste ventum ingrediendo* dixit Quintil. lib. XI, Inst. Orat. cap. 3. Et Decl. xii, 16. *Festina misericors, omnes excipe auras :* qui velis tribuit, quod Noster tunicis. — *Extensos fertque superba pedes*. Explicat Passerat. illa Propert. lib. II, Eleg. iii, 6 : *Ibat, et expenso planta morata gradu*; lento ac gravi, vel numerato, *à pas comptés :* deinde inclinat in *expanso gradu*; et tandem ex MSS. præfert *extenso gradu*, quod interpretatur, quasi cum gradibus metiretur spatium soli. Sed Broukhus. *expensum gradum*, id est compositum, lentum, præfert : ut et hic, si libri addicerent, mallem; quia mox, *ingentes gradus*, rusticæ dat, quos non decet matronæ superciliosæ et superbæ dare : et hinc *mollem* mox versu 310, vocat, quod extentis pedibus vix convenit : sed et *extensos* retinere possimus et non de ingenti, aut celeri incessu capere, sed quum alte tollit et levat pedes, nec ideo tamen properat, sed potius exsultat, et mimice incedit, quod etiam *molliter* dici potest : ut apud Propert. III, Eleg. ix, ult. *molliter ire pedes*.

303. *Illa, velut conjux Umbri mariti* etc. In incessu rusticitatem signaturus, *Umbri* conjugem adducit, et *rubicundam* quidem. Umbri enim, qui Sabini iidem et Imbri, fuerunt omnium Italiæ populorum fortissimi, et eorum conjuges agrestes nimium. — *Umbri conjux rubicunda mariti*. *Catonis* unus Patavinus. Puto, *coloni :* ut apud Statium, libro V. Sylvar. carm. 1, 122 :

... Velut Appula conjux Agricolæ parci.

304. *Ambulat; ingentes varica fertque gradus*. *Varica*, quæ divaricat pedes, et præter justam mensuram late extendit. *Divaricare* Nonius Marcellus interpretatur *distendere*. Adposite Quintilianus, libro XI, c. 3 : *Varicare supra modum, et in stando,*

Sed sit, ut in multis, modus hic quoque : rusticus alter
Motus; in incessu mollior alter erit.
Pars humeri tamen ima tui, pars summa lacerti
Nuda sit, a læva conspicienda manu.
Hoc vos præcipue, niveæ, decet; hoc ubi vidi,
Oscula ferre humero, qua patet, usque libet.

Monstra maris Sirenes erant, quæ voce canora
Quamlibet admissas detinuere rates.
His sua Sisyphides auditis pœne resolvit
Corpora, nam sociis illita cera fuit.
Res est blanda canor : discant cantare puellæ.
Pro facie multis vox sua lena fuit.
Et modo marmoreis referant audita theatris;
Et modo Niliacis carmina lusa modis.
Nec plectrum dextra, citharam tenuisse sinistra

deforme est; et, accedente motu, (ad incessum refer) *prope obscœnum.*

307. *Pars humeri tamen ima tui.* Hæc libertinis tantum et meretricibus convenire docuit Ferrar. lib. III, de Re Vestiar. 23 : et Bynæus, de calceis lib. II, cap. v, §. 6. De *exsertis* vero *humeris* vide eumdem Ferrar. I, 9. Tenul. ad Front. II, strateg. I, 3, et Wass. ad Sallust. Catil. XLIV, ubi distinguit inter *nudare humerum* et *exserere* : hoc esse etiam proferre, jactare, educere; et ita possemus hoc præceptum Nasonis, non ad exserendos humeros, sed parte tantum ima nudandos restringere, ne inverecundiæ nimiæ magister videatur. Burm.

311. *Monstra maris Sirenes erant.* De Sirenibus et illarum cantu vide Homer. Odyss. M, 39, sqq. 166. Virgil. Æneid. v, 864, et quæ ibi notat cl. Heyn. Addas quoque Apollon. IV, 891; et Orph. Argonaut. 1232. —*Monstra maris.* Ita dici omnes inusitatas formas piscium docuit Barth. ad Claudian. II, Laud. Stilic. 28.

312. *Quaslibet admissas.* Recte Scaliger, *Quamlibet admissas detinuere rates*, legendum annotaverat. Dan. Heins. Scribe cum Regio, *Quamlibet.* Sic Trist. I, Eleg. x, 6 :

Quamlibet egressas occupat ante rates.

Vide Notas ad Epist. VI, vers. 140 : eamdem vocem hoc ipso libro mox semel iterumque restituemus. H.

313. *His sua Sisyphides* etc. Ulixes, illius Sisyphi filius, qui, illata vi, ut aiunt, Autolycæ, Laertæ conjugi, Ulixem ex ea suscepit. Quod quidem probrum ipsi Ajax objicit, Metam. XIII, 31, sqq. ubi de armis Achillis, Ulixem inter et Ajacem, solemnis disceptatio.

317. *Referant. Resonent.* Patavinus et Argent. vid. Am. II, El. VI, 6:

Pro longa *resonent* carmina vestra tuba.

Nesciat arbitrio femina docta meo.
Saxa ferasque lyra movit Rhodopeïus Orpheus,
Tartareosque lacus, tergeminumque canem.
Saxa tuo cantu, vindex justissime matris,
Fecerunt muros officiosa novos.
Quamvis mutus erat, voci favisse putatur
Piscis, Arioniæ fabula nota lyræ.
Disce etiam duplici genialia naulia palma
Verrere : conveniunt dulcibus illa jocis.
Sit tibi Callimachi, sit Coï nota poetæ,
Sit quoque vinosi Teïa Musa senis.
Nota sit et Sappho : quid enim lascivius illa ?
Cuive pater vafri luditur arte Getæ.

323. *Saxa tuo cantu, vindex justissime matris* etc. De Amphione agitur, Thebanæ arcis conditore, qui Antiopem matrem egregie ultus est, adligata Dirce, quæ illam diu multumque vexaverat, taurorum sylvestrium caudis. Rem varie narrant Hygin. Fabb. 7–8–155 ; et Pausan. Corinth. VI ; et Boetic. XVII.

324. *Officiosa novos. Duos* Palatinus unus : unde Heinsius legebat, *tuos*. Sed nihil mutandum.

326. *Arioniæ fabula nota lyræ. Fabula* quidem, et ut ait Noster, nota satis. Vide tamen quæ de illo Hygin. Fab. 194. Mentio quoque apud. Propert. II, Eleg. XXV, 37.

327. *Genialia naulia palma.* De nabliis, et quale instrumentum id sit, Politian. vide, Miscell. 14, qui de hoc loco prolixe tractavit. MICYL. — *Nablia* multi editi et duo scripti : *lamina*, Palatinus ; *nubila*, alius ; sed *naulia* major pars codicum et editiones antiquissimæ. Vid. Pignor. de Serv. p. 167, qui hæc valde implicata, et quæ egeant Alexandro, qui non gladio dissecet, sed explicet calamo et dissolvat, censet. Lampe de cymbalis Veterum, pag. 117, de cymbalis capit, et *vertere* præfert : ego fateor me non satis hæc intelligere. BURM. — *Verrere* eleganter Regius, et Arundelianus.

330. *Sit quoque vinosi Teïa Musa senis* (nota tibi.) Amatoria præsertim videtur intellexisse, quæ scripserat Anacreon, et nobis invidit temporum injuria. De illis sic Critias, apud Athen. XIII, p. 600, ed. Casaub.

Τὸν δὲ γυναικείων μελέων πλέξαντά ποτ' ᾠδὰς,
Ἡδὺν, Ἀνακρείοντα Τέως, κ. τ. λ.

— *Teïa musa.* Teos oppidum Ioniæ, ab Athamante conditum : hinc *Teius, a, um.* Intelligit autem Anacreontem poetam lyricum, quem hic *vinosum senem* vocat, propterea, ut videtur, quod (ut Suidas ait) *συνέγραψε παροίνιά γε μέλη καὶ ἰάμβους, καὶ τὰ καλούμενα Ἀνακρεόντεια.*

332. *Cuive pater* etc. Terentium intelligunt interpretes ; sed ego Me-

Et teneri possis carmen legisse Properti;
  Sive aliquid Galli; sive, Tibulle, tuum;
Dictaque Varroni fulvis insignia villis
  Vellera, germanæ, Phryxe, querenda tuæ;
Et profugum Ænean, altæ primordia Romæ,
  Quo nullum Latio clarius extat opus.
Forsitan et nostrum nomen miscebitur istis;
  Nec mea Lethæis scripta dabuntur aquis.
Atque aliquis dicet: Nostri lege culta magistri
  Carmina, quis partes instruit ille duas.
Deve tribus libris, titulus quos signat Amorum,
  Elige, quod docili molliter ore legas.
Vel tibi composita cantetur Epistola voce:
  Ignotum hoc aliis ille novavit opus.
O ita, Phœbe, velis; ita vos, pia numina vatum,
  Insignis cornu Bacche, novemque Deæ!
Quis dubitet, quin scire velim saltare puellam;
  Ut moveat posito brachia jussa mero?
Artifices lateris, scenæ spectacula, amantur:

nandrum melius Græcis poetis jungi puto, ut et II, Trist. 369, ubi etiam Romæ pueris virginibusque legi solere prodit Noster. Adposite Propertius lib. IV, Eleg. v, 43:

Sed potius mundi Thaïs pretiosa Menandri,
  Quum ferit astutos comica mœcha Getas.

Qui locus et hunc de Menandro capi debere ostendit, et egregia luce a Broukhusio perfunditur; a quo tamen, si discedere fas est, mallem *mundum* Menandrum dici, a sermonis elegantia, ut inf. 479: *munda verba*. BURM.

334. *Tibulle, tuum.* Francius volebat, *Tui.*

335. *Dictaque Varroni* etc. Diximus jam, Amor. I, Eleg. XV, 21, de Argonauticis Apoll. Rhod. a Varrone Atacino in latinos versus conversis.

343. *Amorum. Amores* Bartholinianus: *amoris*, Patavin. et duo alii.

346. *Ignotum hoc aliis* etc. Vide quam præmisimus primo operis nostri volumini criticam ea de re P. Burmanni secundi dissertationem.

350. *Brachia jussa.* Schefferi codex habet, *passa*, quod præferrem, ut elegantius et doctius. Sic apud Propertium, II, Eleg. XVIII, 5:

Sive aliquis molli diducit candida gestu
  Brachia, seu varios incinit ore modos.

Quod nollem in *deducit* mutari: *diducere* enim est pandere, dispescere.

351. *Artifices lateris* etc. Egregie

Tantum mobilitas illa decoris habet!
Parva monere pudet : talorum ducere jactus
Ut sciat, et vires, tessera missa, tuas.
Et modo tres jactet numeros : modo cogitet, apte
Quam subeat partem callida, quamque vocet.
Cautaque non stulte latronum prælia ludat :
Unus cum gemino calculus hoste perit.
Bellatorque sua prensus sine compare bellat ;
Æmulus et cœptum sæpe recurrit iter.
Reticuloque pilæ leves fundantur aperto :
Nec, nisi quam tolles, ulla movenda pila est.

dicti histriones *artifices lateris*, qui operosam adeo ponunt operam in arte movendi, coercendique latera. In *tenui* quidem *labor* : at non tenuis, quæ inde gloria apud quosdam.

353. *Talorum dicere jactus. Discere* multi ex scriptis : *ducere* Junianus et primus Patavinus : recte. Sic infra 493 :

Ducere consuescat multas manus una figuras. H.

355. *Tres jactet numeros. Numero* editi quidam et duo codices et recte, ut puto. Justin. II, 10 : *naves mille ducentas* numero *habuisse dicitur.* XXXIII, 1 : *Romani legiones plures numero conscripserunt.*

358. *Unus cum gemino.* Aprosii et alter meus chartaceus, *Unus et in gemino* : forte, *unus ubi gemino.* Imitatus hoc Mart. lib. XIV, 17 :

Calculus hic gemino discolor hoste perit.

Discolor, victoribus nempe, et diversarum partium. Heins.

359. *Bellatorque suo prensus sine compare bellet* etc. *Sua compare* et *bellat*, prima editio cum Regio, Sarraviano, et aliis quibusdam. Plures, *bellet* : sequenti versu etiam *recurrit* legendum. Ut hæc omnia ad latrunculorum lusum referantur : *sua compare*, uxore. — De verbo *bellare* vid. ad Epist. XIII, 69. Multi codices hic, *pressus sine conjuge.* Aprosii, *præsens*, pro varia lectione : *ludat* Neapol. *recurrat opus* Micyll. Bersm. et una Veneta, edd. De Latrunculorum ludo vide Panegyricum ad Pisonem. Th. Hyde capit de Damiludio; quem adeas, de Ludis *Orientalium*, pag. 173. Burm.

361. *Reticuloque pilæ leves fundantur aperto.* Aptum puellis esse pilæ lusum, apparet, quod et senibus infirmis conveniebat. Vide ad Petron. cap. XXVII ; et per *reticulum* forte follem reticulatum intelligit : *levis* autem pila, quia vitrea. De pilæ lusu, plura vid. apud Casaub. ad Athen. I, 12 : et Passer. ad Propert. III, XIV, 5 : ubi Broukhusius Romanas puellas ab hoc lusu arcet, propter sequentem mox vers. 383 ; sed ibi *celeres pilæ* virilem ludum indicant ; hic *leves*, puellarem. Discrimen vero utriusque ludi me ignorare fateor. *Lecticuloque quidem lenes* Palatinus unus, et alter etiam *lenes*, ut celeribus opponantur. Id.

Est genus in totidem tenui ratione redactum
  Scriptula, quot menses lubricus annus habet.
Parva tabella capit ternos utrimque lapillos;
  In qua vicisse est, continuasse suos.
Mille facesse jocos: turpe est nescire puellam
  Ludere: ludendo sæpe paratur amor.
Sed minimus labor est, sapienter jactibus uti:
  Majus opus, mores composuisse suos.
Dum sumus incauti, studioque aperimur in ipso,
  Nudaque per lusus pectora nostra patent;
Ira subit, deforme malum, lucrique cupido;
  Jurgiaque, et rixæ, sollicitusque dolor.
Crimina dicuntur: resonat clamoribus æther:
  Invocat iratos et sibi quisque Deos.
Nulla fides; tabulæque novæ per vota petuntur:
  Et lacrimis vidi sæpe madere genas.

363. *Est genus in totidem tenui ratione redactum scriptula.* Hunc ludum, post Salmasium ad Vopisci Procul. cap. XIII, et Scaligerum ad Catalect. pag. 282, illustravit Gronovius, lib. III, de Pecun. Vetere cap. XV: multa tamen adhuc mihi in illis tenebræ: nam vicisse dicit Noster illum, qui suos continuavit lapillos, quod in illo ludo, quem Belgæ *verkeeren* vocant, non semper verum est: melior quidem status ille ludi, et victoriam promittit, sed verti potest sors, et disjungi iterum, qui antea continuati erant, certe sequentia longe alium ludum indicant, et non continuari, ut Bersmannus voluit, sed separari debent a priori ludo: quare recte mihi capere videtur Cl. Hyde, de ludo, quem nos *Triodum* adpellamus. Vide eum de ludis Oriental. p. 202 et seqq. et hoc videtur etiam Merula intellexisse. Quis vero hæc ita explicet, ut omnibus satisfaciat, nisi viderit ipsum lusum, aut luserit? *Continuisse suos* etiam Leidensis et quatuor alii, quod diversum sensum efficeret: *duos* etiam tres libri. BURM.

370. *Majus opus mores composuisse suos;* et quæ sequuntur. Eo laudandus magis hic locus, quo major, quum hæc scriberet Ovidius, aleæ furor Romanos invaserat, et ipsum inprimis August., apud quem idem aulicus ac aleator. Suet. in Aug. 95.

373. *Ira subit, deforme malum* etc. Horat. Epist. lib. I, IX, 48:

Ludus enim genuit trepidum certamen, et iram;
Ira, truces inimicitias et funebre bellum.

Vid. quoque Juven. Sat. I, 97, sqq.

377. *Nulla fides tabulis* etc. *Tabulæ* Regius princeps, et quatuor

Juppiter a vobis tam turpia crimina pellat,
In quibus est ulli cura placere viro!
Hos ignava jocos tribuit Natura puellis:
Materia ludunt uberiore viri.
Sunt illis celeresque pilæ, jaculumque, trochique,
Armaque, et in gyros ire coactus equus.
Nec vos Campus habet, nec vos gelidissima Virgo;
Nec Thuscus placida devehit amnis aqua.
At licet, et prodest, Pompeias ire per umbras;
Virginis æthereis quum caput ardet equis.
Visite laurigero sacrata Palatia Phœbo:

alii : tertius Regius, pro diversa lectione, *talis*. Scribo :

Nulla fides talis, qui non per vota petuntur;

aut, quod malo, *per vota teruntur*. Nihil sibi promittunt, nec bene sperant de jactu talorum, cui vota desint. Si *tabulæ*, cum primo Regio, mavis, legendum :

Nulla fides tabulæ : quæ non per vota petuntur?

— Sensus intricatior; neque satisfaciunt conjecturæ Heinsii, qui etiam capiebat *tabulam*, pro tabula lusoria. Sed planus erit, si sequamur unius codicis Heinsiani elegantissimam, ut mihi videtur, scripturam :

Nulla fides; tabulæque novæ per tota petuntur.

Ut indicet lusorem, qui omnia perdiderit, et plus debeat, quam solvere possit, optare novas tabulas, ut non cogatur nomen suum expedire; sed, remisso debito omni, iterum integrare possit lusum : ita ut qui antea perdiderit, lucretur aliquid. De *Tabulis novis* omnia sunt notissima. Burm.

380. *In quibus*. Forte, *si quibus est*.

383. *Sunt illis celeresque pilæ*. *Teretesque*, tertius Regius pro diversa lectione : quod placet. Sic *teres malum*, apud auctorem Panegyrici ad Pisonem.

385. *Gelidissima Virgo*. Aquam intelligas, a Virgine, quæ illius fontem indicaverat, sic adpellatam.

386. *Placida devehit amnis aqua*. *Placida aqua* Tybri non recte datur, quum sit rapidus. Scribe, *placita aqua*, et adi quæ notamus ad Epistolam XIX, vers. 208. Nisi forte, *flavis devehit amnis aquis*. Heins. Nihil muta : sit enim licet Tybris rapidus, non omni tempore violentus ire solet, sed imbribus et tempestate incitatus sæpe fluit; quo tempore minime se natando exercere potest juventus : tunc ergo, quum placidior est, et tractabilis nantibus, juvenes *devehantur* (quod verbum satis cursum ejus non quietum indicat) aqua fluvii : et Virgilius, II, Æneid. 782, *leni agmine* Tybrim *fluere* ait. In primo Mentelii codice erat, *liquidis devehit amnis aquis*.

387. *Pompeias ire per umbras*. Vid. quæ de Porticu Pompeiana diximus, lib. I, 67. Sicque paulo infra. — *Per umbras*. *Sub umbras* tres libri, ita lib. I, 67 : *spatiare sub umbra*.

389. *Visite laurigero sacrata Pala-*

Ille Parætonias mersit in alta rates.
Quæque soror conjuxque ducis monumenta pararunt,
Navalique gener cinctus honore caput.
Visite turicremas vaccæ Memphitidos aras:
Visite conspicuis terna theatra locis.
Spectentur tepido maculosæ sanguine arenæ;
Metaque ferventi circueunda rota.
Quod latet, ignotum est: ignoti nulla cupido.
Fructus abest, facies quum bona teste caret.
Tu licet et Thamyram superes, et Amœbea cantu,
Non erit ignotæ gratia magna lyræ.

tia Phœbo. Ædem dicit quam Apollini Actiaco, devictis Cleopatra et Antonio, Augustus in Palatino monte dicaverat. Templum hoc fuit donis opulentissimum; si quidem Augustus aureas argenteasque statuas sibi positas ei donavit: fuit etiam opere magnificentissimum: valvæ enim erant eburneæ, auro, picturisque ornatæ etc. Describit elegantissime Propert. II, Eleg. XXIII.

391. *Quæque soror, conjuxque ducis.* Porticus Octaviæ, Augusti sororis, et Liviæ conjugis, indicat.

392. *Navalique gener cinctus honore caput.* Hoc est, M. Agrippa, qui gener Augusti fuit ex Julia (ut Suetonius tradit) et corona navali ab eodem Augusto donatus, post devictum Sextum Pompeium. Exstruxit autem hic Romæ opera complura et egregia, ut Suetonius ait: inter quæ præcipue celebrantur Thermæ, quas et variis tabulis exornavit, de quibus Plin. passim meminit, l. XXXIV, XXXV et XXXVI; et porticus ad templum, quod Pantheon vocatum, quam eamdem et πρόθυρον quidam dixere: de qua apud eos qui de Antiq. Roman. scripsere, legitur. Item aquæductus aliquot, de quibus omnibus Plin. lib. XXXVI, cap. 15. MICYL. — *Navalique gener* etc. Marcus Agrippa, qui Juliam Augusti filiam uxorem duxerat; quemque navali corona socer donavit, qua donari solebat, si quis primus in hostilem navem armatus transiliisset.

399. *Thamyran superes et Amœbea cantu.* Fuit Amœbeus Citharædus Atheniensis magni nominis, cujus ex Aristeæ de Citharædis libro meminit Athenæus, lib. XIV. Zenoni coætaneum facit Plutarchus, περὶ τῆς ἠθικῆς ἀρετῆς. Laudat eum a continentia Clemens Alexandrin. lib. III, Strom. Ælianus Histor. Animal. lib. VI, cap. 1, et Variæ Historiæ lib. III, cap. XXX. Miror interpretes, imprimis Ciofanum, cui copia fuit tot veterum librorum, hunc locum præteriisse indictum. HEINS.

400. *Non erit ignotæ gratia magnæ lyræ.* Adlusit ad notissimum Græcorum proverbium, τῆς λανθανούσης μουσικῆς οὐδεὶς λόγος; de quo vide Erasm. Adag. in titulo *occulta*: pag.

Si Venerem Cous nusquam posuisset Apelles,
  Mersa sub æquoreis illa lateret aquis.
Quid petitur sacris, nisi tantum fama, poetis?
  Hoc votum nostri summa laboris habet.
Cura ducum fuerunt olim regumque poetæ;
  Præmiaque antiqui magna tulere chori.
Sanctaque majestas, et erat venerabile nomen
  Vatibus: et largæ sæpe dabantur opes.
Ennius emeruit, Calabris in montibus ortus,
  Contiguus poni, Scipio magne, tibi.
Nunc ederæ sine honore jacent; operataque doctis

507; et Comment. ad Sueton. Neron. cap. xx.

401. *Cous. Cois nunquam* duo Bersman. et unus Heins.: etiam non male. — *Nunquam posuisset* etc. Recte sic ed. prim. cum Reg. Sarrav. etc. pro *pinxisset*. Horat. lib. IV, Od. 8, 7:

Hic saxo, liquidis ille coloribus
Solers nunc hominem ponere, nunc Deum.

Atque ita Salmasius quoque ex veteri codice ad *Pallium* Tertulliani reposuit: recte addito hoc ipso Horatiano loco, qui Nasoniani loci restitutionem egregie confirmat; ut dubitandum non sit de Regii codicis scriptura. Poetas olim ducibus curæ fuisse Pausanias docet in Atticis, exemplo Philoxeni et Arati. Sic Euripides Archelao Macedoniæ regi; Anacreon Polycrati Samio; Simonides, Pindarus, Bacchylides Hieroni Siciliæ tyranno: iidem quoque Anacreon, et Simonides Hipparcho Pisistrati filio carissimi fuere. At Cato in Oratione M. Nobiliori objicit, quod poetam in provinciam duxisset, qui Ennium eo duxerat: vide Cicer. lib. primo Tusc. Quæst. principio. Heins.

406. *Magna. Multa* tres libri.

409-10. *Ennius emeruit, Calabris in montibus ortus, Contiguus poni, Scipio magne, tibi.* Ita optime hunc locum restituit Janus Parrhasius, et feliciter interpretatus est, Commentario ad Raptum Proserpinæ Claudiani, lib. I, 42: quum in scriptis omnibus sit, *hortos*, vel *ortos*; et posteriori versu, *contiguos pene tibi*, vel, *tuis*. Regius, *pœnis: poni*, sepeliri. Heins. Ego *poni* non de sepultura; sed, cum Parrhasio, de ejus statua capio, quæ e marmore posita est in sepulchro Scipionis. — *Ennius emeruit* etc. *Contiguus poni* etc. Confirmat et Tull. pro Arch. poet. ix, 22: « Carus fuit Africano superiori noster Ennius; itaque etiam in sepulchro Scipionum (quod via App. intra primum ab urbe lapidem) *putatur* is esse constitutus e marmore. » Livius vero, xxxiii, 56, refert in Scipionum monumento tres esse statuas, quarum duæ P. et L. Scipionum *dicuntur* esse: tertia poetæ Q. Ennii. — Vere poetam hic agnoscas, in poetarum, et poeseos laudes splendide excurrentem.

411. *Jacent. Manent* unus Heinsii; *operosaque* idem, cum sex aliis.

Cura vigil Musis nomen inertis habet.
Sed famæ vigilare juvet: quis nosset Homerum,
Ilias æternum si latuisset opus?
Quis Danaën nosset, si semper clausa fuisset,
Inque sua turri perlatuisset anus?
UTILIS est vobis, formosæ, turba, puellæ:
Sæpe vagos ultra limina ferte pedes.
Ad multas lupa tendit oves, prædetur ut unam;
Et Jovis in multas devolat ales aves.
Se quoque det populo mulier speciosa videndam:
Quem trahat, e multis forsitan unus erit.
Omnibus illa locis maneat studiosa placendi;
Et curam tota mente decoris agat.
Casus ubique valet: semper tibi pendeat hamus:
Quo minime credas gurgite, piscis erit.
Sæpe canes frustra nemorosis montibus errant:
Inque plagam nullo cervus agente cadit.

413. *Sed famæ vigilare juvet* etc. Quanquam sine honore jaceant Musæ, non ideo minus *vigilandum*, laborandumque in spem honorandæ quondam famæ. Quod non de claris vatibus tantum verum est, sed de illis etiam qui studiosam adeo ponunt operam, in interpretandis poetarum carminibus. Par enim utrimque fortuna; nec raro communi fletu:

Ploravere suis non respondere favorem
Speratum meritis. Diram qui contudit hydram.
HORAT. Epist. lib. II, 1, 8.

—*Sed famæ invigilare juvat. Vigilare* scripti potiores cum prima editione: quomodo apud Propert. II, Eleg. II, 9: *studiis vigilare severis*. Rectius quoque *juvet*, Aprosian. Juvet vos vigilare, in spem famæ. HEINS.

416. *Perlatuisset.* Ita Aldina posterior; aliæ, *si latuisset*: sed pro altera lectione stant scripti plerique. *Delatuisset* tres: *delituisset* Argent. *prælatuisset* Francof. et duo alii.

419. *Ad multas. In* Regius, Francof. et alii, ut sequenti etiam versu; quod magis feritatem et hostilem animum notat, ut *ire in aliquem* et similia. Vid. ad Epist. III, 136, et alibi: præterea, *In multas lupus exit oves*, eleganter Argentinus, quod proprium verbum, cujus alterum glossema esse videtur. BURM.

421. *Mulier speciosa.* Sic est in Vaticano: *famosa*, alii.

422. *Quem trahat.* Et hoc proprie et eleganter. Tertull. I, de Cult. Fem. 4: *Ornatus in cura capilli et cutis et earum partium corporis, quæ oculos* trahant. IDEM.

428. *Inque plagas. Plagam,* scripti,

Quid minus Andromedæ fuerat sperare revinctæ,
Quam lacrimas ulli posse placere suas?
Funere sæpe viri vir quæritur: isse solutis
Crinibus, et fletus non tenuisse, decet.
Sed vitate viros cultum formamque professos;
Quique suas ponunt in statione comas.
Quæ vobis dicunt, dixerunt mille puellis:
Errat, et in nulla sede moratur amor.
Femina quid faciat, quum sit vir levior ipsa,
Forsitan et plures possit habere viros?
Vix mihi credetis; sed credite: Troja maneret,
Præceptis Priami si foret usa senis.
Sunt qui mendaci specie grassentur amoris,
Perque aditus tales lucra pudenda petant.
Nec coma vos fallat liquida nitidissima nardo:
Nec brevis in rugas cingula pressa suas.

cum prima editione. HEINS. *Venit* etiam Bernensis et quatuor alii: non male; nam *cadere* melius avibus convenit. Sed et *cadere* potest defendi, et similibus locis. Inf. 591; et lib. I, 646.

429. *Quid minus Andromedæ fuerat* etc. In nonnullis *relictæ* et *revictæ*. Regius tamen, *revinctæ*. Germanicus in Arateis, de Cassiopea:

Sic tendit palmas, ceu sit planctura *relictam*
Andromeden, meritæ non justa piacula matris;

ubi *revinctam* similiter puto scribendum. H. — Ex Manilio autem I, 355, utraque lectio defendi potest:

... Juxtaque *relictam*
Andromedam vastos metuentem piscis hiatus,
Expositam ponto deflet, scopulisque *revinctam*.

431. *Funere sæpe viri vir quæritur*. Testis *Matrona* illa Ephesiana, cujus historiam Eumolpus eleganter adeo et festive narrat, apud Petron. Hanc autem historiam vere contigisse, auctor est Flavinius, apud Sarisberiensem, et Ephesi mulierem pœnas dedisse.

440. *Præceptis Priami si foret usa senis. Priame tuis* prima editio, Regius, et complures alii; sed *Priami sui* verum est, quod septem aut octo veteres agnoscunt. HEINS.

443. *Nec coma vos fallat liquida nitidissima nardo*. Hoc est, unguento nardino, sive ipsa nardus foliata, sive spicata fuerit: his enim nominibus apud Plinium distinguitur. *Liquido nardo*, viginti tres codices. Acro ad Horat. II, Od. II, notandum esse dicit, quod feminino genere dixerit Assyria nardo. Vid. ad X, Met. 308. Quatuor etiam codices, *nitido liquidissima nardo*. B.

444. *Nec brevis in rugas cingula pressa suas. Cingulam brevem* hic ex-

Nec toga decipiat filo tenuissima; nec si
Annulus in digitis alter et alter erit.
Forsitan ex horum numero cultissimus ille
Fur sit, et uratur vestis amore tuæ.
Redde meum, clamant spoliatæ sæpe puellæ:
Redde meum, toto voce boante foro.
Has, Venus, e templis multo radiantibus auro,
Lenta vides lites, Appiadesque Deæ.
Sunt quoque non dubia quædam mala nomina fama:
Deceptæ a multis crimen amantis habent.
Discite ab alterius vestris timuisse querelis:
Janua fallaci nec sit aperta viro.
Parcite, Cecropides, juranti credere Theseo;

ponunt, quæ vestem ipsam arcte adstringat, pluresque rugas sive plicas faciat. Scaliger *lingula* legebat: quod confirmat Gruterus, qui e suo codice *ligula* adducit. Et e glossa, quæ videtur alia fuisse lectio, *impexas lingula nexa comas*. D. Heins. Vide Ferrarium, lib. III, de Re Vest. cap. 7; qui, præter Ovidium, neminem *cingulam* dixisse notat.

452. *Appiadesque Deæ*. Hujus loci etiam Cælius Rhodiginus meminit, lib. XII, cap. 1; sed et ipse eodem modo (ut Merula) de Venere, Pallade, Concordia, Pace, et Vesta exponit. *Appiades*, ab Appia aqua in forum Cæsaris introducta, adpellatas sentit. Micyl.

453. *Sunt quoque non dubia* etc. Locus intricatus, et cujus sensum vix pervideo. Si de puellis agat, ut Merula capit, sensus esse posset, esse quasdam, quibus constat nullam esse habendam fidem; quæ sunt indubie *mala nomina*, ut creditores dicuntur, qui fidem non præstant: hæ autem, quia deceptæ sunt a multis, etiam alios volunt decipere; et ita legi posset in pentametro:

Deceptæ a multis crimen amantis amant.

Imitari amant amantem, qui eos decepit; sed incommode tunc singularis ille *amantis* additur τῷ *multis*. Quare cum Francofurtensi posset legi, *crimen amoris*; sed sequentia potius suadent, hæc omnia de viris fallacibus esse capienda, ut exemplis Ariadnes et Phyllidis deceptarum, mox comprobat.

455. *Discite ab alterius vestris timuisse querelis*. Nec hic sensus apertus satis: quomodo enim timebunt a querelis? *Renuisse* Junian. *tenuisse* sex: in Neapolit. et Bernensi erat, *caruisse*. Quare legerem:

Discite ab alterius, vobis cavisse, querelis.

A querelis deceptarum puellarum, quarum exempla mox subjiciam, discite vobis cavere: et seq. versu Regius, *nec sit*, Francof. *non sit*: probo Regii scripturam, quam Bersmannus expressit. Burm.

Quos faciet testes, fecit et ante, Deos.
Et tibi, Demophoon, Theseï criminis heres,
Phyllide decepta, nulla relicta fides.
Si bene promittant, totidem promittite verbis:
Si dederint, et vos gaudia pacta date.
Illa potest vigiles flammas extinguere Vestæ,
Et rapere e templis, Inachi, sacra tuis;
Et dare mixta viro tritis aconita cicutis,
Accepto Venerem munere si qua negat.

FERT animus propius consistere: supprime habenas,
Musa; nec admissis excutiare rotis.
Verba vadum tentent abiegnis scripta tabellis:
Accipiat missas apta ministra notas.
Inspice: quodque leges, ex ipsis collige verbis,
Fingat, an ex animo sollicitusque roget.
Postque brevem rescribe moram: mora semper amantes
Incitat, exiguum si modo tempus habet.
Sed neque te facilem juveni promitte roganti:
Nec tamen eduro, quod petit, ore nega.

461. *Si bene promittent. Promittant* quidam ex melioribus: alii *promittunt*.

466. *Accepto Venerem munere si qua negat.* Sui memor poeta, qui initio operis Matronas, Virginesque ingenuas monuerat procul abessent, sæpius innuit inter eundum sibi rem esse cum illis unice, quibus nihil aliud res Venerea, quam quoddam mercaturæ genus et lucri.

469. *Abiegnis scripta tabellis.* In Vaticano erat, *planis inscripta tabellis.* Sensus autem videtur expeditior, si subintelligatur *si*, ut millies solet Noster: si amator vadum tentat (ut hoc præceperat lib. I, 437) per epistolam, et colloquium, vel etiam noctem rogat, ne prohibe, quominus ancilla illam accipiat; sed tu caute tecum inspice et examina, an ex animo *roget*, an vero simulet. *Planæ* autem tabellæ proprie, ut *rasæ* lib. I, 437: quia ceræ complanatæ verba inscribebantur; nisi verior lectio sit, *plenis*, quod ex vestigiis τοῦ *alienis* vel *abienis*, ut quidam codices habent, posset conjici; et Epistolam intelligat tam plenam, qualem lib. I, Am. Eleg. XI, v. 20, et sequentibus, sibi ab amica per Napen petit mitti. BURM.

472. *Sollicitusque roget.* Dubius scilicet, an sis concessura.

476. *Nec tamen eduro, quod petit ille, nega. E duro* scripti meliores cum prima editione: alii quidam *e*

Fac timeat speretque simul; quotiesque remittes,
  Spesque magis veniat certa, minorque metus.
Munda, sed e medio, consuetaque verba, puellæ,
  Scribite: sermonis publica forma placet.
Ah quoties dubius scriptis exarsit amator,
  Et nocuit formæ barbara lingua bonæ!

SED quoniam, quamvis vittæ careatis honore,
  Est vobis vestros fallere cura viros:
Ancillæ puerive manus ferat apta tabellas;
  Pignora nec juveni credite vestra novo.
Vidi ego, pallentes isto terrore puellas,
  Servitium miseras tempus in omne pati.

toto, vel *ex toto*: tertius Regius et unus Vaticanus, *eduro ore*: optime. Sic, *duri puer oris et audax*. Metam. V, 451.

478. *Spes magis hinc* etc. *Spesque magis veniat*, prima editio et scripti plerique. Puto, *spes magis huic veniat*. Vide Notas ad Epist. IV, 113. H.

479. *Munda, sed e medio. Blanda* unus Vaticanus: quomodo supra lib. I, 467:

Sit tibi credibilis sermo, consuetaque verba,
  Blanda tamen, præsens ut videare loqui.

Sed *blanda verba* aptius dedit viris, qui per blanditias aditum ad Venerem quærunt. Puellis magis *munda* conveniunt: *munda* vero opponuntur *fucatis*, ut Cicer. Orat. 23: « Fucati medicamenta candoris et ruboris omnia repellentur, elegantia modo et munditia remanebit. »

480. *Forma placet. Verba placent* editiones priscæ, et septemdecim scripti. Nihilominus vulgata verior et sincerior lectio: traducta locutio est a moneta, ut docet, monente jam Bersmanno, Quintilian. lib. I, cap. 6: *Consuetudo, certissima loquendi magistra; utendumque plane sermone, ut nummo, cui* publica forma *est*. Quo et Horatius adludit, Art. Poet. 58:

... Licuit semperque licebit
Signatum præsente nota producere nomen.

485. *Ancillæ puerique manus ferat arte tabellas. Puerive*: deinde prima editio et tres scripti, *ante*: duo, *apte*. Sarravian. et alius, *arta*; unus, *arce*. Lege *apta*, cum Argentinensi, uno Patav., et Vatican.. Supra 470:

Accipiat missas *apta* ministra notas. HEINS.

486. *Pignora nec juveni*. Magis convenit, quod e veteri codice citabat Scaliger:

Ancillæ puerique manus premat arte tabellas:
  Pignora nec puero credite vestra novo. D. H.

Libri omnes veteres, cum prima editione, *puero*, quod jam præcessit. Junianus, *rudi*. Forte, *vernæ rudi*: ita sæpe pro servo poetæ. Regius, *credita nostra*. H. — *Juveni* rectum est; nec de servo, sed amatore debet intelligi, ut sequentia manifesto demonstrant.

Perfidus ille quidem, qui talia pignora servat:
  Sed tamen Ætnæi fulminis instar habet.
Judice me, fraus est concessa repellere fraudem;
  Armaque in armatos sumere jura sinunt.
Ducere consuescat multas manus una figuras;
  Ah pereant, per quos ista monenda mihi!
Nec nisi deletis tutum rescribere ceris,
  Ne teneat geminas una tabella manus.
Femina dicatur scribenti semper amator;
  Illa sit in vestris, qui fuit ille, notis.
Si licet a parvis animum ad majora referre,
  Plenaque curvato pandere vela sinu;
Pertinet ad faciem rabidos compescere mores.
  Candida pax homines, trux decet ira feras.

489. *Talia munera servat. Captat* Lincolniensis; quod olim non displicuit Heinsio, et de interceptis literis capiebat: ut *captare* lib. II, 597. Sed mihi *servat* probum videtur: et de amatore, qui tabellas non remittit deletas, iisque responsum suum inscripsit, sed signatas servat; ut possit omnibus puellæ scripturam ostendere; et si nolit ipsi obsequi, terrori isti semper eam habeat obnoxiam, qui duplicatur ex eo, si tam incauta fuerit, ut non deletis tabulis responsum inscripserit, et ita *gemina manus* appareat, unde mutuum amoris commercium probari potest. Easdem vero tabellas ultro citroque missas, et responsum deletis verbis mittentis inscriptum fuisse, patet ex Amor. I, Eleg. XII; et Catull. Epigr. XLI. B.

493. *Multas. Varias*, Vossii.

498. *Illa sit in vestris, qui fuit ille, notis.* Sic scribas, ut de femina semper scribere videaris, quum re ipsa de viro, et amico quidem, loquaris: quod artis summum decipiendi; sed vix poterat dici ingeniosius.

499. *Si licet a parvis. Sed licet* scripti meliores, cum priscis editionibus. Lege, *sed libet*, quomodo alter Mentelii: nam Moreti codex, *si libet*. Arundelianus, *sed placet*.

500. *Pandere. Tendere* multi: *reddere* unus; *prendere* Bernensis. Sed *tendere* non male: *pandere* enim simpliciter est explicare: *tenduntur* autem vela, quum major aura implet. Epist. XIII, 15, *abreptaque vela tetendit*: et ita alibi. Burm.

501. *Rabidos compescere mores*. Vaticanus, *componere mores*, eleganter etiam. Sic *compositam mentem* infr. 572. *Compositam vocem*, supr. 345, pro molli, blanda, dixit. Sic, pro *compescere amores*, in MSS. erat, *componere*, apud Propertium, lib. I, Eleg. XIII, 11; et III, Eleg. XV, 3: Tu potes insanæ Veneris *componere* fastus.

Ora tument ira; nigrescunt sanguine venæ;
Lumina Gorgoneo sævius igne micant.
I procul hinc, dixit, non es mihi, tibia, tanti;
Ut vidit vultus Pallas in amne suos.
Vos quoque, si media speculum spectetis in ira,
Cognoscat faciem vix satis ulla suam.
Nec minus in vultu damnosa superbia vestro:
Comibus est oculis adliciendus amor.
Odimus immodicos, experto credite, fastus:
Sæpe tacens odii semina vultus habet.
Spectantem specta: ridenti mollia ride.
Innuet? acceptas tu quoque redde notas.
Sic ubi prolusit, rudibus puer ille relictis,
Spicula de pharetra promit acuta sua.
Odimus et mœstas: Tecmessam diligat Ajax:

503. *Nigrescunt. Concrescunt* Argent. Heinsius olim conjecerat, *turgescunt.*

504. *Gorgoneo sævius igne micant.* Hoc est, oculis Gorgoneis. Sic lib. III, Met. 33:

Igne micant oculi: corpus tumet omne veneno.

506. *Ut vidit vultus Pallas in amne suos.* Rem festive admodum Noster exponit, Fast. VI, 697, sqq.

509. *Nec minus in vultu damnosa superbia vestro. Nec tumeat vultu* prima editio, et plurimi ex scriptis: sed paulo ante præcesserat, *Ora tument ira.* Heins. *Nec tumeat,* ex Palatinis duobus.

510. *Comibus est oculis.* Quidam, *dulcibus.* Moreti, Junii, et duo alii, *mollibus*, quod probo. Ita *mollis oculorum petulantia* Petron. CXXVI; et μαλακὸν βλέμμα, Aristoph. Plut. Act. IV, Sc. IV, 57. Paulo aliter *molles oculos* dixit, Remed. 340. Ita *comiter* et *molliter* confusa, Art. Amat. I, 710. Deinde unus Heinsii, *eliciendus amor.* Hoc autem rectius fit *mollibus* oculis, quam *comibus*; sed quia *superbia* præcedit, et *mollia ridere* sequitur, nihil movemus. B.

511. *Odimus immodicos* (*experto credite*) *fastus.* Unus meus, *falus.* Puto, *flatus.* Vide notas ad lib. I, vers. 715. Argute etiam Regius cum Neapolitano et uno Vaticano, *expertæ credite.* Heins. *Odimus indomitos*, unus Vaticanus; non male.

515. *Sic ubi prolusit. Prolusit* cum prima editione scripti meliores: *prælusit* alii. Propert. IV, El. IV, 17:

Vidit arenosis Tatium *proludere* campis.

Sic scripti constanter: neque aliter passim codices castigatissimi, apud scriptores antiquos, ut etiam testatur, ad Senecæ *Herculem Furentem* Gronovius. — *Rudibus puer ille relictis. Rejectis* conjecerat olim Heinsius: *sagittis* multi scripti et editi.

517. *Tecmessam diligat Ajax.* Videa-

Nos, hilarem populum, femina læta capit.
Nunquam ego te, Andromache, nec te, Tecmessa, rogarem,
Ut mea de vobis altera amica foret.
Credere vix videor, quum cogar credere partu,
Vos ego cum vestris concubuisse viris.
Scilicet Ajaci mulier mœstissima dixit,
Lux mea! quæque solent verba juvare viros?
Quid vetat a magnis ad res exempla minores
Sumere, nec nomen pertimuisse ducis?
Dux bonus huic centum commisit vite regendos,
Huic equites; illi signa tuenda dedit.
Vos quoque, de nobis quem quisque sit aptus ad usum,
Inspicite; et certo ponite quemque loco.
Munera det dives: jus qui profitebitur, adsit:
Facundus causam sæpe clientis agat.
Carmina qui facimus, mittamus carmina tantum:
Hic chorus ante alios aptus amare sumus.

tur Sophoclis ΑΙΑΣ ΜΑΣΤΙΓΟΦΟΡΟΣ.

518. *Capit. Rapit* unus Heinsii, eleganter.

520. *Amica foret. Fores* rectius legatur. HEINS. *Altera nupta foret*, Barthol. notandum vero *alteram* hic poni pro *alterutram*: sic apud Quint. lib. VII, Inst. c. I. *Alter igitur insidiatus est. Uter? Profecto Clodius*. B.

521. *Quum cogar credere partu. Nisi cogar credere partus*, prima editio et duo scripti. Mentelian., *nisi cogar credere partu*. Lege:

Credere vix videar, nisi cogar credere partu;

vel, *cogant partus*. Natus enim ex Andromacha Hectori Astyanax: ex Tecmessa Ajaci Eurysaces, a quo Eurysacidæ, clarissima apud Athenienses familia. *Vix possum*, Lincoln.

527. *Centum commisit vite regendos*. Viteam virgam intelligas, quam gestabant Centuriones. Male igitur, qui *jure*. Cod. alter Reg. *Marte*; non melius. Juv. de Mario, Sat. VIII, 247:

Nodosam posthac frangebat vertice vitem.

529. *Quem quisque erit aptus in usum. Ad usum* scripti: deinde *quisque sit* Neapolitanus, et prior Ambrosianus: bene. HEINS. Ad lib. V, Met. 112, *adhibendus in usus* præfert Heinsius, τῷ *ad usus*.

530. *Et certo ponite quemque loco*. Suo quemque amatorem loco collocent puellas monet, quo certiorem ex illis utilitatem ducant; nec carmina petant a *divite*, vel *munera*, ab illo qui facit carmina, etc.

532. *Causam sæpe clientis agat*. Malim, *nempe*. HEINS.

534. *Nam chorus. Hic chorus* meliores scripti, cum prima editione: unus Regius, *Nos chorus*. IDEM.

Nos facimus placitæ late præconia formæ.
  Nomen habet Nemesis : Cynthia nomen habet.
Vesper et Eoæ novere Lycorida terræ ;
  Et multi, quæ sit nostra Corinna, rogant.
Adde, quod insidiæ sacris a vatibus absunt,
  Et facit ad mores ars quoque nostra suos.
Nec nos ambitio, nec amor nos urget habendi :
  Contemto colitur lectus et umbra foro.
Sed facile hæremus, validoque perurimur æstu ;
  Et nimium certa scimus amare fide.
Scilicet ingenium placida mollimur ab arte ;
  Et studio mores convenienter eunt.
Vatibus Aoniis faciles estote, puellæ :
  Numen inest illis, Pieridesque favent.
Est Deus in nobis, et sunt commercia cæli :
  Sedibus ætheriis spiritus ille venit.

535. *Placitæ late præconia formæ.* Posset et *læti* legi : certe in Arundeliano *læte*. HEINS.

536. *Nomen habet Nemesis* etc. Apud Tibull. *Cynthia* vero, apud Propert. De Lycoride, tantopere a Gallo adamata, vid. Virg. Ecl. x.

539. *A vatibus. Ab*, duo libri.

540. *Et facit ad mores ars quoque nostra suos.* Sic Martial. *mores* pro bonis moribus ponit, lib. XI, XVIII :

Mores non habet hic meus libellus.

Eleganter autem et Ovidiane, *suos.*

541. *Nec amor nos urget habendi. Nec amor nos tangit* scripti plerique meliores, cum prima editione. Tres tamen, *nec amor nos urit.* Vulgata scriptura Virgilii auctoritate se tuetur, qui in Georgicis lib. IV, 177 :

Cecropias innatus apes amor *urget habendi.*

— Mihi *urit* maxime blanditur, ut *amorem habendi* eleganter Poeta opponat amori puellæ, quo præcipuo, et solo fere uruntur poetæ. De confusione horum verborum vid. et lib. III, Amor. Eleg. I, vers. 20, et alibi. Posset et legi *angit :* solliciti enim maxime avari ; et *urget* et *angit* esse vicinæ significationis, docet locus Horatii II, Sat. II, 64. BURM.

542. *Lectus et umbra.* Vid. ad lib. Amor. I, Eleg. IX, 42.

545. *Ingenium placida mollimur ab arte. Nostra ab arte* Francof. et Palatinus : *blanda* alii, cum Juniano ; sed nihil move : *placida* enim *ars* melius Foro et Curiæ opponitur, quam *blanda*. Art. Amat. I, 12 :

Atque animos *placida* contudit arte feros.

550. *Sedibus ætheriis spiritus ille venit.* Huc facit quod scribit M. Tullius lib. II. De Orat. ad Q. fratrem : « Sæpe enim audivi poetam bonum neminem (id quod a Democrito, et

A doctis pretium scelus est sperare poetis:
Me miserum! scelus hoc nulla puella timet.
Dissimulate tamen, nec prima fronte rapaces
Este: novus, viso casse, resistet amans.
Sed neque vector equum, qui nuper sensit habenas,
Comparibus frenis, artificemque regat.
Nec stabiles annis animos, viridemque juventam
Ut capias, idem limes agendus erit.
Hic rudis, et castris nunc primum notus Amoris,
Qui tetigit thalamos præda novella tuos;
Te solam norit; tibi semper inhæreat uni.
Cingenda est altis sepibus ista seges:
Effuge rivalem: vinces, dum sola tenebis:
Non bene cum sociis regna Venusque manent.
Ille vetus miles sensim et sapienter amabit;
Multaque tironi non patienda feret;
Nec franget postes, nec sævis ignibus uret,
Nec dominæ teneras adpetet ungue genas.

Platone in scriptis relictum esse dicunt) sine inflammatione animorum existere posse, et sine quodam afflatu quasi furoris.»

555. *Sed neque rector equum.* Prima editio cum Regio et multis aliis, *vector.* Probe; nam *rector regit equum*, odiosa repetitione, non placet: pro *regit*, iidem codices, *reget:* sed *regat*, quod in tribus aliis est, amplector. Sic Trist. lib. I, El. III, vers. 115, *vector*, pro nauta, ut illic legi in codicibus scriptis monui. HEINS.

556. *Comparibus frenis.* Editiones antiquæ et Aldina prior cum octodecim scriptis, inter quos optimi Regius et Sarravianus, *cum paribus frenis:* rectius, ut puto. Nam et alias Noster præpositionem hanc instrumentis, quibus quid efficitur, addere solet. Sic Metam. VI, 614:

Aut ego *cum* facibus regalia tecta cremaro.

561. *Inhæreat.* Neapolitanus, *militet uni:* quod elegantius est, quam ut a librario sit profectum. *Adhæreat*, Moreti et septem alii.

564. *Non bene cum sociis regna Venusque manent.* Hunc locum imitatus est Seneca in Agamemnone:

Nec regna socium ferre, nec tædæ sciunt.

— *Manent. Juvant* Bernensis unus.

565. *Ille vetus miles* etc. Monuit jam viros, (lib. II, 667.) ut mulieres præponant, quas ætas maturior, et rerum amatoriarum usus *prudentiores* effecit: idem nunc, sed aliam ob causam, mulieribus ipsis præcipit; et utrumque recte.

Nec scindet tunicasve suas, tunicasve puellæ;
  Nec raptus flendi causa capillus erit.
Ista decent puerosæ tate et amore calentes:
  Hic fera composita vulnera mente feret.
Ignibus hic lentis uretur, ut humida tæda;
  Ut modo montanis silva recisa jugis.
Certior hic amor est: brevis et fecundior ille.
  Quæ fugiunt, celeri carpite poma manu.

Omnia tradantur: portas reseravimus hosti;
  Et sit in infida proditione fides.
Quod datur ex facili, longum male nutrit amorem:
  Miscenda est lætis rara repulsa jocis.
Ante fores jaceat: Crudelis janua! clamet:
  Multaque submisse, multa minanter agat.
Dulcia non ferimus: succo renovemur amaro.
  Sæpe perit ventis obruta cymba suis.
Hoc est, uxores quod non patiatur amari:
  Conveniunt illas, quum voluere, viri.

570. *Nec raptus.* Gruterus in ora codicis notarat legendum, *carptus:* et ita Passeratius malebat ad Propert. lib. II, Eleg. v. Puto, *raptus;* vid. ad Epist. x, 16, et alibi. H.

571. *Ista decent pueros. Animos* Bartholinianus: placet. — *Decent juvenes*, Junii.

575. *Brevis et fecundior ille.* Prima editio, cum Regio et multis aliis scriptorum, *gravis.* Vulgatæ lectioni sequens versus videtur suffragari. Regius, *gravis et fecundior: illa quæ fugiunt.* Jureti excerpta, *quamvis fecundior.*

578. *Et sit in infida proditione fides.* Subjungas cum præcedent. *Portas reseravimus hosti* etc. Id est; ita vos, puellæ, quibus amantes deciperetis, artibus instruxi, ut vel *infidis*, fidem non possint deinceps non adhibere. Quapropter, addit non ita multo post: *Ponite gladios hebetes*, usitatas scilicet nimium artes: et *acutis pugnetur*, id est, *acutiori*, ut Plautus vocat, *malitia* nunc vobis utendum.

580. *Miscenda est lætis rara repulsa jocis.* Nescio quid huic simile, Am. II, Elegia xix, 6:

Et faciat voto rara repulsa *locum*.

581. *Ante fores jaceant, crudelis janua, clament. Jaceat*, et *dicat* prima editio, cum scriptis melioribus: secundus Palatinus, *cantet.*

583. *Renovamur amaro. Renovemur* Regius: quo adludunt tres alii, in quibus, *removemur.* Heins.

586. *Quum voluere, viri.* Lege, *viris*, scilicet *amari.* Idem.

Obde forem; et duro dicat tibi janitor ore:
Non potes; exclusum te quoque tanget amor.
Ponite jam gladios hebetes; pugnetur acutis;
Nec dubito, telis quin petar ipse meis.
Dum cadit in laqueos captus quoque nuper amator,
Solum se thalamos speret habere tuos.
Postmodo rivalem, partitaque fœdera lecti
Sentiat: has artes tolle; senescet amor.
Tum bene fortis equus, reserato carcere, currit,
Quum, quos prætereat, quosque sequatur, habet.
Quamlibet extinctos injuria suscitat ignes.
En ego, confiteor, non, nisi læsus, amo.
Causa tamen nimium non sit manifesta doloris;
Pluraque sollicitus, quam sciat, esse putet.
Incitet et ficti tristis custodia servi,
Et nimium duri cura molesta viri.
Quæ venit ex tuto, minus est accepta voluptas.
Ut sis liberior Thaïde, finge metus.
Quum melius foribus possis, admitte fenestra;
Inque tuo vultu signa timentis habe.

587. *Obde forem* etc. Quidam, *Claude forem*; et *sibi* etiam pro *tibi*, plerique scripti; sed frustra. Forte tamen pro, *Claude forem*, vel quod in aliis est, *Adde forem*, et *Abde*, scribendum, *Cede fore*; pro abscede a foribus: ut janitoris herum increpantis hoc sit. Sic *cedere domo*, Epist. XII, 133. HEINS. — Frustra vir clariss. qui mihi non videtur intellexisse poetæ mentem, qui puellam primum adloquitur, monetque ut forem occludat; moxque sermonem convertit ad amatorem, cui janitor, ore duro: *Non potes*. Unde fit, ut vel *exclusum*, *tangat* magis amor.

591. *Captus quoque nuper amator*. Puto scribendum, *captus tibi nuper amator*: vel *captatus nuper amator*. Sic *captata puella* lib. I, Artis. *Captus modo nuper* Mentelianus; *factus quoque nuper*, alius. IDEM.

599. *Causa tamen nimium non sit manifesta doloris*. Forte *nimii doloris*.

603. *Ex tuto*. *Ex voto* Vaticanus; *ex tacito* Scheffer.

604. *Ut sis liberior Thaïde*. Pro meretrice qualibet sumendum; non, ut exponit Merula, de Thaïde Terentiana, in Eunuch.

605. *Quum melius*. *Ut melius*, Palat.

606. *Signa timentis habe*. *Verba*

Callida prosiliat, dicatque ancilla, Perimus!
  Tu juvenem trepidum quolibet abde loco.
Admiscenda tamen Venus est secura timori;
  Ne tanti noctes non putet esse tuas.
QUA vafer eludi possit ratione maritus,
  Quaque vigil custos, præteriturus eram.
Nupta virum timeat: rata sit custodia nuptæ.
  Hoc decet: hoc leges jusque pudorque jubent.
Te quoque servari, modo quam vindicta redemit,
  Quis ferat? ut fallas, ad mea sacra veni.

scripti plerique, cum prima editione: perperam. Remedio Amoris, 510:

Et nulla in vultu *signa dolentis* habe. HEINS.

Et lib. IV, Fast. 586:

Maximaque in vultu *signa dolentis* erant.

Signa timoris Patavinus: *verba* non conveniunt timorem simulanti: illa enim exaudiri possent.

607. *Callida.* Mallem, *Pallida.* Sic *pallentes terrore* supra, vers. 487. Sic conjeceram dudum; nunc vero in Bernensi uno codice, cujus, quum jam nostræ imprimerentur notæ, varietates ad me missæ sunt, ita exstare deprehendo. *Candida* unus Regius. Vid. I, Amor. x, 4. BURM.

609. *Sed miscenda tamen. Admiscenda*, cum prima editione et scriptis plerisque: *timenti* etiam unus ex meis, pro *timori.* Argute: ut *timentem* seu timidam Venerem *securæ* opponat. HEINS.

613. *Rata sit custodia nuptæ.* Habeant nuptæ qui servent, et aditum omnem amatoribus præcludant, concedo equidem; quis vero ferat, te *servari*, quam modo Prætor in libertatem vindicavit? *Virgam* autem, qua libertate servi donabantur, *vindictam* tradunt quidam adpellatam fuisse, a Vindicio, qui servus Brutorum conjurationem patefecit. Liv. II, 4, 5. — *Rata sit custodia nuptæ.* Hoc est, habeat certum custodem, a quo observetur et custodiatur, ne quis ad eam furtim veniat, etc. non, *existimet tantum*, ut Merula exponit: loquitur enim de nuptis hoc loco, easque cum solutis confert: quasi dicat: in nuptis hoc jus est ac licitum, ut habeant suos custodes; solutæ autem et liberæ debebunt sine custode agere. MICYL.

614. *Jusque pudorque. Duxque* prima editio, cum Regio, Sarraviano et duobus aliis, ut Legem Juliam respiciat; sed puto *fasque* scribendum. H. Qua differant inter se *leges* et *jura*, docuit Burm. ad Petr. 33.

615. *Te quoque servari.* Hoc est, quæ libera sis, et soluta matrimonio. Sic accipiendum videtur, ut non modo Libertinas, de quibus Merula exponit hoc, sed et quaslibet libere, et extra matrimonium degentes, intelligamus; ut sit species pro specie posita. Quamvis alias non ignorem, ipsa verba proprie ad Libertinas pertinere, quando ait, *quam vindicta* modo redemit; hoc est, virga Prætoria liberam fecit. MICYL.

616. *Fallas.* Id est lateas. DOUZA.

Tot licet observent, adsit modo certa voluntas,
  Quot fuerant Argo lumina, verba dabis.
Scilicet obstabit custos, ne scribere possis,
  Sumendæ detur quum tibi tempus aquæ?
Conscia quum possit scriptas portare tabellas,
  Quas tegat in tepido fascia lata sinu?
Quum possit sura chartas celare ligatas,
  Et vincto blandas sub pede ferre notas?
Caverit hæc custos: pro charta conscia tergum
  Præbeat; inque suo corpore verba ferat.
Tuta quoque est, fallitque oculos e lacte recenti
  Litera: carbonis pulvere tange; leges.
Fallet et humiduli quæ fiet acumine lini,

617. *Adsit modo certa voluntas.* Variant scripti et editi, in quibus *vestra*, *vera*, *grata*; sed omnes frustra: *voluntas* est enim quasi ex non inepta tamen lectione unius Bernensis, *adsit modo sola voluntas*; nisi quod *voluptas* habebat: nam, ut dixit II, Amor. El. III, 3, in hac eadem re, *non caret effectu quod voluere duo.* B.

621. *Conscia quum possit.* Malim, *Nuncia*, quanquam et alterum probum est. Heins. — Recte *conscia*; ita etiam simpliciter, apud Horat. lib. I, Sat. II, 130: *Miseram se conscia clamet.*

622. *In tepido fascia lata sinu.* *Fascia longa*, Politiani. Huc pertinet Turpilii locus, apud Nonium in Strophium: « Me miseram, quid agam? inter vias epistola excidit mihi: infelix! inter tunicam ac strophium collocaveram. » Burm.

623. *Solea chartas celare ligatas.* *Sura* editio prima et scripti præstantiores, magno numero: recte, nisi quod malim, *sura ligata.* Sic *vinctum pedem* mox dicet: fascia enim suræ obligabantur. Sic *suræ cothurno evinctæ* Maroni, Ecl. VII, 32. Pro *chartas* etiam unus Regius cum prima editione, *ceras*, et ita passim Noster: *ceram* unus Vaticanus. De solea sequens versus est intelligendus. Heins. Pro *vincto*, *tenero* Patavinus. *Ferre preces* etiam Vossian.

629. *Fallet et humiduli.* Locus sine dubio corruptus: *fallet et ex humili* duo codices: *liquefiet acumine lini* Vatican. *qua sit acumine*, vel, *a semine*, vel, *de semine* Aprosii: *acumine ligni* Francof. et alius. Heinsius olim conjecerat, *alumine nitri*; sed an recte dicatur, *alumen nitri* dubito forte, *humiduli quæ fiet alumine limi*: fiebat enim alumen ex *aqua* et *limo*, teste Plinio lib. XXXV, 12; et Voss., lib. I, de re Gramm. c. 40, docet alumine et succo tithymali occultas literas scribi. Pentametrum vero de alia fallacia capiendum puto; nam huc usque de literis in charta vel membrana oculos fugientibus egit, quod de tabellis ceratis intelligi nequit: quare, nisi

Et feret occultas pura tabella notas.
Adfuit Acrisio servandæ cura puellæ:
Hunc tamen illa suo crimine fecit avum.
Quid faciat custos, quum sint tot in urbe theatra?
Quum spectet junctos illa libenter equos?
Quum sedeat Phariæ sacris operata juvencæ;
Quoque sui cómites ire vetantur, eat?
Quum fuget e templis oculos Bona Diva virorum,
Præterquam si quos illa venire jubet:
Quum, custode foris tunicas servante puellæ,
Celent furtivos balnea tuta viros:
Quum, quoties opus est, fallax ægrotet amica,
Et cedat lecto quamlibet ægra suo:
Nomine quum doceat, quid agamus, adultera clavis,

tabella etiam de charta sumenda sit, et, ita continuato sermone, *pura tabella* sit, quæ nihil scriptum ostendit, hic capi posset forte *pura tabella*, pro rasa et plana, et in qua nihil stylo exaratum appareat; et forte talis occulta ratio scribendi innuitur, qualem Justinus narrat Demaratum adhibuisse, lib. II, cap. X, ut in ligno literæ scribantur, quæ, cera superinducta, deleantur. B.

634. *Quum spectet junctos illa libenter equos.* Forte, *licenter equos;* id est, audacter, nemine prohibente, extra decorum. Licebat omnibus mulieribus spectare Circenses; sed non decebat matronas, sine probro frequenter illos spectare, ut Libertini ordinis feminæ facere solebant, etiam incomitatæ, qualis videtur illa fuisse, cui adsedit Poeta, lib. III Amor. Eleg. II. BURM.

635. *Quum sedeat Phariæ sacris* etc. *Sistris* scripti potiores, cum prima editione; quam lectionem non est ut multis adstruam, quum de sistro Isidis res sit vel pueris notissima.

636. *Quoque sui comites.* Merula, *suæ comites*, hoc est, inquit, aliæ matronæ. Sed melior lectio videtur eorum, qui legunt: *Quoque sui comites ire vetantur, eat;* ut *sui comites*, de custodibus, qui illam comitantur et observant, intelligatur: qui quum sint mares, ad sacra Isidis et Bonæ Deæ haudquaquam intromittuntur.

640. *Celent furtivos. Furtivi viri* aut adulteri, aut qui clam irrepserunt.

641. *Ægrotet amica.* Martial. XI, Epigr. 8:

Infelix quid ages? ægram simulabis amicam?
Hærebit dominæ vir comes ipse suæ. DOUZA.

643. *Nomine quum doceat, quid agamus, adultera clavis.* Hoc est: Quum ipsa clavis, quæ *adulterina* dicitur, quam puella vel amator habet, doceat ac moneat suo nomine, quid agatur, sive in quem usum ac finem sit comparata.

Quasque petas, non det janua sola, vias?
Fallitur et multo custodis cura Lyæo:
Illa vel Hispano lecta sit uva jugo.
Sunt quoque quæ faciant altos medicamina somnos;
Victaque Lethæa lumina nocte premant.
Nec male deliciis odiosum conscia tardis
Detinet; et longa jungitur ipsa mora.
Quid juvat ambages, præceptaque parva movere,
Quum minimo custos munere possit emi?
Munera, crede mihi, capiunt hominesque Deosque:
Placatur donis Jupiter ipse datis.
Quid sapiens faciat? stultus quoque munere gaudet.
Ipse vir, accepto munere, mutus erit.
Sed semel est custos longum redimendus in annum:
Sæpe dabit, dederit quas semel, ille manus.

644. *Quasque petet, non det janua sola vias.* Lege, *quaque petas*, nempe amicam; vel etiam: *Quasque patens non det janua sola, vias*, quod verius est. HEINS. Nihil hic mutandum; sanus enim, si quis ullus in Nasone, hic locus; nisi quod legendum, *petas*, vel per *fenestras* ut supr. vers. 605; vel *per tectum*, ut lib. I, vers. 245, vel per alias vias aditum ad amicam.

646. *Illa vel Hispano lecta sit uva jugo.* Ne vino parcas, vel Hispano, quod ceteris multo carius, ut custodes fallas. Sunt qui *Hispanum* vinum de viliori intelligant. De particula *vel*. vid. Broukhus. ad Tibul. I, Eleg. IX, 53.

650. *Longa jungitur ipsa mora. Ille* Bersmannus et Micyllus, quasi ad amatorem pertineret. *Frangitur illa* Regius; quod tolerabile esset, si *ille* legeretur; ut conscia illum blandis verbis et in longum productis mitigaret: sed prior lectio præstat.

651. *Præceptaque parva movere.* Malo, *moneri.* Sic ego, cum editione prima, et Aldina, et novem scriptis, non *monere;* non enim *monemus* præcepta, sed per illa homines; et ita Stephanus in Thesauro suo jam citavit: eodem modo apud Horatium, lib. III, Od. VII, 20, *fallax Historias monet* legitur, pro quo Torrentii codices, *movet* recte habent: frequens enim horum verborum confusio. IDEM.

653. *Munera, crede mihi, capiunt. Captant* Farnesianus. *Placant* editiones priores et novem scripti: et mox, *Jupiter ille* unus Regius: de quo Broukhus. ad Tibul. I, IV, 19, vid. et ad Epist. XIV, 95; et II Metamorph. 849.

656. *Ipse vir, accepto munere, mutus erit. Mitis erit* multi editi et sex

QUESTUS eram, memini, metuendos esse sodales:
Non tangit solos ista querela viros.
Credula si fueris, aliæ tua gaudia carpent;
Et lepus hic aliis exagitandus erit.
Hæc quoque, quæ præbet lectum studiosa locumque,
Crede mihi, mecum non semel illa fuit.
Nec nimium vobis formosa ancilla ministret:
Sæpe vicem dominæ præstitit illa mihi.
Quo feror insanus? quid aperto pectore in hostem
Mittor, et indicio prodor ab ipse meo?
Non avis aucupibus monstrat, qua parte petatur:
Non docet infestas currere cerva canes.
Viderit utilitas; præcepta fideliter edam:
Lemniasi gladios in mea fata dabo.
Efficite, et facile est, ut nos credamus amari:

scripti; qua lectione evitatur idem sonus, in *munere* et *mutus*. *Victus erit*, Palatin.

662. *Exagitandus erit.* Proverbii speciem habet. Ita Petronius cap. CXXXI. « Vides inquit, Chrysi mea, vides, quod aliis leporem excitavi. » ubi vide quæ viri docti adnotarunt: *exagitare* vero proprium in hac re verbum. Jul. Obseq. *de Prodigiis*, cap. LXXII. « Lupi Exquiliis, et in colle Quirinali meridie apparuerunt, *exagitatique* fuerunt. » BURM.

663. *Quæ præbet lectum studiosa locumque.* De amica intelligit, quam morbum simulantem alia invisit, *locum* ab ea et ipsum *lectum* sæpius petitura.

666. *Illa mihi. Illa suæ* Bernensis et tres alii: *præbuit* etiam multi: sed præcesserat modo *præbet.*

667. *Quid aperto pectore in hostem Mittor. Nitor* Cavalcantianus, cum duobus Vaticanis; quod arridet. H.

671. *Viderit utilitas.* Res, tempus, locusve suadebunt quod potissimum e præceptis meis sequendum eligas.

672. *Lemniasi gladios in mea fata dabo.* Egregie Stat. Theb. V, 50, seqq. Lemniadum crimen et furias describit; et eo pathetice magis, quod narrantem ipsam Hypsipylen induxerit. Locus est ex insignioribus. — *Lemniadum gladios* etc. Regius, *Lemnias et.* Farnesian., *Lemnios et.* Quinque *Lemniades*: tres, *Lemniadis*: duo, *Lemniadi*; unus, *Lemniados.*

673. *Efficite.* Alter Mentelianus, *efficere et facile est*: forte, *efficere in facili est*: ut supr. lib. I, 562: *In facili est omnia posse Deo.* HEINS. *Et* commodius in *ex* transiret, ut legatur *ex facili.* — *Credamus amari. Credamur* prima editio et unus Vaticanus; et ita unus Bernensis.

Prona venit cupidis in sua vota fides.
Spectet amabilius juvenem; suspiret ab imo
Femina; tam sero cur veniatque roget.
Accedant lacrimæ, dolor et de pellice fictus.
Et laniet digitis illius ora suis.
Jamdudum persuasus erit, miserebitur ultro;
Et dicet: cura carpitur ista mei!
Præcipue, si cultus erit, speculoque placebit,
Posse suo tangi credet amore Deas.
Sed te, quæcumque es, moderate injuria turbet;
Neu sis, audita pellice, mentis inops.
Nec cito credideris: quantum cito credere lædat,
Exemplum vobis non leve Procris erit.

EST prope purpureos colles florentis Hymetti
Fons sacer, et viridi cespite mollis humus.
Silva nemus non alta facit: tegit arbutus herbam:
Ros maris, et lauri, nigraque myrthus olent:
Nec densæ foliis buxi, fragilesque myricæ,

675. *Spectet amabilius* etc. *Spectet amabiliter* Bernensis unus: *amabilibus* Barthol. quod non displicebat Heinsio nec mihi: ut *oculis* subintelligatur; quemadmodum dicimus *limis spectare*. BURM.

677. *Dolor, et de pellice fictus.* Sed si *fictus* ille dolor sit, apte tegendus, ne appareat simulatio: et cur non verum de pellice amatoris sui dolorem præferret, quum revera non ament puellæ ab alia teneri suum amatorem? Egregie ergo Palatinus et quatuor alii:

Accedant lacrimæ, dolor, et de pellice questus.

686. *Exemplum vobis non leve Procris* etc. Vid. Metam. VII, 661 sqq. ubi rem ipse narrat Cephalus.

689. *Silva nemus non alta.* Id est licet sint arbores non altæ, tamen apta ambulationi et quieti est umbra: ita et de herbis *silvam* dixisse Virgilium lib. I, Georg. 153: *subit aspera silva, Lappæque tribulique*, notat Servius: et contra de quercu lib. III, Æneid. 680: *silva alta Jovis*. *Silvam* autem et *nemus* diversa esse videmus, II Metam. 438. B.

690. *Ros maris et laurus. Flos maris* Palatin. sed *Ros maris* recte, aliter *Rosmarinus*, Græcis λιϐανώτις. *Pullam myrtum* dixit Horat. lib. I, Od. X, 25, quam nos *nigram* explicamus, cum Salmasio, qui contra Heinsium egregie disputat, Exercit. Plin. pag. 674. *Myrtus olet*, Moreti.

691. *Fragilesque myricæ. Viridesque* Vatican. *humilesque* Neapol. et

Nec tenues cytisi, cultaque pinus abest.
Lenibus impulsæ Zephyris, auraque salubri,
Tot generum frondes, herbaque summa tremunt.
Grata quies Cephalo, famulis canibusque relictis:
Lassus in hac juvenis sæpe resedit humo.
Quoque meos releves æstus, cantare solebat,
Accipienda sinu, mobilis Aura, veni.
Conjugis ad timidas aliquis male sedulus aures
Auditos memori detulit ore sonos.
Procris ut accepit nomen, quasi pellicis, Auræ,
Excidit, et subito muta dolore fuit.
Palluit, ut seræ, lectis de vite racemis,

Patavin. quod ex Virgilii Ecl. IV, 2, repetitum. *Fragilesve* Bernens. quod probo; et seq. versu etiam mallem, *cultave*.

692. *Cultaque pinus abest. Tinus* legendum censet Salmasius ad Solinum, pag. 198. Ego, quemadmodum facile concesserim in Columella, et Virgil. Culice *tinum* reponi debere, ita hoc loco scripturam receptam haud mutem. Intelligit autem, *pinum domesticam*, seu *hortensem*: ac proinde *cultam* dixit, ut a sylvestri pinu distinguat. Virgil. Ecl. VII, 65:

Fraxinus in silvis pulcherrima: pinus in hortis.

Per *cultam tinum* quid possit intelligi, præter laurum, non video, quum lauri jam meminerit Ovidius; atque ita bis idem dixerit. Nam quod χαμαίκιτυς intelligebatur a Scaligero, ne illud quidem admiserim, quum χαμαίκιτυς inter herbas a Plinio recenseatur, et vocetur ab eo *abiga*; *pinus*, nusquam appelletur. Describere autem Ovidium non frutices solummodo, sed arbores quoque, ex buxo liquet, de qua paulo ante egerat. HEINS.

698. *Mobilis Aura. Nobilis* Micylli et Bersmann. Edit. et unus codex Heinsii. *Mollis amica*, Aprosii; pro diversa lectione.

700. *Auditos memori. Nemori* quatuor scripti: *retulit* etiam multi codices et editio prima, et *pertulit* quidam; sed *detulit* rectum; inde et dicti sunt *delatores*. Gell. I, 24: *Domo trepidans egreditur, ad ceteras matronas defert quod audierat.* Virgil. IV, Æneid. 298: *Fama furenti Detulit armari classem*: et ita passim. *Aure* etiam editiones quædam, et duo scripti; sed inepte. BURM.

702. *Muta dolore fuit.* Sic *muta metu Iphianassa*, apud Lucretium, I, 93. Virgil. Æneid. XII, 718:

Stat pecus omne, metu *mutum*....

Ita quoque apud Senecam Medea V, 150, ex optimo Mediceo reponendum:

Sile, obsecro, questusque secreto abditos
Manda dolori: gravia quisquis vulnera
Patiente et æquo *mutus* animo pertulit,
Referre potuit.

703. *Palluit, ut seræ, lectis de*

Pallescunt frondes, quas nova læsit hiems.
Quæque suos curvant matura cydonia ramos;
Cornaque adhuc nostris non satis apta cibis.
Ut rediit animus, tenues a pectore vestes
Rumpit, et indignas sauciat ungue genas.
Nec mora: per medias sparsis furibunda capillis
Evolat, ut thyrso concita Baccha, vias.
Ut prope perventum, comites in valle relinquit:
Ipsa nemus tacito clam pede fortis init.
Quid tibi mentis erat, quum sic male sana lateres,
Procri? quis adtoniti pectoris ardor erat?
Jam jam venturam, quæcumque erat Aura, putabas
Scilicet, atque oculis probra videnda tuis.
Nunc venisse piget; neque enim deprendere velles!
Nunc juvat: incertus pectora versat amor.
Credere quæ jubeant, locus est, et nomen, et index;
Et quia amans semper, quod timet, esse putat.
Vidit ut oppressam, vestigia corporis, herbam,

vite racemis. Palluit, velut frondes ac folia pallescunt sub autumnum, quando jam vindemia facta est. Et magis proprie de foliis *pallor* intelligitur, quam de racemis, præsertim quando non omnes ejusdem coloris sunt. MICYL.

708. *Sauciat*. *Laniat*, et *petit*, ut Art. Amat. lib. II, 451 et sqq.

709. *Passis*. *Sparsis* editiones antiquissimæ, Micylli, Bersmanni et aliæ, et quadraginta fere scripti: et puto rectius furentibus *sparsos* dari crines, quam *passos*, qui et quietis conveniunt. BURM.

713. *Quid tibi mentis erat*. *Erit* unus: alius, *eras*: certe *erat* sequitur. Scribe, *Quid tibi mentis, io*. Sic paulo post vers. 742 ex antiquis libris: Labor io, cara lumina conde manu. HEINS. — *Male sana*. *Male sola*, Politian. Vid. lib. IV, Metam. 520. *Jaceres* Neap. *timeres* tres alii.

714. *Pectoris ardor erat*. Lege, *error erat*. HEINS.

716. *Videnda*. Codex unus Heinsii, *nitenda*; forte pro *notanda*.

720. *Et quia mens semper, quod timet, esse putet*. *Putat* scripti plerique cum prima editione. *Et quæ mens* tres scripti, cum Arundeliano. *Et quod amans* Regius, cum quatuor aliis. Lege, *Et quia amans*.

721. *Vidit ut oppressam, vestigia corporis, herbam*. Optime Gruteri codex, *Vidit ut in pressa vestigia corporis herba*. DAN. HEINS. *Vidit et oppressa herba*, scripti cum prima edi-

Pulsantur trepidi, corde micante, sinus.
Jamque dies medius tenues contraxerat umbras,
Inque pari spatio vesper et ortus erant:
Ecce redit Cephalus silvis, Cyllenia proles,
Oraque fontana fervida spargit aqua.
Anxia, Procri, lates: solitas jacet ille per herbas;
Et, Zephyri molles, Auraque, dixit, ades!
Ut patuit miseræ jucundus nominis error,
Et mens, et rediit verus in ora color.
Surgit; et adpositas agitato corpore frondes
Movit, in amplexus uxor itura viri.
Ille feram sonuisse ratus, juveniliter arcum
Corripit: in dextra tela fuere manu.
Quid facis, infelix? non est fera: supprime tela.

tione plerique: frustra; est enim elegans adpositio. Si quid mutem, legerem cum Grut. codice. Heins.

722. *Pulsantur trepidi. corde micante. sinus. Veste micante*, Moreti: *corde tremente* multi. Vid. ad Ep. 1, 45.

725. *Ecce redit Cephalus. proles Cyllenia. silvis.* Sciendum, prolem Cylleniam a poeta dici Cephalum, eo quod a quibusdam Mercurii, quem vulgo Cyllenium vocant poetæ, filius habitus fuerit. Cujus rei testem Hyginum ipsum habemus, qui cap. 241 de iis qui conjuges suas occiderunt, inter ceteros et Cephalum hunc recenset. *Cephalus*, inquiens, *Deionei* (ita enim lego, pro *Deionis*) *sive Mercurii filius. Procridem Pandionis filiam imprudens* etc. Micyl. Scaliger, *proles Hellenia* emendabat. Dan. Heins *Silvis Cyllenia proles.* Scaliger et Leopardus Miscell. lib. VII, cap. xxxiii, *Hellenia*. ab Hellene, Æoli patre, qui Cephali proavus fuerit

726. *Oraque fontana fervida spargit aqua.* Scripti plerique cum prima editione, *pulsat*: quod et Zinzerlingius, in Promulside Critica, est amplexus: nec ignoro sic alibi Ovidium locutum. Forte *purgat*: a pulvere scilicet. Burm.

727. *Solitas. Teneras* Vossii codex; ut sæpe alibi.

729. *Jucundus nominis error.* Octo scripti, *jucundi*; sed male: ita, licet in alia re, Virgil. Æneid. x, 392:

— Gratusque parentibus error.

730. *Et mens et rediit verus in ora color. In ore* sexdecim scripti: *versus duo*: conjecerat olim *suus* Heinsius. sed male. Vide supr. ad lib. I, 62.

733. *Ille feram sonuisse ratus. Vidisse* Regius, et sex alii. Scribo, *movisse*: scriptum fuit, *Ille feram ovisse*: omisso altero *m*: qui frequens error in libris antiquis. Ibidem: *Juveniliter arcum Corripit. Arcus* scripti plerique, cum prima edit.: deinde *Arripit*. tres scripti. Heins.

Me miserum! jaculo fixa puella tuo est.
Hei mihi! conclamat, fixisti pectus amicum.
Hic locus a Cephalo vulnera semper habet.
Ante diem morior, sed nulla pellice læsa:
Hoc faciet positæ te mihi, terra, levem.
Nomine suspectas jam spiritus exit in auras:
Labor io! cara lumina conde manu.
Ille sinu dominæ morientia corpora mœsto
Sustinet, et lacrimis vulnera sæva lavat.
Exit, et, incauto paulatim pectore lapsus,
Excipitur miseri spiritus ore viri.

SED repetamus iter: nudis mihi rebus agendum est,
Ut tangat portus fessa carina suos.
Scilicet exspectes, dum te in convivia ducam,
Et quæras monitus hac quoque parte meos?
Sera veni; positaque decens incede lucerna.
Grata mora est Veneri: maxima lena mora est.

739. *Ante diem morior. Moriar* Lincolniensis, Vossii et quatuor alii: *sed non a pellice* Aprosianus: *sed non jam pellice* Francof. etiam eleganter.

740. *Hoc faciet positam te mihi terra levem.* Codex Regius mendose, *Hoc face, et posita est te mihi terra livet.* Sed scribendum est, *positæ te mihi:* et sic Aprosianus: quod et e suis adnotavit Naugerius. *Positi* vel *compositi*, mortui. HEINS.

743. *Morientia corpora. Pectora* editi et scripti plurimi.

745. *Dixit, et incauto.* Scripti cum primis editionibus huic disticho sequens præponunt: *Ille sinu dominæ:* et recte; modo tu, pro *dixit*, rescribas *exit*, ut sit repetitio verborum Procridis: nam τὸ *dixit* hic locum non habet, etsi in omnibus antiquis libris legitur. Quod quum viderent correctores, ordinem versuum inverterunt. HEINS. Forte legendum, *vixit*, ut sæpe loquuntur veteres.

747. *Nudis mihi rebus agendum est.* Apertis scilicet verbis et exemplis.

749. *Scilicet expectas ut te in convivia ducam. Sollicite expectes, dum te* scripti plerique, cum prima editione. Ita Cicero ad Brutum: *legi orationes duas tuas, nunc sollicite hoc exspecto* etc. Sed nihil muta. H.

752. *Grata mora venies. Veniens* Regius et quatuor alii: unus, *Grata mora Venus est*, non male; sed rectius Neapolitanus cum Cavalcantiano, *Grata mora est Veneri.* H. Mallet Burmannus sic distinguere: Grata mora est: Veneri maxima lena mora est. Ad conciliandam Venerem *mora* aptissima lena. Amor. III, El. 1, 44:

Huic ego proveni lena comesque Deæ.

Etsi turpis eris, formosa videbere potis;
  Et latebras vitiis nox dabit ipsa tuis.
Carpe cibos digitis: est quiddam gestus edendi;
  Ora nec immunda tota perunge manu.
Neve domi præsume dapes: et desine, citra
  Quam capies paulo, quam potes esse, minus.
Priamides Helenen avide si spectet edentem,
  Oderit; et dicat, stulta rapina mea est!
Aptius est, deceatque magis potare puellas:
  Cum Veneris puero non male, Bacche, facis.
Hoc quoque, qua patiens caput est, animusque pedesque
  Constent: nec, quæ sint singula, bina vide.
Turpe jacens mulier, multo madefacta Lyæo;
  Dignaque concubitus quoslibet illa pati.
Nec somnis posita tutum succumbere mensa:

753. *Et si turpis eris.* Lege, *Etsi.*

755. *Est quidam gestus edendi.* Diu est quod vidi *quiddam* reponi debere: quod prima editio confirmat, et unus Vaticanus.

756. *Tota perunge. Tacta* Bern. *ora per immunda* Junii: *nec indigna,* Ambrosianus alter.

757. *Neve domi præsume dapes.* Locus perplexissimus. Vetustæ edit. *Neve diu.* Sarravianus et septem alii, *Neve nimis.* Sed pro vulgata stant vetustiores libri: et recte omnia constabunt, si pro, *sed desine, et desine* reponas: et sequenti versu pro, *cupias, capies,* ut in Regio est et aliis quatuor. Multi, *cupies;* proxime verum. *Præsumere,* quomodo apud Plinium xxxvi, cap. 42: *Theophrastus auctor est, potores in certamine bibendi* præsumere *farinam pumicum.* Tangit et damnat morem puellarum quarumdam, quæ domi *præsumebant* dapes, ut in convivio a cibis abstinerent, quod nunc multæ faciunt.

758. *Quam capies paulo* etc. Sensus est: desines (edere scilicet) *citra*, priusquam ceperis, quantum possis *capere:* frenabis adpetitum, ne plus *esse* videaris, quam puellam deceat.

763. *Hoc quoque, qua patiens caput* etc. Nec plus bibas, quam ferre, *pati,* potest caput; ita ut animus, pedesque *constent;* et quæ sunt *singula*, non *bina* tibi, ut temulentæ, videantur. Monet juvenes quoque, lib. I, 567, sqq. ut Bacchum patrem, et *nocturna sacra* precentur, *ne jubeant capiti nocere vina.*

765. *Turpe jacens mulier. Jacet* Aprosii et Mentelii prior; sed perperam: *jacens* proprie de ebria. Varro apud Servium, ad Virg. III, Æneid. 631: *in lecto temulentos jacere, sobrios cubare, consuescere.* Vide ad Petronii cap. XXII.

Per somnos fieri multa pudenda solent.
ULTERIORA pudet docuisse : sed alma Dione,
Præcipue nostrum est, quod pudet, inquit, opus.
Nota sibi sint quæque : modos a corpore certos
Sumite : non omnes una figura decet.
Quæ facie præsignis eris, resupina jaceto :
Spectentur tergo, quis sua terga placent.
Milanion humeris Atalantes crura ferebat :
Si bona sunt, hoc sunt accipienda modo.
Parva vehatur equo : quod erat longissima, nunquam
Thebaïs Hectoreo nupta resedit equo.
Strata premat genibus, paulum cervice reflexa,
Femina, per longum conspicienda latus.
Cui femur est juvenile, carent cui pectora menda,
Semper in obliquo fusa sit illa toro.
Nec tibi turpe puta crinem, ut Phylleïa mater,
Solvere : et effusis colla reflecte comis.

769. *Ulteriora pudet docuisse.* Pudeat saltem commentariis illustrare. Hic igitur mihi subsistendum credo, dum inchoatæ rei exitus certiorem me fecerit, utrum tempus bene an male in hoc qualicumque opere collocaverim. AMAR.

771. *Nota sibi sit quæque. Sint* Regius et unus Vaticanus. Vide Notas ad Amor. lib. II, Eleg. XI, vers. 21. — *Modos a corpore certos Sumite.* Ita est in bonis libris : vere. CIOF. *Ad corpora* quatuor scripti, et margo Bersm. *cunctos* duo : *comptos* unus.

773. *Quæ facie præsignis erit.* Recte, quod in Palatino codice, quo usus est Gruterus : *Quæ facie præsignis eris.* DAN. HEINS.

778. *Nupta. Nuda,* duo libri.

781. *Carent quoque cætera menda. Quoque pectora* scripti meliores : *cui* etiam prior Mentelianus. Lege, *carent cui pectora mendo :* ut concursus vitetur duûm *a*. Vide supra, hoc ipso libro, Notas ad vers. 261. *Quoi* scriptum erat : hinc *quoque* factum. H.

782. *Semper in obliquo* etc. Optime prima editio, et scripti meliores : Stet vir : in obliquo fusa sit ipsa toro.

784. *Et effusis colla reflecte comis. Renecte* prior Mentelii. Aprosianus, *reflecte :* τὸ *reflecte* hoc loco nihili est, quamquam minime me præterit Maronian. illud de equis Æn. XI, 622 : *mollia colla reflectunt :* contra *durior oris equus.* Apud Nostrum scribendum, nisi conjectura me fallit, *colla replere :* sive passivum sit græcismo usitato, sive infinitivum. HEINS. *Emissis* Regius : certe *fusa* præcesserat. Forte, *immissis. Colla referre* Bernens. et alius.

Tu quoque, cui rugis uterum Lucina notavit,
  Ut celer aversis utere Parthus equis:
Mille modi Veneris : simplex minimique laboris,
  Quum jacet in dextrum semisupina latus.
Sed neque Phœbei tripodes, nec corniger Ammon,
  Vera magis vobis, quam mea Musa, canent.
Si qua fides arti, quam longo fecimus usu,
  Credite : præstabunt carmina nostra fidem.
Sentiat ex imis Venerem resoluta medullis
  Femina, et ex æquo res juvet illa duos.
Nec blandæ voces, jucundaque murmura cessent ;
  Nec taceant mediis improba verba jocis.
Tu quoque, cui Veneris sensum natura negavit,
  Dulcia mendaci gaudia finge sono.
Infelix, cui torpet hebes locus ille, puella es,
  Quo pariter debent femina virque frui!
Tantum, quum finges, ne sis manifesta caveto :
  Effice per motum luminaque ipsa fidem.
Quod juvet, et voces et anhelitus arguat oris.
  Ah pudet! arcanas pars habet ista notas.
Gaudia post Veneris quæ poscet munus amantem,

787. *Mille modi Veneris. Joci*, Regius, Scaligeri excerpta, cum aliis nonnullis ; sed nil mutandum.

789. *Neque Phœbei. Phœbeæ* Bernens. *neque Phœbe, tui*, Regius et Palatin. *neque jam Phœbi* unus Heins.

794. *Res juvet ista duos. Illa* meliores : quidam, *una*, cum Jureti excerptis, et codice Sarraviano. H. *Una* etiam Francof. et Editio una Veneta.

798. *Mendaci. Mentito* Palat. et Mentelii unus.

799. *Ille, puella. Puellæ*, Regius : sex alii cum prima editione, *puella est* ; sed bene Sarravian., *puella es*.

801. *Tantum quum finges. Quum simulas* Jureti excerpta. Lege, *dum simulas*. Nonnulli ex melioribus, *Dum nimium simulas*. Duo, *Tute quum simulas*. Forte, *At tu dum simulas*. Heins.

803. *Quod juvat. Juvet* quidam. Id.

804. *Ah! pudet* etc. In uno Regio et Bernensi, erat :

Et color, et centum pars habet illa notas.

805. *Gaudia post Veneris* etc. *Poscet* prima editio et Regius : qui et *amantes*. Heins. — Locus hic ἀμφίβολος ; posset enim et de ipsa re,

Ipsa suas nolet pondus habere preces.
Nec lucem in thalamos totis admitte fenestris :
Aptius in vestro corpore multa latent.

Lusus habet finem : cycnis descendere tempus,
Duxerunt collo qui juga nostra suo.
Ut quondam juvenes, ita nunc, mea turba, puellæ
Inscribant spoliis : Naso magister erat.

et de pretio, sive de dono exponi.

806. *Illa suas nolit. Nollet* Regius, et multi alii : plures, *nolet :* quod sequor. Micyl. *Ipsa* quinque libri : *ista* Neapolitanus.

807-8. *Nec lucem in thalamos* etc. Monuerat jam, et prudenter admodum, Amor. I, Eleg. v, 7, hanc lucem esse præbendam puellis,

Qua timidus latebras possit habere pudor.

Idem nunc, sed aliam ob causam, suadet ; nempe, ut ait Artis apud nos Amatoriæ præceptor :

La Beauté même a toujours ses secrets.

— *Multa latent. Munda latent*, Florent. et Palatin.

809. *Cycnis discedere tempus. Discendere* Regius ; alii multi, *descendere*, pro descendere curru, quem olores traxerunt : bene.

811. *Mea turba*. Broukh. ad Propertii lib. III, Eleg. xii, 16, malebat, *turma ;* ut in initio libri, vs. 2 : ego *turba* retineo. Vid. I, Amor. 1, 6, et II, Eleg. ix, 54 : *mea cura* quinque scripti. *Inscribat foliis* hic quoque Bernensis, et octodecim alii. Burm.

LIBELLI
DE REMEDIO AMORIS
ARGUMENTUM.

Prospere nimis cesserat in lucem vix emissum carmen *de Arte amandi*, quam quod non carperet livor, et in quibusdam lasciviorem Musam, protervitatis damnaret. Parandam igitur invalescenti in dies malo medicinam, et avertendam, quæ jam e longinquo impendebat, tempestatem, ratus Naso, libellum hunc lusit, quem, nec injuriose quidem, *Remedium* ipso *malo pejus* nonnulli adpellarunt. Licet enim quæ suaserat primum, dissuadere nunc videatur, et gravioris disciplinæ præcepta amatoriis nugis passim immisceat, redit tamen vel invitus ad ingenium, et solitæ magister nequitiæ amorem artibus ipsis excitat, quibus fugandum præcipit.

P. OVIDII NASONIS

REMEDIORUM AMORIS

LIBER UNUS.*

LEGERAT hujus Amor titulum nomenque libelli:
Bella mihi, video, bella parantur, ait.
Parce tuum vatem sceleris damnare, Cupido;
Tradita qui toties, te duce, signa tuli.
Non ego Tydides, a quo tua saucia mater
In liquidum rediit æthera Martis equis.
Sæpe tepent alii juvenes: ego semper amavi;
Et si, quid faciam nunc quoque, quæris; amo.
Quin etiam docui, qua possis arte parari:
Et quod nunc ratio est, impetus ante fuit.
Nec te, blande puer, nec nostras prodimus artes;
Nec nova præteritum Musa retexit opus.
Si quis amat, quod amare juvat, feliciter ardens
Gaudeat, et vento naviget ille suo.
At, si quis male fert indignæ regna puellæ,

* DE REMEDIO AMORIS LIBER PRIMUS. Codex Regius et alii nonnulli librum *unum* faciunt ex duobus: et recte. Noster enim ipse *libellum* vocat, hujus poematis initio.

3. *Sceleris damnare.* Imitatio Virgilii, ex Ciri 187:

... Quis non bonus omnia malit
Credere, quam tanti *sceleris damnare* puellam?

5. *A quo tua saucia mater.* Quemadmodum Venus a Diomede vulnerata fuerit, narrat Homerus in Iliad. E, 330 sqq. meminit et Virgil. Æneid. XI, 276; ubi rem ipse Diomedes exponit.

9. *Qua posses arte parari. Possis* rectius quidam scripti, et sequenti versu, *quod nunc ratio est*, non *quæ*.

11. *Nostras prodimus.* Malim cum Argentino, *vestras*: nam sequitur, *nostræ sentiat artis opem*: et ad Cupidinem melius refertur. BURM.

13. *Feliciter ardet; Gaudeat. Ardens Naviget,* Putean. optimus: et recte.

Ne pereat, nostræ sentiat artis opem.
Cur aliquis, collum laqueo nodatus ab arto,
E trabe sublimi triste pependit onus?
Cur aliquis rigido fodit sua viscera ferro?
Invidiam cædis, pacis amator, habes.
Qui, nisi desierit, misero periturus amore est,
Desinat: et nulli funeris auctor eris.
Et puer es; nec te quidquam, nisi ludere, oportet:
Lude; decent annos mollia regna tuos.
Nam poteras uti nudis ad bella sagittis;
Sed tua letifero sanguine tela carent.
Vitricus et gladiis et acuta dimicet hasta;
Et victor multa cæde cruentus eat.
Tu cole maternas, tuto quibus utimur, artes:
Et quarum vitio nulla fit orba parens.
Effice nocturna frangatur janua rixa;
Et tegat ornatas multa corona fores.
Fac coëant furtim juvenes, timidæque puellæ,
Verbaque dent cauto qualibet arte viro.

17. *Cur aliquis laqueo collum nodatus amator. Collo laqueum nodatus ab alto*, Puteaneus præstantissimus et duo alii. Scribit Heins., *laqueo ab arto*: et sequenti versu, *E trabe sublimi*, non *a*. Nam *amator* ex Glossa irrepsit: et ea vox paulo post denuo sequitur. *Pendere e trabe*, quomodo *pendere e collo*, et similia.

19. *Cur aliquis rigido fodiat sua pectora ferro. Viscera* rectius Jureti excerpta, cum Puteaneo. *Fodit* etiam scribendum, cum quatuor scriptis, superiora evincunt.

22. *Auctor eris*. Forte, *auctor eas*, ut ad Cupidinem sermo sit: et ita mallem quoque, mox 37: *contentus eas*. Sic *erit* pro *eat*, vers. 70, in Regio codice erat, et centies alibi.

23. *Et puer es. Nam puer es* unius Heins. *En puer es* Mentelii. *At* alius.

24. *Decent annos mollia regna tuos*. Sic emendavi, ope unius Vatican. alii male legunt, *animos*. Ciof.

27. *Mortifero vulnere tela carent*. Scripti omnes meliores, *sanguine*: prima editio cum uno Farnesiano, *letifero sanguine*, ut Fast. 1, 124: *Sanguine letifero* totus miscebitur orbis.

29. *Utimur. Uteris* Leidensis: et mox, *e quarum*: *ex quarum* Lincoln. et undecim alii; sed nil muta.

33. *Timidæque. Trepidæque* Puteaneus tertius et tres alii.

34. *Verbaque dent cauto qualibet arte viro*. Non damno hanc lectio-

Et modo blanditias, rigido modo jurgia posti
Dicat, et exclusus flebile cantet amans.
His lacrimis contentus eris, sine crimine mortis.
Non tua fax avidos digna subire rogos.
Hæc ego. Movit Amor gemmatas aureus alas;
Et mihi : Propositum perfice, dixit, opus.
Ad mea, decepti Juvenes, præcepta venite;
Quos suus ex omni parte fefellit amor.
Discite sanari, per quem didicistis amare :
Una manus vobis vulnus opemque feret.
Terra salutares herbas, eademque nocentes,
Nutrit, et urticæ proxima sæpe rosa est.
Vulnus in Herculeo quæ quondam fecerat hoste,
Vulneris auxilium Pelias hasta tulit.
Sed quæcumque viris, vobis quoque dicta, puellæ,
Credite : diversis partibus arma damus.
E quibus ad vestros si quid non pertinet usus,
Attamen exemplo multa docere potest.
Utile propositum, sævas extinguere flammas;
Nec servum vitii pectus habere sui.
Vixisset Phyllis, si me foret usa magistro;

nem : opinor tamen scribendum, *quamlibet apta*. In Amoribus, *huic operi quamlibet, aptus eram*. Sic *apta verba joco*, Epist. Sapphus etc. *Arte* pro *apta* perperam etiam alibi scriptum offendas. Potest et *quamlibet* cum *cauto* conjungi. Heins. — *Dent capto* viginti codices cum prima editione : eleganter. Vide inf. 108 et ad Epist. xv, 63; si enim *cauto* legatur, de marito, quem fallant uxores, intelligendum; at ego malo de puellis, quæ captos viros, et amori irretitos omni arte decipiant, interpretari; nam sequentia de amantibus agi docent. *Captus* vero et *cautus* passim commutantur.

36. *Dicat*. Rectius, *nectat*, si MSS. addicerent. *Cantet amans*. *Flebile carmen amans*, Moreti; ut ad *dicat* referatur.

45. *Terra salutares* etc. Pro *nocentes* unus Puteaneus, *nocivas*. Sic *nocivum periculum* dixit Phædrus lib. I, Fab. xxix. Noster Trist. lib. V, Eleg. x, 22 : *tela nociva*, ut in veteri codice legitur, non *noxia*. H.

47. *Vulnus in Herculeo quæ quondam fecerat hosti*. Telephus enim Herculis, ex Auge filius.

Et per quod novies, sæpius isset iter.
Nec moriens Dido summa vidisset ab arce
Dardanidas vento vela dedisse rates;
Nec dolor armasset contra sua viscera matrem,
Quæ socii damno sanguinis ulta virum est.
Arte mea Tereus, quamvis Philomela placeret,
Per facinus fieri non meruisset avis.
Da mihi Pasiphaën; jam tauri ponet amorem:
Da Phædram; Phædræ turpis abibit amor.
Redde Parin nobis; Helenen Menelaus habebit;
Nec manibus Danaïs Pergama victa cadent.
Impia si nostros legisset Scylla libellos,
Hæsisset capiti purpura, Nise, tuo.
Me duce, damnosas, homines, compescite curas:
Rectaque cum sociis, me duce, navis eat.
Naso legendus erat, tunc quum didicistis amare;
Idem nunc vobis Naso legendus erit.
Publicus adsertor dominis oppressa levabo

58. *Dardanias rates. Dardanidas* tres scripti: rectius. Vide Notas lib. I, Artis Amat., vers. 172. Heins.

59. *Nec dolor armasset* etc. De Medea et Jasone, vide quæ alibi notavimus.

63. *Jam tauri ponet amorem. Tauri deponet amorem* Puteaneus, et sex alii. *Jam tauri spernet*, unus.

65. *Redde Parin nobis.* Ita libri veteres: quum Nasonem scripsisse censeam, *Crede Parin nobis.* Sic infra:

... Qui fueras dominæ male *creditus* uni. H.

66. *Nec manibus Danaum Pergama victa cadent. Manibus Danais* Regius et Putean. optimi, et Arundelian.: quomodo Epist. tertia, *Danaas opes*; et VIII, *Danaum ignem*, ac *Danaum militem*: et *rem Danaam* Metam. XIII, veteres libri. Deinde pro *cadent* plerique veteres, *forent*, nisi fallor, pro *ruent*. *Ruit alto a culmine Troja.* Virg. Æneid. II, 290.

67. *Legisset. Legisses* Mazarin.

69. *Compescite curas. Damnosos compescite mores*, unus Heins, quod repetitum ex lib. III, Art. Am. 501; sed alter, *damnosas compescite flammas*: quod magis arridet. Eadem diversitas infra, 495; et Metamorph. VI, 466. Burm.

73. *Vitiis suppressa levabo Pectora.* Quantivis pretii est, quod in Regio, Puteaneo, Lincolniensi, et Scaligeri excerptis legebatur, *dominis suppressa*; scribe, *dominis oppressa Pectora.* Jureti excerpta et

Pectora : vindictæ quisque favete suæ.
Te precor, o vates, adsit tua laurea nobis,
Carminis, et medicæ, Phœbe, repertor opis.
Tu pariter vati, pariter succurre medenti;
Utraque tutelæ subdita cura tuæ.

DUM licet, et modici tangunt præcordia motus;
Si piget, in primo limine siste pedem.
Opprime, dum nova sunt, subiti mala semina morbi;
Et tuus, incipiens ire, resistat equus.
Nam mora dat vires; teneras mora percoquit uvas;
Et validas segetes, quod fuit herba, facit.
Quæ præbet latas arbor spatiantibus umbras,
Quo posita est primum tempore, virga fuit.
Tum poterat manibus summa tellure revelli :
Nunc stat in immensum viribus aucta suis.
Quale sit id, quod amas, celeri circumspice mente;
Et tua læsuro subtrahe colla jugo.

duo alii, proxime verum, *damnis suppressa* : supra, *vitii servum pectus* dixerat. Sallustius egregie in fragmentis : « Porro ii, quibus bis die ventrem onerare, nullam noctem sine scorto quiescere mos est, ubi animum, quem dominari decebat, servitio *oppressere*, nequaquam eo postea hebeti atque claudo pro exercitio uti volunt. » HEINS.

75. *Te precor, o vates, adsit* etc. *Incipiens*, ex prisco exemplari Vatican. legendum censet Ciofan. Alii codices, *o vates*; sed Jureti excerpta, *arcitenens* : optime. Apollinem sic passim dici, Dianam quoque, qui nescit, valde is oportet peregrinus ac hospes sit in scriptis poetarum veterum. Noster Met. VI, 164:

... Motus erat, quum jam revocabile telum
Non fuit, Arcitenens. HEINS.

77. *Tu pariter vati* etc. *Tu melius*, Marg. Bersmanni.

80. *Siste pedem*. *Gradum* duo scripti : ut Virgilius, Æneid. VI, 465 :

Siste gradum, teque aspectu ne subtrahe nostro.

83. *Teneras mora percoquit uvas*. *Decoquit* scripti nonnulli, etiam ex melioribus, cum prima editione : nil tamen muta. Proprie *coqui* de vindemia. Virgil. I, Georg. 522 :

Mitis in apricis *coquitur* vindemia saxis.

Hinc *coctura* dicebatur ea cæli temperies, quæ uvas maturas reddebat. Vid. Plinium lib. XIV, cap. IV et VI.

88. *Aucta suis*. *Acta* rectius. Sic infra 106 : *Et mala radices altius arbor agit*. BERSM. *Acta* etiam in multis est codicibus; sed retineo tamen, *aucta* : nam *agere radices* quin dicatur eleganter, et sæpe apud rei rusticæ scriptores occurrat, nullum

Principiis obsta : sero medicina paratur,
  Quum mala per longas convaluere moras.
Sed propera ; nec te venturas differ in horas.
  Qui non est hodie, cras minus aptus erit.
Verba dat omnis amor, reperitque alimenta morando.
  Optima vindictæ proxima quæque dies.
Flumina pauca vides de magnis fontibus orta :
  Plurima collectis multiplicantur aquis.
Si cito sensisses, quantum peccare parares,
  Non tegeres vultus cortice, Myrrha, tuos.
Vidi ego, quod primo fuerat sanabile, vulnus
  Dilatum longæ damna tulisse moræ.
Sed, quia delectat Veneris decerpere flores,
  Dicimus adsidue : Cras quoque fiet idem.

est dubium; sed *arbor acta viribus in immensum*, an recte dicatur, probandum erat. Vid. IV, Met. 659.

92. *Invaluere. Convaluere* libri tres. Cicero : *ne rei crudelitas experrecta in me, in vos* convalescat. Hoc est, vires et robur adsumat. Idem : *impune ad omnium perniciem* convalescet. BERSM. *Invaluere* multi scripti, et hoc Douza et Franc. probabant.

93. *Nec te venturas differ in horas. Profer* Puteaneus optimus : longe elegantius. Sic et infra apud Nostrum, 642, meliores membranæ :

Nec, si scire voles, quid agat tamen illa rogabis.
  Profer : erit lucro lingua retenta suo.

Apud Terent., Andria II, 1, 29 : *saltem aliquot, dies profer* : quod Donatus interpretatur, *produc, differ.* Hinc *res prolata* ; qui loquendi modus occurrit frequentissimus, apud optimos Latinitatis auctores.

95. *Omnis amor. Amans* fere omnes scripti et editi olim ; sed *amor* Aldus, Heinsius et alii receperunt. *Recipitque alimenta*, Sarravii codex.

97. *Flumina magna vides parvis de fontibus orta.* Sic nonnulli ; sed habet Aldina lectio :

Flumina *pauca* vides magnis de fontibus orta.

Quod est : Flumina non statim ab ortu suo magna sunt; sed plerumque augentur in cursu, aquis undecunque acceptis. Quæ lectio melior videtur, eo quod sequitur, *Plurima collectis* etc. Habent enim collationem inter se, *pauca* et *plurima*. M.

99. *Quantum peccare.* Forte, *quam tu peccare.* HEINS. *Peccare* hic pro peccato ponitur : ita *ipsum amare te pudet*, Quint. Decl. xv, 9. BURM.

103. *Veneris decerpere flores. Fructum* prima editio cum Puteaneo, Regio et quatuor aliis; multi, *fructus* vel *flores* : parum refert. Puto, *præcerpere* esse scribendum ; nimirum antequam desinamus amare. H.

104. *Cras quoque fiet idem.* Transtulit Persius hæc Nasoniana, ad verbum fere, Sat. v, 64, sqq. :

Interea tacitæ serpunt in viscera flammæ,
  Et mala radices altius arbor agit.
Si tamen auxilii perierunt tempora primi,
  Et vetus in capto pectore sedit amor;
Majus opus superest : sed non, quia serior ægro
  Advocor, ille mihi destituendus erit.
Quam læsus fuerat partem Pæantius heros,
  Certa debuerat præsecuisse manu :
Post tamen hic multos sanatus creditur annos
  Supremam bellis imposuisse manum.
Qui modo nascentes properabam pellere morbos,
  Admoveo tardam nunc tibi lentus opem.
Aut nova, si possis, sedare incendia tentes;
  Aut ubi per vires procubuere suas.

... Petite hinc juvenesque senesque
Finem animo certum, miserisque viatica canis.
Cras hoc fiet. Idem cras fiet : quid? quasi magnum
Nempe diem donas : sed quum lux altera venit,
Jam cras hesternum consumsimus: ecce aliud cras
Egerit hos annos, et semper paulum erit ultra.

Apud Petronium, in Satyrico, cap. XLV : *Quod non est hodie, cras erit : sic vita truditur.* HEINS.

105. *Tacitæ serpunt in viscera. Placidæ* unus Heinsii : *per viscera* Sarravii et Palatin. et mox, *ut mala radices*, unus codex.

108. *In capto pectore sedit amor. In cauto* septem libri. Puto, *incauto pectore*. Vid. Art. III, 743.

111. *Qua læsus fuerat partem* etc. *Quam* veterrimus Regius, ut sit Græcismus, in quibus elegantiis est multus Noster. Supra, 15 : *collum nodatus laqueo. Teneram cuspide læsa manum*. Fast. IV, 120 : atque ita alibi infinitis propemodum locis. HEINS.

112. *Certa debuerat* etc. Sic Regius, Puteani et Jureti codd. Alii quidam : *Debuerat celeri* præsecuisse manu. *Debuerat læsi*, Bernens. quod quid sit, nescire se merito ait Burm.

113. *Post tamen hic* (Philoctetes) *multos sanatus creditur annos, Supremam bellis imposuisse manum*. Hac de re hic Noster Metam. XIII et Q. Smyrnæus IX et X, *Prætermissorum* ab Homero. *Sanatus*, a Podalirio. Idem Smyrnæus, IX.

115. *Pellere*. Regius, *tollere* : ut in lib. I, ex Pont. III, 23. *Tollere nodosam nescit medicina podagram*. Celsus, lib. II, cap. 14 : « *Potest morbus, etiam qui per se finem habiturus est, tamen citius, adhibito auxilio*, tolli. » *Pellere* et *tollere* sæpe confusa, ut I Amor. Eleg. XI, 8. III, Art. 379; et alibi. *Pellere morbos* tamen recte dicitur : ut *pellere noxas*, Fast. VI, 129. BURM.

116. *Nunc quoque lentus. Nunc tibi* meliores libri : recte. HEINS. *Admoveam* etiam codex Cantabrig.

118. *Procubuere. Succubuere* Putea-

Quum furor in cursu est, currenti cede furori :
  Difficiles aditus impetus omnis habet.
Stultus, ab obliquo qui quum descendere possit,
  Pugnat in adversas ire natator aquas.
Impatiens animus, nec adhuc tractabilis arte,
  Respuit, atque odio verba monentis habet.
Adgrediar melius tunc, quum sua vulnera tangi
  Jam sinet, et veris vocibus aptus erit.
Quis matrem, nisi mentis inops, in funere nati
  Flere vetet ? non hoc illa monenda loco.
Quum dederit lacrimas, animumque expleverit ægrum,
  Ille dolor verbis emoderandus erit.
Temporis ars medicina fere est : data tempore prosunt,
  Et data, non apto tempore, vina nocent.
Quin etiam accendas vitia, irritesque vetando,
  Temporibus si non adgrediare suis.

ERGO, ubi visus eris nostræ medicabilis arti,
  Fac monitis fugias otia prima meis.
Hæc, ut ames, faciunt : hæc, ut fecere, tuentur :

neus, a manu prima : *aut ubi per longas succubuere moras*, Patavin. qui et *tenta*, versu præcedenti.

123. *Arte Respuit.* Francius volebat, *Artem Respuit. Impatiens animi* etiam erat in Sarraviano et Mazariniano : ita *patiens animi*, Claud. Cons. Manlii, 211.

129. *Animumque expleverit ægrum. Impleverit* scripti cum prima edit. H. Nescio cur *expleverit* repudiandum, quum sæpius ita loqui soleant optimi scriptores. Terent. Hecyr. V, 1, 29 : *Exple animum iis ; teque hoc crimine expedi.* Et alibi. Præterea non tam impletur animus lacrimis, quam *expletur.* Sic Noster, Tristium, libr. IV, Elegia III, vers. 38 :

Expletur lacrimis, egeriturque dolor.

Explere enim et *egerere* idem fere notat ; et pro *minuere* poni docet Servius ad Virgilii VI, Æneid. 545 :

... *Explebo* numerum, reddarque tenebris. B.

131. *Temporis ars medicina fere est.* Eleganter mehercules ! hoc est, ars quæ se ad temporis oportunitatem componit. Sic *Temporis arma* dixit, Trist. IV, Eleg. X, 106, Arma, ad quæ capienda temporis necessitate compellebar.

137. *Hæc, ut fecere tuentur.* In nonnullis, *hæc quod fecere.* NAUG. *Ut fecere*, iidem : hoc est, ubi, postquam fecere, aut quemadmodum fecere, ita et tuentur. Multi alii, *quæ fecere.* HEINS.

[redacted]

Hæc sunt jucundi causa cibusque mali.
Otia si tollas, periere Cupidinis arcus,
Contemtæque jacent, et sine luce, faces.
Quam platanus vino gaudet, quam populus unda,
Et quam limosa canna palustris humo;
Tam Venus otia amat: qui finem quæris amoris,
Cedit amor rebus, res age: tutus eris.
Languor, et immodici sub nullo vindice somni,
Aleaque, et multo tempora quassa mero,
Eripiunt omnes animis sine vulnere nervos:
Adfluit incautis insidiosus Amor.
Desidiam puer ille sequi solet: odit agentes.
Da vacuæ menti, quo teneatur, opus.
Sunt fora: sunt leges; et, quos tuearis, amici:
Vade per urbanæ candida castra togæ.
Vel tu sanguinei juvenilia munera Martis

138. *Hæc sunt jucundi.* *Hæc tibi jucundi* unus Heinsii: *mihi*, Patav.

140. *Contemtæque* etc. *Deceptæque* Bernens.

141. *Quam platanus rivo gaudet.* *Limo* tres scripti; sed Regius, et Scaligeri excerpta optime, *vino*. Atque ita jam restituit exactissimus Gronovius; neque aliter Douza divinarat, in ora codicis sui. Hinc *platanus genialis*, apud Nostrum, Metamorph. lib. X, 95. Heins.

143. *Finem qui quæris amoris. Amori* rectius duo libri. Sic infra 308: *hinc odiis semina quære tuis:* quomodo et illic videtur scribendum; et mox ex antiquis libris, 643:

Tu quoque qui causam finito quæris amori.

145. *Sub nullo vindice somni.* *Judice* edit. antiquæ et plerique scripti; sed perperam. Amor. II, El. XIX, 45:

Nox mihi *sub nullo vindice* semper erit.

In Cantabrigiensi et alio erat, *immodici tangunt præcordia motus:* quod repetitum, ex vers. 79; ut sæpe librarios fecisse deprehendimus. B.

148. *Adfluit.* Viginti duo scripti, *adfuit:* sed frustra; elegans enim verbum minime movendum. Sic et apud Virgilium lib. X, Æneid. 143, ex MSS. legendum fuit: *Adfluit et Mnestheus:* vulgo, *adfuit*. Justin. XXVI, 2: « Quum novus illi hostis, Gallogræciæ exercitus, *adfluxisset.* » — *Insidiosus.* *Desidiosus* septemdecim libri: *invidiosus*, Bernensis.

151. *Et quos. Sunt quos*, Ald. poster.

152. *Urbanæ splendida castra togæ.* *Candida castra* venuste Jureti codex. Age *candidatum*, inquit; atque in ambitu honorum mentem distrahe. Hinc Ciceronis oratio in *Candida toga*, cujus fragmenta exstant apud Asconium et alios. H.

Suscipe : deliciæ jam tibi terga dabunt.
Ecce fugax Parthus, magni nova causa triumphi,
Jam videt in campis Cæsaris arma suis.
Vince Cupidineas pariter, Parthasque sagittas,
Et refer ad patrios bina tropæa Deos.
Ut semel Ætola Venus est a cuspide læsa,
Mandat amatori bella gerenda suo.
Quæritis, Ægisthus quare sit factus adulter?
In promtu causa est : desidiosus erat.
Pugnabant alii tardis apud Ilion armis :
Transtulerat vires Græcia tota suas.
Sive operam bellis vellet dare, nulla gerebat;
Sive foro, vacuum litibus Argos erat.
Quod potuit, fecit; ne nil ageretur, amavit.
Sic venit ille puer : sic puer ille manet.
RURA quoque oblectant animos, studiumque colendi :
Quælibet huic curæ cedere cura potest.
Colla jube domitos oneri supponere tauros;
Sauciet ut duram vomer aduncus humum.
Obrue versata Cerealia semina terra,
Quæ tibi cum multo fœnore reddat ager.

160. *Mandat amatori bella gerenda suo.* Hoc est : Ipsa quidem abstinet de cetero bellis ; gerenda autem eadem committit *amatori* suo, id est Marti, a quo amabatur. MICYL.

164. *Quo tulerat.* In veteribus, *transtulerat* : mihi prior magis placet. NAUG. Scripti omnes cum prima editione, *Transtulerat*. Sic Fast. II, 279 :

Transtulit Evander silvestria numina secum.

166. *Argos.* Ita recte Douza et Heinsius. *Argus*, aliæ editiones.

167. *Quod potuit, fecit; ne nil ageretur, amavit.* Regius cum Puteaneo et Scaligeri excerptis, rectius :

Quod potuit, ne nil illic ageretur, amavit.

Non damnanda penitus vetus scriptorum et editorum lectio. In Codice Bern. deerat *illic*; et legebatur :

Quod potuit, ne nil ageretur, amavit. BURM.

169. *Rura quoque oblectant. Oblectent* malit Heinsius.

171. *Colla jube domitos. Indomitos* quidam ex melioribus. *Submittere* ed. prim. et duo scripti.

172. *Sauciet. Sentiat* Leidensis.

173. *Cerealia semina.* Farn. *munera*.

174. *Cum multo fœnore.* Respexisse puto Tibulli locum, II, Eleg. VII, 3 :

Adspice curvatos pomorum pondere ramos;
  Ut sua, quod peperit, vix ferat arbor onus.
Adspice jucundo labentes murmure rivos:
  Adspice tondentes fertile gramen oves.
Ecce petunt rupes, præruptaque saxa capellæ:
  Jam referent hædis ubera plena suis.
Pastor inæquali modulatur arundine carmen;
  Nec desunt comites, sedula turba, canes.
Parte sonant alia silvæ mugitibus altæ,
  Et queritur vitulum mater abesse suum.
Quid, quum suppositas fugiunt examina taxos,
  Ut relevent demti vimina torta favi?

... Spes sulcis credit aratis
Semina, quæ *magno fœnore reddat ager.*

Sed a librario tamen profectam esse lectionem codicis Heinsiani unius, *cum justo fœnore*, vix mihi persuadere possim; qui sciam passim Auctores agros comparare debitoribus: unde *credita reddere*, *respondere*, *fallere*, et similia passim occurrunt. Ita *gratus ager*, Amor. II, xvi, 8. *Justum* igitur *fœnus*, vel quod jure debet cultori suo; vel plenum, cui nihil deest: ut ita *justa arma* etc. Vide Broukh. ad dictum Tibul. loc.

177. *Adspice labentes. Liquaces*, pro diversa lectione optimus Puteaneus: eleganter, a *liquando*. Sic Noster in Fastis, IV, 152: *Expressis* mella liquata *favis*. Id inverterunt, qui primam syllabam non posse produci crediderunt. Heins.

179. *Ecce petunt rupes, præruptaque saxa capellæ.* Concursus ille idem fere sonantium syllabarum, *rupes præruptaque*, scabri quid tinnire videtur: certe idem Heinsii aures offendit, Metam. lib. I, 719, qui, pro *præruptam rupem*, ex MSS. rescripsit *cautem*: præterea *rupes et saxa prærupta* fere idem notant. In Vossiano erat, *montes præruptaque saxa*: quod defendi posset, ex Catonis Diris, 134:

Hædorum pater o felix, semperque beate,
Sive petis montes præruptos, saxa pererrans. B.

180. *Jam referunt. Ut referant* multi ex scriptis; sed Regius et sex alii, *Jam referent*: bene. Francius corrigebat, *Ecce ferunt.*

181. *Modulatur arundine carmen. Moderatur*, Jureti excerpta, et multi alii: *meditatur*, unus Mediceus: quod placet, ut initio Tityri Virgiliani. H. Libro tamen Amor. I, Eleg. 1, 30: *Musa per undenos* emodulanda *pedes*. Et *modulatum carmen* proprie, quod ad modos musicos est exactum.

185. *Quid, quum suppositas* etc. *Suppositos taxos* Jureti excerpta: *compositos taxos* Puteaneus. Regius, *compositos fumos*. Lego, *suppositas taxos*: nisi mavis, *combustas taxos*.

186. *Demti vimina curva favi. Vimina torta*, optimus Puteaneus; quomodo *funes torti*, *capilli torti*, et

Poma dat autumnus : formosa est messibus æstas :
  Ver præbet flores : igne levatur hiems.
Temporibus certis maturam rusticus uvam
  Deligit, et nudo sub pede musta fluunt :
Temporibus certis desectas adligat herbas ;
  Et tonsam raro pectine verrit humum.
Ipse potes riguis plantas deponere in hortis :
  Ipse potes rivos ducere lenis aquæ.
Venerit insitio ? fac ramum ramus adoptet,
  Stetque peregrinis arbor operta comis.
Quum semel hæc animum cœpit mulcere voluptas,
  Debilibus pennis irritus exit Amor.

alia : *retia torta*, apud Tibul. lib. IV, III, 12. *Torquere* enim pro flectere. Posset et *vimina querna* legi : nam *vimina curva* non placent. Sic apud Maronem Æn. XI, 65:

... *Querno* texuntur vimine crates. Heins.

189. *Maturam rusticus uvam Colligit.* Pro *colligit* Puteaneus et duo alii, *deligit.* Sic Epist. IV, 30 : *deligere rosam* dixit : hinc *delectus*, supra. Artis Amat. lib. III, 703, simpliciter dixit, *lecti de vite racemi.*

191. *Desectas adligat herbas. Colligit* prima editio cum scriptis nonnullis : codex Moreti, pro diversa lectione, *adgregat.* Forte *aggerat*, ut de fœno intelligat, quod converritur, et in cumulos coacervatur : quos *metam fœni*, et *fœni striam* rei rusticæ scriptores adpellant. Hinc *fœnum in metam extruere*, apud Columellam : cui tamen lib. II, cap. XVIII, de fœno, *desectam herbam religare*, idem est, quod *adligare* Nasoni. Per *desectam* igitur *herbam*, fœnum intelligit. Heins.

192. *Verrit humum. Versat*, vel *vertit* quidam scripti : quod videtur probare Bersmannus, ex illis Virgil. Georg. lib. I, 1. *Quo sidere terram Vertere.* Male : nam rastris non *vertitur* terra, sed *raditur* ; unde dicta *rastra.* Versatur terra aratro ; deinde jacta semina rastris obruuntur, quod proprium in hac re verbum posuit supra, 173 : ut et Columel. II, cap. 13. Hic vero quia *tonsam humum* dicit, intelligit prata desecta, quæ verruntur, quum herbæ rastellis in unum converruntur, vel potius, post fœnum avectum, reliquiæ. Burm.

193. *Plantas deponere in hortis. Plantam* scripti : deinde nonnulli *deducere* vel *defigere.* Sed nil mutandum.

194. *Lenis aquæ. Lætus aquæ*, Linc.

195. *Ramum ramus adoptet.* Eleganti hac translatione poetis, et Nostro præcipue usitatissima, utitur et Plinius, præfatione libri XVI : *sive illæ ultro, sive ab homine didicere blandos sapores adoptione et connubio.* Venustum etiam Callinii Epigramma est, in Anthologia, lib. I, cap. 20 ; ubi pyraster inquit :

Ὀχνίοις ὄζοισι μετέμφυτος, ἥμερα θάλλω.
Οὐκ ἐμὸν ἀμετέροις κλωσὶ φέρουσα βάρος.

VEL tu venandi studium cole : sæpe recessit
Turpiter a Phœbi victa sorore Venus.
Nunc leporem pronum catulo sectare sagaci :
Nunc tua frondosis retia tende jugis.
Aut pavidos terre varia formidine cervos ;
Aut cadat adversa cuspide fossus aper.
Nocte fatigatum somnus, non cura puellæ,
Excipit, et pingui membra quiete levat.
Lenius est studium, studium tamen, alite capta,
Aut lino, aut calamis, præmia parva, sequi.
Vel, quæ piscis edax avido male devoret ore,
Abdere supremis æra recurva cibis.
Aut his, aut aliis, donec dediscis amare,

201. *Leporem pronum* etc. *Parvum* unus Heinsii : male. *Pronus* est celer, velox. Metamorph. lib. X, 538 :

Aut *pronos* lepores, aut celsum in cornua cervum;

ubi etiam quidam codices *parvos* exhibent. IDEM.

202. *Nunc tua frondosis retia tende jugis.* Puto, *nunc sua :* ut sæpe Noster poeta; sic supra 176 :

Ut sua, quod peperit, vix ferat arbor onus.

Superiori versu, *catulo sequaci*, pro *sagaci* codex Jureti; sed nil muta : est enim *sagax* perpetuum canum epitheton.

203. *Aut pavidos terre varia formidine cervos.* In Palatino, *Aut terre victos*, quod est, *Aut terre pavida victos formidine cervos.* DAN. HEINS. Nihil muta; *varia* formido est picta, diversis maculis et coloribus distincta. Ita Firmicus lib. VIII, cap. IX, *varios casses* dixit : *varia vestis* Terent. Eunuch. IV, 4. Unus Heinsii, *vana formidine*, etiam non male. B.

206. *Pingui membra quiete levat.* Sic Regius cum Scaligeri excerptis, et Puteaneus pro diversa lectione. Reliqui fere, *dulci quiete* : perperam. *Leni*, unus codex.

207. *Lenius est studium, studium tamen.* *Prodest tamen*, editiones veteres, et scripti septemdecim : mox, *aut calamo*, unus Heinsii.

210. *Abdere supremis æra recurva cibis.* Sic et scripti : quod tamen vix concoquo. Quid enim *supremi cibi?* Forte, *sub tremulis cibis*. Sic *tremula seta*, Martial. I, Epigr. 56 :

Et piscem *tremula* salientem ducere seta.

Seneca, Hercule Furente, vers. 157: *Sentit tremulum linea piscem.* Apud Lucanum, libro II, 621 : *Tremulo contentæ fune carinæ. Tremuli cibi.* Sic *quatere cibos* in piscatione cum hamo. Theocritus : ἐκ χαλάμων δὲ πλάνον κατίσειον ἐδωδάν : sed verum est, *sub primis cibis*, quod in uno codice exstat. HEINS. — *Supremi cibi* sunt ultimi, quos pisces ex hamo capiunt, mox leto dandi, et esca homini futuri : ita millies *supremus*, pro ultimo, quod putidum foret exemplis confirmare. *Addere* in multis quoque est : male. BURM.

Ipse tibi furtim decipiendus eris.
Tu tantum, i, quamvis firmis retinebere vinclis,
I procul; et longas carpere perge vias.
Flebis, ut occurret desertæ nomen amicæ:
Stabit et in media pes tibi sæpe via;
Sed quanto minus ire voles, magis ire memento:
Perfer, et invitos currere coge pedes.
Nec pluvias vites; nec te peregrina morentur
Sabbata, nec damnis Allia nota suis.
Nec quot transieris, sed quot tibi, quære, supersint
Millia: nec, maneas ut prope, finge moras.
Tempora nec numera, nec crebro respice Romam;
Sed fuge: tutus adhuc Parthus ab hoste fuga est.

213. *Tu tantum, quamvis firmis retinebere vinclis, I procul* etc. Ita Regius cum vulgatis; ceteri majori ex parte, cum prima editione, *Tu tamen et:* duo, *Tu tamen infirmis quamvis:* quartus Puteaneus, *Tu tamen hic quamvis*. Jureti codex, *Tu tandem firmis quamvis;* et tres alii. Scribe:

Tu tamen, i, quamvis firmis retinebere vinclis,
I procul. Heins.

217. *Sed quanto minus* etc. *Quo minus ire vides, tanto magis ire memento*, unus codex: non male, si *voles* legatur: *quanto minus ire voles, tanto ire minus*. Alius *quantum;* etiam editió prima et duo scripti.

219. *Nec pluvias opta*. Quæ moram tibi abituro injiciant; at prima editio, *vites*, cum duobus Farnesian. lege, *vita*. Sic apud Gratium: *et pluvias et Cauri frigora vitent:* et contra *vitare æstum*. Heins. — *Peregrina sabbata*. Id est Judæa; nam imitatione Judæorum etiam Romanos hebdomadem dierum; et in ea quosdam dies, prava imitatione, coluisse, docet Petitus, in Leges Atticas, Titulo 1, p. 4. Burm.

220. *Nec damnis Allia nota suis*. Legit Merula: *alea nata tuis*, et exponit *Aleam*, sortes, quæ jactu aleæ captabantur. Aldina autem lectio habet, *Nec damnis Allia nota suis:* quod magis probo; non enim de sortitione poeta hic loquitur, sed de diebus atris et inauspicatis, quale tum *sabbatum* habitum fuit, propter Judæos: item *Alliensis* dies, quo Romani a Gallis ad Alliam flumen superati ac cæsi sunt: de qua re supra dictum est, Art. Am. I, 413.

222. *Nec maneas, nec prope finge moras*. Sic Merula distinguit ac legit, ut sit sensus: nec maneas, sive subsistas in itinere, nec prope patriam finge velle morari. Melius autem Aldina editio, ubi hæc verba distinguuntur et leguntur in hunc modum: *Nec, maneas ut prope, finge moras:* quod est; ne ipse tibi finge moras, quo causam manendi ac cessandi habeas. Micyl.

224. *Tutus adhuc* etc. Hoc addit in

DURA aliquis præcepta vocet mea : dura fatemur
  Esse ; sed, ut valeas, multa dolenda feres.
Sæpe bibi succos, quamvis invitus, amaros
  Æger, et oranti mensa negata mihi.
Ut corpus redimas, ferrum patieris et ignes ;
  Arida nec sitiens ora levabis aqua :
Ut valeas animo, quidquam tolerare negabis ?
  At pretium pars hæc corpore majus habet.
Sed tamen est artis strictissima janua nostræ,
  Et labor est unus tempora prima pati.
Adspicis, ut prensos urant juga prima juvencos ?
  Ut nova velocem cingula lædat equum ?
Forsitan a Laribus patriis exire pigebit ;
  Sed tamen exibis : deinde redire voles.
Nec te Lar patrius, sed amor revocabit amicæ,
  Prætendens culpæ splendida verba suæ.
Quum semel exieris, centum solatia curæ
  Et rus, et comites, et via longa dabunt.
Nec satis esse puta discedere : lentus abesto,
  Dum perdat vires, sitque sine igne cinis.
Si nisi firmata properabis mente reverti,

adulationem Augusti, quia instabat bellum cum Parthis. Vide supra 155; et Art. Amator. lib. I, 177.

229. *Patiaris*. *Patieris* scripti ; idque sequens versus requirit, ubi pro *lavabis*, prima editio et scripti, *levabis* : ut Epist. IV, 174 : *arentem quæ levet unda sitim*. HEINS.

235. *Adspicis, ut prensos*. Melius in Palatin. *Adspicis, ut pressos urant juga prima juvencos*. DAN. HEINS. *Prensos* tuetur ad Statium Gronov. cap. IX. Alii codices *pressos* : *teneros lædunt* Francof. et Leidensis, quod repetitum ex Epist. IV, 21. *Domitos urant*, unus codex : *pressos lædunt*, decem.

237. *A Laribus*. *E Laribus* unus : *ex* alter. Sic *ex aggere exit*, Metam. XII, 524 : et sæpe easdem præpositiones addere amant veteres verbis ex illis compositis.

242. *Dabunt*. *Dabit* Putean. et Regius : Francius volebat etiam, *ut via longa*, id est quantumvis longa.

244. *Sine igne cinis*. *Sine igne rogus* Lincoln. argute ; ut quasi extuleris, et sepelieris omnem amorem.

Inferet arma tibi sæva rebellis Amor.
Quid? quod, ut abfueris, avidus sitiensque redibis,
Et spatium damno cesserit omne tuo?
VIDERIT, Hæmoniæ si quis mala pabula terræ,
Et magicas artes posse juvare putat.
Ista veneficii vetus est via: noster Apollo
Innocuam sacro carmine monstrat opem.
Me duce, non tumulo prodire jubebitur umbra:
Non anus infami carmine rumpet humum;
Non seges ex aliis alios transibit in agros,
Nec subito Phœbi pallidus orbis erit.
Ut solet, æquoreas ibit Tiberinus in undas:
Ut solet, in niveis Luna vehetur equis.
Nulla recantatas deponent pectora curas;
Nec fugiet vivo sulfure victus amor.
Quid te Phasiacæ juverunt gramina terræ,

247. *Quicquid eras fueris, sitiens avidusque redibis. Quisquis es affueris*, unus. *Quisquis et* duo. *Quicquid eris fueras*, alius: unus Vaticanus, *Quid quod et affueris*: proxime verum. Reliqui, cum prima editione, *Quicquid et abfueris*. Regius, *Quicquid et afueris*. Scribe:

Quid? quod, ut abfueris, avidus sitiensque redibis?

Nam posteriores voces eo legunt ordine scripti omnes meliores. HEINS.

249. *Viderit, Hæmoniæ*. Hæc vera lectio est, licet *Fallitur* sit in plerisque scriptis.

252. *Sacro*. Francius *sancto* malebat: sed ut *sacri vates*, Am. lib. III, Eleg. IX, 17, dicuntur; ita carmina et omnia, quæ ad poetas pertinent, *sacra* passim vocantur.

253. *Prodire jubebitur umbra*. Rectius fortasse in nonnullis, *videbitur*. NAUG. — Male viri docti *videbitur* præferunt: potentiam enim, quam passim jactant sagæ et veneficæ, verbo *jubebitur* optime exprimit poeta. Metam. lib. VII, 205:

Et silvas moveo, *jubeo*que tremiscere montes.

254. *Infami. Insano*, Micylli editio et duo scripti: utrumque habet, quo se tueatur; sed placet magis *infami*, quia hic invidiam magicis artibus facit.

255. *Transibit. Exibit*, Puteaneus; male. *Traducere* dixit Tibull. I, Eleg. IX, 99; ubi vid. Broukh. et ad Propertium, III, Eleg. II, 49.

259. *Recantatas. Nullaque cantatas*, Moreti. *Nulla replantatas* unus Heins. *pectore* etiam, ut *nulla puella* intelligatur.

261. *Quid te Phasiacæ. Pasiphae* Regius et duo alii: tres *Phasideæ*, unus *Phasiadæ*: alius *Perseïdos*. Lege, *Phasiados terræ*: dixi Epist.

Quum cuperes patria, Colchi, manere domo?
Quid tibi profuerunt, Circe, Perseïdes herbæ,
Quum sua Neritias abstulit aura rates?
Omnia fecisti, ne callidus hospes abiret:
Ille dedit certæ lintea plena fugæ.
Omnia fecisti, ne te ferus ureret ignis:
Longus at invito pectore sedit amor.
Vertere quæ poteras homines in mille figuras,
Non poteras animi vertere jura tui.
Diceris his etiam, quum jam discedere vellet,
Dulichium verbis detinuisse ducem:
Non ego, quod primo, memini, sperare solebam,
Jam precor, ut conjux tu meus esse velis.
Et tamen, ut conjux essem tua, digna videbar:
Quod Dea, quod magni filia Solis eram.
Ne properes, oro! spatium pro munere posco.
Quid minus optari per mea vota potest?
Et freta mota vides; et debes illa timere.
Utilior velis postmodo ventus erit.

xiv, vers. 164. Sic *Phasias* passim, pro Medea. Heins.

264. *Quum tibi Neritias abstulit hora rates.* In *Naricias* scripti libri plerique mutant. Hom. Il. B, 631:
Αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς ἦγε Κεφαλλῆνας μεγαθύμους,
Οἵ ῥ' Ἰθάκην εἶχον καὶ Νήριτον εἰνοσίφυλλον
et quæ sequuntur; ubi Eustathius: Νήριτον τὸ ὄρος διὰ τοῦ τ' τὸ γὰρ διὰ τοῦ κ' Νήρικον πόλις Ἠπείρου ὡς δεδήλωται. Hinc Ἰθάκην Νηρικίην dixit Periegetes; quare non penitus est damnandum illud *Naricias*, ἀπὸ τοῦ Νηρίκου, seu Ναρίκου, Dorico.

268. *Longus et invito pectore sedit amor.* Lege, *at invito* cum priscis editionibus, et duobus scriptis: alii nonnulli, *in invito*: pro *sedit* frustra Puteaneus et nonnulli alii, *mansit.*

269. *Vertere quæ poteras.* Scripti cum prima edit., *tu poteras:* mihi tamen vulgatum magis arridet. *Quum poteras*, unus codex.

276. *Quod magni filia Solis eram.* Circe Solis filia ex Perseide. Hesiodus in Theogonia, 956.

277. *Spatium pro munere posco.* Sic Dido Virgil. Æneam, per Annam sororem obsecrans, Æneid. IV, 433:
Tempus inane peto, requiem *spatium*que furori.

279. *Freta mota vides.* Unus Heinsii *magna;* elegantissima, nec ab inscito librario profecta lectio: *magna* enim maria ventis et fluctibus concitata. Ind. Lucret. *in mare magnum.*

Quæ tibi causa fugæ? non hic nova Troja resurgit:
  Non alius socios Rhesus ad arma vocat.
Hic amor, hic pax est; in qua male vulneror una!
  Totaque sub regno terra futura tuo est.
Illa loquebatur: navem solvebat Ulixes;
  Irrita cum velis verba tulere Noti.
Ardet, et adsuetas Circe decurrit ad artes:
  Nec tamen est illis adtenuatus amor.
Ergo age, quisquis opem nostra tibi poscis ab arte,
  Deme veneficiis carminibusque fidem.
Si te causa potens domina retinebit in urbe;
  Accipe, consilium quod sit in urbe meum.
Optimus ille fuit vindex, lædentia pectus
  Vincula qui rupit, dedoluitque semel.
Si cui tantum animi est, illum mirabor et ipse;
  Et dicam: monitis non eget ille meis.
Tu mihi, qui, quod amas, ægre dediscis amare;

281. *Nova Troja resurgit.* Respicit ad primam illam insaniæ simulationem, qua cæritum se fecerat Ulysses, ne ad Trojam cum ceteris heroibus cogeretur proficisci. DOUZA. *Resurget*, editio prima, et septemdecim scripti.

282. *Non alius socios Rhesus* etc. Victoriam de Rheso passim jactat et ostentat Ulyxes: ita in responsione Sabiniana ad Ovidian. Penelopen; ita Met. XIII, in oratione adversus Ajacem: ita Artis lib. II, ubi cum Calypso colloquens inducitur. Bene etiam unus Farnesianus, *in arma*.

283. *Hic amor, hic pax est. Et pax*, meliores, præter excerpta Jureti. Sequens versus aut spurius est, aut aliquid hic excidit. HEINS.

287. *Et adsuetas Circe decurrit ad artes.* Sic libri veteres: placet. *Tendebat*, nonnulli editi et scripti: male. Art. Amator. lib. II, 99:

Fallitur, Hæmonias si quis *decurrit* ad artes.

Decurrere enim proprie, qui auxilium quærit, dicitur. *Adsiduas*, unus Puteaneus.

291. *Domina retinebit in urbe.* Sic bene Regius: reliqui fere, *dominæ in urbe.* Male.

293. *Optimus ille fuit vindex.* Ita et scripti; opinor tamen a Nasonis manu esse, *optimus ille sui vindex:* optimus adsertor suæ libertatis.

294. *Dedoluitque. Desolvenda semel:* Palatin.; pro quo *dissolvenda* esset legendum; et Heinsius etiam *dissoluitque*, posse legi olim notabat, sed præstare vulgatam.

297. *Tu mihi. Tu modo*, duodecim codices et quidam editi: *tu modo quidquid amas*, unus.

Nec potes, et velles posse, docendus eris.
Sæpe refer tecum sceleratæ facta puellæ,
Et pone ante oculos omnia damna tuos.
Illud et illud habet; nec ea contenta rapina,
Sub titulum nostros misit avara lares.
Sic mihi juravit: sic me jurata fefellit.
Ante suam quoties passa jacere forem!
Diligit ipsa alios; a me fastidit amari.
Institor heu noctes, quas mihi non dat, habet!
Hæc tibi per totos inacescant omnia sensus:
Hæc refer: hinc odii semina quære tui.
Atque utinam possis etiam facundus in illis
Esse! dole tantum; sponte disertus eris.
Hæserat in quadam nuper mea cura puella:
Conveniens animo non erat illa meo.
Curabar propriis æger Podalirius herbis;
Et, fateor, medicus turpiter æger eram.

299. *Sceleratæ facta puellæ.* Alii, *verba*, aut *dicta.* Sarravianus, *regna :* eleganter mehercules. Sic de regno amatorio Horatius, lib. IV, Od. I. Propert. passim. Posset et legi, *sceleratæ furta puellæ :* de iis enim agit in sequentibus; et *facta* et *furta* sæpe apud Nostrum librarii commutaverunt.

301. *Nec ea contenta rapina est* etc. Tollatur verbum substantivum, ut melius procedat orationis tenor:

... Nec ea contenta rapina,
Sub titulum nostros misit avara lares.

Sub titulum lares mittere est ædes venales proscribere. Non recte codices vetusti, magna ex parte, *sub titulo.* Tibulli enim illa respiciebat Noster lib. II, IV, 54:

Quin etiam, sedes jubeat si vendere avitas,
Ite sub imperium *sub titulum*que, lares.

Per *titulum*, tabella designatur ædibus adfixa, quæ transeuntes doceret domum esse venalem. HEINS.

306. *Institor.* Horat. III, Od. 6: *Seu vocat institor.* Et Epod. XVII, 20: *Amata nautis multum et institoribus ;* unde apparet hoc genus contemptissimum fuisse antiquitus. DOUZA. — *Per totos marcescant omnia sensus.* Unus *vanescant :* alius, *manescant :* prior Mentelianus, *acescant.* Regius cum duobus aliis, *inacescant :* vere, atque ita, quem nihil præterit, perspicacissimus Gronovius, Observ. lib. II, cap. XXI, plura de eo verbo collegit. *Non cescent* codex Jureti: frustra *inacescere,* Scribonius Largus, Compositione CIV: et Marcellus Empiricus quoque dixerunt.

308. *Odii semina quære tui.* Malo,

PROFUIT adsidue vitiis insistere amicæ :
  Idque mihi factum sæpe salubre fuit.
Quam mala sunt nostræ, dicebam, crura puellæ!
  Nec tamen, ut vere confiteamur, erant.
Brachia quam non sunt nostræ formosa puellæ!
  Et tamen, ut vere confiteamur, erant.
Quam brevis est! nec erat : quam multum poscit amantem!
  Hinc odio venit maxima causa meo.
Et mala sunt vicina bonis; errore sub illo
  Pro vitio virtus crimina sæpe tulit.
Quam potes, in pejus dotes deflecte puellæ,
  Judiciumque brevi limite falle tuum.
Turgida, si plena est : si fusca est, nigra vocetur.
  In gracili macies crimen habere potest.
Et poterit dici petulans, quæ rustica non est :
  Et poterit dici rustica, si qua proba est.
Quin etiam, quacumque caret tua femina dote,
  Hanc moveat, blandis usque precare sonis.

tuis odiis : dixi supra, ad 143. Sequenti versu, *possis* pro *posses* meliores. HEINS.

319. *Brachia.* Hoc distichon deerat in Lincoln. et Francof. et in antiquis quibusdam editionibus et Aldina priore.

320. *Nec tamen. Et tamen* scribe cum Puteaneo, et Argentinensi : aliter sensus non constabit : et sequenti versu, *Quam brevis est! nec erat :* cum eodem Puteaneo, et duobus aliis.

323. *Et mala sunt vicina bonis.* Lego ; *Ut mala sunt vicina bonis;* hoc est, quemadmodum. HEINS.

325. *Quam potes.* Regius, Puteaneus, et plures alii, *Qua potes :* nil muta. Sic infra 595, libri quidam veteres : *Et modo*, quam poterat, *latum spectabat in æquor.* Val. Maximus, libro IV, cap. 1, § 5 : « Fabius Maximus, quum a se quinquies, et a patre, avo, proavo, majoribusque suis sæpe numero consulatum gestum animadverteret ; comitiis, quibus filius ejus summo consensu Consul creabatur, *quam potuit*, constanter cum populo egit, ut vacationem aliquando hujus honoris Fabiæ genti daret. » HEINS.

329. *Quæ rustica. Quia rustica non est* Francof. *si*, Putean., et sex alii.

331. *Caret tua dote puella. Tua femina dote*, scripti fere omnes, cum prima editione ; bene. Ita sæpe pro amica Noster : nam *puella* mox sequitur. HEINS.

Exige quod cantet, si qua est sine voce puella:
  Fac saltet, nescit si qua movere manum.
Barbara sermone est; fac tecum multa loquatur.
  Non didicit chordas tangere; posce lyram.
Durius incedit? face inambulet. Omne papillæ
  Pectus habent tumidæ? fascia nulla tegat.
Si male dentata est; narra, quod rideat, illi.
  Mollibus est oculis? quod fleat illa, refer.
Proderit et subito, quum se non finxerit ulli,
  Ad dominam celeres mane tulisse gradus.
Auferimur cultu: gemmis auroque teguntur
  Omnia: pars minima est ipsa puella sui.
Sæpe, ubi sit, quod ames, inter tam multa requiras:
  Decipit hac oculos ægide dives Amor.
Improvisus ades; deprendes tutus inermem:
  Infelix vitiis excidet illa suis.
Nec tamen huic nimium præcepto credere tutum est;

333. *Exige quod cantet. Ut cantet* Regius et Puteaneus, cum alio Regio. *Uti cantet* Scaligeri excerpta et Jureti, cum uno Puteaneo. Lege, *exigito cantet*: sæpe sic peccatum. Pro *si qua est*, unus ex meis, *si qua sint*. Idem.

334. *Fac saltet, nescit si qua movere manum.* Optime *Movere manum*, χειρονομεῖν. Sic et leg. Met. XIV, 520:

Ad numerum *motis manibus* duxere choreas.

Jactare in numerum brachia, Lucret. lib. IV, 773; et *mollia mobiliter brachia mittere*. lib. IV, 791. Gestus enim manuum et brachiorum in saltatione puellarum plus commendabatur, quam pedum motus.

335. *Barbara sermone est. Sermonem est* Patavin.; ut sit græcismus, cujus notæ multæ occurrunt apud Nostrum. Heins.—*Fac tecum multa loquatur*. Puteaneus unus, *tecum ut*; mallem, *fac tecum, et multa, loquatur*: crescet enim odium et fastidium ex *multo* et *barbaro* sermone.

337. *Durius incedit? face ut ambulet*. Scripti plerique, *fac ambulat*. Regius, *fac inambulet*. Excepta Scaligeri, *face inambulet*: *face* pro *fac*, usitatissimum Nostro. *Inambulandi* verbo frequenter usus est Cicero: hinc et *inambulatio* apud Catullum.

338. *Omne papillæ Pectus habent: vitium fascia nulla tegat. Pectus habent tumidæ*, priscæ editiones et Sarravianus, cum quatuor aliis codicibus: quod præ vulgata lectione placet; malim etiam, *fascia nulla liget*, quam *tegat*. Sic Mart. XIV, 134:

Fascia crescentes dominæ compesce papillas.

343-4. *Teguntur Omnia.* In nonnullis *crimina*, non *omnia*. Naug.

Fallit enim multos forma sine arte decens.
Tum quoque, quum positis sua collinet ora venenis,
Ad dominæ vultus, nec pudor obstet, eas.
Pyxidas invenies, et rerum mille colores;
Et fluere in tepidos œsypa lapsa sinus.
Illa tuas redolent, Phineu, medicamina mensas:
Non semel hinc stomacho nausea facta meo.

NUNC tibi, quæ medio Veneris præstentur in usu,
Eloquar: ex omni parte fugandus amor.
Multa quidem ex illis pudor est mihi dicere; sed tu
Ingenio verbis concipe plura meis.
Nuper enim nostros quidam carpsere libellos,
Quorum censura Musa proterva mea est.
Dummodo sic placeam, dum toto canter in orbe,
Quod volet impugnent unus et alter opus.
Ingenium magni detrectat livor Homeri:

350. *Forma sine arte decens.* Vide Art. Am. lib. III, vers. 258, ex quo loco etiam hic Francius volebat, *potens*.

351. *Compositis sua quum linit ora venenis. Compositis quum linit* Regius, corrupte: forte pro *liverit*: ita enim dicebant quoque veteres, non *leverit* tantummodo: vel, *quum positis sua leverit ora venenis. Quum positis sua collinet* Puteaneus, cum quinque aliis: recte. Unus *colliget*; quod proximum vero. Sic apud Horatium, lib. I, Od. XV: *Crines pulvere collines. Compositis quum liniet ora venenis* prima edit., et ex scriptis multi: non male a *liniendo*, si lex metri id ferret. *Posita venena*; nempe in mensa. BURM.

352. *Ad dominæ vultus.* Heinsius olim conjecerat:

Ad dominam multus, nec pudor obstet, eas.

Ego, si quid mutandum sit, mallem:

Ad dominam, stultus nec pudor obstet, eas.

354. *Et fluere. Effluere*, Puteaneus unus, et Mazarinæus, et duo alii. *Defluet*, Regius.

357. *Medio Veneris præstemus in usu. Medios in usus*, Puteaneus et quatuor alii: *præstamus* idem, cum Jureti libro; sed Farnesianus unus, *præstentur*: quod sequor. HEINS.

364. *Quam volet impugnent. Impugnet* plerique scripti. Pro *Quam volet*, unus, *Quolibet*: unus item Leidensis, *Qua valet*. Excerpta Puteanei, *Quo volet*. Regius, *Quod volet*. Jureti excerpta, *Quum volet*. H. Ego ex vestigiis libri istius in quo, *qua valet*, legerem *qua patet*, et ad orbem referrem; ita enim sexcenties Noster et alii poetæ.

Quisquis es, ex illo, Zoïle, nomen habes.
Et tua sacrilegæ laniarunt carmina linguæ,
Pertulit huc victos quo duce Troja Deos.
Summa petit livor: perflant altissima venti:
Summa petunt dextra fulmina missa Jovis.
At tu, quicumque es, quem nostra licentia lædit;
Si sapis, ad numeros exige quidque suos.
Fortia Mœonio gaudent pede bella referri:
Deliciis illic quis locus esse potest?
Grande sonant Tragici; Tragicos decet ira cothurnos:
Usibus e mediis soccus habendus erit.
Liber in adversos hostes stringatur Iambus;
Seu celer, extremum seu trahat ille pedem.
Blanda pharetratos Elegeïa cantet Amores,
Et levis arbitrio ludat amica suo.
Callimachi numeris non est dicendus Achilles:

366. *Quisquis es* etc. Recte. Non enim constabat, quis aut cujas fuisset Zoïlus.

368. *Pertulit huc victos quo duce Troja Deos.* Tangit obiter Carbilium Pictorem, cujus exstabat libellus in Æneida, cui titulus *Æneidomastix*, Videatur Pseudo-Donatus in Vita Virgilii.

369. *Summa petit livor.* Velleius Paterculus libro posteriore, cap. 40: *Nunquam eminentia invidia carent.*

376. *Versibus e mediis. Usibus e mediis*, Regius. *Versibus e modicis*, Puteaneus. Reliqui plerique majori ex parte, *Versibus in mediis*. H. Ego *usibus* non tollerem: sensus est enim ex medio usu et consuetudine hominum comœdiam esse assumendam.

380. *Et levis arbitrio ludat amica suo. Laudat*, Regius; et *cantat* superiori versu. *Laudat* quinque alii: plures, *plaudat*: unus, *laudet*. H. Nihil mutem: licenter, ut velit, *ludat*, nemine obstante.

381. *Non est dicendus. Non est tractandus*, Vossianus codex; quod non facile rejecerim: proprie enim *tractant aliquem* poetæ, quum ejus mores, ingenium et dotes versibus diligenter describunt. Ita egregie *tractare personam* in Cic. pro Arch. c. 2, exposuit Passeratius. Et ita mox Noster, *partes peragentem* Thaïda dicit. Quare, ego *tractandus* ab ipso Ovidio fluxisse puto: omnia vero hic nomina, *Achilles*, *Andromache*, *Thaïs*, capienda pro personis, quas poetæ ipsos jubent agere: ut ita *Comicos* et *Tragicos* homines dici ostendit egregie Bentlejus ad Horat. Art. Poet. 96; ubi *Thaïda comicam* mœcham a Propertio ita dici recte docet. BURM.

Cydippe non est oris, Homere, tui.
Quis ferat Andromaches peragentem Thaïda partes?
Peccat, in Andromache Thaïda si quis agat.
Thaïs in Arte mea : lascivia libera nostra est.
Nil mihi cum vitta : Thaïs in Arte mea est.
Si mea materiæ respondet Musa jocosæ,
Vicimus, et falsi criminis acta rea est.
Rumpere, livor edax; jam magnum nomen habemus!
Majus erit; tantum, quo pede cœpit, eat.
Sed nimium properas : vivam modo! plura dolebis;
Et capiunt animi carmina multa mei.
Nam juvat, et studium famæ mihi crescit amore :

382. *Cydippe.* Cujus nominis poema scripserat Callimachus, ex quo fragmenta ab antiquis Grammaticis citantur. Vide celeber. Bentleium, ad Fragmenta Callimachi, et quæ ad Epist. Cydippes notavimus.

383. *Quis feret.* Rectius alii, *ferat:* et tum sequenti versu, *Peccet* quoque sit scribendum. *Si quis agat,* etiam recte prima editio, cum Puteaneo et multis aliis. Heins.

384. *Andromaches.* Euripidem et Menandrum respicit, quorum ille Andromachen, quæ exstat, hic Thaïda Comœdiam, quæ deperiit, ediderat. Thaïdis Menandri meminit Martialis, lib. XIV, Epigr. 187.

385. *Libera nostra est. Libera nobis,* Vossii codex : deinde *nil mihi cum nupta,* editiones priscæ et viginti tres codices.

392. *Et capient anni carmina multa mei.* Scripti non pauci, *capient animi carmina plura : plura.* quoque codex Jureti : *capiunt,* Regius. Politiani liber, *capient animi carmina magna mei :* quod placet, modo *capiunt* cum Regio admittas : hinc *capax animus.* Legebam aliquando pro *carmina multa, culta.* Heins.

393. *Studium famæ mihi crescit honore.* Lege, *famæ honoræ,* ut apud Statium, Theb. II, 629 :

Vos quoque, Thespiadæ, cur inficiatus honora
Arcuerim fama?

Et idem lib. I, Silv. IV, 96 : *Honora carmina.* Quo respicit unus codex Patavinus, in quo, *honestæ.* Editio prima et scripti nonnulli, *amore.* Sed quum Regius et Putean. a manu prima agnoscant, *mihi crevit honori;* alii sex, *crescit honori;* forte legas rectius, *famæ studium mihi cessit honori,* vel, *cedit :* nam in uno Vaticano est, *credit.* Sic *bene cedere,* Fast. II, 380. De voce *honorus* vide Barth. ad Stat. Theb. IV, 624 : et ad laudatum locum ab Heinsio, lib. II, ubi usitatiorem ævo barbarissanti, quam latino, vocem dicit : et certe apud Silium. Val. Flacc. et Statium frequentissime occurrit : apud Nostrum, quod sciăm, nunquam. Quare præferrem sane, *honestæ,* cujus glossam esse puto, *honore,* ut scribere solebant ævo deteriore librarii,

Principio clivi vester anhelat equus.
Tantum se nobis Elegi debere fatentur;
Quantum Virgilio nobile debet opus.
HACTENUS invidiæ respondimus : adtrahe lora
Fortius, et gyro curre, poeta, tuo.
Ergo ubi concubitus, et opus juvenile petetur,
Et prope promissæ tempora noctis erunt;
Gaudia ne dominæ, pleno si corpore sumes,
Te capiant; ineas quamlibet ante velim.
Quamlibet invenias, in qua tibi prima voluptas
Desinat : a prima proxima segnis erit.
Sustentata Venus gratissima: frigore soles,
Sole juvant umbræ : grata fit unda siti.
Et pudet, et dicam, Venerem quoque junge figura,
Qua minime jungi, quamque decere putes.

pro *honore* : ut *honesta fama* dicatur, quæ paratur ex elegantiori eruditione. BURM.

394. *Noster anhelat equus. Vester* Regius et tres alii : melius : ut ad livorem referatur. HEINS.

396. *Quantum Virgilio nobile debet opus. Epos* legebat Muretus, apud Ciofanum : quod si hic admittimus, etiam Statio erit reddendum, ubi de Heroo carmine, Sylv. I, Carm. II, 148. Hoc tamen Nasonis loco vulgatam lection. non temere sollicitem, præsertim quum scripti codices nostri omnes pro ea stent : nam per *nobile opus* quid intelligat, satis apparet, quum de Virgilio loquatur.

398. *Fortius. Fortiter* Puteaneus et duo alii : vide infra 435.

401. *Pleno si corpore sumas. Pectore* Puteaneus et Jureti excerpta, cum aliis nonnullis. HEINS.

404. *Desinat. Decidat* vel *occidat* unus Regius. Heinsius olim conjiciebat, *recidat*. — *A prima*. Imitatus hanc locutionem Juv. Sat. X, 125 :

... Conspicuæ divina Philippica famæ,
Volveris *a prima* quæ proxima.

Hujus vero præcepti salubritatem et efficacitatem docebit historia a Valerio Maximo tradita lib. VII, cap. III, Exempl. 10.

405. *Frigore soles*. Concinnius Sarravianus et quinque alii, *frigora sole*. Alii totidem, *frigora soles* : proxime verum. HEINS. Ego vulgatam retineo, ut venusta servetur oppositio : *soles* vero sunt serenum et calore gratum cœlum. BURM.

407. *Veneris quoque junge figuram. Venerem junge figura* Regius et Puteaneus, pro diversa lectione; bene : quomodo et duo alii : et sequenti versu, pro *quamque decere putes*, *quaque*, libri meliores. *Putas* Regius et multi alii. Scribe, *quaque decere potest* : alioquin sensum vix commodum elicias. Alter Regius, *Ve-*

Nec labor efficere est: raræ sibi vera fatentur;
Et nihil est, quod se dedecuisse putent.
Tunc etiam jubeo totas aperire fenestras,
Turpiaque admisso membra notare die.
At, simul ad metas venit finita voluptas,
Lassaque cum tota corpora mente jacent;
Dum piget, et nullam malis tetigisse puellam,
Tacturusque tibi non videare diu;
Tunc animo signa quodcumque in corpore mendæ est;
Luminaque in vitiis illius usque tene.
Forsitan hæc aliquis, nam sunt quoque, parva vocabit;
Sed, quæ non prosunt singula, multa juvant.
Parva necat morsu spatiosum vipera taurum:
A cane non magno sæpe tenetur aper.
Tu tantum numero pugna; præceptaque in unum
Contrahe: de multis grandis acervus erit.

SED quoniam mores totidem, totidemque figuræ,

nerem finge figura: sed Jureti codex et Puteani:

... Veneri quoque junge figuram,
Quam minime jungi, quamque decere putes.

409. *Raro tibi vera fatentur. Raræ* Puteaneus et editiones nonnullæ. Regius, *rara est ibi vera*. Lego, *raræ sibi vera*, et sic alter Regius. Blandiuntur, inquit, sibi et verba dant. Vulgata lectio quid sibi velit non video. HEINS.

411. *Tunc etiam jubeo. Jubeas* alter Regius. Lego, *jubeam*. IDEM.

413. *Finita. Properata* quidam scrip.

416. *Tacturusque.* Editiones priscæ et tres scripti, *facturusque;* quod quomodo defendi posset ex iis, quæ ad Petronii cap. IX et LXXXVII, notarunt viri docti, non sum nescius; et ita etiam infra Noster v. 779, eodem sensu, *Fecit Atrides*. Tamen hic ex more Ovidii repeti debere idem verbum existimo. BURM.

417. *Quæcunque in corpore menda est. Quodcunque mendum* Regius et Puteaneus, cum tribus aliis. Lego, *quodcunque mendi*. Septem alii *quodcunque mendæ est:* etiam bene. H.

423. *Præceptaque in unum Contrahe. Præceptaque in usum* Putean. non *unum*. *In unum Collige*, quinque scripti: *perceptaque* etiam Leidensis et margo Bersmanni.

424. *Grandis acervus. Magnus*, quidam ex melioribus.

425. *Totidemque figuræ.* In Puteaneo et uno Leidensi erat: *Mores totidem, quot in orbe figuræ. Quia sunt mores*, editiones antiquæ et quinque scripti: et mox duo alii, *non sunt judiciis omnia digna meis. Indiciis* etiam nonnulli.

Non sunt judiciis omnia danda meis.
Quo tua non possunt offendi pectora facto,
Forsitan hoc, alio judice, crimen erit.
Ille, quod obscænas in aperto corpore partes
Viderat, in cursu qui fuit, hæsit amor:
Ille, quod, a Veneris rebus surgente puella,
Vidit in immundo signa pudenda toro.
Luditis, o, si quos potuerunt ista movere:
Adflarant tepidæ pectora vestra faces.
Adtrahat ille puer contentos fortius arcus:
Saucia majorem turba petetis opem.
Quid? qui clam latuit, reddente obscæna puella,
Et vidit, quæ mos ipse videre vetat?
Di melius, quam nos moneamus talia quemquam!
Ut prosint, non sunt experienda tamen.
Hortor et, ut pariter binas habeatis amicas:
Fortior est, plures si quis habere potest.
Secta bipartito quum mens discurrit utroque,
Alterius vires subtrahit alter amor.
Grandia per multos tenuantur flumina rivos,

431. *A Veneris rebus* etc. In uno Heinsii, *in Veneris usu*; inde ille olim, *lusu* conjiciebat, ut supr. 376; sed *res Veneris* ne moveas. Ita sæpe Lucretius, ut notaverunt Elmenhorstius, ad Arnob. lib. III, p. 113, et Herald. pag. 133. Burm.

435. *Adtrahat ille puer. Adtrahet* scripti meliores. Heins. Ego *Adtrahat* rectius puto: Vos luditis et deridetis, qui modice tepetis, me, qui in his vim aliquam esse jacto ab amore revocandi; sed *adtrahat* modo Cupido arcus, et gravius vulneret, jam validiorem medicinam petetis.

437. *Reddente. Radente* Heinsius edidit, ut erat in Patavino. In Sarraviano, *radenti obscœna puellæ*: ut *obscœna* sint partes pudendæ. Sed *reddere obscœna* dixit quoque Pomp. Mela libr. I, cap. 9. Idem.

440. *Expedienda tamen. Experienda* Puteaneus et multi alii, ex scriptis, cum prima editione. Sic infra vers. 804, vice versa, scribendum est:

Spe citius monitis expediere meis.

Ubi *experiere* legebatur. Heins. *Expedienda tibi* Bodlejanus: *expedienda tamen*, Aldina posterior, Gryph. et recentiores quædam: *excipienda* duo scripti.

442. *Habere potest. Habere parat*

Cassaque seducto stipite flamma perit.
Non satis una tenet ceratas anchora puppes :
Non satis est liquidis unicus hamus aquis.
Qui sibi jam pridem solatia bina paravit,
Jam pridem summa victor in arce fuit.
At tibi, qui dominæ fueris male creditus uni,
Nunc saltem novus est inveniendus amor.
Pasiphaës Minos in Procride prodidit ignes :
Cessit ab Idæa conjuge victa prior.

unus Heins. *potes*, Patavin. Heinsius olim volebat, *fortior es, plures si quis habere potes*.

446. *Sectaque subducto stipite flamma perit.* Ita Jureti codex; quod ferri non potest, quum mox *secta* præcesserit: prima edit., et major scriptor. pars, *Magnaque :* octo codices, *Lætaque :* quinque, *Altaque :* tres, *Lentaque :* duo, *Multaque :* unus, *Cunctaque :* alius, *Totaque*, vetustissima editio, et quinque scripti, *Læsaque*, Politiani, *Lætaque*. Regius, *Hæsaque*, vel, *Cassaque*, quod postremum amplector. Præterea, pro *subducto*, Regius optimus et septem alii, *seducto :* etiam bene. Nec male *diducto* Putean. cum alio ex nostris.

448. *Nec satis. Non satis* scripti majori ex parte. *In liquidis* Moreti et Leidensis.

451. *Fueras dominæ. Fueris* Regius, Putean. et septem alii. Heins.

453. *In Procride prodidit ignes.* Omnium veterrimus Regius, *Prognæde*. Optimus Putean., *Procride :* unus Patavinus, *Progride :* alii aliter. Ne dubita quin *Procride* sit scribendum : hanc enim amavit Minos : obiter rem tangunt Antonius Liberalis, sub finem Metamorphoseon; Apollodor. in Bibliotheca, et Tzetzes Chiliad. 1, Fab. xx. Certe Procridem ad Minoen fugisse in Cretam plures testantur, eumque ex ulcere laborantem sanasse ; quos inter Hyginus, in poetico Astronomico, et Palæphatus 1, περὶ μυθῶν, præter auctores ante laudatos. Hanc quidam cum Ovidio Erechthei filiam faciunt ; alii, Pandionis. Servio ad lib. VI, Æn. 445, Iphicli filia est: Tzetzæ, Erechthei et Praxitheæ.

454. *Ab Idæa.* Plotida intelligit Merula, quæ Cretensis ab Ida monte *Idæa* dicta ; sed rectius Parrhasius ad Claudian. 1, de Rapt. Proserp. vers. 199, de Cleopatra capit, quam duxit prius Phineus ; sed, ea repudiata, Idæam, Dardani Scythiæ regis filiam, duxit. Idæam hanc *Scythicam pellicem* vocat Scholiastes Apollonii, ad lib. II, vers. 140 : ex qua Thynum et Maryandynum suscepit Phineus : et ibid. v. 207, ex Dionysio Mitylenæo, qui de Argonautis scripsit, vocat Scythicam mulierem quam duxerat Phineus. Corruptus autem in hac voce idem Scholiastes ad lib. II, vers. 181, ubi, quum ex Sophocle narrasset, Phinea liberos excæcasse ex Cleopatra, hoc fecisse dicit, Πεισθέντα διαβολαῖς Δίας τῆς αὐτῶν μητρυιᾶς, ubi legendum Ἰδαίας : nam idem, ad lib. I, v. 211, dicit Phinea post Cleopatram duxisse

Amphilochi frater, ne Phegida semper amaret,
  Callirhoe fecit parte recepta tori.
Et Parin Œnone summos tenuisset ad annos,
  Si non Œbalia pellice læsa foret.
Conjugis Odrysio placuisset forma tyranno;
  Sed melior clausæ forma sororis erat.
Quid moror exemplis, quorum me turba fatigat?
  Successore novo vincitur omnis amor.
Fortius e multis mater desiderat unum,
  Quam cui flens clamat, tu mihi solus eras.
Ac ne forte putes nova me tibi condere jura;

Idæam, Dardani filiam. Triclinius etiam Sophoclis commentator, ad Antigon. 977, narrat, mortua Cleopatra, superduxisse Idæam Dardani filiam: addit tamen alios tradere, viva et exacta Cleopatra, eam duxisse. Hygyn. Fab. XIX, sine nomine *novercam* vocat; ubi vid. Munkerum.

455. *Amphilochi frater* etc. Alcmæonem intelligit, qui, quum occisa matre, Argo fugiens Psophidem, tunc Phegiam a Phegeo dictam, venisset, Alphesibæam Phegei filiam uxorem duxit: cui inter cetera et matris monile dono dedit. Postea quum hinc etiam, quippe ubi illi in dies augesceret potius quam minueretur furor, aufugisset, consulto Delphico Oraculo, in eam regionem venit, qua Achelous in mare irrumpit: hic et consedit ille, et Callirrhoen Acheloi filiam uxorem habuit, ex qua Amphoterum et Acarnanem filios genuit. Quum vero muliebri quadam cupiditate Callirrhoe Eryphiles monile summopere sibi optaret, Phegiam ob id regressus Alcmæon, ab Phegei filiis Temeno et Axione occisus est. Hæc prope et plura Pausanias in Corinth. XX; Eliac. XVII, XVIII; et Ovidius IX, Metam. 406, sqq.

457. *Et Paris Œnonen summos tenuisset in annos*. Rectius Regius, *Parin Œnone*: idem *ad annos* cum aliis plerisque. HEINS. Recte Heinsius: *tenere* enim proprie mulier dicitur virum. Vide quæ notavit Gudius ad Phædr. lib. II, fab. 12; et nos ad Quintil. Decl. XIV, 3, et CCCLVII. BURM.

463. *Parcius e multis mater desiderat unum*. Regius præstantissimus, *Foritus*: lege, *Fortius*. *Fortis*, quæ dolori moderatur et adfectibus; idque ex placito Stoicorum, apud quos fortitudo in robore animi consistit potius, quam in corporis viribus. — Firmat Heinsianam correctionem Senec. Ep. 88: « Cogitavi enim, non quam *fortiter* ego mori possem; sed quam ille *fortiter* desiderare me possit. » Ut recte Muretus legit.

464. *Quam quæ flens clamat*. Regius, mendose: *Quem quoque flens*. Sarravianus, *qui flens*. Lege: *Quam cui flens clamat*. HEINS.

Atque utinam inventi gloria nostra foret!
Vidit id Atrides : quid enim non ille videret,
Cujus in arbitrio Græcia tota fuit?
Marte suo captam Chryseïda victor amabat:
At senior stulte flebat ubique parens.
Quid lacrimas, odiose senex? bene convenit illis:
Officio natam lædis, inepte, tuo.
Quam postquam reddi Calchas, ope tutus Achillis,
Jusserat, et patria est illa recepta domo;
Est, ait Atrides, illi quam proxima forma;
Et, si prima sinat syllaba, nomen idem.
Hanc mihi, si sapiat, per se concedat Achilles:
Si minus, imperium sentiat ille meum.
Quod si quis vestrum factum hoc incusat, Achivi,
Est aliquid valida sceptra tenere manu.
Nam, si Rex ego sum, nec mecum dormiet illa,
In mea Thersites regna, licebit, eat.
Dixit; et hanc habuit solatia magna prioris;

469. *Amabat.* Unus Putean. *amarat.* Heins. *Habebat* Putean. primus et duo alii : *raptam* etiam quinque.

471. *Bene contigit illi.* Prima editio, cum scriptis fere omnibus, *bene convenit illi*, præter optimos Regium et Putean., in quibus, *convenit illis:* vere. Martial. lib. VIII, Epigr. 35:

Miror non *bene convenire* vobis.

474. *Patria est illa recepta domo.* *Patrio sinu* Francofurtensis, pro varia lectione.

475. *Atrides ait, est illius proxima forma* etc. Numeri duriores, quam qui Nasoniani videantur. Nec constant sibi libri veteres, quorum nonnulli, *Est, ait Atrides* : concinnius. Sed Jureti et Puteani codex :

Atrides ait, illius jam est proxima forma.

Duo alii, *Atrides ait, illius est proxima.* Duo alii, *Hæc ait Atrides, illius proxima forma est :* unus, *sic ait Atrides.* Lego :

Est, ait Atrides, illi quam proxima forma;

in quo nihil mihi permisi, nisi quod pro *illius jam* veteri lectione reposui, *illi quam.* Heins.

479. *Accusat.* *Incusat* prima editio, et ex scriptis satis multi. H. In multis codicibus τὸ *hoc* non exstat : *incusat* vero rectum : proprie enim, quum minores reprehendunt viros auctoritate majore præditos, non *accusare*, sed *incusare* dicuntur ; ut docet Servius ad Virg. I, Æn. 410.

480. *Est aliquid valida sceptra tenere manu.* Vide Homer. Iliad. A, 137, sqq.

Et prior est cura cura sepulta nova.
Ergo adsume novas, auctore Agamemnone, flammas,
Ut tuus in bivio detineatur amor.
Quæris, ubi invenias? artes, i, perlege nostras.
Plena puellarum jam tibi navis eat.
Quod si quid præcepta valent mea; si quid Apollo
Utile mortales perdocet ore meo;
Quamvis infelix media torreberis Ætna,
Frigidior glacie fac videare tuæ.
Et sanum simula; ne, si quid forte dolebis,
Sentiat; et ride, quum tibi flendus eris.
Non ego te jubeo medias abrumpere curas:
Non sunt imperii tam fera jura mei.
Quod non es, simula; positosque imitare furores:
Sic facies vere, quod meditatus eris.
Sæpe ego, ne biberem, volui dormire videri:
Dum videor, somno lumina victa dedi.

484. *Cura repulsa.* Unus Putean. cum Lincolniensi: *Et prior est posita cura sepulta nova*: unde elegans lectio formatur, *Et prior est cura cura sepulta nova.*

485. *Flammas. Curas,* Puteaneus. Vide mox 495.

486. *Ut tuus in bivio detineatur amor. Destineatur* Regius, et Scaligeri excerpta: recte, si legatur *distineatur.* Sarravianus, *destituatur.* Horatius, libro IV, Od. v, 9:

Ut mater juvenem, quem Notus invido
Flatu Carpathii trans maris æquora
Cunctantem spatio longius annuo
Dulci *distinet* a domo. Heins.

487. *Artes tu perlege nostras. En perlege* duo libri: totidem cum prima editione, *jam perlege.* Sed vere Regius, *i, perlege.*

490. *Edocet ore meo. Perdocet* scripti, cum prima editione. *Prædocet* tres libri.

492. *Frigidior dominæ fac videare tuæ.* Videtur scribendum, *domina tua.* Nisi quod unus Puteaneus et unus Leidensis, *Frigidior glacie*: quod arridet. Sic Epist. I, 22: *Frigidius glacie pectus amantis erat. Tuæ,* pro amicæ tuæ. Tibull. lib. IV, Eleg. VII, 6: *Dicetur si quis non habuisse suam.* Ita enim legendum videtur; nisi *sua* malis. Heins.

495. *Medias abrumpere flammas. Curas* prima editio cum scriptis melioribus; omnino bene: *cura* enim pro amoribus. Sic Dido apud Virgilium. Sic Noster, sic Tibullus ac Propertius; sic alii passim. Sequenti versu, pro *imperii fera jussa*, rectius Puteaneus, et duo alii ex melioribus, *jura.* Heins.

Deceptum risi, qui se simulabat amare;
In laqueos auceps decideratque suos.
Intrat amor mentes usu; dediscitur usu.
Qui poterit sanum fingere, sanus erit.
Dixerit, ut venias pacta tibi nocte? venito.
Veneris, et fuerit janua clausa? feras.
Nec dic blanditias, nec dic convicia posti,
Nec latus in duro limine pone tuum.
Postera lux aderit: careant tua verba querelis;
Et nulla in vultu signa dolentis habe.
Jam ponet fastus, quum te languere videbit:
Hoc etiam nostra munus ab arte feres.
Te quoque falle tamen, nec sit tibi finis amandi:
Propositis frenis sæpe repugnat equus.
Utilitas lateat; quod non profitebere fiet.
Quæ nimis adparent retia, vitat avis.
Ne sibi tam placeat, quo te contemnere possit;
Sume animos, animis cedat ut illa tuis.

507. *Nec dic convicia posti, Nec fac* prima editio et scripti meliores, magno numero. Amor. I, El. VII, 21:

At taciti *facere* tamen *convicia* vultus.

— *Facere convicium*, propria est locutio; sic et Met. IX, 302: *Ingrato* facio convicia *demens Vana Jovi*. B.

510. *Signa dolentis*. Multi codices, *doloris*, vel *pudoris*.

512. *Feras*. *Feres* scripti cum prima editione. HEINS.

513. *Te quoque falle tamen* etc. Longe alio sensu quidam: *Tunc quoque fallit amor, ne sit tibi*. Pro *fallit*, multi, *fallat*: pro, *dum sit*, Sarravianus, *dum fit*: tres, *nisi sit*: alii, *nec*, *ne*, *ni*: unus, *ut sit*: Regius:

Te quoque falle tamen, nec sit tibi finis amandi;

quod sequuti sumus. *Falle tamen* etiam in excerptis Politiani et uno ex nostris. Non satis est, inquit, ut fallas dominam, atque illi persuadeas te non amare; sed tibi quoque ipsi persuadeas velim, non eo fine hæc a te agi, ut amare desinas. H. Non videt satis aptum ex his verbis sensum Burmannus, legitque:

Te quoque falle tamen, nec sit tibi finis amandi
Præpositus. Frenis sæpe repugnat equus.

Ne tibi proponas hunc finem, te velle desinere; nam tunc amor, quo cales, repugnabit, ut equus sæpe frenis repugnat; sed *falle te*, et crede hæc a te non agi, ut a domina avellaris; sed ipsa consuetudine, et usu paulatim dedisces amare.

517. *Nec tibi tam placeat, ut te contemnere possit*. Puteaneus *sibi*,

Janua forte patet? quamvis revocabere, transi.
  Est data nox? dubita nocte venire data.
Posse pati facile est, tibi ni sapientia desit;
  Promptius e facili gaudia ferre licet.
Et quisquam præcepta potest mea dura vocare?
  En etiam partes conciliantis ago.
Nam, quoniam variant animi, variamus et artes.
  Mille mali species, mille salutis erunt.
Corpora vix ferro quædam sanantur acuto:
  Auxilium multis succus et herba fuit.

Mollior es, nec abire potes, vinctusque teneris,
  Et tua sævus Amor sub pede colla premit?
Desine luctari; referant tua carbasa venti;
  Quoque vocant fluctus, hac tibi remus eat.
Explenda est sitis ista tibi, qua perditus ardes:
  Cedimus: a medio jam licet amne bibas.
Sed bibe plus etiam, quam quod præcordia poscunt;
  Gutture fac pleno sumta redundet aqua.

pro diversa lectione: quod et Patavinus agnoscebat. Regius, *Nec sibi tam placeat, nec te*. Scripti plerique, *quod te* cum prima editione: unus meus pro diversa lectione, *quo*: recte.

522. *Protinus e facili gaudia ferre licet*. Lego, *Pronius*: ut supra Art. Amat. III, 674:

Prona venit cupidis in sua vota fides.

Sed Puteaneus a manu prima, *Promtius*, quod sequor. In uno Vaticano erat, *gaudia magna feres*.

528. *Auxilium multis succus et herba fuit*. Male quidam codices, *tulit*, vel *dedit*. *Auxilio fuit* non male duo codices. Sic infra v. 582: *Auxilio turba futura tibi est*: ut quidem legendum. Nihil tamen hic mutem. Heins. — Ita Vell. II, 110: *Pars suis sedibus præsidium esse destinaverat*; ubi perperam Heinsius malebat, *præsidio esse*.

530. *Colla premit*. Major librorum pars, *tenet*; sed perperam. Propert. I, Eleg. 1, 4:

Et caput impositis pressit amor pedibus;

ubi vide eruditionis elegantissimæ interpretem Broukhusium, et quos laudat. Si quid mutandum, reponerem, *terit*; sed nil necesse.

531. *Referant tua carbasa venti*. *Referent* libri meliores cum prima editione: scribendum est, *referant sine*: nam *tua* paulo ante præcessit: nisi mavis, *sua carbasa*; et mox, *Quoque vocant*, pro *Quaque*, Puteaneus. Heins.

534. *A medio*. *In*, Sarrav. et Franc.

Perfruere usque tua, nullo prohibente, puella:
  Illa tibi noctes auferat, illa dies.
Tædia quære; malis faciunt et tædia finem.
  Jam quoque, quum credas posse carere, mane.
Dum bene te cumules, et copia tollat amorem,
  E fastidita non juvet isse domo.
Fit quoque longus amor, quem diffidentia nutrit:
  Hunc tu si quæres ponere, pone metum.
Qui timet, ut sua sit, neu quis sibi detrahat illam,
  Ille Machaonia vix ope sanus erit.
Plus amat e natis mater plerumque duobus,
  Pro cujus reditu, quod gerit arma, timet.
Est prope Collinam templum venerabile portam:
  Imposuit templo nomina celsus Eryx.
Est illic Lethæus Amor, qui pectora sanat;
  Inque suas gelidam lampadas addit aquam.
Illic et juvenes votis oblivia poscunt;

537. *Utere et usque tua.* Regius et Puteaneus cum quatuor aliis et prima editione, *Et fruere:* alter Regius, *in frucre:* duo, *sic fruere.* Scribe, *I fruere.* Codex tamen Scaligeri et unus Vaticanus, *Perfruere*, quos sequor. Sic Epist. VIII, 106:

Perfruor infelix liberiore malo. Heins.

541. *Dum bene te cumulas, et copia tollit amorem.* *Cumules* et *tollat* scripti cum prima editione. Sequenti versu, pro *libet esse*, veteres plerique *juvet* vel *juvat:* sed meliores, *juvet.* Scaligeri codex et unus Vaticanus, *Infastidita.* Lego, minima mutatione:

Dum bene te cumules, et copia tollat amorem,
E fastidita non juvet isse domo.

Pro *Et* reposuimus, *E;* pro *esse*, *isse:* in quibus frequentissime peccant libri veteres: cetera auctoritate codicum scriptorum nituntur. H.

545. *Qui timet ut sua sit, ne quis sibi subtrahat illam.* *Detrahat* prima editio et plerique scripti. Sic Met. VI, 386: *Quid me mihi detrahis, inquit?* Præterea legendum:

Qui timet, ut sua sit; neu quis sibi detrahat illam.

Subtrahit dixit tamen supr. 444.

546. *Vix ope sanus erit.* Alii libri, *tutus:* unus, *salvus.* Sed nil muta. Patavinus, *sanus erat.* Lego, *sanus eat.* Vide Notas in Elegiam de morte Drusi, sub finem. Heinsius.

549. *Est prope Collinam templum venerabile portam: Imposuit templo nomina celsus Eryx.* Lib. IV, Fast. 871. Strabo lib. VI. Ciof.

551. *Pectora sanat.* *Fovit* unus Heinsii. *Vulnera sanat*, alius mox.

Et si qua est duro capta puella viro.
Is mihi sic dixit: [dubito, verusne Cupido
An somnus fuerit; sed puto somnus erat.]
O qui sollicitos modo das, modo demis amores,
Adjice præceptis hoc quoque, Naso, tuis.
Ad mala quisque animum referat sua; ponet amorem:
Omnibus illa Deus plusve minusve dedit.
Qui Puteal Janumque timet, celeresque Kalendas,
Torqueat hunc æris mutua summa sui.
Cui pater est durus, votis ut cetera cedant,
Huic pater ante oculos durus habendus erit.
Hic male dotata pauper cum conjuge vivit:
Uxorem fato credat obesse suo.
Est tibi rure bono generosæ fertilis uvæ

Inque suis gelidam lampadis, unus Putean. et Leidensis : tentavit olim Heinsius, *lampasin*. Vix puto : nam solet *addere* Noster cum præpositione *in*, et accusativo jungere.

557. *O qui sollicitos*. Regius, *sollicitus :* scribendum forte, *sollicitis :* scilicet juvenibus et puellis.

558. *Hoc quoque*. *Hæc quoque* meliores.

560. *Omnibus illa Deus*. *Ille* scripti plerique cum prima editione ; sed male : refer ad *mala*. HEINS.

561. *Puteal*. Ara fuit, ad quam fœneratores conveniebant, et hoc docet *Janus* adjunctus *puteali :* nam et ad illum fœneratores versatos docet Horat. II, Sat. III, 18 : *Postquam omnis res mea fracta est Ad medium Janum*. De quo Jano *medio* diversa sentiunt viri docti, quæ nunc excutere non vacat. BURM.

562. *Torqueat hunc æris mutua summa sui*. Hoc est, anxius et sollicitus de ære, quod ipse ab aliis mutuo accepit. Merula autem, *Mutua cura*, legit; exponitque de ære, quod quis aliis mutuo dedit. Sed huic expositioni repugnare videtur, quod versu præcedenti dicitur, *Qui Puteal, Janumque timet* etc. : non enim creditores, sed debitores judicem metuunt, et de tempore solutionis solliciti sunt. MICYL.

563. *Cui durus pater est, ut voto cetera cedant*. Melius quatuor scripti : Cui pater est durus, ut votis cetera cedant : nisi quod, transpositis vocibus, lego, *votis ut*. HEINS.

565. *Cum conjuge vivit*. *Dormit* Politiani codex et Cantabrigiensis. *Qui male dotata* etiam tres libri.

566. *Uxorem fato credat obesse suo*. Scaliger emendabat : *Uxorem facto credat adesse suo*.

567. *Rure bono*. Tres scripti, *rure novo*, quod minime spernendum : major enim sollicitudinis materia nasci posse videtur ex *novo* rure, quod nunc demum culturæ a nobis

Vinea : ne nascens uva sit usta, time.
Ille habet in reditu navim : mare semper iniquum
Cogitet, et damno litora fœda suo.
Filius hunc miles, te filia nubilis angant;
Et quis non causas mille doloris habet?
Ut possis odisse tuam, Pari, funera fratrum
Debueras oculis substituisse tuis.
Plura loquebatur; placidum puerilis imago
Destituit somnum : si modo somnus erat.
Quid faciam? media navim Palinurus in unda
Deserit : ignotas cogor inire vias.
Quisquis amas, loca sola nocent, loca sola caveto.
Quo fugis? in populo tutior esse potes.
Non tibi secretis, augent secreta furores,

est paratum : *bonus* vero et *novus* sæpe confusa a librariis. Burm.

569. *Ille habet in reditu navim.* Sensus est, juxta Burm. qui nihil possidet, præter unicam navem, ex qua vitam toleret, et quæstum faciat, cogitet semper mare iniquum.

570. *Damno litora sæva suo. Litora fœda* prima editio et scripti omnes meliores. Quid si *fæta* legas? Virgil. Æn. lib. I, 51 : *Nimborum in patriam, loca* fœta *furentibus austris, Æoliam venit.* Heins.

571. *Te filia nubilis angant.* In Leidensi erat, *urat :* eleganter mehercule. Vide quæ ad III, Art. Am. 541. Hanc vero non esse levem sollicitudinem docet Lucianus in Toxari, pag. 624 : Μάλιςα δὲ αὐτὸν ἤνία θυγατὴρ αὐτῇ, ἐπίγαμος ἤδη καὶ ὀκτωκαιδεκάτις οὖσα. Burm.

572. *Mille doloris.* Eleganter Moreti unus, *mille salutis :* quam nimirum ex doloribus et curis, et meis præceptis, et aliis, quæ ipse sibi dare potest amator, habet.

574. *Substituisse tuis. Sustinuisse* scripti plerique, cum Jureti et Scaligeri excerptis. Excerpta Politiani et sex alii codices, *præposuisse.* H. —*Sustinuisse* aliud quid significaret: quod hic admitti posset tamen, ut scilicet Paridem ignaviorem inducat, qui debuisset audere coram aspicere funera fratrum : sed vulgatam etiam retineo, etsi singulariter dictum sit. Burm.

576. *Destituit somnum.* Scripti nonnulli *placide;* et *Destituit somnus,* cum prima editione; vel etiam, *Destituor somno :* perperam. *Plura loquebatur,* hoc est, postquam plura esset locutus, destituit somnum. H.

581. *Nam tibi secretos augent secreta furores* etc. Hæc inquinatissima sunt. Pro *secretos,* alter Regius, *secretis :* pro *Nam* Puteaneus, *Non ;* et sequenti versu pro, *auxilio, in*

Est opus : auxilio turba futura tibi est.
Tristis eris, si solus eris : dominæque relictæ
Ante oculos facies stabit, ut ipsa, tuos.
Tristior idcirco nox est, quam tempora Phœbi :
Quæ relevet luctus, turba sodalis abest.
Nec fuge colloquium; nec sit tibi janua clausa;
Nec tenebris vultus flebilis abde tuos.
Semper habe Pyladen, qui consoletur Oresten;
Hic quoque amicitiæ non levis usus erit.
Quid nisi secretæ læserunt Phyllida silvæ?
Certa necis causa est : incomitata fuit.
Ibat, ut Ædonio referens trieterica Baccho
Ire solet fusis barbara turba comis;
Et modo, qua poterat, longum spectabat in æquor;
Nunc in arenosa lassa jacebat humo.

populo. Alii, *Nunc*, vel *Jam*. Codex Regius optime :

Non tibi secretis, augent secreta furores,
Est opus : auxilio turba futura tibi est. H.

586. *Quæ relevet. Quæque levet* editiones priores Micylli, Bersmanni et aliæ, cum scriptis plurimis : *quæ releves* tres Bersmanni : forte, *qua releves luctus* : pro *luctus* etiam *fletus* unus Puteaneus. — *Turba sodalis.* In Regio et Jureti, *fidelis.*

588. *Nec tenebris luctus flebilis adde tuos. Vultus flebilis abde*, cum prima editione, et iisdem scriptis reponendum : *abde tuis* prima editio et Regius. Lego, *abde suis* : nam *oculos tuos* paulo ante præcesserat. BURM.

589. *Semper habe Pyladen aliquem, qui curet* etc. *Pyladen, qui te procuret* Mentel. : alius, *Pyladen tecum qui curet* : duo, *socium qui curet* : tres, *qui consoletur* : malim, *qui te soletur.* Latet aliquid mendi. HEINS. *Qui te comitetur* volebat Francius : sed nec vulgata facile spernenda. *Pyladen aliquem*, ut infra 741 : *aliquis Calchas*; et *Quis Cephalus* Amor. I, Eleg. XIII, 39 : ubi vide. *Curare* autem etiam non ineleganter, pro curas levare, reficere.

593. *Ibat ut Ædonio.* In nonnullis, *Aonio* : et fortasse melius ; nam longa est secunda syllaba in *Ædonio*. NAUGER. *Aonio* etiam G. Fabricius ad Virgil. XII, Æneid. 365 : quem vide ; sed *referens* non debet mutari : est enim proprium in sacris verbum, quæ *referuntur*, et instaurantur, more antiquo et a majoribus instituto. BURM.

595. *Et modo, qua poterat, latum spectabat in æquor. Longum æquor* scripti omnes meliores, cum primis editionibus. Amor. II, Eleg. XI, 5 :

O utinam, ne quis remo freta *longa* moveret,
Argo funestas pressa bibisset aquas?

Perfide Demophoon, surdas clamabat ad undas;
  Ruptaque singultu verba dolentis erant.
Limes erat tenuis, longa subnubilus umbra,
  Quo tulit illa suos ad mare sæpe pedes.
Nona terebatur miseræ via: videris, inquit:
  Et spectat zonam pallida facta suam.
Adspicit et ramos: dubitat, refugitque quod audet;
  Et timet, et digitos ad sua colla refert.
Sithoni, tunc certe vellem non sola fuisses;
  Non fleres positis Phyllida, silva, comis!
Phyllidis exemplo nimium secreta timete,
  Læse vir a domina, læsa puella viro.

PRÆSTITERAT juvenis, quidquid mea Musa jubebat;
  Inque suæ portu pœne salutis erat.
Reccidit, ut cupidos inter devenit amantes;
  Et, quæ condiderat, tela resumsit Amor.
Si quis amas, nec vis, facito contagia vites:
  Hæc etiam pecori sæpe nocere solent.

598. *Ruptaque singultu verba loquentis. Raptaque* Regius et Puteaneus: non probo. Idem Regius, *dolentis*, pro diversa lectione: quomodo septem alii. Recte; sed *querentis* puto scribendum, quo verbo Noster impense gaudet. Sic infra 644:

Deque tua domina multa *querenda* refers. H.

601. *Viderit, inquit.* Optimus Patavinus, *videris*, ut se ipsam adloquatur: quomodo sæpe alias.

603. *Adspicit et ramos: dubitat, refugitque quod audet* etc. Rectius puto scribendum:

Adspicit et ramos dubitans fugiensque quod audet,
Et timide digitos ad sua colla refert.

Timide, ut infra 722:

Tu timide flammæ perfida verba dabis? H.

606. *Non fleres. Flesses* Jureti codex et septem alii cum altero Regio: duo mei et duo alii, *fleres*: ut τὸ *Sithoni* in superiori versu, cum *sylva* construatur. *Non sola* in superiori versu Scripti, pro *ne*. IDEM.

607. *Nimium secreta cavete. Timete* scripti et prima editio.

611. *Decidit.* Duo, *Accidit.* Regius, *Reccidit*, pro *Recidit*, ut fere semper scribitur in vetustissimis libris, quando prima syllaba producitur: recte. *Recidit* etiam est in excerptis Scaligeri. HEINS.

612. *Et quæ deciderant tela. Conciderant* plerique veteres: unus, *ceciderant*: alius, *reciderant*; sed Sarravianus, alter Regius, et unus Vaticanus, *condiderat*: probe; in pharetra videlicet. IDEM.

Dum spectant oculi læsos, læduntur et ipsi;
Multaque corporibus transitione nocent.
In loca nonnunquam siccis arentia glebis,
De prope currenti flumine manat aqua.
Manat amor tectus, si non ab amante recedas;
Turbaque in hoc omnes ingeniosa sumus.
Alter item jam sanus erat: vicinia læsit.
Occursum dominæ non tulit ille suæ.
Vulnus in antiquum rediit male firma cicatrix,
Successumque artes non habuere meæ.
Proximus a tectis ignis defenditur ægre:
Utile finitimis abstinuisse locis.
Nec, quæ ferre solet spatiantem porticus illam,
Te ferat; officium neve colatur idem.
Quid juvat admonitu tepidam recalescere mentem?
Alter, si possis, orbis habendus erit.
Non facile esuriens posita retinebere mensa,
Et multam saliens incitat unda sitim.
Non facile est visa taurum retinere juvenca:
Fortis equus visæ semper adhinnit equæ.

618. *Currenti*. Unus Heinsii, *labenti*. Vid. ad II, Amor. XVI, 9. *Mananti*, alter.

619. *Manat*. Ita Catull. Epig. LII: *tenuis sub artus flamma dimanat*: ubi vide Achil. Statium.

623. *Male firma*. Sic in veteribus libris. CIOF. Editi et scripti plurimi, *male sana*.

625. *Defenditur*. *Deffunditur* vitiose unus codex. Gellius XV, 1: *Docuisset te profecto Archelaus Regis Mithridatis præfectus, qua solertia ignem* defenderes. BURM.

628. *Officium neve colatur idem*. Obvius est sensus: ne intersis amicorum tuorum officio, ad quod puellam etiam scis venturam. *Officia* sunt, quum ad gratulationes, deductiones et pompas, et similia amicorum progredimur; ut *officium novorum Consulum*, quum Kal. Januar. procedunt. Sueton. Cæs. XV, et passim alii. *Colere officium*, idem quod *facere*, ut Horatius I, Epist. XVII, 21.

632. *Multum saliens incitat unda sitim*. Lege, *multam sitim*, cum prima editione et Bartholiniano: neque aliter pro diversa lectione Putean. Sic III Fastor. 668: *multæ sedulitatis anus*; et ibid. 380: *Consilium multæ calliditatis*.

634. *Visæ semper adhinnit equæ*. Unus tamen Heinsii codex hic, *vi-*

HAEC ubi præstiteris, ut tandem litora tangas,
  Non satis est ipsam deseruisse tibi.
Et soror, et mater valeant, et conscia nutrix,
  Et quidquid dominæ pars erit ulla tuæ.
Nec veniat servus : nec flens ancillula fictum,
  Suppliciter dominæ nomine dicat, Ave!
Nec, si scire voles, quid agat tamen illa, rogabis.
  Profer : erit lucro lingua retenta suo.
Tu quoque, qui causam finiti reddis amoris,
  Deque tua domina multa querenda refers;
Parce queri : melius sic ulciscere tacendo,
  Dum desideriis effluat illa tuis.
Et malim taceas, quam te desisse loquaris.
  Qui nimium multis, Non amo, dicit, amat.
Sed meliore fide paulatim extinguitur ignis,
  Quam subito : lente desine; tutus eris.
Flumine perpetuo torrens solet acrius ire;

sam adhinnit equam : quomodo Plautum, Cistel. IV, Scen. 2; et alios locutos docet Barth. lib. XI Advers. 15. *Visa equa* editiones priscæ et quatuor scripti. BURM.

636. *Deseruisse. Destituisse* Heinsii unus. *Non satis est illam* unus Puteaneus.

640. *Suppliciter. Fictum* et *suppliciter* duo adverbia dure concurrunt. Puto legendum :

... Nec flens ancillula, fictum
Supplicet, et dominæ nomine dicat, ave! H.

— Nulla opus emendatione : *fictum* conjungendum est vel cum *flens*, ut *dulce ridere* et similia; vel, cum *Ave*, ut Martial. I, 56 : *matutinum ave*. In uno erat *furtim :* etiam non male.

642. *Perfer.* Prima editio, cum Puteaneo et tribus aliis, *Profer :* eleganter denuo. Pro *lucro tuo*, Regius etiam bene, *suo*.

643. *Qui causam finito reddis amori.* Sic pro diversa lectione Putean. qui tamen cum Regio, Scaligeri excerptis et tribus aliis, *finiti reddis amoris :* quod verum est. Tu, inquit, quum reddes causam sodalibus tuis, quare desieris amare. Alii magno numero, *finiti quæris amoris*, cum excerptis Jureti. *Finem vesani quærere amoris* apud Propertium lib. II, Eleg. XII, 29; et apud Horatium, libro I, Od. XIX, 4 : *finitis animum reddere amoribus*. HEINS.

645. *Melius sic te ulciscere tacendo. Sic ulciscere* meliores scripti cum primis editionibus, recte : ut τὸ *te* subintelligatur. Pro *tacendo*, Cantabrig. *querendo :* forte, *premendo :* hoc

Sed tamen hæc brevis est : illa perennis aqua.
Fallat, et in tenues evanidus exeat auras,
Perque gradus molles emoriatur amor.
Sed modo dilectam scelus est odisse puellam :
Exitus ingeniis convenit iste feris.
Non curare sat est : odio qui finit amorem,
Aut amat, aut ægre desinet esse miser.
Turpe, vir et mulier, juncti modo, protinus hostes:
Non illas lites Appias ipsa probat.
Sæpe reas faciunt, et amant : ubi nulla simultas
Incidit, admonitu liber aberrat amor.
Forte aderam juveni : dominam lectica tenebat :
Horrebant sævis omnia verba minis.
Jamque vadaturus; Lectica prodeat : inquit.
Prodierat : visa conjuge, mutus erat.
Et manus, et manibus duplices cecidere tabellæ :
Venit in amplexus; atque ita, Vincis, ait.

est tegendo, et occulendo injuriam : *tacendo* minus placet, ne bis idem dicat; nam sequitur, *Et malim taceas.*

653. *Evanidus exeat auras. Radicitus* nonnulli ex scriptis : sed nihil muto. Metam. V, 435 :

Pectoraque in tenues abeunt evanida rivos.

654. *Emoriatur amor. Emolliatur* Vossianus : *emoderatur* Mentelianus : *amoveatur* quatuor. Nil muta.

657. *Nec curandus adest.* Scaliger legebat :

Nec curare sat est, odio qui finit amorem. D. H.

Regius, et pro diversa lectione Puteaneus, *Non curare sat est :* neque aliter Scaligeri excerpta. Duo, *Non curandus abest. Non curasse sat est* prima editio. Sequenti versu, pro *amat* et *desinit*, scripti plerique, *amet* et *desinat.* Reg. *amat* et *desinet.*

660. *Appias.* Venus ipsa genitrix, cujus templum erat in foro C. Cæsaris; sic cognominata ab aqua Appia quæ illic erat.

662. *Oberrat. Aberrat* Regius, et sex alii; hoc est abit.

663. *Forte aderat juvenis.* Imo *aderam juveni* cum Regio, Puteaneo, uno ex meis, et prima editione : *aderam*, advocationem præstabam : ita illud quoque intelligendum lib. III, Artis Amat. 531 :

Munera det dives, jus qui profitebitur, *adsit.* Id.

— *Fercbat* duo scripti : forte etiam *tegebat*, ut de *tecta lectica* cum Bersmanno capiatur; qui sequutus videtur auctoritatem Lipsii, lib. 1, Elector. cap. 19.

667. *Duplices tabellæ.* Quæ vadimonii formulam continebant.

[Tutius est, aptumque magis, discedere pace,
  Quam petere a thalamis litigiosa fora.]
Munera quæ dederis, habeat sine lite jubeto:
  Esse solent magno damna minora bono.
Quod si vos aliquis conducet casus in unum,
  Mente memor tota, quæ damus arma, tene.
Nunc opus est armis: hic, o fortissime, pugna:
  Vincenda est telo Penthesilea tuo.
Nunc tibi rivalis, nunc durum limen, amanti:
  Nunc mediis subeant irrita verba Deis.
Nec compone comas, quia sis venturus ad illam:
  Nec toga sit laxo conspicienda sinu.
Nulla sit ut placeas alienæ cura puellæ:

669. *Tutius est aptumque magis.* Nemo mihi persuaserit hoc distichon Nasonianæ venæ fœtum esse. H.

671. *Munera quæ dederas, habeat sine lite, jubeto.* Verba artis sunt: sic enim solebat dicere, qui divortium faciebat: *Abeas, valeas, tuas res tibi habeas.* MICYL. *Dederis* Puteaneus et tres alii. *Habeat sine lege* Puteaneus. *Dederis* etiam Douza.

675. *Hic opus est armis: hic, o fortissime, pugna. Nunc opus est* Regius, Puteaneus, et plures alii. Pro *hic o,* idem Puteaneus, Jureti codex, aliique multi, *nunc o:* unus, *his o:* alii duo, *hic hic fortissime:* unus Leidensis, *His opus est armis, his o.* Puto scribendum:

Hic opus his armis: his hic, fortissime, pugna.

676. *Vincenda Penthesilea est.* Amazonum fortissimæ reginæ comparat puellam, adversus quam pugnandum sit, ut amore vincatur.

679. *Nec compone comas, quum sis venturus ad illam.* In nonnullis, *quia sis.* NAUGER. *Comam* Puteaneus, et tres alii (sed paulo durius) *et illam:* quinque alii minoris notæ, *si sis.*

680. *Toga laxa.* Ex hoc loco apparet, apud Tibul. I, VII, 46, rescribendum:

Effluit effuso cui toga *laxa* sinu.

Non *lapsa.* DOUZA; et hic *lapso* tredecim: *largo* unus. *Lato* unus: *confluitura* etiam unus Heinsii.

681. *Nulla sit ut placeas* etc. Quidquid libri veteres dissentiant, legendum putabat Heinsius: MULTA *sit ut placeas* etc. Ego vero, inquit Burman. nullum sensum video, si Heinsianam emendationem sequamur, et inconcinne admodum a puella illa aliena, in pentametro, oratio ad illam, quam olim amaverat, convertitur, quum Τὸ *illa* de eadem agi ostendat: quare vulgatam, quam omnes codices confirmant, retineo, quæ hunc optimum sensum habet: si ulla sit tibi cura placendi puellæ, quam jam non pro tua, sed pro aliena habere debes; fac ut illa sit tibi e multis una, neque præcipuam aut egregiam habeas. *Aliena* est, alienata, vel tanquam extranea, ut Te-

Jam facito e multis una sit illa tibi.
Sed quid præcipue nostris conatibus obstet,
Eloquar; exemplo quemque docente suo.
Desinimus tarde, quia nos speramus amari:
Dum sibi quisque placet, credula turba sumus;
At tu nec voces, quid enim fallacius illis!
Crede, nec æternos pondus habere Deos.
Neve puellarum lacrimis moveare caveto:
Ut flerent, oculos erudiere suos.
Artibus innumeris mens oppugnatur amantum,
Ut lapis æquoreis undique pulsus aquis.
Nec causas aperi, quare divortia malis:
Nec dic, quid doleas; clam tamen usque dole.
Nec peccata refer, ne diluat: ipse favebis;
Ut melior causa causa sit illa tua.
Qui silet, est firmus; qui dicit multa puellæ
Probra, satisfieri postulat ille sibi.

ren. Adel. Act. III, Scen. II, vs. 28: *Æschinus* alienus *est a nostra familia*; et Hecyr. Act. I, Sc. II, vs. 83: *Postquam hunc* alienum *ab sese videt*.

682. *Jam face ut e multis una sit illa tibi. Jam facito e multis* Regius: quidam alii, *Jam face e multis*, vel, *Jam fac*: *face* pro *fac* quum in deliciis sit Ovidio, scribam libenter, *Jamque face e multis*. HEINS. — *E multis una sit illa tibi. Sit illa tuis*, unus ex meis. IDEM.

683. *Quid præcipue vestris conatibus obstet. Obstat* scripti: vel, *quod obstat*: *nostris* etiam *conatibus* Puteaneus et multi alii, cum prima editione; quod sequentia confirmant.

684. *Eloquar. Proloquar* ed. prima.

686. *Dum sibi quisque placet*. Malo, *placent*. In Menteliano erat, *favet*: quod hic præferrem; non enim hic de superbia, quæ proprie facit ut sibi placeant homines; sed de eo, qui sibi blanditur, causam suam ipse agit. BURM.

691. *Oppugnatur. Expugnatur* unus Heinsii.

693. *Divortia malis. Quæres* quindecim scripti, *quæris* quatuor: *cur doleas* duo: *quod doleas* editiones priscæ et Aldina prior. *Sed tamen usque* Junii.

695. *Ne diluat ipse cavebit. Nec diluat ipsa caveto* plerique scripti: quidam etiam, *illa*, vel *ipse caveto*: alter Regius, *Nec peccata refer, nec cui favet ipsa, favebis*. Alius, *illa favebis*: sed recte, ille omnium optimus Regius et tres alii, et venuste: Nec peccata refer, ne diluat: ipse favebis. H.

Non ego Dulichio furiales more sagittas,
Nec rapidas ausim tingere in amne faces.
Nec nos purpureas pueri resecabimus alas;
Nec sacer arte mea laxior arcus erit.
Consilium est quodcumque cano: parete canenti;
Utque facis, cœptis, Phœbe saluber, ades!
Phœbus adest: sonuere lyræ; sonuere pharetræ:
Signa Deum nosco per sua: Phœbus adest.
Confer Amyclæis medicatum vellus ahenis
Murice cum Tyrio: turpius illud erit.
Vos quoque formosis vestras conferte puellas:
Incipiet dominæ quemque pudere suæ.
Utraque formosæ Paridi potuere videri;
Sed sibi collatam vicit utramque Venus.
Nec solam faciem; mores quoque confer et artes:
Tantum judicio ne tuus obsit amor.
Exiguum est, quod deinde canam; sed profuit illud

699. *Non ego Dulichio furiales more sagittas. Dulichio more*, more Ulyssis, quia amores suos cum Calypso et Circe, de quibus supra 263, nimis præceps abrupit.

703. *Consilium est quodcumque cano.* Scribe, *Concilium:* atque ita in uno codice Gallicano scriptum offendi. Hoc est nimirum, quod supra dixerat 523:

Et quisquam præcepta potest mea dura vocare,
En etiam partes *conciliantis* ago.

Concilium pro conciliatione, aut *conciliatu*, ut Lucretius loqui amat: qui et *concilii* voce, hac, qua Noster, significatione est usus.

707. *Confer Amyclæis.* Vid. Ferrar. de Re Vest. lib. II, cap. 7. Amyclæ Peloponnesi civitas juxta Eurotam, ubi purpureo colore imbuebantur vellera, quæ, quamvis pulchra, tamen collata cum Tyriis, de suo pretio perdere multum videbantur.

712. *Sed sibi collatam vincis. Vicit* libri meliores cum prima editione: alia tamen editio ex primis, et duo scripti, *tibi collatam vincis.* Etiam bene. Heins.

713. *Confer et artes. Artem* meliores. Idem. — *Artes* rectius, cum priscis editionibus et majori librorum numero. Intelligit *artes*, quibus puellæ commendantur. Burm.

714. *Ne tuus obsit amor.* Alii, *obstet:* nos meliores sequimur. *Suus amor* est in Sarraviano: probe: quod jam sæpius supra inculcatum. Heins.— *Tantum.* Id est, dummodo, ut sæpe.

715. *Exiguum est, quod deinde canam.* Quidam τὸ *est* non agnoscunt. Forte, *Exiguum quid.*

Exiguum multis, in quibus ipse fui.
Scripta cave relegas blandæ servata puellæ :
Constantes animos scripta relecta movent.
Omnia pone feros, pones invitus, in ignes ;
Et dic : Ardoris sit rogus iste mei.
Thestias absentem succendit stipite natum :
Tu timide flammæ perfida verba dabis !
Si potes, et ceras remove : quid imagine muta
Carperis ? hoc periit Laodamia modo.
Et loca multa nocent : fugito loca conscia vestri
Concubitus ; causas mille doloris habent.
Hic fuit ; hic cubuit ; thalamo dormivimus isto :
Hic mihi lasciva gaudia nocte dedit.
Admonitu refricatur amor ; vulnusque novatum
Scinditur : infirmis causa pusilla nocet.
Ut, pœne extinctum cinerem si sulfure tangas,
Vivet, et e minimo maximus ignis erit :
Sic, nisi vitaris quidquid renovabit amorem,
Flamma redardescet, quæ modo nulla fuit.

719. *Quamvis invitus.* Eleganti repetitione Regius et Puteaneus, *pones invitus.* Burm.

721. *Thestias succendit natum.* Althea Thestii filia, quæ filium suum Meleagrum, projecto in focum stipite, qui fata nati continebat, ita perdidit.

724. *Quid imagine muta Carperis? hoc periit Laodamia modo.* Laodamia periit, spectando servatam mariti Protesilai ceream imaginem. Vide vol. I, pag. 244.

729. *Admonitu revocatur amor.* Alii, *renovatur* et *revocatur*. *Recreare* dixit, quomodo Horat. I, Od. XXII : *Arbor æstiva recreatur aura.* Non dubita tamen præferre Regii codicis lectionem, in quo, *refricatur.* Sic *refricare obductam reipublicæ cicatricem.* Pro *vulnus novatum*, alter Regius, *vulnus coactum*, quod sit conductum: quomodo *cogere rugas* et similia. Potest et *coaltum* legi, pro *coalitum*.

730. *Causa pusilla nocet. Culpa* editi quidam et scripti : *et firmis* editiones priscæ, et Micylli et Bersman.

734. *Flamma redardescet.* Sic Regius, Puteaneus et Farnes. *retardescet:* reliqui plerique cum prima editione, *recandescet :* ut Met. VII, 78: *totoque recanduit ore ;* et sæpe alibi. Nonnulli, *recalescet*, vel *recalescit*. Forte, *recaldescet*. *Redardescere*, ut in *redamare*, *redarguere*, *redambulare* et *redauspicare* apud Plautum.

Argolides cuperent fugisse Capharea puppes;
Teque, senex, luctus ignibus ulte tuos.
Præterita cautus Niseïde navita gaudet:
Tu loca, quæ nimium grata fuere, cave.
Hæc tibi sint Syrtes; hæc Acroceraunia vita:
Hic vomit et potat dira Charybdis aquas.
Sunt, quæ non possint aliquo cogente juberi;
Sæpe tamen casu facta juvare solent.
Perdat opes Phædre; parces, Neptune, nepoti:
Nec faciet pavidos taurus avitus equos.
Gnosida fecisses inopem; sapienter amasset.
Divitiis alitur luxuriosus amor.

et multos alios. In uno Heinsii, *recrudescet:* etiam non male.

735. *Argolides cuperent fugisse Capharea puppes.* Docet a simili, loca quæ nocent amanti, vitanda esse. Nauplius senex, Palamedis pater, ut filii judicio iniquo Græcorum occisi necem ulcisceretur, quum illi Troja redeuntes naufragio laborarent, ex Caphareo Eubææ promontorio accendit faces, et signum dedit, quasi portus illic fuisset; qui credentes illuc navigarunt et inter asperrimos scopulos fracti et demersi perierunt.

737. *Niseïde.* Perperam major scriptorum pars, *Ripheïde:* dixi ad Epist. I, Sabini, 33. Scylla Nisi filia, in scopulum freti Siculi mutata; sed cum Phorci nata hanc poeta noster confudit; ut sæpius alibi.

739. *Acroceraunia. Atra Ceraunia* Sarrav. Hor. *infames scopulos* vocat.

740. *Hic vomit epotas.* Malo, *vomat:* putetur vomere. HEINS. Puteani omnes et quindecim alii, *hic vomit et potat.* Leidensis, *hic vomat, hic potat;* et certe *epotas* nimium videri potest: non enim omnes undas epotat. BURM.

741. *Aliquo cogente.* Unus Leidensis, *aliquo Calcante,* unde Heinsius olim, *aliquo inculcante* faciebat: sed latere hic nomen proprium puto. In quinque præterea, *moneri;* in tribus *moveri.* Forte:

Sunt quæ non possis aliquo Calchante moneri.

Sunt quædam quæ nullus vates, ut Calchas erat, monere posset, sed quæ casus dat: ut casus opponatur certis monitis alicujus vatis.

743. *Perdat opes Phædre.* Si Phædra sit sine divitiis, non capietur privigni Hippolyti amore; et Neptunus non emisisset e mari taurum furentem, ad juvenem discerpendum.

744. *Nec faciet pavidos taurus avitus equos.* Taurum avitum dicit, non ab avo Thesei, sed ab avo Hippolyti Neptuno. Nam et Theseus Neptuni filius fuit, idemque pater Hippolyti. Vocat autem et Euripides ταῦρον ἄγριον, a quo equi Hippolyti perterrefacti sunt: eumque, ob imprecationes ac diras Thesei in filium, mari emissum dicit. MICYL.

Cur nemo est, Hecalen; nulla est, quæ ceperit Iron?
  Nempe quod alter egens, altera pauper erat.
Non habet, unde suum paupertas pascat amorem:
  Non tamen hoc tanti est, pauper ut esse velis.
At tibi sit tanti, non indulgere theatris;
  Dum bene de vacuo pectore cedat amor.
Enervant animos citharæ, lotosque, lyræque;
  Et vox, et numeris brachia mota suis.
Illic adsidue ficti saltantur amantes;
  Quid caveas actor, quid juvet, arte docet.
Eloquar invitus: teneros ne tange poetas.
  Submoveo dotes impius ipse meas.
Callimachum fugito; non est inimicus Amori;

747. *Cur nemo est, Hecalen* etc. *Hecale* fuit anus pauperrima, quæ Theseum hospitio excepit. — *Irus* fuit ex Ithaca mendicus, de quo in Epistola prima, vol. I, pag. 10.

753. *Enervant animos citharæ, cantusque, lyræque. Citharæque jocique* excerpta Politiani et multi alii: unus, *citharæ jocique*: quomodo et a Vincentio Bellovacensi memini citatum. Regius, *citharæ lutosque lyræque*: optime pro *lotos*: quomodo Scaligeri quoque excerpta: atque ita jam ad Solinum Salmasius, ex suis codicibus. — *Lotos*, est arbuscula Africæ, cujus lignis ad tibias veteres utebantur; unde pro tibiis ipsis hic ponitur.

755. *Ficti saltantur amantes.* Alii codices, *cantantur amantes* vel *amores* et similia: sed nil mutandum.

756. *Quid caveas actor, quid juvet, arte docet.* Locus mendosus: scripti plerique, *auctor* et *juvat*. Regius, *qua juvet*. Lego:

Quas caveas actor, qua juvet arte docet.

Caveas dixit pro spectatoribus, in cavea sedentibus. Heins. — Nescio an recte. *Caveam* dixisset Ovidius, si hæc ipsi mens fuisset; neque *caveas*, a *cavere*, quid huc faciat video. Si enim docet quid sit vitandum, non vitandos esse mimos doceret poeta. Legerem:

Quæ capias, actor, quod juvat, arte docet. B.

758. *Impius ipse meas.* Patavinus, *mei*: duo alii, *esse*: forte, *ipsius ecce mei*: *ipsius* enim duo alii.

759. *Inimicus Amori. Amoris* Puteaneus et viginti et unus alii. *Amanti* idem Putean. a manu secunda: mox, *tu quoque*, *Coë*, *taces* unus Heins. An *facis*? *facere cum aliquo* eleganter. Horat. II, Ep. I, 68: *Et sapit et mecum facit*; et ita sæpe Cicero et alii: ut contra *facere adversus aliquem*, de quo vide Gronovium ad Gellium II, 22. — Callimachus Cyrenæus, a Batto oriundus, elegiarum scriptor elegantissimus, amatoria de Lyde composuit carmina, cui secundus Philetas, ex Coo insula maris Ægei oriundus. Perlegendos, et adsidue quidem, suaserat, Art. III, 329.

Et cum Callimacho tu quoque, Coë, noces.
Me certe Sappho meliorem fecit amicæ;
Nec rigidos mores Teïa Musa dedit.
Carmina quis potuit tuto legisse Tibulli,
Vel tua, cujus opus Cynthia sola fuit?
Quis potuit lecto durus discedere Gallo?
Et mea nescio quid carmina dulce sonant.
Quod, nisi dux operis vatem frustratur Apollo,
Æmulus est nostri maxima causa mali.
At tu rivalem noli tibi fingere quemquam:
Inque suo solam crede jacere toro.
Acrius Hermionen ideo dilexit Orestes,
Esse quod alterius cœperat illa viri.
Quid, Menelaë, doles? ibas sine conjuge Creten;
Et poteras nupta lentus abesse tua.
Ut Paris hanc rapuit, nunc demum uxore carere
Non potes: alterius crevit amore tuus.
Hoc et in abducta Briseide flebat Achilles,
Illam Plisthenio gaudia ferre toro.
Nec frustra flebat, mihi credite: fecit Atrides:

761. *Sappho,* cujus opera fuerunt lasciva, ut ipse ait Naso in Arte Am.

762. *Teïa Musa.* Anacreon pariter lascivus, cujus patria Teos, urbs Ioniæ.

764. *Cynthia sola.* Hinc apparet Propertii carmina inscribenda CYNTHIA MONOBIBΛΟΣ. Vide Broukh. ad initium poetæ.

766. *Carmina dulce sonant. Dulce canunt* duo scripti: *lene sonant* quatuor: *molle* malebat Francius.

767. *Quod nisi* etc. *Qui nisi* Francofurt. forte pro *Quin:* ultima litera absorpta fuit a sequenti, *nisi.*

768. *Nostri maxima causa mali. Vestri* Vaticanus: sed nil opus. Vid. supra 683.

772. *Alterius viri,* scilicet Pyrrhi.

778. *Viro Plisthenio.* Plisthenium virum, Agamemnonem vocat, a Plisthene patre Agamemnonis et Menelai. Tres enim fuerunt Pelopis filii, Atreus, Thyestes, et Plisthenes: quorum ultimus hic, quum juvenis adhuc diem obiisset, relictis Agamemnone et Menelao filiis, horum curam Atreus in se suscepit, eosque educavit. Atque hinc est quod etiam *Atridæ* vocantur, quanquam Homerus fere ubique *Atridas* vocet, nulla Plisthenis facta mentione. MICYL.

Quod si non faceret, turpiter esset iners.
Certe ego fecissem, nec sum sapientior illo :
Invidiæ fructus maximus ille fuit.
Nam sibi quod nunquam tactam Briseïda jurat
Per sceptrum, sceptrum non putat esse Deos.
Di faciant, dominæ possis transire relictæ
Limina; proposito sufficiantque pedes.
Et poteris : modo velle tene : nunc fortiter ire,
Nunc opus est celeri subdere calcar equo.
Illo Lotophagos, illo Sirenas in antro
Esse puta : remis adjice vela tuis.
Hunc quoque, quo quondam nimium rivale dolebas,
Vellem desineres hostis habere loco.
At certe, quamvis odio remanente, saluta :
Oscula quum poteris jam dare, sanus eris.
Ecce cibos etiam, medicinæ fungar ut omni
Munere, quos fugias, quosve sequare, dabo.
Daunius, an Libycis bulbus tibi missus ab oris,
An veniat Megaris, noxius omnis erit.
Nec minus erucas aptum vitare salaces;
Et quidquid Veneri corpora nostra parat.
Utilius sumas acuentes lumina rutas,
Et quidquid Veneri corpora nostra negat.
Quid tibi præcipiam de Bacchi munere, quæris?
Spe brevius monitis expediere meis.

790. *Vela tuis.* Hic denuo *suis* legendum. H. — Nihil mutandum.

794. *Oscula.* Viri etiam viros osculis salutabant. DOUZA.

795. *Ecce cibos* etc. Cibos quoque libidinem incitantes, vitandos ait.

797. *Daunius bulbus.* Bulbus ex Apulia, quem post Africanos, seu Libycos laudat Plinius, lib. XIX. — *Missus ab oris. Ab hortis* Puteaneus pro diversa lectione. Vid. II, Art. 422.

799. *Aptum est. Jubeo vitare* duo libri : *aptum evitare*, unus.

800. *Corpora nostra. Vestra* hic et sequenti pentametro, duo libri. Vid. modo 768.

804. *Monitus experiere meos. Mo-*

Vina parant animum Veneri, nisi plurima sumas,
  Et stupeant multo corda sepulta mero.
Nutritur vento, vento restinguitur ignis:
  Lenis alit flammam, grandior aura necat.
Aut nulla ebrietas, aut tanta sit, ut tibi curas
  Eripiat: si qua est inter utramque, nocet.

HOC opus exegi: fessæ date serta carinæ;
  Contigimus portum, quo mihi cursus erat.
Postmodo reddetis sacro pia vota poetæ,
  Carmine sanati femina virque meo.

nitis meis scripti plerique cum prima editione. Lege:

Spe brevius monitis expediere meis.

Sic in Fast. lib. IV, 669:

Expedit errantem nemori gratissima conjux.

Certe Vaticanus unus, *excipiare*. Hafniensis non male, *erudiere*. H.

805. *Vina parant animos. Animum* libri plerique veteres, cum prima editione. IDEM.

806. *Ut stupeant.* Iidem, *Et stupeant.* HEINS. Ita et Douza. *Fac stupeant*, Leidensis et duo alii: forte, *ac stupeant.*

807. *Nutritur vento. Ignem ventus alit*, Jureti excerpta, codex Puteaneus, et sex alii: mox *flammam* prima editio, cum tribus scriptis; non *flammas*. HEINS.

810. *Si qua est inter utrumque, nocet. Inter utramque* bene scripti quatuor. Sed et inter *utrumque* defendi jure potest.

811. *Hoc opus exegi. Ecce opus* malim. HEINS.

813. *Postmodo reddatis.* Scripti fere omnes cum vetustis editionibus, *reddetis.* Forte, *Vos modo reddatis.* ID.

P. OVIDII NASONIS

MEDICAMINA FACIEI.

FRAGMENTUM. *

DISCITE, quæ faciem commendet cura, puellæ:
  Et quo sit vobis forma tuenda modo.
Cultus humum sterilem Cerealia pendere jussit
  Munera: mordaces interiere rubi.
Cultus et in pomis succos emendat acerbos;
  Fissaque adoptivas accipit arbor opes.

* Integrum hunc libellum fuisse ex ipso Ovidio colligimus, qui in Arte Amatoria, III, 205:

Est mihi, quo dixi vestræ Medicamina formæ,
  Parvus, sed cura grande libellus, opus.

De inscriptione non satis constat, quæ vulgo circumfertur, ex hoc Ovidii versu videtur conflata: scripti, quos vidi, nullam agnoscunt, præter unum Vaticanum, qui de *Ornatu faciei* inscribit: prima tamen editio *Medicatam faciem* vocat. Quid, si *Artem Medicandæ faciei* inscribamus? HEINS.

1. *Commendet.* Vid. ad Petron. cap. CX.

2. *Et quo sit vobis forma tuenda modo. Cura tuenda* veteres omnes nostri. Marius Niger ex suis alterum profert, et Ciofanus ex uno Masseiano. Forte: *Et quo sint vobis ora tuenda modo.* Inf. vers. 52: *Candida quo possint ora nitere modo.* Forte etiam: *Et quo sint vobis ora tuenda modo.* Nam in scriptis nonnullis, *ora tenenda.* HEINS.

3. *Cultus humum quondam.* Ambo Maff. et ambo Vaticanæ bibliothecæ libri habent, *cultus humum sterilem* etc., non male. CIOF. *Humum sterilem* prima editio cum scriptis plerisque: recte; quod et in duobus suis Ciofanus invenerat. HEINS.

4. *Mordaces.* Heinsius olim *marcentes*, id est inertes, conjecerat. Marius explicat, propter spinas aduncas, quibus horrent, ita dictas; male: *mordaces* dictæ infelices herbæ, quia urunt et mordent terram, et efficiunt, ne feliciores et bonæ proveniant. Vid. ad Petron. XLIV: ubi *mordere annonam*, et *adurere terram* illustravimus: voluerat etiam Heinsius, *mordaces hinc periere rubi*, ex cultu scilicet. BURM.

6. *Fissaque adoptivas accipit arbor*

Culta placent : auro sublimia tecta linuntur;
  Nigra sub imposito marmore terra latet.
Vellera sæpe eadem Tyrio medicantur aheno :
  Sectile deliciis India præbet ebur.
Forsitan antiquæ, Tatio sub rege, Sabinæ
  Maluerint, quam se, rura paterna coli;
Quum matrona, premens altum rubicunda sedile,
  Adsiduo durum pollice nebat opus;
Ipsaque claudebat, quos filia paverat, agnos :
  Ipsa dabat virgas, cæsaque ligna foco.
At vestræ teneras matres peperere puellas :
  Vultis inaurata corpora veste tegi;
Vultis odoratos positu variare capillos;
  Conspicuam gemmis vultis habere manum :

opes. Arbor, quum alterius arboris ramos insitos habet, adoptivas opes accipere dicitur. Metaphora ab iis, qui alienos, sive extraneos, in suas familias admittunt.

7. *Linuntur.* Male *levantur* hic unus codex.

9. *Medicantur aheno.* Unus Vaticanus, *medicata veneno*; non male, si *medicanda* reponas. Venenum enim omnis fucus et color, quo medicatur aliquid. Remed. 351; sed ibid 707 : *medicatum vellus ahenis* dixit. Burm.

11. *Tatio sub rege. Regnante* unus Heinsii, ut I, Amor. Eleg. VIII, 39 : unde fortasse repetiit librarius. Pro *Sabinæ*, etiam *puellæ*, Neapolitanus.

13. *Premens. Sedens* idem Neapolitanus : quod etsi defendi possit, malim vulgatam. Huc adducebat Douza illa Juvenalis, Sat. II, 57 :

... Residens in codice pellex.

15. *Claudebat.* Septis et ovilibus includebat. Virgil. Eclog. VII, 14 :

... Neque ego Alcippen, nec Phyllida habebam,
Depulsos a lacte domi quæ *clauderet* agnos.

Huc respicit forte Juven. Sat. VI, 4 :

Et pecus et dominos communi *clauderet* umbra;

ubi *communis* legit Lutatius, ad Stat. I, Theb. 586. — *Filia paverat.* Ergo matronarum filiæ pastorali officio fungebantur : hanc eamdem priscorum Romanorum severitatem ostendit et Flaccus, lib. III, Od. VI, 37 :

Sed rusticorum mascula militum
Proles, Sabellis docta ligonibus
Versare glebas, et severæ
Matris ad arbitrium recisos
Portare fustes. Marius.

16. *Cæsaque ligna foco.* Sic legitur in altero Mss. *focis* alii.

19. *Vultis odoratos positu variare capillos.* Hanc habet lectionem alter Mss. liber, qui fuit eruditissimi viri, Pauli Marsi, Piscinatis, cujus in Fastorum libros exstant commentarii. Quidam alii, *adornatos*.

20. *Conspicuas manus.* Exemplaria

Induitis collo lapides Oriente paratos,
Et quantos oneri est aure tulisse duos.
Nec tamen indignum, si vobis cura placendi,
Quum comtos habeant secula nostra viros.
Feminea vestri poliuntur lege mariti:
Et vix ad cultus nupta, quod addat, habet.
Proin se quæque parent; nec quo venentur amores,
Refert: munditiæ crimina nulla merent.
Rure latent, finguntque comas; licet arduus illas

MSS. habent, *Conspicuam gemmis vultis habere manum:* quæ lectio magis mihi placet, tum quia vitatur sibilus, qui gignitur a litera *s* sæpius interposita: tum quia in una tantum manu, id est sinistra, annuli gestari consueverant. MAR.

21. *Oriente petitos. Paratos* Neapolitanus et Mentelianus: hoc est, emtos; libro tamen Met. VII, 266: Adjicit extremo lapides Oriente *petitos*. H.

22. *Et quantos onus est.* Hoc est, duos lapillos tantos, quantos est onus tulisse auribus: id est, quantos ipsæ aures vix possent gestare, propter onus et gravitatem. MICYL. *Quanto bonus*, duo libri: totidem, *et quantus honor est.* Lege, *Et quantos oneri est.* Met. X, 195: *Ipsa sibi est oneri cervix.* HEINS. Claud. VI, Cons. Honor. 528: *Baccis* onerat *candentibus aures.* Senec. de Const. sap. XIV, oneratas *aures dixit.* Tertull. Apologet. c. 6: *Quum aurum nulla membra* oneraret, *præter unicum digitum, nunc in feminis præ auro nullum est leve membrum.* Vide ad Petron. LV et LXVI, et supra ad III, Art. 129. BURM.

23. *Indignum.* Conjecerat Heinsius, *non tamen indignor.:* ut Epist. XVI, 371: *Nec tamen indigner pro tanta sumere ferrum Conjuge.* — *Sit vobis.* Ex vetustis codicibus, præterquam quod sic exigit sensus, legendum est: *Si vobis cura placendi*, subaudi, *est.* MAR. *Sit vobis* scripti plerique; sed alterum ex suis Marius Niger recte præfert. *Non tamen* iidem nostri. HEINS.

25. *Feminea vestri poliuntur lege mariti.* Sic *mores frugalitatis lege polire* dixit Petronius, cap. V:

Artis severæ si quis amat effectus,
Mentemque magnis adplicat, prius mores
Frugalitatis *lege poliat* exacta.

Quomodo mendosissimos versus esse restituendos censeo; nisi quod primo versu malim, *ambit*, vel, *adamat.* HEINS.

27. *Proin se quæque parat* etc. Textus hic fœdissime inquinatus. *Pro se quæque parat*, sex libri: *quos et veneretur*, nonnulli alii, cum prima editione. *Venerentur* duo: pro *refert*, unus, *præfert: refer* et *parent* Helmæstadiensis. Non video quid commodius extricari possit, quam si legas:

Proin se quæque paret; nec quo venetur amores
Refert: munditie crimina nulla merent.

Vel, *mundicies meret:* ut in Amorib. III, El. XI, 43: *Facta merent odium.* *Proin* una syllaba, ut apud Virgil. Æn. XI, 383: *Proinde tona eloquio.* Sic et *Dein* monosyllabum. *Parare*

Celet Athos; cultas altus habebit Athos.
Est etiam placuisse sibi quotacumque voluptas:
Virginibus cordi grataque forma sua est.
Laudatas homini volucris Junonia pennas
Explicat, et forma muta superbit avis.
Sic potius nos uret amor, quam fortibus herbis,
Quas maga terribili subsecat arte manus.
Nec vos graminibus, nec mixto credite succo:
Nec tentate nocens virus amantis equæ.
Nec mediæ Marsis finduntur cantibus angues;
Nec redit in fontes unda supina suos.
Et quamvis aliquis Temesæa removerit æra,
Nunquam Luna suis excutietur equis.

pro *ornare;* unde, *paratus* pro *cultu.* Propertius libro II, Eleg. XXIV:

Et se plus uni si qua parare potest.

De *venatu amoris* alibi dictum. Viderint acutiores: ego enim hic mihi vix satisfacio. HEINS. — Legerem, inquit Burmannus:

Per se quæque parat, nec quo venetur amores
Præfert: munditiæ crimina nulla merent.

Hoc sensu, unaquæque sine ope alterius aut consilio illa parat, quibus se viros capere posse putat, neque tamen palam præ se fert, quomodo venetur, sed solis munditiis id efficit, quibus nihil peccare sibi videtur. Hoc jam sequentia docent.

31. *Quæcumque.* Commentator legit, *Cuicumque*, pro, omnibus puellis: quæ emendatio paulo durior videtur. Ego vero malim, *Quotacumque:* ut sit sensus: Est etiam *quotacumque*, hoc est, aliqua voluptas, placuisse sibi etc. MICYL.

34. *Muta superbit avis.* In quibusdam exemplaribus legitur, *multa avis;* sed prior lectio mihi magis probatur, tametsi et ea meliorem optarim. Vocat autem *mutam* (opinor) poeta, non quia in totum muta sit, sed quod cantum nullum edat, sed tantum inconditum quemdam et raucum clamorem. Et quid, si *stulta* legas, pro *multa?* MICYL. Idem lib. Mss. *cauta superbit.* Alter vero, *muta:* non displicet. CIOF. Alii *multa*, alii *stulta:* mihi simplicissimum videtur, quod Palatinus habet, *et forma læta superbit avis.* D. HEINS.

35. *Vos uret.* Lego ex antiquorum codicum autoritate, *Nos tanget amor:* ut sit sensus: facilius nos viros in amorem vestrum trahetis, cultu corporis, quam magicis artibus. MAR. Scripti cum prima editione, *urget:* unus Ambrosianus, *vos uret.* Lege, *Hinc potius nos urat Amor.* HEINS.— *Fortibus herbis.* Tibul. I, IX, 17: *pollentibus herbis.*

39. *Finduntur cantibus angues.* Citat hæc Charisius lib. I, in verbo *Anguis:* ejus verba sunt: *Anguis, quum sit masculini generis, dixerunt tamen et feminini*, ut Tibullus: *Iratæ detinet anguis;* et Ovidius: *Mediæ Mar-*

Prima sit in vobis morum tutela, puellæ :
Ingenio facies conciliante placet.
Certus amor morum est : formam populabitur ætas,
Et placitus rugis vultus aratus erit.
Tempus erit, quo vos speculum vidisse pigebit,
Et veniet rugis altera causa, dolor.
Sufficit, et longum probitas perdurat in ævum;
Fertque suos annos : hinc bene pendet amor.
Disce, age, quum teneros somnus dimiserit artus,
Candida quo possint ora nitere modo.
Hordea, quæ Libyci ratibus misere coloni,
Exsue de palea tegminibusque suis.
Par ervi mensura decem madefiat ab ovis :
Sed cumulent libras ordea nuda duas.
Hæc ubi ventosas fuerint siccata per auras,
Lenta jube scabra frangat asella mola.

sis finduntur cantibus angues. Et Varro Atacinus : *Cujus ut adspexit torta caput angue revinctum.* Ciof.

43. *Prima sit in vobis* etc. Sic legendum et distinguendum censebat Micyllus :

Prima sit in vobis morum tutela, puellæ ;
Ingenio facies conciliante placet.

Ut *puellæ* vocandi casus sit, et posterior versus per se sententiam faciat, eam scilicet : facies, sive forma tum potissimum placet, quando ingenium, hoc est, bona natura, sive probitas, eam conciliat, sive commendat. Aut rursum :

Prima sit in vobis morum tutela, puellæ
Ingenio faciem conciliante placent.

Ut si ordo : puellæ placent, formam commendante ingenio etc.

46. *Aratus.* Malebat Heinsius, *arandus.*

50. *Perque suos annos hinc bene pendet amor.* Hæc nihili sunt : nec juvant libri veteres. Scribe nihilominus :

... Longum probitas perdurat in ævum,
Fertque suos annos : hinc bene pendet amor.

Quintilianus lib. II, cap. IV : *Quare mihi maturitas ne festinet quidem, nec musta in lacu statim austera sint. Sic annos* ferent. Ita et *ætatem ferre.*

51. *Discite.* Hic incipit poeta docere faciei medicamen. Lege, *Disce, age* cum Menteliano : nam *jube* paulo post sequitur : prima editio et septem scripti, *Discite*, ut initio operis : quod et Marius Niger agnoscit. Mycil. malit, *Ergo age.* Lege etiam, *dimiserit,* cum iisdem scriptis et prima editione : postquam somnus te destituit. Heins.

55. *Par ervi.* In Helmæstadiensi, *par orobi*, cum Glossa, *ordei.* Græcis ervum ὄροβος dictum, unde minus tus *orobiam* dixerunt, teste Plinio

Et, quæ prima cadunt vivaci cornua cervo,
  Contere : in hæc solidi sexta face assis eat.
Jamque ubi pulvereæ fuerint confusa farinæ,
  Protinus in cribris omnia cerne cavis.
Adjice Narcissi bis sex sine cortice bulbos,
  Strenua quos puro marmore dextra terat;
Sextantemque trahat gummi cum semine Thusco.
  Huc novies tanto plus tibi mellis eat.
Quæcumque adficiet tali medicamine vultum,

lib. XII, 14, ab ervi figura. Salmas. Exerc. Plin. pag. 361 ; et idem Plinius *orobiten* Chrysocollam, ab ervi quoque similitudine, lib. XXXIII, 5, dictam ait. Idem.

60. *In hæc solidi sexta face assis eat. Sexta* subintellige pars. Sic *sextula*, sexta pars unciæ, apud Rhemnium de ponderibus. *Solidus as* vel *assis*, idem qui et *solida libra* antiquis.

61. *Namque ubi. Jamque* prima editio et scripti : quomodo Marius quoque Niger et Naugerius, ex suis annotarunt. Heins.

62. *In numeris omnia cerne suis.* Sic legitur in omnibus excusis : depravate. In scriptis autem, *innumeris omnia cerne cavis.* Vere : ut sit setacei cribri periphrasis, quod innumerabilia habet foramina. Aut lege auctoritate aliorum vet. exemplarium, quibus se usum esse affirmat Dominicus Marius Niger, homo doctissimus : *Protinus in mundis omnia cerne cavis.* Id est, ut ipse loquitur, purganda hæc tibi sunt cribris. Ciofan. *in cribris* legebat, et legere alios voluit Heinsius : quæ lectio adhuc obtinuit.

64. *Puro marmore.* Forte, *Pario.*

65. *Trahat. Terat* scripti plerique. Neapolitanus, *sextantesque trahat* : alii duo, *sextantem trahere.* Sic et mox vers. 80 : lego, *trahant* : bulbi nempe. — *Gummi.* Casus est rectus. Ordo enim est : *Gummi cum semine Thusco trahat sextantem.* Hic est indeclinabile, et generis neutri *gummi.* Columella tamen lib. 13 : *Qualis est gummis*, inquit. Est autem gummis lachryma arborum conglutinata, ut persici, cerasi, et similium. Mar. — *Semine.* Semen hic proprium est frumenti genus, non dissimile farri : quod et Zeam appellant, ex quo alica fiebat, ut docet Plin. lib. 18. — *Thusco.* Quia in Thuscia optimum nascebatur. Mihi tamen magis placeret, si legeretur, *tuso*, id est, trito in mortario : sed nullum habeo exemplar, cujus autoritate nitar. Idem.

66. *Et novies.* Legendum est, ut in manuscriptis exemplaribus legitur, *Huc* : id est, in hæc omnia quæ supra commemoravi. *Novies tanto plus* : hoc est, una libra cum dimidia : quod efficit novem sextantes, id est, uncias decem et octo. *Tanto*, scilicet sextante. Nam dixerat paulo ante, *Sextantemque trahat.*

67. *Quæcumque adficiet.* Malim *inficiet.* Heins. Vide locum Petronii cap. cii : in initio adductum.

Fulgebit speculo levior ipsa suo.
Nec tu pallentes dubita torrere lupinos,
Et simul inflantes corpora frige fabas.
Utraque sex habeant, æquo discrimine, libras:
Utraque da nigris comminuenda molis.

69. *Torrere.* Rectius in manuscriptis exemplaribus legitur, *Nudare*: hoc est, quod supra dixit, exuere de suis tegminibus. MAR.

70. *Et simul instantis corpora finge seræ*, in omnibus, quos vidi, libris impressis: pessime. In uno Mss.: *Instantis corpora fige fece.* In altero, et utroque Vaticano: *Instantis corpora frugiferæ.* Nullus ex his lectionibus elicitur sensus. Placet itaque legere cum Nigro, qui ingeniosissime emendat: *Inflantis corpora frange fabæ.* Fabis enim in his rebus, quæ a poeta hic describuntur, utuntur mulieres. *Inflantis* etiam legendum viderat Muretus, antequam ego Nigri commentarios inspexissem. DAN. HEINS. *Frugiferæ* scripti potiores; quomodo et ex suis Ciofanus notat: unus ex nostris, *frigefere.* Helmaest. *frange feræ.* Ciofani unus, *fige fece.* Ego, diu est quod insistens propriis vestigiis depravatæ lectionis emendabam:

Et simul inflantes corpora frige fabas.

Nam *instantes* habebat codex unus Patavinus: *inflantes corpora* recte *fabas* dixit, quod nihil sit flatulentius iis. Sic *inflantes corpora Deos* apud Persium reperies Sat. v, 187: quo et Juvenalis illa Satir. III, 293 referenda:

Cujus conche tumes? quis tecum sectile porrum
Sutor, et elixi vervecis labra comedit?

ubi Scholiastes antiquus, *cujus faba inflatus es?* Est autem *frigere*, idem quod *torrere*. Plin. XVIII, cap. VII: *Græci perfusum aqua hordeum siccant nocte una, ac postero die frigunt, deinde molis frangunt.* Hinc *frictum cicer* apud Plautum; *frictum triticum, frictum sal, fricta ova* apud alios passim. Produci autem primam syllabam inde liquet, quod Nonius Marcellus observet, *Frigit, quando significat erigit, corripere primam syllabam*: quod non addidisset, si in *frigit*, pro *torret*, eumdem usum obtinere opinatus esset. — Superiori versu pro, *nudare lupinos*, quod Marii Nigri commentum est, (nam in scriptis *nudare* nusquam comparet, quicquid ille de suis adfirmet, probetque Ciofanus) prima editio et tres scripti, *præbere.* Moreti codex, *pallere* et sex alii. Ambrosianus et Helmæstadiensis, *torrere.* Fuit quum *pinse fabas* legendum existimarem.

71. *Habeat.* Lego, *habeant*, ut est vetus lectio. MAR.

72. *Utraque da nigris comminuenda molis.* Vetus lectio est, *da*; id est, præbe. MAR. Alius, *det nigris.* Puto, *scabris molis*, ut supra, *Lenta jube scabra frangat asella mola*: ubi Moreti codex, *scribra.* Posset et legi:

Utraque puniceis sunt minuenda molis.

Vel, *da minuenda*: sed hoc a vulgata lectione longius abit. Melius, *da pigris comminuenda molis. Libris* est in Patavino: *pigras* autem molas propter asellum: pro *utraque*, vetustæ editiones et duo scripti, *Lectaque*; unus, *Letaque.* Forte, *Fricaque.* HEINS.

Nec cerussa tibi, nec nitri spuma rubentis
Desit, et Illyrica quæ venit iris humo.
Da validis juvenum pariter subigenda lacertis:
Sed justum tritis uncia pondus erit.
Addita de querulo volucrum medicamina nido
Ore fugant maculas : Halcyonea vocant.
Pondere, si quæris, quo sim contentus in illis;
Quod trahit in partes uncia sexta duas.
Ut coëant, apteque lini per corpora possint,
Adjice de flavis Attica mella favis.
Quamvis tura Deos, irataque numina placent;
Non tamen accensis omnia danda focis.
Tus ubi miscueris radenti tubera nitro,
Ponderibus justis fac sit utrimque triens.

73. *Nitri. Vitri* editiones priscæ et scripti octo : nitrum fuci genus apud Theocritum, initio Syracusanarum.

75. *Juvenum*. Ancillarum. Mar.

78. *Halcyonea vocant.* De Halcyoneis medicamentis Plin. lib. XXXII, cap. viii. Ego Ciofani lectionem recepi, *addita de querulo* etc. quæ sententiam efficit rotundiorem. *Nidus querulus* vero dictus pro pullis. Glossæ veteres, Νεοσσὸς : *nidus*, *pullus*. *Querulas domos* dixit Claudian. præf. ad III. Cons. Hon. 5. Plin. quoque de liberis dixit, XXXV, 3 : « Decora res utique, si liberorum parvulis imaginibus, ceu *nidum* aliquem sobolis pariter ostendat. »

80. *Quas trahit.* Legendum est ex vetustissimis exemplaribus *Quod*, scilicet pondus. Per *unciam sextam* Marius Niger selibram intelligit. Scribe cum Scaligero, *uncia secta*.

81. *Ut coëant apteque lini per corpora possint. Lini* expone pro illini et inungi, non per lineas induci.

85. *Tubera.* Quædam exemplaria scriptum habent, *Corpora*. Sed et *Tubera* optime legetur : hic enim *Tubera* non significabit terræ fructum, sed morbi genus, hoc est, tumores quosdam in corpore humano, in facie præsertim : quales sunt clavi, papulæ, ficus, verrucæ, et id genus alia. Male multi ex scriptis *radianti* : illud vero recte, quod quinque exhibent, *radenti tubera nitro*. Metam. VIII, 808 : *immodico prodibant tubere tali*. De hac vi nitri vide Plinium, lib. XXXI, cap. x. Heins.

86. *Ponderibus justis fac sit utrumque triens. Trahens* omnes libri excusi : quæ monstrosissima plane est lectio. Germanissima reperitur in utroque Maffeiano : *Utrumque triens*. Est enim *triens*, ut Priscianus, quum alibi, tum in carminibus de ponderibus et mensuris, docet, ponderis genus, quod quatuor uncias continet : item mensuræ genus, ut idem ait. Ciof.

Parte minus quarta dereptum cortice gummi,
  Et modicum e myrrhis pinguibus adde cubum.
Hæc ubi contriris, per densa foramina cerne :
  Pulvis ab infuso melle premendus erit.
Profuit et marathros bene olentibus addere myrrhis;
  Quinque trahant marathri scrupula : myrrha, novem;
Arentisque rosæ quantum manus una prehendat,
  Cumque Ammoniaco mascula tura sale.
Hordea quem faciunt illis adfunde cremorem :
  Æquent expensas cum sale tura rosas.
Tempore sis parvo molles licet illita vultus,

87. *Direptum cortice gummi.* Lege *dereptum*, et vide quæ notata sunt Amor. I, Eleg. v, 13.

88. *Cibum.* Alter liber Vaticanus, et ambo Maffeiani perspicue habent : *adde cubum :* optime : κύβος Græce ; *Tessera* Latine : *Dado* Italice , est. Talis igitur hoc loco sensus : et adde modicum cubum e myrrhis pinguibus : id est, tantum ex myrrhis pinguibus detrahe, et iis, quæ jam dicta sunt, adde, quantus est parvus cubus. A κύβος venit κυβεύειν, quod est tesseris ludere. Ciof.

89. *Hæc ubi contriris* etc. *Contriveris* prima editio et plerique scripti : *contereris* Moreti codex. *Contrieris* pro *contriveris*. Nam Charisius notat ex Apuleio, *Tero, terii* et *trivi :* dicebant et *conterui.* Ut hæc cohæreant cum sequentibus, castigandum forte :

His, ubi contrieris, per densa foramina cretis,
  Pulvis ab infuso melle premendus erit.

Posset defendi *contriris*, ut *intristi* apud Terent. Phorm. II, II, 4.

91. *Marathos.* Arbitror legendum, *Marathros*, ut fœniculum significet. Neque repugnat genus, quum pleraque ejusmodi nomina in *us* et in *um* declinata reperiantur; ut *Hissopus*, *Hissopum*, *Intybus et Intybum*, *crocus* et *crocum*, et id genus alia.

92. *Quinque parent.* Muretus legit, *Quinque trahant :* quod verbum ad pondus mirifice accommodatur. Sic Græci utuntur verbo ἕλκειν. Ciof. *Parant* scripti plerique, cum prima editione. Pro *novem* quidam libri, *decem.* Ciof.

95. *Cremorem. Cremor* id fortasse est, quod Dioscorides χρίμνον appellat. Cornelius Celsus *cremorem ptisanæ*, pro succo fere accipit, ut hic Naso. Mar.

96. *Expensas.* Ad libram scilicet, id est, ponderatas. Apparet autem hoc carmen κολοβὸν esse, ac suo fine carere. Nam versus, qui ultimo loco ponuntur, etiam alios quosdam ad descriptionem cœptam absolvendam postulare videntur. Micyl.

97. *Mollis.* Lego ex vetustis exemplaribus *mulier*, ut aliquis sensus elici possit : et ex manusc. codicibus *illita vultum*, ut sit synecdoche. Scribe, *Tempore sic parvo mulier linet illita vultum :* vel, *linat.* Deinde, *Hærebit*

Hærebit toto multus in ore color.
Vidi quæ gelida madefacta papavera lympha
Contereret, teneris illineretque genis.

* *

toto multus in ore color. DAN. HEINS. *Molli vultu* quinque scripti: *mollis vultu* prima editio et sex alii: *molli vultus* duo. Lego:

Tempore sis parvo molles licet illita vultus. H.

98. *Hærebit toto nullus in ore color.* Duo libri scripti: *multus in ore.* Verè omnino. CIOF.

VOLUMINIS SECUNDI

INDEX SPECIALIS.

LIBER SECUNDUS.

LIBER TERTIUS.

ARTIS AMATORIÆ LIBRI TRES.

FINIS VOLUMINIS SECUNDI.